

FUNDAȚIA CULTURALĂ „VALEA BÂRGĂULUI”

ANUARUL BÂRGĂUAN

ȘTIINȚĂ, CULTURĂ, ARTE ȘI LITERATURĂ

Anul III, Nr. 3, 2013

Redactor fondator: NICULAE VRĂSMAȘ

REPERE BÂRGĂUANE

Apariția lucrării a fost sprijinită de:
CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD
PRIMĂRIA PRUNDU BÂRGĂULUI

Foto coperta I: Vedere generală Pusta Bistricioarei în 1927

Foto coperta IV: sus: Vedere veche Borgo Prund; jos: Vedere Tihuța în 1941, Colecția Călin Bulț, Bistrița

Imagini grafice: Ionel TĂNASE

Editura EIKON

Cluj-Napoca, str. București, nr. 3A

Redacția: tel/fax 0364-117246; 0728-084801

e-mail: edituraeikon@yahoo.com

Difuzare: tel/fax 0364-117246; 0728-084803

e-mail: eikondifuzare@yahoo.com

web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de

Consiliul Național al Cercetării Științifice din România (CNCS)

Editori: Valentin AJDER

Vasile George DÂNCU

Lector de carte: Nicolae VRĂSMAȘ

Tehnoredactare computerizată: Nicolae VRĂSMAȘ

Coperta: Ioachim GHERMAN

ISSN 2247 – 4072

FUNDAȚIA CULTURALĂ „VALEA BÂRGĂULUI”

ANUARUL BÂRGĂUAN

ȘTIINȚĂ, CULTURĂ, ARTE ȘI LITERATURĂ

Anul III, Nr. 3, 2013

Redactor fondator: NICULAE VRĂSMAȘ

REPERE BÂRGĂUANE

VOLUM COORDONAT, ÎNGRIJIT ȘI PREFĂȚAT DE
NICULAE VRĂSMAȘ

E I K O N

Cluj-Napoca, 2013

CUPRINS

SUMMARY	9
SUMAR	9
PREFAȚĂ	10
I. CADRUL NATURAL AL ȚĂRII BÂRGAIELOR.....	12
Geografie și turism	12
Ioan BÂCA, Călin MUSTEAȚĂ,	
Studiu geomorfo-hidrometric și hidrodinamic pe râul Bistrița Ardeleană	12
Horia ȘTEFĂNESCU, Colibița-potențial turistic prin prisma practicării agrementului activ	20
II. ISTORIE	27
Etnopetrografie.....	27
Ioan CHINTĂUAN, Cruci votive de piatră, de tip celtic în România.....	27
Istoria în documente.....	29
Mihai GEORGITĂ, Condotieri, latroni și malefactori în	
Valea Bârgăului (sec. XVI-XVII).....	29
Liviu PĂIUȘ, Nestor Șimon – cercetător al Văii Rodnei	44
Dana-Maria RUS, Alegerea partenerului de viață și rolul zestre în opțiunile	
matrimoniale ale grănicerilor de pe Valea Bârgăului	
în perioada existenței Regimentului năsăudean	48
Adrian ONOFREIU, Din „Pantheonul” grăniceresc. Iacob Rânziș.....	53
Vasile DOBRESCU, Adrian ONOFREIU, O însemnată instituție economică,	
Reuniunea de păstrare și împrumut „Speranța”	
din Prundu Bârgăului între 1885-1910 (I).....	67
Călin MUSTEAȚĂ, Crâmpoie de istorie. Membri ai familiei Monda din Bistrița Bârgăului.....	74
Simion CRISTEA, Părintele Nicolae Cristea (1888-1977)	78
Adrian MĂNARCĂ, Presa și Valea Bârgăului sau Țara Bârgaielor	81
Adrian ONOFREIU, Victor Moldovan – cetățean de onoare în anul 1927 al localității	
Prundu-Bârgăului	85
Iosif UILĂCAN, Documente cu privire la Valea Bârgăului	88
Titus WACHSMANN-HOGIU, Emigrația ardeleană în America.....	93
III. REPERE BÂRGĂUANE	99
Călin MUSTEAȚĂ, „Bistrița Bârgăului – Repere Monografice”	
O carte a Bistriței Bârgăului despre Bistrița Bârgăului.....	99
Simona SIMIOANCA, Zestrea Bistricioarei	102
Nicolae DĂDĂRLAT, Amintiri de pe Valea Bârgăului.....	107
Ioan SĂRĂȚEAN, Veteranul reîntors de pe front cu... „jucării” periculoase!.....	109
Titus WACHSMANN-HOGIU, Prorocul Găbrîș din Tiha Bârgăului	112
Ioan SĂRĂȚEAN, Eroina din Bârgău și totodată	
„buna cea mai bună dintre bune” face...91 de ani!	114
Remus DEAC, Livezile – vatră de legendă	118

IV. ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR	119
Niculae VRĂSMAȘ, „De Sfântă Mărie la Prundu Bârgăului”	119
Menuț MAXIMINIAN, Orchestra „Plaiurile Bârgăului”, în pragul desființării?	120
Menuț MAXIMINIAN, Susenii Bârgăului, în așteptarea sărbătorilor	121
Ioana SUCIU, Ansamblul „Plaiurile Bârgăului”, laureat la Drăgășani	122
Niculae VRĂSMAȘ, „Spiritul Săpânței” și muzica arhaică	123
Studii și cercetări etnoculturale	124
Menuț MAXIMINIAN, Studii și cercetări etnoculturale – nr. 16 / 2011	124
Menuț MAXIMINIAN, Studii și cercetări etnoculturale, un brand marca Mircea Prahase	125
V. EVOCĂRI	126
In memoriam: Ion Moise.....	126
Cu tristețe anunțăm trecerea colegului nostru, Ion Moise, la cele veșnice	126
Remember: Ion Moise într-un prezent al viitorului	127
Ziua în care prietenii trec în eternitate	128
In Memoriam: Ion Moise, scrisoare către îngeri.....	129
Ion Moise s-a mutat la cele veșnice	130
O lacrimă pentru Ion Moise	131
Medalion Ion Moise la „Conexiuni”	132
Din icoanele vremii.....	133
Cu Ionică Moise, studentul filolog.....	133
Omul și scriitorul Ion Moise sunt de neînlocuit în peisajul cultural bistrițean	134
Adio, domnule Ion Moise	134
Câteva gânduri cuminți.....	134
In Memoriam: Cerurile plâng la dispariția unui apreciat scriitor al plaiurilor Bistriței și Năsăudului: Ioan Moise	137
Acrostih dedicat scriitorului Ion Moise	139
VI. CENTENARE BÂRGĂUANE 2013	140
Centenar Vasile I. Parasca	140
Remus DEAC, Medalion aniversar.....	140
„100” de ani de la nașterea profesorului de muzică, dirijorului și compozitorului Vasile Parasca (1913-1988)	140
Rafila MUREȘAN, Centenar Vasile I. Parasca	147
Centenar Albu Matei.....	150
Niculae VRĂSMAȘ, Profesorul ALBU MATEI, sărbătorit la un secol de viață.....	150
Niculae VRĂSMAȘ, Profesorul bârgăuan Albu Matei, la 100 de ani.....	152
Niculae VRĂSMAȘ, Matei Albu, prezent în viitor	156
VII. BÂRGĂUL LITERAR & ARTISTIC.....	157
Ioan LĂPUȘNEANU, ASTRA și literatura	157
Cărți noi despre bârgăuani.....	160
Niculae VRĂSMAȘ, Un secol de viață – In onorem Albu Matei	160
MENUȚ MAXIMINIAN, Un secol din viața profesorului Albu Matei	161
Victor ȘTIR, Un secol de viață, într-o carte	162
Menuț MAXIMINIAN, Sașii din Valea Bergului, de Titus Wachsmann-Hogiu.....	163
Poeme omagiale scrise de bârgăuani	165
Elena TĂLOI, După 50 de ani	165
Suciu AURORA, Mentorului meu, unchiului meu	166

Meniu MAXIMINIAN, Gândurile poetei Văii Bârgăului	167
Titus WACHSMANN-HOGIU, Ioana Cioncan – poeta de la Susenii Bârgăului	169
Ana PLEȘCA, Lansare de carte în Biserica din Susenii Bârgăului	170
Constantin Pavel în cărți	171
Bârgăuanul Constantin Pavel în „Opera Română din Cluj”, de Octavian Lazăr Cosma.....	172
Bârgăul lui Tini Pavel	176
Constantin Pavel – întemeietorul.....	177
Bustul de la poalele Heniului	178
Din intimitatea unei arhive – Constantin Pavel	179
Din corespondența lui Constantin Pavel	180
Literatură bârgăuană.....	181
Aurel RĂU, Valea Străjii	181
Arte plastice	208
Niculae VRĂSMAȘ, Un artist plastic consacrat: Ionel Tănase.....	208
 VIII. INTERVIURI	 218
Niculae Vrăsmaș: Sper ca lucrurile începute de mine să dăinuie peste timp.....	218
Ioan Lazăr: Folclorul nu se fabrică, e sfânt, cules de la rădăcină	222
Titus Wachsmann Hogiu: Mă consider un bârgăuan autentic	225
 IX. CERCETĂTORI DE ELITĂ.....	 228
Nestor Șimon, readus în actualitate	228
Cercet. Șt. I Dr. Ioan Chintăuan la 70 de ani	230
Mircea Prahase, un cercetător de elită	236
Adrian Onofreiu – un arhivist pasionat de istorie	238
 X. RETROSPECTIVĂ CULTURALĂ BÂRGĂUANĂ	
Jurnal cultural 2012 – 2013	240
Ioana SUCIU, Agenda culturală din cursul anului 2012 –	
Cămin Cultural Prundu-Bârgăului	240
Niculae VRĂSMAȘ, Nuntă de aur la Prundu Bârgăului	248
Zilele operei „Constantin Pavel”, ediția a IV-a, 2013	251
Carmen BULZ, Din intimitatea unor întâlniri, întoarceri acasă	251
Ziare și reviste.....	257
Niculae VRĂSMAȘ, „Revista Bistriței” a împlinit un sfert de secol.....	257
Niculae VRĂSMAȘ, „Glasul pământului” Timișoara	
Glasul pământului, între Bistrița și Timișoara	258
Niculae VRĂSMAȘ, „Gazeta de Bârgău” se apropie de nr.100	259
Titus WACHSMANN-HOGIU, Gazeta de Bârgău - o istorie de 100 de numere+8+11	261
Interferențe culturale	264
Ioan SENI, ASTRA și actualitatea românească.....	264
Niculae VRĂSMAȘ, Someșeni despre Valea Bârgaielor.....	267
Meniu MAXIMINIAN, Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului,	
manifestare de înaltă ținută	268
Meniu MAXIMINIAN, Despre „ANUARUL BÂRGĂUAN”, Anul II, nr. 2, 2012.....	276
Victor ȘTIR, „Anuarul Bârgăuan” – diversitate tematică.....	277
Ștefan BORBÉLY, Et in Arcadia ego.....	278

SUMMARY

„The Year-Book of Bârgău” is a cultural publication which includes works from different domains: sciences, ethnography, arts and literature, all related to the region of Bârgău and the contiguous areas, published by the Cultural Foundation „Valea Bârgăului” in 2011, by the editor foundation, Nicolae Vrăsmaș.

The first volume, entitled: „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei” („About the country of Bârgău and its people”), coordinated and arranged by Nicolae Vrăsmaș, was launched in the 2011th anniversary Jubilee of the Cultural Symposium of The Borgo Valley and included, mainly, new works which have appeared in the recent years as well as some old works held within the Symposium.

The second volume, entitled „The Borgo Land in Space and Time” („The Exercises about the Past Times with a Look to the Future”) and this, the third volume, with the name: „Borgo Marks”, were been constituted in a similar texture, in a same coordination and attendance with the idea of a suppliment of knowledge with new data about Borgo Land to continue these publications.

SUMAR

„Anuarul Bârgăuan” este o publicație culturală care cuprinde domeniile: științe, cultură, arte și literatură, cu privire la ținutul bârgăuan și zonele adiacente, editată în cadrul Fundației Culturale „Valea Bârgăului” în anul 2011 de redactorul fondator Nicolae Vrăsmaș,

Primul volum, intitulat: „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei”, coordonat și îngrijit de Nicolae Vrăsmaș, a fost lansat cu ocazia jubileului de 40 de ani de la înființarea Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului și a inclus, în principal, lucrări, inedite, apărute în ultimii ani, dar și comunicări mai vechi, susținute în cadrul simpozionului.

Volumul al doilea, intitulat „Bârgaietele în spațiu și timp (Exerciții de trecut... cu privire spre viitor)” și al treilea, cel de față, sub denumirea „Repere bârgăuane”, au fost alcătuite într-o structură asemănătoare, sub aceeași coordonare și îngrijire, în ideea completării cunoașterii cu noi date, despre Ținutul Bârgăuan și a continuării publicării acestora.

PREFAȚĂ

Spațiul geografic al teritoriului prezentat în Anuarul Bârgăuan reprezintă unul dintre cele mai vechi ținuturi românești, cunoscut sub denumirea „Domenius Borgo”, pe care o considerăm de origine latină, dar și sub cea de „Valea Borgoului”, cum apare în documentele din perioada graniței militare, deși pe valea ca atare curge râul Bistrița, cu afluenții Bistricioara și Tiha, denumirea fiind încetățenită din vremuri imemorabile, la fel ca „Valea Rodnei” („Valis Rodnensis”), pe unde curge Someșul, ambele denumiri fiind mai mult spirituale, unanim acceptate și intrate în istoriografie și literatură.

Ambele denumiri se referă la posibile așezări antice, precum Cetatea Rodnei, din Munții Rodnei, unde metalele au fost exploatate din cele mai vechi timpuri, dar și o antică așezare „Borgo”, din Munții Bârgăului (denumiți „Alpes Borgo”, în istoriografia grănicerească), unde mineritul nu a devenit prima ocupație dar a cărei primă locație, cu important rol strategic, ar putea să fi fost chiar Dealul Cetății din Bistrița, unde denumirea primară, daco-romană, „Borgo”, a devenit ulterior, odată cu colonizarea sașilor, „Burg”, la fel cum „Caesar”, a devenit, în unele locuri „Kaiser”.

Ținutul Bistriței este presărat de numeroase vestigii arheologice din vremea dacilor și romanilor, care nu pot fi neglijate.

Țara Bârgaielor reprezintă mai mult decât valea ca atare, ea cuprinde în originea sa vechi așezări montane sau corespunzătoare altor bazine hidrografice, incluse în vechea plasă Bârgău, aria încadrându-se într-un posibil „Borgo” antic (Bârgăul de sus), unde sunt indicații despre o posibilă cetate de piatră, în Muntele Frumușeău, aproape de traseul, bine conservat, al drumului roman. Observațiile noastre recente, geo-arheologice, indică posibile trasee de legătură ale „Drumului Romanilor” între Valea Străjii – Muntele Căsar (nume care vine de la Caesar) – Piatra Bridireiului – Valea Pietroasa – Cușma, cu variante spre castrele romane de la Orheiu Bistriței și Brâncovenești, sau prin Dorolea, spre castrul roman de la Livezile, dar și între acesta și versantul sudic al Heniului, Muncelului și Oalei unindu-se cu „drumul roman” din Pasul Bârgăului.

Scheletul primar al drumurilor antice, cu precădere romane, a fost urmat și continuat în perioada medievală, în județul nostru existând o puternică dezvoltare a căilor de comunicație, prin realizarea de către austrieci a „Drumului Împărătesc” ce unește Țara Bârgaielor cu Bucovina, dar și a căii de acces, cu mare rol strategic, prin „Drumul Mariei Terezia”, care ocolește zona de sub culmea principală a Munților Călimani.

Sunt multe direcții de cercetare a istoriei Țării Bârgaielor, a căror rezultate constituie un principal obiectiv de a le scoate la lumină prin Anuarul Bârgăuan.

În numerele anterioare au fost publicate numeroase studii cu privire la cadrul general, istoria, cultura, artele și literatura Ținutului Bârgăuan, scopul principal al publicației urmărind acumularea unor date documentare și de cercetare privind cultura întregului areal din nord – estul transilvan.

Primul volum a fost intitulat „Despre Țara Bârgăului și oamenii ei” și a fost lansat la cea de a 40-a ediție a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, din anul 2011, fiind urmat de al doilea, în 2012, intitulat „Bârgaiele în spațiu și timp” (Exerciții de trecut... cu privire spre viitor).

Volumul de față, cel de al treilea, intitulat „Repere bârgăuane”, își menține aceleași obiective generale, cuprinzând comunicările susținute la simpozionul cultural din anul trecut, al Văii Bârgăului, a unor lucrări mai vechi, recuperate de la simpozioanele anterioare, precum și alte lucrări trimise direct la redacție, dar și a unora culese din alte publicații, în vederea acumulării unei bănci de date privind întreaga Țară a Bârgaielor și a zonelor adiacente.

Țara Bârgaielor sau Valea Bârgaielor sunt denumirile pe care le considerăm cele corecte, pentru acest ținut, prin simpla explicație că există mai multe localități, la care este atașată denumirea de Bârgău, la fel ca Țara Dornelor, vecina dinspre răsărit, cu localități dispuse în bazinul

râului Dorna, precum Dorna Arin, Șarul Dornei, Dorna Candreni, Dorna Borcut, Dorna Mică și Dornișoara, sau, de ce nu, la fel ca mai îndepărtata Țară a Cantoanelor. Raportarea doar la Bârgău nu precizează un subiect anume, care să definească toate așezările, făcând trimitere mai mult la Prundu Bârgăului, recunoscut din vechime ca o capitală locală.

Munții Bârgăului (Alpes Borgo), delimitați de râul Someș la nord și izvoarele Dornei, la est, ar putea să aibă cea mai veche atestare, dacă ne referim la declarațiile juzilor și notarilor din vechile sate bârgăuane, cu privire la anul 1070 „*în care a bătut regele unguresc Solomon, cu Geza și Ladislau pe cumani în Munții Borgoului*”, referire care nu este încă atestată prin documente, desigur izvorul este o cronică a vremii, care poate conține un sâmbure de adevăr.

Râul care dă numele „Văii Bârgăului” are două izvoare principale, Tiha (denumit și Bârgău, doar de geografi și nu de către localnici) și Bistricioara, care se unesc la Prundu Bârgăului în Bistrița Ardeleană (Transilvană), care străbate spre vest prin localități bârgăuane ce au fost cuprinse în Plasa Bârgău. Apelativul Bârgău nu se referă, corect, la râu, dar face trimitere directă la Munții Bârgău, care ocupă spațiul din nordul Călimanilor, delimitându-se geografic de Masivul Rodnei prin râul Someș.

Bârgaiele se întind ca o salbă, în lungul vechiului Drum Împărătesc, care astăzi aproape se unesc – vezi denumirea de „Satele (Statele) Unite ale Bârgăului / Bârgaielor” – dar cu multe răsfirări pe văi, dealuri și munți, care includ și vechi așezări bârgăuane cuprinse sub alte denumiri, precum Dumbrava, Strâmba, Valea Poienii, Tureac, Iliuța Bozghi, Ciosa, Piatra Fântânelelor, Tihuța sau Colibița. La acestea se mai adaugă pădurile, pășunile și așezările răzlețe montane, ce se extind spre izvoarele Someșului Mare, Bistrița Aurie și râul Dorna, unde limita naturală a Munților Bârgăului se suprapune cu limita veche a Țării Bârgăului / Bârgaielor, în a cărei proprietate intrau și restul munților dinspre izvoarele Dornei, Neagra Broștenilor și ale văilor dinspre Munții Călimani, tributare Mureșului sau Șieului, unde mai multe localități au aparținut, administrativ, de fosta plasă Bârgău (Cârlibaba Ardeleană, limitată la est de râul Bistrița Aurie, Coșna, Drăgoiasa, Budac, Ragla, Petriș, Satu Nou, Cușma, Dorolea și Iad (Livezile de azi), a cărei gară se cheamă Livezile Bârgăului.

Cele mai vechi unelte, arme și obiecte de piatră șlefuită, descoperite în ținutul bârgăuan, sunt atribuite epocii neolitice timpurii (topoare neperforate, perforate sau fragmentare, prelucrate din gresii, cuarțite, andezite, diorite la Livezile, Dorolea, Valea Cioară, Mureșenii Bârgăului, Unirea), epocii bronzului (topoare descoperite la Rusu Bârgăului, Dorolea și Cușma), sau hallstattului (fragmente de ceramică neagră, în Dealul Contenița și la Dorolea, precum și o piesă sculpturală, de natură celtică, descoperită în grădina doctorului Ștefan Vlad din Prundu Bârgăului, o lance de fier, la Cușma), dar și monede din timpul împăratului Hadrian și Lucius Verus, găsite în curtea lui Vasile Brumă, din Prundu Bârgăului.

Ca o concluzie, vechea denumire Borgo, în accepțiunea ei latină, devenită Borgou și prin slavizare Bârgău, băștinașii fiind borgoveni – borgovani – bârgoani – bârgăuani, toate denumirile fiind corecte, în timp, la fel ca Valea/Țara Bârgăului sau Bârgaielor.

Niculae VRĂSMAȘ

I. CADRUL NATURAL AL ȚĂRII BÂRGAIELOR

Geografie și turism

Ioan BÂCA, Călin MUSTEAȚĂ, *Studiu geomorfo-hidrometric și hidrodynamic pe râul Bistrița Ardeleană*

**STUDIU GEOMORFO-HIDROMETRIC ȘI HIDRODINAMIC PE RÂUL BISTRIȚA ARDELEANĂ ÎN VEDEREA PRACTICĂRII RAFTINGULUI CONTROLAT
STUDIU DE CAZ: SEGMENTUL GURA DE UZINARE DE LA BISTRIȚA BÂRGĂULUI-VALEA CIORII DE LA PRUNDU BÂRGĂULUI**

Ioan BÂCA

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Geografie

Călin Musteață

Școala Generală Tureac, Comuna Tiha Bârgăului, Județul Bistrița-Năsăud

Rezumat: Segmentul de râu luat pentru studiu este localizat în partea de est a județului Bistrița-Năsăud, pe teritoriul comunei Bistrița Bârgăului și prin caracteristicile sale reprezintă o resursă importantă pentru organizarea și desfășurarea sporturilor nautice și în special a raftingului controlat. Acest lucru este posibil datorită asigurării condițiilor hidrometrice (debite, nivele) și hidro dinamice necesare (valuri, curenți, repezișuri, cascade), prin uzinarea apelor din lacul Colibița și deversarea lor din bazinul de compensare al Centralei Electrice de la Bistrița Bârgăului în râul Bistrița Ardeleană. Studiul de față își propune să scoată în evidență caracteristicile segmentului de râu amintit și modalitățile de valorificare a acestuia prin activități de turism sportiv.

(Cuvinte cheie: sporturi nautice, turism sportiv, turism activ, Lacul Colibița, râul Bistrița Ardeleană, rafting, rafting controlat)

1. INTRODUCERE

Turismul sportiv reprezintă o formă de petrecere a timpului liber și de relaxare prin activități motrice, desfășurate de cele mai multe ori în aer liber, care solicită organismul și contribuie la menținerea sănătății. Printre aceste activități se numără și cele practicate pe unitățile acvatice (râuri, lacuri, mări, oceane), cum ar fi sporturile nautice (rafting, kayaking, canoeing, riversurfing, toobing, water skiing, yachting, etc.).

Prin urmare, studiul de față își propune să scoată în evidență potențialul hidro-turistic al râului Bistrița Ardeleană (segmentul cuprins între Centrala Electrică de la Bistrița Bârgăului și Valea Ciorii de la Prundu Bârgăului), precum și modalitățile de valorificare a acestuia prin activități de turism sportiv. Studiul reprezintă o fază premergătoare în demararea proiectului „România pe ape repezi” lansat de Ministerul Turismului în cadrul Programului Operațional Regional finanțat de către Uniunea Europeană prin Fondul European de Dezvoltarea Regională. În cadrul acestui proiect se urmărește amenajare segmentului de râu menționat, pentru desfășurarea sporturilor nautice specifice, cum ar fi în acest caz raftingul.

Acest proiect urmează a fi întocmit de către Primăria comunei Bistrița Bârgăului în colaborare cu Căliman Club Holiday pe Axa Prioritară 5: Dezvoltarea durabilă și promovarea turismului-Valorificarea potențialului turistic și crearea infrastructurii necesare pentru creșterea atractivității regiunilor României ca destinații turistice.

Cele două componente hidrografice învecinate, Lacul Colibița și râul Bistrița Ardeleană, reprezintă resurse importante la nivel regional pentru turismul sportiv, care sunt valorificate diferențiat. Astfel, în timp ce pe lacul Colibița se desfășoară din plin navigația de agrement și balneafia, pe râul Bistrița Ardeleană activitățile nautice sunt de-abia la început, fiind organizate doar de către Agenția de turism Căliman Club Holiday din Bistrița, care posedă echipamente adecvate.

Implementarea acestui proiect ar contribui la dezvoltarea turismului în cadrul comunei Bistrița Bârgăului, prin creșterea numărului de vizitatori, apariția unor structuri de primire (pensiuni, unități de alimentație publică), înființarea unor locuri de muncă, creșterea veniturilor populației locale, etc.

2. METODOLOGIA DE LUCRU

Pentru elaborarea studiului de față au fost parcurse mai multe etape, după cum urmează:

- consultarea unor lucrări de specialitate în domeniul hidrologiei și hidrometriei (Zăvoianu, 1978, 2006);
- prelucrarea unor date statistice referitoare la activitățile de turism sportiv organizate pe râul Bistrița Ardeleană aval de Centrala Electrică de la Bistrița Bârgăului, furnizate de anumiți prestatori de servicii agrementale (Căliman Club Holiday, Schreiner Sport Club, etc.) și de Facultatea de Educație Fizică și Sport a Universității Babeș-Bolyai, Extensia Bistrița;
- efectuarea unor observații de teren în timpul desfășurării anumitor activități de turism sportiv pe sectorul de râu cuprins între Centrala Electrică de la Bistrița Bârgăului și Valea Ciorii de la Prundu Bârgăului;
- efectuarea unor observații și măsurători geomorfo-hidrometrice pe segmentul de râu vizat, asupra proceselor de albire, asupra unor parametri precum lățimea și configurația albiei, nivelul, viteza și adâncimea apei, și asupra unor elemente hidrodinamice (valuri, curenți);
- analizarea hărților topografice și a ortofotoplanurilor pentru stabilirea gradului de meandrare a sectorului de râu supus cercetării și a raporturilor dintre acesta și lunca învecinată;
- consultarea strategiei de dezvoltare locală durabilă a comunei Bistrița Bârgăului;
- realizarea unor materiale cartografice (hărți, profile) cu rolul de a ilustra potențialul morfo-hidrodinamic al segmentului de râu luat în studiu.

3. AREALUL DE STUDIU

Lacul Colibița și Râul Bistrița Ardeleană-segmentul Centrala Electrică de la Bistrița Bârgăului-Valea Ciorii Prundu Bârgăului este situat în partea de sud-est a județului Bistrița Bârgăului, pe teritoriul comunelor Bistrița Bârgăului și Prundu Bârgăului (fig.1).

Lacul Colibița are origine antropică și ocupă compartimentul de vest al depresiunii intramontane cu același nume (Băca, Șteff, 2010), fiind format prin acumularea apelor râului Bistrița Ardeleană în spatele unui baraj de anrocamente (andezite), construit între Dealul Pușcă (1081 m) și Capu Dealului (1051). Parametrii hidrometrici ai lacului sunt semnificativi și arată potențialul acestuia pentru susținerea activităților de turism sportiv nautic și balnear (table 1).

Tabel 1. Parametrii hidrometrici al lacului Colibița (sursa SGA Bistrița-Năsăud)

Suprafața (ha)	Lungime (km)	Lățime maximă (km)	Adâncime maximă (m)	Volum (mil.m ³)
300	7	1,5	60	75

Râul Bistrița Ardeleană își are izvoarele sub masivul Bistricior din Munții Călimani, drenează compartimentul estic al depresiunii Colibița (bazinetul Mița) și se varsă în lacul de

acumulare, de unde, pe sub barajul de anrocamente, traversează pe o lungime de 7 km un sector de chei, după care își continuă cursul până la confluența cu Șieul, la Sărățel.

Segmentul de râu care face obiectul studiului de față este cuprins între Centrala Electrică de la Bistrița Bârgăului și localitatea Prundu Bârgăului, și se remarcă prin parametrii geomorfo-hidrometrici adecvați pentru practicarea raftingului controlat și a altor sporturi nautice (canoeing, kayaking, toobing) (fig.2).

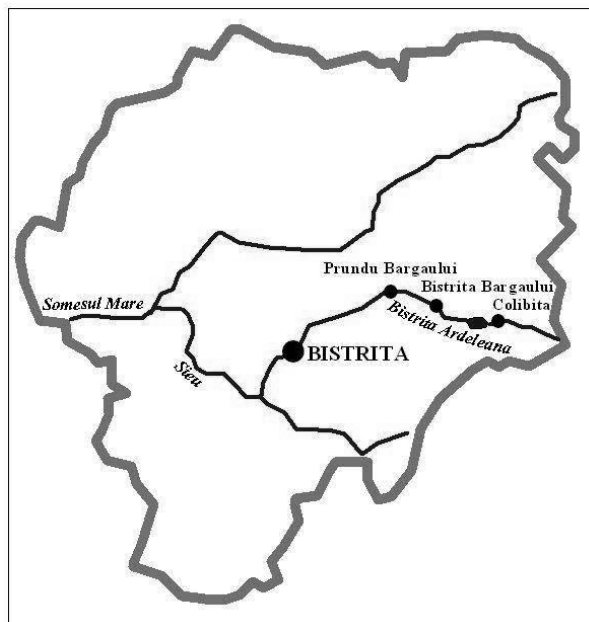

Fig.1-Poziția geografică a arealului studiat

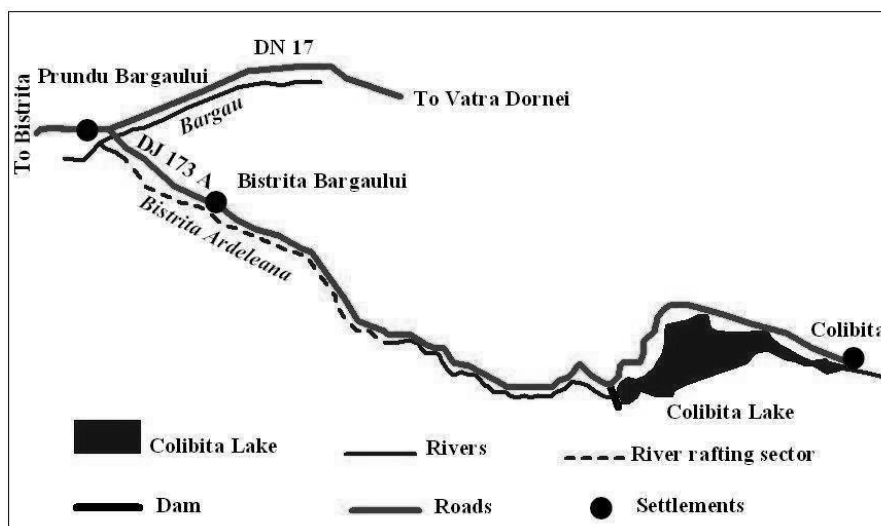

Fig.2-Sistemul hidrografic Lacul Colibița-Râul Bistrița Ardeleană

4. REZULTATE ȘI DISCUȚII

4.1. Geomorfologia sectorului de râu

Prezența lacului de acumulare de la Colibița favorizează practicarea sporturilor nautice, îndeosebi a raftingului, pe râul Bistrița Ardeleană, dar numai pe tronsonul dintre Centrala Electrică de la Bistrița Bârgăului și localitatea Prundu Bârgăului, unde sunt întrunite condiții geomorfologice și hidrodinamice adecvate.

Centrala Electrică este amplasată la ieșirea din Cheile Bistriței, pe partea stângă a râului, și produce energie electrică (21 MW) pe baza unei aducțiuni din lacul Colibița. După ce acționează turbina centralei, apa este deversată în râul Bistrița Ardeleană cu un debit de 13 m³/s, fapt care asigură parametrii hidrodinamici necesari practicării raftingului controlat, cum ar fi: creșterea nivelului și vitezei apei, apariția valurilor și repezișurilor, producerea și accentuarea curenților.

Deversarea apei de la Centrala Electrică în râu se face după un anumit program, care ține cont de cerințele de electricitate din sistemul național, de creșterile de nivel ale apei din lacul Colibița în perioadele ploioase și de necesarul de apă al orașului Bistrița.

Pe tronsonul luat în studiu râul Bistrița Ardeleană prezintă următoarele caracteristici geomorfo-hidrometrice (tabel 2):

Tabel 2. Parametrii geomorfo-hidrometrici ai sectorului de râu folosit pentru rafting controlat

Lungime (km)	Lățime (m)	Adâncime (m)	Diferență de nivel (m)	Panta medie ‰
8	6-30	0, 6-1, 50	100	12, 5

Profilul longitudinal al râului este în general drept, are cădere continuă și prezintă câteva rupturi de pantă (La Remiză, La Cociorvă, Bridireasa) care determină accentuarea proceselor hidrodinamice și creșterea gradului de spectaculozitate necesar raftingului (fig.3). Prin gradientul său de 12, 5‰, tronsonul de râu se înscrie în rândul celor mai importante destinații pentru rafting din țară, alături de râul Rebra (22‰), Cerna (16‰), Arieș (9, 5‰), Jiu sau Bistrița Aurie. Cu toate că raftingul comercial se practică optim pe sectoare de râu cuprinse între 16‰-24‰, în cazul Bistriței Ardelene panta mai redusă este compensată de lungimea mai mică a sectorului de râu și a debitului constant în perioada deversării apei de la Centrala Electrică.

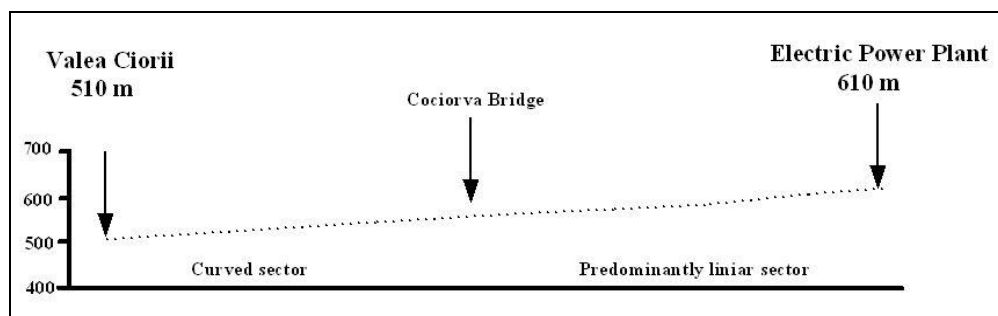

Fig.3-Profilul longitudinal al sectorului de râu folosit pentru rafting controlat

Relieful de amănunt al râului în acest sector este reprezentat printr-o succesiune de bazine, vaduri, sectoare cu gradient, bancuri de pietrișuri, trepte și praguri, care la debite și nivele mari ale apei se răsfrâng asupra proceselor hidrodinamice. Astfel, bazinele determină o scurgere laminară și mai lentă a apei, iar vadurile, treptele și pragurile susțin scurgerea turbulentă și rapidă a apei, însoțită de valuri și mici cascade.

Un rol important pentru procesele hidrodinamice, cu relevanță pentru raftingul controlat, este prezența treptelor artificiale din profilul longitudinal al râului, construite pentru deservirea Stației de epurare de la Bistrița Bârgăului (La Magazin) sau pentru funcționarea distilerii (Biserici, La Ciopa). Acestea au înălțimi de 1-1, 5 m, iar la debite și nivele mari formează cascade care cresc spectaculozitatea navigației. De asemenea, trebuie menționate și două ostroave, unul aval de Podul Sălăgeanului, lângă distilerie, iar al doilea aval de Podul Bridireasa, care determină despletirea albiei.

Aval de sectorul Valea Bânelor morfologia inițială a albiei minore a fost modificată între anii 2007-2010 prin lucrări de regularizare, fapt care a determinat conturarea unor bazine, sectoare largite și a unor grinduri fluviale pe maluri.

În profil transversal, sectorul de râu se distinge printr-o albie minoră cu lățimi cuprinse frecvent între 6-18 m, cu creștere spre aval, mărginită de o luncă largă, ocupată cu gospodării,

terenuri agricole, zăvoaie cu anin și salcie, căi de comunicație (fig.4). Lățimea maximă a albiei se înregistrează în sectorul Podul lui Cociorvă, fiind de 35 m. Lățimea suprafeței active a albiei atunci când se deversează apă din bazinul de compensare a Centralei Electrice este de 6-30 m.

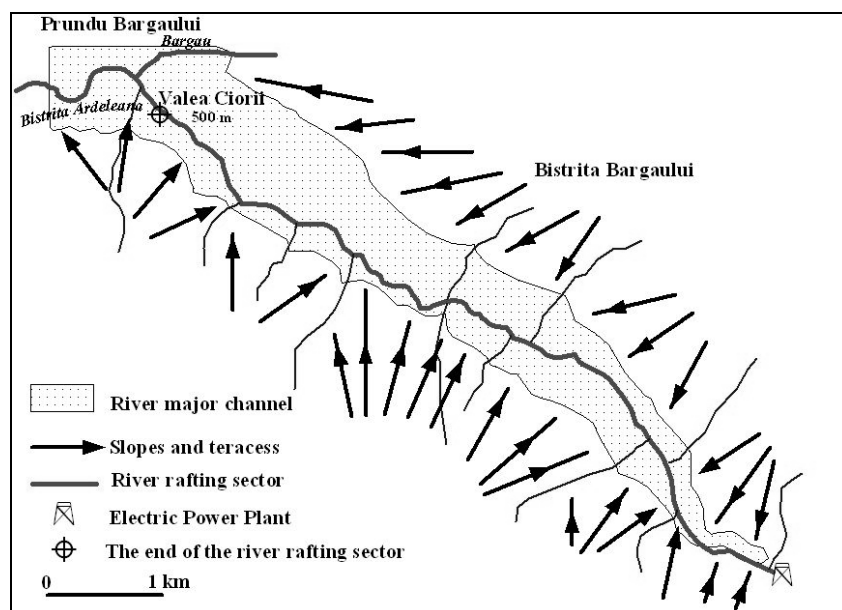

Fig.4-Schiță geomorfologică a sectorului de râu folosit pentru rafting controlat

Pe partea stângă a luncii, cursul râului este însoțit de un drum pietruit, care permite accesul și deplasarea turiștilor, iar pe partea dreaptă se desfășoară DJ 173 A. Înălțimea luncii se menține, în general, între 2-3 m, dar în anumite sectoare coboară chiar sub 1 m, fapt care permite acostarea ambarcațiunilor și regrouparea echipelor (amonte de Bridireasa, Valea Ciorii).

Pe toată întinderea sa, sectorul de râu este traversat de 6 punți (Fabrică, Bugnărești, Sofia, Boncu, Prigon, Velnița lui Orban) și 5 poduri (Tătarca, Sălăgean, Cociorvă, Bridireasa, Biserici), care permit deplasarea turiștilor de pe-o parte pe alta a râului și observarea ambarcațiunilor.

Patul de scurgere este format din aglomerate vulcanice (între Centrala Electrică și Podul Sălăgeanului) și pachete de marne (între Podul Sălăgeanului și Valea Ciorii), iar aluviunile din albia râului sunt groșiere, fiind reprezentate de pietrișuri, bolovănișuri și blocuri rulate, fapt care, la debite și nivele mari, se reflectă asupra proceselor hidrodinamice prin inducerea scurgerii turbulente și apariția valurilor, repezișurilor, cascadelor și curenților, elemente necesare practicării raftingului.

Analiza configurației în plan a albiei minore scoate în evidență două sectoare distincte:

- sectorul Gura de Uzinare-Podul lui Cociorvă, cu lungime de 4 km, lățimi de 6-17 m, pantă medie de 7, 5‰ și predominarea segmentelor rectilinii;
- sectorul Podul lui Cociorvă-Valea Ciorii, cu lungime de 4 km, lățimi de 8-30 m, pantă medie de 17, 5‰, meandre ceva mai accentuate;

Procesele de albie sunt moderate, datorită faptului că scurgerea apei pe râul Bistrița Ardeleană este controlată prin intermediul barajului Colibița, dar totuși se observă sectoare cu eroziune de mal și acumulări sub formă de bancuri de pietrișuri, renii și conuri de dejecție la gura de vărsare a unor afluenți mai importanți (Pietroasa, Bridireasa), care la ape mari induc situații hidrodinamice optime pentru rafting (valuri, repezișuri, curenți).

4.2. Hidrodinamica sectorului de râu

Sectorul de râu luat în studiu este relevant pentru sporturi nautice și rafting doar în momentul deversării apei din lacul de acumulare Colibița, cu diferite scopuri (producerea de electricitate, regularizarea debitului, alimentarea orașului Bistrița). În momentul respectiv debitele și nivelurile

asigură plutirea ambarcațiunilor și determină apariția unor elemente hidrodinamice atractive pentru activitățile turistice, respectiv valuri, repezișuri, cascade și curenți.

Nivelul apei în perioadele când centrala electrică nu funcționează și nu se deversează apă pe râu din bazinul de compensare este cuprins între 50-80 cm, la debite normale de 0, 65-5, 47 m³/s (fig.5).

În perioadele când funcționează Centrala Electrică și se deversează apă pe râu din bazinul de compensare, nivelul apei, la debite cuprinse între 16, 2-17, 7 m³/s, se situează între 122-128 cm (fig.6). În aceste condiții, pe sectoarele cu aluviuni grosiere se formează valuri, cu înălțimi de până la 1, 5 m (La Velniță la Cociorvă, La Neamțu, Bridireasa), pe sectoarele înclinate apar repezișuri (La Remiză, Podu Sălăgeanului, La Velniță la Orban, Bridireasa), iar în zonele cu praguri și trepte se schițează mici cascade.

Viteza apei înregistrează 1-1, 5 m/s în sectoarele cu pante mai mici, ajungând la 2-2, 5 m/s acolo unde panta este mai mare (La Remiză, La Velniță la Cociorvă, aval de Puntea lui Prigon, La Velniță la Orban, La Neamțu, Bridireasa), iar curenții superficiali au direcții longitudinale pe sectoarele rectilinii (aval Gura de Uzinare, La Fabrică, Podul Tătărcii, Puntea Butnăreștilor, Puntea lui Boncu, aval de Bridireasa, amonte și aval de Podul Bisericii), sau suferă schimbări de direcție în sectoarele meandrate, fiind reflectați dinspre malurile concave (La Remiză, amonte de Puntea lui Prigon, La Velniță la Orban, aval de Podul lui Cociorvă, amonte de Bridireasa). Această situație hidrodinamică este favorabilă raftingului, întrucât asigură deplasarea ambarcațiunilor și crește gradul de spectaculozitate al segmentului de râu. Spre maluri, în anumite sectoare unde și adâncimea apei este mai mică se observă acțiunea curenților divergenți de fund care induc starea de calm hidrodinamic.

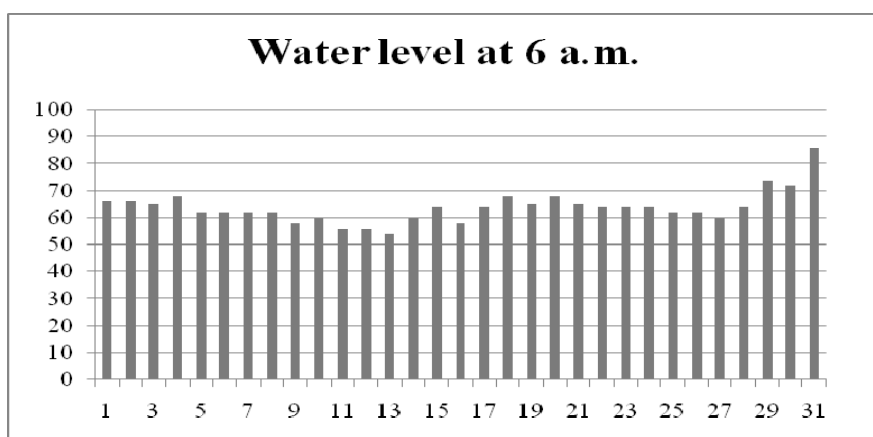

Fig.5-Nivelul apei la ora 6 a.m. (luna Mai, 2012-mira de la Punctul Hidrometric Bistrița-Bârgăului) (sursa SGA Bistrița-Năsăud)

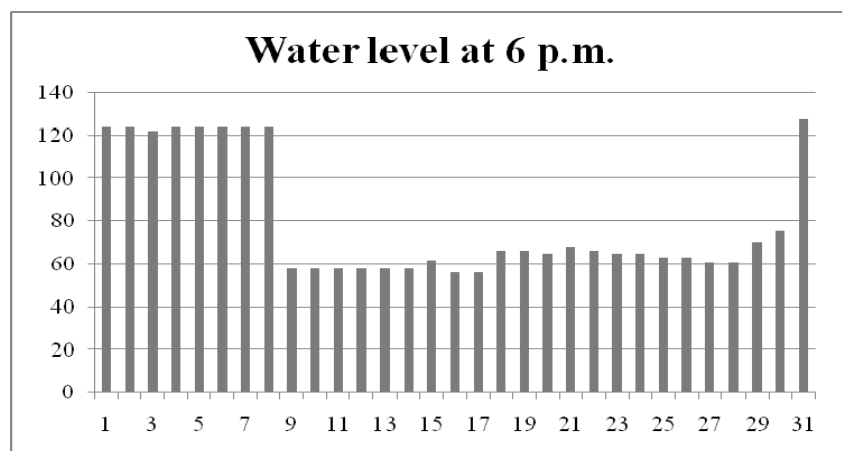

Fig.6- Nivelul apei la ora 6 p.m. (luna Mai, 2012-mira de la Punctul Hidrometric Bistrița-Bârgăului) (sursa SGA Bistrița-Năsăud)

4.3. Probleme comparative

Raftingul este o activitate de agrement care se practică în România pe mai multe râuri, cum ar fi: Jiu, Bistrița Aurie, Arieș, Buzău, Cerna, Nera, Rebra (Munteanu, 2010), etc. În toate aceste cazuri, perioadele favorabile sunt primăvara, toamna și în timpul viiturilor de vară, când debitele și nivelele asigură plutirea ambarcațiunilor. Raftingul controlat însă, se practică doar pe râul Buzău, aval de hidrocentrala Siriu, și pe Bistrița Ardeleană, aval de hidrocentrala de la Bistrița Bârgăului. Această activitate se poate desfășura tot timpul anului, prin deversarea apelor din lacurile Siriu și Colibița.

În aval de confluența cu Bâsca debitul Buzăului e controlat de hidrocentrala Siriu și are în medie $25 \text{ m}^3/\text{s}$, iar lungimea navigabilă e de 10-15 km. Sub aspect hidrodinamic se disting valuri de până la 2 m, repezișuri, cascade, sectoare accelerate prin îngustare și obstacole liniare. Ca forme asociate de turism se pot menționa: drumeția, etnoturismul, cicloturismul, enduro, etc.

4.4. Valorificarea turistică a segmentului de râu

Pe segmentul de râu analizat se practică raftingul și canoeingul, activități de agrement organizate de Agenția Călimani Club Holidays. Primăvara și vara se înregistrează în jur de 150-200 participanți, cu vârste cuprinse între 20 și 40 de ani. De asemenea, aici se desfășoară aplicațiile studenților de la Facultatea de Educație Fizică și Sport din Bistrița, care sunt foarte interesați să pătrundă în tainele acestor sporturi turistice (fig. 7).

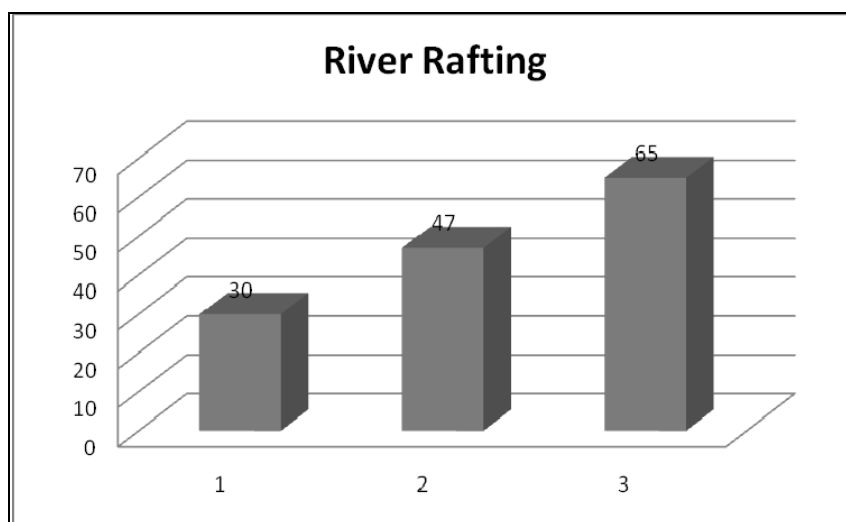

Fig.7-Numărul studenților de la FEFS Bistrița care au practicat raftingul controlat pe râul Bistrița Ardeleana în anii: 1-2010; 2-2011; 3-2012
(Sursa FEFS Bistrița)

4.5. Forme de turism asociate

Pe lângă sporturile nautice susținute de către sistemul hidrografic Lacul Colibița-Râul Bistrița Ardeleană, în vecinătate se pot practica și alte forme de turism activ, cum ar fi:

- drumeția (Cheile Bistriței și văile laterale Șoimu, Stegea, Repedele; Piatra Mare, Dl. Pușcă, Culmea Piatra lui Orban);
- cicloturismul (Colibița, Cheile Bistriței, etc.);
- alpinismul (Cheile Bistriței);
- turismul de prelevare a plantelor medicinale și ornamentale (Pietroasa, Tătarca, Șoimu, Stegea, etc.);
- ecoturismul (Rezervația complexă Repede);

- pescuitul sportiv dinamic și staționar (lacul Colibița, râul Bistrița Ardeleană);
- turismul cultural (comuna Bistrița Bârgăului).
- turismul de campare (Cheile Bistriței, Gura Șoimu, Colibița).

CONCLUZII

Sistemul hidrografic constituit din lacul de acumulare Colibița și râul Bistrița Ardeleană, segmentul Centrala Electrică de la Bistrița Bârgăului-Valea Ciorii de la Prundu Bârgăului, reprezintă o resursă importantă pentru practicarea sporturilor nautice.

Debitele și nivelele asigurate pe râu prin deversarea apei din lacul Colibița în râul Bistrița Ardeleană, caracteristicile geomorfo-hidrometrice ale segmentului de râu luat în studiu (lungime, lățime, pantă, morfologie de amănunt) și elementele hidrodinamice induse pe această cale (valuri, curenți, repezișuri, cascade) favorizează practicarea raftingului controlat și a canoeingului.

Conform International Scale of River Difficulty, segmentul de râu luat în studiu se încadrează în categoriile II-III medium și poate fi valorificat pentru navigația de agrement în scopul relaxării și petrecerii timpului liber.

BIBLIOGRAFIE

- Bâca, I., Șteff, I., (2010), *Colibița-dimensiuni turistice*, Ed. Nova Didactica, Bistrița
- Munteanu, D., C., (2010), *Dezvoltarea activităților de agrement turistic în județul Bistrița-Năsăud. Rafting și caiac pe râul Rebra*, Lucrare de dizertație masterat, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Educație Fizică și Sport, Specializarea Educație Fizică, Fitness și Agrement Turistic
- Zăvoianu, I. (2006), *Hidrologie*, Editura Fundației România de mâine, București
- Zăvoianu, I. (1978), *Morfometria bazinelor hidrografice*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București
- ***International Scale of River Difficulty, <http://en.wikipedia.org/wiki>
- *** Consiliul local al comunei Bistrița Bârgăului, Strategia locală de dezvoltare durabilă 2008-2013

Horia ȘTEFĂNESCU, ***Colibița-potențial turistic prin prisma practicării agrementului activ***

Dr. Horea Ștefănescu, Facultatea de Educație Fizică și Sport

În societatea modernă stresul, ritmul rapid de dezvoltare, bombardamentul informațional, se fac simțite asupra organismului uman. Nevoia de odihnă, în special odihnă activă, a dus la reîntoarcerea în natură, refacerea legăturii dintre om și acesta. Aceasta nouă tendință a dus la dezvoltarea activităților desfășurate în aer liber (drumetie, caiac, bicicleta de munte, schi de tura, etc) diversificarea lor, dezvoltarea și perfecționarea de noi tehnici, materiale și echipament.

Turismul a devenit în zilele noastre o activitate la fel de importantă precum cea desfășurată în alte sectoare-cheie din economia mondială (industrie, agricultură, comerț). Fenomenul turistic este extrem de greu de delimitat deoarece, ca orice activitate umană, cade sub incidența studiului interdisciplinar, antrenând deopotrivă economiști, geografi, psihologi și sociologi.

Conceptul de agrement montan activ

Până nu demult acest concept avea un sens relativ restrâns și se referea doar la categoriile sociale care prin specificul activității se încadrau în el, este vorba despre vânători, pescari, silvicultori, culegători de produse ale pădurii... etc. Ulterior o nouă categorie aceea a naturaliștilor desemnați să inventarieze patrimoniul natural, completează seria ocupațiilor în cadrul cărora se prestează efort fizic în mediu natural.

Treptat odată cu modificarea societății umane, odată cu transformarea habitatului uman din unul rural în altul predominant urban, omul caută noi și diversificate metode de petrecere a timpului liber, conceptul de turism capătă noi valențe printre care se numără și aceea de descărcare a tensiunilor, oboselii și stresului cotidian. Odată cu aglomerările în spațiile urbane omul se distanțează tot mai mult de mediul natural a cărei lipsă este acut resimțită.

Termenul de sport în natură implică practicarea de activitate motrică orientată în jurul celor trei elemente esențiale: apă, pământul, aerul. De asemenea activitățile din sezonul hibernal sunt tratate separat fapt impus de problematica specifică. Termenul implică sensuri ecologice profunde încercându-se armonizarea cu mediul natural, locul de derulare al activității specifice.

„Modificarea societății umane transformarea acesteia în una preponderent urbană are efecte conexe variate care transformă semnificația și conținutul unor valori și concepte. Schimbarea calității vieții asociat cu ritmul cotidian trepidant, lipsa de activitate fizică, alimentație, și nu în ultimul rând a relaționării umane determină acumulare de tensiuni nervoase respectiv apariția stresului. Iată așadar o primă deviere a semnificației noțiunii de oboseală care devine tot mai pregnant oboseală nervoasă. Prin simpatie suferă modificări importante și antonimul său termenul de odihnă care trebuie să conțină valențe de relaxare, de descărcare, să joace rol de supapă care să echilibreze să compenseze acuta lipsă de mișcare fizică pe o parte și în același timp să elimine tensiuni nervoase acumulate.” (H. Ștefănescu – Agrement turistic activ în natură)

Noul concept de relaxare activă prin activități fizice și sportive desfășurate în natură se încadrează perfect în tabloul activităților motrice care rezolvă problematica odihnei active. Formele de practicare sunt extrem de atractive, cu stagii de inițiere mult accelerate datorită materialului performant bine adaptat solicitărilor. Genul de activitate fizică specifică este complexă angrenând funcțiile bio-fizice ale organismului. Terenul, locul de desfășurare este oferit de cadrul natural fapt ce conferă satisfacții morale-estetice majore.

Se înregistrează în ultima perioadă o tot mai pregnantă orientare a disciplinelor incluse în trunchiul comun curricular universitar spre domeniul agrementului activ lucru absolut firesc dacă e raportat la cerințele pieții.

Astfel găsim în curricula anului în derulare următoarele prevederi:

Anul I, Sem II – curs (facultative) ambarcațiuni,
- curs (obligatoriu) schi alpin,

Anul II, Sem IV – curs (opțional) înot aplicativ și tehnici de vâslit
- turism și orientare sportivă, cicloturism

Anul III, Sem VI – curs (opțional) aplicații nautice, escaladă

Ideea de la care s-a pornit acest studiu este fundamentată pe următoarele considerații: pe de o parte aceea că turismul activ reprezintă un element de interes pentru studenții facultății de sport, și în acest scop să aplic un set de chestionare pe baza cărora să relev nivelul de feedback pozitiv (sau negativ) manifestat de aceștia. Pe baza rezultatelor înregistrate s-ar putea enunța concluzii care ar îmbunătăți conținutul curriculei universitare prin introducerea (sau renunțarea) de discipline care să se muleze pe specificul cerințelor actuale din domeniul turismului. Relevarea nivelului de interes al grupului de studenți se va face prin și în ideea de a observa cum evoluează nivelul de cunoștințe și deprinderi practice specifice de la intrarea până la absolvirea studiilor în cadrul FEFS, prin aplicarea practică acestor activități motrice. (practică individuală, lucru cu grupuri de turiști, înființarea de structuri organizaționale specifice).

Valorificarea prin turism sportiv a Lacului Colibița

Lacul Colibița, prin parametrii săi susține desfășurarea unor forme variate de turism sportiv și didactic, cum ar fi înotul, windsurfingul, kayakingul și canoeingul.

Aceste activități sunt extrem de atractive, cu stagii de inițiere mult accelerate datorită materialului specific bine adaptat solicitărilor. Genul de efort este benefic angrenând complex funcțiile bio-fizice ale organismului, motricitatea având element central adaptabilitatea la o gamă mare de variabile (predominant climatice), iar amprenta de incertitudine, de aventură conferă atractivitate.

Infrastructura, și ofertele antreprenoriale specifice încep să fie bine reprezentate furnizând servicii care satisfac cerințele pieței.

Activitatea practică efectuată a avut punct de pornire ideea de valorizare a potențialului natural al zonei vizate prin organizarea de activități motrice acvatice care să angreneze un număr semnificativ de participanți. Am vizat totodată și dezvoltarea conceptului de cultură ecologică (foarte puțin cunoscut în prezent). Ne-am adresat în principal studenților și masteranzilor de la specializările care prin specificul lor interacționează profund cu mediul natural, ei fiind cei mai deschiși în ceea ce privește schimbarea de mentalitate în atitudinea față de mediul înconjurător și agrementul activ.

Sintetizând, principalele obiective se referă la:

- evidențierea potențialului turistic prin practicarea turismului de aventură.
- dezvoltarea turismului intern prin promovarea ofertelor turistice bazate pe agrement activ
- creșterea anvergurii evenimentelor organizate prin sporirea numărului de participanți și lărgirea ofertei practice.

În această idee am monitorizat ultimele 3 aplicații acvatice derulate în colaborare cu firme locale specializate în domeniul agrementului activ. Conceptul de week-end nautic s-a derulat după următorul program:

Pentru atingerea obiectivelor perioadei tranzitorii (de acomodare) cu materialul specific (ambarcațiuni, echipament etc.), prima zi s-a derulat pe Lacul de acumulare Colibița (apă stătătoare) pentru ca apoi să se treacă la parcurgerea unor sectoare de apă curgătoare de gradient mediu de dificultate pe râul Bistrița Ardeleană.

Foto1. Activități în ziua I – apă stătătoare. (foto H. Ștefănescu)

Ziua I-a

Lecția I-învățare/stabilizare

- împărțirea echipamentului
- briefing/informare pe uscat
- manevre de transportare a echipamentului pe uscat
- manevre de îmbarcare /debarcare
- tehnici de padelare
- noțiuni de salvare/ acționare în caz de răsturnare
- linie metodică de navigare caiac/canoe pe apă stătătoare
- jocuri pentru perfecționarea deplasării/schimbărilor de direcție

Lecția II – stabilizare /perfecționare

- „BĂTĂLIE NAVALĂ” Activitatea se desfășoară pe lacul Colibița. Este un joc nautic de echipă care presupune cooperare, tactică, strategie și coordonare.

Noțiuni de regulament:

- întreg grupul se împarte în 2 echipe (roșu/galben), fiecare echipă primește un număr egal de echipament de următoarele tipuri:

- caiace gonflabile duble (cuiasate) care sunt foarte stabile, dar mai mari și mai lente. Sunt ideale pentru faza de apărare, implică manevre de padelare simultană/lucru corelat în echipă

- caiace gonflabile single (fregate) caiace cu calitate intermediare, cu un compromis bun între stabilitate și viteză. Au tuburi exterioare gonflabile ca și cuiasatele dar formă scurtă și hidrodinamism accentuat. Ideale pentru blocaje, escortă, acoperire.

- caiace de plastic (torpiloare) care sunt cele mai rapide și extrem de manevrabile dar presupun un bun echilibru și tehnică de vâslire (se pot răsturna relativ ușor)

Se stabilesc cele 2 echipe și vâslașii fiecărui tip de ambarcațiune. Apoi urmează acomodarea pe apă pe grupe, pe tipuri de ambarcațiuni. Fiecare grupă este condusă de un ghid care va demonstra tehnici de padelare și manevrare specifică, se acordă un interval de timp pentru exersare apoi când se consideră pregătiți se începe bătălia

Ziua a II-a rafting pe Bistrița Ardeleană

Lecția III-IV/ perfecționare – parcurgerea unui sector de white-water cu lungimea de 4 km.

Gradientul de dificultate oscilează în funcție de precipitații dar se încadrează în clasa II-III de dificultate.

Valorificarea turistică a segmentului de râu

Sectorul pe care se practică rafting și caiaking este situat pe teritoriul comunei Bistrița Bârgăului în aval de barajul Colibița, fiind cuprins mai exact între uzina Electrică Colibița și intrarea în comuna Prundu Bârgăului

Cel mai mare avantaj al acestui râu îl reprezintă existența lacului de acumulare Colibița. Acest fapt face ca la Colibița să se poată practica rafting și caiac în orice perioadă a anului nu numai în lunile de primăvară când râurile din România au debite mari datorită topirii zăpezii din munți. Așa că și în lunile de vară când cele mai multe râuri au debite scăzute, Colibița reprezintă o ocazie ideală pentru cei care iubesc sporturile nautice

Lungimea acestui sector este de aproximativ 8,6 km. iar gradientul mediu este de 11,6 m/km, dar când se uzinează apa din lacul Colibița, râul se transformă într-un torent năvalnic și înspumat foarte atractiv pentru practicarea raftingului și caiacului.

Clasa de dificultate este III+ în special datorită curentului puternic al apei și a porțiunilor lungi fără apă liniștită unde sunt necesare manevre și tehnici susținute pentru păstrarea bărcii pe traiectoria corectă. Râul are numeroase repezișuri, praguri și valuri albe înspumate, fiind un adevărat râu de whitewater pe toată lungime.

Practicarea sporturilor nautice pe râu trebuie privită în contextul acumulării de experiență, aici se va finaliza structura metodică ce debutează pe apă stătătoare (lac). Așadar inițierea și consolidarea deprinderilor nautice de bază se va realiza pe lac, apoi treptat vom trece la evoluții tot mai spectaculoase pe sectoare de râu tot mai tehnice, mai dificile. Tot mai pregnant se impun la acest nivel probleme de securitate și măsuri de acționare și ajutor în caz de răsturnare a ambarcațiunii.

Datele statistice sunt deci asemănătoare cu cele amintite anterior participanții abordând progresiv problematica apei stătătoare apoi a torentului.

Foto. 2. Activități acvatice (rafting, cayaking) pe Bistrița Ardeleană (foto H. Ștefănescu)

Forme de turism asociate

Pe lângă sporturile nautice susținute de către sistemul hidrografic Lacul Colibița-Râul Bistrița Ardeleană în vecinătate se pot practica și alte forme de turism activ, cum ar fi:

- drumeția (Cheile Bistriței și văile laterale Șoimu, Stegea, Repedele; Piatra Mare, Dl. Pușcă, Culmea Piatra lui Orban);
- cicloturismul (Colibița, Cheile Bistriței, etc.);
- alpinismul (Cheile Bistriței);
- turismul de prelevare a plantelor medicinale și ornamentale;
- ecoturismul (Rezervația complexă Repede);
- pescuitul sportiv dinamic și staționar (lacul Colibița, râul Bistrița Ardeleană);
- turismul cultural (comuna Bistrița Bârgăului).
- turismul de campare (Cheile Bistriței, Gura Șoimu, Colibița).

Foto2. Cayaking pe râul Bistrița Ardeleană (foto H. Ștefănescu)

Ziua A III-a River-caiaking pe apă curgătoare (râul Bistrița Ardeleană)

Sectorul pe care se fac rafting și caiaking este situat pe teritoriul comunei Bistrița Bârgăului în aval de barajul Colibița, fiind cuprins mai exact între uzina Electrica Colibița și intrarea în comuna Prundu Bârgăului

Principalele date comparate se referă la numărul și categoriile de participanți la acest tip de activitate practică.

Anul de desfasurare	2010	2011	2012	TOTAL
studenti F.E.F.S. Anul 2 curs optional tehnici de vaslit	40	43	48	131
masteranzi LINIE DE MASTER agrement activ	10	28	30	68
alte categorii	12	16	38	66
TOTAL	62	67	116	245

Tabelul 2. Categori și număr de participanți la activitățile nautice derulate în zona Colibița conform curriculei universitare

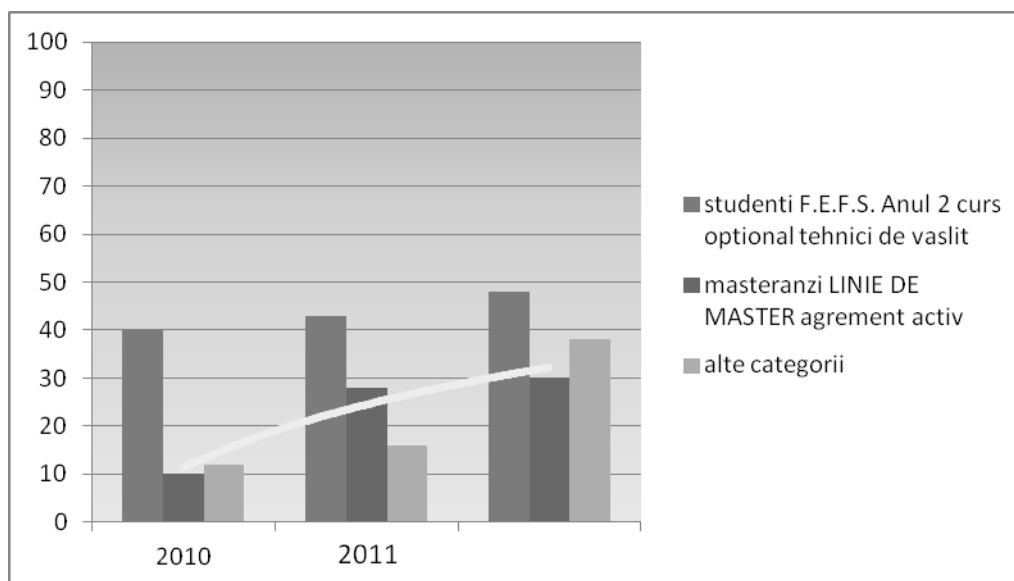

Fig. 3. Grafic comparativ al numărului de participanți angrenați în activități practice nautice în anii 2010-2011-2012

Conform datelor obținute putem afirma următoarele: numărul total al participanților a înregistrat o creștere semnificativă în cazul tuturor categoriilor consemnate (studenți an II, masteranzi, alte categorii de participanți).

În cazul ultimului item menționat se înregistrează cea mai mare creștere deoarece celelalte două categorii sunt limitate de cifra de școlarizare. Înregistrăm creșterea a numărului de masteranzi ca urmare a apariției noii linii de master de la Extensia Universitară Bistrița.

Alți itemi semnificativi înregistrați se referă la vârsta medie, sexul participanților, consemnându-se de asemenea prezența celor care au mai practicat anterior activități nautice.

ITEMI	varsta medie	M	F	experienta anterioara
studenti F.E.F.S. Anul 2 curs optional tehnici de vaslit	18-40 ani	52	39	2
masteranzi LINIE DE MASTER agrement activ	23-35 ani	58	10	5
alte categorii	30-45 ani	50	16	20
TOTAL		160	65	27
	MEDIA VARSTEI	18-45		

Tabelul 3. Vârstă medie, sexul și experiența anterioară a participanților la programul de practică nautică (studentilor, masteranzi, alte categorii)

Aceste date comparate ne permit să afirmăm următoarele: vârsta medie a cursanților este de 18-45 de ani, ponderea persoanelor de sex masculin este net superioară celor de sex feminin, de asemenea procentul cursanților cu experiență anterioară crește semnificativ în cazul ultimelor două categorii fapt ce relevă atractivitatea, impactul pozitiv înregistrat la nivel de participanți.

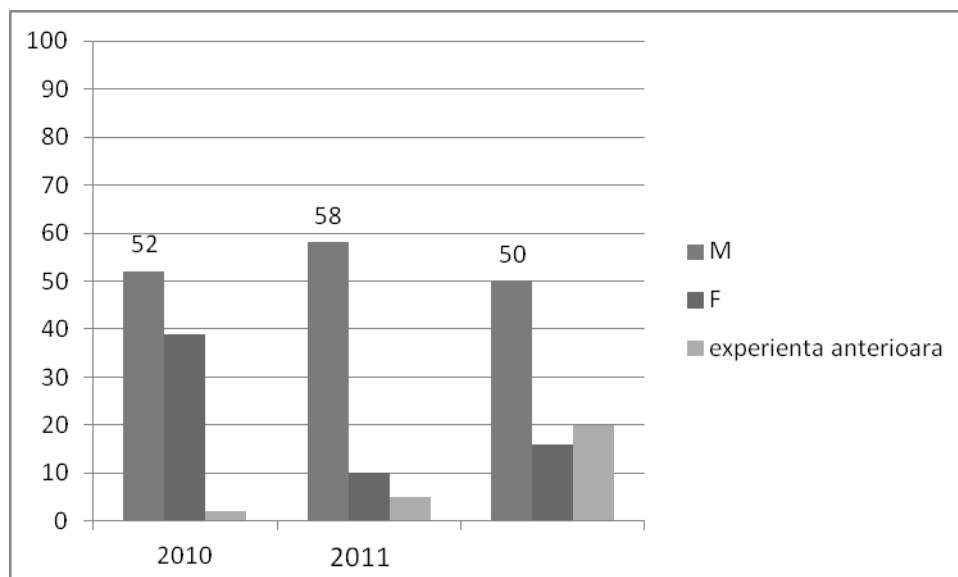

Fig.4. Grafic comparativ al ponderii participanților la practica nautică

O altă formă de practicare a agrementului nautic se referă la varianta organizării de tabere active și de aventură axate pe inițierea/consolidarea /perfecționarea în caiac/canoe/rafting la nivel de copii. Acest tip de activitate se organizează în principal în perioada vacanțelor școlare și se desfășoară corelat cu alte practici active montane cum ar fi: escalada/tiroliana, orientarea turistică, tura montană.

Oferim în continuare date culese din taberele organizate de Colibița Adventures care organizează acest gen de activitate.

Anul de desfasurare	2010	2012	2011	
profilul taberei	caiac-canoe	caiac-canoe	caiac-canoe-rafting	
participanti	50	65	70	185
fete	5	11	25	41
baieti	45	49	50	144
TOTAL				
varsta medie	5-11.	5-13.	5-15.	

Tabelul 4. Participanți la taberele de aventură în perioada 2010-2012

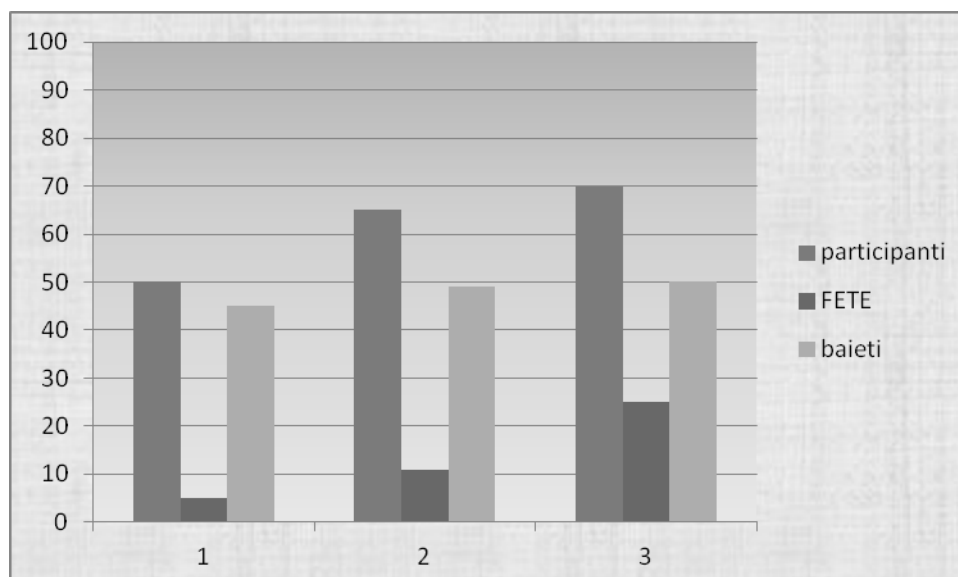

Fig.5. Grafic comparativ al numărului de participanți la taberele de aventură Colibița Adventures în perioada 2010-2012

Datele selectate relevă interesul crescut manifestat în decursul perioadei menționate, fapt reliefat de numărul tot mai mare de copii care participă la acest gen de activitate în condițiile în care trebuie menționată rezervă manifestată față aceste activități (considerate periculoase).

Concluzii

Sistemul hidrografic constituit din lacul de acumulare Colibița și râul Bistrița Ardeleană, segmentul Centrala Electrică de la Bistrița Bârgăului-Valea Ciorii de la Prundu Bârgăului, reprezintă o resursă importantă pentru practicarea sporturilor nautice.

Debitele și nivelele asigurate pe râu prin deversarea apei din lacul Colibița în râul Bistrița Ardeleană, caracteristicile geomorfo-hidrometrice ale segmentului de râu luat în studiu (lungime, lățime, pantă, morfologie de amănunt) și elementele hidrodinamice induse pe această cale (valuri, curenți, repezișuri, cascade) favorizează practicarea raftingului controlat și a canoeingului.

Conform International Scale of River Difficulty, segmentul de râu luat în studiu se încadrează în categoriile II-III medium și poate fi valorificat pentru navigația de agrement în scopul relaxării și petrecerii timpului liber

II. ISTORIE

Etnopetrografie

Ioan CHINTĂUAN, *Cruci votive de piatră, de tip celtic în România*

Crucea este un vechi simbol cosmic (mult anterior apariției creștinismului) care reprezintă Soarele și armonia contrariilor. Punctul de întretăiere a brațelor ei simboliza centrul universului. Cele 4 brațe indică cele 4 puncte cardinale. „Cruce” vine de la cuvântul latin „crux-ucis”. Termenii „stauros” (lb. greacă) și „crux” (în lb. latină) însemnau însă numai stâlpul vertical („crux simplex”) de lemn, pe care mulți condamnați la moarte erau răstigniți.

Unii autori afirmă că romanii ar fi preluat de la cartaginezi metoda execuției pe cruce.

În lumea antică europeană se întâlneau mai multe tipuri de cruci, iar romanii, care dominau teritoriul Europa aveau „crux comissa” sau crucea Sfântului Antoniu în forma literei „T”; „crux immissa” sau crucea latină veche, având patru brațe (+); „crux decussata” sau crucea Sfântului Andrei (X) Iisus Christos a fost răstignit pe o „crux immissa”.

Din literatura de specialitate reiese că există câteva sute de tipuri de cruci (cca 400), dintre care au numeroase și felurite simboluri, citate de Ioan Chintăuan, fide Virgil Vasilescu, în Anuarul Bârgăuan An. II, nr. 2, pag.32.

Crucea celtică / celtă este o cruce care se înscrie într-un cerc și este un simbol caracteristic creștinismului irlandez, cu o origine pre-creștină.

Crucea, ca emblemă, nu a existat în civilizația celtică a antichității.

Literatura de specialitate, dar și crucile existente azi în Europa, în situ și în muzee, arată că brațele crucii depășesc cercul sau cercul este retras în raport cu crucea. Există totuși și excepții, iar una dintre ele este situl Ariniș (MM) din România. Nu știm dacă există și alte locații cu cruci celtice de piatră în care brațele crucii nu depășesc cercul sau această trecere dincolo de cerc este sub forma unor mici ieșituri (umflături, umboane). Creștinii au realizat cruci celtice prin îmbinarea/combinarea unei cruci latine (cruce cu brațul de jos mai lung decât celelalte) cu cercul, pe rând în alte utilizări (simbolice; politice etc.) se bazează pe o cruce normală (fiecare braț al crucii are o lungime identică).

Crucile de la Ariniș ar intra în această categorie – „simbolică” – dar ele pot fi și funerare, iar brațul de jos se prelungește puțin în pământ și se lățește (este scurt). Ele diferă de celelalte cruci celtice prin acest braț de sprijin, care este scurt și lat.

În regiunile celte din Bretagne și Irlanda, multe cruci de piatră au fost ridicate la începutul sec. VIII. Ele au fost descoperite în Carnonilles, în Țara Galilor, pe Insula Iona și în Hebride. Cele mai vechi cruci, înafara celor din Irlanda, sunt, probabil acelea din Bencastle (Cumberland, Anglia). Mai cunoscute sunt cele din Kells (comitatul Meath) și cele din Monasterboice (comitatul Louth). Unele din aceste cruci poartă inscripții în rune. În Anglia, cimitirele sunt pline de cruci celtice, puse pe mormintele ce aparțin familiilor engleze bogate.

Nu există o reprezentare a crucii celtice, adică cu brațele depășind cercul, înainte de crucile irlandeze creștine. S-au descoperit simboluri arhaice de reprezentare apropiată (un cerc cu o cruce cu 4 brațe înscrise în cerc; brațele se opresc la cerc); aceste simboluri, numite roți solare, aparțin Neoliticului (6.000 av.I.-C).

Simbolul crucii în cerc este răspândit în Biserica catolică, inclusiv în jurul Mării Baltice și în Rusia. El a fost reluat de organizațiile politice, care l-au adus până în anul 2000, când a fost preluat de mișcarea parlamentară a Frontului Național a lui Jean-Marie Le Pen și Marin Le Pen.

Așadar, crucea celtică, simbol Neolitic, a ajuns, treptat, un simbol caracteristic creștinismului irlandez și are o origine pre-creștină. Din regiunile celte din Bretagne și Irlanda s-a răspândit în toată Europa, iar azi, crucea celtă/celtică este prezentă atât în cimitire cât și înafara lor, inclusiv în istoria recentă, inclusiv în politică. Segmentul din urmă este foarte clar exprimat în Franța, unde crucea celtică devine un simbol în istorie și în politică; începând de la Catedrala Sainte-Croix d'Orléans și Jeanne d'Arc, până în sec. XX, în istorie, iar în politică, odată cu al doilea război mondial sub egida lui Pierre Sidos, președintele Tinerei Națiuni apoi a Muncitorului francez care pentru a se opune generalului de Gaulle și crucii sale de Lorraine; preia acest simbol al crucii celtice. Înaintea lui a fost folosit simbolul acestei cruci, de părintele Donceur (1880-1961), un vechi combatant orator al Federației naționale catolice a generalului de Castelnau, fondatorul ciclismului; el a folosit-o ca emblemă personală. O regăsim la mișcările cercetașilor apoi la echipele naționale sub regimul mareșalului Pétain.

Frecvente în Irlanda și Franța, crucile celtice sunt prezente și în România. În România există două tipuri de cruci celtice. Primul dintre ele este identic sau aproape identic cu cel din Irlanda și Bretagne. Are brațul de sprijin lung, celelalte brațe, depășind cercul. Crucile celtice de acest tip există în zona marginală a Munților Apuseni: Cicău, Poiana Aiudului (AB).

Cel de al doilea tip de cruce celtică care se găsește în România are brațele în cerc, nedepășind cercul decât câțiva centimetri, formând mici ieșituri, iar brațul de sprijin depășește cercul sub forma unei prelungiri groase, masive. De fapt, brațele rămân în cerc, tot crucea este joasă, masivă și seamănă cu o roată cu patru brațe, sprijinită pe un bloc de rocă. Ea arată ca și crucile celtice simbolice din Franța. Apariția lor la Ariniș în Maramureș, posibil să aibă o altă origine și o altă filieră. La Ariniș se găsesc două locuri apropiate, despărțite azi de o uliță / drum al comunei.

Amândouă locațiile se află în stânga șoselei asfaltate care trece prin localitate, spre Băița de Sub Codru, pe o suprafață străbătută de o uliță și un pâraiaș, situată între șoseaua și cimitirul ortodox.

Prima dintre cruci se află pe stânga uliței, imediat ce trecem podețul peste pâraiaș. Este la marginea drumului, iar suprafața în care se găsește, poartă numele „La Biserică”. Probabil să fi fost o biserică veche de lemn, mărginită de un cimitir mare. Pe dreapta uliței, la 50 m amonte, se găsesc alte trei cruci celtice și una mică obișnuită. Probabil la marginea unui cimitir vechi, care se întindea din locul numit „La Biserică” până la actualul cimitir ortodox.

Crucile celtice de la Ariniș au dimensiuni cuprinse între 120-140 cm (cu partea din sol) și 0, 90-1, 10 cm diametrul cercului.

Crucile celtice de la Ariniș (MM) sunt unice în România, motiv pentru care este justificată întrebarea: căruia fapt le datorăm apariția / prezența lor aici?

Aceste cruci celtice au aspectul unor roți cu patru spițe, dar ele nu rămân în cerc, ci brațele depășesc centimetric cercul. Se apropie de simbolul discului solar, folosit de țăranii maramureșeni la realizarea porților de lemn. Discul solar sau roata e reprezentată diferit pe porțile din Maramureș. Există deasupra porților roată cu 4 spițe de dimensiuni egale și roată cu mai multe spițe, cu dimensiuni diferite. Spițele (sau crucea în cazul a 4 spițe) nu depășesc roata (cercul).

Dacă între crucile celtice de la Ariniș, care sunt de piatră și masive, ar exista și cruci celtice realizate din lemn sau dacă astfel de cruci ar fi prezente în alte localități din Maramureș ori în altă zonă din România, atunci am fi obligați să acceptăm posibilitatea unei legături, a unei influențe sigure. Dacă această posibilitate o acceptăm, atunci influența a fost dinspre piatră spre lemn, ținând cont de faptul că acest tip de cruci celtice, scurte și masive din piatră, adevărate monumente megalitice, care nu au un înscris pe ele, aparțin unor populații preistorice, neolitice. Aceste cruci celtice, la care brațele nu depășesc cercul, aparțin unor populații (comunități) celtice sunt anterioare lor.

Crucile celtice din Irlanda, Anglia, Franța etc. au brațul bazal, alungit; așa sunt și cele din România, mai puțin, cele de la Ariniș (MM), a căror braț bazal este masiv și este intrat în pământ până la cerc. Apariția acestor cruci de piatră, de tip celtic, numai la Ariniș (MM), în România, rămâne fără o explicație credibilă și acceptată, cu atât mai mult cu cât analogiile lipsesc.

Istoria în documente

Mihai GEORGIȚĂ¹, *Condotieri, latroni și malefactori în Valea Bârgăului (sec. XVI-XVII)*

De mult Nicolae Iorga făcea o scurtă caracterizare a trecutului Văii Bârgăului. «În vesela câmpie de la poalele munților, pe malul râului repede, albe case de păstori, plugari și vânători români se răsfireau în preajma bisericii de lemn, sau, uneori, de piatră. Aici trăiau oameni viteji și îndrăzneți, gata de pradă în munte sau de război, în alte văi pentru un domnișor înstrăinat, care dorea scaunul strămoșesc al Sucevei »². Deși informațiile livrate sunt sintetice, părând o schiță ori o eboșă a unui tablou, mai degrabă idilic sămănătorist, așa cum îl promova și teoretiza la acea vreme Iorga, se pot remarca câteva date esențiale și realiste ale istoriei și ale vieții în general. Pe lângă ocupațiile de bază ale bârgăuanilor, Iorga subliniază anumite trăsături dominante ale acestora, cum ar fi îndrăzneala și bravura, care capătă uneori conotații negative.

Când evocăm de obicei locurile natale o facem cu lirism și nostalgie. Chiar și trecutul localității de obârșie, cuprins într-o monografie istorică, nu scapă idealizării de către autor și primește accente paseiste, cu toate că, la rigoare, o monografia trebuie să fie un elaborat științific.

Valea Bârgăului are o bogată și, totodată, semnificativă istorie, însă ea trebuie restituită așa cum a fost, cu toate nuanțele, bineînțeles atât cât sursele o permit și atât cât omenesc este posibil. A te referi numai la un trecut glorios și frumos, redat doar în culori calde și confortabile pentru minte și simțire, nu te ajută întotdeauna să-l percepi și să-l înțelegi corect.

O asemenea manieră de privire în trecut, o descriere și prezentare a lui în proximitatea mitologicului, este totuși benefică pentru memoria afectivă și colectivă, dar și rodnică pentru o narațiune de tip istoriologic, care se circumscrie de regulă orizontului de așteptare al cititorului interesat și, totodată, animat de faptele și evenimentele petrecute de mult în spațiul său de origine. În egală măsură, la polul opus, anecdoticul, bizarul, fabulosul, dramaticul sau melodramaticul, picarescul și tragicul din vremuri revolute sunt (în actualitatea tot mai tabloidizată), la fel de gustate precum o istoria mitică (chiar dacă nu însuflețesc ca aceasta din urmă), mai ales de către cititorii care nu sunt foarte implicați emoțional în trecutul și istoria lor.

Unui cercetător al trecutului zonei natale îi revine obligația de a nu cădea în primul rând într-un paseism păgubos, dar nici de a reliefa doar anecdoticul până la ridicol. Istoria unor comunități umane trebuie recompusă, pe baze documentare, în evoluția ei firească, fără a sublinia sau îngroșa doar anumite aspecte.

Într-adevăr sursele documentare, mai cu seamă cele privitoare la epoca anterioară modernității, nu oferă posibilitatea unei descrieri complexe a realităților din trecut. În majoritatea lor, ele vin să arate momente care rup ordinea socială ori rânduiala tradițională. Tematica acestor documente sunt cu precădere subiecții de drept public și penal. Dacă le-am transcrie, traduce și înseria *ad litteram*, fără să operăm cu imaginația, empatia și logica istorică, am obține doar un tablou al unui trecut predominant de abuzuri, conflicte, neînțelegeri și multe alte nelegiuiiri. Cât privește viața de zi cu zi, desfășurată în cadrele ei obișnuite, izvoarele sunt extrem de parcimonioase; astfel încât este mult mai facil să studiezi legea și fărâdelegea în vechime, decât să pătrunzi și să restitui ritmurile de viață normală a unei comunități din trecut.

Din această perspectivă, pentru a nu crea o imagine deformată, trebuie să subliniem că sursele pe care le-am interpretat ilustrează mai cu seamă excepțiile decât regula, ce rămâne s-o intuim și s-o deducem.

¹ Mihai Georgiță, dr. la Arhivele Naționale, Direcția Județeană Oradea.

² N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, ediție critică de I. Opreșan, București, 2007, 98.

Pornind de la intuiția lui Iorga, putem afirma că românii bârgăuani, asemenea altor români de la poalele Carpaților, până la înființarea regimentului de graniță, în limitele cronologice ale secolelor XV-XVII, duceau o viață după reguli ancestrale, rânduite după cutumă și tradiție, atât în plan profan cât și spiritual, reguli care omogenizau comunitatea și îi genera forța necesară permanentizării.

Tradițiile și obiceiurile, care umpleau viața acestor păstori și țărani de pe Valea Bârgăului, după slujba religioasă de duminică, se desfășurau în cadrele largi și esențiale ale ritualurilor mari de trecere prin lume; nașterea, căsătoria și moartea. Când nu lucrau pământul sau păstoreau turmele, o altă ocupație de bază putea fi exploatarea lemnului sau vânatul din întinsele păduri care acopereau dealurile și munții.

Vigoarea fizică a acestor munteni, pe care nu-i epuiza munca îndârjită, îi făcea ca uneori să înfăptuiască acte de bravură, adesea la limita cutumelor, a învățăturilor creștine și a legilor statului, ba chiar să le încalce grav. Însăși zona în care trăiau, la granița între statele medievale Transilvania și Moldova, situată pe versanții unor munți mai greu accesibili, unde brațul legii seculare ajungea în acele timpuri suficient de greu, le potența îndrăzneală sau cutezanță. Era, de asemenea, un loc care atrăgea răufăcătorii sau rebelii din alte locuri, deoarece aici găseau refugiul sau un adăpost tainic, ceea ce confirmă încă o dată în plus că etimologia cuvântului Bârgău avea o acoperire în fapt.

Conflicte periodice se iscau între autoritățile bistrițene, care administrau zona, și bârgăuanii, supuși pe domeniul nobiliar. Cei din Bârgău se plâneau la stăpânul nobil când considerau că se fac abuzuri asupra lor din partea sașilor bistrițeni sau intră în conflicte cu iobagii bârgăuani ai orașului. De exemplu, aceștia din urmă au ucis un iobag din Bârgău al cancelarului Mihai Bolog, iar Margareta Verbotzi cere în 17 iulie 1530 să se facă dreptate³. Există o altă mărturie în scrisoarea principelui Ioan Zapolya, adresată vicarului romano-catolic de la Alba Iulia în 12 iulie 1540, potrivit căreia bârgăuanii dependenți de orașul Bistrița s-au certat cu un anume preot Ioan, probabil romano-catolic, l-au admonestat și bătut. Nu știm care au fost împrejurările pentru care bârgăuani au bătut o față bisericească, poate fiind catolică, făcea prozelitism, dar cert este că preotul s-a plâns principelui, nevoit acum să solicite vicarului catolic să facă dreptate împreună cu sașii bistrițeni⁴. În urma unei sesizări din partea supușilor nobiliari din Bârgău, frații Nicolae și Ladislau Apafi somează pe judele orașului Bistrița la 19 aprilie 1535 să nu mai aresteze pe iobagii lor din Bârgău și pe cneazul acestora, altfel vor depune plângere la voievodul Transilvaniei⁵. Însă nici stăpânii de moșie nu erau prea încântați de domeniul lor, pentru că foarte greu adunau darea de la bârgăuani, motiv pentru care l-au vândut în parte orașului Bistrița, așa cum avea să relateze pe la 1557 Ladislau Apafi⁶. În hotarul Bârgăului fusese ucis un iobag al principelui, iar Luca Horvath, provizoriul cetății Șieu, îi somează în 31 martie 1577 pe bistrițeni să-l prindă pe ucigaș și să-l aducă la judecată, căci, potrivit legii, trebuia pedepsit cu moartea⁷. Fiul cneazului din Bârgău a fost și el acuzat pentru o faptă nelegiuită, însă s-a cerut în 1580 pentru el eliberarea prin chezași și numai dacă va fi găsit vinovat să fie pedepsit⁸. Iobagul soției nobilului Istvan Fazekas a fost ucis în Bârgău în anul 1584, dar acesta cere ca făptașul să nu fie judecat în orașul Bistrița, ci să fie adus în fața scaunului său de judecată⁹.

Sunt semnalate în documentele de la începutul secolului al XVII-lea conflicte între bârgăuanii supuși pe domeniu nobiliar și bârgăuanii supuși orașului Bistrița, iscate cel mai mult din cauza încălcării de proprietate¹⁰. Un iobag păstor din Bârgăul de Sus, șerb al familiei Apaffi a fost arestat fără judecată de autoritățile din Bistrița în 1620, ceea ce l-a nemulțumit pe stăpânul

³ *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XV, partea I, edit. Eudoxiu Hurmuzaki și Nicolae Iorga, București, 1911, p. 356. În continuare: Hurmuzaki-Iorga, *Documente*

⁴ *Ibidem*, p. 390.

⁵ Arhivele Naționale – Serviciul județean Cluj, (în continuare ANSJC), *fond Primăria Orașului Bistrița* (în continuare POB), doc. 1197.

⁶ *Ibidem*, doc. 2214.

⁷ *Ibidem*, doc. 4114.

⁸ *Ibidem*, doc. 4605.

⁹ *Ibidem*, doc. 5134.

¹⁰ *Ibidem*, doc. 8731, 9067.

domenial, care în 17 noiembrie solicită o judecată dreaptă¹¹. Certurile erau urmate câteodată în mod fatal de crime. La un astfel de caz, unde se desfășura deja o anchetă, trebuia să fie de față și administratorul domeniului din Bârgău al nobilului Bethlen Francisc la sfârșitul anului 1632¹². În 20 martie, anul următor, este consemnată o altă crimă, comisă de un bârgăuan supus orașului Bistrița, față de altul de pe domeniul nobiliar¹³. În iulie același an, Francisc Bethlen soma oficialitățile Bistriței în legătură cu faptul că iobagul său din Bârgău, Soca Ioan, i s-a plâns, deoarece iobagii orașului din Bârgău i-au luat vitele de pe un lot al său, primit în urmă cu mai bine de 20 de ani. În consecință, nobilul cere ca acesta și alți să nu mai fie tulburați de iobagii orașului¹⁴. Fiindcă nu erau probabil definitiv lămurite limitele domeniului orașului Bistrița în Bârgău și nici ale domeniului nobiliar de acolo, dar și din cauza ignoranței voluntare ori involuntare a țăranilor bârgăuani, se produceau încălcări de proprietate. Așa se face că unii din iobagii orașului au ajuns să-și construiască case pe pământul văduvei nobilului Gheorghe Apaffi, aceasta fiind nevoită să solicite în 1640 izgonirea lor¹⁵.

Se înțelege că nobilii își apărau cu orice preț domeniul, dar fiindcă funcționarea și rentabilitatea lui depindea de supușii domeniali, am văzut că de multe ori interveneau în favoarea acestora, chiar dacă ei erau învinuiți pe drept. Foarte elocvent în acest sens este exemplul dat de Ștefan Apaffi în 8 iulie 1649, când le scrie judei și juraților Bistriței să-l elibereze din închisoare pe un iobag al său din Bârgău, condamnat pentru furt, arătând că potrivit unei legi cei care au comis furt pentru prima dată pot fi iertați și grațiați¹⁶. Când nu putea să-i elibereze astfel, îi răscumpăra sub chezășie (gir, garanție). Este cazul iobagului Chirțe Miron din Bârgău răscumpărat de nobilul Ștefan Apaffi de la judele și jurații orașului sub chezășia a 10 iobagi din Bârgău ai lui Bethlen Francisc (între ei: Albușcă Ioan, Chirțe Pascu, Ardelean Ionuț), care garantează astfel că nu va mai comite nici un rău în viitor, așa cum atestă printr-o scrisoare către autoritățile supreme ale Bistriței în 13 iulie 1650 un slujbaş al nobilului¹⁷. Același Ștefan Apaffi depune o plângere în octombrie împotriva judei din Bârgău, care l-a legat pe un iobag al său cu numele Pintilie fără să-l judece, pe motiv că i-ar fi furat o iapă. Ca atare, cere mai întâi un proces corect și o judecată cinstită pentru iobagul respectiv¹⁸. Actele de chezășie apar tot mai frecvent între documentele vremii. Un asemenea act este emis la Bistrița în 20 iunie 1662 prin care se confirmă faptul că 12 chezași, iobagi ai orașului Bistrița, leagă chezășie pentru iobagul Pintilie Dumbrăvan din Bârgăul de Sus în fața lui Paul Lakatos, administratorul domeniilor principelui Mihai Apaffi¹⁹. Numărul mare de chezași nu ilustrează neapărat dorința de întrajutorare, ci evident nevoia unei garanții sigure. În numeroase rânduri chezașii sunt obligați la despăgubiri în locul celui pentru care au garantat. De pildă, Vasile Molnar din Bârgăul de Jos s-a pus chezaș unui anume iobag Grigore, atunci când acesta a împrumutat calul de la Andrei Szintechi din Dorolea, calul fiind apoi furat. În consecință, vicecomitele comitatului Dăbâca cere autorităților bistrițene, la 12 octombrie 1668, să-l oblige pe locuitorul din Bârgăul de Jos să achite suma de 15 florini celui din Dorolea, ca despăgubire pentru cal²⁰. În 23 iulie 1671 trei persoane nobile din comitatul Dăbâca atestă luarea sub chezășie a unui locuitor din Bârgăul de Sus deținut în închisoare, cu numele Ioan Dis, de către 6 consăteni de-ai săi²¹. Nicolae Csaki, vicecomite al comitatului Dăbâca scrie, în 2 ianuarie 1682 din Șirioara, autorităților supreme ale Bistriței să-l elibereze din închisoare sub chezășie pe George Gicovan,

¹¹ *Ibidem*, doc. 8837

¹² *Ibidem*, doc. 94/1632

¹³ *Ibidem*, doc. 38/1633

¹⁴ *Ibidem*, doc. 110/1633

¹⁵ *Ibidem*, doc. 43/1640

¹⁶ *Ibidem*, doc. 105/1649.

¹⁷ *Ibidem*, doc. 39/1650

¹⁸ *Ibidem*, doc. 65/1650.

¹⁹ *Ibidem*, doc. 158/1662

²⁰ *Ibidem*, doc. 104/1668.

²¹ *Ibidem*, doc. 48/1671.

iobag din Bârgăul de Sus al lui Grigore Bethlen, urmând ca acesta să-i achite taxa de răscumpărare²².

Încălcarea hotarului cu turmele era un litigiu extrem de frecvent în această epocă, mai ales că posesorii și hotarele se schimbau destul de des. Păstorii din Budacul Românesc au fost bătuți crunt, în 1627, de iobagii din Bârgău pentru motivul că și-au păscut turmele în hotarul satului lor. În realitate, acea poiană unde au păscut aparținea de o vreme localității Jelna. Ca atare, provizoriul Șieului cere orașului Bistrița să-i pedepsească pe iobagii din Bârgău²³. Fiindcă lucrurile nu erau deplin clarificate, în primăvara anului următor ciobanii din Budacul Românesc au fost din nou izgoniți de bârgăuani, cu toate că au primit tot dreptul să-și pască acolo oile²⁴. Administratorul bunurilor familiei Bethlen anunță oficialitățile orașului Bistrița, în 5 noiembrie 1646, că a aflat de la paznicii turmelor de porci din munții Bârgăului că iobagii de acolo l-au bătut pe pădurar pe motiv că principele nu și-ar fi trimis la munte turmele. Pentru a clarifica situația va veni la Bârgău împreună cu comitele suprem²⁵. Considerând că munții sunt ai lor din vechime, bârgăuani își pășteau turmele acolo, însă stăpânii erau de altă părere. Așa sună o poruncă dată de un oficial al Principatului către Bistrița în 29 mai 1649, cerând interzicerea vâratului turmelor celor din Bârgău în munți, fără știrea și acordul principelui²⁶. Petre Perse și Lupu Hobra din Bârgău și-au păscut oile pe porțiunea de pășune interzisă dinspre domeniul Bethlen, unde aveau dreptul de pășunat iobagii principelui Mihai Apaffi din Bârgăul de Sus. Aceștia, fiind afectați și păgubiți, s-au plâns administratorului Andrei Szekely, care depune plângere, în 24 septembrie 1668, autorităților supreme ale Bistriței, pentru a-i obliga pe cei doi să-i despăgubească iobagii²⁷. Toader Cornea iobag bârgăuan al orașului i-a zălogit altui iobag bârgăuan al principelui un teren, dar nu a respectat înțelegerea, luându-și din nou pământul în posesie. În acest caz administratorul domeniului principelui în Bârgău solicită despăgubirea iobagului său în fața judei primar al Bistriței²⁸.

Altercații numeroase sunt semnalate între bârgăuani și moldoveni sau supușii domnilor Moldovei din Ardeal pentru diferite pricini privind, în general, bunuri materiale. Iliș Vodă, fiul lui Petru Rareș, se adresează magistratului bistrițean, la 14 noiembrie 1548, cu referire la cercetarea bârgăuanilor care i-au atacat pe supușii săi – probabil cei din zona Rodnei, ce aparțineau de Moldova-, ucigând cinci dintre ei. Evident, cere să-l pedepsească, în principal, pe conducătorul atacului²⁹. Însă lucrurile păreau mai complicate și nici bistrițenii nu s-au grăbit să le găsească o rezolvare, astfel încât Iliș revine, în 7 mai anul următor, cu o altă adresă, precizând că trimite pe Ioan, Stan și Matei, rudele celor cinci oameni uciși în Bârgău și păgubiți cu 800 de florini (de uz secund) și 3 cai, cu rugămintea să fie despăgubiți și pedepsiți făptașii³⁰. Cererea privind despăgubirea rudelor celor uciși și pedepsirea făptașilor o reiterează în 21 iunie³¹. Foarte probabil, în final, s-a făcut dreptate.

Din asemenea altercații, bârgăuanii cădeau și ei victime. Bunăoară, Alexandru Lăpușneanu este nevoit să dea asigurări bistrițenilor că locuitorul din Bârgău, rănit într-un conflict de un supus al său, spălător de aur, va fi despăgubit complet. Deoarece bârgăuanul nu a fost rănit de moarte, îi roagă, în 18 februarie 1561, să nu-l judece și să-l pedepsească ca pe un ucigaș pe omul său, ci să aștepte până când însuși voievodul îl va răscumpăra și îl va despăgubi pe bârgăuanul rănit³².

Cutezanța bârgăuanilor mergea câteodată până într-acolo încât să se bată și să ucidă chiar în târgurile din Moldova. Un dregător din Câmpulung făcea cunoscut bistrițenilor, în august 1620, că bârgăuanii au venit cu produsele lor agricole, să facă comerț în Moldova și așa cum cerea cutuma

²² *Ibidem*, doc. 2/1681.

²³ *Ibidem*, doc. 9933.

²⁴ *Ibidem*, doc. 9979.

²⁵ *Ibidem*, doc. 154/1646

²⁶ *Ibidem*, doc. 81/1649.

²⁷ *Ibidem*, doc. 86/1668

²⁸ *Ibidem*, doc. 156/1677

²⁹ *Ibidem*, doc. 1746 ; Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, vol. XV, partea I, p. 470

³⁰ Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, vol. XV, partea I, p. 473

³¹ *Ibidem*.

³² *ANSJC-POB*, doc. 2494. Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, vol. XV, partea I, p. 595.

trebuiau să plătească vamă, dar s-au împotrivit, forțând vama și străjile (« căci ei toate străjile Mării Sale lui Vodă le rupseră și călcară poruncile împărătești »). Au reușit totuși să le rețină două iepe, iar dregătorii din Câmpulung au intenționat să-i prindă și să-i pedepsească (« ș-am vrut să-i prindem, să-i punem la nevoi »), însă s-au abținut din respect pentru relațiile de bună vecinătate cu orașul Bistrița. În schimb, au trimis apoi un om la Bârgău să recupereze vama datorată, ce însuma 32 de lei. Când a ajuns în Bârgău, cei împricinați au vrut să-l omoare (« iar ei vrură să-l omoară acolo »). Împreună și de față cu cneazul și juzii din Bârgău (« dinaintea birăilor de Bârgău și dinaintea lui solgăbirău »), acesta a arătat că pentru vamă s-ar datora 40 de lei. În pofida celor arătate bârgăuanii s-au împotrivit să dea vama, afirmând că ei n-au trecut în Moldova, ci se găseau pe teritoriul Ardealului cu bucatele lor. Prin urmare, vornicul de Câmpulung solicită sprijinul autorităților bistrițene, amintindu-le unde este situată granița dintre provincii și unde se află vama, pentru care bistrițeni mai erau restanți cu taxe vamale pentru încă 170 de vite și 10 cai³³. În jurul anului 1640, dregătorii orașului Suceava relatează bistrițenilor despre faptele reprobabile ale lui Luca, feciorul lui Matei din Bârgăul de Sus și a lui Grigore, feciorul Popii Petru din Rebrîșoara. Nu știm din scrisoare cum au ajuns cei doi în Suceava, fie au venit împreună, fie s-au întâlnit acolo, dar deducem că au venit în acest târg cu marfă. Știm sigur că au fost găzduiți în același loc, unde împreună s-au îmbătat. După ce au mai consumat și în alte locuri, fără să plătească, în euforia beției și în elanul tineresc, au ieșit apoi noaptea pe străzi cu săbii și topoare (« ce dacă s-au îmbătat, ca niște oameni fără ispravă, ei au ieșit noaptea de au umblat ca nește tâlhari cu săbii și cu corduri și cu toporă »). Când i-a oprit straja, căreia i se păruse suspect și reprobabil comportamentul lor pe stradă, aceștia iritați de întrebările străjerilor au sărit la scandal, rănind de moarte pe unul dintre ei (« dec au dat de strajă, straja i-a întrebat ce oameni sunt de înblă așa cu arme goale prin târgu. Ei s-au semețit, ce au dat așa, au tăiat pre un fecior al străjerilor, de dzace așa demicat, cât el va muri »). În cele din urmă straja i-a imobilizat (și așa făcându ei, au sărit straja de i-au prinsu, că de bună voe nu să da ») și a vrut să-i ducă în cetate unde urma să-i pedepsească ca pe niște răufăcători. Aflând că erau din ținutul Bistriței, pentru a nu afecta în vreun fel relațiile cu sașii bistrițeni, le-a impus doar să se împace și să-i despăgubească pe cei răniți și pe cel care se afla pe moarte. Unul dintre ei a dat medicului din Suceava o fotă și o năframă, iar celălalt i-a dat 3 zloți și jumătate pentru a încerca să-l salveze pe cel rănit foarte grav. În plus, au fost obligați să dea 6 zloți amendă. Dregători din Suceava îl avertizează pe judele primar al Bistriței să nu-i creadă pe aceia, dacă se vor plânge că au primit vreo pedeapsă mai grea și nemeritată, căci, și așa, la ce mare fărădelege au comis nu puteau să o răscumpere nici cu 100 de taleri („ci, ce răutate au făcut și grozăvie, ei nici cu o sută de taleri nu s-ar plăti”), ba mai mult dacă o săvârșeau în ținutul Bistriței, se sfârșeau în temnițe sau chiar ar fi fost condamnați la moarte (« și de ar hi făcut ei așa la Dumneavoastră cum au făcut ei la noi, ei ar hi putredzit în nește temnițe, de nu ș-ar pune și capete »). Sucevenii doreau să arate astfel cât de indulgenți au fost față de fapta lor penală, de dragul prieteniei vechi cu bistrițenii, întărind faptul că nu i-au pedepsit mai rău, așa cum se putea vedea și în propriile lor declarații scrise (« și alta nu le-am făcut, ci s-au împăcat cu ominii cei ce i-au tăiat, și au plătit ce pre unde-au băutu; și încă apoi ei au scris și carte înșis pre sine cum ei sântu vinovați, și ce au făcut rău ei, pren vină s-au plătitu, și ei cum nu vor scorni nici o pâră pre sine, nici să părăscă nime cum s-au împăcat »)³⁴.

Dar nu lipseau nici incidente între bârgăuani și sașii ori administratorii domeniului nobiliar. În 26 septembrie 1571, pastorul sas din Livezile, Johann Eidner, anunța autoritățile din Bistrița că un român bârgăuan a fost împușcat mortal de păstori din Livezile³⁵.

Însuși voievodul nobilului Francisc Bethlen a fost jefuit de bârgăuani, motiv pentru care, în 15 februarie 1652, se solicită autorităților bistrițene rezolvarea acestui caz potrivit legii³⁶. Iobagul George Ponta din Bârgăul de Sus comite o crimă în comitatul Solnocul Interior, dar în 23 mai 1679

³³ Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, vol. XV, partea a II-a, p. 890-891; *Documente românești din arhivele Bistriței*, vol. I, edit. N. Iorga, București, 1900, p. 17-19. În continuare: *Documente românești*...

³⁴ *Ibidem*, p. 1053-1054; *Documente românești*, vol. I, p. 65-67.

³⁵ *ANSJC-POB*, doc. 3570.

³⁶ *Ibidem*, doc. 18/1652

încă nu era judecat, deoarece vicecomitele nu a putut participa la judecată fiind bolnav, așa cum avea să-l înștiințeze în această zi pe judele primar al Bistriței³⁷.

Cel mai mult sunt consemnate infracțiunile privind furtul de animale domestice, principala valoare a țaranului român din evul mediu. Un supus al cetății Chioar, din Șomcuta, cere în mai 1567 autorităților de acolo și prin intermediul acestora bistrițenilor să i se facă dreptate în privința calului furat în Bârgău, pe care-l cumpăraseră³⁸. Vicecomitele Maramureșului solicită în august 1569 ajutorul magistratului bistrițean pentru a recupera cele 100 de oi ale unui locuitor din Vișeu de Jos, deoarece el știe că s-ar afla la Bârgău, la un anume Grigore Zabădoș³⁹. Provizoriul cetății Brâncovenești sesizează pe judele și jurații bistrițeni în august 1572 să caute mijloace pentru a-i despăgubi pe iobagii stăpânului său, cărora locuitorii din Bârgău le-au luat 550 de oi și două burdufuri de brânză atunci când se aflau cu stâna în munte⁴⁰. Vânzarea și cumpărarea animalelor se făcea pe târguială și adesea pe așteptare, însă dacă suma totuși nu era achitată la timp, se socotea drept furt. Bunăoară, Pers Luca din Bârgăul de Sus a cumpărat în 1633 pe așteptare un cal de la Șandor Ioan din Budacul Românesc, fără să-i mai dea și banii. A fost nevoie în final de intervenția autorităților⁴¹. În general animalele de tracțiune și de muncă, dar mai ales caii, deveniți în evul mediu principala forță motrice în exploatarea agricole, erau extrem de prețuite și de valoroase⁴², fiind, de aceea, ținta predilectă a hoților. Calul unui iobag din Sacălul de Câmpie, comitatul Turda a dispărut în anul 1635, iar autoritățile comitatense l-au aflat în Bârgăul de Sus. Prin urmare, judele orașului Bistrița este rugat să poruncească judeului sătesc din Bârgăul de Sus să caute și să predea calul aceluia⁴³. Vameșul Grigore din Bârgău a fost chemat în 1638 la audieri în calitate de martor, cu referire la calul furat și găsit la Bârgău, apoi înmănat lui Zappanos Andrei, întrucât acesta cunoștea persoana care a comis furtul, reclamată și în cazul furtului unui mânz al stăpânului lui Orban Martin din Brâncovenești⁴⁴. Nobilul Mihail Toldologhi cere bistrițenilor în 30 septembrie 1640 să-l prindă și să-l judece pe un român din Bârgăul de Sus care a furat calul unui slujbaş al său, împrumutat unui frate al păgubașului⁴⁵. Administratorul bunurilor nobilului Karlovits Pal din Șintereag somează autoritățile bistrițene, în 10 iunie 1645, să ia măsuri împotriva lotrului Grigore din Bârgău să-l despăgubească pe Gros Mihai, iobagului aceluia, pentru un bou furat⁴⁶. Cinci zile mai târziu judele și jurații Bistriței primesc încă o somație formulată, acum de comitele suprem al comitatului Dăbâca, cu privire la măsurile ce trebuie luate pentru ca iobagul Chiniță George din Bârgău să înapoieze calul luat de la Pușcaș Ioan, iobagul nobilului Veselenyi Boldizsar⁴⁷. Calul lui Costin Moldovan, iobag din Noieni a Suzanei Lorantffi, a dispărut la Bârgău, dar ulterior a fost găsit. Se solicită în iunie 1668 de către vicecomitele comitatului Dăbâca deschiderea unei anchete și judecarea cauzei⁴⁸. Un act dat la Bistrița, în 21 iunie 1669, atestă împăcarea dintre Ioan Vereș, locuitor în Nimigea de Jos, iobag al soției nobilului Ștefan Csaki și Ioan Zdroba, locuitor în Bârgăul de Jos, iobag al orașului Bistrița, cu condiția ca cel din Bârgău să-i plătească celui din Nimigea suma de 120 de florini ungurești și să-i dea 20 de berbeci, în locul oilor furate în 1667, cu complicitatea altor iobagi bârgăuani ai orașului⁴⁹. Lupu Butnar și Ioan Cionca au cumpărat o vacă de la un locuitor din Săcel, comitatul Maramureș, în 1675 erau patru ani de când aceștia nu au achitat contravaloarea animalului. Vicecomitele Maramureșului îi somează în 25 mai, prin intermediul autorităților bistrițene, să-l despăgubească pe maramureșean⁵⁰.

³⁷ *Ibidem*, doc. 69/1679.

³⁸ *Ibidem*, doc. 2988.

³⁹ *Ibidem*, doc. 3247; Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, vol. XV, partea I, p. 636-637.

⁴⁰ *Ibidem*, doc. 3689.

⁴¹ *Ibidem*, doc. 90/1633.

⁴² Vezi explicații la Jean Gimpel, *Revoluția industrială în evul mediu*, București, 1983, p. 51-56.

⁴³ *ANSJC-POB*, doc. 111/1635

⁴⁴ *Ibidem*, doc. 262/1638

⁴⁵ *Ibidem*, doc. 107/1640

⁴⁶ *Ibidem*, doc. 47/1645

⁴⁷ *Ibidem*, doc. 55/1645

⁴⁸ *Ibidem*, doc. 54/1668

⁴⁹ *Ibidem*, doc. 74/1669.

⁵⁰ *Ibidem*, doc. 72/1675.

Există suficiente adrese ale unor autorități din alte comitate înaintate magistratului din Bistrița prin care se solicită sprijinul pentru prinderea unor răufăcători ascunși în Bârgău, adesea bine adăpostiți pe la casele bârgăuanilor. Ștefan Apaffi solicită bistrițenilor, în iunie 1570, să prindă pe acei români ascunși la Bârgău, după ce au spart o moară, de unde au furat cereale și mai multe obiecte din fier⁵¹. Unii iobagii se stabileau în Bârgău, dacă nu le mai convenea situația din localitatea lor⁵². Când în Bârgău se așeza un om, plana mai întâi asupra lui suspiciunea că ar fi încălcat legea în vreun fel. Bunăoară, vicecomitele Maramureșului este nevoit să dea asigurări, la începutul lunii august 1570, judei și juraților orașului Bistrița cu privire la persoana lui Ștefan Haitho, stabilit la Bârgău, cum că acesta nu este un hoț⁵³. Comandantul cetății Deva, Ștefan Apaffi le arată, într-o scrisoare din 23 martie 1585, autorităților din Bistrița, că nu este greu de aflat unde și-au construit case în Bârgău, cei care au fugit acolo⁵⁴. Uneori, nici Bârgăul nu oferea scăparea. Un anume Oprea, condamnat la spânzurătoare și urmărit până în Bârgău, este căutat de provizoriul cetății Șieu. Acesta a aflat că Oprea a fugit din Bârgău pe la Petriș și Satul Nou la Brâncovenesti, de aceea, în 9 iulie 1576, roagă autoritățile Bistriței să-l prindă înainte de a trece munții⁵⁵. Câțiva iobagi ai principelui, pe când se aflau la rude în Bârgăul de Sus, au fost prinși, iar provizoriul cetății Beclean solicită în mai 1582 bistrițenilor să-i elibereze și chiar dacă au săvârșit nelegiuiri să-i trimită la Șieu⁵⁶. Un sas care însoțea o persoană nobilă prin ținutul Bistriței, în 1607, i-a luat 3 florini pentru serviciul său și a fugit în Bârgău, fără să-și ducă treaba la bun sfârșit⁵⁷. Prin 1613 judele suprem al comitatului Dăbâca le semna bistrițenilor cauza unor furturi, care ar trebui căutate în Bârgău⁵⁸. Dar aici nu se ascundeau doar hoți, ci și criminali periculoși. De pildă, un țigan, pe nume Vasile, al unui nobil din comitatul Cluj, a fugit și de teama pedepsei capitale s-a ascuns în Bârgău, după ce i-a scos ochii unui tovarăș de-al său. În 28 februarie 1640, autoritățile comitatense cer bistrițenilor prinderea și arestarea acestuia⁵⁹. Chiar și numele localității Bârgău putea deveni în anumite situații un mijloc de falsificare și acoperire pentru hoții. Potrivit informațiilor transmise de vicecomitele regal al scaunului Mureș, către autoritățile supreme din Bistrița, în 1638, un locuitor din Buza, scaunul Mureș, a vândut doi boi unui locuitor din Sic, după ce anterior îi cumpărase de la un anume Nicoară Andrei, care pretindea că este din Bârgău. Însă s-a dezvăluit ulterior că acești boi au fost furați de la un alt român din Bârgău, care i-a redobândit pe urmă la scaunul de judecată. După ce s-a demarat ancheta, pârălabilul din Bistrița nu a descoperit nicăieri înregistrat numele lui Nicoară Andrei, între locuitorii din Bârgău, ca atare s-a dispus căutarea lui în tot districtul Bistriței⁶⁰. Alteori iobagii români fugeau la Bârgău de pe domeniile unor nobili, fie din cauza unor neînțelegeri cu stăpânii, fie pentru că erau în cătarea unui trai mai bun. Astfel, iobagul Berțe Iacob din Aluniș de pe domeniul lui Zolyomi (domeniul Deda) a fugit în Bârgăul de Sus și locuia sub numele de Iovan la un anume Gerasim Lupul. În primăvara anului 1649 era căutat de către stăpânii domeniali cu concursul autorităților orașului Bistrița⁶¹. Nobilul Ioan Toldologyi cerea, în februarie 1676, din Făgăraș, judei primar al Bistriței să-i înapoieze pe iobagul său Costin Pop, care a fugit și s-a stabilit la Bârgău⁶².

Între diferitele fărâdelegi, documentele menționează și problemele matrimoniale. De pildă, un iobag din Bârgăul de Sus s-a căsătorit cu fata unui iobag al căpitanului cetății Gherla, dar în 3 septembrie 1607 acesta solicită bistrițenilor să-i dea voie bârgăuanului să meargă să se stabilească la soția sa, deoarece era iobag moștenit și trebuia să fie obligat să o ia cu el, în plus să-i mai dea și o

⁵¹ *Ibidem*, doc. 3401.

⁵² *Ibidem*, doc. 4317.

⁵³ *Ibidem*, doc. 3424.

⁵⁴ *Ibidem*, doc. 5213.

⁵⁵ *Ibidem*, doc. 4009.

⁵⁶ *Ibidem*, doc. 4968.

⁵⁷ *Ibidem*, doc. 7935.

⁵⁸ *Ibidem*, doc. 8270.

⁵⁹ *Ibidem*, doc. 35/1640.

⁶⁰ *Ibidem*, doc. 192/1638.

⁶¹ *Ibidem*, doc. 105/1649.

⁶² *Ibidem*, doc. 15/1676

câblă de grâu reținută de la acesta anul trecut⁶³. Altă dată femeia era cea care-și părăsea căminul conjugal, găsim un loc mai potrivit în Bârgău. Astfel, Vas Mihai din Nușeni îi informează pe bistrițeni în 1633 că soția unui iobag al stăpânului său a fugit în Bârgăul de Sus, din satul ei și de la soț, luând cu ea diverse obiecte și alimente. De aceea, s-a poruncit judei sâtesc din Bârgăul de Sus s-o aducă la judecată în fața scaunului orașenesc din Bistrița, pentru a fi anchetată din ce motiv și-a părăsit soțul, iar în caz că nu are motive serioase să se întoarcă la el, altminteri să se îngăduie desfacerea căsătoriei⁶⁴. Un bârgăuan a bătut și furat femeia unui iobag al nobilului Kekdi Sigismund din Șieu, dar a fost prins pe urmă la Șieu de către stăpânul de domeniu și încarcerat la Bistrița. Pentru că cei din Bârgău au eliberat femeia, Kekdi Sigismund informează, la 1 iunie 1635, pe bistrițeni, că pot să-i dea drumul și bârgăuanului⁶⁵.

Desigur și bârgăuanii au fost, la rândul-le, păgubiți, în diverse moduri. De pildă, un anume Petre cu prilejul unui chef la o cârciumă îi fură lui Suci Vasile, iobag din Bârgău a lui Apaffi, suma de 3, 6 florini. Cu toate că după aceea fusese prins și arestat, locuitorul sas Andreas Keneki l-a eliberat. Pentru a face dreptate iobagului Suci Vasile, a intervenit, în 17 septembrie 1633, administratorul domeniului nobiliar, cerând bistrițenilor să-l predea pe fugarul Petre aflat la Bistrița⁶⁶. Nu doar banii, ci și bunurile locuitorilor erau de preț în ochii celor tentați să și-le însușească. Astfel, lui Ioan Isac din Bârgăul de Sus i s-au furat 10 coți de pănură de către iobagul diacului Ioan, care în septembrie 1668 era urmărit pentru a fi tras la răspundere⁶⁷. Bănuieț că a furat un cal, Ioan Bartos, iobagul lui Ștefan Redei, a fost prins de către Ioan Monda din Bârgău, dar vicecomitele Clujului în mai 1681 intervine la autoritățile Bistriței să-l elibereze sub cheazășie⁶⁸. Unii bârgăuani, care nu mai găseau o viață suportabilă în Bârgău, luau calea pribegiei și nu undeva în Transilvania, unde puteau fi descoperiți și unde traiul nu era prea diferit, ci peste munți în Moldova, o țară atât de familiară lor, ce oferea de multe ori condiții de viață mai bune și legi mai ușoare. Bunăoară, un anume Ioan Țuovic (sau Giuovic), pe la mijlocul secolului al XVII-lea, le scria din Moldova bistrițenilor, explicându-le de ce a fost nevoit să plece din Bârgău, cu toate că și-a plătit datoriile către fiscul Transilvaniei. Nedreptățile dregătorilor și sătenilor din Bârgău au fost principala cauză. Se pare că nu se mai înțelegea nici cu vecini și nici cu judele, care făceau diferite abuzuri față de el. Deși plecase, după ce și-a plătit toate dările, săteni i-au pus casa la bir cu 100 de bani, în timp ce în locul unde se afla a dat deja 16 florini. Pe deasupra, i-au luat și niște clăi de fân⁶⁹.

* * *

În a doua sa domnie, Alexandru Lăpușneanu, domnul Moldovei, nu s-a bucurat de liniște. Chiar dacă i-a linșat pe boierii trădători, nu a fost lăsat în pace de pretendenții la domnie, aflați în afară țării, sprijiniți fie în interior de unii boieri, fie în exterior de austrieci care urmăreau să-și recâștige pozițiile pierdute în Moldova după înlăturarea lui Despot Vodă⁷⁰. Încă din iulie 1564 se credea că va năvăli în Moldova ajutat de habsburgi fratele boierului Ștefan Tomșa, executat cu două luni înainte la Lvov, iar un frate al fostului domnitor Despot căuta, pentru același scop, sprijin la austrieci și genovezi⁷¹. În aprilie 1565 un anume Bogdan, care se pretindea fiul lui Petru Rareș, și-a adunat o oaste de mercenari români și unguri în părțile Sătmăruului, și cu ajutorul unor susținători din Moldova a dorit să-l alunge pe Lăpușneanu, dar încercarea a fost obstrucționată încă de la început, fără să ajungă măcar la hotarele țării⁷². Acest Bogdan, zis Balica, considerat de Lăpușneanu drept șeful pribegilor, s-a refugiat în Polonia, unde a apărut apoi un alt aspirant la tron, Gavril

⁶³ *Ibidem*, doc. 7903

⁶⁴ *Ibidem*, doc. 8/1633

⁶⁵ *Ibidem*, doc. 89/1635.

⁶⁶ *Ibidem*, doc. 170/1633.

⁶⁷ *Ibidem*, doc. 100/1668.

⁶⁸ *Ibidem*, doc. 49/1681.

⁶⁹ Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, vol. XV, partea a II-a, p. 1166.

⁷⁰ ****Istoria românilor. Vol. IV De la universalitatea creștină către Europa « patriilor »*, București, 2001, p. 462 ; Gheorghe Pungă, *Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpușneanu*, Iași, 1994, p. 265.

⁷¹ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. V., Vitejii, București, 1937, p. 92.

⁷² Constantin C. Giurescu, Dinu. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. 2, București, 1976, p. 295.

Ușerul⁷³ sau Hânsarul⁷⁴. În același an, un alt pretendent, Carol Despot, frate și el cu fostul domn, este eliminat din competiție chiar la Istanbul, probabil și la stăruințele lui Alexandru Lăpușneanu. Alți pretendenți s-au ivit anul următor⁷⁵. Până și ginerele sasului Ioan Benkner din Brașov, era bănuț că vrea să aducă unul ori că Melchior Balassa propunea o altă rudă a lui Despot⁷⁶. În afara voievodului Podoliei, toți ceilalți nobili și căpitani poloni îi agreau pe cei care încercau să uzurpe scaunul lui Lăpușneanu. Un anume Piatovski susținea pe un pretendent Pascu, fiind gata să răscoale Moldova, dar au fost împiedecați de starostele Barului⁷⁷. De asemenea, nobilul polon Albert Laski⁷⁸, susținătorul lui Despot Vodă, a fost proclamat domn al Moldovei de boierii moldoveni refugiați, dar a întâmpinat opoziția vehementă a sultanului⁷⁹. Numărul mare al pretendenților era cauzat, în opinia lui N. Iorga, de exemplele lui Despot și Ștefan Tomșa, care au fost aleși domnitori în ciuda unei genealogii maculate, dar de natură să trezească « ambiții în stare să creeze la nesfârșit « drepti moștenitori » ai Moldovei, gata să se impuie cu armele »⁸⁰. Dintre toți pretendenții, doar Ștefan Mâzgă a izbutit să intre cu o oaste în Moldova, recrutată în Bârgău⁸¹. Acesta, încă din februarie 1565, avea corespondență cu cei mai influenți boieri din Moldova (Mălai, Dracșin, Sava, Moțoc, Veveriță)⁸². În 14 iunie 1566 Lăpușneanu scria de la Suceava, magistratului orașului Bistrița, că are vești sigure că acum dușmanii săi temerari s-au adunat în jurul satelor Bârgău, din districtul Bistriței, au ridicat un oarecare principe între ei și sunt gata să pornească cu oaste împotriva lui, de aceea solicită bistrițenilor să-l informeze cât mai urgent despre acțiunile lor și să-i oprească⁸³. În ziua următoare, aflându-se la Iași, Alexandru Lăpușneanu revine cu o scrisoare adresată magistratului Bistriței, precizând că are știri despre inițiativa inamicilor săi, aflați în districtul și supunerea orașului, care vor să atace Moldova și pe domnitorul ei. Le atrage atenția, de asemenea, că este pregătit să le facă față cu oaste și cere, totodată, bistrițenilor să nu-i tolereze și eventual să-i protejeze, ci să-i obstrucționeze și să-i risipească⁸⁴. Primind între timp răspuns de la judele Bistriței, care îi confirmă voievodului că, într-adevăr, sub munții Bârgăului, adversarii săi și-au adunat oaste, pe 20 iunie, pe când se afla din nou la Suceava le scrie conducătorilor orașului, că omul său Marian și însoțitorii acestuia, trimiși să culeagă informații din acele locuri și să dejoace acțiunile inamice, l-au informat în plus că de curând au fost prinși de bistrițeni unii dintre conspiratori. Ca atare, îi roagă să îi constrângă pe aceștia, chiar sub tortură, ca să dezvăluie de ce vor să-i uzurpe tronul și cine îi sfătuiește. Între timp lui Lăpușneanu i s-a adus la cunoștință din parte oficialităților Bistriței că a fost informat și regele Ioan Sigismund (principe al Transilvaniei) în privința intențiilor adversarilor săi, iar acesta a dat poruncă să pună pe românii supuși orașului să-i urmărească. Însă, aceștia aflând că vor fi urmăriți, s-au ascuns⁸⁵. Lăpușneanu avea știri că sunt tăinuți de bârgăuani, de aceea imediat, în 21 iunie, expediază o scrisoare bistrițenilor, rugându-i să stăruie în urmărirea inamicilor săi, dar mai ales să-i investigheze și ancheteze pe bârgăuani, care știu sigur unde erau ascunși aceia⁸⁶. Numai că pretendentul Ștefan Mâzgă a pornit între timp cu

⁷³ Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 91, 93.

⁷⁴ ****Istoria românilor*, p. 462.

⁷⁵ Constantin C. Giurescu, Dinu. C. Giurescu, *op.cit.*, p. 295.

⁷⁶ Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 92-93.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 94.

⁷⁸ Despre toți acești pretendenți vezi și Gheorghe Pungă, *op. cit.*, p. 111.

⁷⁹ *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. I, edit. de Andrei Vereș, București, 1929, p. 267. În continuare: Vereș, *Documente*

⁸⁰ Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 91.

⁸¹ Constantin C. Giurescu, Dinu. C. Giurescu, *op.cit.*, p. 295; ****Istoria românilor*, p. 462.

⁸² Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 91.

⁸³ *ANSJC-POB*, doc. 2898; publicat și în Vereș, *Documente*, vol. I, p. 263. „...nunc temerarii aliqui inimicorum nostrorum circa villam Bergo vocatum ad comitatus, ex tenuta S. Vestrarum, principem quendam elegerunt et contra nos exercitum festinanter congregant, sine dubio turbareditionem nostram volentes...”

⁸⁴ *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XI, edit. Eudoxiu Hurmuzaki, București, 1900, p. 584. În continuare: Hurmuzaki, *Documente*

⁸⁵ *Ibidem*, p. 584/585.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 285/286; *ANSJC-POB*, doc. 2904.

oastea adunată la Bârgău peste munți și peste trei zile se aflau lângă târgul Neamț, unde va avea loc confruntarea cu armata lui Lăpușneanu.

Bine plătiți, ori însetați de acte de bravură și poate dintre liderii lor atrași de vreo demnitate în Țara Moldovei, care nu le era deloc străină, au pornit cu oastea spre cetatea Neamțului. Însă șiretul voievod i-a luat prin surprindere, și câți n-au reușit să fugă au fost uciși și schingiuiți. Însuși Lăpușneanu avea să relateze în 25 iunie de la Suceava bistrițenilor despre această bătălie, câștigată se pare cu ușurință. Aflând de la oamenii lui, care spionau pe valea Bârgăului mișcările oastei lui Ștefan Mâzgă, că aceasta s-a pornit peste munți, oastea voievodului i-a așteptat în apropierea orașului Neamț, i-a respins și i-a pus pe fugă. Care n-au reușit să scape, au fost prinși. Cătorva le dă numele: Tănase, fiul lui Mal Dumitru din Bârgăul de Jos, Tănase din Dumbrava, fiul lui Gliga, Simion din Dumbrava, Nat Teodor din Dumbrava și fiul acestuia, Ioan fratele lui Trif din Dumbrava, Matei și Petru, fiul lui Ioan din Bârgăul de Sus. Se vede că oastea lui Ștefan Mâzgă era formată din bârgăuani și români din satele apropiate de valea Bârgăului. Aceștia toți, declară Lăpușneanu în scrisoare erau una cu dușmanul său (« isti omnes fuere una cum inimico nostro »), care a scăpat cu restul oastei trecând înapoi în spre orașul Bistriței și ținutul lui. De aceea, roagă în continuare pe magistratul bistrițean să-i prindă și să-i predea lui vii sau morți. Pe cei capturați de oștenii lui Lăpușneanu la Neamț, amintiți cu numele, din Bârgău și Dumbrava, promite că îi va lăsa în pace să plece în locurile lor de baștină. (« Istos etiam captivos, viso predicto latrone, pollicemur nos dimissuros ad loca sua in pace »). În schimb, cere sprijinul bistrițenilor pentru al captura pe Ștefan Mâzgă⁸⁷.

Câteva detalii despre această luptă ne dă cronicarul Grigore Ureche, care găsește demn de notat în cronica sa, pentru acest an de domnie a lui Alexandru Lăpușneanu, doar confruntarea cu pretendentul Ștefan Mâzgă. « Iunie 1566, într-acest an s-au rădăcat din Țara Ungurească asupra lui Alixandru Vodă un Ștefan pe poreclă Mâzgă cu mulți haiduci de s-au fost făcând os de domnu, strângându-și păstori și altă adunătură, au intrat în țară smomindu pe oameni, ca să i se închine și să-l ducă la domnie. Ci Alixandru Vodă dacă au înțeles, au trimis împotriva lui slujitorii săi, carii l-au tâmpinat mai din sus de cetatea Neamțului și dându-i războiu, l-au bătut și oamenii i-au răsipit, iară pre carii i-au prinsu vii, le-au tăiat nasul și urechile, iară el au scăpat prin munți, pedestru »⁸⁸. Așadar, potrivit cronicii lui Ureche, oastea cu care a pornit acest pretendent din Valea Bârgăului era compusă din haiduci, adică mercenari, căroră li s-au adăugat țărani (păstori și altă adunătura), iar când au trecut în Moldova au mai adunat pe cei nemulțumiți de domnia lui Lăpușneanu. Păstorii și țărani înrolați în oastea lui Mâzgă erau din Valea Bârgăului și din împrejurimi⁸⁹. Însă acesta a aflat din timp și i-a surprins și înfrânt mai în sus de cetatea Neamț. Aflăm de la cronicarul Ureche că Ștefan Mâzgă a scăpat, fugind prin munți, iar cei care au fost luați prizonieri au fost schingiuiți, fiindu-le tăiate urechile și nasul. Scrisoarea adresată de Lăpușneanu bistrițenilor la 25 iunie arată că unii dintre ei, iobagi ai orașului Bistrița, au fost lăsați liberi. Tot în această scrisoare se amintește că toate aceste întâmplări au fost comunicate regelui și principelui Transilvaniei, Ioan Sigismund. De fapt, în aceeași zi, Lăpușneanu trimite o scrisoare separată magistratului orașului Bistriței, în care-i relatează mai pe larg despre solul său Matei trimis cu scrisori la principele Ioan Sigismund⁹⁰. Nemulțumit că bistrițenii nu au reacționat cu celeritate la solicitările sale, aflându-se la Iași, Alexandru Lăpușneanu revine cu altă epistolă în 1 iulie, în care relevă mai multe aspecte privitoare la confruntarea cu pretendentul Mâzgă. Le amintește că de curând tâlhari din ținutul și districtul lor (« latrones ex tenutis et comitatibus vestris »), a căror conducător era unul Sava (« quorum prefectus fuit Sava ») și cu alți tâlhari (et cum reliquis latronibus »), au năvălit în țara sa vrând să-l răstoarne pe el și domeniul său (« qui iter aggressi versus regnum nostrum sunt, ut nos et dominium nostrum turbent »). Însă oastea moldovenilor i-a lovit groaznic, pe mulți i-a omorât în munți și i-a

⁸⁷ *Ibidem*, p. 586.

⁸⁸ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția a II-a, revăzută, București, 1958, p. 192.

⁸⁹ Gheorghe Pungă crede, fără să prezinte dovezi, că o parte din boierii care-l susțineau pe Ștefan Mâzgă au participat la lupta de lângă cetatea Neamțului (Mălai, Veveriță, Draxin, Sava, Ioachi, Barbonski, Dărman, Stroici, Moțoc, Gavrilaș, Gheanghia, Simion cămăraș și Ilie vameș). Vezi: Gheorghe Pungă, *op. cit.*, p. 110-111.

⁹⁰ Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, vol. XV, partea I, p. 614.

înecat în ape, pe alți i-a adus în Iași, unde pe mulți dintre ei i-a maltratat, ars, decapitat, alții au fost tăiați în patru (« în quator partes cisos »). Lăpușneanu nu-și ascunde mirarea și totodată indignarea, după ce a aflat de la doi dintre cei capturați, care proveneau din ținutul supus Bistriței (probabil bârgăuani), că au fost trimiși să lupte împotriva voievodului Moldovei cu acordul și la inițiativa juzilor sași, conducători ai aceluia oraș (« eos advenisse ex voluntate et consensu vestro, ut nos et ditionem nostram turbent »). Intrigat de această poziție dușmănoasă a sașilor, Alexandru Lăpușneanu trece la amenințări. Le spune că va menține drumurile închise spre Moldova, deși bistrițeni ceruseră să le deschidă, tocmai pentru că astfel de dușmani să nu-i mai amenințe tronul. Ba mai mult, le trage atenția bistrițenilor să nu uite faptul că nu cu mult timp în urmă oastea moldovenilor a asediat orașul lor (se referă desigur la asediul din timpul primei domnii a lui Petru Rareș⁹¹) și era să-i ducă la pieire. Chiar dacă nu mai trăiesc acei viteji de atunci, « trăiesc fiii acestora, care pot face multe isprăvi » (filii eorum praestantes supersunt, qui multa praestare egregie possunt). Doar că el iubește pacea și dorește să aibă o bună prietenie cu ei, altminteri îi va denunța și la sultan și nu va fi bine pentru ei⁹². Pe un bilețel le comunică bistrițenilor și următoarele, să-l prindă pe acel Sava, iar Unguran Sulczarum și Mihail Bențea dintre cei prinși au cerut să fie lăsați liberi, la fel Ioan și Lupul, trimiși la supliciu, au fost apoi lăsați în libertate⁹³. Văzându-se acuzați și amenințați, judele și jurații Bistriței îi răspund imediat lui Alexandru Lăpușneanu. Mai întâi, îi arată că scrisorile lui au ajuns la ei, însă unele cu întârziere și de aceea nu au putut răspunde prompt. Nu au știut de toate manevrele adversarilor săi, pe care le pregăteau în Bârgău, precum și de faptul că au declanșat o incursiune în Moldova, dar și-au dat toată silința să-i oprească. Acum depun toate eforturile să-l prindă, așa cum le-a cerut, pe conducătorul lor și pe cei care-l însoțeau. Apoi îl roagă să nu dea crezare aceluia dintre prizonieri, care au afirmat că au participat la incursiune la inițiativa și sfatul magistratului Bistriței. De asemenea, se dezvinovățesc de faptul că ar fi tănuțit ori au lăsat în libertate pe unii dintre inamicii lui, după ce îi prinseseră. Iar dintre cei care erau captivi în Moldova și au cerut clemență în numele sașilor bistrițeni, să nu fie iertați, ci să fie pedepsiți cum se cuvine, dacă se găsesc vinovați⁹⁴. Într-adevăr, așa cum reiese din scrisorile înaintate de voievodul Moldovei bistrițenilor, existau prizonieri care au invocat iertarea, fiind supuși ai orașului Bistrița. Acest lucru îl relevă și o epistolă înaintată de senatorul Albert Sutor către judele Bistriței, arătând că mai mulți supuși iobagi ai orașului, participanți la lupta împotriva lui Lăpușneanu, după ce au ajuns captivi, cer acum să intervină judele și jurații pentru a-i salva⁹⁵.

Deja în 7 iulie voievodul Moldovei trimite de la Iași în Bistrița pe un servitor al său, numit Matei, cu scopul de a cerceta unde se află ascuns inamicul său Ștefan și de a cere sprijinul bistrițenilor. Prin urmare, li se adresează în aceeași zi bistrițenilor să-și dea tot concursul pentru descoperirea și prinderea « tâlharilor », care trebuiau apoi pedepsiți exemplar, căci în acest mod vor dispărea toate suspiciunile legate de colaborarea sașilor bistrițeni cu adversarii lui (« omnis suspitio mala de Spectabilitatis Vestris ex animo nostro delebitur »)⁹⁶. Și în scrisoarea din 17 iulie, emisă de la Iași, Alexandru Lăpușneanu acceptă scuzele bistrițenilor pentru faptul că nu au știut despre incursiunea cetelor lui Ștefan Mâzgă în Moldova, neavând nicio implicare. În schimb, le cere să depună toate eforturile pentru a-i prinde și pedepsi pe cei ascunși în ținutul lor. Mai ales, să-l urmărească și să-l prindă pe călugărul Eftimie (« scelaratus monachus »), participant la acea rebeliune, despre care a aflat că, în acele zile, stă ascuns la un anume Lazăr, între satele Bârgău și Sângiorz⁹⁷. Nicolae Iorga crede că acest călugăr poate fi cronicarul Eftimie ori episcopul de Rădăuți, ambii adversari ai lui Lăpușneanu⁹⁸. Spre sfârșitul toamnei, Alexandru Lăpușneanu primește alte vești alarmante din ținutul Bistriței. Astfel, în 23 noiembrie se adresează judeului și juraților orașului, amintindu-le că « în vara trecută în ținuturile și pertinețele lor, un oarecare tâlhar,

⁹¹ Constantin C. Giurescu, Dinu. C. Giurescu, *op.cit.*, p. 282.

⁹² Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, p. 587.

⁹³ *Ibidem*, p. 587-588.

⁹⁴ Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, vol. XV, partea I, p. 616.

⁹⁵ *Ibidem*, 615.

⁹⁶ Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, p. 588.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 588-599. *ANSJC-POB*, doc. 2915.

⁹⁸ Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 94.

care se numea fiu de voievod » (« praeterita aestate intenutis et pertinentiis vestris quidam latro sese filium vaivodae nominas »), cu oastea sa a năvălit în Moldova, însă cu ajutorul lui Dumnezeu a ajuns în mâinile lui și l-a pedepsit, dar acum are știri că din nou un alt inamic, aflat tot acolo, vrea să treacă în Moldova. Prin urmare, a trimis oamenii săi să-l prindă și să-i aducă capul, iar bistrițenilor le cere să le dea cale liberă, altminteri va ține închis drumul Suhardului⁹⁹. Este vorba aici de alt pretendent la tronul Moldovei¹⁰⁰, căci pe Ștefan Mâzgă îl aflăm în anii următori, împreună cu câțiva din boierii, în imperiul Habsburgic în părțile ungurești, unde trăiau din soldă¹⁰¹. De exemplu, în 15 mai 1568, era la Sarosspotok și se adresa șefului cămării imperiale din Zips privitor la plata soldei sale, cu promisiunea să se recompenseze atunci când se va înscăuna în Moldova: « Și dacă dă Dumnezeu ca și eu să pot intra în Țara mea, aceea ce făgăduisem Măriei Tale, voi și îndeplini, va vedea Măria Ta »¹⁰². De altfel, lui Ștefan Mâzgă, omul austrieilor, i se donează și satul românesc Hodoș, din comitatul Satu-Mare¹⁰³.

După moartea lui Alexandru Lăpușneanu în 1568 i-a urmat la tron fiul Bogdan¹⁰⁴, care va avea și el probleme cu pretenții. Între aceștia nobilul polon Albert Laski¹⁰⁵, dar și Ștefan Mâzgă, pretendenți din timpul lui Alexandru Lăpușneanu. În 5 aprilie 1570, Ladislau Pop de Nădașd îi anunță pe bistrițeni că un fiu de Voievod din Moldova se pregătește să ocupe tronul, adunându-și în taină o oaste din Transilvania. Fiindcă el și oameni lui l-au căutat prin părțile Gurghiului și în Secuime, dar nu l-au găsit, au aflat în schimb că s-ar ascunde în ținutul Bistriței. De aceea, le solicită bistrițenilor să-și trimită oamenii prin toate satele să-l prindă înainte de a trece în Moldova, urmând între timp să ajungă acolo și el cu oameni lui¹⁰⁶. Din scrisoarea de răspuns a voievodului Bogdan, adresată bistrițenilor în 16 mai 1570, aflăm că este vorba de un anume Ștefan, care se autoproclama voievod. Cu acest prilej le mulțumește bistrițenilor că l-au capturat și l-au trimis la curtea principelui Ioan Sigismund, așa cum ei i-au comunicat¹⁰⁷. Firește, este vorba de pretendentul Ștefan Mâzgă, care în acest timp nu mai este pomenit în documentele din Ungaria. Acesta, probabil, își păstrase legăturile din 1566 cu bârgăuanii și a încercat din nou cu ajutorul lor să pătrundă în Moldova, însă a fost descoperit la timp de bistrițeni. Va fi fost poate eliberat la presiunile imperialilor, căci în 26 septembrie Bogdan le scria bistrițenilor îngrijorat de faptul că dușmani săi, adunați acolo în părțile Bistriței, se pregătesc să năvălească în Moldova. În consecință, le cere sprijinul¹⁰⁸. Probabil fie bistrițenii au reușit să-i împiedice să treacă munții, fie sosirea iernii i-a descurajat, căci în anul următor, în luna martie, Ștefan se afla împreună cu boierii săi din nou la Sarospatok iar împăratul habsburgilor ordona cămării din Zips să dea acestora solda anuală de 300 de florini imperiali¹⁰⁹. Astfel, cu sprijinul austrieilor la sfârșitul verii anului 1671 era iarăși în ținutul Bistriței, desigur pe Valea Bârgăului, de unde se pregătea să treacă cu oaste în Moldova. Voievodul Bogdan Lăpușneanu, aflat la cetatea Hotinului, a primit vești în acest sens, adresându-se de aici bistrițenilor în 7 septembrie. Însă informațiile nu erau foarte sigure, întrucât credea că dușmanul lui, de această dată, ar fi un boier Bogdan (Bohdanum Palatinum). De asemenea, aflase că a adunat acolo vreo 500 sau 600 de „latroni”, cu care dorea să intre în Moldova. Amintindu-le că atât Transilvania cât și Moldova sunt sub suzeranitatea Sultanului, iar acesta s-ar supăra dacă l-ar informa că nu se iau toate măsurile de către cei din Transilvania ca să fie prinși dușmanii Moldovei, le solicită, așadar, să depună toate eforturile pentru a-i prinde, a-i închide ori a-i alunga. În acest scop, trimite și pe omul său Zaharia acolo, rugându-i pe bistrițeni să-i acorde tot sprijinul¹¹⁰. De

⁹⁹ Hurmuzaki, *Documente*, vol. XI, p. 590.

¹⁰⁰ Constantin C. Giurescu, Dinu. C. Giurescu, *op.cit.*, p. 296.

¹⁰¹ Vereș, *Documente*, vol. I, p. 268-269, 270-271, 276,

¹⁰² *Ibidem*, p. 269-270.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 285-286.

¹⁰⁴ Constantin C. Giurescu, Dinu. C. Giurescu, *op.cit.*, p. 296-298.

¹⁰⁵ Vereș, *Documente*, vol. I, p. 290-292, 295, 296-297.

¹⁰⁶ Iorga-Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, partea I, p. 641.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 642.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 643-644.

¹⁰⁹ Vereș, *Documente*, vol. I, p. 296.

¹¹⁰ Iorga-Hurmuzaki, *Documente*, vol. XV, partea I, p. 646-647.

fapt, pretendentul era tot Ștefan Mâzgă, așa cum reiese din scrisoarea adresată bistrițenilor de Ștefan Bathori, voievodul Transilvaniei, la 5 octombrie, în care se arată ca acesta, pretinzând că este fiu de voievod al Moldovei, este pregătit să treacă de la Bistrița împreună cu oastea lui de „latroni” și să-și obțină tronul. Prin urmare, bistrițenilor li se poruncește să-i împiedice până când în zonă o să ajungă oastea trimisă de voievodul Transilvaniei, care avea misiunea să-i distrugă oastea și pe el să-l ia captiv¹¹¹. Lămuriri în plus ne dă scrisoarea lui Paul Banfy de Losonț, trimisă din Măierău bistrițenilor în 7 octombrie. „În timpurile acestea trecute știți D-voastră că un fiu de voievod s-a răsculat, iar D-voastră l-ați prins. Și acum este în ținutul D-voastră tot același fiu de voievod, care ar vrea să câștige pentru sine voievodatul, și-a strâns și oaste”. Deși nu îi este indicat numele, știm că Ștefan Mâzgă a fost prins de bistrițeni în 1570 și dat pe mâna principelui. Iată acum, se pregătea din nou să intre în Moldova prin Bârgău. Pentru a nu supăra astfel pe domnitorul Moldovei și implicit pe sultan, ceea ce ar fi putut conduce la un atac comun al turcilor și moldovenilor asupra Ardealului, adresantul în numele principelui îi atenționează pe judele și jurații Bistriței: „să băgați de seamă la astfel de oameni, să nu-i suferiți acolo. Dacă pe el însuși (Ștefan Mâzgă n. n.) nu l-ați putea prinde și nu va fi acolo, totuși D-voastră să-i împrăștiați oastea, să nu facă peirea acestei țări, să cercetați d-voastră în toate părțile despre el, unde să fie”. Îi sfătuiește încă să nu ezite: „acolo este în ținutul d-voastră, acolo se adună, noi o știm bine”¹¹². Așadar, Ștefan Mâzgă avea legături trainice în Bârgău, unde și-a adunat de atâtea ori oastea să treacă în Moldova, însă numai o dată a reușit și atunci a suferit o grea înfrângere. De data aceasta pe urmele lui a fost pusă multă lume, și încercarea lui s-a dovedit fără succes. Din iarnă îl găsim iarăși în regiunea Tokaj din Ungaria, unde face demersuri la camera imperială pentru întreținerea sa și a boierilor săi¹¹³. Din vara și toamna anului 1572 există mărturii că Ștefan Mâzgă cerea pentru sine de la împărat să fie împrăștiat cu un sat lângă Sarospatak ori Tokaj¹¹⁴, renunțând la hazardata dorință de a mai ajunge domnitor al Moldovei.

Desigur, bârgăuanii care știau ce înseamnă să te înrolezi ca oștean, nu au uitat pe la începutul secolului al XVII-lea când au intrat în conflict cu soldații imperiali¹¹⁵ ori au trebuit să se apere de invaziile tătare, când treceau prin Bârgău¹¹⁶. La începutul anului 1662, se pare că bârgăuanii au luat parte în munți la niște confruntări armate cu oștile voievodului moldovean, pe care le-au împrăștiat. Comitele suprem al comitatului Dăbâca cere o anchetă și ascultare de martori pentru a stabili cine a participat din Bârgăul de Sus la această insurecție¹¹⁷.

* * *

Munții erau preferați de lotri și haiduci, iar Valea Bârgăului oferea din plin multe posibilități acestora. Ștefan Erdelyi scria magistratului Bistriței, în 2 ianuarie 1619, din Șintereag că niște tâlhari din Bârgău au furat vitele unor oameni din Cepari și le-au dus în Moldova, însă nu au fost pedepsiți și prin urmare cere să se aplice legea¹¹⁸. În anotimpul călduros, la adăpostul pădurii și al frunzișului des, tâlharii se simțeau în mai mare siguranță în acțiunile lor de pradă. Un anume Rus Ștefan din Bârgău, iobag al nobilului Bethlen, care, împreună cu fiii unuia ce se numea Guțu, fura în munții de acolo, a fost prins de autoritățile bistrițene. În 2 iunie 1624, administratorul domeniului nobiliar le cerea bistrițenilor să-l elibereze pe acest Rus Ștefan în schimbul unei sume de bani date pe cheazășie¹¹⁹. Spre mijlocul secolului al XVII-lea este cunoscut lotrul Vasilică din Bârgău. Acesta a furat atât din Bârgău cât și din Mocod, dar a fost prins și în ziua de Crăciun a anului 1645 oficialii bistrițeni sunt rugați să evalueze pagubele produse de acesta și să se prezinte printr-un împuternicit

¹¹¹ *Ibidem*, p. 647.

¹¹² *Ibidem*, p. 648-649.

¹¹³ Vereș, *Documente*, vol. I, p. 306-309.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 326-328. Mai multe despre acest personaj la: D. Constantinescu, *Ștefan Mâzgă „voievod” și vremea sa. Contribuții la istoria politică a Moldovei în secolul al XVI-lea*, în „Studii și cercetări istorice”, XX, 1947, p. 209-245.

¹¹⁵ ANSJC-POB, doc. 7493

¹¹⁶ *Ibidem*, doc. 7802/7803.

¹¹⁷ *Ibidem*, doc. 72/1662.

¹¹⁸ *Ibidem*, doc. 8647.

¹¹⁹ *Ibidem*, doc. 9345.

a doua zi de Anul Nou la Chiuza la judecata acestuia¹²⁰. Vasilică fusese prins și arestat la Beclean, iar în timpul judecării a negat că ar fi supus al orașului, însă 3 martori au declarat că el era lotru. Nefiind suficiente aceste probe, li se solicită judelei și juraților Bistriței, în 2 ianuarie 1646, să mai ia mărturia a 5 persoane și să le comunice forului juridic¹²¹.

Mișcarea lotrilor este mai bine cunoscută în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, iar analiza stării de infraționalitate în Transilvania indică o mai mare creștere atunci în nord-estul provinciei. Tâlharii din Bârgău ajunseseră cunoscuți până în Polonia. Însuși principele Mihai Apaffi a primit înștiințare din Polonia cu privire la fărâdelegile săvârșite acolo de niște lotri din Bârgău și din alte părți ale Bistriței, ca urmare poruncește, la 2 august 1671, judelei și juraților orașului să-i urmărească pe aceștia și să-i prindă¹²². Urmărirea lotrilor nu era o treaba ușoară, de aceea judele sătesc din Bârgăul de Sus a ajuns bun de plată potrivit mărturiilor depuse în privința unor lotri reținuți împreună cu patru boi, caz pentru care principele Transilvaniei cere, în iulie 1674, eliberarea acestora și penalizarea judelei¹²³.

Pe vremea când haiducii lui Pinteza Viteazul prădau negustori greci în părțile Năsăudului, o ceată de lotri din Bârgău, a cărei vâtaf era Nicolae Pasăre, prăda în Moldova, uneori folosind forța în mod bestial. Îndrăzneala lor atinsese cote înalte, nemaivând frică de lege și autorități, pe care le sfidau ostentativ, atâta timp cât nu se temeau chiar de legile divine, astfel încât au ajuns să jefuiască și bogatele mănăstiri din Nordul Moldovei. Trebuie subliniat însă faptul că nu au fost singurii care au prădat mănăstirile. Bogăția lor atrăgea de multă vreme lotrii. În primele decenii ale secolului al XVI-lea este menționat în documente lotrul Sigismund Sasul, care prăda mănăstiri în Țara Românească¹²⁴. În vremea în care Ștefan Mâzgă își strângea o oaste la Bârgău, un român supus al orașului Bistrița, întors din Maramureș, își informa stăpânii la începutul anului 1564 că în acel comitat a văzut și a auzit că s-au strâns vreo 3500 de mercenari, care doreau să intre în Moldova și să prade bogata mănăstire a Putnei, iar apoi să instaleze un nou domnitor moldav¹²⁵. În 12 iulie 1620 voievodul Gașpar Grațiani îi înștiința pe bistrițeni că o ceată de vreo 80 de lotri din părțile Bistriței, probabil chiar din Bârgău, au prădat bunurile și satele unei mănăstiri din Moldova, cerând să-i prindă și să-i aducă la judecată pe aceștia¹²⁶.

Prima mențiune documentară despre faptele cetii lui Pasăre o avem înainte de 23 iunie 1687, când pârcălabul de la Câmpulung, aflat atunci sub autoritatea polonă, face cunoscut magistratului bistrițean că tâlharii de acolo au prădat și schingiuit niște călugări de la mănăstirea Slatina¹²⁷. Același roagă între altele autoritățile bistrițene în 18 august 1687 să-i prindă și să-i judece pe hoții din Bârgău, care au furat 18 cai de la sătenii din Anca, localitate aflată sub protecția marelui duce al Poloniei. De data aceasta le dă și numele căpeteniilor pentru a fi mai ușor de identificat; Nicolae Pasăre, Teodor Bosânțanul și George Popențe¹²⁸. Fiindcă erau încă vremuri nesigure de război, iar bandele de tâlhari făceau mari prădăciuni, s-a dispus închiderea drumului dintre Ardeal și Moldova¹²⁹. Tâlharii lui Pasăre, așa cum au ajuns să fie cunoscuți, nu au putut fi reținuți de autoritățile din Bistrița și nici de întărirea pazei la graniță, căci în vara anului 1689 fac prădăciuni în Câmpulung, de unde reușesc să fure 19 cai. Din nou pârcălabul de Câmpulung se adresează judelei Bistriței (în 20 august 1689), să-i prindă pe tâlhari și să-i pedepsească, dându-le și numele („propter homines ex Campolong, qui habet intolerabilem iniuriam de hominibus ex Birgou, nomine Paysa Luon, Popencza Mikolay, Passere Koszatka, qui acceperunt latronico modo 19 equos”)¹³⁰. Greu le putea găsi urma și de aceea lotrii au prins mai mult curaj. În anul următor au prădat câteva mănăstiri

¹²⁰ *Ibidem*, doc. 126/1645

¹²¹ *Ibidem*, doc. 3/1646

¹²² *Ibidem*, doc. 58/1671.

¹²³ *Ibidem*, doc. 96/1674.

¹²⁴ Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, Vol. XV, partea a I-a, p. 291.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 595.

¹²⁶ *Ibidem*, partea a II-a, p. 889-890.

¹²⁷ *Ibidem*, partea a II-a, p. 1409; *Documente românești*, vol. II, p. 68.

¹²⁸ *Ibidem*, p. 1411.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 1416-1420.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 1421.

din Nordul Moldovei. Fiindcă au ajuns să fie renumiți dar și recunoscuți, aflând de unde vin tâlharii, Egumenul și soborul mănăstirii Slatina, cea mai grav afectată, se adresează judei Bistriței: „cătră aceasta facemu de știre Mării Tale pentru rândul acelor tâlhari cari ne-au prădatu sfânta mănăstire Slatina, ne rugăm Mărilor Voastre...să nu pie (dispară) acele odoră scumpe la acei tâlhari, cari știți Mărilor Voastre că tâlharii sântu den Bârgău...”. La scrisoare anexează și o listă cu odoarele furate¹³¹, care este datată în 2 iunie 1690 și se intitulează „izvod ce au luat tâlharii, anume Nicolae Pasăre ot (din) Bârgău cu soțiile (însoțitorii n.n.) lui; veșminte și odoare, sfintei mănăstiri Slatinei...și altele care nu s-au căutat la izvod și nu l-em putut ține minete”. Într-adevăr, lista conține foarte multe odoare din argint ori poleite cu aur sau bătute în pietre scumpe, dar și veșminte cusute cu catifele și „mărgăritare de mult preț”¹³². O altă listă, întocmită într-a șasea zi a unei luni (probabil iulie) din 1690 și aflată în arhiva orașului Bistrița, mărturisește, așa cum arată titlul și conținutul ei, despre un alt jaf comis de banda lui Pasăre într-o altă mănăstire din Moldova. „Izvod de ce au luat de aice de Bistriță, veșmente și argintu și alte lucruri, tot cu mărgăritari, acei tâlhari din Bârgău, anume au fost Nicolae Pasire și cu alte soții a lui”. Se specifică la final că „aceste le-au încărcat pre patru cai”. Dar registul în limba germană de pe verso face mențiunea că e vorba de lucruri furate din mănăstirea Putna și aduse acolo în ținutul Bistriței¹³³. Conform acestor date se pare că Nicolae Pasăre cu oamenii lui au mai prădat în acel an și mănăstirea Bistrița sau Putna. Un alt document din arhiva orașului, a cărui regist în germană este scris în 13 iulie 1690, vine însă să arunce o umbră de îndoială. Textul sună așa: Aus der Compulung, anno 1690, die 13 Iulii, wegen des Moldauer Klostter Putna, so vor etlichen Tagen beraubet undt auffgeschlagen worden”. Prin urmare, era o adresă sosită de la cei din Câmpulung privind mănăstirea Putna din Moldova, jefuită și prădată înainte cu câteva zile. Conținutul ne dezvăluie însă altceva: „Știre facem mărilor Voastre pentru rândul unii sfintei mănăstiri, anume Slatina, mănăstirea s-au pustiit și au fostu rămas atâția odoră domnești, și au pus aiaste unialte la un om pe apa Bistriții, den gios den Dorna, și s-au sculat niște fulaș din Bârgău, și nu știm din partea Mării Voastre, au din partea nemișiască, numai să știi adevărat că au fostu vătav Niculaiu Pasire, și au muncit un om, l-au arsu și au luat atâta avuție precum s-au făcut izvod ce au luat, deci ne rugăm Mărilor voastre să nevoiți, doră îți putea prinde să nu piea atâta avuție...și să știți că au luat și [pa]tru iape de le-au încărcat de odoarale mănăstirei”¹³⁴. Înțelegem, așadar, din conținut că e vorba tot de mănăstirea Slatina care a fost pustiită inițial, iar apoi parte din odoarele mănăstirii au ajuns la un om din Dorna, pe care banda lui Pasăre l-a prins, l-a schingiuit și i-a dat foc, luându-i tot ce avea din bunurile mănăstirii. Totuși, nu avem nici o certitudine despre ce mănăstire e vorba, căci izvodul privind mănăstirea Slatina are un alt conținut și a fost întocmit la începutul lunii iunie de către stareț, pe când adresa celor din Câmpulung și registul se referă la începutul lunii iulie. Oricum ar fi fost, tâlharii lui Pasăre au furat în acea vară din mănăstiri lucruri de mare preț, manifestându-se cu mare violență și față de oameni. Ei însă nu au făcut excepție, în acel an sunt menționați de către dorneni și tâlharii lui Gherghel secuial¹³⁵, iar câțiva hoți din Câmpulung, după ce au furat unelte de la oameni din târg, au trecut în Ardeal spre Bistrița¹³⁶. În acest context al războiului, al schimbării de regim politic, bandele de hoți, tâlhari și haiduci își făceau veacul, cu greu putând fi opriți de autoritățile tot mai debusolate.

Din cele prezentate nu se poate conchide că Bârgăul era prin excelență un loc destinat celor care sfidau statul și legile sale, fiind oricând dispuși să-și pună lor și altora viața în pericol, dar trebuie remarcată acea vitejie și îndrăzneală, de care vorbea Iorga, poate mai multă ca la alții, nu întotdeauna pusă însă în slujba binelui propriu și obștesc.

¹³¹ *Ibidem*, p. 1423-1424; *Documente românești*, vol. I, p. 98.

¹³² Vezi lista întreagă în: *Ibidem*, p. 1427; *Ibidem*, p. 89-90.

¹³³ Vezi lista întreagă în: *Ibidem*, p. 1424-1425; *Ibidem*, p. 88-89.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 1428-1429; *Ibidem*, vol. II, p. 69-70

¹³⁵ *Ibidem*, p. 1425.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 1434.

Liviu PĂIUȘ, *Nestor Șimon – cercetător al Văii Rodnei*

Personalitatea și activitatea lui Nestor Șimon au rămas în negura uitării, chiar dacă unii contemporani au cunoscut activitatea sa, precum și scrierile sale și ce este și mai grav, „s-au adăpat” din scrierile și documentele adunate de acesta. Tăcerea s-a așternut asupra sa mai ales după moartea sa, când documentele și scrierile au ajuns, totuși, în arhive publice.

Chiar dacă nu s-a născut pe meleagurile născădane, Nestor Șimon s-a identificat cu spiritul născădean, prin participarea sa îndelungată la viața fondurilor grănicerești, al căror secretar a fost o perioadă de 25 de ani, așa cum va arăta chiar el: „După absolvirea studiilor juridice (în 1887 n.n.) am depus două riguroase pentru doctorat și de aceea am venit aici la Năsăud (în 1889 n. n.) ca secretar și controlor totodată la fondurile centrale scolastice și de stipendie fondate de foștii grăniceri”,¹

Aici, la Năsăud, el a intrat în acea tradiție a zonei grănicerești care „se înscrie cu un specific aparte. Aici oamenii din fruntea comunităților: notari, juzi, ofițeri pensionați cu atribuții bine definite au consemnat cu o disciplină specific austriacă – asumată ca și trăsătură definitorie – o infinită varietate a aspectelor traiului zilnic.”² El va cunoaște atât din surse documentare, cât și din cercetările la fața locului realitatea Rodnei și a Bârgăului: „Aici încât numai mi-am conces împrejurările nu am încetat cu scrutările istorice pe întreaga Vale a Rodnei și a Bârgăului, care din vechime până în timpurile mai noi au fost locuite numai de români”.³

Scrierile lui Nestor Șimon, dovedesc nu numai o largă preocupare asupra fenomenelor sociale și istorice ale Văii Rodnei, ci și o atentă aplecare asupra aspectelor studiate, prin larga sa documentare asupra acestora, folosindu-se de surse documentare astăzi greu de găsit, dacă nu unele chiar pierdute.

Faptul că a fost în corespondență cu mari personalități ale vremii ca: Titu Maiorescu, Nicolae Densusianu, Florian Porcius, George Barițiu, C. Diaconovich, dar și cu personalități locale ca: A. P. Alexi, Ștefan Buzilă, Gherasim Domide, Iuliu Moisiu, Victor Onișor, Ion Pop Reteganul, Virgil Șotropa, la care se adaugă o mulțime de preoți, învățători sau notari locali de la care va aduna multe informații și date despre localitățile studiate, sau formele de relief din această zonă.

Studiile lui Nestor Șimon despre Valea Rodnei sunt foarte diverse cuprinzând aspecte istorice, lingvistice sau geografice.

Studiul despre pasul Rodnei menționează traseul acestui vechi drum de legătură cu Moldova, pas denumit și Plaiul Moldovei, ce începe din comuna Șanț, peste Someș peste podul numit și astăzi „Podul Moldovei”, trecând munții și ajungând în comuna Coșna din Moldova. Se menționează o realitate istorică prin care se arată că „Niciodată, Carpații n-au împiedecat întreținerea relațiilor comerciale între orașul săsesc Bistrița și populațiunea românească de cealaltă parte a acestor munți”.⁴ Partea cea mai importantă a acestui mic studiu este redarea taxelor vamale ce se percepeau asupra mărfurilor ce treceau prin această vamă ceea ce ne oferă multitudinea și amploarea comerțului cu Moldova.

Mult discutatul și râvnitul „Teren montan de la Rodna” beneficiază de o analiză pertinentă și documentată din partea lui Nestor Șimon în studiul cu același titlu.⁵

Acest teren a fost luat fără acordul comunelor, din munții și pădurile comunelor: Rodna, (din Munții Beneș, Curățel, Gaura, Ciungi, Crăciunel) Sângeorz-Băi (din Muntele Cicșa), Feldru (din muntele Corongiș), Năsăud (Saca). Impresionează descrierea amănunțită a istoricului acestui teren care a stat în atenția administrației militare încă de la înființarea graniței, dar acest proiect „a rămas nerezolvat până la anul 1806, când pe baza unui protocol comisionar făcut în Sibiu la 25 octombrie 1806

¹ Scrisoarea lui Nestor Șimon către Nicolae Densusianu, din 30 martie 1893, în studiul: Drd. Adrian Onofreiu: „Nestor Șimon «Munții Rodnei» sau alt mod de toponimie” în „Studii și cercetări etnoculturale”, Bistrița, 2004, p. 211.

² Adrian Onofreiu: „Nestor Șimon – personalitate pe nedrept uitată”, în vol.: Nestor Șimon: „Dicționar toponimic”, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007, p. 11.

³ Scrisoare către N. Densusianu vezi nota 1. p. 231.

⁴ Nestor Șimon: „Pasul Rodnei”, Ms în Arhivele Statului Bistrița-Năsăud, fond: Iulian Marțian, p. 679.

⁵ Nestor Șimon: „Terenul montan de la Rodna”. Ms. în Arhivele Statului Bistrița-Năsăud, fond: Iulian Marțian, p. 682-690.

(aprobat din partea Consiliului Belic Aulic cu datul, Viena, la 16 Decembre 1806 B. 3386, ad R. Nr. 5687 dto 24 decembre 1809, comanda militară) s-a escindat apoi acel teren montan din părțile de pădure ai munților de prin prejur”⁶. Sunt date apoi mărimea fiecărei parcele în jugăre și metri pătrați, fiind dat în arendă erariului montan cu suma de 600 fl., iar jumătate din arendă „a încurs” în fondul de provente.

Bun cunoscător al realităților din teritoriul fostului regiment grăniceresc, Nestor Șimon se implică în dispute geografice și chiar filologice privind denumirile maghiarizate din lucrarea de doctorat a lui Vasile Meruțiu.⁷ Prima expunere critică asupra acestei teze de doctorat, o va face într-o lucrare din 1904.⁸ Lucrarea nu va rămâne fără răspuns, Vasile Meruțiu răspunzând lui Nestor Șimon printr-un articol publicat în ziarul *Gazeta Transilvaniei*”.⁹ La acest „Răspuns”, Nestor Șimon va formula un nou articol în care-și va susține din nou afirmațiile făcute inițial asupra lucrării de doctorat a lui Vasile Meruțiu.¹⁰ Nestor Șimon îl va critica pe Vasile Meruțiu pentru faptul că a maghiarizat unele denumiri ale unor toponime românești pentru că – afirmă Nestor Șimon – „numai acele denumiri de locuri, munți, râuri și pâraie se pot scrie în operate scrise în limba maghiară, dacă acele sunt traduse deja de populația care vine în atingere cu ele dacă este și populație maghiară ori respective le-a numit după firea limbii sale”.¹¹

În combaterea maghiarizării unor toponime românești, Nestor Șimon aduce ca argumente elemente de lingvistică, prin care unele denumiri provin din rădăcini foarte îndepărtate susținând cu citate ale unor lingviști de prestigiu ca B.P. Hașdeu sau A. D. Xenopol „că aceste numiri Măria Mare și Măria Mică nu se pot traduce nici într-o limbă de pe suprafața pământului, pentru că rădăcina cuvintelor nu e numele feminin de botez Maria ori Măria, ci această numire se deduce cu totul tot de la altă rădăcină – de la rădăcina arică mar-apa, care e rădăcina în numirile Marmara, Marna, Marsale, râușor și oraș în Sicilia, Mara, pârau în Maramureș, a râului Maris, amintit de Herodot despre care tratează A.D. Xenopol (Ist. Rom. I, p. 38) și Hașdeu (în Ist. Crit., p.182-188)”.¹²

Nestor Șimon mai semnalează unele inexactități în privința unor descrieri geografice privind apele minerale de la Anieș, Sângeorz, sau date greșite despre școlile de fete ce ar fi existat la Sângeorgiu, Telciu și Zagra, școli ce s-ar fi susținut din fondul central scolastic de la Năsăud, (era vorba despre școlile populare superioare cum afirmă Florian Porcius)¹³, afirmația greșită că năvălirea tătarilor ar fi fost la 1242 pe când în realitate a fost la 1241, după cum arată un document „aflat la biblioteca națională din Paris, conform căruia tătarii au năvălit în 1241 asupra Rodnei și au omorât 4.000 de oameni și mai mulți”.¹⁴

Aflându-ne tot în sfera toponimiei trebuie menționată lucrarea importantă a lui Nestor Șimon în acest domeniu, lucrare care l-a preocupat mai mulți ani, dacă luăm în considerare faptul că încă din 1887 când îi scrie lui Ion Pop Reteganul spre a-i trimite date despre diferite denumiri de forme de relief împreună cu legendele despre ele.¹⁵ Lucrarea trebuie apreciată pentru exactitatea descrierilor fiecărui toponim fiind considerată o lucrare de pionierat și prin ea învățații năsăudeni din veacul trecut au căutat

⁶ Idem, p. 686.

⁷ Vasile Meruțiu: „Bukovina Herczegseg, Marmaros – es Besztercze – Naszod megyek. Hatarvidekenek. (Vagyis a Rodnai Havasok). Földrajzi Leirasa. Ertekezese...” în *traducere românească: „Descrierea geografică a graniței Principatului Bucovina, comitatelor Maramureș și Bistrița-Năsăud. (adică Munții Rodnei). Comunicare, 1904, p. 53.* Despre Vasile Meruțiu: Teodor Tanco: „Geograful Vasile Meruțiu”, în „Virtus Romana Rediviva”, vol. II. Bistrița, 1974, p. 295-297.

⁸ Nestor Șimon: „Munții Rodnei. Note critice asupra disertațiunii d-lui Meruțiu Vasile scrisă în limba maghiară despre Munții Rodnei”, Brașov, 1904, 35 p.

⁹ Vasile Meruțiu: „Răspuns la Munții Rodnei, notițe critice de Dr. N. Șimon”, în „Gazeta Transilvaniei” nr. 234, p. 6, nr. 239, p. 5-6.

¹⁰ Drd. Adrian Onofreiu: „Nestor Șimon – «Munții Rodnei» sau alt mod de toponimie” în „Studii etnoculturale” nr. XI, Bistrița, 2004, p. 223.

¹¹ Idem, p. 223.

¹² Idem, p. 224.

¹³ „Din fondul scolastic central s-au purtat și să poartă spesele recerute cu întreținerea gimnaziului din Năsăud, a școalei populare superioare și a școalei de fete tot din Năsăud, a **școalelor populare superioare din Borgo-Prund și din Monor, și în fine, a școalelor triviale din Sângeorz, Telciu și Zagra, care școli mai târziu s-au desființat**” (subl. noastră). Florian Porcius: „Din istoria fondurilor năsăudene”, în „Revista Bistriței”, nr. 42/31 octomvrie 1903, p. 2.

¹⁴ Idem, p. 229.

¹⁵ Adrian Onofreiu: „Nestor Șimon. Corespondență”, Editura Supergraf, Cluj-Napoca, 2005, p. 198.

să cuprindă în opera lor toate aspectele vieții sociale, spirituale și materiale ale arealului fostului regiment de graniță, chiar dacă în acest areal a cuprins puține localități ce n-au făcut parte din acest areal. În munca sa de culegere a vastului material din toate localitățile sunt dovezi că multe locuri au fost vizitate de autor căci altfel nu ne putem explica ca vreun informator să fi măsurat cu pasul, ca unitate de măsură, locurile descrise, iar bogata sa corespondență stă mărturie a insistenței sale cu diverși corespondenți. Sunt amănunte pe care numai cel ce a călcat pe acele locuri le poate sesiza: „Pre acest munte (muntele Saca al nășăudenilor) e ușor de umblat și e mai mult plan decât țepiș. Preste tot e acoperit cu pădure și e eminamente acomodat pentru pășune, de apă însă e lipsă, câteodată în timp de secetă”.¹⁶

Sunt scurte prezentări ale unor așezări de pe Valea Someșului: – Anieș. Este prezentat atât râul ca afluent al Someșului Mare: „Izvoarele lui sunt aproape spre Marmația și anume: Izvorul Mihăiasa, Izvorul Laptelui, Izvorul Tomnaticului și Izvorul Cepelor, care după ce se întrunesc formează un singur pârâu numit Anieșul mare de la care spre vest e Anieșul mic format din mai multe izvoare mici. Ambele Anieșe se întrunesc la o înălțime de 627 m pre hotarul comunei Maier și mai departe curg sub numirea de Anieșul, carele apoi primește de-a dreapta: Valea Blidireasa, V. Runcului, V. Muncelului, iar de-a stânga V. Tomnaticului și alte păraie, apoi se varsă în Someș. Hotarul la întrunirea Amieșului mare cu A. Mic se numește Între Anieșe, iar părțile de hotar ale comunei Maier de pre lângă acest râu au numirea de: Dosul, Fața, Gura Anieșului”.¹⁷

Oprindu-se asupra coloniei cu același nume, respectiv Anieș, autorul face o amănunțită descrierea a acestei așezări care la 1900 avea 447 suflete¹⁸. El remarcă așa cum o făcuse „Chemistul de renume F. Folberth” renumele acestor izvoare de apă minerală de la Anieș, care sunt așezate înaintea apelor minerale de la Borsec: „dacă considerăm raportul acestor izvoare față de cantitatea sărurilor minerale desolvite în apă vedem că întrec pe toate izvoarele ce se înșiră la acest loc. În respectiva tabelă sunt scaldele în următoarea ordine: Vichy, Grande, Grille, Bilin, Iosephoprelle, St. Georg. Farchingeng, Dombath (Anieș, n.n.) Gleichenberg, Salzbrunn, Roisdorf, Selters, Rohitsch, Borsec”.¹⁹ Și alte localități beneficiază de atenta „scrutare” a autorului, Coșna care din 1769 până în 1925 făcea parte, împreună cu Cârlibaba Transilvană, de ținutul Nășăudului, cu toate acestea ea n-a fost militarizată.²⁰

În cuprinsul lucrării sunt descriși cu exactitate munți importanți în cadrul lanțului carpat, în afara muntelui Saca pe care l-am amintit, fiecăruia observându-i particularitatea geografică și floristică, floră ce a încântat pe mulți vizitatori veniți la scaldele de la Anieș sau Sângeorz și, care au făcut multe excursii pe munții Rodnei însoțiți de botanistul de renume Florian Porcius.

Valea Rodnei s-a bucurat de atenția lui Nestor Șimon, ea fiind prezentată sub toate aspectele sale depășind cadrul unei însemnări a toponimiei. Începe prin descrierea geografică a acestui ținut: „În colțul cel mai nord-ostic al Transilvaniei, e ținutul numit Valea Rodnei, care e întretăiată se răul Someșul mare și afluenții lui. Acesta izvorăște din munții care închid această vale spre ost și servește ca mijloc de transport la plutărirea materialului de lemn din pădurile acestor munți. Această vale, de către nord și ost, este închisă de o catenă de munți înalți numiți Munții Rodnei”.²¹ Face apoi o incursiune în istoria localității pentru a continua cu granița regimentului în partea de răsărit a regimentului până la Bârgău.

O localitate ocolită de mulți care s-au ocupat de graniță este comuna Coșna care a făcut parte, precum am arătat mai înainte din ținutul Nășăudului pe care o prezintă din punct de vedere istoric având la origine nu numai faptul că este formată, în mare parte, din moldoveni, dar și din ardeleni refugiați din cauza apăsării, în Moldova. Un punct important al acestei prezentări este legat de contribuția acesteia la fondurile grănicerești căci la 1866 s-a recunoscut ca veniturile dintr-o importantă pădure a acestei comune să constituie dreptul de coproprietate pe o treime din acea

¹⁶ Nestor Șimon: „Dicționar toponimic”, Editura Napoca Star, 2007, p. 166.

¹⁷ Nestor Șimon. op. cit., p. 46-47.

¹⁸ Din această consemnare deduc că prezentul dicționar toponimic a fost scris după 1900. Manuscrisul original, ca mai toate scrierile lui Nestor Șimon, nu poartă data elaborării.

¹⁹ Friedrich Folberth: „Die Mineral-quellen in St. Georg und Valea Vinului im Bistritz-Naszoder Comitat, 1882 (citată după N. Șimon. op. cit., p. 47.

²⁰ A se vedea studiul nostru: „Raporturile dintre Coșna și Cârlibaba cu Ținutul Nășăudului”, în „Pagini someșene”, vol. I. Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011, p. 80-97.

²¹ N. Șimon. op. cit., p. 195.

pădure, respectiv Dosul Sănișoarei, să fie vărsate în contul fondurilor scolastice. Ne impresionează numărul mare de ordine și decizii pe care autorul le aduce ca argument al acestor situații.

Atenția lui Nestor Șimon asupra trecutului ținutului Văii Rodnei, cum s-a numit în vechime ținutul Năsăudului, dar și altor părți din „arealul mai larg al populație românești din Transilvania”.²² Ea a fost înlesnită de cunoașterea limbilor latină, germană și maghiară în care au fost elaborate actele din acea vreme.

Acest întins studiu aduce informații deosebite asupra modului cum s-au format fondurile scolastice năsădene, dar prezintă și istoria acestui ținut, istorie bazată pe documente și surse istorice demne de crezare, surse bibliografice greu de găsit astăzi. Acest studiu sistematizat în șase capitole cuprinde în primele trei capitole istoria acestui ținut din cele mai vechi timpuri până după desființarea graniței cu lupta grănicerilor pentru câștigarea drepturilor lor.

Studiul începe cu precizarea că „Valea Rodnei în frunte cu opidul Rodna și cu comunele aparținătoare a constituit din timpurile vechi „o jurisdicțiune de sine stătătoare, cunoscută și mai târziu sub denumirea de Districtus Valilis Rodnensis sau și Districtus Valachorum Rodnensis”²³, iar despre numele opidului Rodna el îl atribuie de la orașul antic Rumidava sau Ruidava, așa cum această teorie apare și în lucrarea lui Florian Porcius²⁴, pe când sașii au încercat să fie din germanul „roden” (luncă extirpată-deștelenită). Argumentează că această localitate a avut mine exploatare, iar urmele vechilor depozite de zgură au demonstrat că acesta a fost un oraș „metalurgic”, pe care diferiți stăpânitori l-au râvnit, fiind într-o vreme apanajul reginei Ungariei. El afirmă că Valea Rodnei a ajuns sub jurisdicția săsească și că regele Matei a confirmat cedarea către cetatea Bistriței a Văii Rodnei cu toate satele aparținătoare acesteia. Cetatea Bistriței a căutat să subjuge Valea Rodnei impunându-i tot felul de obligații și considerându-i pe locuitorii acestei văi de supuși ai săi, iar munții au fost considerați de „Fundii allodialis”. Cea mai mare nedreptate s-a făcut acestor locuitori în 1754 când aceștia au fost trecuți ca „iobagi ai bistrițenilor, faptă care, după ce pașii întreprinși pe cale legală nu au avut rezultat, au dat însă la revolta cunoscută sub numirea Tumultus 23 pagorum Districtus valachiis Bistriciensis, care însă a fost înădușită cu putere armată”²⁵.

Toate aceste abuzuri au fost curmate prin militarizarea din 1762, prin care Bistrița cedează „cu supune majestatică” aceste localități și locuitorii ei.

Studiul se continuă cu repartizarea comunelor pe companii, cu istoricul „Terenului montan de la Rodna”, cu înființarea fondului de provent și montur, cu înființarea Școlii normale de la Năsăud.

O parte importantă a studiului cuprinde toate frământările de după desființarea regimentului la 22 ianuarie 1851, cu hotărârile grănicerilor și lupta lor pentru drepturile grănicerești, pretențiile familiei Kemeny pentru munții revendicați, cu revendicările erariului financiar și cu toate demersurile făcute de delegații grănicerilor pentru realizarea drepturilor grănicerești, concretizate în contractul din 12 martie 1872.

Studiile lui Nestor Șimon asupra Văii Rodnei, care a fost scopul principal al comunicării de față, dovedesc o temeinică pregătire istorică și o obiectivă abordare a evenimentelor și acțiunilor întreprinse de fruntașii grănicerilor pentru câștigarea a ceea ce au avut

²² Adrian Onofreiu: „Cuvânt introductiv” la studiul lui Nestor Șimon: „Deducțiune istorica despre înființarea fondurilor școlastice grănițerești menite pentru susținerea de institute de învățământ și educațiune, apoi pentru distribuirea de stipendii, care sunt proprietatea comună și nedespărțiveră a locuitorilor foști grăniceri și a descendenților acestora din raionul fostului Regimentul al II-lea român confinar din Ardeal ce s-a desființat la anul 1851”, în „Studii și cercetări etnoculturale”, vol. 15, Bistrița 2010, p. 211.

²³ Studii etnoculturale „nr. 15 Bistrița 2010, p. 218.

²⁴ Florian Porcius: „Istoricul Ținutului Grăniceresc al Năsăudului”, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca 2005, editor Liviu Păiuș, p. 134

²⁵ „Studii etnoculturale” vol. 15, ũ. 231.

Dana-Maria RUS, *Alegerea partenerului de viață și rolul zestrei în opțiunile matrimoniale ale grănicerilor de pe Valea Bârgăului în perioada existenței Regimentului năsăudean*

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/89/1.5/S/60189, cu titlul „Programe postdoctorale pentru dezvoltare durabilă într-o societate bazată pe cunoaștere”.

Comunele de pe Valea Bârgăului (Bistrița Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Rusu Bârgăului, Susenii Bârgăului și Tiha Bârgăului) au fost militarizate în cea de-a treia etapă (1783) a procesului de constituire a Regimentului II românesc de graniță, după vizita împăratului Iosif al II-lea în Districtul năsăudean¹. Așa după cum menționează Dana Văran de la Arhivele Naționale, Filiala Bistrița-Năsăud în studiul său referitor la familia unor protopopi bârgăuani... pe Valea Bârgăului... după militarizarea din 1783 existau comunități compacte românești unde religia ortodoxă s-a păstrat din moși strămoși”². Țăranii înregimentați ca soldați în armata austriacă, originari de pe Valea Bârgăului erau, din punct de vedere al religiei... grăniceri ortodocși”³.

Nunta era o etapă foarte importantă în viața unei persoane, la fel ca și nașterea și moartea; evenimentul concluderii unui matrimoniu, însoțit de petrecerea aferentă acestei ocazii a fost asemuit cu ceasul de amiază, cel mai limpede pentru om, dar și cel mai greu tocmai datorită acestei limpezimi”⁴.

Criterii de alegere a partenerului de viață în satele bârgăuane

Criteriile de alegere ale partenerului sau partenerei de viață au diferit de la o epocă la alta. În perioada existenței regimentului dar și în anii următori desființării sale, plaja matrimonială, de alegere a viitorului soț/soții, era limitată la locuitorii dintr-un sat, deoarece mobilitatea locuitorilor era destul de redusă. Excepție făceau campaniile militare la care țăranii – soldați din satele bârgăuane erau solicitați să participe și care le permiteau acestora să iasă din satele lor; în rest, în mod obișnuit, cetățenii nu plecau din satele lor decât rareori, pentru a-și vizita rudele aflate în satele învecinate, pentru a merge la târg, sau pentru a participa la un eveniment important din viața rudelor (nașteri, căsătorii, decese). Acestea erau singurele ocazii în care familiile puteau alege pentru descendenții lor un partener din afara comunei natale, dar în mod obișnuit, partenerii de viață erau aleși din aceeași localitate⁵. De asemenea, în cazul în care existau persoane singure care au venit de bună-voie în satele militarizate (de exemplu în Rodna Veche, unde s-au stabilit mai multe persoane datorită expansiunii exploatărilor miniere), după acomodarea și acceptarea lor de către comunitatea locală, ele erau integrate în grupul de posibili parteneri de căsătorie.

Un criteriu important în strategiile matrimoniale utilizate de familiile din satele militarizate îl constituia statutul de grănicer sau soldat în armata austriacă; era o poziție socială privilegiată, putem spune, iar tinerele fete, spre exemplu, râvneau să aibă un soț care era militar, deși, nu de puține ori, la scurt timp după căsătorie ele rămâneau văduve, soții decedând în luptele la care participau alături de trupele austriece. Poziția socială ocupată în cadrul comunității locale constituia

¹ Ioan Pop, *Istoria Regimentului II românesc de graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Ed. Ardealul, 1999, p. 83.

² Dana Văran, „Familia protopopilor Buzdug din Rusul Bârgăului”, în *Anuarul bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură*, An I, nr. 1, 2011, p. 36.

³ Ibidem.

⁴ Ioan Moanță, *Nunta la români*, Ed. Minerva, București, 1989, p. 5.

⁵ Claudia Septimia Peteanu, „Protocolulu căsătoriilor” din comunitatea Năsăud în a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, în *Arhiva Someșană*, nr. 4, 2005, p. 214.

așadar un criteriu important în alegerile matrimoniale ale locuitorilor din satele bârgăuane și din întreg regimentul militar năsăudean.

Bunăstarea materială intra în rândul criteriilor de alegere ale partenerilor în teritoriul regimentului năsăudean, deoarece era de preferat un soț sau o soție care posedă anumite resurse materiale și o dotă substanțială ce permitea un start bun pentru noua familie care se forma. Nu trebuie uitat faptul că în teritoriul a cărui populație o analizăm nu existau familii foarte bogate, cu proprietăți și resurse materiale foarte importante, deoarece sistemul militar impus de monarhia austriacă a adus oarecum o egalizare a veniturilor locuitorilor de pe Valea Someșului și de pe Valea Bârgăului. Totuși, familiile grănicerești și-au construit în timp un sistem de relaționare propriu, iar căsătoriile au fost încheiate în interiorul aceluiași grup, constituit din populația militarizată. Grupuri asemănătoare (dar nu militarizate) au existat și în Țara Românească, în Vechiul Regim, iar strategiile matrimoniale au urmărit încheierea de alianțe între membrii aceluiași grup, scopul fiind în aceste cazuri, o oarecare „reușită socio-economică.”⁶ condiționată de apartenența la un microgrup.

Căsătoria între persoane foarte sărace era, în general, evitată; un asemenea tip de uniune nu aducea din punct de vedere material niciun fel de avantaj pentru soți. Dacă unul dintre parteneri avea ceva proprietăți sau bunuri, celălalt trebuia să aibă cel puțin calități fizice la nivelul așteptărilor celeilalte familii. Piața matrimonială regla schimburile atunci când se demarau procedurile pentru încheierea unei alianțe conjugale. Căsătoria a presupus întotdeauna o piață matrimonială mai mult sau mai puțin extinsă, în legătură directă cu mai mulți factori. Indivizii care au moștenit anumite avantaje fie din punct de vedere al statutului ce le-a revenit prin apartenența la familia de origine, fie prin integrarea lor într-o nouă familie, au încercat întotdeauna să își conserve avantajele sau să și le mărească prin însuși natura firii umane care vrea să atingă binele suprem. Putem astfel mai ușor înțelege dorința părinților de a-și căsători odraslele cât mai bine, sau dorința unor fete de a se căsători” cât mai bine, chiar dacă partenerul era mult mai în vârstă, dar era bine poziționat pe scara socială. În teritoriul grăniceresc, a te căsători bine. însemna contractarea de către o fată a unei alianțe matrimoniale cu un soldat grănicer chipeș.

Printre criteriile de alegere a partenerului cu care să se întemeieze o familie se număra și disponibilitatea acestuia de a întreține o gospodărie. Situațiile întâlnite în registrele parohiale diferă de la un sat la altul și de la o familie la alta. Astfel, am întâlnit cazuri de dispensare pentru încheierea unei noi căsătorii la soldații grăniceri: în anul 1813 grănicerul Matei Zăvoian din Josenii Bârgăului, văduv pentru a patra oară, rămas cu cinci copii mici în grijă, cere o dispensă pentru o nouă căsătorie, invocând următoarele motive: ajutor în creșterea copiilor, întreținerea gospodăriei, imposibilitatea continuării serviciului militar⁷. Fiind un caz mai deosebit, dispensa este aprobată la Sibiu în data de 4 mai 1813. În anul 1848 Vasile Brozbul din Rusu Bârgăului, în vârstă de 40 de ani, cu „mai mulți copii mici”⁸ dorește să se căsătorească pentru a patra oară, cu o fată tânără care să aibă grijă de gospodărie și de copiii lui. Și acestui grănicer i se va aproba recăsătoria cu precizarea de la Sibiu, ca „pre viitoriu să nu se mai îngăduie și la alții”⁹. Din aceste cazuri care nu sunt singulare în teritoriul regimentului năsăudean se poate observa faptul că zestrea nu era întotdeauna definitivă în formarea unei familii, criteriile pragmatice fiind invocate mai ales atunci când se încerca o reconstrucție familială.

Importanța zestre în pregătirea matrimonialului

Totuși, potrivit tradiției populare, în majoritatea cazurilor de căsătorie, fata venea cu o zestre, care depindea de bunăstarea familiei sale. Cel mai adesea această zestre cuprindea obiecte necesare în casă, în bucătărie, lenjerie, prosoape, vase pentru bucătărie, așternuturi de pat, câteva

⁶ Gheorghe Lazăr, „Continuitate și discontinuitate socială: rețele comerciale și afaceri de familie (secolele XVII-XVIII), în Violeta Barbu, Florina Manuela Constantin, Constanța Vintilă-Ghițulescu, Andreea-Roxana Iancu, Gheorghe Lazăr, *De la comunitate la societate. Studii de istoria familiei din Țara Românească sub Vechiul Regim*, Institutul Cultural Român, București, 2007, pp. 172-173.

⁷ A.N.D.J.B.N., Fond Protopopiatul ortodox român Bistrița, dosar nr. 67, fila 11.

⁸ A.N.D.J.B.N., Fond Protopopiatul ortodox român Bistrița, dosar nr. 239, fila 32.

⁹ Ibidem.

rochii etc. Bărbatul intra în alianța matrimonială de cele mai multe ori cu bunuri imobile, cum ar fi: locuința, unul sau mai multe terenuri agricole, însă putea aduce cu el și animale sau unelte de tracțiune și agricole. Cele două familii implicate în înfăptuirea noii uniuni matrimoniale încercau să aducă fiecare cât mai multe bunuri utilizabile de către noua familie. Acesta era modul prin care familiile își exprimau de fapt acordul pentru înfăptuirea alianței dintre descendenții lor.

Foaia de zestre era un document scris de mână, care cuprindea inventarul tuturor bunurilor materiale pe care mireasa le primea de la părinții ei înainte de cununie. În document erau enumerate¹⁰: bunurile de folosință personală ale viitoarei soții: pieptare, cojoace, cizme, papuci, rochii, cămăși, năframe, dar și furcă și fus; bunurile de folosință comună: așternuturi de pat, perne și perinute, ștergare, țoale, plapome, cergi, vase de bucătărie, fețe de masă, șterguri, prosoape, desagi, pânze, preșuri, saci necusuți; bunurile de o valoare mai ridicată: proprietăți agricole / livezi / pășuni / păduri, numărul de animale (oi, vite, boi, porci, cai, capre etc.), unelte agricole, diferite sume de bani.

Toate obiectele menționate pe foaia de zestre trebuiau să fie noi. La finalul actului, atât mireasa cât și familia sa și martorii semnau hârtia pentru a-i da o mai mare autenticitate și credibilitate. Cu cât o fată de măritat avea o zestre mai consistentă, cu atât îi era mai ușor să se căsătorească. Uneori, când fata era foarte frumoasă, părinții nu îi dădeau o zestre foarte mare, păstrând și pentru celelalte fete, mai puțin frumoase, obiecte din zestre, deoarece tradiția populară spunea că dacă o fată are o zestre bună, chiar urâtă fiind, are șanse mari să se mărite¹¹: „Zestrea toate le astupă / Ea și pe dracu îl pupă...

Pentru bunurile de folosință personală mama împreună cu fiica sa aveau datoria de a le pregăti încă de când mireasa era doar o copilă; pentru bunurile agricole, pentru animale și pentru sumele de bani alocate, tatăl era cel care făcea distribuția pentru fiecare din copiii săi.

Zestrea era pregătită pentru a fi scoasă din casă, într-o ladă specială, numită lada de zestre. În momentul scoaterii din casă, lada se așeza într-o trăsură trasă de cai sau într-un car cu patru boi, iar o parte din obiectele care constituiau dota miresei, erau înșirate prin car pentru a putea fi văzute de tot satul. În timpul cât se scotea zestrea din casa părintească a miresei și se așeza în căruță sau în car, tânăra pereche nou – formată supraveghea de afară aranjarea obiectelor care urmau să fie apoi transportate la casa mirelui, unde, de obicei, urma să locuiască noua familie, dar cei doi nu se implicau în niciun fel în scoaterea sau aranjarea trusoului în car. Tradiția spunea că în ziua nunții lor, ca și în zilele premergătoare evenimentului, mirii nu aveau voie să participe la pregătiri, ei trebuind să fie odihniți pentru importanta dar și lungă zi a cununiei și a nunții propriu-zise. Mirele și mireasa nu interveneau deloc în procesul de aranjare al obiectelor în căruță, ci erau doar spectatori la acest eveniment. Modalitatea de scoatere a zestreii din casa părintească și așezarea ei pentru a fi transportată în condiții de siguranță erau supuse unor ritualuri străvechi pe care fiecare comunitate le respecta.

La rândul său, tânărul care dorea să se căsătorească, primea și el din partea părinților, anumite bunuri, ce se constituiau în zestrea sa. O încercare de clasificare¹² a acestor bunuri arată în felul următor: unelte agricole: car, căruță, sanie, sape, furci, coasă, plug; proprietăți imobiliare: unul sau mai multe terenuri agricole, teren de casă (uneori), livadă, vie; animale: boi pentru tracțiune, vaci, cai, oi; bunuri de folosință personală: cojoc, pieptar, curea, cămăși, pantaloni.

Cantitatea și calitatea bunurilor primite de tânăr de la părinții săi difereau în funcție de averea și bunăstarea familiei sale.

În cazul în care tinerii se despărțeau din diferite motive, zestrea era luată de femeie înapoi, cu condiția ca despărțirea să nu fi avut loc din cauza purtării sale necuviincioase. Dacă despărțirea se întâmpla din vina femeii, atunci soțul său putea să rețină o parte din zestre pentru copiii proveniți din căsătoria celor doi.

¹⁰ Dana-Maria Rus, *Căsătorie și recăsătorie în satele Regimentului II românesc de graniță în perioada epocii moderne (secolul al XIX-lea)*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2011, p. 147.

¹¹ Simion Florea-Marian, *Nunta la români: studio istorico-comparativ etnografic*, București, Saeculum, 2000, p. 65.

¹² Dana-Maria Rus, op. cit., p. 148.

Zestrea fetei era așezată în car și transportată la locuința comună. Aici era descărcată și așezată într-o cameră, iar o rudă apropiată verifica dacă toate obiectele menționate în foaia de zestre au fost aduse în stare bună. În finalul acestei operațiuni se dădea o masă în cinstea mirilor, la care participau și o parte a rudelor.

În cazul unei despărțiri, partea nevinovată putea să își recupereze zestrea. Dacă despărțirea de primul soț / soție se făcea din vina bărbatului, acesta trebuia să înapoieze femeii toată zestrea cu care aceasta venise, iar dacă despărțirea se producea din vina femeii, zestrea sa urma a fi împărțită la copiii avuți împreună, care rămâneau în grija tatălui.

Pe baza celor prezentate anterior, se poate observa cu ușurință faptul că rolul zestre era important în prepararea alianțelor matrimoniale în secolul al XIX-lea, dar nu definitoriu pentru grănicerii români din satele de pe Valea Bârgăului!

Acordul părinților – element important în constituirea unei familii

Majoritatea căsătoriilor nu erau încheiate fără să aibă acordul părinților. Consimțământul acestora era foarte important pentru „bunul mers. al viitoarei căsnicii. Potrivit unor versuri populare, acordul ambelor părți stătea la baza unei uniuni trainice între tinerii care doreau să se căsătorească:

„Binecuvântarea părinților
Întărește casa fiilor,
Iar blăstemul părinților
Răsipește casa fiilor..¹³

Cel mai important era acordul tatălui, deoarece el era capul familiei. De ce era atât de important acordul părinților? În primul rând datorită faptului că ei erau mai înțelepți decât copiii lor, și observau mai atent potențialul partener (ă), trecându-l prin filtrul experienței lor de viață. În al doilea rând, în familiile cu mai mulți copii, se încerca păstrarea unei anumite ordini chiar și pentru căsătoria copiilor. Fiul/fiica cea mare trebuia să se căsătorească primul (a), apoi cea de-a doua și a treia. Dar existau și unele excepții acceptate de părinți, de exemplu, în cazul în care fiica cea mică era mai urâtă sau avea vreun handicap fizic ori psihic sau dacă fiul cel mic își asuma, după căsătorie, răspunderea îngrijirii părinților, aceștia acceptau căsătoria lor înaintea fraților și surorilor mai mari.

Pe lângă binecuvântarea părinților, mirii cereau și iertarea de la părinții lor și de la ceilalți frați pe care s-ar fi putut întâmpla să îi supere sau să îi jignească de-a lungul locuirii împreună. După primirea binecuvântării, mirii puteau continua preparativele de nuntă. În ziua cununiei, înainte de a pleca din casa părintească, atât mireasa, cât și mirele, își luau „iertăciuni. de la părinți, de la frați și de la surori, dar și de la celelalte rude prezente la ceremonie. Iertăciunile mijloceau „despărțirea mirilor de părinți”, fiind „elogiul grijii și strădaniei părintești, legământul de păstrare a unei frumoase conduite morale în familie și societate”¹⁴; ele erau spuse sub forma unor versuri de către două persoane care erau purtătorii de cuvânt ai mirilor; prin intermediul lor, mirii se scuzaau pentru toate neplăcerile provocate părinților și le mulțumeau pentru întreaga grija purtată, rugându-i să le dea binecuvântarea. Abia apoi mirii și alaiul de nuntă se îndreptau spre cununia religioasă.

Modelul cererii iertării de la părinți, înainte de părăsirea casei părintești, este întâlnit și la alte popoare, bunăoară la francezi. În ziua plecării, dimineata, mireasa încerca să amâne cât mai mult momentul despărțirii de părinți prin diferite activități casnice pe care le mima. Explicația poate fi aceea a întârzierii voite a rupturii de familie de origine. Într-un final, mireasa se arăta în pragul ușii, pregătită pentru a merge la cununie, și, cu lacrimi în ochi, își lua rămas-bun de la părinții săi; tatăl ei era cel care o lua de mână și o dădea ginerelui său, iar apoi întregul cortegiu se îndrepta spre biserică. Michel Vernus descrie câteva jocuri de rol practicate în asemenea situații, văzute de autor ca un simulacru de opunere și de rezistență din partea fetei înainte de a părăsi pentru totdeauna casa părintească și de a-și urma soțul¹⁵.

¹³ Idem, p. 70.

¹⁴ Ioan Moanță, op. cit., p. 21.

¹⁵ Michel Vernus, *Mariages et nocces d'autrefois – Rites et Traditions*, Ed. Cabedita, 2002, pp. 73-75.

Concluzii

Țara Bârgaielor¹⁶ cu satele care au făcut parte aproape 70 de ani din Regimentul grăniceresc năsăudean are un trecut aparte care merită să își găsească locul său în istoria locală și în cea națională românească. Cercetările disparate privitoare la diferite aspecte din viața populației bârgăuane (militarizarea satelor și înscrierea soldaților în armata austriacă¹⁷, înființarea Protopopiatului ortodox al Bistriței al cărei centru era Valea Bârgăului¹⁸, studierea familiei și rolul zestreii în alegerile matrimoniale¹⁹ etc.) și la localitățile de pe Valea Bârgăului²⁰ trebuie adunate într-un volum unitar, cu caracter monografic, util atât cercetătorilor cât și tuturor celor interesați de istoria acestor locuri.

Pentru a avea o imagine cât mai completă asupra istoriei satelor bârgăuane și a populației autohtone, văzută ca o identitate colectivă, se impune un studiu sistematic asupra mișcării naturale a populației, asupra modului de constituire a familiei și a strategiilor matrimoniale utilizate, analiza acestor aspecte ducând la o mai bună înțelegere a modului de viață și de organizare a comunităților sătești din această parte a Transilvaniei în ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului XIX.

¹⁶ Niculae Vrăsmaș, „Izvoare monografice bârgăuane (I)”, în *Arhiva Someșană*, nr. IV, 2005, p. 413. Pentru cadrul natural al regiunii, a se vedea de același autor, studiul, „Geologia, ca spațiu și timp de formare a Țării Bârgaielor (Scurtă istorie geologică a Țării Bârgaielor și a regiunilor înconjurătoare)”, în *Anuarul Bârgăuan*, an II, nr. 2, 2012, pp. 14-17.

¹⁷ Ioan Pop, op. cit., pp. 83-84.

¹⁸ Dana Văran, art. cit., p. 36.

¹⁹ Dana-Maria Rus, op. cit., pp. 145-150.

²⁰ A se vedea, în acest sens, lista studiilor monografice dedicate comunelor bârgăuane la Nicolae Vrăsmaș, art. cit., p. 414.

Adrian ONOFREIU, *Din „Pantheonul” grăniceresc. Iacob Rânziș*

Continuăm creionarea personalităților bârgăuane din fosta graniță militară¹ cu prezentarea fostului *supra-locotenent primar* din Tiha Bârgăului, Iacob Rânziș..

Spre deosebire de Vasile Buzdug, Iacob Rânziș a fost un reprezentant al profesiei care a definit esența sistemului confinar năsăudean, aceea de militar.

S-a născut la 8 decembrie 1812 în Tiha Bârgăului, din părinții Constantin Rânziș și muierea lui, Sofronia². A urmat traiectul caracteristic pentru acea perioadă, de la vârsta de 7 ani a învățat la „școala din Borgo-Prund sub învățătorul Beșan”. La vârsta de 12 ani a intrat în Institutul de Creștere Militar/*Erziehungshaus* din Năsăud, unde a învățat 4 clase și și-a însușit limba germană. La 19 ani a părăsit instituția militară și s-a dedicat carierei armelor, înrolat la compania a 3-a, în 30 noiembrie 1829.

A urmat avaturile carierei militare în Regimentul II de graniță de la Năsăud, începând cu a 3-a companie în Tiha Bârgăului, apoi la a 5-a, în Rodna, după aceea, la a 12-a, în Mocod, a 6-a, în Sângeorz, unde după un serviciu de 17 ani a fost înaintat în 1847 la rangul de ofițer. În această calitate a fost transferat la compania 2-a, în Budacul de Sus, denumindu-se pentru localitățile Mărișelu și Sântioana. În scurt timp a fost transferat la comandă în Drăgoioasa, la „granița cu Țara Românească și Secuiască”. De aici a lăsat postul în favoarea locotenentului Baron Iovich, iar el și-a urmat destinul – care-l va eterniza prin atitudinea sa demnă, în istorie – prin participarea alături de batalionul I, la campania din Ungaria. S-a întors la regiment și a participat la luptele din prima parte a anului 1849 din zona Bârgaielor, în special la invazia condusă de Urban la Mureșenii Bârgăului, în februarie 1849. În anul 1851 s-a pensionat medical, din cauza urmelor lăsate de campaniile militare la care a participat³.

A fost mobilizat din nou în timpul Războiului Crimeii, astfel că în anul 1854 a ajuns în Moldova, la Roman.

Retras în pensie, a trăit în localitatea natală, unde și-a crescut cei 5 copii. A decedat la data de 10 decembrie 1894 la Tiha Bârgăului⁴. A fost decorat cu Crucea pentru Serviciul Militar, Medalia pentru Război și a fost membru al Asociației pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român.

Scurtele date biografice servesc ca și repere pentru a contura portretul personajului. Alături de acestea, documentele pe care le reproducem în continuare ne prezintă latura importantă a personalității lui Iacob Rânziș și arată motivul pentru care a fost inclus în rândul figurilor reprezentative din fosta graniță militară năsăudeană.

În primul rând, trebuie să menționăm că destinul său a fost unul deosebit, prin faptele eroice săvârșite în timpul „aventurii” în Ungaria a Batalionului I din Regimentul II de graniță de la Năsăud.

La fel de benefică pentru posteritate a fost și întâlnirea cu Nestor Șimon⁵, cercetătorul avizat al trecutului din acest areal. Acesta l-a determinat să-și mărturisească faptele de arme săvârșite, să relateze

¹ Serie deschisă prin asumarea denumirii generice impusă de Nestor Șimon prin prezentarea portretului lui Vasile Buzdug, în „Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură”, Eikon, Cluj-Napoca, anul I, nr. 1, 2011, pp. 40-60.

² Consemnarea din registrul parohial menționează următoarele: „Jacob, născut la 8 decembrie 1812, tata Constantin, nănașa, Rusandra Bozga, popa, Matei, nr. casei 21”; Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, Tiha Bârgăului, însemnarea născuților, reg. inv. nr. 1345, f. 2.

³ Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, colecția *Iulian Marțian*, d. 23, f. 86. Vezi și portretul realizat de Nicolae Beșan în *Personalități din granița năsăudeană. Contribuții documentare*, ediție îngrijită și adnotată de Adrian Onofreiu și Viorel Rus, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, p. 97. La fel, consemnarea în tabelul „despre indivizii din teritoriul fostului al II-lea Regiment Român de Graniță de la Năsăud, ieșiți din școlile năsăudene și aplicați în oficiu în decurs de 100 de ani”, întocmit la 8 aprilie 1863 de preotul din Tiha Bârgăului, Moise Pop, unde apare la poziția nr. 16 ca și „cesaro-crăiesc supra-locotenent, ofițer superior care a servit în graniță”; *Ibidem*, p. 257.

⁴ Cauza decesului, „bătrânețea”; a fost înmormântat „în cimitirul parohial din Dealul Cioncanilor” de către preotul paroh Ioan Dologa; A.N.B.-N., *Colecția registrelor parohiale de stare civilă*, Tiha Bârgăului, protocolul morților, reg. inv. nr. 1360, f. 24.

⁵ Autorul sintagmei din titlu, „Pantheonul Grăniceresc” din care exemplificăm cu portretul altui ofițer, Vasile Popițan; vezi *Nestor Șimon. Restituiri*, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012, pp. 155-159.

cu un talent și o aplecare spre detaliu care epatează, întâmplări care au determinat cursul unor evenimente importante din anii „viforoși” 1848-1849 pentru granița năsăudeană. Ne aflăm așadar în fața unei mostre a istoriei orale, a relatării directe a actorului participant, pe care Iacob Rânziș o împărtășea – sub forma unor scrisori – lui Nestor Șimon, conștientizând rolul acestei forme de consemnare a trecutului pentru generațiile viitoare.

Documentele ne relatează două aspecte importante din trecutul personajului care le-a redactat. În primul rând, ne arată rolul definitoriu al acestuia în menținerea credinței în jurământul depus față de monarh în anul 1848, chiar în condițiile în care trupa se afla dislocată adânc în teritoriul inamic, cu ofițerii gata de a călca acest jurământ și a pactiza cu inamicul. În acest context, Iacob Rânziș a preluat rolul de comandant, a determinat pe ofițeri să renunțe la capitulare și a întărit moralul trupei. El s-a comportat ca un adevărat conducător militar, a pus mai presus de interesele personale credința față de jurământul depus, atitudine care a salvat onoarea batalionului și a întregului regiment. Recompensa monarhului nu a întârziat să apară⁶, iar formula apreciativă a acestuia a fost asumată de generațiile care au urmat aici, ca și destin, responsabilitate și mod de conduită pentru viitor.

Al doilea aspect important este cel care rezultă din nararea până la detaliu a evenimentelor din Valea Borgoului în iarna și primăvara anului 1849. Ca om al locului, Iacob Rânziș s-a implicat decisiv – prin sfat și inițiativă – în campania militară a colonului Urban. Și datorită implicării totale a personajului nostru, colonelul Urban a cules roadele celei mai înalte distincții militare a imperiului, crucea Maria Terezia, titlul de baron și gradul de general.

Consemnările lui Rânziș probează capacitatea acestuia de organizator și executant, dar în același timp salvează din memoria colectivă un decupaj pe care-l oferă spre cunoaștere generațiilor următoare. În acest proces, întâlnirea și stimulul reprezentat de solicitările lui Nestor Șimon l-au marcat decisiv și au contribuit la consemnarea unor fragmente din trecutul istoric al zonei.

La fel de valoroase sunt și consemnările referitoare la diferite aspecte ale vieții zilnice a celor militarizați. Realizate tot la îndemnul lui Nestor Șimon, ele ne introduc în viața de zi cu zi a oamenilor de aici și din arealul regimentului, ne oferă o mostră de viață zilnică, a celor care pe lângă meseria armelor, mai erau și agricultori, meșteri pricepuți și buni credincioși. Membrii comunităților locale ne apar astfel cu grijile și necazurile lor, cu efortul continuu pentru asigurarea celor necesare traiului cu străduința de a crea condiții propice pentru educarea tinerilor, cultul respectului față de autoritatea laică și religioasă. Toate acestea au devenit trăsături atitudinale pentru generațiile care au urmat perioadei militarizării. În acest fel, mărturiile lui Iacob Rânziș se înscriu pe linia recreerii structurilor cotidiene ale foștilor grăniceri, o direcție mereu actuală în cercetarea istorică de oriunde.

În acest sens, corespondența din amurgul vieții dintre Rânziș și Nestor Șimon ne oferă aspecte interesante din traiul zilnic, grevat de numeroase greutate, a unui personaj care avea totuși un statut aparte, acela de fost militar în grad de ofițer și se bucura de un oarecare confort financiar. Cu toate acestea, necazurile nu l-au ocolit și l-au supus la încercări prin care treceau toți oamenii, indiferent de condiția lor socială. Poate de aceea, consemnările lui sunt cu atât mai credibile și dezvăluie aspecte mai puțin cunoscute, dar foarte reale despre viața de zi cu zi a unuia care a cunoscut atât beneficiile cât și constrângerile sistemului confinar din zonă.

În fine, trebuie reținut și rolul asumat de Rânziș, acela de păstrare și conservare a mărturiilor documentare despre trecut. Pornită la inițiativa aceluiași Nestor Șimon, această preocupare s-a adâncit o dată cu intensă corespondență purtată între cei doi, care i-a furnizat lui Șimon documente deosebit de importante, utilizate cu pricepere în scrierea istoriei și teaurizate pentru generațiile viitoare.

⁶ Sub forma decorării steagului batalionului I cu medalia de aur și motivația următoare: „„Batalionul întâi din regimentul al II-lea al grănițierilor români, acum principele Turn. Francisc nr. 50 și-a păstrat în anul 1848 jurământul său pe steag cu credință între împrejurările cele mai grele, n-a ascultat de amăgirile de tot soiul și de promisiunile strălucite a capilor rebelilor, a respins cu dispreț toate amenințările lor de a-i constrânge prin decimare la călcarea de credință (rumperea fidelității) a rezistat cu onoare tuturor maltrătarilor provocându-se la jurământul depus, și a știut să nu mântuiască steagul său și atunci când a fost încunjurat de o putere preponderată, a fost împărțit, dezarmat și făcut prizonier. Pentru a onora o astfel de credință și spre a păstra pentru toate timpurile amintirea, îi conferesc (dăruiesc) aceluia o medalie de aur cu icoana mea și cu inscripția *Pentru statornicia neclintită în credința jurată în anul 1848*. Aceea să se atârne la steagul batalionului și să se poarte așa la toate ocaziunile festive. Schönbrunn, în 27 August 1851. Francisc Iosif”; apud. *Nestor Șimon. Restituiri...* p. 125.

Iată trăsăturile principale ale personalității lui Iacob Rânziș. Ele argumentează includerea lui în „Pantheonul” grăniceresc, proiect inițiat de Nestor Șimon, „asumat” în perioada interbelică în nume propriu – nu de cei mai onești cercetători ai zonei – și reluat de noi.

Documentele care întregesc și detaliază considerațiile de mai sus sunt grupate în două mari categorii. Prima dintre ele cuprinde un set de scrisori editate, cea de a doua, un alt corpus, cu scrisori inedite. La fiecare s-a trecut sursa de proveniență, iar pentru completarea informațiilor, a surselor bibliografice sau explicarea unor cuvinte, am intervenit în notele de subsol.

În acest mod, completăm portretul creionat pentru Iacob Rânziș și oferim spre cunoașterea celor interesați o parte din ceea ce a avut „granița militară” nășăudeană valoros și prin reprezentanții săi de seamă.

*Documente editate*⁷

1.

Rânziș Iacob, oberlieutenant ⁸ pensionat în Borgo Tiha.

Mult onorate domnule supra-locotenente!

Sunt acum trecuți 7 ani de când m-am apucat cu adunarea de documente istorice referitoare la istoria Regimentului al II-lea românesc grănicer transilvan de la Năsăud și mi-a succedat să adun un material frumos. *În acest timp m-am adresat către mai mulți domni și cu deosebire către aceia, care au luat și parte activă, parte în timp de pace, parte, în bătălii, ca soldați Unii, între care și domnul colonel pensionat Storch mi-au dat, parte cu gura, parte în scris multe date care până acum nu sunt cunoscute, căci istoria ce a apărut tipărită, în multe privințe e plină de lacune* (s.n.). Eu am dorit de mult să vin până la M.O. D-Ta., dar împrejurările mi-au fost de atare natură, încât nu am putut; deci mă văd necesitat pe această cale a mă adresa către M.O. D-Ta., care încă ai fost unul dintre acei luptători care ai îndurat cu batalionul I sub conducerea maiorului Pop Leo în Ungaria în 1848, cele mai grele lupte și cu gloria eternă ai decorat steagul aceluiași batalion.

Istoria și suferințele acestui batalion sunt scrise atât în Istoria tipărită de George Barițiu, cât și în *Regiments geschichte* de Amon Ritter von Treuenfest. Eu însă cred, cum că toate acele date sunt numai ca o umbră a suferințelor batalionului grăniceresc, căci sunt multe, care nici nu-s amintite, iar altele sunt numai puțin descrise. Eu presupun și cred că D-Ta. Î-Ți vei fi notat mai multe din suferințele avute și din toate peripețiile batalionului, afară de aceea vei mai fi păstrând din acel timp, dacă nu cumva scrisori și ordinațiuni oficiale, cel puțin epistole private, din care s-ar putea barem ceva mai adăuga la multele evenimente a regimentului nostru din timpul anului 1848 și 1849, ori doar și din anii de mai-nainte.

De aceea Te rog ca să binevoiești a-mi comunica cum că întrucât posezi scrisori de atare natură și întrucât mi-ai putea ajuta la completarea istoriei glorioșilor grăniceri și, în special a batalionului I în care ai luat parte activă.

D-Ta. poți foarte mult contribui la completarea acestei istorii și sper cum că întrucât Î-Ți conced puterile, î-mi vei comunica, ori cel puțin mă vei încunoștința, ca dacă ai fi de lipsă, să vin chiar eu până acolo.

În dulce speranță, cum că M.O. D-Ta. nu vei întrelăsa ca faptele glorioșilor grăniceri să se îngroape cu trecerea timpului, mă subscriu al M.O. D-Tale., stimător, Nestor Șimon.
Năsăud în 18 iulie 1892.

⁷ Reproduse din Nestor Șimon. 1915-2005. *Correspondență*, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 2005, documentele de la nr. 134-141, pp. 207-223.

⁸ Locotenent-major.

2.

Borgo Tiha în 22/7 1892.

Domnule Șimon!

Simțămintele dumneavoastră bună oară, ca și ale mele, dovedesc inimă de grănicer și naționalist adevărat, mă bucur de aceea foarte mult, și eu încă după recercare, am făcut câte am putut, toate într-adevăr, și se poate da tipăritului? pagubă că toți camarazii cu care am fost în Batalion, pe rând, ne-au lăsat și s-au dus de la noi.

D-le Șimon, de socotești că mi s-ar cuveni și mie, a gusta ceva din fondurile alcătuite de noi, la care am contribuit și noi, să binevoiești ați aduce aminte și de mine, sau de fiul meu Peter, care are învățătură de ajuns, și ar corespunde la ori și care afacere.

Cu toată stima al D-Voastră de bine voitor, Iacob Rânziș.

N.B. Aș dori să capăt un răspuns. Căpătați⁹ informația mea și nu uitați de D-l. Neamțu ca unul vrednic și le știe toate.

3.

Mult onorate domnule supra-locotenente!

Prețuita D-Tale. epistolă de dtto. Borgo Tiha 22/7 1892, *dimpreună cu notițele din anii 1848-1849* (s.n.) le-am primit în 25 iulie a.c. și le-am alăturat la actele istorice a batalionului I.

Asemenea am primit în 1 august și testimoniul dat în Năsăud la 1 ianuarie 1891 de Ștefan Neamțu și Ioan Andreica, pe care asemenea îl voi folosi la scrierea mea.

Înainte de toate vreau să-Ți clarific D-Tale. cum că eu încă nu stau cu istoria gata să o dau acum la tipar, căci mai am sperare să mai capăt multe documente spre a o putea întregi cât de bine, de aceea am și început a scormoni pe la toți, la care am numai sperare de a afla ceva.

O rugare mai am către D-Ta.

În istoria noastră eu am un capitol separat numit *Panteonul grăniceresc* (s.n.), care are să cuprindă pe toți bărbații mai distinși grăniceri, dimpreună cu biografiile acestora și întrucât va fi cu puțință și portretele lor. Bine înțeles! nu numai bărbații militari ci și civili grăniceri, care s-au distins pe un teren ori altul.

Astfel aș dori să am și biografia D-Tale. Asta sigur D-Ta. ai putea-o face, scriind singur o autobiografie a D.-Tale., căci precum văd ai mare capacitate de a scrie – ceea ce eu nici nu am sperat, căci cugetam cum că bătrânețile Te vor fi slăbit tare – din care cauză am lăsat ca epistola mea primă din 18 iulie să o scrie scriitorul meu cu litere cât se poate de mari și groase, să o puteți citi. Acum văd cum că ești încă tânăr în puteri și tare de spirit.

Biografia D-Tale. în tot cazul trebuie să ocupe locul prim în istoria grănicerilor, fiindcă ai conlucrat nu numai la salvarea onoarei regimentului al II-lea român, ci și a renumelui românesc a națiuni române.

Nu e un lucru neîndătinat ca înșiși bărbații de caractere să-și descrie toată viața dimpreună cu toate episoadele mai însemnate. Chiar și însuși clasicul istoriei romane Tacitus, în scrierea sa *De vita et moribus Iulii Agricola*, cap. 1 scrie: „E datină veche a preda la urmași faptele și moravurile bărbaților celor mari. Și în zilele noastre, deși e un timp nepăsător către contemporani, se face aceasta, de câte ori o virtute mare și nobile a învins și s-a înălțat peste neștiință și pizmă, aceste păcate comune staturilor mici și mari.

La strămoși însă, precum plecarea la fapte demne de tinere aminte era mai mare și câmpul de facere mai deschis, așa zelul ori cărui geniu mare a înălța meritului un monument, iar mai ardente și aceasta nu din părtinire sau egoism, ci pentru mulțumirea bunei conștiințe. Ba unii și descriseră viața mai mult prin aceea încredere în sine ce o însuflă curățenia de moravuri, decât prin sumeție. Nici Rutilie, nici Saur nu pierdură pentru aceasta din credința, au¹⁰ din faima bună”.

⁹ Primiți.

¹⁰ Sau.

Pe când vei fi gata cu autobiografia D-Tale să binevoiești a-mi trimite și un portret a dumatile din acel timp, de cumva posezi vreo două exemplare, iar dacă ai numai un exemplar, atunci să-l lași să se copieze unul prin fotograf, asemenea un portret din timpul de acum.

Totodată să binevoiești a-m comunica cum că ai portrete de la colegi de ai D-Tale, precum și de la alți ofițeri grăniceri și anume a cui portrete, ca așa, pe acelea pe care eu nu le am, să le decopiez prin vre-un un fotograf.

Istoria grănicerilor la care lucru are să fie ca o oglindă vie pentru descendenții noștri, de aceea eu nu întrelas nimic de a o adăuga cât se poate de mult și să nu rămân nimic neamintit, ceea ce e demn să se păstreze pentru viitorime.

Ca să ai o idee barem despre scrierea de care m-am apucat, iată îȚi comunic pe scurt cuprinsul:

I. Geografia istorică a comitatului Bistrița-Năsăud. Marginile, apele, munții, drumurile de comunicație, începând din timpul romanilor.

II. Istoria cea mai veche a locuitorilor români din acest ținut, din timpurile cele mai vechi până la militarizare. Apoi în special istoricul Văii Bârgăului, Rodnei și a comunelor de După Târg, tratând în special și fiecare comună separat, apoi referințele de drept istoric în general și în special cu vecinii noștri sași, de la descendența lor în acest ținut.

III. Istoricul militarizării Văii Rodnei. Revolta lui Todoran și a consorțiilor, militarizarea Văii Bârgăului și a celorlalte comune. Organizarea militară, drepturile și referințele grănicerilor, precum și obligămintele lor, în timp de pace. Căsătoriile la grăniceri. Toate luptele și bravurile până în anul 1866.

IV. Istoricul fondurilor din timpul graniței și până astăzi, precum și a școlilor din întreg districtul. Istoria districtului nostru până astăzi, dimpreună cu toate fazele prin care a trecut.

V. Panteonul grăniceresc; biografiile dimpreună cu portretele tuturor bărbaților distinși ai grănicerilor.

Toate acestea 5 capitole se subîmpart în sute de alte capitole, pe care eu nu Ți le pot enumera pe toate. Chiar și numai din acestea D-Ta î-Ți poți face o idee barem despre marea greutate, ce am luat asupra-mi și care trebuie să o suport numai singur, adunând documente relative la istoria noastră, de care generațiile din această epocă a noastră le pasă foarte puțin, încât uneori stăm să alunecăm a crede, cum se zice pe la noi, tabula rasa, cu tot trecutul nostru.

Eu adun date și documente în toate direcțiile arătate.

Documentele care mi le-ai trimis îmi prind bine, numai cât Te duci prea iute cu batalionul. Sunt unele momente care merită și trebuie descrise cât de larg.

Din câte mi-ai scris văd cum că ai putea să-mi descrii pe larg unele momente și anume: cuprinderea batalionului maiorului Kofler în Borgo Mureșeni, dimpreună cu toate episoadele mai însemnate și stratagemele, începând înainte de plecarea din Bucovina și până ce au fost transportați cei prinși, iarăși în Bucovina.

Eu am descris această expediție a lui Urban după istoria tipărită de Amon Treuenfest, dar aici nu sunt puse toate persoanele care au jucat rolă la acea expediție, atât de îndrăzneță.

Deocamdată mă mărginesc numai la atâtea până ce voi putea îndeplini barem acestea și întrucât e posibil cât de corect, căci lipsă urgentă nu este, ca așa să compunem pentru viitorime o oglindă cât se poate de clară și un monument pe care să nu-l poată nimeni răsturna din lipsă de dovezi.

Primește prea onorate domnule expresiunea sinceră a deosebitei mele stime ce Ți-o păstrez ca cel mai devotat fiu descendent de grănicer.

Năsăud în 6 august 1892, Nestor Șimon.

4.

Mult onorate domnule supra-locotenente!

Prin epistola mea de dtto. Năsăud la 6 august 1892 Te-am rugat ca să binevoiești a compune autobiografia D-Tale. să-mi comunici portretul D-Tale. și cum că ai portrete ale altor ofițeri distinși și în fine să descrii invazia lui Urban în Borgo Mureșeni când a prins pe maiorul Kofler.

După ce până astăzi nu am căpătat nici un răspuns, Te rog ca acea epistolă a mea să nu o dai uitării, ci citind-o încă o dată în tot cuprinsul ei, întrucât e posibil să-mi îndeplinești rugarea mea și

totodată a mă încunoștința că, ce ai făcut până acum în acea privință și cu ce rezultat, eventual dacă din vreo cauză ori alta până acum nu ai putut ori nu ai făcut încă nimic, pe când pot spera un rezultat bun. În tot cazul eu aștept până la 31 decembrie 1892.

După trimiterea epistolei amintite am mai primit în 4 septembrie o scrisoare a D-Tale fără dată, cu care-mi comunică unele date mai însemnate din istoria regimentului al II-lea român. Îmi scrii cum că ai mai aflat și acestea și mi le trimiți. După cum văd eu acest document e numai copiat de D-Ta., dar nu-mi spui cum că unde se află originalul și cine l-a compus și în ce timp. A le ști acestea e lucru foarte principal, nu numai pentru mine, ci chiar pentru corectitatea istoriei, căci eu întotdeauna mă provoc¹¹ la adevăratul izvor.

Cu plăcere î-Ți mai comunica cum că în scrierea unei părți a istoriei noastre mi-am aflat un coleg și anume pe Gabriel Andreiași, fost sublocotenent care a trecut în România unde la București astăzi funcționează ca oficiant superior telegrafo-poștal de gradul al II-lea. Chiar în anul acesta a pus sub tipar o broșură intitulată *Amintiri din războiul austro-german de la 1866 (Românii din oștirea austriacă)*, de Gabriel Andreiași, fost sublocotenent, București, Ed. Tipografică Gutenberg, Joseph Göbl, 1892, tipărită în 8°, pe 78 pagini. Această broșură am căpătat-o spre citire de la un neam de al lui, Mihăilă Cătiul din Năsăud.

Eu i-am scris mai multe de toate și mi-a cerut apoi mai multe date, căci după cum îmi comunicase acum de curând într-o epistolă de dtto. București, octombrie 19/31 1892, dânsul a început a scrie din istoria regimentului nostru al II-lea de graniță începând de la anul 1847, de la venirea lui Urban, descrie viața din graniță, starea morală și materială a populației, tratamentul în timpul militarismului¹², mai departe descrie anul 1848 cum l-a petrecut, de la plecarea primului batalion sub maiorul Pop în Ungaria, etc. Eu acum în 13 noiembrie i-am expediat o epistolă în care i-am tras atențiunea la multe de toate, căci am observat cum că în unele privințe nu are cunoștințe de ajuns. Cu proxima ocazie când îi voi scrie îi voi spune și despre D-Ta. și-l voi ruga ca să-Ți trimită un exemplar din scrierea sa despre care am amintit. Are stil bun și descrie multe simplu și frumos.

Acum d-l. meu să trecem la alt șir de idei. Domnul Rusu Nicolae și Ioan Pavel de multe ori mi-au povestit multe anecdote precum și fapte humoristice dar și adevărate din viața grănicerilor, și după cum mi-au spus dânsii, cele mai multe le-au învățat de la D-Ta. Eu avusem de cuget a face o colecție și de atari povești, parte anecdote, parte și adevărate. Săracii bătrânii noștri grăniceri au petrecut multe, și bune și rele. Nu ar strica dacă afară din cadrul istoriei, am lăsa la copii noștri și astfel de legende, povești și anecdote din viața grănicerilor. Fiindcă am auzit cum că la Domnia Ta se află mai tot magazinul de atari lucruri, eu Te-aș ruga ca să binevoiești a apuca până și a le scrie toate numai câte le știi: minciuni și fapte, cu nume și fără nume și acelea să mi le comunici, ca eu la timpul său să le pot aminti și pe acelea, căci ori și cum le va judeca omul, totuși își au și ele explicația lor și contribuie la cunoașterea spiritului timpului din graniță (s.n.).

Am uitat să-Ți scriu cum că până acum am publicat în foaia „Minerva” din Bistrița unele date despre supra-locotenentul George Pop din Leșu, care a căzut în lupta de la Custozza în 24 iunie 1866. Acum de curând am trimis spre publicare o parte din istoria cea mai veche a acestui ținut și anume despre năvălirea tătarilor pe la anul 1241.

[...] ¹³ Pe când îmi vei răspunde de la cele cerute în această epistolă, totodată să binevoiești a-mi comunica, cum că unde se află copilul D-Tale. și cu ce se ocupă?

Primește, prea onorate domnule supra-locotenent expresiunea sinceră a deosebitei mele stime ce Ți-o păstrez ca cel mai devotat descendent de grănicer.

Năsăud, în 16 noiembrie 1892, Nestor Șimon.

¹¹ Mă raportează.

¹² Militarizării; perioada de existență a regimentului de graniță.

¹³ Pasajul conține chestiuni personale.

5.

Borgo Tiha, în 20 noiembrie 1892.

Mult onoratului Domn Nestor Șimon!

Epistola Domniei Tale d.d. 16 a l.c. am primit-o în 19, din care am văzut că relațiunea mea trimisă despre captivitatea lui Kofler în Borgo Mureșeni, scrisă pe adevăr, nu ai căpătat-o. Nu-i avea crezare, cum m-a surprins aceasta, cât numai pot mai departe exprima, trimițând acea epistolă pe poștă și, așa compusă întru adevăr, pe cum au fost și s-au întâmplat; acum ce pot face, dacă am întrelăsat a o preda cu recipisă, în a cărei urmă aş putea reclama, de unde s-ar vedea că unde s-a împiedicat, respectiv pierdut acel pachet, dar lipsind aceasta, nu pot face alta nimic, decât să apuc iar pana și să lucru a doua oară; în ce mână a picat s-a fi bucurat, ca să se poată fâli cu un lucru isprăvit de altul?

Acum ce am a face decât să prind a povesti întâmplarea din nou, și așa pe lângă toate, că treaba e cam ciudată și cu osteneală totuși trebuie să fac și, oi și începe¹⁴ pe cum urmează: În luna lui decembrie 1848 eram detașat la Vorpostul¹⁵ cel mai aproape de Ilva Mare, care încă era ocupată de insurgenți¹⁶, cu o parte de trupă ce-mi era spre dispoziție în satul Coșna, de unde făcând o patrulă și neavând nici cea mai mică întâmpinare¹⁷ din partea inamicului, m-am apropiat de Ilva; am intrat în sat, unde întâlnind doi oameni de acolo și, după întrebarea, că unde stau ungurii adevărat în timp de noapte, ne-au descoperit¹⁸ că tocmai acum se află la fogădău¹⁹, unde petrec cu băutură și joacă și se veselesc, au și muzicanți cu ei. Spusa acestora a fost adevărată, m-am apropiat foarte aproape (sic!) și am văzut că-i drept ce ne-au spus; stam pe gânduri, să-i înconjur și să-i prind, dar și aceasta fără de știrea colonelului Urban, nu am îndrăznit a o face, reținându-mi de datorie a raporta mai întâi și, după aceea, să o duc la îndeplinire. Fiind schimbat cu alt ofițer, de la postul din Coșna, numai ce întâlnesc pe Urban călărind cu suita lui; intră acolo, i-am făcut raport despre toate acelea și mi-a răspuns că are de gând, dacă ar fi cu puțință, să putem prinde întregul batalion, care se află în Borgo Mureșeni, cu maiorul Kofler și se va ține sfat de război (Kriegs Rath), cum și în ce formă s-ar putea face aceasta; cu aceste vorbe ne-am despărțit, eu am venit la postul meu, pe Pârâu la Poști așa numit, adică în pădure sub umbra molizilor și în omăt până la brâu, în care stare se afla toată trupa.

După întoarcerea lui Urban, am fost chemați tot și ofițerii la atare Kriegs Rath, dar a fost întrebare, că cine s-ar afla, care cunoaște muntele Miroslava, Oala și tot cuprinsul hotarului, ca să-i putem înconjura, pe care m-am aflat, fiind și născut în Borgo Tiha, în vecinătate cu Borgo Mureșeni, necesar a răspunde, că eu sunt acela și cunosc, nu numai munții, ba toate plaiurile, potecile și alte cărări, încă din copilărie; asemenea și Pantelimon Domide, acum mort, dar numai cu mare necaz și greutate se poate duce la îndeplinire, de care, ce-i spre scopul înconjurării, trebuie vreo câteva zile, pentru a putea străbate, prin omătul cel mare și prin pădure, unde, în timp de iarnă, nu umblă, afară de fiare sălbatice, nimeni.

Sfatul s-a primit și, s-au și hotărât ca așa să fie și să rămâie. Spre acel scop, s-au denumit una companie de cordonști²⁰ din Bucovina apoi 3 companii grănicerești; s-au făcut pregătiri de rândul nutrimântului²¹, dar în zadar, că acesta era foarte slab și după aceea am pornit cu Urban cu tot, până la muntele *Merezuri*, *Ciosa*, *Dealul Senenilor*, peste apa *Iliuța* și vârful *Prislopului*; de acolo, începând pe *Coasta Rea*, tot prin pădure, în omăt până în brâu, flămânzi ca vai de noi, ostașii grăniceri îmbrăcați slab, mulți au rămas și desculți și după ce au fost făcut planul, am ajuns, în una din acele zile, pe miezul nopții, în capul Borgo Mureșenilor din jos. Locuitorii din Borgo Mureșeni era despre această afacere, prin un spion, cu numele Gavril Pop, sergent din Feldru, înștiințați; ostașii grăniceri care cunoșteau pe toți locuitorii din comună, au căpătat ordin, ca să înceapă din capul satului, a intra în fiecare casă, luând și câte un cordonist cu ei, dar numai în cea mai mare tăcere și fără zăbavă, să apuce pe fiecare din unguri,

¹⁴ Am să și încep.

¹⁵ Post, pichet de pază la frontieră.

¹⁶ Maghiari. Din punct de vedere al monarhiei, aceștia erau considerați insurgenți, începând cu toamna anului 1848.

¹⁷ Rezistență.

¹⁸ Ne-au spus.

¹⁹ Crâșmă, bufet.

²⁰ Serviciul de cordon se efectua în situația declanșării unor epidemii, pentru a evita extinderea acestora și în teritoriul regimentului de graniță de la Năsăud.

²¹ Hrană.

cum l-a afla în culcuș și hopa, să-l scoată în drum, să-i culeagă armele și să nu-i dea răgazul a se îmbrăca până în mijlocul drumului, pe când locuitorii sta gata, prindeau boii la jug, aruncau armele pe sânni, iar Urban, spuindu-i-se că Kofler, cu toți ceilalți ofițeri, care toți erau quartiruiți în quartir ofițeresc în Moroșeni, tocmai în noaptea aceea, au avut o petrecere cu muzicanți, prin jocuri și băuturi, și se află toți amețiți și, că-i lesne²² a-i prinde, precum s-a și întâmplat; că ajungând Urban acolo, pune la toate ferestrele asistența de cordoniști, aflându-se îmbrăcat cu haine de a cordoniștilor, au străbătut la dânsii, dar numai cu greu, spunând că aduce o depeșă de la generalul Bem. Auzind aceasta au deschis și a intrat în casă. Cea dintâi întrebare a lui Urban către Kofler a fost: tatăl tău, general împărătesc și tu ai îndrăznit a-l rușina și a trece la revoltați, i-a tras două palme peste obraz și nu a voit a le da răgaz de a se îmbrăca, până la mijlocul drumului, în omăt. Cei dinapoi veneau cu cei prinși, și locuitorii cu armele încărcate pe sânni, tunurile, și toți călăreții Schwalliger încă sosiră aduși prin unter ofiziri²³ (Dumitru Moldovan, Pantelimon Orban și Ion Ilieșiu) ducând caii de frâu și așa nu a rămas nici barem unul din întreg batalionul, care să fi rămas, nepus mâna pe el – unde-i unu, nu-i putere, la necaz și la durere; unde-s doi... Lăsând după aceea o companie la ariergardă în capul Moroșenilor din jos, s-au pornit către Tihuța și mergând, s-au ridicat frumușel și vor posturile lor așezate către Tihuța și anume, una de coacezi, și alta de călăreți, la *Fântâna Iancului*, aceștia din urmă încalcă pe cai și socoteau, cu săbiile trase, a se pune împotriva, dar văzând coloana prinsă și pe marș către Tihuța, descălecară și sta fiecare, ținând calul său, cu armele la picior, așteptând și ei a călători cu camarazii lor către Tihuța și, mai încolo, către Bucovina.

În Tihuța după ce am ajuns, am aflat pe generalul Malkovski, care ne aștepta acolo cu o țară²⁴ de băutură și puțin profont²⁵, care le aduse din Bucovina. Ne-au prins foarte bine, dar nu era din ce să bei, nu mult, dar puținelul profontului era înghețat, cât sărea sabia din el când îl despicam cu săbiile. Cine au dobândit pentru această viteză, respectiv expediție, nimeni altul decât D-l. Urban, care s-a decorat cu ordinul Maria Tereza, împreună cu titlul de baronat, pe care s-ar fi cuvenit și la alții, care au suferit frig, degerături, foamete, câte și mai câte – așa merge în lumea de acum – capra face ce face și păcurarul într-una rabdă și tace. Altă dată mai multe.

D-L. Ștefan Neamțu și Vasile Vârtic încă știu multe și ar putea povesti și ei, mai ales cel dintâi, că multe i s-au dat de cap și lui.

Spre mai departe încredere și convingere nu între-las a alătura un document referitor la persoana mea; în care formă l-am căpătat, voi povesti altă dată, și nu de alta, fără ca să vă puteți ceva închipui despre mine. Eu posed mai multe documente care le pot arăta ori și unde – asemenea și copilul meu Petre are documente foarte frumoase.

Cu mare părere de rău și cu mare greu am apucat pana, a vă comunica încă o dată, ce au fost trecut peste mine tocmai acum la bătrânețe mele, dar nu-mi pasă, slavă celui de sus, mă aflu la putere și sănătos, pot mânca și bea, numai de mai ce, măcar cum nu sufăr lipsă de nimic.

D-le. Șimon, care se ostenește atâta pentru iubita noastră națiune necontenit! Săracii grăniceri, să-l cunoască, că mult i-ar mulțumi, precum doresc și eu a-l cunoaște, nu numai din condei, ci și în persoană. Ție-te Dumnezeu D-le. Șimon, cu sănătate și ani îndelungați, care-ți poștește al Domniilor Voastre, cel mai plecat și umilit serv, Iacob Rânziș, c.r. supralocotenent în pensiune.

Anecdote.

Căsătoriile sub sistemul grăniceresc se slobozea numai de la companie. Mirii trebuiau să știe rugăciunile, almintea nu căpătau slobozenie. Iată că vine o pereche din Borgo-Bistrița și căpitanul întreabă mireasa, că știe cele patru de lipsă; răspunsul a fost că știe; atunci căpitanul zice, spune; era un căpitan stupid, mireasa începe a zice: 1. să ai un car de mălai; 2. o vacă cu lapte; 3. o bute²⁶ de curechi; 4. un porc gras. Căpitanul zice: răspuns bun, poate primi încuviințarea. Mirele nu știa nimic, dar era un comedieș de ordonanță, l-au pus în locul mirelui și au început a spune o poveste, că au fost odată ca altă dată; mai pe scurt, minciuni. Pe acela căpitanul l-a trimis la învățat, apoi să primească încuviințarea.

²² Ușor.

²³ Subofițeri.

²⁴ Puțină.

²⁵ Hrană.

²⁶ Butoi.

6.

Mult onorate domnule supra-locotenete!

Prețuita D-Tale epistolă de dtto. Borgo Tiha în 20 noiembrie 1892, trimisă recomandat în 5 decembrie prin poșta din Borgo Prund sub nr. 778, am primit-o în 7 decembrie 1892. Toată descrierea invaziei lui Urban în Borgo Mureșeni și prinderea maiorului Kofler le voi înregistra cu plăcere în istoria scrisă deja de mine. Pentru cele comunicate î-Ți mulțumesc din toată inima, daună²⁷ că nu au făcut alții ca d-ta. căci atunci astăzi am avea o istorie foarte frumoasă. Eu când voi veni la Borgo Tiha voi aduce cu mine toată istoria din anul 1848/49 ca să o vezi.

După ce D-Ta. îmi promiți cum că-mi vei mai descrie unele și altele, eu foarte mă bucur căci de la D-Ta. capăt un adevărat tezaur istoric. Nu uita nici de anecdote, dar cu deosebire de scrierea autobiografiei D-Tale, după cum Te-am rugat în epistola mea de dtto. 6 august 1892, apoi de portretul D-Tale.

În fine mă recomand.

Năsăud, în 17 decembrie 1892. Al M.O. D-Tale. stimătoriu, Nestor Șimon.

7.

Borgo Tiha în 9 februarie 1893.

Mult stimatului domn Nestor Șimon!

Am cunoscut și cunosc neconținut, după cum m-am convins din mai multe scrisori, primite din partea D-Voastră, de care m-am bucurat, și totdeauna mă bucur. În pachetul care-l trimit, vei afla multe, care din ele, s-ar putea, și în privința Istoriei regimentului nostru. Aș fi făcut aceasta și până acum, dar dându-mi-se atâtea de cap de la începutul anului 1892 încoace, tot lovituri peste lovituri, și într-atât de grele, de mai nici nu le pot înșira aici, ba încă ce-i mai mult, nu am fost în stare a trimite la Aurora camăta²⁸ pe anul trecut, dar mi-am propus că voi începe a mă ușura cât de curând, plătind în toată luna din pensie câte 10 florini și de a dura cât de mult, până voi fi de tot plătit, numai mă rog a vorbi despre aceasta cu domnul Larionesi, a mijloci, ca nu cumva să se abzică capitalul. Aveți dară bunătate a isprăvi aceasta și a-mi face cunoscut încât să trag nădejde, pentru care facere de bine, totdeauna mă voi arăta mulțumitor.

Greutățile

1. În 30 ianuarie 1892 a murit muiera fiului Petre; ne-a cauzat multe cheltuieli, aducând cele de lipsă de la oraș:

2. după aceea, în luna octombrie, cu logodirea în Șintereag, iar speze;

3. Cununia în luna aceea cu spese enorme, după aceea cu doctor;

4. apoi, în 26 noiembrie, cu înmormântarea aceluși fiu, aducând iarăși cele de lipsă, pe cont, de la oraș, din toate acestea vei putea crede, cum mă aflu eu acum.

Mă rog, să nu iei în nume de rău, exprimările celui mai sincer și al D-Voastre de bine voitor, Iacob Rânziș.

8.

Mult onorate Domnule Secretar a fondurilor din Năsăud, Nestor Șimon, în Năsăud

Deoarece domnul meu Oberleutenant²⁹ au repausat în 10 decembrie și domnul meu au fost trimis toate scrisorile la mult onoratul Domn și documentele toate le cer la domnul Corps Comando³⁰ în Bistrița, și noi suntem de părere ca toată datoria să o solvim în fonduri cu toată singurătatea, fiindcă mi-au fost făgăduit că pentru un loc care stă în vindere pentru toată datoria la Aurora, în preț de 500 florini și mă rog aveți bunătatea ca un tată părintesc, să ne trimiteți toate documentele

²⁷ Păcat.

²⁸ Dobânda.

²⁹ Locotenent major.

³⁰ Garnizoană.

Domnului Rânziș, a soțului meu, că fără de acelea, n-am nici un succes la cererea mea, ca o văduvă. Fără de aceea caută Domnii documentele domnului Oberleutenant Rânziș, aveți bunătate cât în scurt să le dobândim, fiindcă la din contră, eu ca văduvă sărmană sunt pentru documente tare scurtată.

Mă rog din nou să aveți bunătatea, ca să-mi trimiteți documentele și î-Ți sărut mâna respectate domnule,

Borgo Tiha în 31/XII 1894, Maria Iacob Rânziș.

Ibidem, f. 101.

*Documente inedite*³¹

1.

Biografia

Iacob Rânziș s-a născut în 8 decembrie 1812 în comun sa natală Borgo-Tiha, părinții lui au fost Constantin Rânziș cu muiera Sofronia; după ce a ajuns la etatea de 7 ani a cercetat școala din Borgo Prund sub învățătorul Beșan³².

Ajungând la etatea de 12 ani a intrat în Institutul din Năsăud unde a învățat 4 clase și și-a însușit limba germană. Când a ajuns la etatea de 19 ani a ieșit din acel institut și s-a înrolat la Compania a 3-a în 30 noiembrie 1829 și totodată, cu Ordonanța comandantului de regiment, adică colonelul Zatezki, ca exemplu pentru învățătură, mă denumi ca titular straja-meșter.

În anul 1835 a înaintat ca straja-meșter deplin, în care stare a servit la a 3-a Companie în Borgo-Tiha, apoi la a 5-a în Rodna Veche, după aceea la a 12-a, în Mocod, iar la a 6-a Companie în Sângeorz, unde a și înaintat la anul 1847, după cel mai greu serviciu de 17 ani ca straja-meșter, la rangul de ofițer.

După 2 aplanări a fost transferat la a 2-a Companiei în Budac, denumindu-se pentru stațiunea Nușfalău și Sântioana, unde a și rămas. Dar nu mult după aceea a fost transferat la comandă în Drăgoioasa, la granița cu Țara Românească și Secuiască, unde a căpătat de la comanda regimentului numaidecât a da postul în seama locotenentului Baron Iovich și a înainta, fiind ales a pleca cu Batalionul prim în Țara Ungurească și nici barem atâta nu i-a dat, având a-și căuta quartir și soția, fără în aceeași zi a pornit la Năsăud și de acolo, precum se știe, mai departe.

Soția purtând frică de unguri a luat câte a putut în grabă și cele mai multe le-a lăsat și a imigrat la Bucovina; toate ce le-am avut s-a dat pradă, încărcând ostașii secuiești pe car și caii mei, tot ce a rămas și le-au trimis pe muierile lor acasă. *Secuii umblau cu muieri cu tot ca să poată mai bine jefui* (s.n.). Câte mi s-au dat de cap!

După înaintarea de supra-locotenent nu le mai pot înșira toate, destul că pe lângă alte necazuri și nenumărate greutăți, m-am silit toate, spre îndestulirea superiorilor mei a face și așa, de când am scăpat de jug, în anul 1851, acum 42 de ani, trăiesc din subțierea pensiuine, nutrind și îmbrăcând soția cu 5 copii, cum a dat cel A Tot Puternic!

Posesor a Crucii pentru Serviciul Militar, a Medaliei pentru Resbel și membru pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român.

2. În anul 1854 ieșind grănițerii noștri când era resbelul la Sevastopol, am fost denumit ca ofițer la economie în Roman, în România, am avut quartir la judeul lui Costachi; iată că vine un om jelindu-se că, cutare și cutare, i-au omorât un copil. Atunci Costachi îi povest: speze, și apoi vorbește, da cătă căzănel, 3 galbeni îi pune pe masă, no, spune-mi acum. Ia, așa și așa, omul acela mi-a omorât copilul. Mai bine aduceți la mine; după ce vine mișelul, iată mișelule, ce ai făcut, ai speze a da căt 4 galbeni; îi pune pe masă. Vorbește; ia, așa și așa, s-a întâmplat prin greșală.

Lasă mișelule, că voi învăța eu; apoi face sentința zicând, tu ai să mergi la casa acestuia, să șezi atâta vreme acolo, până când vei face cu muiera lui în locul celui mort, alt copil. Atunci

³¹ Vezi A.N.B.-N., colecția *Iulian Marțian*, d, 23, f. 80-97.

³² Vezi schița biografică și rolul acestuia în consemnarea trecutului graniței militare în *Personalități din granița năsăudeană. Contribuții documentare*, ediție îngrijită și adnotată de Adrian Onofreiu și Viorel Rus, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, pp. 9-26; 162-172.

păgubașul zice, nu-s mulțumit; taci și ai să-i dai de mâncat și de băut, până a fi așa și după aceea î-i arăta ușa.

Am încremenit când am auzit.

2.

Mărturie/Certificat³³

Conform îndatoririi, corect și în baza purului adevăr, facem această mărturie legală, ca martori oculari, către distinsul nostru monarh și deținător al tronului părților inferioare și altor părți, noi, cei ce semnăm la final, în totalitate, despre evenimentele din anul 1848, pentru domnul locotenent k.k. pensionat Iacob Rânziș, egalul și supusul din Batalionul I al Regimentului 17 de Infanterie, de Graniță II Român, pentru meritul din acea zi, și pentru contribuția, cu nimic mai prejos.

Să se știe, acest batalion a fost greu încercat în Ungaria în anul 1848 și a trebuit să treacă de cea mai grea probă, fie să primească vechiul jurământ de credință al pământenilor, depus în toate prilejurile de război, fie părăsindu-i pe aceștia, să-și încalce loialitatea.

Spre deosebire de cum se plâng unii distinși, trebuie să mulțumim în această privință onoratei retrageri distinsului ofițer, domnului locotenent k.k. pensionat Iacob Rânziș, acestui erou ofițer în primul rând, care începând cu plecarea batalionului de la Statul Major al regimentului de la Năsăud, pe perioada marșului spre Ungaria, și peste tot în toate ocaziile când au fost ispite ale părții adverse de a-l face să-și încalce jurământul făcut împăratului, soldații săi, cu determinare și loialitate au persistat mai departe în credința față de D-vs., și în jurământul făcut împăratului, pe care nu l-au călcat; pericolul de viață și de moarte asupra lui, nu l-a lăsat niciodată în pace.

Aceste deziderate statornice au transmis putere soldaților batalionului, astfel încât toți soldații lui au apărut teritoriul Casei Imperiale, iar ei înșiși la... au făcut să eșueze în octombrie 1848 încercarea personală a comandantului ungar, generalul Hrabowski, de decimare a batalionului.

Deci demnă de laudă este ținuta vitează și precantă a numitului domn locotenent în Leopoldstadt în Ungaria, care fortăreața atunci era ocupată de batalionul nostru, și relativ la predarea acesteia la unguri, pactau cu corpul ofițeresc împuterniciți maghiari în mod intens.

Acești împuterniciți au înduplecat pe corpul ofițeresc să-și facă reversele de chitare³⁴ sub comandantul fortăreței, baron Bibra și au decis înaintarea acestora la ministerul unguresc.

Singurul ofițer, d-l locotenent Rânziș a fost atunci care nu numai că a respins această hotărâre, dar i s-a opus fățiș și a declarat că dacă corpul ofițeresc ar stăruia în hotărârea de a se despărți de soldați, atunci ia el asupra-și comanda batalionului, încrede adjutantura celui mai bun sergent și nu se desparte de soldații credincioși, respectiv nu-i va lăsa fără păstor.

Această declarație a domnului locotenent și-a avut efectul imediat, întrucât ceilalți ofițeri și-au retras reversele de chitare și din nou, însuflețiți în unire cu soldații, au rezistat mai puternic contra ispitirilor ulterioare, în special contra ispitirilor de la Vaț, și astfel întăriți au suportat solidari bune și rele, până la dezarmarea și capturarea batalionului, ce s-a făcut și izbutit prin apucături mârșave

Acestea fiindu-ne citite, semnăm sub jurământ, pe care îl depunem, după o perioadă de timp scursă de la acele întâmplări, așa precum am mărturisit.

Există însă locuri în declarația noastră pe care domnul locotenent pensionat Iacob Rânziș le va completa, pentru că noi am prezentat doar trăsăturile sale atitudinale principale. Puțini mai sunt în viață dintre aceia care au împărtășit suferințele soldaților din Batalionul I al regimentului nostru, iar dintre aceștia sunt și mai puțini care și-au păstrat loialitatea, iar noi ne rugăm în final să acceptați ca noi să primim mângâierea la rugămințile noastre, ca în baza luptelor purtate să putem citi cu mândrie înscrisul cu litere de aur „Pentru credință statornică în jurământul depus”.

Conform celor de mai sus, aceasta este semnătura dată cu mâna noastră proprie, a celor menționați și întărită cu sigiliul propriu.

Statul Major Năsăud, la 1 ianuarie 1891.

³³ Vezi și relatarea episodului de către Iacob Rânziș în scrisoarea adresată „secretarului fondurilor năsăudene, Nestor Șimon”, la Virgil Șotropa, „Pățaniile Batalionului I năsăudean în 1848-49”, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 14/1931, p. 397.

³⁴ Cereri de depunere a demisiei.

Ștefan Neamț, judecător adjunct k.k. pensionat, plutonier în 1848 al Batalionului I al Regimentului 17 de Infanterie, de Graniță II Român, în compania 5.

Ioan Andreica, stegar al Batalionului I al Regimentului 17 de Infanterie, de Graniță II Român.

Stimate domnule Șimon!

În tenoarea celor estrădate, nu întrelas a mai trimite și alt testimoniu, care s-ar putea pune la întregirea Historiei, în tipar; conține tot ce au avut a lupta acel batalion, care nici nu ar fi trebuit să iasă din Năsăud; primește-l și mai departe, lucră cum vei chibzui mai bine, că ar fi mai bine.

Te salută ca adevărat de bine voitor, I. Rânziș.

3.

Istoria Regimentului 2 român de odinioară Nr 17, regiment grăniceresc de infanterie, acum Nr. 50 a marelui duce von Baden, demonstrează clar și limpede ceea ce a făcut acesta de când s-a înființat pentru patrie, numai pentru glorioasa Casă de Habsburg și cu ce credință, atașament, cu ce pierderi de sânge și devotament, apoi alte felurite mari greutăți, care au fost cerute și unde a fost nevoie de la început până la sfârșit, s-a dovedit cu dragoste, putere și suflet și prin alte sacrificii pentru menținerea monarhie, și anume:

1. În lungul război francez, a contribuit la înfrângerea acestuia sub împăratul Napoleon, iar pentru această viteză eroică toți ofițerii regimentului și trupele au fost decorați, între aceștia pentru mari fapte eroice Pintilie Halostă din Borgo Prund, Cihor Neamț din Borgo Bistrița, Crăciun Belei din Borgo Mureșeni, dar și caporalul Constantin Rânzișel din Borgo Tiha, cu mari medalii de aur pentru viteză. În această campanie chiar, cea mai mare parte a grănicerilor și-au lăsat nu numai avutul, dar și femeile și copiii, iar în acea vreme a trebuit să servească la război fiecare fără excepție, tânăr ori bătrân, holtei ori însurat; multora le-au rămas oasele pe acolo, iar copii lor apoi au ajuns în cea mai mare sărăcie, foame și cerșetori.

2. Pe deasupra, regimentul adesea a participat la războaie în Turcia, Polonia și Italia, iar între timp până și noaptea făceau serviciu în garnizoane în diferite orașe și încă din propria casă de montură (cu echipamentul propriu).

3. În anul 1846 mișcarea revoluționară din Galiția, la Zelesesik, dar și alte asemenea felurite revolte au fost înăbușite cu participarea regimentului

4. Plin de glorie este însă comportamentul regimentului în vâltoarea anilor 1848-1849, în timpul revoluției din Ungaria, de la începutul acesteia până la sfârșit, unde nu numai militarii înarmați, ci și populația neînarmată a contribuit la salvarea, respectiv la înlăturarea pericolului care amenința prea înaltul tron; de asemenea aici și-a pierdut sărmana populație nu numai sângele, ci și puținul avut. Această revoluție a afectat nu doar regimentul, ci și întreaga Transilvanie.

5. Înainte ca Transilvania să fi fost unită cu Ungaria, era armonie și așa zisa mulțumire între unguri și celelalte națiuni, dar de când cu această nefericită uniune, care pentru întreaga Transilvanie a fost și rămâne extrem de nefavorabilă a încetat orice prietenie, deoarece guvernul a lăsat națiunea în afara dreptului, și nu există nici o speranță de îndreptare. De aceea se produce o scădere a națiunii și este mare nevoie să nu se ajungă la ruina națiunii.

Acum, după ce am detaliat performanțele militare, această națiune din cele 44 de sate mărturisește o scădere neașteptată și nesperată și prin prigoana guvernului maghiar, nu numai în urma emigrării, ci și din cauza marii nevoi, după ce guvernul, până și ultima sursă de existență, care în cea mai mare parte se află în munți, adică în pădurile noastre, a îndepărtat-o, fiind în favoarea unei singure persoane din familia nobilă Kemény, care după un interval de sute de ani, a deschis proces, pentru ca prin aceasta pădurile noastre, de atâta timp îngrijite și în folosul nostru, să fie tăiate în folosul unei singure persoane.

Pe pământurile acestor 44 de localități sămânța de iarnă nu se dezvoltă, deoarece nici pământul nu e potrivit pentru acesta și astfel și ultima pâine i se refuză acestei sărmane populații, și prin urmare, văzând cu ochii, este condamnată la foame și asta numai din cauza unei persoane.

Scandalos, acolo unde adevărul liniștește; regimentul în timpul existenței graniței, de la început până la sfârșit, ceea ce nu se mai poate contesta de nimeni, a servit cu echipamentul propriu,

confectionat în casă, fapt care a fost stabilit printr-o evaluare a unei comisii în Galiția în 1850, dar nici până astăzi n-a primit nici o despăgubire.

Stimate domnule Șimon!

Am mai aflat ceva, nu întrelas, a o trimite, dacă vei socoti că va fi, barem ceva, de întrebuințat, s-a alipi pe lângă altele și asta. Domnul Nicolae Rusu și șogorul³⁵ dumisale, încă ar putea ajuta mult la compunerea istoriei, că mult au petrecut și ei; dar totuși mă bucur, că prin dâșii, ești adresat către mine. Fiți dar cu toții sănătoși și lucrați cât Vă ajută D-zeu, mai în urmă, aduceți-Vă aminte și de mine, care sunt îndepărtat de atare persoane, care se ostenesc pentru binele națiunii noastre.

Aș zice la revedere, dar fără mijloace, nu se poate.

D-zeu cu noi, vă salută din inimă. I. Rânziș.

N.N. Ștefan Neamț, nu-l dați uitării, că-i bărbat cult și știe multe. Noi doi suntem, unul, pe Valea Someșului și altul, pe a Borgoului.

4.

1893, martie 27, Borgo Tiha.

Mult stimat D-le. Șimon!

Am îndrăznit ați aminti, că fir-ar cu puțință, a căpăta un împrumut de la fondurile noastre, care-s alcătuite de foștii grănițeri și din care, nu am pretins până acum nimic; spre acel scop, ca să-mi pot scoate de la Aurora.

Am avut de gând, în această privință, să vin singur în persoană la Domnia Ta în Năsăud, dar nu am putut; să știi, că putea-se-va împlini dorința mea, barem, că aș fi tare bucuros să ne cunoaștem în față unul pe altul. Fără de acea, stările dimprejur au fost așa, de nu mi-au fost iertat, nici cu puțință, a întreprinde călătoria și pentru aceea, te rog, ca al meu bun amic, a-mi face cunoscut, în acea privință, că putea-se-va face destul cauzei mele.

Portretul îl am și-l voi trimite, dar numai atunci, când om avea întâlnire laolaltă.

Nu-i putea crede, câte greutatea au fost pe capul meu, în anul acesta, toate împreunate cu jale și cu speze enorme.

Pe fiul meu, după moartea muierii lui, l-am căsătorit și după căsătorie, la 7 săptămâni, l-am așezat la pământ, potica³⁶, doctor, m-au pus la mari greutatea, n-am ce face; toate speranța numai la Cel Mai Înalt.

Cu toate acestea, mă mulțumesc domnii tale.

Primiți de la mine, expresiunea deosebitei mele stime și aștept un răspuns mângâitor.

Iacob Rânziș, c.r. locotenent primar.

5.

1893, aprilie 15, Năsăud.

Mult onorate domnule Rânziș!

La prețuita D-tale epistolă de dată Borgo Tiha, 27 martie 1893, î-Ți răspund următoarele.

Din Fondul Central Scolastice s-au dat împrumuturi înainte de anul 1870, căci așa erau timpurile pe atunci, astăzi însă, după ce s-au deschis atâtea case de păstrare, nu e iertat³⁷ ca un fond cu destinațiune deosebită să dea împrumuturi și nici nu a prevăzute aceasta în statute. Afară de aceea, când noi am fi aplicați ca să facem o mare excepțiune pentru un om vrednic ca D-ta, și atunci ar trebui să așteptăm aprobarea ministerială, ceea ce după cum merg astăzi alte lucruri, urmează cam numai după un an. Afară de aceasta, mai este și altă împrejurare pentru care din fond nu se pot

³⁵ Cumnat.

³⁶ Farmacie; aici, în sensul de tratament.

³⁷ Nu e permis, nu se aprobă.

da împrumuturi și anume aceea că, fondul însuși e dator câteva zeci de mii și de abia-și plătește interesele³⁸.

Dacă D-ta totuși voiești în orice mod să te scoți de la Aurora, atunci mai bine ar fi să iei de la banca „Bistrițiana”, dar ori de unde ai lua împrumut, acela e împreunat cu speze noi de întăbulare și de ștergere și toate scrisorile în această cauză, de aceea eu aș zice ca să mai rămâi la Aurora, unde dacă sunt plătite interesele, capitalul poate sta mai mult timp.

Tocmai acum finesc această epistolă și astăzi mai primesc și epistola D-Tale. De dată Borgo Tiha, 12 aprilie, care se rezolvă prin aceasta.

Cauza ce am întârziat contra datinei mele e că am avut de lucru peste cap cu două ședințe a comisiunii și una a comitetului, așa încât și noaptea aveam de lucru.

Vă salut cu toată stima,

Năsăud, în 15 aprilie 1893, Nestor Șimon.

6.

1893, iulie 18, Borgo Tiha.

Mult stimată Domnule Șimon!

După cum lumea asta, m-a adus soarta a face o datorie la Aurora în Năsăud. De atunci încoace am tot plătit mereu, atât camătă, cât pe rând, și din capital și acum nu pot ști, cu cât mai sunt îngreunat, ca să încep a mă ușura, după puțină; pentru aceea, vin cu rugare, ca să aibi bunătate, a te convinge și despre stare, a mă înștiința.

Sperez că rugarea mea nu-ți lua-o în nume de rău, obligându-mă, că și eu n-oi întrelăsa osteneala a o răsplăti ori și când, cu fierbinți mulțumiri.

Iartă-mă că îndrăznesc a te supăra și așa, aștept ca să faceți bine, cât mai în grabă, a mă încunoștința.

Primește de la mine cel mai adânc respect.

Iacob Rânziș, locotenent suprem.

7.

1893, iulie 22, Năsăud.

Mult onorate domnule locotenent suprem!

Primind astăzi epistola D-Tale. de dată Borgo Tiha, în 18 iulie 1893, mă grăbesc a-ți răspunde următoarele.

La societatea Aurora, în cartea de evidență, sub titlul Rânziș Iacob a fost o datorie de 200 florini capital. Până în anul 1891 s-au plătit numai interesele.

În 21 noiembrie 1891 s-a plătit prin Condrate Rânziș interesele din 15 februarie 1891 până în 1 noiembrie 1891. În capital s-au plătit 88 de florini. În 30 noiembrie 1892 a plătit Condrate Rânziș, afară de interesele din 1 noiembrie 1891 până în 1 mai 1892, în capital, 13 florini; din interese întrecător, s-au mai calculat încă 44 cruceri.

Astfel, astăzi capitalul e de 98 florini 26 cruceri, după care e de a se plăti interese din 1 mai 1892.

Poftindu-ți tot binele, rămân,

Năsăud, în 22 iulie 1893, al D-Tale, Nestor Șimon.

³⁸ Dobânzile.

Vasile DOBRESCU, Adrian ONOFREIU,
O însemnată instituție economică, Reuniunea de păstrare și împrumut
„Speranța” din Prundu Bârgăului între 1885-1910 (I)

Înființarea Reuniunii de păstrare și împrumut „Speranța” în anul 1885, ca instituție de credit cooperatistă întemeiată – după informațiile extrem de puține rămase – „din inițiativa meseriașilor din Borgo-Prund” și activată în urma hotărârii Tribunalului comitatens Bistrița cu numărul 898 din 21 martie¹ același an s-a înscris printre primele acțiuni reușite de acest gen din zonă și chiar din Transilvania modernă. Acțiunea cooperatistă românească a fost deschisă în anul 1867, prin înființarea primei Reuniuni de credit la Rășinari de către învățătorul și publicistul Visarion Roman; cea de a doua instituție de acest gen a apărut în anul 1873, cu numele de „Aurora” în Năsăud. Peste 6 ani o altă reuniune a fost întemeiată în 1879 în Feldru de elitele locale (învățători, preoți), apoi, în 1884, „Fortuna” la Rodna. În 1885 a fost înființată aproape concomitent cu „Speranța”, o reuniune similară la Ilva-Mare².

Inițiativele elitelor românești de a înființa bănci după întemeierea „Albinei” din Sibiu în anul 1871, dar și reuniuni sau însoțiri de credit, sau înmulțit însă de abia din deceniul 9 al secolului al XIX-lea, datorită răspândirii ideilor de asociaționism economic, profesate și răspândite prin numeroase articole în presa românească, sau prin lucrări cu subiecte de profil, de către un număr destul de însemnat de intelectuali, precum Pavel Vasici, Visarion Roman, Ștefan Pop, Demetriu Comșa, Eugen și Aurel Brote, Vasile Osvadă, care susțineau că emanciparea economică a românilor se putea împlini mai repede și mai eficace prin unirea capacităților lor economico-financiare, în vederea folosirii resurselor lor, ori cât de modeste, pentru a reuși în activitățile practice ale economiei moderne³.

Luând modele europene cooperatiste, pornind și de la reușitele conaționalilor lor sași sau maghiari, elitele românești transilvănene considerau că prin întemeierea de reuniuni sau însoțiri de credit sau de valorificare a produselor agricole, se putea mai ușor procura mijloacele financiare necesare achiziționării de unelte agricole, semințe, rase de animale productive, se pot cumpăra terenuri agricole și mai ales, se pot aplica metode moderne de exploatare a proprietăților funciare ale micilor producători. Apoi, se puteau practica, extinde și susține și comerțul, de către un număr mai mare de locuitori.

Sub semnul acestor deziderate și-au înscris acțiunea de întemeiere a reuniunii „Speranța” și elitele locale române și săsești din Prundu-Bârgăului; inițiativa lor a fost destul de temerară, dacă ne gândim că inițiatorii nu aveau prea multe cunoștințe în domeniu. Tocmai datorită reușitei întreprinderii, reflectată îndeosebi prin creșterea an de an a afacerilor de creditare și de satisfacere a majorității cererilor de mijloace financiare adresate conducerii reuniunii de sutele de locuitori de pe Valea Bârgăului, am socotit să aducem în discuție această rodnică activitate a inițiatorilor, în ciuda limitării surselor documentare la bilanțurile publicate în periodicele de specialitate, și acelea, doar începând cu anul 1892.

Inițiatorii și conducătorii „Speranței” au fost Nicolae Hângănuț, medic, absolvent al Facultății de Medicină de la Universitatea din Viena (1872-1878), Pavel Beșa, învățător în Prundu-Bârgăului, Atanasie Ușeri, fost jude cercual și proprietar funciar, Anchidim Candale, preot greco-catolic în Prundu-Bârgăului și ulterior, protopop în Bistrița-Bârgăului, Maxim Pop, Victor Wokalek, magistrul poștal, mare proprietar de terenuri agro-silvice în Bârgău și C. Dajbuket⁴.

¹ „Compas Românesc. Anuar financiar”, I, Sibiu, 1893, p. 56.

² Adrian Onofreiu, *Istoricul cooperație de credit din județul Bistrița-Năsăud*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2004, pp. 46-47.

³ Vasile Dobrescu, *Elita românească în lumea satului transilvănean 1867-1918*, Ed. Universității „Petru Maior” Târgu-Mureș, 1996, pp. 128-135.

⁴ „Compas Românesc. Anuar financiar”, II, Sibiu, 1893-1894, p. 62.

Atanasie Ușeri s-a numărat și printre primii acționari ai băncii „Bistrițeană” înființată în 1877 și a fost ales printre primii membri ai primului comitet de supraveghere (cenzori) de la aceasta.

În anii următori, până spre sfârșitul secolului în organismele de conducere ale „Speranței” au mai fost cooptați Ioan Dologa, preot greco-catolic din Tiha-Bârgăului, Andrei Monda, medic în Sângeorz-Băi, Simion Monda, preot și apoi, protopop ortodox în Prundu-Bârgăului, Eliseu Dan preot ortodox în Susenii-Bârgăului, Albert Wachsmann, farmacist și proprietar funciar, Traian Vlad, primar în Prundu-Bârgăului. După 1900 au fost cooptați Victor Vranău, notar în Prundu-Bârgăului, Daniel Pop preot în Leșu și Ioan Sauca, învățător în Bistrița-Bârgăului. Din rapoartele bilanțiere publicate reiese că Nicolae Hângănuț, Pavel Beșa și Victor Wokalek au fost realeși, datorită prestigiului lor și capacitățile economico-financiare – în toată perioada 1895-1910 ca membri în direcțiunea reuniunii „Speranța” și și-au menținut funcțiile de președinte, director executiv, secretar, respectiv, casier. Reținem că unii dintre aceștia, ca Nicolae Hângănuț și Simion Monda erau selectați ca bărbați de încredere ai băncii „Bistrițeană” încă din anul 1890 pentru Prundu-Bârgăului, respectiv, Bistrița-Bârgăului⁵; rolul lor a constat în strângerea datelor privind starea materială reală a solicitanților de credite de bancă și acordarea recomandărilor privind buna credință, bonitate și onestitate a celor în cauză. De asemenea, semnalăm prezența în conducerea „Bistrițenei” în anii de început ai activității acesteia a lui Andrei Monda, când, alături de ceilalți membri ai săi, gajau cu averea proprie, selectarea și acoperirea unui credit la banca „Albina”⁶.

Adunarea generală anuală a membrilor reuniunii „Speranța” aproba raportul și bilanțurile direcțiunii, raportul și deciziile privind distribuirea profitului net prezentat de Comitetul de Supraveghere (cenzori). De asemenea, cu o periodicitate de 3 ani, alegea din rândurile membrilor săi reprezentanți în organismele executive ale reuniunii, adică Direcțiunea (5 membri, la care s-au adăugat doar aleatoriu, din anul 1895, 2 membri supleanți) și Comitetul de Supraveghere (3 membri)⁷. Membrii Direcțiunii își alegeau președintele, care de regulă, devenea și președintele adunării generale și avea dreptul să opteze pentru numirea funcționarilor. Pentru a nu spori cheltuielile de administrație – mai ales că membrii Direcțiunii reuniunilor primeau doar sume simbolice pentru activitatea lor – marea majoritate a acestor instituții au admis ca unii din membrii conducerii lor să îndeplinească și activitățile de funcționari. Și în cazul reuniunii „Speranța” s-a procedat în consecință și Nicolae Hângănuț, președintele Direcțiunii a îndeplinit și funcția de director executiv, Pavel Beșa, pe cea de secretar și Victor Wokalek, pe cea de casier. Acesta din urmă avea experiența rulării monetarului și cunoștințe contabile minime, în calitate de diriginte al oficiului poștal.

Remarcăm apoi altruismul economic dovedit de inițiatori prin înființarea Reuniunii de împrumut și păstrare „Speranța”, întemeiată cu scopul de a oferi creditele necesare, minimale, pentru nevoile multora dintre locuitorii de pe Valea Bârgăului și de a-i feri de consecințele negative ale cămătăriei, deoarece această cooperativă de credit nu a fost întemeiată cu precădere pentru folosul lor personal. Inițiatorii și conducătorii „Speranței”, pe lângă profesiile lor, erau în marea lor majoritate, dacă nu chiar toți, proprietari funciari, cu posibilitatea de a angaja credite la băncile săsești sau românești din zonă, în caz că ar fi fost neapărat nevoie.

În acest fel puteau să ofere garanții materiale consistente, chiar pentru eventualele împrumuturi mult mai mari decât cele pe care ar fi reușit să le ofere o instituție de credit cooperatistă de talia financiară a „Speranței” în epocă.

Sursele financiare proprii ale „Speranței”, conform statutelor sale, proveneau din așa zisele părți fundamentale, pe care membrii acesteia le-au subscris fondului social. Valoarea unei părți sau cote fundamentale a fost stabilită la 25 de florini, care putea fi plătită pe parcursul unui an, fie o dată, fie săptămânal, câte 50 de cruceri (creștări), sau lunar, câte 2 florini⁸.

⁵ Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoria băncii „Bistrițiana” 1887-1922. Contribuții documentare*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2009, pp. 22-23.

⁶ *Ibidem*, p. 27.

⁷ „Anuarul băncilor române”, I, Sibiu, 1900, p. 104.

⁸ „Compas românesc. Anuar financiar”, II, 1893/1894, Sibiu, 1894, p. 63.

Începând cu anul 1900, când florinul – moneda austro-ungară – s-a schimbat în coroane, dar a fost și depreciată, în sensul că 1 florin era cotelat cu 2 coroane, cota fundamentală a crescut corespunzător, la 50 de coroane. Băncile își constituiau capitalul social prin emisiuni de acțiuni la înființare, apoi, din timp în timp, după 5 sau după 10 ani – fără a exista neapărat o regulă de periodicitate – în funcție de sporirea afacerilor acestora și în urma hotărârilor adunărilor generale, membrii lor sau alți amatori dornici să devină acționari, aveau posibilitatea să achiziționeze acțiunile emise numai la datele și în perioadele foarte scurte de timp (1-3 luni), propuse pentru subscriere.

În intervalele dintre două emisiuni de acțiuni, cei interesați nu mai aveau posibilitatea de achiziționare de noi acțiuni, decât eventual, prin cumpărarea lor de la cei mai vechi acționari. Capitalul social rămânea în acest fel la aceeași valoare rezultată de la ultima emisiune.

În cazul reuniunilor sau cooperativelor de credit nu exista nici o restricție în subscrierea și plățirea uneia sau mai multor părți fundamentale; doritorii erau încurajați chiar să efectueze aceste subscrieri, pentru a spori astfel capitalul fundamental și a-și ameliora mijloacele financiare proprii. Prin subscrierea unei cote fundamentale, respectivul devenea membru al reuniunii. La „Speranța” din Prundu-Bârgăului nu erau restricții la votare, întrucât fiecare cotă fundamentală dădea dreptul la un vot în adunarea generală.

Alte reuniuni impuneau plafoane la votare; spre exemplu reuniunea din Ilva-Mare admitea paritatea de voturi numai până la 5 părți fundamentale, cei care aveau mai multe cote, primeau în plus doar un vot, după următoarele 5 părți fundamentale.

Prin subscrierea și achitarea unor părți fundamentale în fiecare an, fondul social fundamental înregistra creșteri permanente, însă volumul lui valoric rămânea relativ modest, întrucât în mediul rural, puțini locuitori aveau suficiente capitaluri lichide pentru a le plasa în contul reuniunilor de credit. Astfel, totalul valoric al cotelor fundamentale de la „Speranța” a înregistrat, spre exemplu, între anii 1892-1899, un spor de circa 50%, adică de la 29.337, 29 florini (1892)⁹ la 48.144, 12 florini (1899)¹⁰, media anuală rezultat a fost de numai 2.681, 70 florini.

Pentru satisfacerea nevoilor de creditare, Direcțiunea reuniunii „Speranța” a folosit în mod curent fondurile realizate din depunerile anuale. Acest procedeu era însă practicat de către toate instituțiile de credit, bănci sau reuniuni. Însă valoarea legatelor depunerilor a fost o bună perioadă de timp extrem de moderată, deoarece în anul 1892 înregistrează la acest capital fundamental doar suma de 9.910, 36 florini¹¹. Sesizând că majoritatea clientelei sale cu resurse financiare disponibile se orienta cu precădere să subscrie părți fundamentale, deoarece acestea aduceau dividende și supradividende de 8-9%/cota fundamentală, iar depunerile erau bonificate, de regulă, numai cu 5-6%, reuniunea și-a schimbat politica financiară începând cu anul 1895, prin acordarea unui procent de doar 5% părților fundamentale¹² și a dirijat o parte din resursele din venitul net spre fondul de rezervă sau fondul de binefacere. În acest mod s-au încurajat depunerile, care încep să crească vizibil, fără a depăși însă volumul capitalului fundamental, decât după 1903. Astfel, în anul 1895 depunerile cresc la un volum de 15.284, 97 florini¹³ și au atins în anul 1899 valoarea de 32.665, 80 florini¹⁴. În acest fel s-au redus diferențele valorice între capitalul fundamental și volumul depunerilor, în comparație cu situația anului 1892.

Acest proces a continuat în anii următori (cu mențiunea schimbării monedei austro-ungare, florinul, în coroane și evident, a reechivalării valorice 1 florin=2 coroane). Astfel, în 1900, volumul părților fundamentale se ridică la 104.115, 44 coroane, iar al depunerilor, al 62, 917, 96 coroane¹⁵. În anul 1904 volumul capitalului fundamental de 113.26, 25 coroane era deja depășit de totalul depunerilor, care se ridicau la 144, 500, 09 coroane¹⁶; înaintea transformării reuniunii în institut de

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Idem*, I, Sibiu, 1893, p. 56.

¹¹ „Compas românesc. Anuar financiar”, I, Sibiu, 1893, p. 56.

¹² *Ibidem*, IV, Sibiu, 1896, p. 60.

¹³ *Ibidem*, p. 59.

¹⁴ „Anuarul băncilor române”, I, Sibiu, 1900, p. 104.

¹⁵ *Ibidem*, II, Sibiu, 1901, p. 104.

¹⁶ *Ibidem*, VI, Sibiu, 1905, p. 128.

credit și economii, ca societate acționară (1909), adică în bancă părțile fundamentale totalizau doar 115.071 coroane, iar depunerile au crescut și mai mult, la 165.461 coroane¹⁷.

Reuniunea de credit „Speranța” a făcut apel, dar în proporție destul de restrânsă și la creditele de la alte instituții financiare, credem că, inițial, săsești și apoi, românești, pentru a rezolva solicitările de credit suplimentare. Ele se realizau, de regulă, prin cedarea unei părți din cambiile aflate în portofoliu sau mai rar, prin deschideri de împrumuturi în cont curent. Așa constatăm că în 1892 „Speranța” a împrumutat 4.735 florini¹⁸, iar valoarea a crescut doar aproape nesemnificativ, deoarece în anul 1898a luat din exterior lichidități de numai 9.150 florini¹⁹. Și în anii următori valorile de împrumut extern s-au menținut la niveluri reduse, deoarece acestea erau în 1900, la un volum de 15.844, 55 coroane (în cont-curent)²⁰. Ele au sporit doar când afacerile sale s-au amplificat și au atins în 1909, cifra de 61.017 coroane²¹.

Împrumuturile externe s-au acordat după 1904-1905 cu precădere spre banca „Coroana” din Bistrița, dovada fiind cooptarea, din anul 1907, a contabilului șef al acesteia, Matei Șirlincan, în Comitetul de cenzori al „Speranței”. Amintim apoi și faptul că banca „Coroana” a înființat din anul 1909 o filială la Bistrița-Bârgăului, iar Matei Șirlincan a fost numit conducătorul acesteia, iar Nicolae Hângănuț și Pantilimon Zagrai, cenzori. Filiala a funcționat însă numai până la sfârșitul anului 1910, deoarece, se pare, din acel an, cu acceptul băncii „Coroana”, reuniunea „Speranța” s-a transformat la rândul său, în bancă. Matei Șirlincan a fost numit director, iar Nicolae Hângănuț a rămas cu funcția de președinte al Direcțiunii noii instituții.

Tipurile de împrumuturi acordate solicitanților (debitorilor) de către „Speranța” stabilite obligatoriu prin statutele sale de înființare, le putem doar deduce, întrucât sursele disponibile (bilanțurile anuale) ni le sugerează târziu, în anul 1899 și în mod explicit, doar din anul 1900. Astfel, în 1899, în manșeta bilanțieră în care se prezenta sintetic valoarea și modul de constituire a capitalului reuniunii, se enumerau și „rami (tipurile) de operațiuni”, între care, escontul (creditul cambial), împrumuturile pe obligațiuni și împrumuturile ipotecare. În bilanțurile pe 1892-1899 însă, toate tipurile de creditare apar la o singură rubrică cu titlul generic de „capitale alocate”. Când s-au activat și în cuantumuri valorice s-au dat felul de credite enunțat mai sus, nu cunoaștem. E cert însă că, în situații similare, la alte reuniuni de credit, împrumuturile pe obligațiuni (cu giranți) sau țărănești, precum și cele pe cambii, au fost primele activate și s-au acordat în proporții valorice mai mari decât activele ipotecare.

Desigur, terminologia bancară din secolul XIX nu se mai folosește astăzi, dar formele de creditare contemporane sunt asemănătoare, chiar dacă se fac sub alte denumiri sau condiționalități.

Creditele cambiale de escont oferite solicitanților erau făcute în baza unui act contractual semnat de directorul reuniunii și solicitantul în cauză, care trebuia să-și găsească încă trei giranți (cavenți, în terminologia epocii), ce garantau suplimentar plata creditului contractat. Pe baza acestui contract, Direcțiunea vota sau nu creditul solicitat, iar debitorul primea lichidități de la casa reuniunii. Cambia sau contractul de credit avea valoare pe piața financiară, în sensul că instituția deținătoare o putea, la rândul său, gaja pentru obținerea de credite de la alte instituții financiare. Acest tip de împrumut se acorda pe timp maxim de 6 luni și numai în cazuri excepționale, se putea prelungi, cu plata anticipată a dobânzilor aferente, dacă nu, și cu plata unei părți din datorie.

Dobânzile percepute de către reuniunea „Speranța” la toate tipurile de credit, de 8% (casele reuniunii luau în plus 1% provizioane) erau ceva mai mari decât la băncile mari (dobânda era la sfârșitul secolului de 7%), dar extrem de acceptabile, dacă menționăm că prin cămătari, țărani trebuiau să plătească o dobândă de 50-100%.

Creditele pe obligațiuni (personale) se acordau mai ușor, doar printr-un angajament scris, în care se stipula valoarea creditului solicitat, dar și acest act trebuia să fie garantat de 2-3 giranți. Aceste credite, ca număr valoric, s-au dat în proporții mult mai reduse decât alte împrumuturi.

¹⁷ *Ibidem*, XI, Sibiu, 1910, p. 184.

¹⁸ „Compas românesc. Anuar financiar”, I, Sibiu, 1893, p. 56.

¹⁹ *Ibidem*, V, Sibiu, 1899, p. 60.

²⁰ „Anuarul băncilor române”, II, Sibiu, 1901, p. 104.

²¹ *Ibidem*, XI, Sibiu, 1910, p. 184.

Creditele ipotecare impuneau însă condiții mai drastice, în sensul că solicitantul trebuia să-și întăbuleze pe seama instituției creditoare, în speță, „Speranța”, parțial sau total, averea imobilă (terenuri, casă) în funcție de valoarea împrumutului cerut. Bunurile ipotecate nu trebuiau să fie angajate anterior la alte instituții de credit. Apoi, în nici un caz, nu se acorda un credit mai mare decât $\frac{1}{2}$ din valoarea bunurilor ipotecate.

Aceste operațiuni administrativ-juridice se efectuau pe cheltuiala solicitantului. Avantajul acestui tip de creditare consta în perioada lungă de achitare – la instituții mici, precum „Speranța”, de la 1-5 ani – cu plata în rate semestriale sau anuale. Pentru mici producători țărani, care doreau să-și investească creditul în achiziții de terenuri agricole sau să-și amelioreze condițiile de exploatare a gospodăriilor, să înființeze livezi de pomi, creditul ipotecar era cel mai avantajos.

„Speranța”, ca de altfel și alte reuniuni sau bănci de capacitate financiară mai redusă, au acordat credite ipotecare în număr și valori relativ modeste, deoarece acest gen de împrumut îi bloca pentru perioade mai lungi de timp capitalul. De aceea, erau preferate creditele pe cambii sau pe obligațiuni, cu giranți.

În funcție de volumul resurselor financiare interne (capitalul fundamental, plus volumul depunerilor) și, în mai mică măsură, a împrumuturilor angajate la alte bănci, „Speranța” a acordat credite țăranilor de pe Valea Bârgăului. Menționăm – chiar dacă nu avem date precise bazându-ne pe datele de la alte reuniuni sau bănci mici –, că valoarea unui credit oferit de „Speranța” se înscrisa, de regulă, în cuantumuri destul de modeste, între 25-200 florini, iar după 1900, între 100-400 coroane.

Cu excepția creditelor ipotecare, care depășeau aceste niveluri, dar nu extrem de mult, deoarece fondurile proprii ale reuniunii „Speranța”, până aproape de transformarea ei în bancă, erau destul de limitate. Cei care doreau să-și deschidă credite de valori mai mari, având și acoperirea economico-materială mai mare, o puteau face la băncile din zonă.

Chiar și în acest condiții limitative, micii producători din zonă, cu resurse materiale relativ reduse, aveau posibilitatea deschiderii unui credit ce le satisfăcea necesitățile curente, precum achiziționarea de unelte agricole, de animale de rasă sau de tracțiune, dar mai des, de cereale, deoarece Valea Bârgăului aveau puține terenuri arabile, de slab randament și condiții climaterice negative (mai ales pentru cultura porumbului, cereală de bază în alimentație sau pentru furajarea animalelor)²².

Volumul total al creditelor acordate de „Speranța” a sporit de la an la an, arătând necesitățile sporite de creditare a locuitorilor din zonă, dar în același timp, prestigiul și încrederea de care se bucura instituția. Astfel, dacă în anul 1892 totalul creditelor a fost de 44.914, 42 florini²³, până în 1899 acestea aproape s-au dublat și au atins cifra de 94.450, 97 florini²⁴.

Din anul 1900, apar în mod curent și distinct în bilanțuri tipurile de creditare activate de către „Speranța”. Întâietatea o dețin creditele pe escont (cambiale), care depășesc ca valoare totalul valoric al creditelor pe caventași și ipotecare. Astfel, în anul 1900, la creditele cambiale s-au înregistrat 134.321, 12 coroane²⁵ și au crescut continuu, până în anul 1904 la valoarea de 206.402,

²² Vezi pentru comparație, Adrian Onofreiu, *Districtul Năsăud 1861-1876*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, cap. „Viața economică”, pp. 33-95; Idem, „Structura și organizarea proprietății funciare în zona rurală a Districtului Năsăud (1861-1876)”, în *Relația rural-urban: Ipoteze ale tradiției și modernizării*, coordonatori Iosif Marin Balog, Rudlof Gräf, Ioan Lumperdean, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, pp. 427-444; Idem, *Situația economică a satelor năsăudene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Contribuții documentare*, în „Anuarul Bârgăuan. Știință, cultură, arte și literatură”, Eikon, Cluj-Napoca, anul I, nr. 1, 2011, pp. 61-76; Idem, *Contribuții documentare referitoare la situația proprietății financiare în perioada Districtului Năsăud (1861-1876)*, în „Arhiva Someșană”, seria a III-a, IX, 2010, pp. 51-70; *Bârgăul sub Pajura Imperială*, ediție de texte și tabele, studiu introductiv și note de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, cap. 1.2 Conscripția domeniului fiscal al Bârgăului din anul 1783, rectificarea din anul 1789, pp. 68-93; cap. 3. Tabele ale conscripției Domeniului Bârgău din anul 1783, pp. 177-336.

²³ „Compas românesc. Anuar financiar”, I, Sibiu, 1893, p. 56.

²⁴ „Anuarul băncilor române”, I, Sibiu, 1900, p. 104.

²⁵ *Ibidem*, II, Sibiu, 1901, p. 104.

08 coroane²⁶. În anii următori creditele au scăzut brusc, în anul 1906, la doar la 30.543, 93 coroane²⁷.

Pe măsură ce capacitatea financiar/economică a „Speranței” s-a dezvoltat și consolidat, volumul creditelor ipotecare a înregistrat sporuri notabile după 1900; anterior, acestea se aflau pe ultimul loc ca volum valoric. Astfel, în 1900 creditul ipotecar cumula 32.822 coroane²⁸, în 1904 a ajuns la 83.397 coroane²⁹, pentru a se dubla deja în anul 1909 la suma de 160.447 coroane³⁰.

În schimb, creditele pe obligații (cavenți), care se situau pe locul al doilea după cele cambiale din anul 1900 ca volum valoric, au trecut pe ultimul loc și au înregistrat în acel an 32.822 coroane³¹. După 1905, politica de creditare a „Speranței” a mizat pe creditele pe obligații, încât acestea au deținut deja în anul 1906 întâietatea, cu un volum de 194.866, 50 coroane³², iar în anul 1909 au atins suma de 207.405 coroane³³. Orientarea conducerii „Speranței” spre creditele pe obligații (cavenți) a fost determinată, pe de o parte, de interese financiare, deoarece acest sistem de credite se puteau achita și pe parcursul termenului limită de rambursare (de 6 luni), iar pe de altă parte, avantajau și clientela debitoare, în sensul că aceste credite nu necesitau atâtea formalități administrative, precum creditele cambiale sau ipotecare.

Afacerile în creștere ale reuniunii au adus firesc, și profituri pe seama membrilor acesteia care dețineau părți fundamentale, dar în valori deosebite, deoarece între anii 1895 până în 1904 s-a păstrat doar la 5%; doar în ultimii 6 ani acesta a crescut până la 10%, după ce s-a mai ameliorat fondul de rezervă al acesteia. Astfel, volumul venitului net a cunoscut o creștere relativ lentă, dacă nu chiar modestă, deoarece în 1892 acesta era de 1.101, 94 florini³⁴, iar în anul 1899, doar de 2.692, 50 florini³⁵. Nici ulterior volumul profitului nu a înregistrat cote deosebite; în anul 1904 a fost de 5.409, 98 coroane³⁶, iar în anul 1909, de 8.090 coroane³⁷.

Din aceste sume se achitau dividendele stabilite de Comitetul de cenzori, apoi se acordau cote părți pentru fondul de rezervă și sume mai reduse, pentru fondul de binefaceri. Prima mențiune referitoare la distribuirea unei cote din venitul net spre fondul de binefaceri este doar din anul 1895³⁸, deoarece conducerea reuniunii a fost preocupată în anii anteriori de dotarea fondului de rezervă, folosit doar în cazul unei pierderi financiare. Este de reținut că marea majoritate a reuniunilor de credit au acordat anumite sume la fondul de binefaceri, de abia la 5-10 ani de la înființare, altele, chiar deloc.

„Speranța” a dotat acest fond de binefaceri cu sume relativ modeste, e drept, în concordanță cu volumul redus al beneficiilor nete. Ele nu au depășit valoarea de 100 florini, până în 1899, sau suma de 450 coroane, între 1904-1909. Destinarea acestora se realiza de către Direcțiune. Cum nu apare nici o mențiune a destinatarilor, e se presupus, ca și în alte cazuri, că au beneficiat de ajutoare școlile, bisericile sau unii săteni săraci sau care înregistrau pagube cauzate de incendii sau inundații, etc.

Creditele anuale oferite de către reuniunea „Speranța” locuitorilor de pe Valea Bârgăului, pe parcursul a peste 25 de ani, între 1885-1909 au redus fenomenul cămătăriei, dar mai ales, au oferit posibilități suplimentare celor care au accesat aceste împrumuturi, să-și amelioreze condițiile de viață, să-și doteze și modernizeze gospodăriile cu inventar agricol și animale, să achiziționeze, în situații mai rare, chiar și terenuri agro-silvice.

²⁶ *Ibidem*, VI, Sibiu, 1905, p. 128.

²⁷ *Ibidem*, VIII, Sibiu, 1907, p. 158.

²⁸ *Ibidem*, II, Sibiu, 1901, p. 104.

²⁹ *Ibidem*, VI, Sibiu, 1905, p. 128.

³⁰ *Ibidem*, XI, Sibiu, 1910, p. 184.

³¹ *Ibidem*, II, Sibiu, 1901, p. 104.

³² *Ibidem*, VIII, Sibiu, 1907, p. 158.

³³ *Ibidem*, XI, Sibiu, 1910, p. 124.

³⁴ „Compas românesc. Anuar financiar”, I, Sibiu, 1893, p. 56.

³⁵ „Anuarul băncilor române”, I, Sibiu, 1900, p. 104.

³⁶ *Ibidem*, VI, Sibiu, 1905, p. 128.

³⁷ *Ibidem*, XI, Sibiu, 1910, p. 184.

³⁸ „Compas românesc.. Anuar financiar”, IV, Sibiu, 1896, p. 60.

Apoi, conducătorii reuniunii, cu studii medii, dar cel mai adesea, cu studii universitare, au reușit prin contactele directe cu solicitanții de credite să ofere consultanță economic-financiară sau agrară. Prin integrarea unora dintre ei, cum au fost Nicolae Hângănuț, Pavel Beșa, Anchidim Candale, Simion Monda, Eliseu Dan, ca membrii activi ai Despărțământului Bistrița al ASTREI, sesizăm implicarea lor în activități cultural-naționale derulate permanent de către conducerea acestuia în satele bârgăuane, pe teme de cultură generală, sanitare sau economice, cu aplicații sau demonstrații practice.

De asemenea, semnalăm prezența acestor frunțași ai reuniunilor din zonă la buna desfășurare a Adunării Generale a Societății pentru Fond de Teatru Român, din zilele de 7-8 septembrie 1902, de la Bistrița. Nicolae Hângănuț și Simion Monda s-au numărat printre membrii comitetului de organizare a evenimentului. Cu acest prilej, prin achitarea a 10 coroane, Simion Monda, Nicolae Hângănuț, Eliseu Dan, Ioan Dologa – membrii ai Direcțiunii „Speranței” – au devenit membrii ordinari ai acestei societăți³⁹.

Transformarea reuniunii „Speranța” la începutul anului 1910 în institui de credit și economii (bancă pe acțiuni) încheia un capitol în viața social-economică din Prundu-Bârgăului și deschidea orizonturi pentru noi instituții, în sensul dezvoltării și consolidării economice a zonei, păstrând în conducerea sa totalitatea membrilor Direcțiunii de până la 1909.

Desigur, înfățișarea unor aspecte de istorie social-economică este mult mai puțin atrăgătoare și mai frustră decât expunerea unor evenimente de ordin politic sau cultural, îmbrăcate adesea în forme stilistice și pagini pline de pretenții, poate mai ușor accesibile, agreabile li mai vizibile. Descrierea unor episoade de viață materială derulate, nu arareori, sub semnul grijilor cotidiene, în forme și modalități lipsite de spectaculozitate, ne oferă însă posibilitatea de a contura, chiar și fragmentar, eforturile întreprinse de înaintași spre asigurarea unor raporturi stabile și temeinice, ce au asigurat, în condiții nu dintre cele mai prospere, nivel minime, dar necesare funcționării și evoluției sistemului educațional, cultural și politic național.

Pe aceste fundamente s-au format în timpul epocii moderne efigiile sutelor de personalități ale neamului nostru. Fără acumulările și dezvoltările de ordin material, înregistrate de societatea românească transilvăneană, în speță, de către elitele și locuitorii Văii Bârgăului, nu ar fi împlinit multe din idealurile și realizările culturale și politice, înfăptuite și de românii de aici, la cumpăna veacurilor XIX-XX.

Iată de ce, dezvoltând sintetic și parțial crâmpoie din istoria unei vechi și însemnate instituții de credit cooperatiste transilvane, care a fost „Speranța”, considerăm că aducem o modestă și necesară contribuție la istoria civilizației lumii și locuitorilor Bârgaielor în epoca modernă.

Întrucât acest episod a deschis pentru „Speranța” și conducătorii ei, activități noi, derulate pe parcursul unei îndelungate perioade de timp, până în anul 1937, întretăiată de evenimente politice, militare sau economice, care au influențat efectiv bunul mers al afacerilor financiare, ne propunem să le tratăm într-o secvență de sine stătătoare, în numărul următor al anuarului.

³⁹ Viorel Rus, „Un eveniment cultural românesc în Bistrița anului 1902. Adunarea generală a Societății pentru crearea unui Fond de Teatru Român”, în *In Honorem. Mircea Prahase*, editori Adrian Onofreiu, Dan Lucian Vaida, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2012, pp. 237-238; 240-245.

**Călin MUSTEATĂ, Crâmpenie de istorie.
Membri ai familiei Monda din Bistrița Bârgăului**

„Un popor care nu își cunoaște istoria este ca un copil care nu își cunoaște părinții „spunea Nicolae Iorga. Din acest motiv am găsit de cuviință că trebuie amintesc în fața dumneavoastră unele lucruri referitoare la ceea ce au fost pentru comuna Bistrița Bârgăului, câțiva membrii ai familiei Monda.

Comuna Bistrița Bârgăului s-a bucurat de-a lungul istoriei de privilegiul de a da lumii o serie de intelectuali, oameni de seamă, care au plecat din această comună, mai departe la studii. Unii s-au întors alții au ales să-și continue activitatea în altă parte. Totuși acest lucru nu i-a determinat să-și uite locul natal. Nu este cazul să-i amintim pe toți aceia care-și au rădăcinile în Bistricioara, fie că s-au născut în Bistrița Bârgăului, fie au bunici și străbunici aici, pentru că acest lucru ne-ar lua prea mult timp. Totuși vreau să supun atenției dumneavoastră câțiva dintre ei, și anume câțiva membri ai familiei Monda.

Mergem pe firul istoriei, pornind din trecut spre zilele noastre și o să găsim numeroși tineri, între care amintim: Iacob Monda, Iuliu Monda, Ioan Monda, Aurel Monda, Simion Monda, tineri care s-au bucurat de sprijin cu burse din fondurile grănicerești. Unii dintre aceștia au urmat apoi studii superioare la Universități din Viena și Budapesta. Răscolind prin arhivele statului s-au descoperit diferite documente care scot în evidență acest lucru; astfel într-un tabel cu bursierii Fondurilor grănicerești născuți din localitatea Bistrița Bârgăului apar menționați printre alții:

- Monda Iuliu 1896 – 1898, 1898 – 1902 Medicină
- Monda Victor 1900 – 1904 Școala de ofițeri
- Monda Ioan 1901 – 1910 Drept
- Monda Corneliu 1911 Ucenic lăcătușărie

În rândurile care urmează ne vom îndrepta privirea asupra a câțiva dintre membrii familiei Monda și anume:

- învățătorul Iacob Monda
- doctor Andrei Monda
- preotul Simion Monda
- preotul Aurel Monda

Învățătorul Iacob Monda

Învățătorul Iacob Monda s-a născut în familia cantorului Ion și Ioana Monda din Bistricioara. Nu se cunoaște unde își face studiile primare dar în continuare studiază științele pedagogice și este absolvent al Școlii de Preparandie de la Năsăud, (înființată în 1837). Va fi unul dintre primii dascăli ai comunei, implicându-se cu dăruire în aceasta nobilă meserie chiar dacă în acele vremuri de pionierat al învățământului desfășurarea activităților era mult îngreunată.

Învățătorul Iacob Monda a activat ca învățător aproximativ din 1861 până în anul 1889, era învățător calificat și se înscrie între cei mai de seamă învățători pe care i-a avut școala din comuna Bistrița Bârgăului. Așa cum am arătat anterior acest dascăl a slujit cu dăruire școala aproape 30 de ani. Din documentele vremii aflăm că era un învățător care își făcea treaba cu pasiune și nu acceptă acuze la adresa muncii pe care o desfășoară în slujba copiilor satului.

Rapoartele întocmite de către preoții parohi ai comunei arată că până în anul 1876 școala din comuna Bistrița Bârgăului funcționează bine, învățătorul acelor vremuri Iacob Monda făcându-se plăcut de copii și de către oamenii comunei, acest lucru îl putem aminti pe marginea faptului că documente ale vremii menționează că în Transilvania școlile, chiar și cele confesionale, au avut de suferit o perioadă de declin în urma evenimentelor din 1848. Începând cu 1879 tendințele de maghiarizare a învățământului sunt tot mai accentuate, se introduce limba maghiară ca disciplină de studiu în școlile confesionale și obligatoriu în liceele pedagogice, învățătorii în exercițiu fiind obligați să și-o însușească. Învățătorul Iacob Monda este amintit în rapoartele vremii ca știe limba maghiară, o înțelege, vorbește și scrie bine, ca o dovadă a faptului că își făcea meseria cu pasiune și interes.

Doctor Andrei Monda (1856-1926) – a fost prezentat într-o altă ediție a Simpozionului de către doctorul Mircea Gelu Buta

Andrei Monda a avut posibilități materiale de a face studii și de a se afirma. Primii ani de școală îi face la Școala Trivială din Prund, după care continuă la Gimnaziul din Năsăud.

În anul 1880 se înscrie la Facultatea de Medicină Umană de la Viena, pe care o absolvă, obținând în 1885 și doctoratul în medicină generală și chirurgie. A făcut 9 luni o perioadă de practică la renumitul spital vienez „Algemeines Krankenhaus” (AKH). În perioada 1886-1924 a servit medicina, ca balneolog, la Sângeorz-Băi, remarcându-se printr-o activitate științifică și practică meritorii. A participat la diverse Congrese internaționale de medicină generală și balneologie, prezentând comunicări ce reflectau preocupările sale.

Ca membru al Asociației Medicilor din Europa a făcut numeroase excursii de studii, vizitând institute medicale și spitale moderne din Germania, Italia, Anglia, Belgia, Norvegia.

A fost fondatorul Societății pe acțiuni „Hebe”, contribuind la recunoașterea zonei Sângeorz-Băi și la valorificarea apelor minerale tămăduitoare.

Doctorul Andrei Monda a avut preocupări social-culturale, fiind implicat și în lupta pentru libertatea și unitatea națională. În timpul acțiunii memorandiste din 1892 a fost acuzat de colaboraționism cu această mișcare ardeleană, confiscându-i se invitația de participare.

A fost înmormântat în Cimitirul Ortodox din Bistrița

Începând cu 1862, documentele de arhivă menționează pe primii membri ai ASTREI în persoana prof. Octav Barițiu, preotul Simeon Tanco, jr. Florian Mikeș la care se adaugă în anii următori: Ioane Catone, Basiliu și Ioane Dumbravă, Nechita Ignat (care a participat și la elaborarea Statutelor ASTREI!), Ioachim Mureșan – președ. Judecătorie, Ioan Pavel – viconotar, Toader Anton – cpt, Leon Pavelea – prof., Grigore Moisil – vicar, Alex. Bohățel – cpt. distr., Florian Porcius – vicecpt., Francisc Mihăilaș – cpt., Ioan Isipu – Rodna, M. Făgărășanu – Tăure, Iosif Balu – Ilva Mare, Maxim Pop, A.P. Alexi, Ioan Mălai, Florian Moțioc, Șt. Buzilă, Basiliu Groze, Basiliu Bașotă, dr. C-tin Moisil, dr. Paul Tanco, Gr. Pletosu, Gavril Scridon, Ioan Ciocan, medic Simeon Stoica, **Andrei Monda**, Ioan Gheție, Solomon Haliță, Nestor Șimon, Anton Precup, Vasile Petri, Sandu Manoliu, Iulian Marțian, Virgil Șotropa, N. Drăganu, dr. Emil Precup

De altfel familia Monda din care a făcut parte și Iacob Monda a mai avut și alți membrii marcantă care și-au dedicat activitatea și viața școlii, și anume **preotul Simion Monda** care era interesat

foarte mult de organizarea învățământului din comună, reușind astfel să se ocupe de cele două școli confesionale (Sat Și Pustă), și locuințele pentru învățători.

În anul 1884 protopopul Simion Monda a fost numit paroh onorific al Bistriței. Din cauza lipsei mijloacelor financiare, parohia ortodoxă Bistrița a fost organizată abia în anul 1898. Ea se subordona Protopopiatului ortodox român Bistrița, ce a făcut parte din Mitropolia ortodoxă a Transilvaniei în perioada 1898-1918 și din Episcopia ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului în perioada 1919-1939¹.

Preotul Simion Monda, între anii 1884-1907, a fost protopopul tractului Bistrița. În vremea păstoririi sale se pune problema construirii unei noi biserici, dar proiectele sale sunt respinse de Consistoriul bisericesc din Sibiu pe motive financiare. El s-a ocupat mult și de învățământ, în acest sens în 1880 a fost ales din partea Mitropolitului Miron Romanul din Sibiu conducătorul conferințelor învățătoreshti de la Idicel. Tot prin intervențiile sale s-au construit școala de lângă biserică și școala de la Pustă (1896), precum și locuința pentru învățător².

Începând cu anul 1885 ședințele sinodului protopopesesc s-au ținut în orașul Bistriței la hotelul Saling într-o cameră închiriată. Cu toate că au depus eforturi de a transpune în practică acest deziderat, protopopii Simion Monda și Vasile Bălan nu au reușit să mute sediul protopopiatului aici din lipsa fondurilor necesare. Abia odată cu numirea lui Grigore Pletosu, în anul 1909, la conducerea Protopopiatului ortodox român și a Oficiului parohial ortodox român a Bistriței, sediul protopopiatului s-a mutat în orașul Bistrița. Sediul protopopiatului se afla de obicei în parohia în care protopopul era preot. De aici rezultă și dese schimbări ale sediilor protopopiatului. De la începutul sec. XX, când sediul protopopiatului a fost fixat în orașul Bistrița, protopopii erau obligați să se stabilească aici. Din documente rezultă următoarea înșiruire de protopopi sau administratori protopopești:

- 1) Ștefan Popovici (1789-1791) – sediul nu se cunoaște
- 2) Iacob Buzdug (1791-1800) – Rusu Bârgăului
- 3) Alexandru Buzdug (1801-1830) – Rusu Bârgăului
- 4) Terente Bogat (1830-1855) – Mijlocenii Bârgăului
- 5) Teodor Buzdug (1856-1875) – Rusu Bârgăului
- 6) Ion Buzdug (1876-1884) – Josenii Bârgăului
- 7) Simion Monda (1884-1907) – Bistrița Bârgăului
- 8) Vasile Bălan (1907-1909) – Blăjenii de Jos
- 9) Grigore Pletosu (1909-1934) – Bistrița
- 10) Victor Mureșan (1934-1948) – Bistrița
- 11) Zagrai Gheorghe (1949-1952) – Bistrița

Pr. Aurel Monda (1910-1938) este fiul protopopului Simion Monda. El a păstorit în vremuri grele – primul Război Mondial și anii răi – adică anii în care nu s-au făcut bucate și a fost foamete (1912-1915). Din cauza ploilor a fost „povoi” și a mânat case și nu s-au făcut bucate „cei cu putere aduceau bucate din Moldova iară sărăcimea aducea scoarță de ulm, o uscau și o măcinau, făceau turtă mestecată cu diferite buruiene”.

De asemenea preotul Aurel Monda care face parte din familia Monda va avea o contribuție serioasă la continuarea și bunăstarea învățământului din comună.

Dintr-un raport al preotului Aurel Monda datat 28 mai 1920 reiese că în **centru** situația școlii era următoarea: școala se numea școală confesională de stat cu un învățător, localul școlii construit în anul 1896 în valoare de 18000 de Coroane era în stare bună și era alcătuit din 2 săli de clasă, 2 camere de locuit pentru învățător și 2 anexe. Învățătoare la acea dată era Leontina Beșa născută la 14 februarie 1882 absolventă a școlii pedagogice de la Sibiu din anul 1900, în învățământ lucrând din anul 1898, iar la Bistrița Bârgăului din anul 1901, având la data raportului gradul definitiv și un efectiv de elevi de 44 de băieți și 32 de fete. Îngrijitor este pomenit Andrei Timiș.

Ion Th. Ilea spune în „Mărturiile unui anonim”: „...învățătoarea mea Leontina Beșa, popa Aurel Monda și fratele său, maiorul Monda m-au sfătuit să merg mai departe la școală...”

Multe ar mai fi de adăugat... dar timpul nu permite.

¹ Direcția Județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale (în continuare D.J.B.-N.A.N.), Fond: Protopopiatul ortodox român Bistrița, dos. 840/1898-1900, f. 14.

² Bistrița Bârgăului, Contribuții documentare, Cluj-Napoca, 2010, p. 36.

Au mai murit: *Alesandru Comanescu*, jude de tablă în pensie, la Cluș, în 5 iunie n., în etate de 58 ani, jelit de soția Elena n. Macedonfi, de sora Ana și de fratele Octavian; — *Ioan Vaida-Voevod sen.* de Gârboș, mare proprietar și virilist al comitatului Solnoc-Dobâca, la Olpret, în 1 iunie st. n., în etate de 63 ani; — *Teodor Bondriș*, subjude reg. în Baia-de-Criș, la 28 maiu, în etate de 41 ani; — *dr. Nerva O. V. Moldovan*, medic de cerc în Săvădisla, la Cluș, în 31 maiu n., lăsând în doliu profund pe soția Olimpia n. Vlăduțiu și o fiică; — *Petru Suciu*, protopretor în Iara-de-jos, în 1 iunie n., având 60 de ani; — *Ved. Ioana Monda n. Orban*, la Borgo-Bistrița, în 5 iunie, în etate de 80 ani, jelită de fiu Iacob Monda învățător pensionat, Simeon Monda protopresbiter, dr. Andrei Monda medic și de alți numeroși consângeni.

Numărul 22 Oradea-mare 28 maiu (10 iunie) 1900 Anul XXXVI.
 Apare duminica. Abonament pe an 16 coroane, pe $\frac{1}{2}$ de an 8, pe 3 luni 4. Pentru România pe an 20 lei

Simion CRISTEA,
Părintele Nicolae Cristea (1888-1977)

Cu ani și ani în urmă, într-o conferință la Cluj, l-am definit pe Părintele Nicolae Cristea, venerabilul meu antecesor de la Suseni, „preotul grădinilor înflorite”; o definiție copios subliniată de ierarhii de atunci. O livadă înflorită supune balastul contingentului, sporind sacralitatea creației. S-a născut sub patronajul Sf. Mucenici din Sinai și Rait, la 14 ianuarie 1888 în satul Coroeni, lângă Târgu Lăpuș, dintr-o familie de gospodari fruntași și buni creștini. Părinții săi, Alexandru și Floarea, au mai avut doi feciori, pe Vasile și Gavril, care și-au întemeiat familii alese. După școala primară a urmat gimnaziul la Dej și la Cluj, unde a absolvit și Școala Normală, printre cei mai buni elevi.

Tânărul învățător, numit în Târgu Lăpuș, se căsătorește în 1917 cu domnișoara Valeria, fiica preotului Constantin Micu din Vima Mare, rudenie cu vestitul haiduc Pinte Viteazul. Li s-au născut doi copii: Constantin, student la Drept, căzut în al doilea Război mondial și Lia, educatoare prețuită de toată lumea. Ginerele său, Tudorel Avram, un bănațean de viță aleasă, avea în pregătirea superioară două diplome mari, de Comerț și Teologie, era un om de

mare vază în sat. Părintele s-a bucurat și de trei minunați nepoți: Nana (prin căsătorie Vlad), profesoară emerită, Nicu, mare om de afaceri și Costică, secretar. Filosofia nuanțelor vieții arar picură firul zilelor cu puncte nodale, de superioară elecțiune. Un astfel de eveniment s-a întâmplat și cu învățătorul Nicolae Cristea, în vara lui 1928, la Liturgia arhierască de la Târgu Lăpuș, oficiată de episcopul Nicolae Ivan, ctitorul Catedralei din Cluj. Participând cu un grup de elevi i s-a oferit și citirea Apostolului. Statura sculpturală, chipul radios, și timbrul vocal l-au impus marelui ierarh, care, cu intuiția lui proverbială, l-a luat în petalele ochilor. Percutant și univoc a fost invitat la treapta preoției cu studiile teologice în devenire. pe care le-a făcut la Sibiu. Ce credit, ce ascendență, ce considerație la prima vedere. De aleasă prețuire s-a bucurat părintele Nicolae și din partea mitropolitului Nicolae Bălan, prin nepoata sa, Silvia Fabian, căsătorită cu un verișor al părintelui Nicolae, de la Boiu Mare.

După această răscruce a orizonturilor pure, părintele Nicolae ajunge preot la Susenii Bârgăului, deși aici erau doi teologi în anii doi și trei. Conștient de valoarea sacerdoțiului, în hărnicia sa, părintele Nicolae prindea orele studenților încât diminețile și serile îl găseau cu cărțile pe masă, după pilda albinei ce cară mierea la prisăci. Fără echivoc, preoții de pe Bârgău l-au primit ca pe unul din ai lor, asimilându-l ca pe un frate.

Ajuns la Suseni, ochiul și mâna părintelui, pe lângă cele sfinte, au început să lucreze la cele ce nu existau în parohie, mai întâi casa parohială, una exemplară, din cărămidă turnată în sat și, împreună cu primăria, căminul cultural la aceeași valoare estetică. Era dirijat de gustul pentru frumos și durabil. Prin profesionalismul său, enoriașii îi erau atașați, fiecare cuvânt prindea ecou trainic în conștiința lor. Era omul cuvântului și al faptei, fiind un adevărat apostol și părinte al satului. Îndemnurile și sfaturile sale erau ascultate și urmate la centimă. Pentru omul sărac regreta că nu are trei mâini. Casa și mâna lui erau deschise pentru oricine. În același tipar era turnată exemplar și inima familiei. Etic vorbind, casa lor avea toate ferestrele în soare.

Părintele Nicolae liturghisea cu dăruire, predicând la inima credincioșilor, acolo unde trebuie să ajungă cuvântul lui Dumnezeu. Câteva dintre predicile sale mi-au ajuns în mână; erau frumos caligrafiate, ținea foarte mult la formă, dar și conținutul era foarte bun, fiind alcătuite după toate regulile omiletice. Și lecțiile de religie erau consistente. Uneori sporea adecvat manualul, fapt apreciat laudativ de preoții și directorii școlilor de pe Bârgău, dintre care amintim pe preoții Ionuc Buzdug, Augustin Pop și Gavril Relea și directorii Toma Platon, Matei Albu, Dumitru Titieni și Liviu Mănarcă. La Protopopiatul Bistrița a obținut aceleași succese. Așa este, fiecare expresie, fiecare cuvânt cu jocul scânteietor al sunetelor proprii.

Ca vocație pedagogică avea ceva din Pestalozzi (†1827), intuind înzestrarea intelectuală a elevilor de pe chipul lor, din cuvintele și din preocupările lor. Părinții elevilor superior înzestrați erau îndemnați să-i înscrie la școli superioare. Pe cei cu posibilități materiale reduse îi ajuta cu împrumuturi bănești iar pe unii îi susținea cu daruri substanțiale. Ilustrăm informația cu un singur caz: Amintim pe Teodor Bălan, fratele lui Viorel, ambasador în Polonia, care i-a păstrat o vie recunoștință. S-au păstrat în familie câteva scrisori de la el de-o înaltă grație. L-am întâlnit și eu de două ori și mi-a lăsat o impresie deosebită. Vorbea despre părintele Nicolae ca despre părinții săi. Dacă recunoștința este o virtute rară, aici s-a făcut ciorchine.

Vorbind de generozitatea părintelui Nicolae, de sufletul său mărinimos și nobil, se impune stringent să amintim și un alt aspect al bunătății și dărnicii sale. Foametea din anii 1946-1947, ce s-a abătut peste țara noastră, cu deosebire peste Moldova, i-a adus, prin mărinimie, în casă două fetițe, din care n-a rămas decât una, Pachița Luca din Buhalnița – Iași, o fată bună, ascultătoare, foarte harnică și atașată de familia părintelui, pe care toți ai casei au iubit-o ca pe copilul lor. După criză ea n-a voit să se întoarcă acasă, deși făcea parte dintr-o familie bună. Nici familia părintelui Nicolae nu s-a putut despărți de ea și a rămas aici pe viață. La vremea nubiității s-a căsătorit ca orice mireasă de frunte, cu un băiat singur la părinți. Părintele a înzestrat-o cu mâinile pline ca pe propriul său copil. Soțul ei, Ioan Bodașcă, un bărbat de seamă în sat, a fost prim curator în vremea mea. Au trei copii frumos realizați. Părintele a mai crescut șase copii din sat, băieți și fete „toți plecând la ora căsătoriei cu zestre frumoasă. În zestrea băieților intra și un car cu boi. Ca ilustrație aducem doar un singur nume, pe Andrei Puțura, căsătorit în Joseni, realizat ca mare gospodar.

O altă preocupare nobilă, predilectă a părintelui Nicolae a fost cultivarea pomilor, având pepinieră proprie, sub ochi, în grădina casei, unde a făcut și prima plantație. Consilierii și satul întreg, la primele propuneri au făcut opoziție plantației. Țineau mult la mălăiștile lor. Răbdarea și înțelepciunea părintelui au biruit și după câțiva ani, când au văzut cum crește „paradisul” din grădina parohială i-au mulțumit și l-au imitat. Astfel, rând pe rând, succesul a fost deplin, că și satele din jur, tot Bârgăul, a devenit o adevărată livadă. De aici inspirația definiției „preotul grădinilor înflorite”, pe care am dedicat-o părintelui cu ani și ani în urmă. Când ne plimbam prin livadă, aveam impresia că fiecare pom îi făcea părintelui o plăcere. Episcopului Nicolae Colan, viitorul mitropolit al Ardealului, la una din vizitele sale canonice, i s-a propus de către părintele Nicolae să-și aleagă un măr dintre cei mai frumoși, din mijlocul grădinii, la care episcopul s-a oprit la un parmen auriu, singurul din toată livada., pe care, la ceas de toamnă îl culegea cu mâna proprie și cu ochiul strecurat. În frumusețea ei, livada părintelui Nicolae aducea ceva din „grădina zânelor” de la Ciucea lui Goga.

La Prundu Bârgăului, părintele Nicolae a avut un mare antecesor în domeniul pomiculturii, deși nu s-au cunoscut și n-a avut vreo influență. E vorba de farmacistul Albert Wachsmann (+1928), „un pomolog de talie europeană, creator și de soiuri noi, obținând diplome și premii de la multe Academii științifice din Europa, până la „Medalia de Aur” a Republicii Franceze.” (Titus Wachsmann Hogiu, Bârgăuani de Top, Ed. Karuna Bistrița, 2009, p. 248-249.). Nu știm dacă s-au cunoscut, oricum, idealul lor a fost același, slujit cu toată sfințenia. (Cum vremurile limpezesc istoria, se știe acum sub cerul limpede că farmacistul și pomologul Albert Wachsmann de la Prund a fost bunicul patern al reputatului profesor și scriitor Titus Wachsmann Hogiu).

Părintele Nicolae a trecut și prin cumpăna celor două războaie mondiale. Am văzut că prin Costică, fiul său, și-a plătit cu lacrimi vama. În 1944 doar câteva ore l-au scutit de soarta celor șapte executați la Prund. Fiind și el arestat, când li s-a rostit la Bistrița ordinul de eliberare, el, a luat drumul și până în Tomnatic nu s-a mai oprit. N-a mai așteptat mașina ce avea să-i ducă acasă. A procedat ca pe

front: unde s-a deschis o cărare n-a rămas necălcată. Fiecare cărare are chemarea ei. Șoaptele sacre ale inimii trebuiesc bine ascultate.

Ca preot de elită, cu mult deasupra multora, părintele Nicolae a fost onorat cu toate distincțiile preoțimii de mir. Numele său va rămâne ca o exergă pe medalia susenarilor, iar Onorata Primărie îi va întinde într-o zi, post-mortem, covorul cetățenilor de onoare ai comunei. Prea onorații mei succesori da le Suseni, PC Preoți Dumitru Pugna și Părintele Gabriel, fiul sfinției sale. Îi pomenesc numele cu mare venerație, împreună cu toți enoriașii, ca semn de înaltă prețuire a valorilor trecutului.

Limanul slăvilor cerești l-au chemat în 1977, la aproape 90 de ani, după o viață frumoasă, sacerdotal chivernisită.

Etic vorbind, se cuvenea să-i dedic un medalion; îndemnul lăuntric îmi era viu, mă invita demult, l-am făcut acum. Părinte Nicolae, vă rog să îl primiți.

Adrian MĂNARCĂ, ***Presa și Valea Bârgăului sau Țara Bârgaielor***

Stimat auditoriu,

Aici, lângă umărul Heniului, se potrivește cel mai bine să vorbim despre viața materială sau spirituală a Văii Bârgaielor.

Denumire ce poartă în ea semnificația unor zbuciumări de peste opt secole, cu o școală în care se învăța, se gândea și se simțea românește, încă acum aproape 200 de ani, ne oferă posibilitatea unei metafore.

Valea Bârgaielor a însemnat și va însemna întotdeauna, pentru toți oamenii de bine, o curgere, însă o curgere spre geneză, spre izvoarele istoriei noastre, spre începuturile arborelui genealogic a devenirii noastre actuale.

Valea Bârgaielor a îmbrăcat și îmbracă haina unor profunde înțelesuri, înțelesuri pe care filele scrise și, mai ales nescrise, ale istoriei ni le descifrează și ni le vor descifra, poate. Dovezile de continuitate, ca cele scoase la iveală la Rusu Bârgăului, așteaptă să fie citite, dar mai ales așteaptă să vorbească și din alte locuri ale văii.

Fiecare împrejurare ne dovedește, fără putință de tăgadă, că aici s-au născut, au trăit și au murit oameni adevărați. Au fost și au rămas oameni, oameni care au înțeles că istorie înseamnă file de luptă, de jertfă, zbucium, de necazuri și până mai ieri, arareori de bucurii.

Dovezile istoriei nu lipsesc și aduc cu ele argumentele de neclintit, concrete, ale atestărilor documentare.

În 1786 ia ființă școala trivială cu limba de preda română la Prundu Bârgăului, moment din care semeța așezare a prundenilor devine de drept și de fapt capitala bârgăuanilor, locul unde se țese cu fire nevăzute, dar oricum trainice, pânza speranțelor, a năzuințelor dragi tuturor românilor.

Istoria, cu toate implicațiile sale mari sau mici n-a ocolit nici salba satelor de pe Valea Bârgaielor.

Și oamenii acestei văi s-au implicat cu fermitate, au trăit intens momentele de răscruce ale istoriei.

Argumentele nu lipsesc și ele vă sunt bine cunoscute.

Printre aceste momente fierbinți, un moment deosebit înscrie anul 1936, anul în care, ca o replică a evenimentelor ce se succed cu repeziciune pe aceste străvechi meleaguri de spiritualitate românească, prin strădania unui entuziast grup de tineri intelectuali, apare gazeta intitulată sugestiv „Valea Bârgăului”, care-și stabilește redacția și administrația în Prundu Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud.

Acest moment de adânci semnificații era justificat și mai ales așteptat în atmosfera de puternică efervescentă publicistică a momentului.

Informațiile ce se pot desprinde din materialul faptic cercetat pornesc de la numărul 2 din februarie 1936, primul număr nu-i prezent în colecțiile mai importante ale județului și merg până la numărul 8 din septembrie 1936.

Este drept, viața publicației a fost foarte scurtă, s-a stins la o vârstă foarte tânără, dar ceea ce este deosebit de important este faptul că în marea majoritate ceea ce publică „Valea Bârgăului” în efemera sa existență, atestă maturitatea și mai ales profesionalitatea celor ce s-au angajat în această inedită întreprindere pentru aceste meleaguri.

Din caseta nr. 2/ februarie 1936, aflăm că publicația „apare lunar sub conducerea unui comitet de redacție”, ultimul număr divulgându-ne că gazeta se tipărea la întreprinderea „I. Goldstein” din Dej, toate numerele existente au același format, 28/44 cm, în 4 pagini, cu excepția numărului 6-7 din august care, reunind două numere, se întinde pe 6 pagini.

Lunar, gazeta bârgăuanilor care, așa cum se spune în editorialul celui de-al 2-lea număr „este străduința unui grup de tineri – feciori ai acestei văi – mânați de gândul bun și chibzuit, de a

pune la îndemâna sătenilor o publicație unde vor găsi sfaturi și îndemnuri în legătură cu viața lor de toate zilele, iar intelectualul va găsi întotdeauna o problemă nouă ce frământă mintea doritorilor de mai bine și pentru dezlegarea căreia coloanele foii îi rămân larg deschise”... „va duce din comună în comună, din sat în sat, din cătun în cătun, din casă în casă, cuvântul cel bun și pornit din inimă”.

Este, fără îndoială, o minunată profesiune de credință semnată cu modestie „Un cititor”, semnătură ce ar putea semnifica la o rapidă descifrare dorința de largă implicare între cititorii și pentru masa de cititori a colectivului redacțional care, cu deosebit de nobile intenții, se vroia mesager a întregii suflări românești de pe Valea Bârgaielor.

De fapt, toate cele 6 numere atestă, fără putință de tăgadă, faptul că „gazeta este scrisă de bârgăuani pentru bârgăuani”, fiind în același timp o tribună, constituind un izvor nesecat de energii românești și păstrând comorile sufletului bârgăuan.

De altfel, în articolul „Rânduri pentru bârgăuani”, cu foarte multă sinceritate și culoare, N.I. afirmă „Slova noastră să fie smulsă din frământările tuturor bârgăuanilor. Am vrea ca rândurile acestei gazete să împrăștie, pe toată valea, căldura binefăcătoare în care se topesc patimile și în care se alege și încheagă în duh de armonie reconfortantă unitatea noastră sufletească, a acelor care suntem membrii familiei bârgăuane... de ce n-am fi o unitate? De ce n-am putea reprezenta o forță creatoare, de cultivare a unui specific și de apărare a unor interese comune?” (nr. 2/1936, pag. 1). De ce Partidul Bârgăuanilor n-ar putea fi azi, ori mâine, o realitate?

Aceste viguroase gânduri vorbesc răspicat despre platforma program a gazetei, aceasta publicând încă de la început, într-un ton virulent, un doct rechizitoriu semnat de Vasile Purcil și care, sub titlul „Constatări din graniță” dezvăluie incompetența, gestiunea „eronată”, datoriile care grevau pădurile, starea precară în care se găseau și care aveau repercusiuni directe chiar asupra continuării studiilor de către studenții români, ton în care se înscrie și articolul lui V. D. Varna intitulat „Viața studentescă și bursele studentești”.

Poziția intolerantă, critică, este o prezență ușor atestabilă în fiecare din cele 6 numere. Fiecare dintre ele, fiecare apariție demonstrează o angajare socială de netăgăduit. Articole cum ar fi „Pacea sau războiul?” semnat T.O., „Cultul înaintașilor” a lui Constantin V. Șirlincan sau „Cine poartă răspunderea?” de George Spornic sunt tot atâtea pledoarii pentru rațiune, pentru ridicarea la luptă împotriva înarmării, a războiului, dorindu-se, printre altele, răspunsuri la întrebarea: De ce unele națiuni se vor stăpâne peste altele? Întrebare încă valabilă.

Fără îndoială că, pe lângă aceste articole de avangardă, mai există și articole sau notițe care demonstrează că gazeta „Văii Bârgăului” era tributară mentalității epocii, neputându-se desprinde în totalitate din chinga interpretării oficiale a unor evenimente de adâncă rezonanță în viața țării, așa cum a fost procesul comuniștilor de la Craiova.

Totuși, un merit, printre atâtea altele al celor ce alcătuiau colectivul redacțional, este și modul în care au gândit și au realizat grafic această gazetă. Cu intenții evidente de a fi utilă unei mase cât mai largi și mai diverse de cetățeni, intenții ce se desprind chiar din costul diferențiat al abonamentelor, pentru țărani, muncitori – intelectuali și instituții, „Valea Bârgăului” ne apare ca o gazetă bine structurată, pe pagini tematice, diversă, mergând de la editoriale de ținută și până la umor, știri și publicitate. Și atunci publicitatea dădea viață oricărei gazete, publicații și astăzi orice publicație nu supraviețuiește altfel.

Apare astfel „Pagina săteanului”, cu sfaturi practice complexe destinate țăranilor, „Pagina literară”, cu poezii și recenzii, iar pagina a patra, un fel de pagină-mosaic, cuprinde „Știri și informațiuni” externe, prezentări de localități (Colibița, Prundu Bârgăului), publicitate, ba chiar știri sportive.

Este, de asemenea, meritorie consecvența cu care este publicată poezia, recenzii și prezentări de cărți, toate acestea fiind încă un argument în sprijinul afirmației că gazeta „Valea Bârgăului” se dorea a fi cu adevărat diversă și, mai ales, atractivă.

Poezie, umor, povestiri scurte semnează Ion Th. Ilea, Ina Maria H., Sandu, Constantin Măhăra etc. Pseudonimele sau inițialele nu ne opresc să descifrăm în creațiile publicate filonul de necontestat al talentului.

Sunt, de asemenea, demne de remarcat în numărul 5, spre exemplu, articolele care ni-l prezintă sub semnătura lui Iuliu Moisil pe „Mitropolitul Gavril Bănulescu Bodani, mitropolit de Basarabia și născut în 1750 în Bistricioara su sub semnătura Ștefan Costea la rubrica care se vrea permanentă probabil „Figuri legendare, Horia, simbol și îndemn la luptă, pentru ca în nr. 8, Andrei T. Mistic să omagieze pe octogenarul Ilarion Bozga, nume de referință în învățământul zonei.

Fără îndoială că articolele citate ca și altele apărute sub semnătura lui Macedon I. Ușeriu, George Tib, Zagrai, Vasile Purcil, V.D. Varna, Constantin V. Șirlincan și toți ceilalți ne dovedesc intenția perpetuării publicației a cărei ultim număr, după toate probabilitățile, acesta este cel din septembrie, înseamnă și stingerea frumoasei și viguroasei flăcări publicistice apărută pe Valea Bârgaielor pentru Valea Bârgaielor.

Oricum însă, așa cum se subliniază și în primul număr, în articolul de gardă pot fi amintite și pentru a prezenta cuvintele lui Spiru Haret „Mult pot face, puținii buni împreună” și care se referă nu numai la colectivul redacțional și la oamenii acestei minunate văi, oameni care au fost, sunt și vor rămâne minunați. Presa de ieri și adesea și cea de azi vorbește despre acest incontestabil adevăr. Să facem astfel încât toți șoimii patriei, de ce n-au mai fi șoimi?, tinerii sau vârstnicii să poată zbura pe lumină spre lumină.

Și pentru că foarte adesea multe evenimente par a fi ciclice, trebuie să spunem că după 56 de ani, cuvintele lui Spiru Haret se dovedesc iarăși teribil de actuale pentru că din nou se adevărește că „mult pot face, puținii buni împreună”.

De ce această constatare?

Pentru că la 10 aprilie 1992, un grup de intelectuali din Susenii Bârgăului au hotărât înființarea unei noi publicații intitulată „Gazeta de Bârgău” care nu s-a vrut a fi, neapărat, „un ziar numai pentru noi”, dar a vrut să fie înainte de orice un ziar, o publicație mai bine spus, numai pentru, sau mai ales pentru bârgăuani, pentru că pe Valea Bârgaielor sunt mulți bârgăuani... altoiți. Deci, și pentru aceștia.

Merită amintiți fondatorii: Titus Wachsmann Hogiu, Mircea Platon, Simion Bota, Ioan Bălan, Ionaș Dan, constituiți într-un colectiv de redacție, partea tehnică, adică tipărirea căzând în sarcina inginerului Alin Bălan, prin firma sa, „Paper Drăgan”.

O publicație săptămânală, în 4 pagini, la un tiraj de 200 de exemplare, ce a găzduit multe articole deosebit de interesante, dar cum presa în România nu este o afacere ci mai degrabă un calvar, mereu adevărat, așa că după doar 11 numere, înecată în dificultăți, „Gazeta de Bârgău” și-a încetat apariția.

Din martie 2005, „Gazeta de Bârgău” apare din nou, de această dată ca „supliment periodic realizat de Fundația culturală „Valea Bârgaielor”, găzduit de cotidianul „Răsunetul”, ocupându-se de buna apariție a „Gazetei de Bârgău” un colectiv de redacție condus, o vreme de Titus Wachsmann Hogiu și apoi de Niculae Vrăsmaș, sprijinită de un grup de colaboratori, condeieri pricepuți, pe care, personal, îi stimez și mai ales îi stimează toți bârgăuanii.

Fără să fac o pledoarie pro-domo, reiau în acest cadru ce scriam, în 2005, la primul număr al „Gazetei de Bârgău”, găzduit în ziarul „Răsunetul”, pe care-l conduceam atunci:

„Țara Bârgăului nu este o figură de stil, ci este cu adevărat o realitate pentru că în salba satelor ce o alcătuiesc și pe locurile cu haturile lor cu tot trăiesc oameni pogorători parcă dintr-o stirpe aparte. Sunt oamenii unei ȚĂRI. Nu sunt, fizic, altfel de oameni, dar structural și psihologic sunt aparte poate și pentru că fiind din totdeauna frați cu codrul, că pământul, cu munca și cu vitele, au căpătat trăsături de caracter ce-i transformă în lăriță ori în goruni... Pentru locuitorii acestei salbe de sate ce sunt parte componentă a Sfintei Vetre Românești, munca este singura lor împlinire și de aceea niciodată, absolut niciodată, nu au ocolit munca știind poate, mai bine ca alții, că munca înnobilează și de aceea bârgăuanii, prin ținută și semeție par pogorători din prinții de odinioară, din feții frumoși și Ileana Cosânzene, ce s-au scaldat, în vremuri, în Tăul Zânelor.

Poate și de aceea, din Țara Bârgăului au plecat în lumea largă oameni împliniți, oameni cu care bârgăuanii se mândresc și se mândresc nu numai ei ci și țara cea mare...”.

Noi, „Răsunetul”, poate și pentru că unii dintre noi suntem bârgăuani sau îi simpatiză pe oamenii acelor locuri, găzduim cu drag „GAZETA DE BÂRGĂU” și-i urăm mii de numere de apariție.

Nu voi extinde subiectul numit „Gazeta de Bârgău” pentru că istoria actuală a acestei publicații este încă în derulare, eu, repet, ce am scris acum șapte ani, urez mii de numere pentru „publicația bârgăuanilor”, pentru că ȚARA BÂRGAIELOR are ce spune într-o publicație, deși vicisitudinile vremurilor năpăstuiesc și presa, ca și pe bârgăuani.

Fie ca peste ani, când se va vorbi despre acest subiect, istoria să confirme că bârgăuanii, inclusiv cei ce și-au pus semnătura în josul articolelor, sunt oameni adevărați, oameni de aleasă ținută intelectuală.

Cinste lor, cinste bârgăuanilor.

Gazeta de Bârgău

„De aici, din Valea Birgăului de lângă padurile în care un om singur ascultă pulsația cerului întunecat, aproape de capătul nordic al pământului nostru, ai putea zări toată țara. Porțile de fier. Putna, lunga paranteză deschisă a farmului mării”

Radu Petrescu

Anul I - Nr.1 Vineri, 10 aprilie 1992 4 pagini - 10 lei

✚ Învățături, gânduri și povățuiri creștine

Considerăm ca „Gazeta de Birgau” apare ca o necesitate de exprimare a multor gânduri și idei legate de viața materială și spirituală a oamenilor de pe aceste meleaguri și urăm inițiatorilor acestor acțiuni să se bucure de colaborarea multor minuri și condeie și cititori nenumerati. Odata lucrul început sa facem o sfânta Cruce la început de drum si sa zicem din toata inima crestinului „Doamne ajuta”.

preot Dumitru Pugna

Gânduri la început de drum

Există o bucurie și o emoție inegalabile, atunci când se naște primul copil în viața unei familii. Continuitatea este asigurată. O stare similară ne cuprinde la apariția iniului număr al unei publicații ce intra în lume astăzi din sufletul nostru, din Suseii Birgăului, localitate mica, dar cu ambiții înaltatoare.

Valea Birgăului are o istorie, are tradiții si mai presus de orice, are oameni deosebiti. De aici s-au ridicat personalități devenite cunoscute în țara și peste hotare. Glasurile si faptele lor au învrednicit satele noastre din cele mai vechi timpuri, fara întrerupere, poate chiar cu vocație.

În anul 1936, la Prundu Birgăului, au aparut citeva numere dintr-un ziar numit „Valea Birgăului”. În decursul vremii si-au desfasurat activitatea diferite cercuri si societati culturale a caror efort a avut un rol benefic pentru vietuirea si apropierea vietii în acest colt minunat de țara. Recent a luat ființă „Fundatia Culturala Valea Birgăului”, dornica sa fie demna pastratoare si continuatoare a acestor traditii.

Inițiativa, curajul și eforturile unui întreprinzător particular, în persoana d-lui ing. Alin Balan, patronul firmei „Paper Dragon” din Suseii Birgăului, a făcut posibila realizarea tehnica a unei publicatii, care sa se adreseze în primul rind birgăuanilor. Sa mai luam în calcul si dorinta veche, de multi-multi ani a citorva intelectuali care se simt placut îndatorati pentru un astfel de demers cultural util si modern. Notam ca în țările dezvoltate spre care ne sta privirea îndreptată, ziare si reviste sînt editate în localitati mici sau în cele mai multe scoli.

Iată numai citeva motive ce ne îndreptătesc sa ne încercăm puterile pe acest farm al zărilor, nutrind o mare speranta în reusita si un profund respect fata de viitorii nostri cititori.

A sorie si a edita un ziar constituie un act social si de cultura de mare însemnatate, dar si de mare curaj, presupunind satisfactii si totodata un risc cuasipermanent. Ne asumam consistent acest risc, cu hotărârea de a-l transforma într-un succes permanent.

Titus Hogiu
(continuare în pag. a 3-a)

Nevoia de informație

Gîndul de a scoate o foaie a Văii Birgăului ne-a bîntuit pe unii din noi de multa vreme. Nu dintr-o desarta nevoie de afirmare personala, ci din credinta sincera ca locuitorii Văii Birgăului merita acest lucru.

La district apar vreo 6 publicatii (unele s-au oam rarit sau au disparut), la Nasaud apare, destul de rar, „Plaiuri nasaudene”, la Beclean, „Floare de colt”. Aceasta inseamna ca în aproape toate centrele urbane ale judetului, care polarizeaza anumite zone sau vai, apar publicatii ... de tot felul, mai mult sau mai putin independente, mai mult sau mai putin citite, ca de altfel, în toata țara. Din decembrie 1989 începe se poate vorbi, deci, de o adevarata explozie publicistica, ce denota multe lucruri, în primul rind, nevoia acuta de informatie.

În mod firesc, ne-am pus si noi întrebarea : de ce locuitorii Văii Birgăului sa nu beneficieze de un asemenea mijloc de informare în masa, mai ales ca aici exista toate conditiile necesare : un potential social-economic ridicat, o viata spirituala bogata si diversa, un climat intelectual propice unor asemenea actiuni, chiar o anume traditie publicistica ...

Propunîndu-mi sa arat de ce meritam noi birgăuanii, asa ceva (doamne ferește, asta nu inseamna nicidecum izolarea într-un patriotism local prost inteles, noi fiind din tot sufletul pentru integrarea fireasca si totala, nu numai în spatiul geografic si spiritual al Țării, ci si în cel al Europei), gîndurile mele devin de fapt un

cuvînt de laudă

adresat Birgăului si birgăuanilor

Printre birgăuani circula o vorba : dacă un străin bea apa de pe Birgau, nu mai pleca de aici. De ce ? Pentru ca *Birgau e o lume fascinantă, un univers natural si uman cu particularitati inconfundabile*, ce-l fac sa poata fi numit Țara ... Țara a Birgăului, asa cum exista o Țara a Oasului, a Birsei etc.

Mircea Platon
(continuare în pag. a 3-a)

Un sat birgăuan și oamenii lui

Prin ziarul care apare astăzi, „Gazeta de Birgau” si pe care ni-l dorim de atita vreme ne aflam fata în fata si în mijlocul satului Suseii Birgăului, a oamenilor lui ... Cîndva, cu secole în urma, ne spun documentele, pe Valea Birgăului exista o singura asezare, banuim cu case răsfrînte, si din care s-au desprins mai apoi doua localitati : Birgau de Sus (Suseii Birgăului de azi) si Birgau de Jos (Joserii Birgăului).

Traian Balan
(continuare în pag. a 2-a)

Adrian ONOFREIU, *Victor Moldovan – cetățean de onoare în anul 1927 al localității Prundu-Bârgăului*

1.1. Repere biografice. (15 septembrie 1884, Bistrița – 17 ianuarie 1977, Langenfeld, Germania).

S-a născut la Bistrița, în casa Caterinei Schakebank, care i-a fost nașă, iar moașă, Maria Konnerth. Locuința se afla în str. Badergasse, la nr. 3 (str. Băilor; din 1935, Dimitrie Bolintineanu, din 1950 până azi, Constantin Dobrogeanu Ghinea. Părinții i-au fost Constantin Moldovan, executor la judecătoreie și soția Maria, născută Chisăliță, greco-catolici.

Victor Moldovan își amintește¹: „Puțini erau românii bistrițeni. Numele lor arată că erau veniți din împrejurimi: Zăgrean, Șomfelean, Pintican, Jeican, Borgovan, Rognean, Vărăean, Sălvăan, Hordoan, Sigmirean, Năsăudean, Rebrișorean, Aldrofan, Ardănescu, Someșan, Căilean, Mititean, Feldrihan, Șomotecan, arată locul de unde au venit”.

Tata, Moldovan Constantin, s-a născut în satul Mica de lângă Dej, la 29 aprilie 1842. A urmat 4 clase primare la Năsăud, sub pedagogul Moise Panga. A fost slujbaş sub stăpânire străină: notar, cancelist, arhivar, notar la Sedria Orfanală și în urmă, executor la judecătoreie.

„Când s-a cumpărat de către bistrițeni biserica minoriților (1893-1895) – precizează Victor Moldovan – părinții mei și-au dat și ei obolul Statuia domnului nostru Isus Christos de pe frontariul bisericii este dăruită de către părinții mei, iar când s-a restaurat biserica și s-au pus pe vârful turnului crenguțele de brad, tatăl meu a dăruit muncitorilor o sticlă mare de cristal cu vinul său din pivniță, pe care aceștia, după ce au golit-o, au aruncat-o jos din turn. Sticla nu s-a spart, spre uimirea tuturor și spre mulțumirea celor ce vedeau în această minune o bună prevestire.

Tatăl meu era un om harnic, corect, loial, sincer, curajos, cu o fire deschisă, nefățărîtă, dar și de natură veselă, cântând la veselie. Avea prieteni pe toți intelectualii și fruntașii satelor, unde se deplasa. Unul din bunii săi prieteni a fost învățătorul Ilarion Bozga din Prundu-Bârgăului (implicat în Memorandum 1892 – n.n.)”.

Mama, Maria Chisăliță, s-a născut în timpul Revoluției de la 1848, în comuna Frâua, de lângă Copșa Mică. „Părinții ei erau mai înstăriți, aveau 3 case de piatră lângă șosea, unde se găseau numai case săsești, 40 jug. de pământ, vii, apoi boi, vaci, bivoli, oi”.

Familia mamei era înrudită cu Axente Sever. A murit la 64 de ani.

Victor Moldovan a făcut o fundație „Constantin și Maria Moldovan”, la data de 3 iunie 1931, cu un capital de 20.000 lei, cu scopul de a se serba în fiecare an în biserică, în ziua de 21 mai, o liturghie în memoria părinților lui.

A avut doi frați: 1. după mamă, vitreg: *Virgil Crișan*, care a ajuns maior în armata română și care a trăit la Bistrița. 2. *Cornel Moldovan*, care nu a vrut să învețe, a fost eliminat de la Facultatea de Teologie și a provocat prin aceasta, supărarea și decesul mamei.

Instrucția. Grădinița și clasele primare la sași și unguri. Liceul, clasele I, II, V, VI, la Gimnaziul Evanghelic din Bistrița; clasele III, IV, VII și VIII la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud, cu bacalaureat aici, susținut în anul 1903 *din 40 de elevi*, a ieșit *primul*².

¹ Citatele autobiografice au fost preluate din „Memoriile” acestuia, păstrate în variantă olografă (1 volum) la *Complexul Muzeal județean Bistrița-Năsăud*. O altă variantă, scrisă la mașină (3 volume, cu același conținut al textului, dar cu multe broșuri și documente incluse ca anexe) se păstrează la *Serviciul județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale*.

² Examenul s-a desfășurat în două etape: *proba scripturistică* (examen scris), între 16-22 mai 1903, din materiile: limba și literatura română, limba maghiară, limba germană, limba latină, limba greacă, matematică – algebră și geometrie; proba verbală (oral), între 24-27 iunie 1903, sub președinția directorului suprem din cercul de învățământ al Clujului, Alexiu Kuncz. În realitate, au susținut examenul de maturitate 42 de elevi, dintre care 10 au obținut calificativul *bine matur*. Victor Moldovan a fost unul dintre cei care au obținut acest calificativ și care și-a ales „cariera juridică”; „Reportul al XL-lea despre gimnaziul superior fundațional din Năsăud pentru anul școlar 1902/1903”, publicat de Ion Gheție, Bistrița, Tipografia Carol Csallner, 1903, pp. 109-113.

„Eram singurul fiu de român născut în Bistrița – consemnează Victor Moldovan. Ceilalți au venit mai târziu: Alexandru și Ion Vaida-Voievod, Miron Cristea, Mureșan (protopop ortodox), Petre Poruțiu, iar în urma mea, Valer Pop.

Abia în generația următoare au venit frații Leon și Ionel Scridon, Valer și Emil Caliani, Guțiu, Linul, Petringel”.

S-a înscris la Facultatea de drept de la Deberțin (a urmat primii doi ani). Anul III, la Universitatea din Budapesta, iar anul IV, la Universitatea din Cluj; la 20 februarie 1909 a devenit la aceeași instituție, *doctor în drept*.

În vacanțe, a făcut practică avocațială în biroul avocatului Alexa David din Năsăud, unde a cunoscut mulți români.

După doctorat, a intrat stagiar-candidat de avocat în biroul avocatului Dr. Dionisie Roman din Mediaș.

La data de 28 iunie 1912 a depus examenul de avocat în fața comisiei din Târgu-Mureș și și-a deschis birou avocațial la Bistrița.

S-a căsătorit la 1 septembrie 1913 cu Gabriela Man (născută la 27 octombrie 1892 în Bistrița), fiica lui Gavril Man, fondatorul băncii „Bistrițeană”³ și al soției Valeria, născută Poruțiu, fiica lui Samoil Poruțiu (revoluționar reprezentativ de la 1848).

Socrul său, Gavril Man, a prezentat, alături de Dănilă Lica, cu un memoriu la împărat, la 11 noiembrie 1886⁴.

A participat ca ofițer în primul război mondial.

A avut un rol hotărâtor în evenimentele din 1918 din Bistrița și comitatul Bistrița-Năsăud⁵.

Și-a continuat activitatea de avocat, în paralel cu cea care-i va defini personalitatea în perioada interbelică, aceea de deputat al județului Năsăud în parlamentul României. Nivelul maxim al activității sale politice l-a atins în calitate de secretar general al Frontului Renașterii Naționale (1939-1940) și apoi, al Partidului Națiunii (1940).

Ca urmare a activității politice, a fost condamnat în procesul foștilor demnitari din Ministerul Administrației și Internelor și a executat 5 ani și două luni de închisoare la Sighet.

După eliberare, a publicat studii de istorie în reviste de specialitate și și-a scris memoriile.

A emigrat în Republica Federală Germania, unde a decedat în anul 1977.

2.1. Cetățean de onoare al localității Prundu Bârgăului.

În luna martie 1927, Victor Moldovan a fost numit subsecretar de stat la Ministerul Administrației și Internelor⁶. Pentru a omagia localitatea natală, în preajma sărbătorilor de Paște a aceluiși an, a venit la Bistrița, pentru a-și petrece această sărbătoare.

Primirea din partea autorităților a fost deosebit de elogioasă. Programul vizitei anunța că urma să sosească cu trenul miercuri, 20 aprilie 1927, la ora 8²⁰ dimineața. Primirea se dorea cât mai festivă, motivat de faptul că „*d-l. Ministru este fiul acestui oraș și județ*”, de aceea autoritățile și populația urmau să-i facă „*o primire călduroasă și vrednică de demnitatea ce ocupă și care ne onorează întreg ținutul*”.⁷ Programul vizitei prevedea întâmpinarea de către subprefectul Alexandru Pălăgieș în gara

³ Vezi detalii la Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, *Din istoria băncii „Bistrițiana” 1887-1922. Contribuții documentare*, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2009.

⁴ Vezi studiul introductiv și capitolul „A șasea petiție către împărat” în *Petiții din granița năsăudeană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, volum îngrijit de Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012, pp. 41-48; textul petiției, conform *Ibidem*, nota 3, p. 47.

⁵ Pentru detalii vezi Andreea Salvan, „Pavel Tofan, Memorii”, în *Bistrița 90 de ani de la Marea Unire*, volum editat de Asociația Profesorilor de Istorie din România – Filiala Bistrița-Năsăud, Ed. Barna's, Bistrița, 2008, pp. 69-108.

⁶ În aceeași perioadă regele Ferdinand I-a decorat, prin Decretul nr. 26.454, cu Ordinul „Coroana României” în gradul de Mare Ofițer; „Monitorul Oficial”, nr. 103, 13.05.1927; „Gazeta Bistriței”, anul VII, nr. 13, 1 iunie 1927 – ediție specială, p. 2

⁷ „Gazeta Bistriței”, anul VII, nr. 8, 15 aprilie 1927, p. 2.

Șieu-Măgheruș, apoi la Bistrița, de către prefectul Vasile Pahone și primarul Carol Sanchen. La ora 11 urma recepția la Prefectură și apoi, la ora 13, banchetul, la cunoscuta Gewerbeverein⁸.

Presa a relatat pe larg vizita lui Victor Moldovan la Bistrița. De la Șieu-Măgheruș, însoțit de subprefectul Alexandru Pălăgieș, a ajuns la Bistrița. La recepția de la Prefectură, au prezentat omagii cultele românilor, greco-catolici și ortodocși și minoritățile, sași, maghiari și evrei. Banchetul, desfășurat în sala mare a hotelului „Central” a adunat peste 300 de invitați⁹.

Anterior, la recepția de la Prefectură, o delegație a localității Prundu Bârgăului a prezentat hotărârea prin care demnitarul era declarat *cetățean de onoare*. Pentru a arăta criteriile de atunci de valorizare și apreciere a unei personalități îndreptățite la primirea acestui titlu, cât și a „deschide” astfel lista celor care au primit această demnitate din partea localității Prundu Bârgăului, prezentăm în anexe motivația și conținutul acestora.

Anexa 1.

Vizita d-lui. Victor Moldovan, Subsecretar de Stat, la Bistrița.

Domnul Victor Moldovan, Subsecretar de Stat, sosind azi în orașul nostru, populația întreagă, fără deosebire de naționalitate și confesiune, i-a făcut una din cele mai călduroase și entuziaste primiri.

Domnul Victor Moldovan este fiu al Bistriței, în care calitate, de când a eșit de pe băncile școlii a muncit neîncetat pentru binele obștesc, cucerind dragostea tuturor. Ca deputat în toate cele patru parlamente, de la Unire încoace, și-a pus toată râvna sa întru ajutorarea populației în toate nevoile ei. În special D-sa. s-a făcut apostolul Reformei Agrare, ajutând pe toți îndreptățiii să-și capete drepturile lor, veghind cu cea mai mare atențiune ca să nu se comită și aici acele abuzuri, ce s-au comis aiurea cu nemiluita, și grație D-sale., aceste abuzuri nu s-au comis în județul nostru, de unde dragostea nețărmurită de care este înconjurat de toți locuitorii județului.

„Gazeta Bistriței”, anul VII, nr. 10, 1 mai 1927, p. 1.

Anexa 2.

D-l. Ministru Victor Moldovan ales cetățean de onoare al comunei Prundu-Bârgăului.

Comuna fruntașă Prundu-Bârgăului în ședința ținută la 18 aprilie 1927 în semn de dragoste și recunoștință a declarat cetățean de onoare a acestei comune pe Domnul Ministru Victor Moldovan.

Hotărârea luată de numita comună a fost adusă prin o delegație de țărani al cunoștința Domnului Ministru, predând această delegație, cu ocazia recepției de la Prefectura județului Domniei Sale procesul-verbal cu Nr. 11-1927, încheiat în ședința Consiliului comunal în care s-a luat această hotărâre.

Domnul Ministru a primit hotărârea Consiliul comunal din Prundu-Bârgăului cu vădită bucurie, mulțumind delegației de frumosul act de recunoștință. Domnia Sa a declarat, că dacă până în prezent a lucrat în modul cel mai dezinteresat în interesul comunei, cu atât mai mult va face în viitor tot ce îi stă în putință pentru comuna al cărui cetățean de onoare este mândru a se putea numi de azi înainte.

⁸ Sediul Reuniunii Meseriașilor Sași, azi Casa de Cultură Municipală „George Coșbuc” din Bistrița.

⁹ În „buna” tradiție românească, au fost expediate telegrame de felicitare și mulțumire regelui, primului-ministru, Alexandru Averescu și ministrului de Interne, Octavian Goga; *Ibidem*, nr. 10, 1 mai 1927, p. 2. În aceeași notă sub titlul „Interviu cu D-l. Ministru Victor Moldovan” era prezentat și interviul acordat de către înaltul demnitar, în care puncta aspecte referitoare la aplicarea Reformei Agrare, construcția de drumuri și poduri, caracterizarea bugetului județean, acordarea de loturi de casă pentru funcționari, problema minorităților și a averilor grănicerești; *Ibidem*.

Iosif UILĂCAN, *Documente cu privire la Valea Bârgăului*

Misiunea Istoriei este și de a identifica mărturii autentice cu privire la cele întâmplate în trecut. Mai jos dăm publicității cinci documente referitoare la localități din zona Bârgăului. Primele trei documente fac referire la cele întâmplate în Bârgău, în perioada 1940-1944, ca o consecință a Dictatului de la Viena. Crimele săvârșite de către ocupanții unguri, mai ales în anii 1940 și 1944, au fost acoperite de o tăcere ciudată a presei oficiale și autorităților românești după 23 august 1944. Mai mult, *Scânteia* – organul de presă al Partidului Comunist Român – a dus în toamna anului 1944 o susținută campanie de presă împotriva autorităților românești din Transilvania de Nord, considerate „samavolnice”, pentru un așa-zis comportament nedrept în relațiile cu minoritarii. În timp ce atrocităților din Aita Seacă li se făcea o largă publicitate în „Scânteia”, cele care i-au avut ca victime pe români nici măcar nu erau pomenite. Doar după 40 de ani, un colectiv de istorici comuniști, în volumul *Teroarea hortisto-fascistă în nord-vestul României*, va inventaria crimele regimului de ocupație maghiar, din perioada Dictatului de la Viena.

Documentul nr. 4 este un raport al unui activist de partid, cu referire la alegerile din 19 noiembrie 1946. Ca o consecință a legii electorale elaborate de către Lucrețiu Pătrășcanu și a dispozițiilor primite pe cale ierarhică de la Blocul Partidelor Democratice, autoritățile locale (consiliul local B.P.D.) trebuiau să-i înlăture de pe listele electorale pe cei „nedemni”, adică, în primul rând, pe cei care se pronunțau deschis împotriva comuniștilor și „tovarășilor de drum” ai acestora. În tot județul au fost considerați „nedemni” 5712 oameni. În Bistrița Bârgăului, Comitetul local B.P.D., într-o ședință din 4 septembrie 1946, a întocmit „lista celor nedemni a fi înscrși în listele de alegători”, în care au fost trecute 37 persoane. Motivul trecut în dreptul a 30 de cetățeni excluși de la dreptul de vot era că: „se manifestă în contra guvernului” Groza.

Documentul nr. 5 este o dovadă a falsificării și a alegerilor din 28 martie 1948, pe lângă cele din 19 noiembrie 1946, alegeri în urma cărora a fost adoptată Constituția Republicii Populare Române. Oficial, ele fuseseră câștigate de comuniști și aliați cu un zdobitor 93, 2%, a căror candidați erau înscrși în **Lista nr. 1**. Pentru a păstra, propagandistic, o urmă de pluralism, într-o perioadă când partidele istorice, P.N.Ț. și P.N.L., erau interzise, a fost depusă și o listă de „independenți”, **Lista nr. 2**. Candidații din **Lista nr. 2** erau câțiva funcționari, unii chiar membrii P.M.R. Cu toată propaganda în favoarea Frontului Democrației Populare, alianță sub care se ascundeau comuniștii, și a semnelui electoral „soarele”, în numeroase localități din județ majoritatea voturilor au fost date „independenților”. Acest lucru este dovedit de rapoartele din secțiile de votare care consemnează rezultatele reale, apoi pe cele oficiale, falsificate, trecute în procesele verbale. La secția de votare Josenii Bârgăului, rezultatele oficiale nu rezistă nici măcar când se face proba și sunt însumate.

Document 1. Tabel nominal cu locuitorii sectorului de jandarmi Prundu Bârgăului care au fost maltratați în primii ani după Dictatul de la Viena¹

Legiunea Jand[armi] Năsăud

Sectorul Jand. Prundu Bârgăului

TABEL NOMINAL NR. 1

De locuitorii din raza acestui sector care au fost maltratați sau uciși de trupele maghiare la intrare în 1940.

Nr. crt.	Numele și prenumele	Domiciliul comuna	Data maltratării Anul, luna ziua	În ce mod	Data morții. Anul, luna, ziua. Obs.
1	Monda Leon	Tiha	24 IX 1940	Bătut grav fiind acuzat ca agent român	
2	Curea Gheorghe	Tiha	2 VI 1942	Idem	
3	Curean Ștefan	Tiha	25 IX 1943	Idem	
4	Vlad Ioan	Tiha	12 III 1942	Idem	
5	Curean Vasile	Tiha	3 VII 1943	Idem	
6	Curean Macedon	Tiha	8 X 1942	Idem	
7	Bolfă Ioan	Tiha	17 II 1942	Idem	
8	Curean Axente	Tiha	17 X 1941	Bătut grav că nu vorbește ungurește	
9	Curean Teodor	Tiha	23 VII 1943	Idem	
10	Halostă Dumitru	Tiha	15 II 1942	Idem	
11	Halostă Petre	Tiha	14 XII 1943	Bătut grav că nu a dat brânză	
12	Fuia Nicolai	Tiha	10 IX 1942	Idem	
13	Gabrihei Iacob	Rusu Bârgăului	17 IX 1940	A fost bătut fără motiv	
14	Serea Gavril	- II -	- II -	Idem	
15	Buzdug Alex.	Josenii Bârg.	24 VIII 1943	Idem	
16	Cordovan Ion	- II -	- II -	Idem	
17	Ilieș Teodor	Tiha	X 1940	Bătut grav din răzbunare	
18	Ducu Ruxandu	Tiha	20 XII 1940	Idem	
19	Nufer Dănilă	Mureșeni	- II -	Idem, rămas surd	
20	Nufer D. Dănilă	- II -	- II -	Idem, rămas dement	
21	Uifelean Ion	- II -	10 IV 1940	Idem	
22	Zaharia Ion	- II -	IX 1940	Bătut, bănuit agent român	
23	Buleu Dumitru	- II -	- II -	Idem	
24	Tomoroga Ion	- II -	- II -	Idem, noaptea în casă	

Se certifică de noi prezentul tabel pentru conformitate

Comandantul Sectorului Jand. Prundu Bârgăului

Plt. Major Șef

Crișan Doroftei

¹ Arhivele Naționale. Direcția Județeană Bistrița-Năsăud, fond Legiunea de jandarmi a județului Năsăud, dosar 53, f. 114.

Document 2. Tabel nominal cu locuitorii sectorului de jandarmi Prundu Bârgăului care au fost executați sau schingiuiți în toamna anului 1944².

LEGIUNEA JANDARMI NĂSĂUD

SECTORUL JANDARMI PRUNDU BÂRGĂULUI

TABEL NOMINAL NR. 6

De toți locuitorii de pe raza acestui sector uciși sau schingiuiți în timpul retragerii trupelor germano-maghiare în 1944

Nr. Crt.	Numele și prenumele	Comuna	Data morții sau schingiuirii Ziua, luna, anul	Observații
1	Hângănuț Grigore	Tiha	15 sept. 1944	Împușcat anexă extras
2	Cheresteș Vasile	Iad	15 oct. 1944	Împușcat la Baia Mare de armatele maghiare
3	Sângeorgian Ion	Tiha		Bătut și trimis 4 zile în arest
4	Doda Vasile	Tiha		Idem
5	Dăloga Ion	Tiha		Bătut și schingiuit o zi
6	Florea Dăloga	Tiha		Idem
7	Hângănuț Iacob	Tiha		Ținut legat la stâlp și arestat 15 zile
8	Bertel Gavrilă	Tiha		Bătut fiind bănuț ca agent român
9	Vidian Ion	Tiha		Idem
10	Tomoroga Ion	Tiha		Idem
11	Popandron George	Bistrița Bârgăului	[10 oct. 1944]	Împușcat anexă extras
12	Rogină Simion	Bistrița Bârgăului	II	Împușcat anexă extras
13	Pavel Costea	Prundu Bârgăului	II	Idem
14	Leon Vlad	Prundu Bârgăului	II	Idem
15	Lucreția Tancă	-II-	II	Idem
16	Vasile Raț	- II-	II	Idem
17	Pop Augustin	Mijlocenii Bârgăului	II	Rănit prin împușcare
18	Hângănuț Gheorghe	Tiha-Mureșeni	II	Împușcat anexă extras

Se certifică de noi prezentul tabel pentru conformitate
Comandantul Sect. Jand. Pr. Bârgăului

Plt. Major Sef,
Crișan Doroftei

² Ibidem, f. 123.

Document 3. Adresa prin care Inspectoratul de Jandarmi Cluj a dispus cercetări pentru reținerea celor vinovați de masacrul din 10 octombrie 1944 din Prundu Bârgăului³.

Nr. 927
Anul 1945 luna *august* ziua 8
INSPECT. JANDARMI CLUJ
Biroul Poliției
Către

LEGIUNEA JANDARMI *Năsăud*

Luați măsuri pentru identificarea, urmărirea și prinderea următoarelor persoane, care au contribuit la asasinarea unui număr de 7 români din comuna Prundu Bârgăului, jud. Năsăud, în seara zilei de 10 octombrie 1944:

- ZOMBOR KÁLMÁN, fost notar al comunei Prundu Bârgăului, care a denunțat pe cei asasinați, la postul de jandarmi maghiar din Prundu Bârgăului.
- VÁSÁRHELYI KAROL, cu gradul de „Zámlos”, grad corespunzător cu gradul de ajutor de sublocotenent, care a arestat pe cei șapte români sub pretext că-i duce la cercetări i-a încarcerat într-o pivniță de unde au fost scoși și împușcați pe rând.

Din informații numitul Vásárhelyi Karol ar fi originar din Tg. Mureș sau din comuna Ditrău, județul Ciuc.

La caz de prindere vor fi înaintați sub escortă Legiunii Jandarmi Năsăud. De asemenea orice informațiuni obținute în legătură cu acest asasinat și autorii lui se vor comunica Legiunii Năsăud, care face cercetări.

INSPECTOR JANDARMI CLUJ
COLONEL (indescifrabil)

Document 4. Raportul activistului P.C.R. Ioan Cotruță referitor la listele electorale din comuna Bistrița Bârgăului, pentru alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946⁴.

Raport politic

De activitatea din 15 septembrie 1946 din comuna Bistrița Bârgăului.

1. Am ținut ședință cu comitetul B.P.D. din comună și anexează procesul-verbal dresat în cauză la fața locului.
 2. Am verificat listele electorale și am constatat:
1889 înscriși
37 nedemni
Am stabilit că în comună sunt 5 reacționari și anume:
 1. Galben Ioan
 2. Râpan Ion
 3. Jucan Adolf
 4. Morar Maria născută Jucan
 5. Hangan Anton
 3. Casa alegătorului împodobită frumos și are responsabil
 4. Am stat de vorbă cu preotul ortodox și cu învățătorul
 5. Am discutat problemele comunei și nevoile comunei
- Activist P.C.R.
Ioan Cotruță

³ *Ibidem*, f. 70.

⁴ Arhivele Naționale. Direcția Județeană Bistrița-Năsăud, fond Comitetul Electoral al județului Năsăud, dosar 233, f. 275.

Document 5. Raport asupra rezultatelor din secția de votare Josenii Bârgăului, la alegerile parlamentare din 28 martie 1948⁵

28 III 1948

Raport de activitate

asupra modului cum a decurs votarea la secția de vot Josenii Bârgăului.

1. La această secție au votat comunele Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului și Susenii Bârgăului
2. În ziua de 27 III 1948, orele 17, 30 au sosit delegații și asistenții de la cele două liste de candidați în localul Primăriei Joseni. Li s-a înmănat delegațiile și li s-a comunicat să vină în dimineața zilei de 28 III orele 6, 45.
3. În ziua de 28 III orele 6, 45 toți delegații și asistenții au fost întruniți într-o consfătuire și le-am dat îndrumările necesare ca totul să decurgă în ordine.
4. La orele 7 s-a constituit biroul din Dr. Monda (?) președinte, Rotaru secretar, asistați de Cristea din Prundu Bârgăului și primarul Cristea din com. Josenii Bârgăului. Ceilalți asistenți și delegați au primit roluri fie în sala de vot la cazuri, fie la intrare pentru a da îndrumări votanților.
5. Toate comunele au sosit în perfectă ordine și la timp. Comuna Suseni a sosit cu pancarte și lozinci cu notarul și preotul în capul coloanei. Idem cei din Mijloceni. Ambele comune au terminat votarea la orele 13.
La ora 14 a intrat la vot comuna Joseni care mai întâi s-a adunat în curtea primăriei Joseni și de aci încolonați în frunte cu notarul au mers la secția de votare.
6. Votarea a decurs rapid prezentându-se din numărul votanților înscriși pe liste [aproape toți].
7. Rezultatul real:

Lista nr. 1 a obținut 920 voturi

Lista nr. 2 1111 voturi

Neexprimate 25

Anulate 47

.....

Total exprimate 2103

8. Rezultatul înscris în proces-verbal:

Lista nr. 1 = 1915

Lista nr. 2 = 113

Anulate = 47

Neexprimate = 26

.....

2103

9. Concluziuni:

Populația f. liniștită, ordonată și binevoitoare. Votarea bine organizată și ordonată, fiecare delegat sau asistent în locul său și comportându-se bine. Nu am văzut oameni beți, cârciumile închise.

Garda și-a făcut f. bine datoria.

29 III 1948 Delegat

(indescifrabil)

⁵ Arhivele Naționale. Direcția Județeană Bistrița-Năsăud, fond Consiliul județean Năsăud al Frontului Democrației Populare, dosar 1, f 86.

Titus WACHSMANN-HOGIU, *Emigrația ardeleană în America*

A.S. (Ante Scriptum):

Am avut norocul să găsesc un **Calendar** editat în 1916 de către un român emigrat în SUA care semnează **Jancu Roman** (mai mult ca sigur pseudonim pentru faptul că era român). Calendarul este parțial distrus, conținând diverse notări ale unor copii prin mâna cărora a trecut de-a lungul timpului.

Meritul meu este unul administrativ (de recondiționare fizică) și unul logic-intelectual pragmatic (de alegere și prezentare a conținuturilor pe care le-am considerat interesante pentru contemporanii cititori, după aproape 100 de ani). Sunt convins că autorul acestui Calendar s-ar bucura pentru faptul că cineva îl readuce la lumină, chiar și fragmentat.

* * *

Începutul secolului al XX-lea, ca de când ne știm, a fost greu pentru mulți români din Transilvania, teritoriu care până în 1918 a făcut parte din Imperiul Austro-Ungar.

(Dar, între noi fie vorba, când nu au făcut parte și nu au fost supuși românii (sau strămoșii lor) vreunui imperiu: roman, otoman, sovietic, U.E.?)

După anul 1900, și mai ales după declanșarea Primului Război Mondial (1914) a fost „descoperită” America (Statele Unite și Canada) ca spațiu unde oamenii ar putea câștiga mai bine, după care ar putea reveni la casele lor pentru a-și construi o viață mai bună. Sunt cunoscute numeroase cazuri de astfel de emigranți care s-au întors „mai în putere” financiară, cu banii și experiența lor devenind oameni de vază, oameni de frunte în localităților lor de naștere. Totodată se știe că mulți nu s-au mai întors, au rămas constituindu-și familii acolo, în îndepărtata Americă, păstrând tot mai sporadice legături cu românii de acasă, devenind...americani.

Cum era viața lor, a emigranților, în acea perioadă nu este greu de imaginat. Dar imaginația este una iar trăirea propriu-zisă este alta. Calendarul pe care îl prezint are menirea, și puterea, de a prezenta într-un mod interesant situația de acum...95 de ani.

Jancu Roman, edita de la adresa din NEW YORK CITY, 224 WEST 34TH STREET o publicație numită „**DEȘTEAPTĂȚE ROMÂNE**” (păstrez scrierea originală, chiar cu greșelile, în toate textele pe care le voi prezenta), subintitulată **FOAIA LUI JANCU**, care se adresa atât românilor imigranți cât și celor de acasă.

La aceeași adresă îl găsim și pe I. Herz, Bancher, Proprietariul Agenției Românești din New York, cu siguranță colaboratorul și sponsorul lui Jancu Roman, cel care la apariția calendarului își pune poza și scrie: „...cu această ocaziune doresc an nou fericit tuturor românilor cari au avut și au afaceri cu banca mea. Sunt născut în comitatul Zemplin din Ungaria și mulțănesc românilor cari și-au pus încrederea în mine...”

Cu ocazia Anului Nou Jancu Roman s-a îndătinat a publica și un **Calendar**.

Iată ce scrie în textul de început – „**Cuvinte de aur**” (selecțiuni):

„*PUȚINI* dintre cei mari ai noștri de acasă vor ști că acesta este al șaselea calendar întocmit de mine și puțin dintră aceștia vor ști că foaia mea „Deșteaptățe române”, la paști împlinește al cincilea an. Înaintea mai marilor noștri nu m-am lăudat. Sprijinul lor nu l-am cerut. Eram om serman, fără protecție și m-ar fi luat poate numai în batjocură...Acum după șasă ani de muncă, numai și numai sub aripile poporului nostru năcăjit și ajuns prin America, scriu unele din articolele mele publicate în foaia <Deșteaptățe române> care azi e foaia plăcută a sermanilor...Ce am făcut și la ce am ajuns, am făcut și am ajuns numai cu ajutorul românilor înstrăinați, cari cetind cele scrise de mine, simțau că suflă un vânt de primăvară....Am venit să văd cum trăiesc frații mei pe acest pământ întins și să văd cu ochii, cu câtă trudă și osteneală se câștigă banii prin America. Se zice pe la noi pe acasă, că în America e bine. Eu însă, care ajungând aici, nu mam așezat în scaunele moi ale bancherilor, nici nu am încercat ca să îmbat lumea cu apă rece...-spun în largul lumii, că în America nu se culeg banii de pe gard, – nu să află banii în drum, ci acești bani să câștigă cu mult chin, cu mare vai și întotdeauna cu capul la mână. Noi românii suntem un popor sărman și ușor crezător (s.n.). Prin muncă neobosită ne-am susținut mii de ani; -ne am apărat limba și legea străbună. Împrejurările țării noastre însă în timpul din urmă sunt atât de vitrege, atât de grele, încât omul sărman nici chiar prin munca grea, nu poate câștiga cele de lipsă pentru susținerea familiei sale. Câștig aproape nu-i nimic. Traiul e tot mai scump...Astfel pleacă bietul român la America și mănâncă pâinea amară a străinătății...Am văzut cu ochii năcazurile fraților români de prin America; nu vorbesc din auzite.”

Simțesc pe deplin durerea lor. Știu că așezându-se în acest pământ străin, intră oameni cu străine graiuri, cu străine învățuri, cu străine porunci, gândurile lor, inimile lor, sunt acasă, departe la aceia, cari nu au prânz, nu au cină fără lacrimi...Nici chiar aici, unde este modru de câștig, bietul om sărman nu poate să-și agonisească, pentru că vine mișelul, șarlătanul și de multe ori îmbrăcat în haină românească, momește pe neînvățatul și înfricatul român, îi trage ață mierată prin buze, atâta-i vorbește până pune mâna pe banii bietului prost și îl lasă în drum ca vai de el... Cunosc o mulțime de casuri, că banii bieților români au stat în folosința mancherilor, ...Am văzut reclame hoștești ale acelora cari îmbată lumea, ...Am văzut mulțime de români fără de lucru, ...Am văzut români chilăviți prin spitale...

De aceea strigăm românilor noștri: Deșteaptăte române!...

Pe masa goală și săracă a românului înstrăinat, va afla foaia <Deșteaptăte române>, plină cu sfaturi, cu povești și îndrumări, plină cu știri de acasă, cu știri dela frați la frați...În drumul nostru împărțim lumina învățăturii, care prețuiește mai mult ca aurul și argintul". (s.n.).

FOAIA

A PTATE ROMÂNE

FOAIA LUI JANCU

„E o bună foaie pentru românii înstrăinați și cei de acasă. Cuprinsul strivită cu trăbuințele poporului.

Nu ne certăm, nu publicăm reclame cari ar păgubi pe ai noștri. ci ne am și ne mângăiem.

E foaia adevărată a românilor înstrăinați, care nu e scrisă în limba domnilor, de cei fără carte, ci e scrisă la înțeles și nu se ocupă cu politica fără rost ci numai cu afacerile cari interesează pe poporul nostru de rind.

Abonamentul foii, ori și unde pe fața pământului, unde sunt români, costă:

IN STATELE UNITE

PE UN AN \$2.00

PE JUMĂTATE DE AN \$1.00

IN ORI CE ALT LOC:

PE UN AN \$2.50

PE JUMĂTATE DE AN \$1.25

La redacțiunea foii Deșteaptăte Române, unde este familia fraților buni, e locul de întâlnire a românilor cari pleacă acasă ori vin de acasă. Aiei se adună frații cari au dat de năcaz.

Dacă cineva abonează foaia pentru cutarele de acasă publicăm numele lui, ca cel de acasă să știe cine i-a abonat foaia și cine și-a adus aminte de el.

Cereți numeri de probă și trimiteți banii pentru abonament, la adresa:

DESTEAPTATE ROMÂNE

FOAIA LUI JANCU

224 WEST 34TH STREET, — NEW YORK CITY.

I. HERZ, Bancher

Proprietariul Agentiei Romanesti
din New York.

Eu I. HERZ bancher, proprietariul Agentiei Romanesti din New York, eu aceasta ocusime dăresc an nou ferici. tuturor românilor cari au avut ai au afaceri cu banca mea. Sunt născut în comitatul Zemplin din Ungaria și mulțămose românilor cari și-au pus încrederea în mine.

Pre eum în trecut așa și în viitor, mă voiu născu ca în toate privințele să muncesc astfel precum pretind interesele fiecăruia, care banii mele își încredere banii.

Ver sprijinul românilor și pe mai departe și dăresc tuturor ferici și îndestulare în nădejdea că anul nou ni va aduce pacea dorită spre liniștirea noastră a tuturor.

Structura calendarului:

- Calendarul lunar, pe spatele fiecărei pagini fiind lăsat loc pentru *Însemnări*: Am câștigat/Am spăsat/Am trimis bani acasă/Am scris acasă/Am primit răspuns de acasă;
- Cronologia pe anul 1916, începând de la Facerea lumii, sărbătorile, posturile, vacanțele elevilor etc.;
- Genealogia Casei domnitoare a Austro-Ungariei;
- O mulțime de materiale primite de la cititori; câteva exemple: Cristos înaintea lui Pilat, Desrobirea neamului, Ce au făcut rușii cu ai noștri, Descoperirea Americii, Despre războiul mare din lume, Vitejia Feciorilor Noștri, Soarta Vaporului Lusitania, Din Orgiile Rușilor, Lucruri Folositoare Pentru Înstrăinați, Istoria bisericii ortodoxe din Dahinda Sask-Canada;
- Multe Poezii Poporale ale emigranților: Nu e nou nimic sub soare, Colindă, Poezia nevestei, Mărirea strămoșilor, Poezia înstrăinatului, Poezia unei fete, Poezia copiilor, Către frații mei, Frunzuța mea, Jalnica mea poezie, Poezia unui fecior, Scrisoare către soție, Ce fac unele fete române prin America, Poezie din Galiția, Poezia unei neveste;
- Multe poze ale celor care au scris și locul lor de origine; multe ilustrații la texte, poze de generali și ofițeri austrieci;

- Reclame

Dintre texte am ales câteva (integral sau fragmente) care sunt reprezentative pentru ca noi, cei de astăzi, să înțelegem viața românilor ardeleni în situația lor de emigranți în America, viața celor rămași acasă și grozăviile Primului Război Mondial.

Decembrie are 31 de zile. Indreza.			
1916.	Calendarul Iulian	Calend. Gregor.	Soarele
Zilele săptăm.			risare / apune
Joi	1 Prof. Naum, c. Filar.	14 Spiridon	7 42/4 07
Vineri	2 P. Avacum, c. Teofil	15 Irineu	
Sâmb.	3 P. Sofroniu, c. Teodul	16 Adelaida	plotos.
Ev. 10. dela Luca, (v. Dum. 27 după Rusalii), c. 13, gl. 2, a Inv. 5. „In vremea aceea învăță Isus într-una din sinagogi...”			
Dum.	4 M. Varvara, c. Ioan D.	17 Lazar	7 44/4 08
Luni	5 S. Sava, m. Diogen	18 Grațian	
Marți	6 (+) Sf. Păr. Nicolae	19 Manasie	
Mercuri	7 C. Ambrosie, s. Filotea	20 Liberatus	schimbă
Joi	8 C. Patapie, ap. Cesar	21 Toma	cios,
Vineri	9 Zemislirea S. Ane	22 Dimit. Zeno	neaud.
Sâmb.	10 M. Mina, Marian	23 Victoria	
Ev. 11. dela Luca, (v. Dum. 28 după Rusalii), c. 14, gl. 3, a Inv. 6. „Zis-a Domnul pilda aceasta: Un om oarecure a făcut cină...”			
Dum.	11 Cuv. Daniil, m. Mirax	24 Adam și Eva	7 48/4 11
Luni	12 Părintele Spiridon, Antu	25 (+) N. D. I. H.	
Marți	13 M. Eustratie, Mardarie	26 (+) M. Stefan	
Mercuri	14 M. Tirs, Arian, Apolon.	27 Ioan evang.	schimb.
Joi	15 M. Eleuterie, Sosana	28 Pruncii nev.	noros.
Vineri	16 Prof. Agheu, s. Teof.	29 Toma episc.	
Sâmb.	17 Pr. Daniil, m. Pat.	30 David reg.	
Dum. înainte de Nașt. Dlui, Ev. dela Matei, c. 1, gl. 4, a Inv. 7. „Cartea neamului lui Isus Hristos, fiul lui David...”			
Dum.	18 M. Sevastian, Marcel	31 Silvestru	7 50/4 17
Luni	19 M. Bonifaciu, Prob.	1 Ian. 1917	
Marți	20 M. Ignatie, c. Filigoni	2 Macarius	
Mercuri	21 M. Iuliana, Temistoclu	3 Genoveva	neaud,
Joi	22 M. Anast. Chrisogon	4 Titus	frig.
Vineri	23 SS. 10 Martiri din Crit	5 Telesfor	
Sâmb.	24 ...na Eugenia	6 (+) Bot. Dlui	
Toate ale Praznicului.			
Dum.	25 (+) N. D. Isus Hristos	7 Balint	7 49/4 19
Luni	26 (+) Soborul Preacurat.	8 Sever	
Marți	27 (+) Ap. si Arh. Stefan	9 Iulian	
Mercuri	28 20 mii MM. din Nicomid.	10 Paul	senin,
Joi	29 Pruncii uciși de Irod	11 Higinus	frig.
Vineri	30 M. Anisia, c. Zotic	12 Ernest	
Sâmb.	31 C. Melania, m. Gaud.	13 Ilarion	

George Nufselean din Șieu Odorhei azi în Long Island City, N. Y.

Dar nu-i nor că e senină,
Nunai mie su-i lumina
Că și-a nra copilă mică,
Dară și ea e de frică,
Că se uită prin porțiță
În sus și-n jos pe uliță
De vede pe cineva.
Mamă iar vine poșta,
Și ni-aduce pe tata,
Dar numai serisoare vine,
Pe tata nu-l vede nime.
Vai Doamne ce-o fi de noi.
Tot muiori cu trei și doi,
Și um-i poște ajunge,
Că are destul ce plănge,
Arză-te focul de lume,
Mult urit să due în tine,
Că de mi-ai fi vechiut,
Nu mi-ar fi așa urit,
Dară sunt tinări foarte,
Și se due urit de moarte,

POEZIA NEVESTEI

Foale verde măghieru,
Te rog Domnule Roman,
Pune seceata pozie,
În a noastră dulce foșie,
Frună verde dintră spini,
Asultați voi frați romani,
Cui îi plac doine de jale,
Asulte vorbele mele,
Cetească scrisorile,
Ce au ajuns nevestele,
De au rămas singurele,
Cu doi trei pruni lângă ele,
Și am ajuns vremea acum,
De-i plină lumea cu fum,
Dar nu-i fum, că-i și foc mare,
Copii neveste plâng pe vale,
Plâng, se vaită de njez,
Tot cu lacrimi pe obraz,
Și Doamne ce mai nor greu,
De asupra capului meu.

Constantin Govosdian din Igrisi azi în Philadelphia, Pa.

Pagina Calendar – decembrie 1916 Pagina cu poza lui **George Nușfelean** din Șieu Odorhei și a lui **C. Govosd** din Ugrîș. „Poezia nevestei” este scrisă și trimisă de Măriuța Gligor, com. Tăuni-Târnava Mică

Ioan Marcu din Satu mic lângă Lugoj azi barbier român în Cleveland, Ohio.

Alexandru Brindea din Ples- Nica Vușcu din Călacea comit. azi în Timiș, azi în Philadelphia, Pa. Cleveland, O.

Nica Vușcu din Călacea comit. azi în Timiș, azi în Philadelphia, Pa. Cleveland, O.

Tanase Ciungan din Marăveș. azi în Steubenville, O.

Vasile Retegan din Căianul mic azi în Canton, O.

Constantin Vereșan din Sărăfoia azi în Detroit, Mich.

Eremia Berghes din Avrig. azi în Madison Ill.

George Caranenti din Fenlac. azi în E. Youngstown, O.

Traian Jorga din Toracul comit. azi în Detroit, Mich.

Ioan D. Petroviciu din Denta, azi agent și saloner român în Detroit, Mich.

George Rotariu din Mihală, azi cond. vent. școlii reale, azi conducătorul corului societății Avram Jancu din New York.

I. Beer, din București, absol. comit. Timiș, vîtașul călăușilor și conducătorul corului societății Avram Jancu din New York.

Adam Dușan din comuna Mes-teacîn azi în Louisville, Ky.

Dimitrie Sălijan din Nădlac, azi în Detroit, Mich.

Mihail Roman din Șeitin, azi barbier român în Youngstown, Ohio.

Moiaș Mînișan din Pesac azi în com. Sibiu, azi în Terrehaute, sul mare. Tata și vîtașul ro-Ind. un vechiu prieten alui mînilor din So. St. Paul, Minn. Jancu.

Nicolae Dragomir din Vale, azi în com. Sibiu, azi în Terrehaute, sul mare. Tata și vîtașul ro-Ind. un vechiu prieten alui mînilor din So. St. Paul, Minn. Jancu.

Efta Comloșan din Simicliu-Ind. un vechiu prieten alui mînilor din So. St. Paul, Minn. Jancu.

Pozele unor colaboratori, emigranți din comit. Lugoj, Arad, Timiș, Turda, Căian, Sibiu... În centrul paginii din stînga se vede poza lui **Vasile Retegan** din Căianul mic, azi în Canton, O.

O să prezint mai multe texte (integral, parțial sau rezumativ, dintre cele scrise de românii din zona noastră) datorită cărora vom putea înțelege viața ardelenilor la începutul sec. XX dar mai ales viața și stările sufletești ale românilor ajunși acolo sau rămași acasă. Vă vor surprinde o serie de asemănări ale vieții de atunci cu ale vieții de astăzi (sfârșit de secol XX și începutul celui de al XXI-lea). Voi face foarte puține aprecieri și comentarii. Repet faptul că voi păstra grafia și exprimarea originală.

La Începutul Calendariului

*DU-MĂ Doamne-n țara mea,
Cu o cocie cât de grea,
Numai ea să zuruiască,
Părun-n cap iar să îmi crească,
Că de când eu am ieșit,
Păru-n cap mi s-a rărit,
S-a rărit și-a-ncărunțit.*

Stând la masa de scris, cu cujetul că ce să scriu la începutul Calendariului, privesc pe fereastră afară în stradă, fără să știu pentru ce. Văd automobilele trecând ca fulgerul iar din automobile se văd bărbați, bine îmbrăcați, femei răzimate pe spate, ca și aceia cari nu au nici o grijă. Polițul dela încrucișarea străzilor, fluieră și fac semn cu mîna ca să steie cei cari trec în sus și în jos pentru că acum strătaie crucile drumului aceia, cari vin din dreapta și din stînga. Se naște o învălmășală de automobile și trăsuri, cari așteaptă fluiera și semnul polițului că pot trece mai departe. Trecătorii cari n-au automobile și trăsuri, asemenea se opresc pentru că așa-i legea și acela care nu păzește această lege, poate să fie călcat de vre-un automobil ori atare de mașinărie, care vine din partea contrară. Astfel se adună mulțime de oameni, stau și așteaptă...

Așa știm din bătrîni și așa cred cei mai mulți ai noștri, că ce e rînduit omului, trăbuie să și pătească. Domnilor și damelor pe cari îi văzui în automobile, așa li-a fost rînduită ca să se poarte pe roate de gumă... (o credință păgubitoare, zic eu; dar efortul nostru, al fiecăruia, oare chiar nu contează? n.n....) Românii noștri așa cred că este rînduită. Tot astfel cred că este și noroc. Nu cred nici în noroc numai pe jumătate. Eu cred în mintea omului (iată că Jancu Roman îmi confirmă gândul, n.n.) (urmează câteva explicații biblice în legătură cu facerea lumii și a omului de către Dumnezeu)...I-a plăcut lui Dumnezeu de forma omului și a zis în gândul său: Făcut-am pe om după chipul și asemănarea mea, îl voi deosebi de celelalte vietăți, îi dau minte și voie liberă (s.n.) și putere să stăpânească pe toate celelalte...Cu mintea să știe ce și cum să facă și să trăiască, iar cu voia liberă să facă ce va voi...fiind Dumnezeu bun și drept, tuturor oamenilor li-a dat asemenea, unuia ca altuia. Minte și voie liberă...

Oare cine și când să fi avut timp să însemne în cartea vieții cutăruia, că rînduita lui să fie ca să vină în America, care uitând pe cei de acasă ai lui, ajungând la puțin câștig, îl bea prin saloane, și de multe ori încălzindu-l beutura, să pune la ceartă cu alții, scoate cuțitul ori revolverul și se face ucigaș, ori dânsul cade mort după rînduita altuia?

Oare cine și când să fi avut timp să însemne în viața cutăruia, că rînduita lui să fie ca să vină în America, aici lucrând cele mai grele lucruri, să adune vre-o doi bani, și acel om să-și încreadă banii în orice cioarsă de agent, numai pentru că agentul l-a bătut vre-o dată pe umeri ori i-a dat și o sugare groasă, ca și care el acasă numai în gura fibirăului a văzut?

Cum putem crede oare că Dumnezeu cel bun și drept să fie rînduit cutărui român venit în America, să uite de soția și copiii de acasă și aici să trăiască în desfrănări cu femei stricate și oare cum să fie rînduit vre unei femei stricate și oare cum să fie rînduit vre unei femei care ani de zile a trăit în pace cu soțul ei, să-l fure de bani, să-l facă de rușine și să fugă cu un mișel, apoi cu altul și cu altul...Nu rînduita face pe bărbatul cu mintea slabă ori pe femeia ușoratică, să vină la America și să trăiască în desfrănări...Norocul numai prin minte bună să poate ajunge și țânea. Înzădar ai noroc, dacă n-ai minte bună și poți ajunge la noroc numai cu mintea bună...Credința în rînduită și noroc, a dat naștere în viața noastră românească unor afaceri bune de înșelat pe cei ușor crezători (sunt și astăzi mulți...ușor crezători)

Calendariul înstrăinatului îl scriu numai odată în an (descrie pe vraci, vrăjitorii, boscoane...). Însamnă că poporul nostru e rămas înapoi în cultură și e timpul ca să aducem pe cei din întuneric la lumină. (astăzi or mai fi rămași înapoi în cultură?)...

Un lucru m-a pus în mirare și pe gânduri. Cea mai mare parte a românilor din America nu știu să scrie și să cetească. Aceasta e o boală mare care trebuie vindecată.

Acasă am cutreierat Bănatul, Ardealul, Bistrița, Sătmarul și Bihorul, dar nu mi-a fost băttor la ochi, numărul mare al acelora cari nu știu carte. Și vi spun și cauza. Când acasă ajungeam în vre-o comună românească, trăgeam la preot ori învățător și apoi mă purtau pe la bogați, să văd starea bună a lor. Cu oameni sermani nu m-am întălnit și cu ei n-am vorbit, deci nu mi-am putut face nici o părere despre starea lor. Cutreierând America m-am întălnit cu pătura de jos a poporului nostru pe care încă n-am văzut-o. Pentru-că să ne întrebăm, cari vin dintra ai noștri în America? Cei mai sermani, cei mai năcăjiți și rămân acasă cei în stare bună, cu cari și eu am vorbit (astăzi pleacă mulți și din elita intelectuală n.n.) Și aici la acest loc, sunt de părere că mare greșală se face cu poporul nostru de acasă. Domnii noștri români de acasă asemenea cercetează de multe ori comunele noastre românești, ca să cunoască starea poporului, dar

și dânzii merg la protopopul locului, la popa bătrân ori la cel tânăr, la învățătoriul, adună fruntea satului și astfel aud și văd numai lucruri bune și frumoase. Despre cei sermani puține știu ori chiar nimic, măcar aceștia sunt mai mulți. Bogații din fruntea satului nu pot să vorbească despre traiul poporului serman, pentru că cei din fruntea sarului nu știu ce-i aceea să n-ai în casă nici un ban și să n-ai făină în coș, nici porc de slănină, nici paie pentru încălzit... Ușor, foarte ușor am aflat din ce cauză o mulțime de români din America nu știu să scrie și să cetească.

Conducătorii noștri de acasă, nu s-au interesat de creșterea, luminarea și deșteptarea poporului serman. Bărbații noștri politic s-au ocupat mai mult cu politica (astăzi nu e tot așa? să ne resemnăm că e hiba veche?)...

Și nici peste o sută de ani nu vom ajunge la starea înfloritoare și de bun augur (s.n.; cam indulgent sau optimist, nu?) în care ne-am aflat înainte de război, dacă nu ne vom îngriji de soarta poporului serman și dacă nu vom munci ca să deșteptăm, să luminăm mintea poporului nostru de rînd... Să așteptăm ziua de împăcare a celor mari și să plecăm acasă cu cujețul bine hotărît, să facem ca și nepoții noștri să știe, ce-i străinătatea și să se ferească de ea, și mai ales să facem ca urmașii noștri nici să nu știe ce-i întunerecul și neștiința. **Jancu Roman**

Jalnica mea poezie

Foaie verde solzi de pește,
Nouă sute treisprezece
Într-o sară Marța
Pe la ceasul nouălea,
Șasă Septemvre numit,
Eu pe loc am și pornit
Cu un frate al meu iubit,
Și chiar de a noastră plecare
Nimeni n-avut înștiințare,
Numai vărul Andrei Ghița
El ne-a scos din Ungaria
Și ne-a dus până la Dorna
Pân ce-am trecut granița.
Dacă-n Dorna am ajuns
Noi la gară că ne-am dus
Și-un bilet ne-am cumpărat
Până-n Ițcani la aghent
Și sifcarte că ne-am scos
Cu o sută șeptezeci de zlofi
Și aghentul ne-a luat
Și pe snel țug ne-a suit.
Cetinuță de pe brad
Numai odată ne-a schimbat
Tocmai la Mișloviț la gară
Unde-i granița cea mare,
De pe tren noi jos ne-am dat,
La vizită am intrat
Ciasuri patru am așteptat
Și trenul l-au rânduie
Și pe el noi ne-am suit,
Două zile ne-am mai dus,
Până-n Bremen am ajuns,
În Bremen opt zile-am stat,
Pân-vaporul a plecat.
Frunză verde de caline
Și în optsprăzece zile,
Cea mai mare chinuire
Cu vaporul cel vestit
Ce Palanta e numit
Am fost gata de perit
Pân ce marea am trecut,
Într-o țară-ndepărtată
Unde n-am fost niciodată,
N-ar fi fost de min călcată,

Frunză verde flori de nuc
Acum doi ani au trecut,
Eu de toți m-am despărțit
Când la America-m pornit
Ohf ce jele și ofiate,
Azi primăvară pe noptate
Numai ce-am primit o carte
Dela al meu dulce frate,
Că maica noastră a murit
Și pe toți ne-a părăsit:
Pe doi în America,
Ceilalți în Ungaria
Alături și tata.
Oh crudă și tristă soarte
Și tu nemiloasă moarte
Cum desparți pe om de toate,
Că iai omul fără rînd
Și-l puni în negru mormânt
De nu mai vine nicipând.
Mândrăi vara cui îi dragă,
Mie mi cerneală neagră,
Că-s pribeag în lumea largă,
Și-s pribeag în America,
De acas nu știu nimic,
Trag la dor și trag la chin,
Lacrămile vale-mi vin,
Vale-mi vin, vale se varsă
De dorul celor de-acasă.
Magheran crescut în peatră,
Americă-n depărtată,
Rău îi cui în tine pleacă,
Inima îi e de tor sacă,
N-are zi de sărbătoare,
Se topește pe picioare,
Ca robul în închisoare
N-are Paști, n-are Rusale
Să țane umblând pe cale.
Foaie verde viorele,
Vai, am ajuns zile rele,
În America-i potop,
Europa arde-n foc.
Frunză verde de pe plai
Azi sunt supusul Angliei (Canada)

Vai și amar de așa trai
Ce zile trăie-n silă
Prin străini fără de milă.
Rog pe bunul Dumnezeu,
Să facă pe gândul meu,
Să mă-ntorc iar cu bine
De prin țările străine.
Și acum pe gătate,
Eu vă las cu sănătate,
Sănătoși cu toți să fim,
În curând să ne-nălțim,
Te rog Jancule Roman
Și al nostru căpitan,
Să puni asta poezie
Pe o dalbă de hârtie.
Și dacă te-ar întreba
Cine-a scris poezia
Să li spuni frumos așa,
Zaharie Sucilea,
E fecior de ardeleni,
Din comuna Mijloceni,
Și acum de încheiere,
Vă trimit o salutare,

**Zaharie Sucilea din
Borgo Mijloceni,
în Welland Canada**

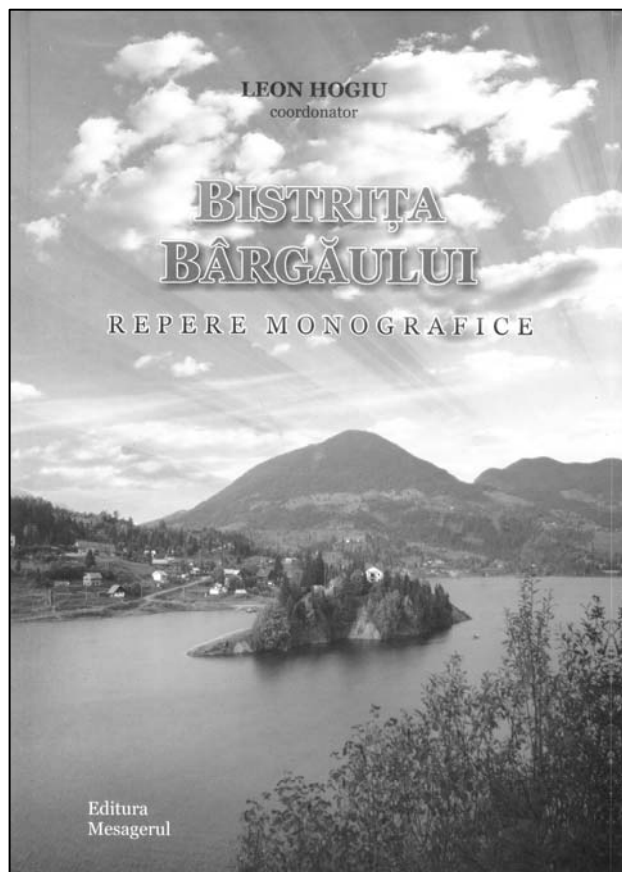
Cunosc povestea acestui emigrant, plecat din Mijlocenii Bârgăului. El, Zaharie Sucilea, a plecat împreună cu fratele său George Sucilea. Deși în poezie autorul roagă pe bunul Dumnezeu să-l ajute să se întoarcă „*de prin țările străine*”, nu s-a întâmplat așa. Doar fratele său George (bunicul soției mele, căsătorit acasă) s-a întors în satul natal, la familia sa, și a ajuns primar pentru câțiva ani. Zaharie era necăsătorit și a rămas. Și-a constituit acolo familie. Și-a schimbat numele în **Sansui**. A păstrat tot mai puțin legătura cu familia de acasă, astfel că acum, nepoții și strănepoții, cred sau pot fi aproape sigur, nu mai știu nimic despre Ardealul din care a plecat în 1913, „*într-o sară Marța*” în zi de 6 septembrie, despre originile lor românești.

După cum se vede din conținutul tuturor poeziilor (așa simple și naive cum sunt) toți au dorința de a se întoarce acasă, la familiile lor de care le este foarte dor.

III. REPERE BÂRGĂUANE

Călin MUSTEAȚĂ, „Bistrița Bârgăului – Repere Monografice” O carte a Bistriței Bârgăului despre Bistrița Bârgăului

Călin Musteață este profesor la Școala Gimnazială Tureac

Măști, 21 mai, sărbătoarea Sfinții împărați Constantin și Elena a prilejuit la Bistrița Bârgăului continuarea unui eveniment care intenționează să transforme într-o sărbătoare a Comunei și anume ediția a IV-a a Zilelor Operei „Constantin Pavel”. Cu această ocazie, printre alte activități culturale a fost lansată lucrarea monografică „Bistrița Bârgăului – Repere Monografice”, volum coordonat de profesor Leon Hogiu.

Acest volum care este rezultatul a patru ani de cercetare documentară și numeroase incursiuni în teren, ne prezintă Comuna Bistrița Bârgăului așa cum este ea în anul 2012.

Cartea „Bistrița Bârgăului – Repere Monografice” nu poate fi considerată o operă beletristică, ci un instrument ce prezintă date despre comună, care poate fi folosit ca reper temporal pentru referințe ale modului de viață și activitate a locuitorilor zonei din timpuri străvechi până în zilele noastre. O astfel de lucrare despre comuna Bistrița Bârgăului, dar într-o formă mai succintă a fost scrisă de către preotul Vasile Pavel, bunicul tenorului Constantin

Pavel, în secolul XIX. Unele fragmente se regăsesc în acest volum și sunt repere de bază în stabilirea adevărului istoric relatat în paginile cărții.

Echipa care a lucrat la această carte a fost alcătuită dintr-o mare diversitate de oameni cu profesii și preocupări diferite, dar cu un scop comun. Aceștia la rugămintea coordonatorului, viceprimarul de atunci al comunei, profesorul Hogiu Leon, au întocmit materiale referitoare la diferitele domenii de activitate, materiale care s-au constituit în capitole și subcapitole ale lucrării, încercându-se astfel acoperirea tuturor aspectelor care le poate surprinde activitatea socio-economico-culturală a unei așezări umane.

Echipa de lucru a fost formată din:

- Dr.Prof. Bîca Ioan
- Preot Briciu Alexandru
- Preot Hăbălan Ioan
- Prof. Hulpea Ilie
- Prof. Musteață Călin
- Asist. social: Nușfelean Mirela

- Dr. Ing. Pop Mihai Marius
- Medic veterinar. Rus Nistor
- Prof. Simioanca Simona
- Prof. Șteff Ioan
- Preot Timocea Emil
- Ing. Toma Constantin
- Ing. Țacăl Dan Mihai
- Prof. Titus Wachsmann-Hogiu

Volumul „Bistrița Bârgăului – Repere Monografice” editată la Editura Mesagerul are un număr de 456 de pagini în format A4 și are următoarea structură:

- Cuvânt înainte, primar Laba Vasile
- Prefață, viceprimar Leon Hogiu
- Capitolul 1: Profesor Simona Simioanca, ne prezintă în acest capitol trecutul istoric

al comunei, atestările documentare și urmările suferite de comuna Bistrița Bârgăului, după următoarea structură:

1. Date și ipoteze privind trecutul istoric al comunei
2. Primele etape istorice
3. Perioada regimentului de graniță
4. Perioada 1851-1918 Regimul Dualist Austro-Ungar
5. Perioada interbelică
6. Perioada regimului comunist

Capitolul 2, Cadrul geografic, relieful, clima, rețeaua hidrografică și alte repere de natură geografică sunt detaliate de către profesorul de geografie Ilie Hulpea, prin:

1. Prezentarea cadrului natural
2. Așezare geografică
3. Relieful
4. Clima
5. Rețeaua hidrografică
6. Vegetația
7. Fauna
8. Solurile și potențialul productiv al acestora
9. Calitatea factorilor de mediu

- Capitolul 3 prezintă potențialul economic, unde sunt detaliate aspecte de natură economică atât cele actuale cât și activitățile care au contribuit la prosperitatea oamenilor din zonă de-a lungul timpului. Astfel:

1. Prezentare generală,
2. Pajiștile naturale
3. Terenurile agricole
4. Zootehnia
5. Activitatea industrială
6. Comerț și servicii
7. Potențialul turistic, profesor Leon Hogiu

8. Fondul forestier prezentat de către inginer Dan Mihai Țacăl Șeful Ocolului Silvic Comunal, apare într-o descriere amănunțită și foarte îndreptățit fiind acest fapt datorită importanței economice pe care încă o reprezintă pădurea și exploatarea forestiere.

9. În subcapitolul meșteșuguri, dr. ing. Pop Mihai Marius prezintă detaliat istoricul și administrarea vânătorii în Bistrița Bârgăului. Practicarea vânătorii a devenit din vremuri îndepărtate o ocupație secundară a locuitorilor acestor meleaguri, lucru dovedit prin numeroase urme arheologice și consemnări în documente monografice.

- Capitolul 4 profesor Leon Hogiu: infrastructura
- Capitolul 5 profesor Leon Hogiu: populația

- Capitolul 6: servicii sociale

1. Asistența socială, asistent social Nușfelean Mirela detaliază complexitatea serviciilor sociale pe care Primăria le oferă persoanelor nevoiașe.

2. Școala, profesor Musteață Călin. În acest subcapitol am încercat o prezentare a școlii din comună începând cu apariția școlii, evoluția de-a lungul timpului, modul în care școala a contribuit la bunăstarea populației locale.

3. Cultură, artă, tradiții, profesor Titus Wachsmann Hogiu. Domnul profesor, un cunoscător al culturii tradiționale a Văii Bârgăului reușește să ne introducă în mijlocul oamenilor, alături de trăirile acestora cu necazurile și bucuriile lor ilustrate în cântec, vers, joc și port. Totodată ne face cunoscută pleiada de intelectuali plecați din comuna Bistrița Bârgăului și care nu sunt puțini la număr, dar care s-au afirmat acolo unde le-a purtat destinul pașii.

4. Religia – Preot Briciu Alexandru, Preot Hăbălan Ioan, Preot Timocea Emil, descriu fiecare parohie în parte cu toate realizările vremurilor, mai mult sau mai puțin potrivnice credinței creștine a locuitorilor.

5. Starea sănătății, profesor Leon Hogiu

6. Activitatea sanitar-veterinară, medic veterinar Nistor Rus

7. Administrația publică locală, profesor Leon Hogiu

- Capitolul 7 doctor profesor Bîca Ioan și profesor Șteff Ioan: prezintă în detaliu depresiunea Colibița, trecut, prezent și perspective. O extensie, de fapt, a volumului Colibița, Dimensiuni turistice, publicat de cei doi.

- Capitolul 8 inginer Toma Constantin vine cu o prezentare de natură tehnică a barajului de la Colibița, baraj care a condus la modificarea geografiei locului, la apariția lacului Colibița și remodelarea fostei Stațiuni Colibița.

- Anexe: în anexe sunt prezentate proiecte realizate și în curs de realizare și instituțiile din comună, organizarea și încadrare cu personal la data respectivă.

Se poate observa că domnul profesor Hogiu Leon, coordonatorul lucrării, a apelat, pentru realizarea fiecărui capitol sau subcapitol, la oameni care au contact cu secvența respectivă, din dorința de a alege omul potrivit pentru capitolul potrivit.

Acest lucru a condus la obiectivitate maximă a informației transmise și eliminarea pe cât este posibil a erorilor.

Simona SIMIOANCA, *Zestrea Bistricioarei*

Simona Simioanca este prof. istorie I
a Colegiul Național *Liviu Rebreanu* din Bistrița

Motto:

„...ștergeți colbul de pe cronici și faceți să renască în sufletele tinereții de azi virtuțile bătrânilor de altădată... datinile, proverbele, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor, iar cu ele se poate constitui trecutul lor îndepărtat. Căci nu există bucurii mai de preț ca averea de cuget și simțire inclusă și păstrată cu sfântă grijă de-a lungul vremurilor în adâncul sufletului românesc, al moșilor și strămoșilor noștri.”

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

Am considerat că îndemnul lui Alexandru Vlahuță este de bun augur mai ales că acum tehnica a luat o amploare deosebită, majoritatea tinerilor accesează rețelele de internet nemaifiind implicați în cunoașterea adevăratelor comori ale poporului nostru.

Este lăudabilă inițiativa unor școli, instituții, inspectorate, printre care și instituția dumneavoastră de a organiza simpozioane de nivel național pe teme de tradiții locale, folclor, patrimoniu.

Localitatea noastră era cunoscută în vremurile vechi sub denumirea de Bistricioara – care astăzi apune la fel ca și bătrânii satului – cărunți, evlavioși. Datorită acestui simpozion putem prezenta legende locale care altfel s-ar pierde.

Simpozioanele pe aceste teme trebuie să se constituie într-o modalitate funcțională prin intermediul căreia dascălii pot lua contact direct cu valorile culturale, se pot întoarce la izvoare, la tot ceea ce este mai autentic, pentru păstrarea identității naționale.

Tradițiile populare românești rămân tezaurul nostru cel mai de preț și trebuie să facem tot ce se poate pentru ca ele să se păstreze vii în mintea copiilor și a oamenilor.

Activitățile școlare și extrașcolare au cel mai larg caracter interdisciplinar, oferind cele mai eficiente și oportune modalități de valorificarea tradițiilor, obiceiurilor și datinilor populare locale și naționale.

Conștientizarea, transferul de cunoștințe prin intermediul activităților școlare și extrașcolare trebuie organizate astfel încât patrimoniul cultural să poată fi valorificat atât de elevi cât și de comunitățile locale.

Patrimoniul valoric național trebuie îmbogățit și transmis din generație în generație prin procesul educațional. Educația urmărește familiarizarea cu valorile naționale materiale și moral-spirituale; renașterea, valorizarea și perpetuarea tradițiilor; utilizarea potențialului educativ al datinilor și obiceiurilor calendaristice populare; formarea conștiinței naționale; educarea civismului, umanismului.

Și în cadrul școlii generale Bistrița Bârgăului, cadrele didactice împreună cu elevii au preocupări pentru păstrarea portului popular, a tradițiilor și a folclorului din zonă, știut fiind faptul că folclorul este singura școală care a existat și a continuat să existe ca izvor mereu viu și prezent.

În acest sens ne-am propus următoarele obiective :

- dezvoltarea interesului pentru cunoașterea, păstrarea și transmiterea portului popular românesc, a tradițiilor și obiceiurilor specifice poporului nostru;
- cunoașterea folclorului și prețuirea acestuia ;
- dezvoltarea la elevi a respectului față de înaintași ;
- identificarea și cunoașterea portului popular, a tradițiilor și folclorului din zona noastră - culegerea unor legende locale de la bătrânii satului;

- dezvoltarea la elevi a capacităților de a interpreta cântece populare românești;
- învățarea unor pași de dans popular;
- formarea unor trăsături morale pozitive folosind în joc proverbe, zicători, strigături;
- realizarea unui muzeu școlar;
- cunoașterea succesiunii sărbătorilor religioase și manifestările folclorice destinate lor;

Prin peisajele, prin oamenii săi, Bistricioara e un loc mirific, locul unde parcă și timpul s-a oprit. Aici legendele sunt mereu vii. Bătrânii satului ni le împărtășesc cu drag, oftând ”no, bine că mai îi șineva interesat și de lucrurile așestate.”

Cu sufletul la gură eu și elevii mei îi ascultăm. Ne duc într-o altă lume, din care nu mai vrem parcă să ne întoarcem. „Tăul zânelor”, Stâncile Tătărcii, „Claia lui Pugman”, „Poiana calului”, „Stânca haiducului” au fiecare legenda lor.

M-am gândit să le aștern pe hârtie, doar o parte dintre ele.

„Stâncile Tătărcii” impresionează și azi prin imaginea lor semeață, tronând asupra Bistricioarei. Se spune că în timpul unei invazii ale tătarilor, locuitorii satului s-au retras în munți pe locul unde astăzi se află aceste stânci. Invadatorii, renumiți prin cruzimea lor au plecat să-i urmărească. Frica le-a dat curaj localnicilor, organizându-se pentru a se putea apăra. S-au folosit de tot ce au avut la îndemână: lemne, bolovani. În momentul în care tătarii s-au apropiat au aruncat asupra lor de pe înălțimi ”armele” pe care le posedau. Mulți tătari au pierit, printre aceștia și o căpetenie. Ulterior, localnicii au revenit la casele lor. Tătarii retrăgându-se pe unde au putut s-au întors noaptea la locul luptei îngropându-și căpetenia pe locul unde se află aceste stânci. Legenda spune că o mare comoară a fost îngropată împreună cu această căpetenie. Pe locul respectiv se află o „țiclă” (un fel de tumul din pietre). Astăzi ”Stâncile Tătărcii” sunt protejate prin lege. Mulți se întreabă cine și când va descoperi comoara.

„Tăul Zânelor” aflat în apropiere de Colibița este și el o zonă protejată. Un „tău fără fund” spun localnicii, care înghite tot. Ar fi două variante legate de legenda acestui tău. Una ne povestește că în timpurile vechi aici trăiau mai multe zâne bune care se înțelegeau bine cu localnicii. Însă răutatea, invidia unora dintre aceștia a stricat armonia. Supărate, zânele s-ar fi retras în locuri numai de ele știute. Tăul a rămas în urma lor iar unii oameni au încercat să le caute dar fără succes. Se spune că se mai întorc din când în când, noaptea, pentru a călăuzi vreun cioban rătăcit sau care se află în pericol. Cealaltă variantă se aseamănă cu cea a ielelor sau drăgaicelor. Noaptea, niște fete frumoase îmbrăcate în alb apar prinse în horă ademenind ciobanii care poposesc în apropierea tăului. Odată intrați în horă aceștia nu mai au scăpare, fiind duși într-o altă lume în acest tău fără fund. Realitatea este că zona unde se află „Tăul Zânelor” e un loc de basm și vă așteaptă să-l vizitați.

Altă legendă este **„Claia lui Pugman”**, care are și ea povestea ei. În vremurile de demult, în Bistricioara trăia un om bogat care avea doi fii. Unul din ei era harnic, devotat, cinstit. Celălalt opusul: leneș, mincinos, plăcându-i jocurile de noroc, distracția. Aflat pe patul de moarte tata și-a chemat cei doi fii la căpătâi lăsându-le moștenire unuia terenurile aflate pe partea dreaptă a râului Bistrița Ardeleană, celuilalt cele de pe partea stângă. Cu limbă de moarte i-a rugat să nu le înstrăineze, altfel blestemați să fie și să nu aibă parte de ele, să se transforme în stane de piatră atât pământurile cât și pădurile. Fiul cel cinstit a respectat dorința tatălui muncind averea lăsată ca moștenire. Cel risipitor, toată ziua chefuia cheltuind mulți bani. Într-o seară, târziu, nemaivând bani, era disperat trebuind să plătească un rămășag. Ce s-a gândit? Hai să fac o ghidușie! A auzit pe un consătean că are mare nevoie de fân. L-a chemat afară spunându-i că el are o claie mare, undeva în pădure. Fiind noapte i-a arătat locul dându-i indicii precise. În depărtare se zărea ceva ce semăna cu o claie. Omul, mergând pe încredere, îi dădu eroului nostru banii urmând ca a doua zi dimineață să meargă după claia respectivă să o aducă acasă. Odată banii luați „fuga-i rușinoasă, dar e sănătoasă”! A doua zi omul cinstit se duse după fân. Când colo surpriză: în loc de claie, un vârful de munte golaș, înconjurat de păduri. Supărat, omul blestemă mincinosul iar pădurile se pietrificară, totul devenind stană de piatră. De atunci

localnicii îi spun stâncii golașe „Claia lui Pugman”. Blestemul tatălui l-a ajuns pe fiul risipitor, fiind un exemplu pentru fiii satului neascultători.

„**Poiana Calului**” este o poieniță frumoasă unde se spune că dacă te rătăcești noaptea apare diavolul schimbat în om dar cu picioare de cal și te poartă dintr-o parte în alta a poienii tot căutând o ieșire. Când trec pe acolo localnicii își fac cruce zicând „piei drace”!

„**Stânca Haiducului**” reprezintă o stâncă izolată unde se presupune că pe vremuri a poposit un haiduc care ajuta localnicii.

Suntem siguri că locurile ale căror legende le-ați auzit vă vor trimite în lumea mirifică a basmelor. Mândrii de ele și plecând de la credința că „veșnicia s-a născut la sat” vă așteptăm să ne vizitați!

Folclorul reprezintă oglinda vie a existenței poporului român, o dovadă grăitoare a străvechii unități culturale a poporului român.

Imensul tezaur folcloric al poporului nostru constituie o componentă valoroasă a acestei moșteniri. Valorificând cu copiii tradiția folclorică în cadrul diverselor activități școlare și extrașcolare realizăm un important act cultural și educativ.

Prin varietatea folclorului copii pot să cunoască, să înțeleagă și să prețuiască mai mult trecutul glorios al poporului nostru, ocupația, obiceiurile, sentimentele, năzuințele generațiilor de ieri.

Simpozioanele cu secțiuni axate pe teme de folclor și tradiții constituie acțiuni educative de promovare a artei ca mijloc de păstrare a adevăratelor valori morale și a frumuseții relațiilor interumane și interetnice.

Bibliografie

Legende locale culese de la bătrânii satului din Bistrița Bârgăului și Colibița.

Poze cu „Stâncile Tătărcii”:

Poze cu „Tăul Zânelor”:

Nicolae DĂDĂRLAT, *Amintiri de pe Valea Bârgăului*

Am copilărit în prima localitate de pe Valea Bârgăului: COLIBIȚA.

Părinții mei, proveniți din Mărginimea Sibiului (unde m-am născut și eu), au cumpărat în anul 1928 o casă și au deschis o prăvălie (coloniale) și restaurant. Colibița a fost o mică stațiune climaterică, unde sașii din Bistrița aveau vile pe dealul numit Carpatina, iar societatea Caritatea din Cluj deținea două mari pavilioane (fete și băieți), unde vara erau trimiși sute de studenți din universitatea clujeană. Un neamț Seiller, numit „maiorul”, avea o pensiune. Au fost 11 ani frumoși, cu multe amintiri. Casa era lângă râul plin de pești. Prindeam cu undița zglobii boișteni și cu mâna lentele zlăvoci, iar cu muscă artificială, lipeni. Acum nu mai sunt acești pești, care au fost mâncați de noii locatari ai lacului. Când veneau povoaiele casa era în primejdie. Tata a primit de la primăria din Bistricioara, bușteni din brad, construind pe cheltuiala lui o cășiță. Vara mai mult eram în știolnă.

Am făcut școala primară în Colibița, eram 7 clase într-o sală de clasă. Am avut un învățător excepțional, d-1 Duca. El a avut inițiativa ridicării unei troițe în apropierea școlii. Acum poate are un alt amplasament, dacă nu cumva au dat-o jos ungurii. Cu el îngrijeam micul cimitir al eroilor din primul război mondial. Pe dealuri se mai vedeau urme ale războiului: tranșee, sârmă ghimpată, cămășile proiectilelor de tun, etc. Duminica ne ducea, pe cei din vatra satului, la mica bisericuță din lemn, pe râu în sus.

Duminica coborau de pe dealuri țăranii cu soțiile, frumos îmbrăcate în minunatele ii, frumos cusute pe mâneci cu ață colorată de cea mai bună calitate, cumpărată din prăvălia noastră. Vara copiii vindeau fragi în coșulețe făcute din coajă de brad și băte încreștite, trecute prin flacăra focului. În Colibița atunci funcționa trenul forestier, cu care mergeam până la Isvorul Lung, de unde aduceam borcut, din fântânița aflată lângă râul plin cu păstrăvi. Un personaj pitoresc a fost moș „chiper”, care obișnuia să bea rachiul de bucate cu mult piper, de unde i-a rămas porecla. Amintiri am și de anul nou, când copiii umblau cu plugușorul, făcut din lemn, asemănător cu coarnele plugului. Era frumos împodotobit, avea și un clopoțel. Cu copii ne jucam de-a hapucul, cu mingi făcute din părul țesălat de pe vaci.

Am revenit în Colibița în anul 1959. În casa noastră funcționa acum cooperativa, care nu a plătit vreo chirie. Am fost tentat să trec după teighea, dar am renunțat, nu am vrut să am neplăceri. De la Măriuca, fata care o ajuta pe mama la treburile gospodăriei, am aflat că de la banca de stat din Bistrița a venit cineva care a cerut informații despre tatăl meu. Eu atunci lucram la banca din Sibiu, care aparținea de regiunea Stalin, unde șef de cadre era un ungur, care știa din autobiografie că sunt refugiat din Ardealul de Nord. În 1959 casa a fost luată de stat și ulterior demolată. A venit Dictatul de la Viena. Tatăl meu, care la 1 decembrie 1918 a fost la Alba Iulia, iar în 1919 a luptat împotriva bolșevicului Bela Kun, a preferat să piardă totul și să ne refugiem. A lăsat cheile la „maiorul” Seiller, care a redeschis prăvălia. Probabil a funcționat până în 1944. El a angajat ca vânzător pe Ianoș baci, singurul ungur din sat, om de serviciu la Caritatea. Rezultatul afacerii a fost o nouă vilă a neamțului, care a fugit în Germania.

O tristă amintire pentru mine, ce nu poate fi uitată, este gara din Bistrița, unde așteptam trenul spre Sibiu. Aceasta era împodobită cu flori și brad. La un colț era steagul roșu cu svastica și tabloul lui Hitler, la alt colț steagul roșu, alb, verde, care acum flutură legal în unele județe. Nimeni nu a îndrăznit să dea jos vreun steag. Pe lângă gară patrulau sași unguri cu arme de vânătoare în spate.

Am mai fost în Colibița în septembrie 2011, când am încercat să reconstitui, pe lac, locul unde a fost casa noastră. Nu am reușit. A fost o zi rece, ploioasă, nu se vedea Căsarul de negură. L-am cunoscut pe domnul Hangan, care pe locul casei părintești are pensiunea Ariniș. Cu tatăl meu am fost în această casă și l-am cunoscut pe Anton Hangan, un om drept ca bradul. Pe drum spre Prund, am recunoscut o stâncă mare, ce are acum o cruce.

Sibiu 8 martie 2012

DOMNILOR,

Sunt un refugiat din Colibița. Am primit de la D-l Costea Pavel, pe care l-am cunoscut prin telefon, un număr din ziarul dvs. Gazeta de Bârgău. Vă trimit câteva amintiri din locurile copilăriei, pentru a le publica dacă considerați necesar. În Colibița era o familie Vrăsmaș.

Dacă veți publica vă rog să-mi trimiteți și mie ziarul.

Cu mulțumiri,

Nicolae Dădârlat
Str. C. Noica, bl.4, ap. 16

Ne cerem scuze pentru întârzierea publicării, dar considerăm că încă nu e prea târziu. Textul este extrem de interesant și credem că reprezintă o mărturie vie a trecutului nu prea îndepărtat, dar care la Colibița s-a schimbat în mod accelerat. Colibița veche a rămas doar ca o imagine ascunsă, sub apele limpezi ale lacului, pe care doar amintirile celor încă în viață și au trăit, sau măcar au vizitat vechea așezare, astăzi cu relieful complet schimbat, mai pot să adauge ceva, pe lângă vechile fotografii, nu prea multe păstrate, amintiri și întâmplări ce au devenit deja istorie. (Nicolae VRĂSMAȘ)

Ioan SĂRĂȚEAN, ***Veteranul reîntors de pe front cu... „jucării” periculoase!***

Din totdeauna mi-am considerat consătenii, mai ales pe cei care lucrau la fosta Fabrică de cherestea de la Suseni ca făcând parte din familia noastră lărgită. La asta a contribuit probabil și faptul că aici au muncit Gheorghe și Nicolae, doi dintre frați, de la 13 și respectiv de la 14 ani până la pensionare și tot aici, după absolvirea ciclului gimnazial, mi-am petrecut într-un mod destul de util, eficient și educativ câteva vacanțe de vară. Între noi cei de acolo, indiferent de vârstă, s-au instituit relații trainice de amicitie pe care trecerea anilor nu le-a estompat, dimpotrivă le-a consolidat, iar drept dovadă și astăzi oricând drumurile noastre se intersectează nu pierdem ocazia de a ne da binețe, de a ne revedea și de a schimba măcar câteva vorbe legate de situația și preocupările fiecăruia. Printre cei vreo cinci sute de truditori, care în anii dinainte de 1989 își câștigau pita la fosta unitate bărgăuană, s-a numărat și vrednicul veteran de război Monda I. Valeriu, actualmente intrat în cel de-al 94-lea an al vieții sale. De altfel, într-o variantă mult simplificată și în exclusivitate pentru uzul personal, într-o vreme defineam Susenii, satul natal, ca fiind spațiul geografic delimitat la vest de familia Monda Toma, iar la est de cea a fratelui său Monda Valeriu. Dacă pe primul îl consideram mai apropiat întrucât am făcut ochi în aceeași zonă, iar de sărbătorile de iarnă ajungeam aproape de fiecare dată la el cu plugușorul, steaua sau cu irozii, unde ne primea cu brațele deschise, pe cel de-al doilea l-am redescoperit ceva mai târziu pentru că se știe din totdeauna că în mediul rural relațiile interumane nu se opresc ca la oraș la ușa blocului ori a apartamentelor celorlalți colocatari. La aceasta a contribuit și prietenia pe care am legat-o cu foștii lui cumnați, frații gemeni Grigore și Florea Cot, din Mijloceni, satul vecin, proprietari a vreo cincisprezece hectare de teren agricol, remarcați pentru dragostea lor ancestrală pentru pământ, cu sora lor Maria și cumnatul Leon Zaharie, ce-și impresiona consătenii prin măiestria dovedită în practicarea schiului, care în perioada satisfacerii serviciului militar i-au adus o mulțime de trofee și recompense câștigate în urma concursurilor la care a participat, dar și aprecieri nu tocmai dintre cele mai măgulitoare din partea localnicilor. În perioada permisiilor, Leon obișnuia să-și continue antrenamentele „Pe coastă”, un teren foarte accidentat, în pantă accentuată, unde exista pericolul ca la cea mai mică greșeală să te izbești de vreun pom, un copac sau alt obstacol și să plătești foarte scump pentru îndrăzneala de folosi acea parte improprie. Probabil pentru ca adrenalina să atingă cote maxime, împricinatul, cobora și cu „Luțu”, nepotelul lui de doar câțiva anișori după cap, fapt considerat de mulți o adevărată nesăbuintă, dar el socotea și dorea și reușea să dovedească că tehnica individuală, stăpânirea de sine și calitățile psihovolitive îi permiteau să-și asume acest risc.

Ca și alți consăteni trăitori în vremea de tristă amintire a ocupației horthyste, la 02.12.1940, la vârsta de 21 ani, badea Valeriu a fost incorporat în vederea satisfacerii serviciului militar, iar la 29 iunie 1941, de Sfântul Petru, a fost mobilizat și trimis pe Frontul de Răsărit, unde vreme de aproape cinci ani i-a fost dat să cunoască din plin ororile și suferințele războiului. Acestea și mai cu seamă dragostea de țară, de meleagurile natale l-au determinat ca în condițiile degringoladei generalizate provocată de retragere și ofensivei tot mai puternice a forțelor antihitleriste ca la 18 martie 1945 împreună cu prietenul și camaradul său de arme Sbârcea Trifan, de la Mijloceni, să-și părăsească unitatea ce se afla încartiruită la Brașov și să revină pe căi numai de ei știute și cu riscurile de vigoare la cei dragi. A făcut acest lucru nu oricum, ci cu echipamentul militar și cu armamentul de front din dotare printre care o armă și două grenade asupra sa. O acțiune destul de riscantă și periculoasă, care în condiții de război îi putea agrava foarte mult situația. A avut șansa ca aceasta să fie încununată de succes întrucât din totdeauna izbânda este apanajul celor vrednici, a celor curajoși și îndrăzneți. Abia după ce s-a căsătorit cu Safta, o tânără din satul vecin și au venit copiii a realizat că s-a reîntors cu „jucării” periculoase, când într-una din zilele de la începutul anilor 1950 nevasta și-a găsit micuții cercetând cu minuțiozitate niște obiecte pe care nu le mai văzuse până atunci. Era vorba de cele două grenade, pe care odraslele, firi iscoditoare, le găsise într-un lăcaș de sub podeaua târnațului. Pentru a înlătura pericolul, mama s-a apropiat în liniște

pentru ca nu cumva să-i sperie, a îndepărtat „jucăriile” nedorite, iar ulterior împreună cu soțul s-au dispensat pentru totdeauna de ele.

Reîntors de pe front vreme de un deceniu și ceva, vrednicul veteran de război a continuat să se ocupe de agricultura și creșterea animalelor, domeniu în care a dovedit pricepere și a avut rezultate. Ulterior, s-a angajat ca pendularist la fosta fabrică de cherestea din localitate la care a lucrat până la pensionare, survenită la 31.10.1981, dobândind o dublă calitate cea de muncitor și totodată de producător agricol întrucât n-a renunțat și nu renunță nici astăzi la venerabila sa vârstă la agricultură și creșterea animalelor. În prezent crește o vacă, păsări și alte animale deși aparținătorii i-au sugerat și insistă să renunțe pentru a putea duce o viață mai tihnită. L-am întrebat dacă a avut vreodată concediu de odihnă în adevăratul sens al cuvântului? Răspunsul a fost: „Da! am beneficiat de concediu de odihnă de la fabrică în fiecare an, dar l-am folosit să-mi căpălesc mălaiștea, să-mi fac fânul în „Fundături”, în „Sărăți”, „Pe Cireș”, în grădină ori în altă parte, doar ști că țărani n-au avut niciodată și nu au nici acum concediu!”

Împreună cu distinsa sa soție au crescut și educat cinci copii, ce aveau să devină peste ani fiecare în domeniul său profesioniști performanți, o mândrie a familiei și a comunității. Ioan, cel mai mare, s-a format ca economist de marcă, fapt ce i-a permis să îndeplinească înainte 1989 și câțiva ani după această dată, funcția de director al S.C. Netex Bistrița, unitate care prin valorificarea unor nimicuri, în principal a deșeurilor textile, fabrica douăzecișidouă de articole deosebit de utile, mult căutate și solicitate în industria confecțiilor, de numeroșii beneficiari din zonă și nu numai.

Deși dacă ar fi să ne luăm după unii politrucii și preținși analiști și formatori de opinie postdecembriști patriotismul a început să devină o noțiune desuetă, chiar un motiv de hulă, de ocară, o să amintesc totuși pentru cei care țin la valorile perene ale neamului românesc faptul că Valer, un alt fiu al său, a îmbrăcat haina militară și a înțeles să-și servească țara și nația română sub drapel într-un domeniu special și că a făcut acest lucru nu oricum, ci la superlativ, investind în tot ceea ce a întreprins dăruire, responsabilitate, multă iscusință și inteligență. Activitatea și rezultatele profesionale de excepție obținute au fost anticipate de evoluția și situația lui ca student al instituției militare de învățământ superior pe care a urmat-o, ce au făcut ca la absolvire, numele său să fie înscris pe placa de onoare, în calitate de șef de promoție, iar oricând vroiam să mă binedispun întrebam cunoscuții ce mai face fostul consătean, iar răspunsurile primite erau de fiecare dată generatoare de mândrie și satisfacție.

Gheorghe, mezinul familiei, a devenit inginer, adică creator de bunuri materiale și un specialist de valoare al S.C. RAAL S.A. Bistrița, unitate ce reunește și alți bărgăuani destoinici, prin a căror strădanie, pricepere și eforturi, după 1990, au scutit și scutesc pe mulți localnici să-și părăsească familiile și țara și să se umilească în afara fruntariilor pentru a căpăta un loc de muncă.

Necruțătoare, viața i-a oferit și după război vrednicului veteran de război nu numai bucurii și satisfacții, dar și suferințe, prin pierderea uneia dintre cele două fiice, Gaftița, în vârstă de douăzecișisase de ani, mamă a doi copii – un băiat și o fetiță -, iar dumnealui împreună cu regretata sa soție au fost cei care au preluat sarcina creșterii și educării nepoților.

Nu întâmplător astăzi este înconjurat cu multă dragoste și admirație de copii, de cei peste douăzeci de nepoți și strănepoți și în general de toți cei care cunosc fie și doar crâmpoie din viața sa tumultoasă și pilduitoare.

Corul mixt pe patru voci Mijlocenii Bârgăului, înființat și condus de părintele POP AUGUSTIN din care a făcut parte și Monda Safta (20.04.1923 – 09.05.1999), (în spatele părintelui), soția veteranului de război Monda I. Valeriu și sora acesteia Maria

Titus WACHSMANN-HOGIU, *Prorocul Găbriș din Tiha Bârgăului*

Cuvintele *proroc* sau *prooroc* sunt identice semantic, dar este mai simplu a rosti cu un singur *o*.

Conform DEX *proroc* desemnează „o persoană considerată ca interpret al voinței lui Dumnezeu, capabilă să prezică viitorul; persoană care poate prezice evenimentele viitoare; profet”.

În deceniile trecute mulți bârgăuani au auzit că la Tiha B. a trăit un proroc, unul care a prezis producerea, în viitor, a unor evenimente. La început nu a fost luat în serios, chiar făcându-se glume pe seama lui. Cu timpul și pe rând, unele din spusele lui s-au adeverit ceea ce i-au adus credibilitate:

„O zis Găbriș!” sau „O avut dreptate Găbriș!”. Astfel Găbriș din Tiha a devenit un simbol al prezicerii viitorului. Un fel de Nostradamus local, precum francezul Michel de Nostradame născut la 14 decembrie 1503, cel care a devenit unul dintre cei mai renumiți bărbați ai vremii, având atât admiratori cât și dușmani și denigratori, cel care a scris 10 centurii (grupuri de 100 de preziceri) rezumate în catrene, foarte multe dintre ele dovedindu-se de-a lungul timpurilor, peste secole, a fi corecte, producându-se, chiar dacă în momentul formulării lor nu au fost înțelese. La fel și cu cel cunoscut pe Bârgău sub numele de **Găbriș**, prorocul ce merită a fi luat în considerare chiar și dacă nu suntem creduli, superstițioși sau naivi. Găbriș a formulat preziceri ce s-au adeverit. Cum a reușit? El susține că „informațiile” despre viitor le primea de la Dumnezeu.

Am fost interesat de prorocirile lui Găbriș, motiv pentru care am făcut o cercetare și am adunat, ceea ce s-a mai păstrat pe cale orală, într-o cărticică pe care am publicat-o în anul 2003, considerând aceasta un act de cultură și de onestitate, de restituire a valorilor.

Arborele genealogic și biografia lui Găbriș sunt simple. Istoria locală spune că în Tiha Bârgăului **prima școală** s-a înființat în anul 1828 și a funcționat în casa lui Nechita Pop Găbrișoiu (zis și Găbriș sau Brozbu), casă ce se afla pe ulița paralelă cu șoseaua națională, cunoscută sub numele de **Ulița Popenilor**. Proprietarul casei, având oarecare pregătire, a fost și primul învățător. Pentru munca sa cu cei 4-5 copii primea de la comunitate un salariu de 5 florini pe lună. Unul dintre fiii Găbrișoiului a avut trei feciori: Ion, Gavril și **Grigore**. Toți trei au crescut și-au făcut familie și gospodărie pe averea rămasă de la bunicul lor. Grigore semăna mai mult cu bunicul său, Nechita Pop zis Găbrișoiu, cel care a fost primul învățător al tihanilor. De aceea și nepotul Grigore a început să fie apelat cu numele de Găbriș. Cu timpul nimeni nu mai știa că îl cheamă Grigore. Toți îi spuneau doar Găbriș. Și așa a rămas până astăzi.

Grigore Pop, zis Găbriș, s-a născut în anul 1861. Îi plăcea să citească, era foarte credincios și iubitor de oameni. A urmat doar 4 clase din sat, fiind un copil ca oricare altul, dar un copil ce prefera cititul și frecventarea bisericii. S-a însurat pe la 24 de ani cu Gafina, o fată cu stare bună în sat. A avut și un fecior, de la care apoi a avut noră, nepoate și strănepoate.

Când a început să prezică oamenii au considerat că și-a pierdut mințile: „E nebun. Zice că e proroc. Zice că vorbește cu îngerul!” Găbriș însă continua să citească Biblia să se roage și să țină post.

Când voia să prezică spunea: „Vrei să știi ceva?” și formula o premoniție față de care cei ce auzeau zâmbeau și îl luau în derâdere.

Iată câteva dintre **Premonițiile lui**:

- „...voi muri într-o zi însemnată și nu va avea cine să mă îngroape”; așa s-a întâmplat căci a murit în ziua de Ispas în 1944 și preotul nu era acasă;

- „...Doamne răsplătește fratelui meu care m-a bătut și mi-a întrerupt postul! Frate Ioane, tu vei fi hoinar și acum și pe lumea cealaltă. Casa îți va arde și nu vei avea odihnă nici în mormânt!”;

Peste mai mulți ani fratele Ion a avut acasă un incendiu, iar când a murit familia a făcut mormântul în grădina de lângă apă. A venit o furtună mare, inundații care au dus sicriul și nimeni nu a mai știut nimic despre el;

- „...când se va prăvăli acest **cireș**, va fi mare necaz în țară...”; este vorba despre cireșul pe care Găbriș îl plantase în tinerețe; inundații grave în țară l-au „prăvălit”;
- „...vedeți casa cea din vale, de lângă drum? Va veni o vreme când de acolo veți mânca pe țâdulă!”; „țâdulele” s-au adeverit a fi, peste ani, cartelele pe care oamenii primeau mâncare;
- „...Dacă vreți să știți, se va face drum peste Blaju dar nu va rezista, se va surpa mereu...”
- „...biserica din Tureac va fi terminată de un turc”;
- „...a veni o vreme când va cânta dracu’ la tăta casa...”; s-au introdus difuzoarele;
- „...pe Balta Fântânii din Suseni se va face casă de comerț...”; pe locul unde astăzi în Suseni este magazin a fost o baltă mare...;

Incontestabil că Găbriș a fost, este și va rămâne o personalitate a localității Tiha și a Văii Bârgăului, motiv pentru care l-am cuprins și în cartea mea „Bârgăuani de top” (2009). Multe preziceri au putut fi înțelese doar după ce s-au împlinit. Cu siguranță că nu am reușit să le adun pe toate. Posibil ca unele dintre ele să vizeze perioade mai lungi, mai îndepărtate în viitor, acum părându-ni-se ciudate și de nedescifrat.

Ioan SĂRĂȚEAN, *Eroina din Bârgău și totodată „buna cea mai bună dintre bune” face...91 de ani!*

Atmosfera de apocalipsă instaurată pe Valea Bârgăului de ocupanții horthyști, mai cu seamă în ultimele lor zile, odată cu declanșarea de către armatele române și aliate a operațiunilor militare pentru eliberarea Transilvaniei, au adus în prim planul vieții sociale a zonei și o imagine luminoasă, cea a Eroinei din Bârgău, în opinia celor apropiați „buna cea mai bună dintre bune”. Este vorba de Ioana Sofinceanu, fiica martirului neamului românesc, Leon Vlad, un om simplu, modest și cinstit, în vârstă de 50 de ani, care își asigura existența prin exercitarea meseriei de zidar. Tatăl său împreună cu părintele protopop iconom stavrofor Augustin Pop, de la Mijloceni și alți cinci patrioți bârgăoani fuseseră arestați până atunci de mai multe ori, fiind considerați indivizi periculoși pentru ordinea socială a acelei vremi și derularea operațiunilor forțelor de ocupație. Principalele acuze ce le-au fost aduse au constat din activități în favoarea armatelor române și aliate și de sprijinire a acțiunilor grupurilor de partizani. În rândul autorităților se instaurase un adevărat sindrom paranoid întrucât orice act sau fapt era considerat acțiune ostilă. Familia părintelui Lazar Victor de la Mureșeni, localitate situată în apropierea liniei de demarcație vremelnică, de pildă, nu-și putea expune rufele la uscat, sau după lăsarea întunericului nu putea folosi lanterna, fără a fi acuzat că transmite mesaje armatei române. După anchetele de rigoare desfășurate atât la Prund cât și la Bistrița nu s-au putut reține de fiecare dată în sarcina împlicinaților implicarea în comiterea unor fapte încriminatorii concrete, motiv pentru care au fost eliberați. La 09 octombrie 1944, în condițiile în care armatele române și aliate se apropiau vertiginos de Prund, toți au fost rearestați. Niciunul nu și-a făcut prea multe probleme întrucât această practică devenise una de rutină în momentele tensionate și scontau că deznodământul nu va putea fi și de această dată decât unul fericit, cum se întâmplase și altă dată.

Intuiția, sensibilitatea, iscusința și mai ales grija pentru viitorul familiei au determinat-o pe Ioana Sofinceanu, tână pe atunci, în vârstă de 22 ani, la o evaluare aprofundată a situației și pericolelor ce planau asupra tatălui său și a celorlalți arestați. Una dintre întrebările ce și le punea mereu și mereu era aceea: ce ne facem dacă îl pierdem pe tata? De aceea, unica și cea mai importantă problemă pe care și-a pus-o a fost aceea să-și salveze tatăl, iar drept urmare a făcut tot ceea ce s-a priceput și a considerat că trebuie să facă, deși știa că eforturile sale vor avea un preț și costurile lor, dar cu riscurile de rigoare și cu un curaj nebănuit conferit de marea sa dragoste părintească s-a angajat în lupta cu opresorii. În acest context, a făcut demersuri repetate, a insistat și nu s-a lăsat până n-a obținut permisiunea de la comandament pentru a lua legătura cu tatăl său și ceilalți arestați. Dorea în primul rând să se asigure și să se convingă că tatăl și consorții sunt în viață, iar în al doilea rând să le sugereze să treacă la o acțiune de salvare în forță fiindcă: „doar sunteți bărbați și trebuie să dovediți acest lucru!”. La întrebarea avută a constatat că toți erau îngrijorați și preocupați de soarta familiilor decât de a lor. În același timp, au respins sugestia și i-au temperat entuziasmul, considerând că în final rațiunea va învinge, iar opresorii nu-și vor mânji mâinile cu sângele lor nevinovat. N-a abandonat, însă lupta, ci și-a trimis pe cei doi frații ai săi mai mici, pe Daniel, de 14 ani și Iuliu, de 16 ani, la mătușa lor Mina (familia Grigore Buf –n.n.), ce locuia vis-a-vis de beciul restaurantului în care arestații fuseseră transferați și încarcerați în după amiaza zilei de 10.10.1944, cu sarcina de a observa ce se petrece acolo și a o ține la curent. Frații s-au conformat, unul venea, iar altul mergea într-un du-te-vino continuu. După lăsarea nopții, însă, datorită interdicțiilor instituite n-au mai putut face acest lucru, iar la adăpostul întunericului, arestații au fost scoși rând pe rând din beci și duși sub escortă într-o grădină, unde au fost împușcați mișelește, iar trupurile lor au fost aruncate într-o groapă comună pregătită în prealabil. Singurul care a scăpat cu viață, printr-un adevărat miracol, cu ajutorul credinței și a unui complex de împrejurări și situații favorizante în care rolul principal a revenit Anisiei Vlad, nurorii sale Florica și fiului său Chifor Vlad, diacul bisericii de la Prund a fost părintele protopop iconom stavrofor Augustin Pop, pe atunci în vârstă de 43 ani. În dimineața zilei de 11.10.1944 la Prund au intrat trupele române și

aliat. Granița dintre viață și moarte n-a fost decât de câteva ore. Printre primii care s-au înfățișat la locul tragediei a fost Eroina din Bârgău, care a cercetat rănilor părintelui său și i-a preluat trupul în vederea organizării cuvenitelor ritualuri creștinești.

Lovitura groaznică primită au marcat-o pentru întreaga viață, dar în același timp au și întremat-o, i-au dat forță și putere, ce au ajutat-o să reziste la alte și alte lovituri la fel de grele pe care viața i le-a oferit. A fost profund marcată de decesul înainte de vreme a trei din cei șase copii: a fiului său Dumitru, tată a trei copii, fost angajat la I.M.C., decedat la vârsta de 40 ani, a fiicelor Sanda și Valeria, soții și mame, foste angajate la S.C. Mopal S.A. și respectiv la S.C. Hicart S.A., trecute la cele veșnice la câțiva ani după pensionare, a ginerelui Vasile, fost cadru militar, tată a doi copii, decedat la vârsta de 34 ani, a soțului Alexandru, a fraților Aurel și Iuliu și a altora dintre cei dragi și apropiați. Au ajutat-o să răzbească coeziunea și solidaritatea familială și gândirea pozitivă. Pentru: Nicoleta, Tuca, Oana, Gina, Crinuța, Alexandra, Laura, Anamaria, Ioana, Bianca, Nicușor, Dănuț, Ionel, Alexandru, Dan, Petruț, Manu, Erich și ceilalți vreo treizeci și ceva de nepoți și strănepoți, inclusiv pentru Claudiu și Liviu, (cărui în amintirea bunicului apropiat îi spun Sandu – n.n.), ambii elevi în clasa a III-a, preluați spre creștere și educare de Ioana (Nuța) și Mariana, două dintre fiicele sale, Ioana Sofincianu este așa cum a fost și a rămas din totdeauna „buna cea mai bună dintre bune”. Nu întâmplător o înconjoară cu dragoste, nu uită oricând au prilejul să treacă pe la ea, să o întrebe de sănătate, despre problemele cu care se confruntă, să-i aducă o găleată de apă, un braț de lemn, ori măcar să o bucure prin prezența lor și să-i mai însenineze singurătatea, care o mai încearcă uneori. Tuturor le-a transmis nu numai marea sa bunătate și inițiativă, dar și deosebita ei modestie. M-a impresionat, Alexandru (Ducu), unul dintre nepoți, care pentru a-și scuti părinții de inerentele cheltuieli, în timp ce era elev în ultimul an de liceu, a solicitat și a obținut autorizație pentru reparat și umplut brichete, fratele lui Ionel, care în timpul facultății și-a exonerat părinții de inerentul efort financiar cu studiile lui, prin activarea în echipa de volei a universității și prestarea unor servicii de pază reușind chiar în perioada studenției să realizeze venituri, ce i-au permis achiziționarea unei garsoniere și să pună bazele unei inițiative economice de perspectivă. Alexandra, o strănepoată a sa, elevă în clasa a XII-a, își face timp pentru a-și ajuta mama la coafor, iar exemplele ar putea continua. În aceste condiții nu m-a surprins faptul că un strănepot de al său de soră, ni s-a recomandat, recent, destul de nostim: ”Sunt Ionel Aurelian Tănase, șofer de.....roabă în Spania!”. I-am transmis că este o meserie faină, cătată și de apreciat în aceste vremuri nu tocmai din cele mai favorabile din punct de vedere economic, mai ales că atât el cât și frații lui Răducu și Nicușor dovedesc acest lucru prin fapte concrete, primii doi și-au ridicat câte o locuință în regim de înălțime P+1, de care familiile și comunitatea vor fi cu siguranță mândre, iar Nicușor a executat lucrări de refacere și modernizare la casa părintească, fost cândva proprietatea vrednicului lor străbunic Leon Vlad.

Pentru ceea ce a însemnat și înseamnă Eroina din Bârgău și totodată „Buna cea mai bună dintre bune” pentru comunitate și familie am socotit că merită ca la împlinirea peste câteva zile a 91 de ani să însăilăm aceste rânduri și să-i dorim în continuare sănătate și putere odată cu tradiționalul La mulți și fericiți ani!

1. Familia Leon Vlad (înainte de tragedie)

2. Ioana Soficeanu (în centrul imaginii), la căpătâiul tatălui său Leon Vlad (după deshumarea celor uciși în Masacrul din 10/11.10.1944 din Bârgău)

COMITETUL EXECUTIV AL CONSILIULUI POPULAR
al COMUNEI PRUNDU-BIRGAULUI
Județul Bistrița-Năsăud

EXTRAS DE MOARTE

Numele VLAD prenumele LEON
(Litera mări de tipar)

Numele și prenumele tatălui VLAD DANILA
(Litera mări de tipar)

Locul și data nașterii:

Vîrstă 50 ani ani, sexul bărbătesc Data morții: anul 1944 (unanim sau alte
cauze puse în discuție)

Luna Octombrie ziua 10 (zece) Causa morții: Asasinat de jandarmii unguri la retragere în grădina d-
nei Măș. Heti, periculosi pentru statul maghiar PRUNDU-BIRGAULUI

str. nr. Moartea a fost înregistrată în registrul stării civile
din PRUNDU-BIRGAULUI, JUD. BISTRITĂ nr. 45 anul 1944 luna Octombrie ziua 13

Locul morții: PRUNDU-BIRGAULUI str. nr.
(localitatea și țara)

Eliberat astăzi 13 mai 1978

MENȚIUNI:

Se certifică de noi exactitatea prezentei extras.
DELEGATUL STĂRII CIVILE
[Semnătură]

3. Extras de moarte Leon Vlad „asasinat de jandarmii unguri la retragere fiind periculos pentru statul maghiar”

4. Părintele protopop iconom stavrofor AUGUSTIN POP în mijlocul unora dintre descendenții victimelor Masacrului din Bârgău: Ioana Sofinceanu, sora sa Saveta Tănase, Prof. George-Vasile Rațiu, Costea Pavel jr., Daniel Vlad (fost primar al comunei) și Leon Rațiu, cadru didactic (în luna mai 1978 în fața fostului restaurant de unde în noaptea de 10/11.10.1944 a fost dus la împușcare)

5. „Geneza sau spirala genetică”, sculptură în lemn, opera artistului plastic bârgăoan Nelu Krestel, 2007, (Spirala înfățișează infinitul, femeia maternitatea și succesiunea generațiilor).

Remus DEAC, *Livezile – vatră de legendă*

Situată geografic la 8 km în amonte de Bistrița, localitatea Livezile din jud. BN, se află poziționată pe malul drept al Bistriței Ardelene, fiind traversată de la Vest la Est pe Drumul European E-58 și pe DN 17, pe traseul Cluj-Bistrița-Vatra Dornei, prin Pasul Tihuța din ținutul Văii Bârgăului, având forma unei vetre liniar-tentaculară. Geografic, oferă condiții optime de dezvoltare și afirmare a vieții și activității umane. Istoric, se înscrie în istoria zbuciumată și vicisitudinile vremurilor. Astfel, pe aceste meleaguri s-au succedat toate tipurile de orânduri sociale cunoscute, acumulându-se, în timp, o bogată zestre materială și spirituală specifică zonei, dată fiind și stabilitatea sașilor într-o lungă perioadă istorică determinată de cel de-al doilea val de popoare migratoare. Urmare acestui fapt, cercetările arheologice și studiile istorice întreprinse au scos la iveală urme ale Castrului roman din pământ pe o suprafață de 19.200 mp găsit în apropierea imediată a satului cu o datare din primele decenii de ocupație romană. Săpăturile arheologice în partea de sud-vest (între Livezile și Unirea), au evidențiat existența unei așezări din epoca bronzului, cu ceramică ornamentată, iar între Livezile și Dorolea, în apropierea fostei ferme zootehnice s-au găsit urme de așezări tracice din epoca fierului. Pe aceste meleaguri sașii au venit în sec. XII-XIII. Prima mențiune documentară datează din anul 1311. La început satul era așezat pe Dealul lui Gabor, pe Cruci, și purta numele de Jakdorf. Situat la 2 km de așezarea actuală, satul se confrunta cu o mare criză de apă. Din această cauză un incendiu a devastat toate gospodăriile. Unii spun că a fost un adevărat iad. O altă variantă susține că numele ar fi rămas de la o întâmplare de tristă amintire petrecută prin anul 1328, când țăranul Hennug l-ar fi ucis cu toporul pe fiul grofului Johannes Goebel, un vasal al regelui maghiar. După incendiul ce a ars așezarea, locuitorii s-au mutat pe actuala vatră, cu numele Jaad, unde era o frumoasă pădure de stejar iar prin apropiere aveau și râul, ca sursă de apă. Denumirea vine din limba germană, Jaad însemnând vânătoare. Într-una dintre lucrările sale, profesorul Oscar Kisch, afirmă că în timpul regelui maghiar Geza al II-lea, în sec. XII, au fost aduși primii coloniști de origine germană. În anul 1968, localitatea și-a schimbat numele din Iad în Livezile Bârgăului, probabil datorită suprafețelor întinse ocupate cu pomi fructiferi. După revoluția din decembrie 1989 locuitorii din satele aparținătoare comunei: Livezile, Dorolea, Cușma, Dumbrava și Valea Poienii (fostă Bureauca), au redevenit proprietarii terenurilor. În prezent comuna se întinde pe o suprafață de 10.941 ha, din care 373, 60 ha este teren intravilan. Populația este de 4.384 locuitori, din care 91, 80 % sunt români, 6, 42%-rromi, 0, 69%-germani, 0, 69%-maghiari, 0, 34%-sași, 0, 07%-ucrainieni. Principalele instituții publice sunt: Primăria, Consiliul Local, Poliția, Dispensar Uman și Dispensar Veterinar, Școală Generală coordonatoare cu clasele I-VIII, Grădiniță, Biserica Ortodoxă și Biserica Evanghelică, Biserica Penticostală, Oficiul Poștal, Centrală telefonică. În mod special este cunoscutul „Muzeu de sub poartă”, cu genericul „Casa săsească” – Livezile, în care se regăsesc exponate de o inestimabilă valoare ale civilizației săsești din Transilvania de Nord, având ca pondere colecția de obiecte a lui Ioan Rusu, fost primar al comunei, pasionat și neobosit colecționar în folosul comunității. Prin intermediul Gazetei de Bârgău călătorul este invitat și așteptat să viziteze toată Valea Bârgăului, începând cu Livezile, în speranța că tot ce va întâlni îl va încânta și îi va spori zestrea spirituală.

Articol publicat în Gazeta de Bârgău, Răsunetul,
Marți, 04/26/2011 – 14:14

IV. ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Niculae VRĂSMAȘ, „*De Sfântă Mărie la Prundu Bârgăului*”¹

În locul Festivalului Internațional de Folclor „Regele Brazilor”, care ar fi ajuns la cea de a 12-a ediție, dacă nu ar fi fost suspendat în acest an pe motivul lipsei de fonduri, în Parcul cu castani (Piața Capitală, după numele vechi), din fața Căminului Cultural al comunei, a avut loc, miercuri 15 august 2012, începând cu ora 17, un spectacol intitulat „De Sfântă Mărie la Prundu Bârgăului”, organizat de Primăria, Consiliul Local și Căminul Cultural din localitate.

Spectacolul artistic a fost deschis de Ioana Suciu, directoarea Căminului Cultural și a început cu un recital susținut de Geta Biriș, cunoscuta solistă de muzică populară, urmat de un program de cântece interpretate de Nicolae Cioanca, Mirela Petruș, Cristina Retegan, Ioachim Spân, Roberta Opre, Adina Băieșiu, Ionel Dejan și a continuat cu Ansamblul folcloric „Plaiurile Bârgăului”, cu soliștii Maria Pavelean, Andreea Pavelean, Florina Bălan, Anuța Sălăgean, Ioana Monda, având acompaniamentul muzical asigurat de valoroasa orchestră condusă de Dumitru Ciupa.

Partea a doua a spectacolului a fost susținută de cunoscuta formație „Talisman”, compusă din: Alin Oprea (solist), Alberto Bolocan (chitară, backing vocal), Alex Lambrino (chitară bas, backing vocal), Claudiu Buna (percuție, backing vocal), Geani Matei (tobe) și Sebastian Blaj (keyboards, backing vocal).

Spectacolul susținut a fost mult aplaudat și ovaționat de o numeroasă asistență care a umplut întreaga piață, având printre spectatori pe Doru Toader Crișan, noul primar al comunei, inițiatorul acestei manifestări culturale, alături de viceprimarul Ioan Cioncan, consilierii locali, Leon Vlad, Valentin Ciurea, Teo Răcilă, George Vlad, președintele Consiliului Județean Bistrița-Năsăud Emil Radu Moldovan, fostul vicepreședinte Luca Iancu, consilierul județean Cristian Parasca și alte personalități.

Bârgăuanii s-au bucurat de acest frumos și original spectacol, dar nu trebuie să lăsați să-și uite tradițiile locale, pe care Festivalul Internațional de Folclor le-a sădit în rândul lor, revigorându-le și făcându-le cunoscute în țară și în afara ei. Ar fi un mare păcat abandonarea unui astfel de festival, unicul de acest fel în mediul rural din România, de la al cărui început se vor împlini 45 de ani în anul viitor, când el ar trebui să fie reluat.

¹ Articolul a fost publicat în cotidianul „Răsunetul”, Joi, 08/16/2012 – 14:04

Menuț MAXIMINIAN, *Orchestra „Plaiurile Bârgăului”, în pragul desființării?*¹

În ultimul timp se vehiculează, tot mai des, desființarea Ansamblului „Plaiurile Bârgăului” din Prundu Bârgăului. Artiștii spun că noua conducere a primăriei nu este alături de folclor, primul impas fiind anularea ediției din acest an a Festivalului „Regele Brazilor” singurul festival internațional din mediul rural din țară, asta deși avea un buget alocat, și că ziua Sfintei Marii, în care de 40 de ani era acest festival s-a transformat într-o seară de muzică ușoară cu formația Talisman. De asemenea, zvonurile spun că orchestra condusă de Dumitru Ciupa, singura de acest gen din județ, va fi desființată. Ceea ce ar fi un mare păcat, pentru că ansamblul bârgăuan este etalon pentru tradițiile din această zonă.

Contactat telefonic pentru lămurirea acestei situații, primarul Doru Crișan, ne-a declarat: „Voi face cultură, dar sub altă formă, cu oameni valoroși ai satului. Nu îmi permit să plătesc oameni pentru orchestră angajați prin fundații, eu nu îmi pun semnătura pe asemenea acte, nu risc. Nu putem să avem și pensie și salariu. Dacă domnul Ciupa dorește să colaboreze în continuare cu noi va fi plătit pe spectacol, nu cu salariu. Încercăm să facem un ansamblu de băieți tineri, care vin din plăcere și nu cer tot timpul bani. În ceea ce privește Festivalul Regele Brazilor anul acesta nu s-a putut realiza deoarece s-au cheltuit foarte mulți bani pe alegeri. Și acest festival costă în jur de 500 milioane. Am realizat acea sărbătoare sub formă sponsorizată, cu bani proprii, în jur de 150 milioane”.

Între timp Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” a Căminului Cultural din Prundu Bârgăului este reprezentat de instrumentiștii Grigore Moldovan și Pavel Monda la Festivalul Concurs Miorița la Toplița. Cu siguranță vor avea succes, Pavel fiind deținătorul Locului I la Festivalul Rapsozilor de la Târlisua, iar Grigore este deținătorul Locului II la Festivalul „Ion Sabadăș” de la Telciu. În gala festivalului va fi prezent cu un recital și maestrul Dumitru Ciupa.

¹ Articolul a fost publicat în cotidianul „Răsunetul”, Mie, 09/19/2012 – 13:04

Menuț MAXIMINIAN, *Susenii Bârgăului, în așteptarea sărbătorilor*¹

Consiliul Județean Bistrița-Năsăud, Centrul Județean pentru Cultură, Primăria și Consiliul Local Prundu Bârgăului au organizat, recent, Festivalul interjudețean „Lăsatu’ Secului”. Manifestarea de la Căminul Cultural Susenii Bârgăului a adus pe scenă: Ansamblurile Folclorice „Bârgăul” – Susenii Bârgăului, „Tihuța” – Tiha Bârgăului, „Sălăuța” – Telciu, „Rapsodia Trișcașilor” – Leșu, „Balada” – Bistrița, „Poienița” Poiana Stampei. După cum ne informează Ioan Simionca, din partea CJC, sărbătoarea s-a bucurat de un succes deosebit, venind oameni de pe toată Valea Bârgăului. Evenimentul a fost prezentat de Ioana Suci, directorul Căminului Cultural Prundu Bârgăului, dintre oficialități amintind pe viceprimarul comunei gazdă Ioan Cioncan, și pe primarul din Leșu-Ioan Pop. Din acest moment vor răsuna colindele în așteptarea Nașterii Pruncului cel Sfânt.

¹ Articolul a fost publicat în cotidianul „Răsunetul”, Vin, 11/16/2012 – 14:34

Ioana SUCIU,
Ansamblul „Plaiurile Bârgăului”, laureat la Drăgășani²

La interval de 12 zile soliștii instrumentiști și vocali ai ansamblului Plaiurile Bârgăului au fost iarăși premiați, după ce au participat la Festivalul Concurs al Cântecului Păstoresc „Miorița”, din municipiul Toplița, unde au participat 38 de concurenți alături de care au concurat și instrumentiștii: Dumitru Ciupa – obținând premiul I și Monda Pavel – premiul al III –a.

A urmat Festivalul Național de Interpretare al Cântecului Popular „Lăutarul”, de la Drăgășani, președintele juriului fiind profesor Gelu Stratulat și director de Festival profesor Elena Stoica, care este și directorul Centrului Județean pentru Cultură a județului Vâlcea. În urma jurizării au fost nominalizați: Pavel Monda premiul I la secțiunea instrumentiști și Maria Pavelean premiul I – la soliști vocali. Dumitru Ciupa a susținut un recital în Gala Festivalului, căruia i-au fost aduse aprecieri pentru autenticitatea cântecelor și a muncii susținute de-a lungul timpului Culturii Populare, de către profesor Elena Stoica, directorul Centrului Județean pentru Cultură a județului Vâlcea, care se pare că îl cunoaște foarte bine pe taragotistul profesionist al Văii Bârgăului, obținând și premiul special pentru tehnica interpretării. În data de 17.10.2012, este invitat într-un turneu în Franța pentru 8 zile, alături de ansamblul profesionist Rapsodia Călimanilor din municipiul Toplița jud. Harghita. În urma acestor rezultate, dar și a altora, ca și coordonator al Ansamblului Plaiurile Bârgăului le aduc și de această dată felicitări și mulțumiri pentru munca depusă alături de ceilalți colegi, pentru transmiterea generațiilor viitoare, autenticitatea cântecelor de pe mirifica Vale a Bârgăului.

Și de această dată au dat dovadă de mult profesionalism în munca culturală pe care o desfășoară în cadrul Căminului Cultural din Prundu Bârgăului de-a lungul anilor și până în prezent.

Director Cămin Cultural
Ioana SUCIU

² Articolul a fost publicat în cotidianul „Răsunetul”, Vin, 10/12/2012 – 14:50

Nicolae VRĂSMAȘ, „*Spiritul Săpânței*” și muzica arhaică¹

Stagiunea culturală de toamnă a Societății de Concerte Bistrița, condusă de prof. dr. Gavril Țărmure, a început luni 3 septembrie 2012 ora 18, la Sinagogă, prin vernisajul de la Galeria Lina a expoziției „*Spiritul Săpânței*”, realizată de artiștii israelieni Haim Maor, profesor universitar, pictor, sculptor și grafician, Nora Stanciu, pictor și tapițer, precum și de Dumitru Pop Tincu, artist popular, pictor și sculptor în lemn, continuatorul operei „*Cimitirul Vesel*” de la Săpânța, a lui Stan Pătraș.

Proiectul realizat este rezultatul unei mai vechi colaborări a celor trei artiști iar prezenta expoziție urmează a fi itinerantă, începând din 2013, în localitățile importante din Israel.

Faptul că între „*Spiritul Săpânței*” și muzica arhaică, din Țara Lăpușului și a Maramureșului, există o punte de legătură, a fost demonstrat prin concertul care a urmat, pe scena de la Sinagogă, susținut de neîntrecuți rapsozi ai muzicii autentice: Vasile Soporan, acompaniat de Tariful din Frata, Nicolae Pițîș din Lăpușul Românesc și Maria Casandra Hauși, din Baia Mare, câștigătoare a Trofeului „*Maria Tănase*” din anul 2010.

Concertul de muzică arhaică, tradițională și autentică, a cucerit publicul, alcătuit din lume fină, oameni de cultură, organizatori și politicieni, dintre care amintim pe următorii: vicepreședintele CJ Alexandru Pugna, directorul Spitalului Județean de Urgență Mircea Gelu Buta, consilierul județean Florin Urîte, consilierul municipal Constantin Rus, directorul Comelf Dorin Stoian, directorul Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniu Național Alexandru Uiuiu, președintele Rotary Club Dan Țacăl, și alții.

Evenimentul cultural de la Sinagoga din Bistrița a fost organizat de Societatea de Concerte Bistrița, în colaborare cu Centrul Cultural Municipal Bistrița, Comunitatea Evreilor Bistrița-Năsăud, cu sprijinul Primăriei Municipiului Bistrița.

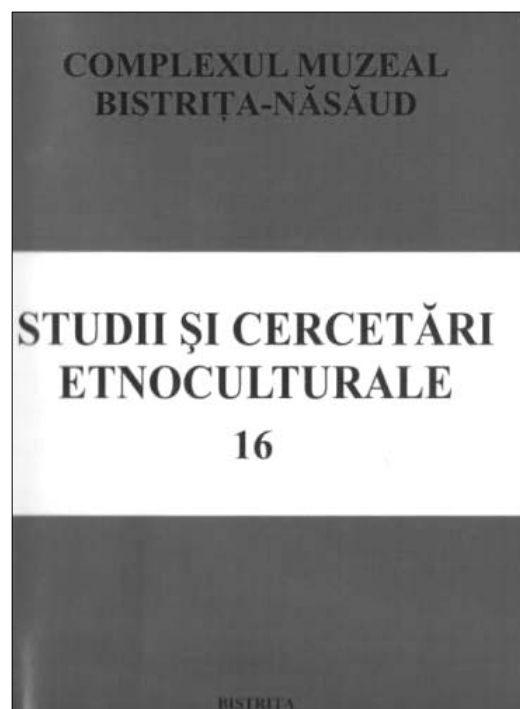
¹ Articolul a fost publicat în cotidianul „*Răsunetul*”, Mar, 09/04/2012 – 13:16

Studii și cercetări etnoculturale

Menuț MAXIMINIAN,
*Studii și cercetări etnoculturale – nr. 16 / 2011*¹

Revista de specialitate „Studii și cercetări etnoculturale”, editată de Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud și coordonată de cercet. șt. pr. Mircea Prahase, a ajuns la numărul 16. Publicația, structurată pe 11 capitole, debutează cu „Țara Năsăudului în amintiri” prin materialele cu un zi aparte semnate de I. Simionescu, Henri H. Stahl, Daniel Ștefănuțiu. „Coșbuciana” ne prilejuiește întâlnirea cu poezia lui Coșbuc, tradusă în latină de prof. univ. dr. Traian Diaconescu și cu textul emoționant al lui Constantin Catalano „Și vremile au trecut”. La „Rebreniana” ne întâlnim cu două dialoguri care-l au ca protagonist pe Niculae Gheran, care declară: „Am preferat să fiu calfă în atelierul domnului Rebreanu, decât să încropesc o literatură de mântuială”. De asemenea, ne întâlnim cu „Enigme rebreniene” descifrate de Ioan Lăpușeanu. Rubrica „Etnografica” se întreabă, prin Veronica Orșohorean, dacă mai crede lumea în descânțece și, prin Mircea Prahase „Unde ne sunt tradițiile”. Nicolae Băciuț vorbește despre hâzii lui, făcând referire la obiceiul din satul natal, Chintelnic. Ion Buzași scrie despre „Țiganiada”, Ion Lăpușeanu despre Alexandru Husar și Clara Mărgineanu despre „Pădurea spânzuraților”.

Număr acesta dedică o bună parte medalionului Octavian Ruleanu la 100 de ani de la naștere. Cuvântul părintelui Dumitru Tomi la pensionare și a profesorului Ioan Seni, care se află în dialog cu Olga Lucuța, surprind prin sinceritate și frumusețea încununării unei cariere. Dumitru Ciupa, Mărioara Precup, Iuliu Hossu, Mircea Prahase sunt fiecare prezentați cu viața și opera lor în acest număr de sărbătoare. Dintre cei care semnează merită să-i amintim și pe Vasile Tutula, Adrian Onofreiu, Macavei Al. Macavei, Ioan Bâca, Victor Știr, Radu Sârbu, Cornelia Vlașin.

¹ Articolul a fost publicat în cotidianul „Răsunetul”, Vin, 06/10/2011 – 14:33

Menuț MAXIMINIAN, *Studii și cercetări etnoculturale, un brand marca Mircea Prahase*¹

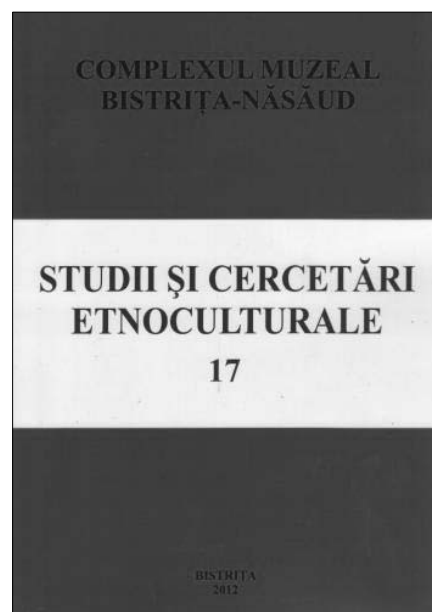
Publicația „Studii și cercetări etnoculturale”, apărută sub egida Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud a ajuns în al 17-lea an de existență. În tot acest timp, tom-ul coordonat de cercet. șt. pr. Mircea Prahase a fost un anuar bine primit pe piața cercetătorilor culturii tradiționale. Din păcate, Mircea Prahase anunță la finalul celui de-al 17-lea număr, printr-un colofon, că se desparte de cititori, fiind ultimul volum. Cu siguranță cercetătorul mai are multe de spus în acest perimetru etnografic, iar bucuria noastră ar fi întregită dacă această publicație ar continua să apară an de an, pentru că ne aduce cele mai frumoase elemente culturale la rubricile „Amintiri despre Țara Năsăudului”, „Coșbuciana”, „Rebreniana”, „Etnografica”, „Document” sau „Astra năsăudeană”. Poate, dacă ar fi și cercetători din generația tânără aplecați spre publicistică lucrurile ar sta altfel.

Țimp de 17 ani, Mircea Prahase a dus această muncă de revigorare și așezare a tradițiilor în carte aproape singur. Numărul 17 din „Studii și cercetări etnoculturale” aduce o serie de informații importante de pe întreg palierul etnocultural al județului. Revista este dedicată memoriei profesorului Lazăr Ureche, un colaborator constant al studiilor.

La rubrica „Țara Năsăudului în amintiri”, Maria Onofreiu scrie despre contribuțiile aduse de-a lungul timpului la biografia academicianului Grigore Moisil, iar Iuliu Marius Morariu despre Tănase Todoran, martirul năsăudean, în memoria urmașilor. Seria „Coșbuciana” continuă cu eseurile renumitului muzeograf Constantin Catalano, iar la „Rebreniana” ne întâlnim cu un alt specialist în domeniu, criticul Andrei Moldovan. La „Filologica” merită amintite textele semnate de Gavril Istrate – „Locul lui Sextil Pușcariu în lingvistica românească” și al lui Mircea Prahase – „Câteva timpuri de anacolut în opera lui Ion Creangă”. Romana Fetti are un interesant material despre copii Salvei. Pe latura documentară semnalăm studiul „Nestor Șimon – Contribuții documentare la istoria graniței năsăudene” – Adrian Onofreiu, și „Raportul anual la Adunarea Anuală a Societății Culturale Astra” – Ioan Seni. Florin Săsărman scrie despre confrății noștri din Basarabia sub genericul „O rană deschisă pentru România”, iar Ioan Bâca, Adrian Onofreiu, Letiția Stoleriu despre „Comunitatea de romi din orașul Bistrița, considerații istorice și culturale”.

Merită amintite, în acest cadru, recenziile semnate de Ion Buzași – „O poetă din Țara Năsăudului”, făcându-se referire la Veronica Oșorheian, Icu Crăciun – „Academicianul Virgil Șotropa” de prof. dr. Lazăr Ureche, precum și cele cinci recenzii semnate de scriitorul Victor Știr la „Monografia Ciceu Poieni”, revista „Cuibul Visurilor”, „Studii și cercetări etnoculturale”, „Monografia Ciceu Mihăiești” și volumul „Testamente din Districtul Năsăud”.

Sperăm că prietenul nostru Mircea Prahase va reveni asupra deciziei și că va continua această serie de studii și cercetări etnoculturale măcar până la numărul 20. Este una dintre cele mai importante serii etnoculturale la nivel național, biblioteca noastră fiind mai bogată prin prezența celor 17 volume.

¹ Articolul a fost publicat în cotidianul „Răsunetul”, Mar, 02/28/2012 – 13:46

V. EVOCĂRI

In memoriam: Ion Moise

Duminică 4 noiembrie 2012, scriitorul și jurnalistul bistrițean Ion Moise a trecut la cele veșnice, lăsând un mare gol în rândurile mass-media și a scriitorimii transilvane, a colegilor, prietenilor și familiei.

S-a născut la 14 mai 1938 în Târgu-Mureș învățând la liceul „Alexandru Papiu Ilarian” din Reghin și urmând apoi Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”, din Cluj. A funcționat ca profesor la Vișeu de Sus (județul Maramureș), apoi ca jurnalist la „Ecol” și „Răsunsetul”, redactor la revista literară „Minerva”, bibliotecar la Bistrița și profesor la Viișoara, redactor adjunct la „Mișcarea literară” pensionându-se de la Casa de Presă „Răsunsetul” Bistrița. A condus mai multe decenii cenaclul literar „George Coșbuc” de pe lângă Casa de Cultură a Sindicatelor Bistrița-Năsăud. A avut o bogată activitate literară, publicând mai multe romane, dintre care amintim: „Orologiul” în 1982, „Numai cu tine, omule!”, „Ploaia nopții de iunie” și „Ochiul dragonului”, ultimul apărut în a doua ediție bilingvă, româno – franceză, pe care a prezentat-o în această toamnă la Paris.

Ion Moise a fost și un foarte important animator cultural, depunând o mare parte din puterea sa organizării sărbătorilor dedicate scriitorilor George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Luca Onul, festivalului „Mărul de Aur” și a altor manifestări culturale.

Pe lângă intensă sa activitate jurnalistică, Ion Moise a fost și un excelent critic literar, autor al mai multor prefete, dar și un încurajator pentru tinerii condeieri, pe care i-a ajutat. Omul generos Ion Moise nu va fi uitat de către cei care l-au cunoscut, iar opera sa valoroasă va lumina în eternitate.

Niculae VRĂSMAȘ
Redactor „Gazeta de Bârgău”

Cu tristețe anunțăm trecerea colegului nostru, Ion Moise, la cele veșnice

(Răsunsetul, Duminică, 11/04/2012 – 19:51)

Colegul nostru, scriitorul și jurnalistul Ion Moise, a trecut azi, în zi de duminică, la cele veșnice. Redacția Răsunsetul este mult mai săracă fără profesionalismul senior-editorului Ion Moise, membru fondator al Răsunsetului. Dumnezeu să-i așeze sufletul în rândul dreptilor. Însmormântarea va avea loc marți, de la ora 13.00, la Cimitirul de pe str. Târpiului. Dumnezeu să-i așeze sufletul bun în rândul celor drepti.

Măine, pentru ediția de marți a ziarului pregătim un supliment special. Vă rog frumos, cei care doriți să adresați un gând, să spuneți o amintire, să-mi trimiteți în această seară mesajul care să apară în ziar, poate și o poză dacă aveți împreună cu Ion Moise. Nu lung, câteva rânduri. A fost un om deosebit și merită gânduri deosebite din partea noastră.

Menuț MAXIMINIAN,
Director cotidianul Răsunsetul

Dragi prieteni,

De puțină vreme am primit vestea tristă că prietenul nostru Ion Moise ne-a părăsit pentru totdeauna. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească.

De îndată ce voi afla mai multe amănunte despre înmormântare (se pare că va fi marți, pe la amiază), vă voi da de știre.

Andrei MOLDOVAN, Președintele Societății Scriitorilor
Bistrița-Năsăud

Colegul nostru de condei și filială a USR – ION MOISE – a încetat din viață azi, duminică.
Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!

Trupul lui se va afla la Capela mare a orașului, unde, marți, orele 12, va avea loc prohodul.

Cornel COTUȚIU,
Filiala Cluj a Uniunii
Scriitorilor din România

Remember: Ion Moise într-un prezent al viitorului

(Răsunetul, Duminică, 11/04/2012 – 19:38)

Lumea prietenilor lui Ion Moise, a scriitorimii, s-a micșorat din nou prin ridicarea unui semen prețuit la cele veșnice. A avut un traseu existențial ieșit din comun. Topografia trecerii și șederii sale pe această lume sunt edificatoare. De la Târgu Mureș – locul nașterii sale (1938) – până la încheierea cursurilor școlare (1956), în biografia sa se înșiră o serie de localități: Fălciu, Răducăneni, Lunca Banului, Huși, Tătărani, Tg. Mureș, Reghin. Vin apoi anii de studii la universitatea clujeană, cu licența în 1963, ca profesor de limba și literatura română.

De acum, omul cu diploma în mapă și în inimă trece prin tot felul de experiențe profesionale, ca profesor, ziarist, bibliotecar, iar ziarist. La nivel topografic, se adaugă în „geografia lui personală” alte localități, de ședere, muncă, vise și creație literară: București, Vișeu de Sus, Bistrița, Viișoara, apoi, până la capătul zilelor – Bistrița.

După debutul editorial (1982) cu romanul „Orologiul”, urmează alte romane, „Ochiul dragonului” (2005) beneficiind și de o ediție în limba franceză. Iar prezența sa în revistele literare din toate mediile culturale ale țării, deși nu foarte insistente, a fost de bună calitate.

Relațiile sale cu publicul și prietenii au fost totdeauna amiabile. Firea sa cumpănită, dar și disponibilitatea de a fi hâtru și plin de solitudine l-au situat în lumea Bistriței (și nu numai) într-o postură civică inconfundabilă.

Tocmai de aceea – acum, când îl evocăm, cu inevitabile verbe la timpul trecut -, încheiem cu speranța proiectării valorii sale într-un viitor de afectuoasă prețuire.

Cornel COTUȚIU
din partea Filialei Cluj a
Uniunii Scriitorilor din România

Ziua în care prietenii trec în eternitate

(Răsunetul, Luni, 11/05/2012 – 16:16)

Era o vreme în care credeam că prietenii mei sunt eterni. Mai mult sau mai puțin optimiști, extroverți sau introverți, mai mult sau mai puțin săraci din punct de vedere material, dar bogați sufletește, erau/eram cu toții plini de viață, de proiecte, de speranțe... Eternitatea se afla în imaginarul imediat, ca o promisiune ușor de împlinit, accesibilă prin rodul brațelor și minții tale... Apoi, la un moment dat, vine o zi când, prin gestul unui dintre noi, eternitatea se mută dincolo de Styx, luând un chip misterios. E un teritoriu din care nu mai poți face cu mâna. Nu poți decât, cel mult, să revii în mintea celor care te-au cunoscut, în visele lor, uitate uneori până dimineața, în reflecția țesută pe firul existenței... Așa s-a întâmplat și cu Ion Moise.

L-am cunoscut pe la sfârșitul studenției, venit el la Șieu-Sfântu (cu veșnicul lui prieten Titus Zăgreanu, mi se pare) să facă un reportaj cu ocazia festivităților de împlinire a 800 de ani de atestare documentară a satului meu natal. Mai apoi ne-am întâlnit pe la cinacluri, lansări de carte, simpozioane, mergeam împreună la Filiala din Cluj-Napoca a USR, dar, mai mult, la bine și la greu, în redacția ziarului „Ecolul” (după Revoluție – „Răsunetul”) și la „Mișcarea literară”, unde a fost redactor-șef adjunct. Și, peste toate, în provincia noastră literară, în condiția noastră de scriitori, vorbindu-ne mereu despre proiectele sale literare.

Era un intelectual de o solidă formație filologică. Omul și scriitorul erau, cum să zic?, indestructibili. Folosesc acest calificativ deoarece cred că i se potrivește bine lui Ion Moise, inclusiv ca... rezonanță. Erau legați, unitari. În presă și în proză era bătaios, persuasiv, polemic, își urma ideile până la capăt. În proză aborda teme legate de viață reală, cum se zice. La romanul „Ochiul dragonului” a lucrat zeci de ani. Tenacitatea era expresia unui crez literar profund, a dragostei pentru profesie, pentru scris. Scrisul lui publicistic se poate constitui oricând într-o oglindă a vieții din județ, o cronică a acesteia, mărturie a unui om al cetății implicat în istoria acesteia.

În scrisul beletristic, a avut ambiția să se afirme exclusiv ca romancier. Colaborator la majoritatea revistelor literare din țară, a debutat editorial cu romanul *Orologiul*, Ed. „Dacia”, Cluj-Napoca, 1982. Au urmat romanele: *Numai cu tine, omule*, 1990, *Ploaia nopții de iunie*, 1999, *Ochiul Dragonului*, 2005. A mai publicat un *Dicționar al viselor*, 2001, reeditat bilingv (română-engleză), 2003; un volum de eseuri – *Axiome posibile*, 2006, și volumul *Martiri sub Steaua lui David*, 2006, în colaborare cu Titus Zăgreanu. A fost membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România și al Uniunii Scriitorilor din România. „Cu mijloace ale realismului tradițional (narațiunea la persoana a treia, secundată de analiză), *Orologiul* prezintă câteva destine în mișcare și devenirea lor pe fundalul anilor '60, în acea epocă inconfundabilă, pragmatică, atât de generoasă în semnificații pentru actualitate. Realismul, aici tern, aici crud, e punctat cu note romantice în analiză (uneori ironice) și cu savoarea înscrierii limbajului regional al eroilor.” spunea criticul Anton Cosma în „Romanul românesc contemporan”, vol. I, 1988, referitor la primul său roman.

„Totuși, referitor la vârstă – spunea scriitorul într-un interviu din „Mișcarea literară” – în tinerețe, am scris un eseu – *Tragismul artistului de geniu* – în care dezvoltam ideea conform căreia un creator de artă se duce în neant când și-a îndeplinit în mare măsură rolul pe pământ.” Mai spunea

acolo scriitorul bistrițean că scrisul este jertfă. Ion Moise a jertfit multe pentru scris. Poate că, în mare măsură, și-a îndeplinit rolul pe pământ. Îi stau mărturie cărțile. În ultimii ani, mi-a mărturisit, citea în fiecare zi câteva pagini din Biblie. Cred că, în ciuda unor lovituri venite din partea sorții, s-a împăcat cu aceasta și a privit existența destul de senin. Redactorii revistei „Mișcarea literară”, colaboratorii și cititorii acesteia sunt convinși că, prin dispariția lui Ion Moise, un nume de referință în scrisul bistrițean și național, lumea literară suferă o dureroasă și ireparabilă pierdere. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Olimpiu NUȘFELEAN,
Director „Mișcarea literară”

In Memoriam: Ion Moise, scrisoare către îngeri

Scriitorul și jurnalistul Ion Moise, a trecut, în zi de duminică, la cele veșnice. Plecarea spre ceruri a colegului nostru ne-a îndurerat pe toți.

Nu de mult l-am sărbătorit, împreună, la Casa de Cultură a Sindicatelor pe președintele Cenaclului „George Coșbuc”, Ion Moise, la 74 de ani, împreună colegii scriitori, cu cuvinte frumoase.

Născut la 14 mai 1938 la Târgu Mureș, Ion Moise a urmat cursurile Facultății de Filologie din Cluj-Napoca (1963), apoi un curs post-universitar de ziaristică la București (1973-1974). Profesor la Liceul „Bogdan Vodă” din Vișeu de Sus (1963-1971), redactor la ziarul „Ecoul” din Bistrița (1971-1974; 1975-1982), directorul Școlii Generale din Viișoara (1974-1975), bibliotecar la Biblioteca Județeană din Bistrița (1982-1985) și, din acest ultim an, redactor la „Ecoul”, apoi „Răsunetul”. Este membru

fondator al revistei „Minerva” din Bistrița, serie nouă, mentorul Cenaclului „George Coșbuc” din Bistrița pe care-l coordonează de peste trei decenii, redactor șef adjunct al revistei bistrițene „Mișcarea Literară”. A debutat în 1968 în revista „Tribuna” din Cluj, cu schița Soarele, iar editorial cu romanul Orologiul, Ed. „Dacia”, Cluj-Napoca, 1982. A făcut parte din Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România și din „Internațional Organisation of Journalists”, Praga, 1973. A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România. Recent romanul istoric „Ochiul dragonului”, versiune franceză, a fost lansat la Paris.

Recunoașterea cititorilor săi, va fi rugăciunea care îl va bucura în ceruri pe bunul nostru prieten, Ion Moise, și îl va ajuta să ajungă mai aproape de Dumnezeu. Redacția noastră este mult mai săracă fără profesionalismul senior-editorului Ion Moise, membru fondator al Răsunetului, cel care a dat numele ziarului după „Un răsunet” de Andrei Mureșanu.

Înmormântarea va avea loc marți, de la ora 13.00, la Cimitirul de pe str. Târpiului. Dumnezeu să-i așeze sufletul bun în rândul celor drepecți. Am trimis o scrisoare către îngeri să primească în mijlocul lor sufletul unui om deosebit, Ion Moise.

Menuț MAXIMINIAN,
Răsunetul, Luni, 11/05/2012 – 16:22

Ion Moise s-a mutat la cele veșnice

Scriitorul și jurnalistul Ion Moise a încetat din viață duminică, la ora 11.00, la vârsta de 74 de ani. S-a născut la 14 mai 1938 în Târgu-Mureș. A învățat la liceul „Alexandru Papiu Ilarian” din Reghin și la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”, după care a lucrat ca profesor la Vișeu de Sus (județul Maramureș), a fost jurnalist la „Ecoul”, bibliotecar și iarăși jurnalist la „Răsunetul”, de unde s-a pensionat. A făcut parte din redacția ziarului literar „Minerva”, înființată de Lucian Valea, și din cea a revistei „Mișcarea literară”, a condus decenii cenaclul literar „George Coșbuc” de pe lângă Casa de Cultură a Sindicatelor și a fost un foarte important animator cultural pentru Bistrița, consacrand mare parte din energia sa organizării sărbătorilor dedicate scriitorilor George Coșbuc, Liviu Rebreanu și altor manifestări culturale, ca de pildă „Mărul de Aur”. Vocația sa a fost cea de scriitor de proză, de romane; a publicat „Orologiul” în 1982, apoi „Numai cu tine, omule!”, „Ploaia nopții de iunie” și „Ochiul dragonului”, apărut în două ediții românești și una în traducere franțuzească, roman foarte bine primit, datorită puterii scriitorului de a recrea atmosfera evului mediu în care a trăit Vlad Țepeș.

A scris cu rară aplicație critică literară de întâmpinare, fiind un om generos, preocupat de valorificarea a ceea ce are pozitiv textul și autorul, i-a încurajat și promovat pe mulți dintre scriitorii de la „George Coșbuc”.

A avut doi copii: băiatul Viorel, stins de tânăr, în vremea studiilor universitare, și fata Veronica, de care era foarte mândru și vorbea cu drag de dânsa ca moștenitoare și pe linie intelectuală; fiica i-a fost alături și în clipa despărțirii de această lume.

Credea cu seninătate în viață, dar o boală grea s-a grăbit să-l ia, mai ales că-l văzuse cu cele ale scrisului și ale vieții împlinite. Era patriot, își iubea poporul și vorbea cu admirație despre istoria noastră, era credincios practicant, era un spirit frământat de întrebări care-și vor fi găsit răspuns cu trecerea, de unde lumea noastră se vede altfel.

Ion Moise va fi înmormântat marți, slujba începând de la ora 13.00, la Capela de pe strada Târpiului.

Comunitatea bistrițeană, în care s-a bucurat de prestigiu ca persoană publică, și cea a scriitorilor din județul nostru devin mai sărace prin trecerea la cele veșnice a unei personalități proeminente. Fie-i amintirea binecuvântată și veșnicia senină!

Victor ȘTIR,
Mesagerul, Luni, 05/11/2012 – 09:56

O lacrimă pentru Ion Moise

Acum câteva săptămâni aveam bucuria de a-l întâlni pe seniorul scrisului bistrițean, la prima întrunire din această toamnă a cnaclului „George Coșbuc”, unde mai bine de douăzeci de ani îndeplinea funcția de președinte.

Deși se știa lovit de moarte, maestrul nu dorea să vorbească de teribila sa taină, considerând că este o chestiune care-l privea numai pe dânsul. Până deunăzi, vorba lui atingea, uneori glumeață, orice alte subiecte asupra cărora i se oprea sufletul, rămas în continuare vioi și puternic și din ce în ce mai clar și senin, până ce într-o dimineață de odihnă, după lungi zile de chinuri, el se duse în pace, în somnul pe care și-l dorea demult.

Gândul mă duce cu ani în urmă când în una din gazetele literare ale vremii, scriitorul Ioan Moise semna un text de critică literară pe marginea volumului „Emil Cioran. Psihanaliza adolescenței” pe care îl publicasem împreună cu soția mea. Deși nu-l cunoșteam prea bine, i-am telefonat pentru a-i mulțumi. Mi-a cerut o carte cu autograf, iar eu l-am invitat la o cafea, pentru a discuta mai pe larg subiectul Cioran. A fost o întâlnire pe care mi-o amintesc cu plăcere, în urma căreia am constatat că revoluțiile care dau o altă înfățișare societății nu-i ziceau nimic acestui om, ajuns deja în a doua parte a vieții. Partidele, răzburările și prefacerile nu-l mișcau. Semăna cu Tolstoi în această privință și, ca și el aștepta totul numai de la prefacerea lăuntrică a fiecărui om din societatea noastră năpădită de tot felul de himere, împiedecate de deprinderea tuturor concesiilor și compromisurilor, stăpânite de vechi stafii rău făcătoare ca cele pe care le va evoca în volumul „Acasă la Dracula”.

Am început să-l cunosc mai bine când m-a rugat să-i îngrijesc un prieten bolnav, pe scriitorul Zaharia Sângeorzan, originar din Feldru. Bătrân și bolnav, acesta rămăsese singur într-o garsonieră la Iași, iar maestru Ion Moise îl chemase la Bistrița. A stat multă vreme internat într-o rezervă la spital, unde a și murit. Odată l-am surprins spunând: „Ce greu e să poți trăi, pentru gândul tău, numai pentru el! Să închizi ușile casei și ușile sufletului”...

– Ioane!...îi răspunse maestrul Sângeorzan. „Pentru a ieși din viață nu e decât o singură poartă, a morții. Și ce e mai cuminte e să aștepti să ți-o deschidă puterea de la care ții viața. Iar până atunci fii al celorlalți, cât poți mai mult și cu cât mai multă bucurie. Va fi o vreme, și poate e aproape, când vei trăi numai printr-înșii. Oricâtă lumină ar fi în Raiul tuturor speranțelor...”

Cu timpul am început să realizez că Ion Moise era o inteligență clară, un vorbitor plin de vervă, un cugetător cu interes pentru marile probleme, un scriitor elegant. Moartea lui neașteptată e unul din acele evenimente care arată în ce stă valoarea vieții umane, al cărui viitor se află în puterea naturii inconștiente, în singurele fapte pe care nimic nu le poate nimicii, în ele sau în urmările lor.

Prof. dr. Mircea Gelu Buta
Răsunetul, Luni, 12/03/2012 – 20:30

Medalion Ion Moise la „Conexiuni”

Centrul Cultural Municipal a adus un omagiu celui care a fost scriitorul Ion Moise. Manifestarea a fost coordonată de președinta Societății Conexiuni, Elena M. Cîmpan, care a propus și un moment de reculegere, afirmând că de-a lungul timpului Ion Moise a fost un apropiat al Societății, fiind prezent la multe lansări de carte. Au vorbit despre scriitorul și omul Ion Moise protopopul Doru Zimveliu, amintindu-și de un reportaj de la Șieu, prof. dr. Dorel Cosma, afirmând că Ion Moise i-a girat drumul în scris, părintele Nicolae Feier, relatând despre apariția unui curcubeu la Biserica Gledin, când Ion Moise făcea un reportaj acolo. „Ion Moise stă de vorbă cu noi acum, sufletul lui se bucură că îl evocăm” a fost concluzia părintelui Zimveliu.

Manifestarea a continuat cu lansarea nr. 20 al revistei Conexiuni și cartea „Anaforaua liturgică. Rugăciuni de taină din Sfânta Liturghie, Alte eseuri istorico-teologice”, de preot Nicolae Feier, Editura „Karuna”. Despre părintele Feier s-au rostit cuvinte frumoase: un cronicar al bisericii noastre, o îngemănare fericită între biserică și literatură – Elena M. Cîmpan, o bucurie a cetății când îl ascultăm-Dorel Cosma. A urmat un recital de poezie din noile cărți apărute: Grigore Silviu Guzu, „Obârșii”, Editura Napoca Star, Ovidiu Pojar, „Jogging circular”, Editura Eikon, Liviu Ioan Mureșan, „Poeme din Subcetate”, Editura Studis.

Au fost prezenți scriitorii Victoria Fătu Nalațiu, Iulia Pațiu, Gheorghe Mizgan, Victor Știr, Lucreția Bucur, Florin Bojor. A fost o întâlnire sub semnul literaturii de aici și de dincolo de granițele pământești.

Menuț Maximinian,
Răsunetul, Mie, 11/07/2012 – 15:46

Din icoanele vremii

Cu Ionică Moise, studentul filolog...

Vasile GĂUREAN, Răsunetul,

Mar, 11/06/2012 – 11:09

Este impresionantă, salutară și emoționantă solidaritatea scriitorimii bistrițene întru amintirea celui care a fost până de curând o prezență din acelea care dau impresia palpabilă și paradoxală că roțile Timpului s-au oprit din uruitul lor. Zilele de mai ieri ne-au dovedit însă contrariul, că vremea ne cerne și ne cheamă. Era fapt obișnuit să ne întâlnim cu Ion Moise pe străzile noastre, în redacția „Răsunetului”, venind de undeva ori trecând în depărtare. În imaginarul meu îl asociaz totdeauna cu instrumentele scrisului, pentru care avea o reală și irepresibilă afecțiune. A trăit prin și pentru acestea până la sfârșit, urmându-și idealul literar (adevărat „Soare”, cum se intitula scrierea lui dintâi din „Tribuna” anului 1968).

Eram student în anul al doilea, când s-a făcut tevatură prin grupele noastre de studenți să participăm ca figuranți în „Scrisoarea pierdută” a lui conu Iancu și curând ne-am întâlnit o adunătură de anonimi la repetițiile ce se țineau într-o anexă a Bibliotecii Universitare clujene. Grabnic ne-a sărit în ochii tuturor prestația unui student de tot simpatic și talentat, ghiduș nevoie-mare și căruia rolul lui Pristanda îi venea magistral.

Amestecul de talent și bună dispoziție care radia din ființa lui îl făcea foarte iubit nu doar de colegi, ci și de cadrele universitare, cu prof. universitar Gavril Scridon având o relație epistolar-literară până târziu. O parte a acestui comportament l-a definit mereu și în mediul bistrițean, o întâlnire cu el fiind totdeauna reconfortantă. În toate manifesta un athletic efort de a rămâne optimist.

Toate reprezentațiile teatrale au avut un succes neobișnuit la public, începând cu cele de la Casa de Cultură a Studenților din Cluj și terminând un microturneu la Institutul de Teatru din Tg.-Mureș. Săli absolut pline și un public entuziasmat, iar Pristanda- studentul Ion Moise – era o realizare scenică ce nu scăpa nimănui. Din nu știu ce motive bizare, încăierarea de la alegeri, guvernanta de intervenția în forță a lui Pristanda și a cetei lui de bătași, s-a transformat la Tg. Mureș într-una de-adevăratelea, de toată pomena ce a adus elogii unanime. Cum aflasem în costumația de „alegător” o bancnotă de 25 de lei, valoare consistentă pe atunci, mi-am permis să chem la sfârșit trupa la o bere, „sponzorizată” și de alții, între care Pristanda al nostru, Ionică Moise, veselul Ionică Moise.

Fire muncitoare și tenace, s-a preocupat cu generozitate de îndrumarea scriitoricească în cenaclurile literare bistrițene, omniprezent la lansările de carte, la cele mai felurite manifestări, ce se constituiau ca parte a fericirii (dacă nu e prea mult zis), dominantă a existenței sale. Bucuria imensă pe care a resimțit-o la apariția primei încercări literare i-a iluminat nediminuată șirul anilor și nu e puțin lucru să fii credincios până la moarte unui ideal.

Câte scrieri frumoase! Câte locuri prin care a trecut peregrin prin lume harnicul condeier, profesor, director de școală, bibliotecar, gazetar, mentor de cenaclu Ion Moise al nostru, căruia scrisul i-a fost părinte și mamă și mângâiere! Ca o altă eroină a lui Ion Agârbiceanu, ar fi putut exclama și el: „Ce de drumuri bătute, maica mea!” Toate până când la orizont a văzut imaginea

impresionantă a unei corăbii albe, cu pânzele întinse, care ne cheamă – pe el și pe noi – spre ultima și cea mai fascinantă călătorie...

Fie ca Atotmilostivul Dumnezeu să te ierte orice vei fi greșit în această lume tulbure, înspinată și înviforată, dragă Ioane, și să-ți dăruiască odihnă în Țara luminii celei neînserate.

Omul și scriitorul Ion Moise sunt de neînlocuit în peisajul cultural bistrițean

Ion Moise a fost un om deosebit pe care l-am respectat și l-am admirat toată viața! Avea un fel deosebit de a fi. Te cucerea prin respect și prin sinceritatea sa extremă. M-am bucurat de prietenia lui pe când eram colegi la Casa de Cultură a Sindicatelor, eu activam la orchestra populară Bistrița iar el era mentorul și sufletul Cenaclului Literar.

Viața ni s-a intersectat adesea și m-am bucurat mereu de atenția și de respectul omului Ion Moise. Disparația sa dintre noi îmi umple sufletul de durere. Pentru că omul și scriitorul Ion Moise sunt de neînlocuit în peisajul cultural bistrițean.

Mă rog Bunului Dumnezeu să îi așeze sufletul lui de aur alături de cei aleși din ceruri, pentru că aici pe pământ scriitorul Ion Moise va rămâne prin opera sa valoroasă.

Cornelia ARDELEAN ARCHIUDEAN,
Răsunetul, Mar, 11/06/2012 – 12:33

Adio, domnule Ion Moise

Cuvintele sunt uneori neputincioase ...E greu să exprimi durerea unei despărțiri. Din păcate este un drum pe care nici unul dintre noi pământeni nu-l putem ocoli. Mai devreme sau mai târziu ne așteaptă o reîntâlnire acolo sus, în lumea în care se spune că „nu este nici durere nici întristare „.

Adio, domnule Ion Moise! Ai fost o lumină blândă care ne-a învăluit cu înțelegere și căldură. Să-ți fie somnul lin!

„ard flăcări în lumea tăcerii / ierburi uscate mă copleșesc / ca o încărunțire prematură / seva la timpul trecut / e doar rugină / îmi înghit cuvintele / precum Adam, fructul oprit / cumplită durere sfâșie / frunzele toamnei / pe mormântu-mi închipuit / aprind o lumânare.”

Ana ZEGREAN,
Răsunetul, Mar, 11/06/2012 – 12:30

Câteva gânduri cuminți...

(Răsunetul, Mar, 11/06/2012 – 12:27)

Moștenindu-ne unii pe alții, cred că trebuie să avem curajul să ne asumăm trecerea celorlalți și să nu-i ținăm în ramele timpului. Îmi amintesc adesea titlul unei cărți de predici la înmormântări, pe care i-o oferisem în urmă cu ani tatălui meu, scrisă de pr. prof Constantin Necula – „De ce ești trist, popor al Învierii?” Morții noștri sunt vii, poate mai adevărați decât credem. Hai

să le facem parte la masă, în casă... Aduc un suflu de eternitate în valurile amalgamate ale acestei existențe trecătoare.

Ori de câte ori l-am întâlnit pe domnul Ion Moise, figura lui de bonom mă făcea să surâd. Cândva, am înțeles, mi-a mărturisit la o agapă literară, că a trecut prin drama pierderii fiului și că purta semnele unui alt fel de timp. Un tip profund și adânc, sensibil și tandru. La Palat, în ajun de ziua scriitorului, cum frumos a subliniat Alexandra Andreuț, cu toată neputința, parcă înflorea. De mult sau poate niciodată nu l-am văzut pe dl. Ion Moise atât de entuziast. Îi cădea bine mediul deschis și sufletele copiilor.

La sfârșitul lui mai, am anunțat pe câțiva elevi că e sărbătorit dl Moise la Sindicate. Alexandra Bălan și-a luat familia și-a colindat Bistrița să-i ducă o poezie scrisă de ea, din proprie inițiativă, la ceas aniversar. Acum, i-a scris o poezie de rămas bun, după ce a plâns. S-a atașat de scriitorul / omul Ion Moise pentru că l-a simțit. Pe copii nu-i putem măguli; ei percep sufletele bune. A citit în clasa a IV-a cele 500 de pagini din „Ochiul dragonului”. O va relua la liceu. Sunt convinsă că o rază aparte le mângâie creștetul lor plin de litere și de gânduri frumoase.

Luni, am primit o prescură de la fratele meu mai mic, pr. Horațiu. Mi-o aduse la Palat. Micii actori erau pe lângă mine. Am înțeles că era venită ca un fel de pomană pentru sufletul dl. Ion Moise. Bucățele, bucățele s-au frânt. Marți dimineată am împărțit porumbeilor prăjitura cu mere pe care o păstrasem să i-o duc la spital. S-au îmbiat mai mulți ca niciodată. Să nu închidem ochii semnelor!

Haideți să-i vorbim și mâine! Haideți să-l mai ascultăm o zi. Putem să-i trimitem un mesaj de lumină, o bucată de pâine, o poezie de rugăciune, mai ales în cele 40 de zile care vor veni.

prof. Ionela-Silvia NUȘFELEAN
Palatul Copiilor Bistrița

* * *

Un prozator strălucitor,
ce ne-ncânta cu-a lui tărie,
fiind prin lume călător,
azi a pornit spre veșnicie,
în marele palat de sus
unde va scrie ne-ncetat
cu slove mari și gând curat.
Vom căuta spre boltă-n zori
ochii lui blânzi, îndrumători,
îl vom citi cu luare aminte,
cu respect, ca pe-al prozei părinte.

Alexandra BĂLAN, clasa a V-a

* * *

Când am aflat că domnul Ion Moise a murit, nu mi-a venit să cred...Știam că este bolnav încă din primăvară, când ne-a vizitat la Palatul Copiilor... La început părea că nu se simte prea bine și era puțin palid, dar pe măsură ce dialogul s-a încheiat, a dobândit culoare... S-a purtat foarte familiar, a răspuns bucuros tuturor întrebărilor noastre și ne-a oferit câte un exemplar gratuit din romanul său „Ochiul dragonului”, cu autograf. Părea că literatura era pentru dânsul cel mai bun medicament, cea mai bună hrană. Cu cât ne vorbea mai mult despre meseria și în același timp pasiunea de a scrie dădea impresia că se însănătoșea... Cu toate acestea chemarea către cele eterne a fost mai puternică și am pierdut încă un mare scriitor... Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Alexandra ANDRECUȚ, clasa a VIII-a

* * *

Acum norii plâng pentru mine!
Îngerii îmi cântă-n cor
chemarea spre veșnicie...
Rămână-n urma mea
doar cuvintele-mi scrise
pe hârtii aprinse
de dor...
Rămâneți cu bine,
Iubiții mei...

Lucia TEUTIȘAN, clasa a X-a

In Memoriam:
Cerurile plâng la dispariția unui apreciat scriitor
al plaiurilor Bistriței și Năsăudului: Ioan Moise

(Răsunetul, Luni, 11/05/2012 – 16:23)

† Am aflat cu profundă durere de trecerea la cele veșnice a scriitorului, publicistului și eseistului Ion Moise. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, redactor șef adjunct la revista „Mișcarea Literară”, Președinte al Cenaclului „George Coșbuc”, Vicepreședinte al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, prozator de excepție, autorul unor cărți importante, primite favorabil de critica de specialitate, dintre care amintim romanul apărut recent „Ochiul dragonului”, om de mare noblete sufletească, Ion Moise a fost un colaborator asiduu și devotat al Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud, implicându-se cu profesionalism în majoritatea manifestărilor culturale organizate de acesta. Prin scrisul său și atitudinea sa de înaltă ținută ardelenască, el se înscrie cu cinste în rândul scriitorilor români de certă valoare.

Regretăm din suflet plecarea lui dintre noi și suntem în aceste momente triste alături de familia greu încercată și îndurerată.

Dumnezeu să-l odinească în pace!

Director Ioan Pinteș,
Colectivul Centrului Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud

† Acum când cerurile plâng la dispariția unui apreciat scriitor al plaiurilor Bistriței și Năsăudului, respectat și iubit de colegii din întreaga țară, rugăm pe Bunul Dumnezeu să primească în rândul dreptilor pe colegul nostru ION MOISE, vicepreședinte SS B-N.

Pentru noi va rămâne un prieten extraordinar și un coleg de care ne vom aminti întotdeauna cu drag. Rămas bun drag prieten și să nu uiți, de acolo din ceruri, să ne mai trimiți câte un zâmbet.

Președintele Andrei Moldovan,
în numele Societății Scriitorilor
din Bistrița-Năsăud

† Membrii Cenaclului „George Coșbuc” anunță cu regret în suflet trecerea la cele veșnice a președintelui ION MOISE. Fără omul de mare cultură viața spirituală a Bistriței va fi mai săracă. Bunul Dumnezeu să-i dea odihnă veșnică. Suntem convinși că de acolo, de sus, va fi mereu alături de noi. Nu te vom uita niciodată, bunule prieten!

† Casa de Cultură a Sindicatelor Bistrița este în doliu acum când colectivul de aici se desparte de cel care a fost colaborator, încă de la înființare, scriitorul și jurnalistul ION MOISE. Rugăm pe Bunul Dumnezeu să aibă grijă de sufletul celui care a fost un om respectat și apreciat de întreaga colectivitate bistrițeană. Nu te vom uita niciodată, vei rămâne mereu în amintirea noastră.

Alexandru Câțcăuan,
Director Casa de Cultură a Sindicatelor,
Bistrița-Năsăud

A murit în preajma lui Sadoveanu. Pentru Bistrița literară, perechile s-au completat peste ani: Coșbuc – Luca Onul, Rebreanu – Ion Moise. Fiecare confrate scriitoricesc păstrează de la Ion Moise o amintire, un gând, o întâmplare, alături de cărțile pe care ni le-a lăsat. Acum, Ion Moise a ajuns acolo de unde un scriitor trăiește cu adevărat.

Elena M. Cîmpan
Președintă Societatea Scriitorilor Bistrițeni
„Conexiuni”

Colegul și prietenul nostru Ion Moise a plecat subit dintre noi. Dacă soarta a fost atât de neîndurătoare, noi nu-l considerăm plecat și-l vom păstra viu în sufletele noastre prin cărțile sale.

Prof. dr. Dorel Cosma
Centrul Cultural Municipal
Bistrița

Un prieten drag al cărții a plecat dintre noi. Fie ca Dumnezeu Să-l pomenească pe Ion Moise în cartea veșniciei Sale.

Director Marcel Seserman
Biblioteca Județeană
Bistrița-Năsăud

† Este foarte grea despărțirea de omul cel mai drag mie, ION MOISE. Îl voi pomeni mereu în amintirea clipelor frumoase și a faptelor bune ce le-a putut face pentru mine. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Ioana Hangan

Veșnic tânăr, pus mereu pe glume și gânduri frumoase, mi-a fost un foarte bun prieten și om de aleasă omenie. Îi datorez chiar și alegerea pseudonimului. L-am cunoscut acum patruzeci de ani, când se întemeia Cenaclul „George Coșbuc”. A fost un scriitor adevărat. Avea un suflet cât Munții Maramureșului, de unde provenea. Acum la plecare, un gând pios și-o lacrimă de mireasă maramureșeană. Dumnezeu să-i așeze sufletul în lumea celor dreți!

Traian Parva Săsărman

*Acrostih dedicat scriitorului
Ion Moise*

Iobag al cuvântului scris cu greutate
Orologiul ce răsună-n zile cu prefaceri sociale
Nespus de grele în romanica cetate.

Mereu în slujba presei și a cărții
Ochi de dragon intransigent
Iubind istoria și neamul său
Stăpân pe arta sa un monument
Etern spre înălțare peste hău.

Niculae VRĂSMAȘ

Scriitorul Ion Moise, sărbătorit la ultima sa participare,
în cadrul Cenaclului literar „George Coșbuc”

VI. CENTENARE BÂRGĂUANE 2013

Centenar Vasile I. Parasca

Remus DEAC, *Medalion aniversar* *„100” de ani de la nașterea profesorului de muzică, dirijorului și* *compozitorului Vasile Parasca (1913-1988)*

Motto: „În prezentul nostru mulți oameni au suferit. Dacă suntem ceva, nu suntem prin biruința strămoșilor noștri, ci suntem ceva numai prin suferințele lor. Toate puterile noastre nu sunt altceva decât jertfa lor strânsă laolaltă și prefăcută în energie”.

(Nicolae Iorga)

În acest cadru, comemorativ, preluând esența veridică a motto-ului ilustrului istoric Nicolae Iorga se cuvine, la ceas aniversar de la nașterea profesorului Vasile Parasca, să reevocăm un cuvânt succint (drept omagiu), în semn de aleasă considerație, respect și prețuire, câteva referințe, date biografice și aspecte din prodigioasa sa activitate, viața și opera pe care a lăsat-o în urma sa.

Profesorul de muzică Vasile Parasca s-a născut la 14 martie 1913, din părinții Rafila și Ion Parasca, pe atunci, în comuna Rusu Bârgăului, socotită și poarta de intrare în vestita „Vale sau Țară a Bârgăului”, (după cum afirma istoricul Vasile Netea), care face legătura spre Răsărit, prin Pasul Tihuța, între Bistrița și Vatra Dornei.

Cu considerație și pioșenie își reamintește profesorul de spusele mamei sale „Fila”, care afirma: ... „Când Baba Dochia își dezbrăca pe rând cojoacele, scuturându-le bine de ultimele rămășițe ale unei ierni geroase, am simțit că de acum nu mai e mult până la sosirea ta în casa noastră. Pregătiri prea mari n-am putut face, că mai venise doi înaintea ta care cereau să fie hrăniți și îmbrăcați din truda zilelor noastre. Eram doar oameni săraci, care ne luasem „două trăiști goale”, cum ne spuneau unii și în afară de locuțul de „**Pe groapă**”, pe care semănam în fiecare primăvară mălai, nu mai aveam decât o văcuță și laptele care v-a crescut mari pe toți și mâinile noastre ce-au robotit pe răzoarele altora, pentru voi. Eu n-am știut carte, zicea mama... „că părinții mei nu m-au dat la școală să învăț alături de ceilalți copii din sat, deși ar fi putut că erau mai în stare decât noi. Tocmai de aceea, când v-a venit vremea să mergeți la școală am făcut ce-am putut și v-am trimis să învățați carte, care să vă îndrepte pașii spre o viață mai bună, să nu rămâneți în întunericul neștiinței, de care am avut eu parte.”

Așa vorbea mama când povestea despre începutul vieții mele. M-am numit Vasile și după tata, pe care-l chema Ion, mi-au adăugat pe Parasca. Mama era o femeie harnică și foarte pricepută la toate, își ajuta soțul la întreținerea casei făcând pe croitoreasa satului, zi-noapte, stând ghemuită asupra unei mașini „Singer”, mare și hodorogită.

Cosea la cămăși femeiești și bărbătești, din pânză de fuior țesute-n casă și albite lângă vale pe râtul satului. Cosea guburi și cioareci din pânură aspră piuată în Piua Sorcenilor din comuna vecină, Josenii Bârgăului. Cosea și cânta să-i treacă timpul că avea un glas dulce și cu undulări

melodioase de oprea drumeții din cale ascultând-o. Tata Ion și-a angajat forța de muncă pentru întreținerea căii ferate, unde a muncit iarnă-vară, neîntrerupt până în anul 1940 când a fost pensionat și în urma căreia a primit, timp de 30 de ani și 11 luni câte 650 de lei iar în ultima luna 660 de lei.

Studiile primare le începe la Școala Primară din Rusu Bârgăului în anul 1920, pe care le continuă până în 1925 la Școala Primară Urbană din Prundu Bârgăului. În anul 1925 s-a înscris la Școala Normală de Învățători din orașelul grăniceresc Năsăud, pe care o absolvă în 1932, făcând parte din prima serie de școlarizare cu o durată de 7 ani.

După satisfacerea stadiului militar, la Bistrița, lucrează un an (1935-1936) ca învățător la școala din Josenii Bârgăului. Era localitatea în care se aflau buncii din partea mamei, și în care, în foarte scurt timp, s-a bucurat, din partea colegilor de școală, sătenilor și autorității locale, de aprecieri deosebite, realizate într-un timp record, în domeniul muzicii, în calitate de dirijor și compozitor. După cum însuși aniversatul spune: „Despre faima corului meu, din Joseni, a auzit și Vlădica Nicolae Ivan din Cluj, care a ținut foarte mult să îl audă, invitându-ne să dăm răspunsurile la slujba religioasă în vara anului 1936 de Sf. Ilie, cu ocazia hramului bisericii din Fântânele, unde au fost lăudați de susnumitul Vlădică și dat de model în toată Episcopia, ce se intitula a „Vadului Clujului și Feleacului”. Acest cuvânt bun spus, la adresa activității corului, a însemnat un îndemn neprețuit și un stimulent îmbinat cu multă mândrie pentru coriști, legându-i sufletește unii de ceilalți, considerându-se în formația corului ca în propria familie.

Numai într-un an de zile am reușit să înjghebez un cor sătesc puternic, la patru voci egale, ce cânta în fiecare duminică dimineața la slujba religioasă, având un repertoriu bisericesc din răspunsurile liturgice de: G. Cucu, Timotei Popovici, Gavril Muzicescu, Podoleanu, I.D. Chirescu ș.a., iar la serbările de la Căminul Cultural susțineam puncte în program prin coruri de Augustin Bena, Ion Vidu, Sabin Dragoi, Ciprian Porumbescu, Nicolae Oancea ș.a. Își amintește cu drag de unii coriști din Joseni, ce-și pusese nădejdea în izbânda închegării corului încă din primele repetiții, cum bunăoară era Nastasia lui Dunăre, Mariuța lui Pomană, Petruca Marcului, Lucreția Danului, Simion Andreica, Petruca Nat, om însurat care la jumătatea vieții își adusese la cor și soția, femeie așezată și cuminte, inclusiv familia Sorcenilor.

În toamna anului 1936 se înscrie la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică – secția pedagogică din București, pe care o absolvă în anul 1940. Personalitate tenace, perseverentă și dornică de autoperfecționare continuă, cu vocație de dascăl, pentru îmbunătățirea pregătirii profesionale a urmat și Seminarul Pedagogic Universitar, fiind numit, începând cu anul 1942, profesor la Liceul de Muzică „Constantin Brâncoveanu „din București (astăzi Matei Basarab). Tot în acest an este numit ca ofițer cu gradul de sublocotenent și șef de muzică militară la Fanfara Batalionului 10, Vânători de Munte de la Hațeg-Hunedoara.

La 19 iulie 1943 este mobilizat pe front și primește ordin de plecare cu fanfara în Crimeea, divizia a II-a în Carasubasar, Ludok și Ottuzi. Cariera militară cu gradul de locotenent i se încheie la 9 august 1946, când a fost trecut în rezervă ca disponibil.

În data de 1 septembrie 1946 reintră în învățământ ca profesor de muzică la Liceul „Alexandru Odobescu „(astăzi C. N. Liviu Rebreanu din Bistrița), în timp având catedră și la alte școli din oraș: Liceul de fete, Școala Pedagogică de educatoare.

Activitatea propriu-zisă, după desăvârșirea profesională ca învățător, profesor de muzică, dirijor și compozitor – membru al Uniunii Compozitorilor din România, filiala Cluj-Napoca și-a desfășurat-o cu mare simț de responsabilitate și rigoare profesională. S-a dovedit a fi, în același timp, un narator de excepție, eseist, poet dominat de un puternic rafinament literar, cultural și artistic, culegător pasionat de folclor autentic, editor de carte de specialitate, publicist, profesor metodist la Inspectoratul Școlar Județean.

Aria de cuprindere a operei sale consta într-un spectru larg de reprezentare muzicală, metodică și de specialitate concretizată în:

a) – uverturi

- 18 uverturi la operă pentru fanfară;
- 19 uverturi la operă și alte lucrări muzicale pentru orchestră;

- alte 7 diverse lucrări muzicale;
- 20 potpuriuri din operă, de fanfară;
- 15 potpuriuri naționale românești;
- 13 valsuri pentru fanfară;

b) – coruri

- 80 de piese muzicale;
- 80 de piese muzicale pe 2-3 voci egale pentru voce, pian, violină precum și coruri la 4 voci

mixte;

- colinde pentru fanfară, adică partituri prelucrate cu minuțiozitate și foarte apreciate de specialiști;

- cântările „Sfintei Liturghii” bisericești pe 4 voci;

c) – cărți editate

- **La poalele nukului**, din a cărei cuprins reținem „Măi Mărie, Mărioară”, „Ca la noi în Bistrița”, „Bârgăuanca”, „Dorul meu”, „Către mierlă”, „Colo-n vale...”, și alte coruri la 4 și 2 voci, cu solo voce și acompaniament de pian, editată cu sprijinul Comitetului de cultură și Centrului de îndrumare al creației populare și a mișcării artistice de masă a județului B-N, 1972;

- **Zor, zor**, cântece pentru preșcolari, editată cu sprijinul ISJB-N, CCD și Școala de Muzică și Desen Bistrița (1975).

De menționat, faptul că, în calitate de dirijor al Casei de Cultură „George Coșbuc” Bistrița, a primit diverse diplome și locuri de frunte, la diferite festivaluri și concursuri, obținând rezultate dintre cele mai notabile, dintre care exemplificăm: Diploma de membru al juriului la primul „Concurs al soliștilor de muzică populară” din județul Bistrița-Năsăud, dotat cu premiul „Regele brazilor”, Diploma „Doina Someșană”, pentru participarea din noiembrie 1969 la Năsăud, Diploma acordată profesorului Vasile Parasca pentru activitatea corală desfășurată în cadrul Concursului Național Cântarea României.

De-a lungul întregii sale activități s-a detașat ca un excelent profesor, pedagog de mare vocație, narator, epigramist și poet. A scris schițe de o reală frumusețe artistică și stilistică, dintre care amintim: „Împrejurimile satului din depărtări”, „Taina râului Bistrița”, „Adevărul dintr-o poveste”, „Evocări în timp”, „Pe urmele amintirilor”, etc.

Impresionante sunt relatările artistice literare menționate în schițele amintite mai sus, cu osebire în primele două, unde invită cititorul să-i cunoască împrejurimile satului natal și dorul de casă după care a tânjit, fie în timpul cât își făcea studiile universitare la București, departe de cei dragi, sau momentele nefaste, din viață, trăite în perioada refugiului și celui de-al doilea Război Mondial. Spre exemplificare, adresându-se necunoscuților le spune: „Călătorule cu gândul!...De vrei să-mi cunoști împrejurimile satului din depărtări, așterne-te la drum și vino cu mine. N-ai să fii obosit nicio clipă, ori peste câte întinderi vom trece.

Feluritele forme ce îmbrăca pământul locașului natal, își alungă, pe nevrute și pe negândite, umbra unor gânduri ce-și caută loc de odihnă temporară așa pe nepoftite. Privește înspre N.E., de satul de pe malul drept al râului Bistrița Ardeleană și vei avea în fața ochilor muntele Heniu orânduit de natură, dinspre Răsărit spre Apus. Are înfățișarea a trei conuri în perspectivă legate între ele printr-o colină ce le unește aproape neobservat. Cel mai dinspre Apus con, din șirul celor trei, parcă din adins a fost pus să străjuiască primul sat din valea ce se așterne la picioarele lor. E satul meu, cel dintâi sat din valea – așa – zisă a Bârgăului. Prinsă între doi pereți de dealuri ce se continuă de o parte și de alta, prin ridicături tot mai mari, până ce ajung la înălțimile împădurite din zona de munte; valea pare a fi ruptă dintr-o bucată. Spre Răsărit, în zare, unde șoseaua națională face prima tăietură în munte, unde partea rămasă în dreapta șoselei, privită de la noi, apare ca un zid ce-nchide în sine ieșirea unei cetăți. În prelungirea acestui zid de munte, tot mai spre dreapta se pierde în zare Colina munților Călimani.

Citind și recitind aspectele de originalitate și erudiție desprindem cu ușurință faptul că epitele, comparațiile, metafora, într-un cuvânt toate figurile de stil ale artei cuvântului îi încununează opera și creațiile sale literare în domeniile epic, liric, dramatic, umoristic și muzical îndeosebi.

Luând în considerare cele mai sus relatate, am rugat oficialitățile locale și Consiliul Local Josenii Bârgăului să inițieze o serie de acțiuni privind comemorarea și organizarea „Zilelor comunei” (octombrie – cu prilejul Praznicului Cuvioasei Parascheva) și evocarea în memoriam a personalității profesorului Vasile Parasca, dat fiind împlinirea a 100 de ani de la nașterea sa. Mai concret ne referim la: acordarea Titlului de Cetățean de onoare post – mortem și realizarea unui bust în fața Căminului Cultural din satul natal Rusu Bârgăului care să-i poarte numele.

S-a stins din viață la 6 aprilie 1988 fiind înconjurat și condus pe ultimul drum de toți cei dragi din familie (cu excepția soției sale, Maria, decedată înaintea sa), fiica sa Miolica-Oana și nepoata Mihaela, foști colegi, foști elevi și toți cei apropiați.

Am considerat necesară această succintă relatare, în semn de omagiu și prețuire, pentru un eminent profesor pe care l-a dat Bârgăul – profesor care a contribuit cu dragostea și creația sa muzicală și literară, prin activitatea sa profesională, la emanciparea culturală a multor generații.

Nu te vom uita niciodată, odihnește-te în pace acolo unde ești și îți promitem că pentru noi toți cei ce ți-am fost aproape, prieteni și rudeni, cunoscuți și necunoscuți, cărora ne-ai fost discipol, vei rămâne etern în memoria noastră, ca o marcantă personalitate, de neuitat și o mândrie a Țării Bârgăului pentru urmașii săi.

Pentru a da contur „medalionului”, concretizăm o parte din opera autorului cu cele mai reușite „schite”, de tip reportaj, care s-au bucurat în timp de aprecierile unor erudiți specialiști, în arta scrisului, ce dăinuie de veacuri grație pasiunii pentru a realiza „artă” de toate genurile, muzică și frumos literar.

Împrejurimile satului din depărtări – Taina râului Bistrița

Istovit de munca, trudnică, a unui an, m-am reîntors în satul cu căsuța mult dorită și dragă unde am văzut pentru prima dată lumina zilei. Departe de zgomotul mașinilor, de huriul tramvaielor și de furnicarul sutelor de mii de vieți omenești, iată-mă în deplină liniște a naturii, a satului și oamenilor ce se pierd pe la răscrucele ulițelor înguste.

Satu-mi este așezat de o parte și de alta a șoselei ce unește centrul Transilvaniei cu Câmpulungul bucovinean, înspre N-E și la o depărtare de 14 km. de orașul Bistrița.

De partea stângă a șoselei, șerpuitor, se scurge înspre Apus apa râului Bistrița. Pe o întindere de vreo 30 km. de la izvor adună-n albia sa toate pârâiașele ce coboară zgomotos prin locurile stâncoase a regiunilor de munte, ca și la șes, văile formate din izvoarele pădurilor apropiate. Râul răcorește pe timp de secetă împrejurimile terenului parcurs, adapă nenumăratele turme de oi de la munte și de pe șes, cât și cirezile de vite ce coboară de pe dealuri.

Stămpără răcoritor drumețul ce poposește, un moment, la marginea drumului, acolo unde râul se apropie binișor de el, cât și pe acei ce conviețuiesc cu el.

Înainte de a se îndrepta spre sat, se lovește de malul abrupt al pădurii „Continița”, urmându-și apoi calea lungă pe lângă satul ce rămâne lângă malul drept al lui. Fără pic de remușcare la părăsirea frumoaselor plaiuri, coline și șesuri mici ce se formează la stânga și la dreapta sa, coboară într-una tot mai la vale, până când în cele din urmă se pierde printre cei străini de locul nașterii sale. Abia după ce a lăsat satul la vreo doi km., în urmă, se trezește din amăgirea somnului său; saltă din când în când rezemat de pietroaiele ce-i stau în cale, se tânguiește în unde cu valuri spumoase; mai încearcă odată o descătușare ridicându-se încă odată în sus, dar e în zadar!... Satul nu-i..., și râul e un străin într-un câmp pustiu. De-acum, doar amintirea locurilor frumoase va putea umple golul ce-l simte, tot mai mare, în neliniștitul său curs.

Mă vor dori vreodată copiii nevinovați ce și-au păstrat curată prin mine nevinovăția lor? M-or pomeni adesea oamenii mari, femei, bărbați, tineri și bătrâni, „că le-am spălat obrazul, mâinile și haina”, și-n „cofe” (teasc făcut din lemn pentru cărat apă), le-am pus apă pentru însetarea lor. Dar am uitat că-n urma mea, pe același loc cu aceleași fermecătoare priveliști, bucurii, cântece și jocuri, mă urmează neîncetat același torent al existenței mele. Vaduri cu spume și cu sorb, valuri în unde repezi și geamăt neîntrerupt, râul mă succede în mersul giganticilor vremuri, așa precum în mări și oceane se ridică, fumegând, nourii sălbatici ai cerului care ajung prin transformare ceea ce au fost altădată. Și iarăși mă voi coborî din înălțimi prin locurile străbătute odinioară.

Voi fi și atunci drumețul fără de popas al acestor meleaguri, întocmai ca și acum? Ce gânduri mă vor frământa când la spatele meu voi fi așezat timpul ce s-a dus, încrustând pe „răbojul” fiecărei zile o experiență în plus? Voi mai simți și atunci bucuriile, plăcerile, durerile, necazurile și uneori nepăsarea de acum? Cum voi răspunde privirilor ce-n treacăt mă vor străpunge cu umilinți!...

Ce întrebări fără rost a putut născoci mintea mea, rostogolirea valurilor mele! Dar, fi-voi eu și mâine același în prefaceri, ceea ce sunt azi? Și-apoi chiar dacă misiunea s-ar îndeplini întocmai vrea-vor oare nourii să mă arunce iarăși acolo unde am mai fost odată?... O! asta nu! Chiar dacă mi-ar încredința cuvântul omului din lume făcându-mă să cred într-o asemenea minune, l-aș privi cu un zâmbet de compătimire, apoi i-aș râde în față spunându-i: Vrei să mă-nșeli și a doua oară, într-o credință ce s-a dovedit deșertăciune în propria-mi suferință? Eu am gustat amarul unei vieți trăite pe când tu, omule, de-abia începi.

Eu știu ce înseamnă dorul, durerea, fericirea, și propria-mi cădere, pe când tu te-ncovoi deodată numai la o simplă adiere de vânt. Mă lasă, deci, la voia întâmplării fără de șoptiri precise, iar tu gândește-te mai mult la bine, la propia-ți ființă...

Astfel, zicând, se duse... și-a fost bun dus... Căci cine știe dacă fenomenele în transformare îl vor mai abate pe lângă râpa pădurii ce n-a știut niciodată cine-i, de unde vine, ce face și unde merge.

(Vasile Parasca, București, 13 iulie 1940.)

Evocări în timp

În fața „Pădurii Continița”, paralel cu prelungirea colinei Călimarilor, dincolo de șosea și înspre Nord de satu-mi drag, se deșiră înspre S-V colina Muntelui Heniu. Dup ce trece de „Strâmba” trecătoarea ce unește cele două văi: a Bârgăului cu a Someșului, accesibilă pietonilor cât și vehiculelor chiar de mare tracțiune, colina trece în regiunea dealului acoperit cu pădure de fag și stejar.

Privită în ansamblu regiunea de dealuri își are farmecele ei netăgăduite. Priveliști de-o frumusețe de nedescris se aștern în fața ochilor ce nu se satură privindu-le. Vezi colo-n depărtare o poieniță ce se vrea parcă din adins cu un picior în desișul unui buluc de copaci. Mai la vale, câțiva fagi semeți ce-nconjoară păzind un bordei.

Înspre stânga, văgăuna pâ râului Răchitiș ce cele trei coaste ce-și au baza în adâncul pâ râului stingher. Acest pâ râu pare nemângăiat în tovarășia locului ce-l înconjoară. Cu gândul încătușat de slăbiciunea puterii ce de-abia și-o simte, își strigă ajutorul prietenelor cărări, dar care nu-l ascultă.

Doar atunci, când de sus din înălțimi își îndreaptă furtunul mânioasa vreme, furând de pe aripele unui vârtej de vânt neconținută-i rugămintă, atunci numai se simte descătușat o clipă și își alungă în voia galbenilor valuri, mânie și durere și lacrimi și ură și-și plânge cu suspine soarta nemiloasă într-un potop de spume ce-i sunt mâunate în vale de-al soartei nenorociri. Dar se răzbună-ndată; vântu-i usucă repede urmele de ploaie și bietul pâ râu își începe din nou normalul vieții în tânguirile frunzelor răcorite și-n clincătul veșnic al unor unde trecătoare.

Dincolo de coasta stângă a pâ râului Răchitiș se încinge un lăstăriș primăvăratec, ce se odihnește la marginea pădurii de stejar, ce-și așteaptă din zi în zi sfârșitul. Omul se sfârșește din viață de obicei de bătrânețe... Pădurea, însă, îmbătrânește întotdeauna în tinerețea ei.

Mi-aduc aminte, cu mulți ani în urmă, despre dealul golaș din față, că era împodobit cu cel mai frumos dar al naturii: pădurea. O mână ucigașă ce-și număra arginții, i-a pus gând rău, gând de moarte tinerei păduri, nimicind-o ca pe un obiect nefolositor ce te încurcă în socoteli cu existența lui. A tăiat-o până într-o bucată, lăsând ca o pioasă amintire buturugi de două sau trei palmi în sus de la pământ, certificând doar locul umbrit de odinioară. Pe locul unde se înălțau până mai ieri vârfurile copacilor falnici din pădure, astăzi zac neorânduite vreascuri din crengile ciopârțite de toporul omului ucigător.

Pe-aceleași crengi, pe care altădată se opreau din zor păsărelele pibege în călătoria lor, își târâie prin ascunzișuri, cu frica omului urmărit de un păcat, lighioanele blestemate a trăi prin locuri neîngrijite și foarte puțin călcate de piciorul omului pământean. Cântecel frumose, armonioase,

melodiile plăcute improvizate de oaspeții locurilor tănuite, au fost înlocuite prin fluierăturile prelungi și înfricoșătoare ale târâtoarelor ce nu-și găsesc loc de odihnă nicicând, neurmărite de teama înverșunată a trecătorilor întâmplători.

O, deal dezmoștenit de frumusețile firești prin urgia și cruzimea unuia din neamul ce-a plănuț și-a răstăgnit pe Crist! Noi te iubim și acum și te vom iubi de-apururi, căci soarta nemiloasă a neștiinței tale ne apropie făptura noastră urâtă și schiloadă de adevărul crud al pătimirii „Fiului” ce i-a dat pieririi de bună voie, pentru răscumpărarea valurilor de vieți din viitor strigând pentru totdeauna greșeala celor dintâi oameni. Din truda unor prefaceri te-ai născut și ți-a fost dat să nu mai fii, cu vrerea unor întâmplări. Primește-ne copiii cu drag în zorii zilelor de vară, ascultă-le poveștile lor nevinovate și stămpără-ți dorul pentru vremile de altă dată prin cântecele lor vioaie și copleșitoare. Ei vin să-ți fure un dar ce în trecerea lui moare, și mai vin ca să-ți spună că nici ei nu te-au uitat. Dă-le fragii, zmeura și mura coastelor despădurite și credința unui gând de-a te păzi, de-acuma ferit de orice tiranie, în libertatea firii cu cântece și chiot și murmur de izvor.

Ei vor simți durerea-ți fără margini în șoaptele înserării, când păsările zilei veni-vor să se culce, vor trece înainte pierzându-se în amurg și ziua zăbovi-vor mai mult cu o clipită pe locul rămas sterp, lipsit de frumuseți. Atunci vor pătrunde pe furiș, în sufletele lor, tânguirile tale; vor înțelege chemarea nezăbovită, pătrunși de misterele datoriei și-ți vor jura în taină păstrare-n viitor.

Parcă văd, și simt și eu, la fel cu tine, bucuria ce te stăpânește și gândul de a răsări cât mai iute din ascunzișurile pământului; de a crește mai frumoasă și mai verde de cum erai dezvoltându-te în ciuda tuturor ajungând înălțimile norilor ce te-au crescut. Și-acum privirea obosită de-a soartei neîndurare, te lasă pradă gândului ce ți l-ai făurit.

Așa judecând: dealul golaș din față dispăre în întunericul neștiinței sale și-n locu-i se ridică încetul cu încetul pădurea mândră, nouă, pe locul neîndurării, având de paznic gândul multora dintre noi.

Coborând mai la vale, locurile par a fi mai prietenoase; fiecare petec de pământ separat de vecinul lui, printr-un așa zis hat, – despărțitură – primesc și dau totul stăpânului lor, după mersul vremii și-al zelului spor. Fără să vrea, raza luminoasă ce pornește din ochiul privitorului se oprește, pe nepoftite, asupra anumitor puncte ce se încadrează pe teren.

Ici; un copac răzleț cu crengile stufoase și-n vârf cu-n cuib de cioară; colo în grădină în mijloc un bordei și alături în față stă în veci alintătorul de dureri; e țințirul satului ce ascunde în sine totul vădindu-se. O clipă privirea se odihnește în zare, pe profilul crucilor albe și mucegăite, din piatră și din lemn. În locul milioanelor de vietăți microscopice se desprind în zare spațiile de culori diferite, dintre pomii așezați de strajă mormintelor ce-au adormit.

Plopii și clatină neîncetat frunza bleastemată de Maica Domnului, pe o melodie jalnică, fugărită ca dintr-un pustiu. La creasta unui deal dinspre Apus, soarele amărât plânge înădușit în valul unor unde ce se pierd dincolo de zare. Câteva fășii de lumină roșii priveghează în Răsărit. S-au stins odată cu întunerecul nopții ce cuprinde întreaga fire. Pământul s-a înfrățit cu cerul și doarme dus. Somnul de veci din țințirul este somnul vremelnice al unei nopți dintr-un sat dorit.

El se naște în ochii trudnici ai unui biet pribeag, trăiește în mistuirea de carne și de oase și se sfârșește ca orice început: cu răs și plânset!... – Schingiuri? – Ehe!, dar noaptea e de mult, tristețea ne-a pătruns, durerea ne-a străpuns și-n suflete s-a furișat umbra unui gând din șirul priveliștilor din zi.

Un preot, o cruce, un mormânt și-o mamă. Așa vedeam împrejurimile satului din depărtări, în seara în care l-am privit pentru ultima oară.

(Vasile Parasca, București, 30 iulie 1940)

Redactat de:

Profesor Remus DEAC – de Științe-Socio-umane, nepot din frați

Note biografice:

1. Vasile I. Parasca – Colecția personală, Fond 415, inventar nr. 358, Arhivele naționale ale României, Serv. Jud. Bistrița-Năsăud;
2. Dosar 1: Schițe, Aduceri aminte, Împrejurările satului din depărtări;
3. Dosar 14: Pe urmele amintirilor, autobiografie
(Rusu-Bârgăului, Năsăud, București, Hațeg, Bistrița);
4. Dosar 10: Oameni, întâmplări și locuri. Cronică de familie;
5. Dosarele de la 11-95 din inventar, cu privire la viața și opera sa.

Rafila MUREȘAN, *Centenar Vasile I. Parasca*

Profesorul, compozitorul și dirijorul Vasile I. Parasca s-a născut la 14 martie 1913 în localitatea Rusu Bârgăului, județul Bistrița-Năsăud (fosta comună grănicerească Borgo-Rus), într-o familie de străvechi băștinași, vestiți grăniceri.

Părinții erau țărani isteți, buni creștini, foarte cumpătați, gospodari foarte harnici, care știau să sporească, cu puterea minții, puțină avuție. Copilul Vasile era al treilea din cei 5 copii și al doilea băiat al lui Ioan și Rafila Parasca, care își duceau cu demnitate povara vieții, dar făcând fericită copilăria odraslelor.

În anul 1920 este elev în clasa I la școala din Rusu Bârgăului, unde termina primele 2 clase, avându-l învățător pe Leon Ursace, după care părinții îl înscriu la Școala Urbană Primară din Prundu Bârgăului, unde urmează clasele a III-a și a IV-a, cu învățătorii Simion Pahone și Nicolae Someșan, dascăli de care își amintește cu drag. Aici i se pune prima dată o vioară în mână și tot aici a învățat să cânte într-un cor pe 3 voci, condus de un învățător ce era admirabil violonist.

S-a întors la Rusu Bârgăului pentru a urma clasa a V-a, unde găsește pe învățătorul Desideriu Ötvös. El sfătuia părinții să își trimită copiii la școli mai înalte.

Între anii 1925-1932 urmează cursurile Școalei normale de învățători din Năsăud, perioadă pe care o imortalizează în versuri dedicate profesorilor și colegilor.

După obținerea certificatului de absolvire, din toamna anului 1934 până în 1935, satisface stagiul militar la batalionul grăniceresc din Bistrița.

O amintire dragă, care i-a rămas până la sfârșitul vieții, a fost încadrarea în învățământ, în toamna anului 1935, la școala din Josenii Bârgăului, de către directorul Traian Mazilu. Pe lângă munca la clasă, înființează un cor sătesc, pe 4 voci, cu cei ce știau cânta, pe care îl pregătește în scurt timp și totodată i se cere să pregătească, cu acest cor, răspunsurile la Sf.

Liturghie. A fost invitat cu acest cor de către Vlădica Nicolae Ivan, al Clujului, la hramul bisericii Sf. Ilie din Piatra Fântânele. Episcopul l-a lăudat și l-a dat de exemplu în toată episcopia.

În toamna anului 1936 se înscrie la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică din București, având profesori renumiți, iar el se remarcă fiind un student foarte conștiincios și după susținerea unui examen, din anul II este bursier. În timpul studenției frecventează, de 2 ori pe săptămână, concertele operei de la Ateneul Român, unde-l urmărea dirijând pe George Enescu, pe Ionel Perlea, etc... Arcușul lui Enescu rămâne o amintire vie ca și vocile unor interpreți celebri; mergea și la teatru, de 2 ori pe săptămână, pentru pregătirea sa artistică.

Având o voce de tenor, foarte frumoasă, colaborează la corul „Carmen”, cântând și în corul Bisericii Domnița Bălașa, unde mereu își aduce aminte de corul de la Joseni.

Ultima vacanță de student vroia să o petreacă în familie la Rus, dar cum era venit din România Mare simțea că nu-i bine văzut... și a plecat din nou la București.

În același an când termină Academia – 1941, se înscrie la Seminarul pedagogic universitar din București, perioadă în care este numit profesor de muzică la Liceul Constantin Brâncoveanu din București, terminând Seminarul în 1942. Cum era în plin război și fiind mobilizat, a concurat la un examen de ofițer de muzică pentru fanfara militară. A fost numit șef de muzică militară, în grad de sublocotenent, la Fanfara Batalionului 10 Vânători de Munte, ce se găsea la Hațeg – Hunedoara.

În februarie 1943, se căsătorește cu fermecătoarea tânără Maria Roh, iar peste câteva luni primește ordin să plece cu Fanfara pe front în Crimeea, unde este grav rănit. Se reîntoarce la sfârșitul anului și rămâne cu fanfara la Hațeg, până în 1945. Aici i se naște unicul copil, Miolica Oana, care-i face pe toți foarte fericiți.

În anul 1946 a fost mutat la Fanfara Batalionului 15 Vânători de Munte din Bistrița, unde, cu energia și inițiativa care-l caracteriza, înființează o orchestră simfonică și susține multe concerte la Casa de Cultură Bistrița.

A înființat o fanfară pe structura vechii formații muzicale a Garnizoanei Bistrița, pentru care a transpus marșuri celebre și a scris altele noi.

Multe ore plăcute au petrecut bistrițenii în acordurile perfecte ale acestei fanfare, dirijate de profesorul Vasile Parasca. Efortul i-a fost răsplătit cu ropote de aplauze și multe consemnări scrise în presa vremii.

În anul 1947 trece în rezervă și ocupă locul de profesor la catedra de muzică, unde va rămâne până la pensionare, în anul 1968, când se retrage pe motiv de sănătate. Lucrează ca profesor de muzică la liceul Alexandru Odobescu și, pe parcurs, își completează catedra la alte școli din oraș.

Plin de energie, ordonat și disciplinat, nu lăsa timpul să alunece pe lângă el, astfel, cu pasiunea și vocația de dirijor, înființează coruri școlare și cu cei maturi; își continuă munca de compozitor începută în anii studenției, astfel își îmbogățește cartea de vizită cu o activitate apreciabilă.

Participă la multe concursuri locale și naționale, precum: Festivalul Național Cântarea României, Reuniunea corală Doina Someșană, festivalul Regele Brazilor, etc...

Despre concertele orchestrei simfonice, despre activitatea Fanfarei militare înființate, despre participarea la diferite concursuri cu formațiile corale școlare, ori cele de adulți, ca și cu participarea în concursuri cu multe lucrări originale, s-a scris în ziarele Lupta Ardealului, România Liberă, Avântul, Făclia, Ecoul, etc...

Obține, pentru activitatea sa, premii, mențiuni, despre care s-a consemnat în presă.

A participat la concursuri de creație muzicală, pentru care au fost premiat.

Pentru o imagine, aproximativă, a moștenirii lăstate, pe lângă cele amintite, până aici, mai consemnăm următoarele:

- lucrări pentru formații vocale instrumentale;
- coruri mixte pe 4 voci și pe 2 voci;
- formații instrumentale camerale;

- soliști instrumentiști;
- coruri de voci egale;
- Trioul instrumental al Casei de Cultură Bistrița, în cadrul Festivalului Național „Cântarea României”, a căror prestații au fost premiate și menționate în revista Contemporanul din 1977 și în ziarul Ecoul, iar valoarea creațiilor sale muzicale a fost lăudată de Alexandru Almaș, profesorul George Vasile Rațiu, Ion Moise, Dumitru Andrașoni și profesorul universitar Ioan Cuclin.

O parte din lucrările sale au fost publicate în volumele:

- Manual practic de armonie”;
- „La poalele nucului”-1972 – coruri pe 4 voci;
- „Zor, zor...” – cântece pentru preșcolari dedicate nepoatei Mihaela;
- „Te slăvim pământ străbun” – 1979;
- „Cântece de dor și drag”.

Multe din lucrări au rămas nepublicate, cum sunt:

- partituri pentru formații corale;
- partituri pentru fanfară;
- partituri pentru orchestra simfonică;

Lucrări cu conținut religios:

- „Cântările Sfintei Liturghii”;
- „Tatăl nostru”;
- „Crezul”;
- „Pricesne și colinde”, etc....

După o activitate rodnică, cu multe realizări și în munca didactică, s-a stins din viață în luna aprilie 1988, la 75 de ani.

În semn de apreciere și recunoștință, propun Consiliului Local al comunei Josenii Bârgăului acordarea Titlului de Cetățean de Onoare al comunei Josenii Bârgăului.

Centenar Albu Matei

*Niculae VRĂSMAȘ,
Profesorul ALBU MATEI, sărbătorit la un secol de viață*

Sâmbătă, 18 mai 2013 la ora 11, a avut loc la Liceul „Radu Petrescu” din Prundu Bârgăului, sărbătorirea profesorului bârgăuan, Albu Matei, veteran de război, cetățean de onoare al comunei și personalitate marcantă a vieții culturale a Văii Bârgăului, cu prilejul împlinirii unui secol de viață.

Dascălul bârgăuan, însoțit de familie, colegi, foști elevi deveniți colegi, numeroși foști elevi, rude și prieteni, oficialități județene și locale, au intrat în incinta școlii prundene întâmpinați cu flori, de actualii profesori și elevi, pe ritm de „Gaudeamus”.

Toți cei care l-au cunoscut și apreciat, au participat la festivitatea bine organizată de conducerea școlii, care a oferit, prin profesorul Marcel Bujor, director adjunct, o Diplomă de Excelență, un valoros portret al sărbătoritului, o superbă coroană de garoafe albe și alte cadouri. Preoții Ioan Jauca și Simion Cristea au adus binecuvântarea aniversării, rostind cuvinte calde și urări de bine omului care a împlinit un secol de viață.

Din partea primăriei, viceprimarul Ioan Cioncan a luat cuvântul și a oferit sărbătoritului, odată cu felicitările de rigoare, o Diplomă de Excelență, un plic având suma de 1000 lei și alte cadouri. A fost citit, de către o elevă, mesajul adresat profesorului Albu Matei „La ceas aniversar”, de către profesoara Constanța Neuc, director al Liceului „Radu Petrescu”. Un grup de copii, conduși de Tony Vlad a oferit celor prezenți un original interludiu muzical, iar strănepoata Aurora Suciu și micuțul Nicușor, în frumoase costume naționale, au adus sărbătoritului emoționante felicitări.

La acest eveniment a participat și domnul general de brigadă (rtr.) Ioan Birișiu, președintele Asociației Veteranilor de Război, Filiala Bistrița-Năsăud, care a susținut un emoționant discurs despre sacrificiile aduse pentru neam, de către veteranii de război, subliniind că ar trebui ca tot mai mulți tineri să cunoască faptele lor meritorii.

În cadrul ceremoniei, comandantul Centrului Militar Județean Bistrița-Năsăud, colonel Florintin Belean, a înmănat domnului colonel (rtr.) Matei Albu felicitarea semnată de secretarul de stat pentru relația cu Parlamentul, informare publică și creșterea calității vieții personalului, domnul Vasile Costea.

Prezentă la eveniment a fost și o delegație a fraților basarabeni, care a adus sărbătoritului importante cadouri, nelipsind vinul și cozonacul tradițional moldovenesc, felicitările și urările de sănătate pe care le-au prezentat în cuvântul lor.

În organizarea bine realizată și sub moderarea bine gestionată, a manifestării, a luat cuvântul profesorul Constantin Andrițoiu, care a făcut o succintă prezentare a vieții de un secol, trăită de dascălul bârgăuan Albu Matei, după care au mai luat cuvântul numeroși participanți, între care avocatul Ioan Someșan, profesorii Valeria Lucuța, Margareta Andrițoiu, Remus Deac și alții, realizându-se și un moment de reculegere în memoria profesoarei nonagenare, Eudochia Tonea, plecată recent dintre noi.

În încheiere a fost prezentat volumul omagial „Un secol de viață – In honorem Albu Matei”, ieșit proaspăt de sub tipar la editura clujeană Eikon, sub îngrijirea subsemnatului, la vederea căruia, Albu Matei, a urat celor de față, „Să ajungeți cu toții la 100 de ani”, la care întreaga asistență a cântat „Mulți ani trăiască”, au ciocnit pahare de șampanie și au gustat pișcoturi, oferite de gazde, respectiv Liceul „Radu Petrescu”.

Sărbătorirea omului care a împlinit „Un secol de viață”, a continuat la restaurantul Călimani, unde s-au înmănat, tuturor autorilor și familiei, câte un exemplar din cartea omagială închinată profesorului, susținută financiar de Consiliul Local și Primăria Prundu Bârgăului, evenimentul încheindu-se cu o masă oferită de familia Albu Zaharie.

Albu Matei la 99 de ani

Niculae VRĂSMAȘ,
Profesorul bârgăuan Albu Matei, la 100 de ani

Răsunetul, Joi, 05/16/2013 – 11:59

Este o știre senzațională atunci când citești despre oameni care ating și depășesc o vârstă centenară, realizată mai ales în trecut, când era mai multă credință și lipsă de poluare, dar și în prezent, când numărul acestor semenii longevivi depășesc milionul, numai în România trăind, în acest an, peste 450 de centenari, dintre care mulți în județul nostru și în satele bârgăuane.

O știre recentă dintr-o gazetă mai veche, se referă la un român care a trăit 148 de ani, un țăran vânos, dintr-un sat de lângă Cluj, a cărui viață a dovedit prin acte recordul românesc de longevitate. Îl chema Maței, așa după cum a fost și bârgăuanul nostru longeviv, Matei Albu, botezat în actele bisericii din Prundu Bârgăului, și cred că nu întâmplător, pe numele bunicului său, Albu Maței al lui Simion, născut în aceeași zi de 18 mai, în anul 1836. În 18 mai 2013, dascălul bârgăuan a împlinit 100 de ani.

În județul nostru, ca să dăm doar un exemplu recent, profesorul Alexandru Nicula, originar din Târlisua, a primit, în 16 februarie 2013, la împlinirea vârstei de 100 de ani, Titlul de Cetățean de Onoare al comunei natale. Acest fapt ne reamintește că la Prundu Bârgăului, primul Cetățean de Onoare al

comunei, declarat după 1989, în baza propunerii Baronului Alexandru Misiuga, la rândul său Cetățean de Onoare al Bistriței și un mare iubitor al Bârgaielor, stins din viață la venerabila vârstă de 85 de ani, este profesorul Albu Matei, cel care a împlinit în 18 mai 2013, un centenar de viață.

Printre bârgăuanii care au împlinit și depășit, în ultima vreme, un centenar de viață, amintim pe următorii: Maria Rău, Constantin Parasca, din Rusu Bârgăului, Maria Ciungan (101 ani), Simion Popandron (102 ani), Andrei Coșofreț (103 ani), și Albu Crăciun, născut de Crăciun în 1912, dar înregistrat pe 1 ianuarie 1913, din Bistrița Bârgăului, care a împlinit în acest an vârsta de 100 de ani, urmând a fi sărbătorit de primărie și consiliul local, în casa lui de la Brazii Buni, în Pusta Bistricioarei.

Profesorul Albu Matei s-a născut în 18 mai 1913 într-o străveche familie de grăniceri, cu rădăcini adânci la Prundu Bârgăului, a avut o viață zbuciumată, trăind evenimentele triste ale războiului, silit să se refugieze, împreună cu soția sa Nina, apoi să lupte, pe ambele fronturi, în ultimul război mondial. Activitatea sa de bază a fost, pe întreaga lui viață, dedicată cu ardoare învățământului, atât ca învățător, profesor, director și director adjunct al școlii din Prundu Bârgăului, până la pensionarea sa, în anul 1975, dar și după aceea, activând pe tărâm cultural și obștesc.

Pentru meritele sale, deosebite, dedicate comunității, profesorul Albu Matei a primit numeroase distincții, medalii, diplome și felicitări, iar la împlinirea unui secol de viață, cei care l-au cunoscut, iubit și apreciat, și-au înmănușat amintirile și gândurile lor aniversare, într-un volum intitulat „Un secol de viață”.

Volumul cuprinde mai mult decât niște simple interviuri, datele incluse prezentând informații despre membrii de familie, amintiri ale unor întâmplări trăite, gânduri spontane și sincere felicitări, articole din presă, copii după acte personale, adeverințe, brevete, medalii, diplome și fotografii, adevărate documente, adunate prin grija familiei, colegilor, foștilor elevi și prieteni, toate încheiate într-o carte scrisă de contemporanii săi.

În arborele său genealogic, realizat prin bunăvoința profesorului George Vlad, întâlnim următoarea succesiune: **bunicul Albu Maței a lui Simion (18 mai 1836-17 aprilie 1907), căsătorit cu Dochia, născută Găvan (22 septembrie 1841-11 martie 1906),** care au avut 7 copii, între care pe **Albu Niculae a lui Maței (26 mai 1877-9 ianuarie 1935), căsătorit la 11 noiembrie 1901 cu Maria, născută Someșan, în 14 august 1878,** care au avut împreună 8 copii, pe Ravica, Dochia, Dumitru, Aurel, Ilie, **Maței**, Floarea și Simion. Dintre toți aceștia, astăzi mai este în viață singurul **Maței (Matei) Albu, născut în 18 mai 1913, cunoscut în familie și între prieteni sub numele de Tică.**

Din partea soției sale, **Sabina Albu, născută tot Albu și alintată Nina,** în familie și între prieteni, Cetățean de Onoare al comunei, declarat după 1989, în baza propunerii Baronului Alexandru Misiuga, la rândul său Cetățean de Onoare al Bistriței și un mare iubitor al Bârgaielor, stins din viață la venerabila vârstă de 85 de ani, este tocmai eroul acestui volum omagial, profesorul Albu Matei, cel care a împlinit în 18 mai 2013, un centenar de viață.

Sărbătoritul nostru, **Albu Matei, s-a născut în 18 mai 1913,** într-o străveche familie de grăniceri cu rădăcini adânci la Prundu Bârgăului.

În arborele său genealogic, realizat prin bunăvoința profesorului George Vlad, întâlnim următoarea succesiune: **bunicul Albu Maței a lui Simion (18 mai 1836-17 aprilie 1907), căsătorit cu Dochia, născută Găvan (22 septembrie 1841-11 martie 1906),** care au avut 7 copii, între care pe **Albu Niculae a lui Maței (26 mai 1877-9 ianuarie 1935), căsătorit la 11 noiembrie 1901 cu Maria, născută Someșan, în 14 august 1878,** care au avut împreună 8 copii, pe Ravica, Dochia, Dumitru, Aurel, Ilie, **Maței**, Floarea și Simion. Dintre toți aceștia, astăzi mai este în viață singurul **Maței (Matei) Albu, născut în 18 mai 1913, cunoscut în familie și între prieteni sub numele de Tică.**

Din partea soției sale, **Sabina Albu, născută tot Albu și alintată Nina,** în familie și între prieteni, ascendenții au fost următorii: **străbunici – Albu Toma a lui Simion (12 februarie 1830-7 iunie 1917), căsătorit în 1854 cu Angilina, născută Bălan (8 noiembrie 1835-3 august 1873),** care au avut împreună pe copiii **Toma (1855-1886), Maria (1864-1880), Toader (1867-1882), Simion (1870-1941), Rodovica (1873-1873).** A mai avut a doua căsătorie în 1881, cu Anișca (1830-1884) și a treia căsătorie, în 1885, cu Irina (n.1828), din care nu au rezultat copii.

Pe ramura lui **Toma a urmat Albu Simion a lui Toma (5 august 1870-6 martie 1941), căsătorit în 24 ianuarie 1893 cu Ravica, născută Moșan (10 iulie 1867-18 februarie 1897),** având copii pe Floarea (1894-) și **Toader (1895-1987).**

Albu Simion a lui Toma a avut și o a doua căsătorie, cu Emilia Tămaș, din care au rezultat copiii: Ravica (1898-1933), Toma (1901-1927), Firoana (1904-), Valeria (1906-), Alexandru (1908-1908), Ileana (1909-), Măriuca (1912-), Nina (1915-) și Emilia Antonia (1918-1935).

Albu Toader a lui Simion (5 martie 1895 – 1987), căsătorit în 1918 cu Paraschiva Andreica (23 septembrie 1900-1989), având împreună 8 copii: Zaharie (1919-1920), **SABINA (1921-2012), căsătorită în 18 septembrie 1940 cu ALBU MATEI,** Emil (1928-2010), Ioana (1925-2003), căsătorită cu Trăilescu Dumitru, Toader (Tinu) (1927-2008), Ioan (1929-2004), Zaharie (Țucu), (1930), Paraschiva (1932-1932).

Albu Toader a lui Simion, socrul sărbătoritului Albu Matei, a fost prizonier de război în Rusia și a revenit în țară după lungi peripeții, ocolind pe la Vladivostok și ajungând în

comună a fost ales primar, scutind bârgăuanii de multe necazuri pentru că vorbea limba rusă, un adevărat scut de apărare pentru acele vremuri.

Din datele familiei, culese și centralizate de nepotul Albu Ioan, rezultă următoarea descendență a ramurii lui **Albu Toader a lui Simion** (nepoți și strănepoți, cu soțiile și copiii lor) după frații și surorile Sabinei Albu:

Albu Sabina (1921-2012) s-a căsătorit în 18 septembrie 1940 cu Albu Matei, dar nu au avut copii.

Albu Emil a fost căsătorit cu Palagica Rus și au un copil numit Albu Emil Toader. Albu Emil Toader a fost căsătorit cu Vlad Mărioara. Din mariajul lor sunt doi copii Tiberiu și Emil. Albu Tiberiu s-a căsătorit cu Vrăsmaș Elisabeta și au doi copii, Andreea și David. Albu Emil jr. s-a căsătorit cu Mare Mirela și au la rândul lor doi copii, Maria și Mirela. Albu Emil mai are un copil, împreună cu Maria Trișcă, pe Albu Emilia care este căsătorită cu Gaftone Ioan.

Albu Ioana (Ionuca) a fost căsătorită cu Trăilescu Dumitru și au avut doi copii, pe Tiberiu și Lucian-Dan. Trăilescu Tiberiu s-a căsătorit cu Bâscă Lidia care au, la rândul lor, trei copii: Tudor, Cristina-Adina și Ioana. Trăilescu Tudor este căsătorit cu Florentina. Trăilescu Cristina-Adina este căsătorită cu Fufezan Ovidiu-Ioan și au un copil, pe Luca-Ștefan. Trăilescu Ioana nu este căsătorită. Trăilescu Lucian-Dan este căsătorit cu Mihaela Crușitu și au un copil, pe Andra Trăilescu.

Albu Toader (Tinu) a fost căsătorit cu Neag Cornelia și au avut doi copii, pe Adrian și pe Toader. Albu Adrian este căsătorit cu Cincă Neli și au împreună doi copii, pe Claudia și pe Alexandru. Albu Claudia s-a căsătorit cu Ivanov Marcel și au împreună doi copii pe care îi cheamă Eric și Alisa. Albu Alexandru este căsătorit cu Pau Ioana.

Albu Toader jr. are copii din două căsătorii. Prima căsătorie a fost cu Vlad Maria și au avut patru copii, Cornel, Adriana, Sabina și Elena. Albu Cornel sa căsătorit cu Crăcană Aneta și o au ca fiică pe Iulia. Albu Adriana este divorțată și are doi copii, pe Dana și Oana. Albu Sabina este căsătorită cu Bruj Florin și au doi copii, pe Patriciu și Patricia. Albu Elena este căsătorită cu Lupșor Vasile. A doua căsătorie a lui Albu Toader jr. este cu Raus Domnica. Din această căsătorie au rezultat copiii Aurora-Eugenia și Toader-Emil. Albu Aurora-Eugenia este căsătorită cu Suciș Ioan. Albu Toader-Emil este necăsătorit.

Albu Ioan (Nelu) a avut copii din două căsătorii astfel:

Din căsătoria cu Șut Ioana a avut pe Ionel și pe Simion. **Albu Ionel** s-a căsătorit cu Ciorea Maria și au un copil Albu Iulian-Bogdan. **Albu Simion** este divorțat însă din mariaj are un copil pe care îl cheamă tot Simion.

Din căsătoria cu Pop Veronica a avut trei copii: Sabina-Sonia, Toader și Zaharie. Albu Sabina-Sonia s-a căsătorit cu Mureșan Marius și au o fetiță pe care o cheamă Mureșan Maria Veronica. Albu Toader este căsătorit cu Pleșa Codruța și au o fetiță numită Albu Rebeca-Veronica. Albu Zaharie este necăsătorit.

Albu Zaharie (Țucu) este căsătorit cu Pălăgeșiu Tulia-Ileana și au împreună un copil pe care îl cheamă Ovidiu-Teodor care este căsătorit cu Raluca-Beatrice-Andreea, născută Grigore și au doi copii: Albu Marius-Andrei și Albu Irina-Teodora.

Am înșiruit mai sus, cu ajutorul prof. George Vlad și a mr. (r) Ionel Albu, arborele genealogic al sărbătoritului Albu Matei (Tică) și al regretatei sale soții Sabina (Nina) Albu, spre pomenirea vrednicilor înaintași ai lor, dar și o prezentare, e drept cam sumară, a descendenților acestora, cu toții deveniți oameni de valoare ce au acționat pentru binele familiei, comunei și a țării, precum și a celor care, la rândul lor, sunt în plină forță în luptă cu viața, pe diferite domenii de activitate, având aduse pe lume tinere vlăstare care îl vor avea mereu model pe înaintașul lor, **ALBU MATEI**, în viitor.

Din 1975, când a ieșit oficial la pensie și până în prezent, Albu Matei este un pensionar mereu activ, cu multe realizări ca sfătuitor al școlii și îndrumător al comunității, președinte al Societății Veteranilor de război de pe Valea Bârgăului, având o importantă contribuție la ctitorirea Monumentului Eroilor din capitala bârgăuană. Pentru meritele sale, deosebite, în anul 2001 a fost declarat „Cetățean de Onoare” al comunei natale, la propunerea Baronului Alexandru Misiuga, la

rândul său Cetățean de Onoare al municipiului Bistrița, un mare iubitor al Țării Bârgaielor. Albu Matei este primul cetățean de onoare al comunei, declarat după anul 1989 și împlinește, în 18 mai 2013, frumoasa vârstă de 100 de ani. Albu Matei a fost și va rămâne un model.

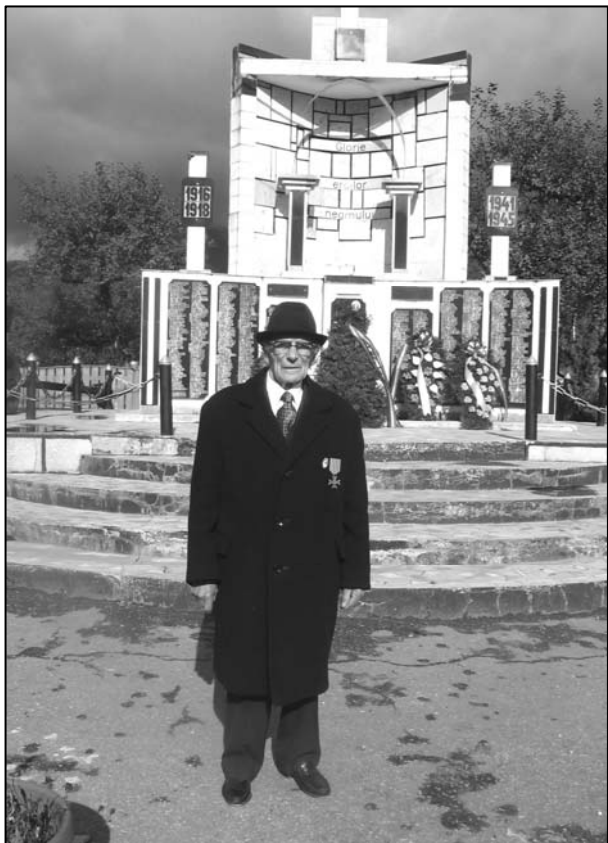
Toți cei care încă mai trăiesc și l-au cunoscut pe Albu Matei, au avut parte în acest an de un eveniment extraordinar: împlinirea unui secol de viață de către merituosul lor înaintaș, omul spre care se îndreaptă, cu nespusă emoție și multă dragoste, gândurile frumoase ale tuturor.

La mulți ani, cu sănătate!

Albu Matei la sărbătorirea unui secol de viață, cu Zaharie Albu și Nicu Vrăsmaș

Niculae VRĂSMAȘ,
Matei Albu, prezent în viitor

Personalitatea deosebită a profesorului Albu Matei, conturează un adevărat model de cetățean, patriot, educator cultural și dascăl de elită al Văii Bârgăului, care își merită o încununare a bogatei și utilei sale activități în domeniul cultural educativ, sens în care propunem acordarea numelui său Școlii Gimnaziale din Prundu Bârgăului.

Este bine cunoscut, în întreaga țară, faptul că liceul teoretic din localitate poartă numele profesorului scriitor Radu Petrescu, cel care a fost primit, împreună cu soția sa Adela, ca tineri profesori veniți din București, cu o activitate didactică anterioară la Petriș și la Dipșa, să profeseze în școala de la Prund, unde Albu Matei era atunci director și apoi director adjunct. Despre această memorabilă întâmplare și cele care au mai urmat, profesorul Albu Matei a vorbit, laudativ, despre familia Petrescu, în mai multe ocazii și chiar într-un reportaj filmat la Prundu Bârgăului, în toamna anului 2006, realizat de o echipă de documentariști condusă de către scriitorul Mihai Dragolea, filmul fiind prezentat pe postul național TVR 3.

La rândul său, Radu Petrescu a descris, ca nimeni altul, în cărțile sale, viața din școala prundeană, locurile, casele, ulițele, oamenii și obiceiurile Văii Bârgăului și a împrejurimilor, cu deosebire în romanul său „Oceanul întors”, care rămâne cea mai reprezentativă frescă a vremii, prin care Prundul și vecinătățile sale au fost și sunt cunoscute, prin literatură, în întreaga țară și chiar în străinătate, iar profesorul Albu Matei este frecvent amintit și prezentat în volum ca un important erou pozitiv. Existând această veche colaborare și prietenie, între cele două mari personalități legate strâns de școala prundeană, propunem ca și numele profesorului Albu Matei să fie immortalizat, prin acordarea acestuia Școlii Gimnaziale din Prundu Bârgăului și aplicarea unei plăci comemorative sau realizarea unui bust, al merituosului dascăl bârgăuan, în colțul curții interioare a vechii școli de la Podu Secului, cu perspectiva renovării clădirii pentru construirea unui sens giratoriu, strict necesar în această intersecție.

Considerăm că aceste măsuri de cinstire a celor doi profesori, care au contribuit, fiecare în felul său, la dezvoltarea școlii și a culturii Văii Bârgăului, constituie o acțiune meritorie și un mesaj către viitor.

VII. BÂRGĂUL LITERAR & ARTISTIC

Ioan LĂPUȘNEANU, *ASTRA și literatura*¹

Literatura este arta care facilitează legăturile spirituale între oameni, în general, și între români în special. Dacă îi dăm crezare lui Vasile Alecsandri care afirmă că: „Românul s-a născut poet”. Și nu avem motive să nu-l credem pe bardul de la Mircești noi, cei din Țara Năsăudului unde, grație Școlii Năsăudene de cultură, s-au născut George Coșbuc, Veronica Micle, Iustin Ilieșu, Lucian Valea, Gavrilă Istrate, Aurel Rău, Ion Oarcăsu, Alexandru Husar, Dinu Flămând, Emil Bălăi, Cleopatra Lorințiu, Dumitru Popițan, Romulus Berceni, Domnița Petri, Mariana Flămând, Ioan Pinte, Nicolae Bosbiciu, Ștefan Roș, Radu Băeș, Luca Onul, Vasile Dâncu, Nazarica Munteanu, Maria Herța Sângeorzan, Mihai Pleș, Viorel Paraschivoiu și mulți alți poeți.

De melegurile noastre este legată viața și activitatea unor prozatori, cap de serie fiind ctitorul romanului românesc modern, Liviu Rebreanu, urmat la mare distanță de Vasile Rebreanu, Alina Dora Romanescu, Alexandru Uiuiu, Icu Crăciun, Ion Mititean, Sever Ursa, ultimii doi remarcându-se ca esești și monografiști, alături de Mircea Prahase, Ironim Marțian, Grigore Marțian, Vasile Tutula, Ioan Lăpușneanu, Ion Seni, Traian Pavelea, Ludmila Găzdac, Liviu Păiuș, Grigore Găzdac, Octavian Ruleanu, Dumitru Munteanu, pe care i-am reținut din lucrarea Scriitori români la frontiera mileniului III – Dicționar critic – volumul I Bistrița-Năsăud, publicat de Dumitru Munteanu, la Editura George Coșbuc, Bistrița, în anul 2009. Acest dicționar cuprinde, în cele 838 de pagini, 146 de admiratori ai muzelor, legați spiritual de melegurile năsăudene. Nu putem omite din acest pomelnic pe universitarii filologi plecați de pe aceste meleguri: Prof. Univ. Dr. Docent Gavril Istrate, Prof. Univ. Dr. Alexandru Husar, Prof. Univ. Dr. Doina Curticăpeanu, Prof. Univ. Dr. Teodor Tanco, Conf. Univ. Dr. Vasile Știrbu etc.

Unor personalități Consiliul Local și Primăria le-a acordat titlul de Cetățean de Onoare al orașului Năsăud. Acest titlu a fost acordat, până în prezent, la 50 de personalități dintre care: 1 prim ministru, 1 general de armată, 2 academicieni, 13 profesori universitari, 2 economiști, 2 colonei, 8 profesori din învățământul preuniversitar, 3 juriști, 2 medici, 4 prieteni de peste hotare, 1 campion european, mondial și olimpic, 1 preot, 2 cercetători filologi, 4 artiști și realizatori TV. Printre Cetățenii de Onoare se numără și Nicolae Gheran, editorul monumentalei ediții critice Rebreanu, precum și traducătorul operei lui Liviu Rebreanu în limba japoneză, Sumiya Haruia, iar lista aflată în așteptare este încă lungă. Spre a fi cunoscuți în viitor, primarul orașului, ing. Dumitru Mureșan împreună cu prof. Ioan Lăpușneanu au publicat două ediții ale cărții Cetățeni de Onoare ai Orașului Năsăud, la Editura Karuna, Bistrița, ediția I, 2009 și ediția a II-a, 2011.

Personalitățile enumerate constituie o parte din „materialul” care constituie obiectul și subiectul unor manifestări culturale, în care ASTRA Năsăud se numără printre organizatori. Amintim în acest sens manifestările culturale artistice anuale Colocviile „George Coșbuc”, Colocviile „Liviu Rebreanu” și Zilele Năsăudului în cadrul cărora membrii Secțiunii literare au prezentat comunicări și lansări de cărți. Astfel, la cea de-a X-a ediție a Zilelor Năsăudului, desfășurată în perioada 29 mai – 2 iunie 2011, Ioan Lăpușneanu, președintele Secțiunii literare a prezentat patru comunicări: Octavian Ruleanu – modelul năsăudeanului implicat; Trista istorie a unui bust – 85 de ani de la dezvelirea primului bust al poetului George Coșbuc în fața liceului care-i poartă numele; Emil Catarig – profesorul și animatorul cultural; și Activitatea de cenaclu, publicistică și editorială a ASTREI. Împreună cu Ion Mititean au organizat expoziția de carte: „Scriitori din Țara Năsăudului”, cu cărți ale autorilor din județul nostru.

¹ Articolul a fost publicat în cotidianul „Răsunetul”, Mar, 12/13/2011 – 11:54

Au fost, de asemenea, lansate în cadrul aceleiași activități culturale următoarele cărți: Elisabeta Lușcan, *Întâlniri cu Fata Pădurii*, Daniela Deteșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudia Sabău, *Testamente din Districtul Năsăud 1861 – 1871*; Mircea Prahase, *Studii și cercetări etnoculturale*, nr. XVI, 2011; Teodor Tanco, *Trei întâlniri cu Constantin Noica*; Hanna Bota: Teodor Tanco, *Viață și cărți*; Vasile Șt. Tutula, *Viața unui ostaș așa cum a fost. Cronică în marș*; Virgil Șerbu-Cisteianu *La nunta Zamfirei*; Viorel Hodiș, *Articole și studii*, vol. III; Romulus Berceni, *Corul Deisis*; Ioan Lăpușneanu, Emil Rebreanu – *eroul de la Ghimeș – Făget*; Octavian Ruleanu, *Himere din Țara cu Dor, Cetățeni de Onoare ai orașului Năsăud și Năsăudul sub teroarea timpului*; Icu Crăciun, *Povestiri cu personaje dubioase*; Andrei Moldovan, *Măhnirile limbii române*; Lazăr Ureche, *Academicianul Virgil Șotropa*; Dorel Cosma, *Se naște ceva*; Vasile Jimboreanu, *Zodia Scorpionului*; Dorel Cosma și Elena Cîmpan, *Scriitori bistrițeni. Antologie de versuri și proză*; Lucian Vaida, *Arhiva Someșană*, vol. VIII, 2010; Doina Macarie, *Ipostaze existențiale în lumea satului tradițional ș. a.*

De asemenea, în anul 2010 am prezentat, în sala de conferințe a Muzeului Grăniceresc Năsăudean, comunicări cu prilejul aniversării a 96 de ani ai Prof. Univ. Dr. Docent Gavril Istrate, precum și despre Mihai Eminescu și Veronica Micle, însoțite de recitaluri de versuri. Cercetătorul științific Mircea Prahase a vorbit, în același cadru, despre Prof. Univ. Dr. Al Husar.

Membrii secțiunii literare și alți aștrști năsăudeni colaborează cu articole, studii și eseuri la diferite ziare și reviste: Ioan Lăpușneanu la *Răsunetul*, *Mesagerul*, *Revista ilustrată*, *Tribuna ideilor*, *Arhiva someșană*, *Plaiuri năsăudene*, *Curierul năsăudean*, *Astra blăjeană*, *Limbă și literatură română*, *Mișcarea literară*, *Tribuna – Cluj-Napoca*, *Minerva*, *Muza someșană și Zestrea*; Ioan Seni la *Răsunetul*, *Studii și cercetări etnoculturale*, *Revista ilustrată*, *Plaiuri năsăudene*, *Astra năsăudeană*, *Astra blăjeană*, *Almanahul Virtus Romana Rediviva etc.*; Grigore Marțian la *Răsunetul*, *Tribuna ideilor*, *Plaiuri năsăudene*, *Almanahul Virtus Romana Rediviva etc.*, Ion Mititean la *Răsunetul*, *Tribuna ideilor ș.a.*

Cea mai mare realizare a Despărțământului Năsăud al ASTREI este elaborarea și tipărirea, în două ediții, a *Dicționarului culturii și civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud*, vol. I, *Țara Năsăudului*, lucrare inițiată și coordonată de Ion Seni, cu participarea unui mare număr de colaboratori, printre care Liviu Păiuș, Ion și Lucreția Mititean, Ioan Lăpușneanu, Sever Ursa, Grigore Marțian, Alice Seni ș.a. Volume de autor și colective au mai publicat: Ion Seni, *Năsăudenii și Marea Unire și La fântâna cu doi fagi* (în colaborare cu Mecedon Tofeni, Ana Băeș și Radu Băeș); Grigore Marțian, *Idei pedagogice ale Școlii Năsăudene și alte însemnări*, Ion Mititean, *În vârful peniței*, 9 volume, *O școală după un sfert de veac* (în colaborare cu Lucreția Mititean), *Arta meșteșugarilor năsăudeni* (în colaborare cu Lucreția Mititean și Floarea Pleș; Sever Ursa, Vasile Rebreanu învățător, folclorist și animator cultural, *Constelația Rebreanu* (în colaborare cu Mihail Vlad), *Omagiu lui Liviu Rebreanu* (în colaborare cu Mihail Vlad), *Poezii de Iustin Ilieșiu* (ediție îngrijită); Ioan Lăpușneanu, Emil Rebreanu – *Eroul de la Ghimeș-Făget*, Ed. Karuna, Bistrița, 2011, *Cetățeni de Onoare ai orașului Năsăud*, (în colaborare cu Dumitru Mureșan), Ed. Karuna Bistrița, 2011, *Năsăudul sub teroarea timpului* (în colaborare cu Dumitru Mureșan și Ovidiu Maghiar), Ed. Karuna Bistrița, 2011, *Himere din Țara cu dor*, de Octavian Ruleanu (ediție îngrijită, în colaborare cu Grigore Marțian și Vasile Șt. Tutula), Ed. „George Coșbuc” Bistrița, 2011; Liceul „George Coșbuc”. *Micromonografie*, Năsăud, 1988 (în colaborare cu Grigore Marțian, Gheorghe Pleș și Octavian Ruleanu); Traian Pavelea, *Năsăudul – repere istorice și culturale și Societăți culturale năsăudene*; Romulus Berceni, *Viața la țară. Chiochiș*, 4 volume, *Corul Deisis*, precum și trei volume de versuri; Liviu Păiuș, *Folclorul Văii Rodnei*, Ed. „George Coșbuc”, Bistrița, 2002, *Lacrimi și durere*, Ed. „George Coșbuc” Bistrița, 2003, *Monografia comunei Rodna*, 2 vol. Ed. „George Coșbuc” Bistrița, 2003, *Someș, apă mergătoare*, Ed. „George Coșbuc” Bistrița, 2003, *Istoricul învățământului românesc din Rodna Veche*, Ed. „George Coșbuc” Bistrița, 2004 (în colaborare cu S. Păiuș), *Poezii populare de pe Valea Someșului*, 2010. Harnicul și destoinicul cercetător Liviu Păiuș a îngrijit și următoarele ediții: Ion Pop Reteganul, *Povești ardelenesti*, 2003, Fl. Porcius, *Flora phanerogamă din fostul District al Năsăudului*, 2005, Fl. Porcius, *Flora din fostul District al*

Năsăudului, 2005, Fl. Porcius, Diagnosele plantelor phanerogame, 2005, Fl. Porcius, Ierbar năsăudean, 2005.

De asemenea, se află în curs de elaborare Monografia oraşului Năsăud, din care a apărut, în anul 2009, volumul întâi, la Editura Napoca Star din Cluj-Napoca, iar volumele al doilea şi al treilea sunt în curs de redactare. Din colectivul care lucrează la redactarea acestei lucrări monumentale fac parte următorii: Romulus Berceni, Paula Burdeţi, Aurel Cleja, Vasile Lechinţan, Simion Lupşan, Ioan Lăpuşneanu, Ironim Marţian, Grigore Marţian, Dumitru Mureşan, Ovidiu Maghiar, Adrian Onofreiu, Traian Pavelea, Gheorghe Pleş, Claudia Peteanu-Sabău, Florica Pop, Mircea Prahase, Viorel Rusu, Pompei Raus, Ioan Seni, Vasile Tutula, Lucian Vaida. Redactor ştiinţific al lucrării este Prof. Univ. Dr. Ironim Marţian, iar secretar general de redacţie Colonel (r) Dr. Vasile Şt. Tutula.

Pe raza de activitate a Despărţământului Năsăud al Astrei apar următoarele reviste: Arhiva Someşană, seria a III-a (revistă a Muzeului Grăniceresc Năsăudean în colaborare cu Departamentul de istorie al Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca), Muza someşană, 3 numere tipărite, Amalgam, Tribuna ideilor, 42 de numere, (Redactori Ludmila Găzdac, Ioan Lăpuşneanu, Grigore Marţian şi Dochia Moldovan), Cuibul visurilor, Maieru (director Sever Ursa), Cetatea Rodnei, Rodna (director Liviu Păiuş), Curier năsăudean (redactor Olga Lucuţa), Plaiuri năsăudene (redactor Radu Sârbu) şi Ecologistul (redactor Romulus Berceni).

O activitate sub aşteptări s-a desfăşurat în Cenaclul Literar „Liviu Rebreanu” a cărei activitate a cam încetat după trecerea în eternitate a profesorului Octavian Ruleanu. Cu ani în urmă la şedinţele cenaclului au participat, pe lângă membrii locali, scriitori din ţară: Ion Mureşan din Cluj-Napoca, Zaharia Sângeorzan de la Iaşi ş.a. O primă urgenţă în activitatea noastră este reluarea activităţii cenaclului literar şi preluarea în administraţia şi coordonarea noastră a revistei Tribuna ideilor. Forţele creatoare literare existente în zonă presupun o activitate superioară. Ideal ar fi ca revista Tribuna ideilor, iniţiată de regretata profesoară Ludmila Găzdac să apară trimestrial, sau măcar semestrial, iar colectivul de redacţie să fie completat cu scriitori din zonă. Năsăudul trebuie să-şi menţină vocaţia de oraş cultural pentru a adăuga noi nume la lista bogată a creatorilor formaţi şi plecaţi în ţară şi în lume de pe aceste meleaguri.

Cărți noi despre bârgăuani

Niculae VRĂSMAȘ, Un secol de viață – In honorem Albu Matei

Volumul omagial „Un secol de viață” nu a fost premeditat, ideea sa a fost inițiată anul trecut, la întâlnirea de sărbătorire din 18 mai 2012, ziua împlinirii frumoasei și incredibilei vârste de 99 ani, a dascălului bârgăuan Albu Matei, la care au participat, alături de numeroasa familie, mulți foști colegi din învățământ, unii foști elevi deveniți profesori, alți foști elevi, prieteni, vecini, cunoscuți, consilieri locali și primarul comunei Prundu Bârgăului.

Scopul acestei cărți a fost aducerea unui omagiu scris, la împlinirea unui secol de viață trăit, în slujba învățământului, a comunității și a țării, de către un vrednic fiu al satului, un model viu care trebuie înscris în viitor.

Demersul lucrării nu a fost deloc ușor, dată fiind complexitatea activității celui omagiat, deosebit de intensă și extrem de valoroasă, îndelungată și diversă, atât ca om, membru de familie, cetățean, patriot, veteran de război, eminent activist cultural, cât mai ales ca dascăl de o viață, director și director adjunct, Cetățean de Onoare al comunei natale.

Prin totala sa dăruire, munca asiduă și devotamentul său desăvârșit, Albu Matei a fost bine cunoscut și apreciat de contemporani, astfel că mulți dintre cei invitați să-și adune amintirile și să-și îndrepte gândurile despre venerabilul profesor, au făcut-o prin textele predate și incluse în acest volum, închinat dascălului bârgăuan, la împlinirea unui centenar trăit.

Volumul cuprinde mai mult decât niște simple interviuri, datele incluse prezentând informații despre membrii de familie, amintiri ale unor întâmplări trăite, gânduri spontane și sincere felicitări, articole din presă, copii după acte personale, adeverințe, brevete, medalii, diplome și fotografii, adevărate documente, adunate prin grija familiei, colegilor, foștilor elevi și prieteni, toate încheiate într-o carte scrisă de contemporanii săi.

Pe tot parcursul elaborării acestei lucrări, care cuprinde importante informații, documente și mărturii edificatoare, ce vor putea fi utilizate în alcătuirea unei viitoare monografii complexe, a școlii din Prundu Bârgăului, am fost ajutat de membrii familiei, în mod deosebit de geologul pensionar Zaharie Albu și soția Tulia, farmacistă, nepotul Nelușor Albu, mr. (rz) cu soția sa Maria, economist, de către profesorul pensionar George Vlad și cei peste 60 de semnatori ai amintirilor trăite alături de merituosul și longevivul dascăl bârgăuan, Albu Matei, către care se îndreaptă gândurile lor frumoase și felicitările adresate omului care împlinește un secol de viață.

Eroul acestui volum omagial, Albu Matei, unul dintre primii mei dascăli, pe care l-am respectat întotdeauna, a fost și pentru mine, un model de înțelepciune, bunătate și perseverență în muncă, o adevărată carte deschisă ce am parcurs-o mereu, având exemplul unei vieți pline de dăruire pentru binele tuturor.

Textele autorilor au fost introduse fără modificări, fapt pentru care unele informații se repetă sau sunt, uneori, ușor diferite, ceea ce confirmă și completează multitudinea datelor, care confluează ca izvoarele de munte într-o largă deltă a cunoașterii vieții și evenimentelor unui secol întreg.

MENUȚ MAXIMINIAN, *Un secol din viața profesorului Albu Matei*

Răsunetul, Luni, 06/10/2013 – 11:02

Mulți dintre noi credem că a trăi un secol de viață este doar un vis. Sunt însă oameni care, binecuvântați de Dumnezeu, ajung vârsta de 100 de ani. „Un secol de viață In onoare Albu Matei” este volumul care aduce laude unuia dintre cei mai apreciați profesori ai Văii Bârgăului care, de curând, și-a aniversat centenarul alături de cei dragi. Un secol de viață în slujba învățământului, a comunității și a țării este oglindit în acest volum omagial, coordonat, îngrijit și prefăcut de scriitorul Nicula Vrăsmaș.

Un portret despre dascălul, directorul și Cetățeanul de onoare al comunei Prundu Bârgăului, scris cu suflet de către cei care au avut șansa de a colabora cu ilustrul profesor. Biografia, informațiile despre membrii familiei, amintiri, articole din presă, imagini din arhiva personală, brevete, medalii, diplome și fotografii, toate sunt inserate în acest volum care cuprinde peste 60 semnături ale celor care au dorit să-i aducă un omagiu profesorului Albu.

Din 1975, de când a ieșit la pensie, și până în prezent, Albu Matei este mereu activ, fiind implicat într-o serie de activități care subliniază spiritualitatea plaiurilor pe care trăiește. Își începe activitate ca învățător la Școala din Măgura Ilvei, apoi la Prundu Bârgăului și Piatra

Fântânele. În toamna anului 1940, după cedarea și ocuparea Ardealului de Nord de către armata hortystă, la Prundu Bârgăului s-au petrecut unele fapte opozante, printre care și tragerea clopotelor la biserică, la care se spune că ar fi participat și învățătorul. În urma unor avertizări, acesta se căsătorește în grabă cu Sabina Albu din Prundu Bârgăului, cu care pleacă în refugiu la Vatra Dornei. Ajunge apoi cadru didactic în localitatea Mădăraș, lângă Turda. După război, Matei Albu revine în Prundu Bârgăului, fiind încadrat ca director la Școala Generală din localitatea, iar mai apoi director al Căminului Cultural.

„Printre numele dascălilor strălucește unul: Albu Matei, profesor cu o pregătire temeinică. Ani la rând a fost inițiatorul și animatorul vieții cultural-artistice de pe Valea Bârgăului”, declară Doru Toader Crișan, primarul comunei Prundu Bârgăului, în gândurile așezate în cartea omagială. „Mă copleșește emoția unei aniversări de care foarte puțini muritori au parte, aceea pe care o numim centenar. Suntem obișnuiți cu diverse centenare: ale unor instituții, ale diverselor publicații, dar mai rar avem ocazia să participăm la centenarul unui om în viață, un om ca oricare altul, dar mult diferit decât ceilalți”, declară Constanța Neuc, director Liceul „Radu Petrescu”.

Dochia Tonea, Leon Hogiu, Virginia Brănescu, Ioana Zamfir, Constantin Andrițoiu, Leonida Ștefănescu, Mircea Platon, Ștefan Vlad, Titus Wachsmann Hogiu, Adrian Mănarcă, Raveca Repta, Dumitru Ciupa, Ioan Someșan, Dinu Dragotă, Ioana Suci, Rafila Mureșan sunt câteva dintre numele care semnează în acest volum.

Impresionează, în mod deosebit, amintirile scriitorului Radu Petrescu rămase în jurnalele acestuia despre domnul Albu: „De când suntem în Prundu ne-a purtat cea mai delicată prietenie”.

Cartea va rămâne, peste timp, ca un reper pentru modul în care dascălii știau să-și aprecieze munca, fiind adevărați stâlpi ai comunității. Dintre aceștia Albu Matei rămâne o oglindă a frumuseții cuvântului dascăl în deplinătatea lui.

Victor ȘTIR, *Un secol de viață, într-o carte*

Mesagerul, Miercuri, 29/05/2013 – 10:46

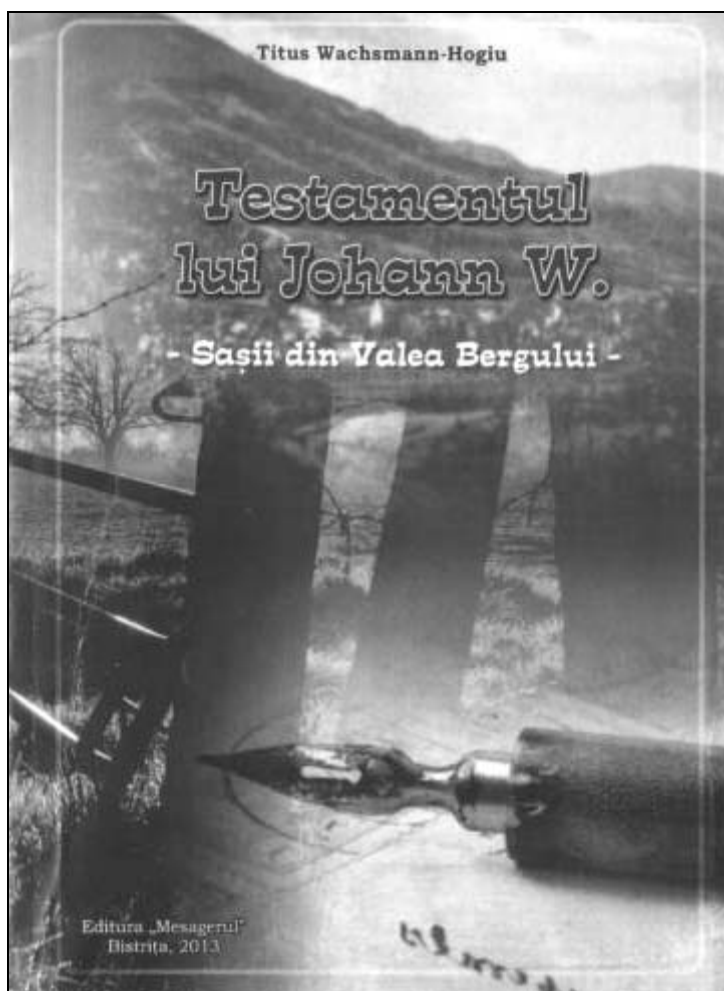
Recent, Editura „Eikon” din Cluj-Napoca a publicat volumul omagial „Un secol de viață. În onoare Albu Matei”, coordonat, îngrijit și prefăcut de Niculae Vrăsmaș. Cartea, editată de Fundația Culturală „Valea Bârgăului”, a apărut cu sprijinul Consiliului Local și al Primăriei Prundu Bârgăului și cuprinde texte cu gânduri ale celor care i-au fost apropiați pe parcursul carierei didactice, dar și ale altora, în special militari, care îl stimează, îl prețuiesc pe cel care în acest an a împlinit un secol de viață.

Matei Albu, născut în 18 mai 1913, la Prundu Bârgăului, a urmat școala normală de învățători din Cluj, Școala Militară de Ofițeri de la Ploiești (1936-1937), și a plecat în 1940 în refugiu, după cedarea Ardealului de Nord, a făcut războiul, apoi s-a întors în școala din Prundu. Era director pe când a venit pe meleagurile noastre scriitorul Radu Petrescu, în a cărui carte „Oceanul întors” Matei Albu este prezent ca personaj important. A fost director-adjunct în echipa apreciatului profesor Ioan Cernucan, director al Liceului Teoretic din Prundu Bârgăului, de a cărui prețuire s-a bucurat, așa cum reiese din textul publicat de cel amintit în „Plaiurile Bârgăului”, în 1986: „*Se pricepea la toate. Era tipul omului complet, capabil să propună nu numai biologia, dar și matematica, muzica, chimia, geografia etc.*”.

Pensionat în 1975, Matei Albu a avut o activitate notabilă în cadrul Asociației Naționale a Veteranilor de Război – filiala Bistrița, fiind acum colonel în rezervă, elogiât printr-un discurs, la împlinirea unui secol de viață, de către generalul de brigadă în retragere Ioan Birișiu, președintele veteranilor bistrițeni. Dintre textele antologate de Niculae Vrăsmaș, îngrijitorul cărții, le amintim pe cele semnate de Radu Petrescu, în care se scrie „*Domnul Albu, care de când suntem în Prundu, ne-a purtat cea mai delicată prietenie...*”, de Virginia Brănescu – „*Și domnul Albu Matei a devenit cu timpul director de școală, fiind iubit și prețuit pentru munca de o viață*”, de Cornelia Cernucan – „*Îi plăcea disciplina, corectitudinea, curățenia, frumosul*”, de Ioana Suciu – „*Domnul Albu Matei a fost și un bun animator cultural*”, de Adrian Mănarcă – „*Un centenar construit pe onestitate*”, de Constanța Neuc – „*...domnul acesta distins, la care remarcasem în primul rând eleganța vestimentară și comportamentală...*”; de asemenea, Teo Vrăsmaș îi dedică un acrostih, pentru Titus Wachsmann Hogiu – „*Matei Albu-un bârgăuan adevărat*”, pentru Leon Hogiu Matei Albu are „*Un destin împlinit*”, iar pentru Niculae Vrăsmaș – „*Bătrânul dascăl a rămas veșnic tânăr și neobosit, cu mintea clară și activă*”.

Dar câte nu se mai pot cita despre vrednicul bărbat, rămas înțelept și la vârsta patriarhilor?!

Menuț MAXIMINIAN,
Sașii din Valea Bergului, de Titus Wachsmann-Hogiu

Întotdeauna l-am admirat pe profesorul Titus Wachsmann Hogiu pentru modul în care a știut să aibă grijă de istoria neamului său, așezând-o în cărți, spre luarea aminte a generațiilor care vor veni. Romanul „Testamentul lui Johann W. – Sașii din Valea Bergului” este o biografie a acestor oameni, prezentați prin rezultatele deosebite pe care le-au avut, începând cu străbunul Johann, care a venit din vechea Prusie și până la strănepoți, amintindu-l aici și pe profesorul Titus.

Johann a avut binecuvântarea de a avea copii destoinici, unul dintre ei – Georg-Friedrich I mutându-se în jurul anului 1800 în Bistritz, unde s-a căsătorit cu soția unui bijutier și a avut trei copii. Dintre aceștia, Georg Friedrich II a fost unul dintre cei mai cunoscuți notari ai urbei, având trei copii. Din această a patra generație se detașează Gustav Friedrich, care a dus mai departe bijuteria bunicului său dinspre mamă, Wilhelm Emil ajuns general de divizie și Albert W., eroul acestui roman.

Albert va avea, de altfel, una dintre cele mai frumoase farmacii din ținut, servind populația de pe Valea Bârgăului timp de 56 ani ca farmacist, dar și una dintre cele mai frumoase grădini, fiind un specialist apreciat în pomicultură, în țară, dar și peste hotare. Impresionează povestea lui prin felul în care și-a ales meseriile. Născut aproape de Biserica Evanghelică din Bistrița, Albert, în momentul în care primește un măr de la un negustor de Sugălete, îl împarte cu sora lui Amalia, îi promite acestuia că va face o grădină cu „multe mere și pere și prune” astfel încât să poată mânca pe săturate. De asemenea, în momentul în care sora Pauline s-a îmbolnăvit și a trebuit să fugă la farmacie, iar mai apoi fratele Ludwig a decedat, Albert a promis că va face o farmacie în care să se

găsească toate medicamentele salvatoare. Și, s-a ținut de cuvânt, obținând titlul de „Magister” în farmacie la Viena, urmând, în același timp, și cursuri de grădinarit la Viena și Graz.

În toamna lui 1873, având achiziționată o suprafață de 60 hectare în Borgo Prund, chiar în centru, lângă poștă, Albert va construi farmacia „Zumschutzengel”, inaugurată în ajunul Crăciunului 1874, iar mai apoi se ocupă de livadă, ridicând trei case din lemn, locuite de cei care vor lucra aici. Se căsătorește cu Berta, fiica proprietarului poștei, având împreună patru copii, trei băieți și o fată. Dintre aceștia, Hugo va fi cel care va continua munca tatălui său. Impresionează, în mod deosebit, povestea de dragoste pe care acesta o are, suferind mult de-a lungul timpului.

Albert W Jr. este descendent al acestei familii și tatăl autorului acestui roman, având o poveste tristă, la fel ca a tuturor sașilor care au trebuit să părăsească țara, lăsând în urmă amintirile și, în acest caz, și familia. Impresionează întâlnirea pe care a avut-o la venirea din război, cu copilul Septimius, care avea doar trei ani, dar și revederea după stabilirea în Germania a fiului, la vârsta de 15 ani. Legăturile s-au restabilit, astfel încât relația tată-fiu a fost una bună, Septimius fiind cel care-l va readuce acasă pe Albert W. după 45 ani de autoexil, de această dată într-o urnă de cenușă.

O altă parte a volumului este dedicată moștenitorului Septimius W., profesor cunoscut și animator cultural deosebit, care prin munca sa, la altarul cuvintelor, a demonstrat nu numai că este un bun urmaș al strămoșilor, ci și un continuator al muncii acestora. Povestea vieții însumează tot atâtea amintiri despre oameni și locuri, despre frumusețea trăirilor pe care le-a avut Septimius, alături de soția lui Dida, de copii și de nepoți. Cartea este ca un testament scris, lăsat moștenitorilor, alături de celelalte lucrări pe care profesorul le-a scris de-a lungul timpului.

Volumul ar merita să fie tipărit într-un tiraj mai mare și să fie așezat în toate bibliotecile, dar și în casele bărgăuanilor, pentru a lua aminte la modul în care sașii au știut să fie adevărate exemple pe aceste meleaguri.

Poeme omagiale scrise de bârgăuani

Elena TĂLOI, *După 50 de ani*

Iulie '36, zi caldă de vară, copila Ioana-aduce,
La numai 16 ani, pe lume un mic „duce”.
Acesta este Toader, ce astăzi a ajuns,
La vârsta bătrâneții, și care, ne-a fost „scut”.

Septembrie '39, în început de toamnă, culesul e în toi,
Iar undeva, pe dealuri, în vreme de război,
Tânăra Florica, mamă a unui singur băiat,
Naște pe Ioana, ce viața i-a schimbat.

Așa au apărut, pe lume, ai noștri dragi părinți;
Care-au trecut prin multe, ca doi îndrăgostiți.
Nimic nu le-a fost lor de nerealizat,
Deși viața dură, la toate i-a ncercat.

Ei au pornit de jos, cu sprijin părintesc,
Și-au dovedit la toți, că orice izbutesc.
Au devenit părinți; c-așa e rostul vieții,
Cu demnitate au crescut, pe cei ce-s azi „poetii”.

Mă bucur c-am ajuns, cu toți ne bucurăm,
Să fim astăzi aici, pe ei să-i celebrăm.
Să-i celebrăm am zis? Dar sunt deja celebrii.
După 50 de ani, au devenit integrii.

50 de ani? O, Doamne! E viața unui om.
Dar, în mizeria lumii, ce azi o îndurăm,
E chiar o reușită, o binecuvântare,
De Dumnezeu dorită, celui ce-i dă răbdare.

Azi, noi, copiii voștri, în semn de mulțumire,
Cu dragoste firească că ne-ați fost plăsmuire,
Din suflet de părinți, ce azi suntem și noi,
Vă dedicăm poemul și miile de flori,
Cu lacrimi de iubire, de drag, de bucurie,
Că suntem lângă voi.

Suciu AURORA, *Mentorului meu, unchiului meu*

C-un sfert de veac în urmă când clopoțelul suna,
La școală când intram
Cu mama de mână la unchiu poposeam.
Și mă lua în brațe, cu drag mă alinta
Spunându-mi Aurora, tu ești nepoata mea!

În cale ați apărut, ca un stejar cu fruntea ninsă,
Cu chip plăpând ce mi-a zâmbit și-o inimă deschisa!
Mi-ați pus condeiu-n mână pe care mi-ați purtat
Scriind cu ea și mama și tot ce am învățat!

Și-acum îmi amintesc de casa cu obloane,
De masa din pridvor, de vorbele-ți domoale
Pe care le-am urmat, de sfatul părintesc
Ce-n suflet mi-a rămas, de toate-mi amintesc!

Mereu îmi povesteți de cum era-n război
De viața grea din lagăr, de victime, de boli...
Și-apoi de-ntoarcerea acasă, de-ntemeierea școlii
Prin care am trecut și noi, învățătorii!

Acum, eu vă sunt recunoscătoare
Căci am ajuns cum ați dorit,
Și astăzi sunt învățătoare
În școala ce ați ctitorit!

La centenar, în semn de mulțumire
Nepoata sa gândit că nu e greu
Să vă ofere-nvățătoarea-o floare
Alături de elevul său!

Prund, 18 mai 2013

Albu Matei, nepoata Aurora și Nicușor

Meniu MAXIMINIAN, *Gândurile poetei Văii Bârgăului*

Răsunsetul, Marți, 06/04/2013 – 13:26

Poeta țărancă Ioana Cioncan și-a așezat, la îndemnul profesorului Titus Wachsmann Hogiu, frământările lirice într-un volum intitulat sugestiv „Gândurile mele” și apărut la Editura Venus Star.

Ioana Cioncan nu doar cochetează cu poezia, ci are calități de a o valorifica, experiența, gândurile și sentimentele omenești trăite de-a lungul unei vieți. O femeie din Susenii Bârgăului, având ca studii doar 4 clase, reușește să-și așeze sentimentele în versuri, care merită să fie citite de către cei care iubesc cultura populară. Amintirile, cu bucurii și greutăți, sunt așezate în versuri, surprinzând viața așa cum este ea, trăită în mijlocul oamenilor din satul românesc, alături de soțul Vasile: „Noi doi avem o viață/ Amândoi același gând/ Când unul nu mai poate/ pe celălalt îl vezi plângând”.

Mare parte a poeziilor sunt dedicate divinității: „Doamne, eu îți mulțumesc/ Că trăiesc în astă lume/ Tot gândindu-mă la tine/ Și rugându-mă mereu/ prea Bunului Dumnezeu”. De altfel, însăși viața ei, de mic copil, modul în care a crescut cu greu, fără mamă, este spus tot prin versuri: „Când viața a început/ Buna mamă mi-am pierdut/ Și-am rămas orfan în lume/ Să n-avem milă la nimeni/ Noi cu toții am lucrat/ Până când ne-am ridicat/ ca să fim cu lumea-n rând/ A noastră soartă urmând”. Dar ce este omul: „Spune-mi mie Doamne Sfânt/ ce sunt eu pe acest pământ/ Că nu-s frunză nice vânt/ Numai umbră pe pământ.../ De avem de scris o carte/ Tot îngerii ne-o dictează/ Parcă ai știi din totdeauna / Cum scrii acea frază”. Bucuriile Ioanei Cioncan se găsesc în poezii: „Cea mai mare bucurie/ Dacă scriu o poezie/ Îmi aprob tot ce-am făcut/ Și aş scrie și mai mult.../ Eu atâta am putut/ Și n-am scris nimic mai mult”. Poate cel mai bine vedem crezul poetei în versurile: „Poezia-i armă sfântă/ Care scrisul o cuvântă/ Să trăiești în nemurire/ Dacă-ai scris o poezie”.

Alături de poeziile dedicate divinității se regăsesc și pastelurile care surprind natura: „Iarna aspră a trecut/ Soarele voios răsare/ Și zăpada s-a topit/ Iar un ghiocel răsare/ Vine cucul, vine mierla/ Ciocârlia, coțofana/ Toate cântă într-un grai/ Că a sosit primăvara/ Pe al țării noastre plai”.

Apoi, poeziile dedicate copiilor, fiului cojocar: „Un nasture am împletit/ Căci așa eu m-am gândit/ Că poți face bani frumoși/ La cojoace dacă coși”; fiului fierar: „Când de școală am scăpat/ La meserie am fost dat/ Am lucrat de-am învățat/ Ca să fiu fierar în sat”; fiicei bibliotecare: „Între cărți trăiesc și acum/ N-aș vrea să apuc alt drum/ Cărțile mă sfătuiesc/ Și eu tare le iubesc”.

Ciclurile de credință din și despre natură, de învățătură și de gândit, de drag și dor sunt însoțite de câteva imagini care surprind familia Ioanei Cioncan, cea care se poate declara binecuvântată: „O rază albă de lumină/ A ieșit în calea mea/ Iubirea vieții ce m-alină/ Sufletul și inima”.

Ioana Cioncan cu Marioara Șigartău, Titua Wachsmann-Hogiu
și Menuț Maximilian, în emisiunea ASTV, Azi sărbătorim.

Titus WACHSMANN-HOGIU,
Ioana Cioncan – poeta de la Susenii Bârgăului

Răsunetul, Joi, 12/27/2012 – 12:31

Mă bucur atunci când găsesc oameni cu o instruire școlară săracă ce au preocupări literare, nu numai de cititori ci și de creatori.

Ioana Cioncan, poate mulți alții pe care nu-i știm, nu doar cochetează cu poezia, dar posedă calități de a valorifica, în stil popular (nu vulgar), experiența, gândurile și sentimentele omenești pe care le trăiește încă din tinerețe. Ea muncește, iubește, trăiește, se bucură și se întristează, primește și dă povețe. Un om obișnuit care a depășit granița „obișnuitului” prin faptul că se exprimă într-un mod popular-literar. Adesea grijile materiale concrete, de zi cu zi, sunt lăsate, abandonate în favoarea creionului și a foi de hârtie care așteaptă expresia/expresiile spirituale izvorâte din lirismul ascuns în străfundurile trăirilor sale, pentru a confirma, încă o dată, că pe Valea Bârgăului „curge poezia”, cum spunea foarte frumos marele poet Lucian Blaga.

Ioana Cioncan, o femeie simplă, obișnuită, din Susenii Bârgăului, având ca studii doar patru clase și o mare dragoste pentru cărți, care se ocupă cu agricultura, cu gospodărirea casei, cu țesutul covoarelor și cusutul diferitelor obiecte, a adunat „volume” de poezii, scrise și rescrise – „pe curat” – în caietele sale, așteptând un moment în care le-ar putea aduna într-un volum adevărat, într-un volum tipărit, așa cum se întâmplă cu multe altele.

Prin grija preotului Dumitru Pugna aceste caiete au ajuns la mine. Le-am parcurs cu mult interes, destule poezii dându-mi o satisfacție reală.

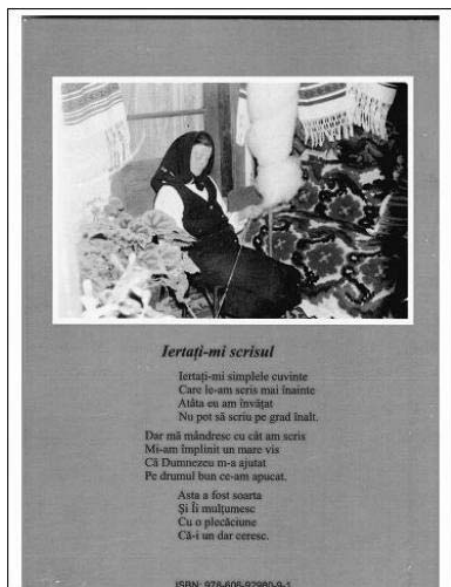
Am redactat computerizat, pentru a fi incluse în volum, aproape toate poeziile, gândindu-mă că poate autoarea ține foarte mult tocmai la acelea care îmi par mie mai puțin reușite. Părinții cred că toți copiii lor sunt frumoși, deștepți, extraordinari și poate țin mai mult tocmai la cei mai puțin reușiți. Unele versuri mi s-au părut destul de naive, dar, am urmărit texte ale muzicii populare, chiar și ușoare, actuale, și am constatat că multe dintre ele sunt chiar mai puțin reușite și totuși au devenit... publice.

Nu „am umblat” aproape deloc în texte, nevrând să le transform din „ale ei”, în „ale mele”. Singurele intervenții au fost

la corectarea ortografică și gramaticală, la înlocuirea, ici-colo, a câte unui cuvânt nepotrivit, sau îndreptarea, unde era posibil, a unor rime sau ritmuri ce șchiopătau prea tare. De asemenea am socotit utilă ordonarea „pe teme”, asigurând astfel o mai bună receptare a scriiturii. Poeta abordează teme precum: credința în Dumnezeu, dragostea pentru părinți și copii dar și dragostea dintre bărbat și femeie, natura, înstrăinarea, povețele, reflecția filosofică. Autoarea se transpune, în unele poezii, în diferite persoane, blamând viciile vremii. Poeta-țărancă Ioana Cioncan merită să se înscrie între cei ce iubesc literatura și o creează.

Volumul „Gândurile mele”, apărut în luna decembrie 2012, se adaugă patrimoniului de cultură și creație a Țării Bârgăului, alături de contribuțiile Ioanei Orban din Mureșenii Bârgăului, sau ale lui Leon Tănase cu „Jurnalul di’ pe front” și a multor altor oameni simpli, iubitori de scris.

Ca bârgăuan ce sunt, și fost locuitor al satului Susenii Bârgăului, sunt mândru că am avut șansa de a îngriji și ordona bogatul material pe care Ioana Cioncan l-a adunat în decursul anilor. O felicit!

Ana PLEȘCA, *Lansare de carte în Biserica din Susenii Bârgăului*

Gazeta de Bârgău
Răsunetul, Marți, 01/29/2013 – 13:08

În biserica noastră, inima satului Suseni, s-a realizat în data de 20 ianuarie 2013 o activitate de lansare de carte. Surpriza evenimentului a fost autoarea cărții – o bună și respectată bunică și mamă de 4 copii, azi oameni realizați, fiecare la casele lor, Ioana Cioncan. Bunul și înduratul Dumnezeu (cum zice dânsa) i-a dăruit un talant, un har de a compune poezii pe care le-a adunat de-a lungul anilor.

Susținută de preotul Dumitru Pugna și de fiul acestuia preotul Gabriel Pugna le-a format ca într-un mănunchi de flori, într-o carte.

Astfel a avut loc emoționantul eveniment al lansării de carte, atât pentru noi sătenii, dar mai ales pentru autoare.

Invitatul de onoare a fost profesorul Titus Wachsmann-Hogiu, cel care a îngrijit, ordonat și redactat computerizat cartea. A făcut prezentarea subliniind prospețimea și virtuțile versurilor din care răzbat credința, adevărul, curajul întregului neam românesc. „Talantul” nu poate sta sub obroc, el irupe și frumusețea curajului acestei dragi consătene, Ioana Cioncan trebuie admirat și aplaudat.

În finalul acestui eveniment de mare bucurie, autoarea a mulțumit cu smerenie celor doi preoți și profesorului care i-a îngrijit volumul, pentru susținerea în vederea lansării acestei cărți. Totodată a mulțumit celor dragi, celor apropiați, tuturor sătenilor care au încurajat-o.

Cu îndemnul de a continua la fel de rodnic, felicităm autoarea și îi dorim La mulți ani!.

Constantin Pavel în cărți

Despre marele artist de origine bârgăuană s-au susținut comunicări și s-au scris mai multe articole, dintre care amintim: Teodor Tanco, *Tenorul Constantin Pavel*, VRR, 1, 1973, p.243; Andrei Pavel Neuc, *Medalion: Constantin Pavel*, Simp. Cult. al Văii Bârgăului, ed. II-a, 1973; Ioana Hangan, *Constantin Pavel, personalitate artistică a Văii Bârgăului*, Răsunetul, aprilie, 1994; Gavril Țărmure, *Constantin Pavel, personalitate a culturii române*, Răsunetul, 21 iunie 1998.

Cele mai complete și actuale scrieri s-au accentuat în ultimul deceniu, când viața și activitatea lui Constantin Pavel au făcut subiectul mai multor comentarii în presă și descrieri detaliate în cărți.

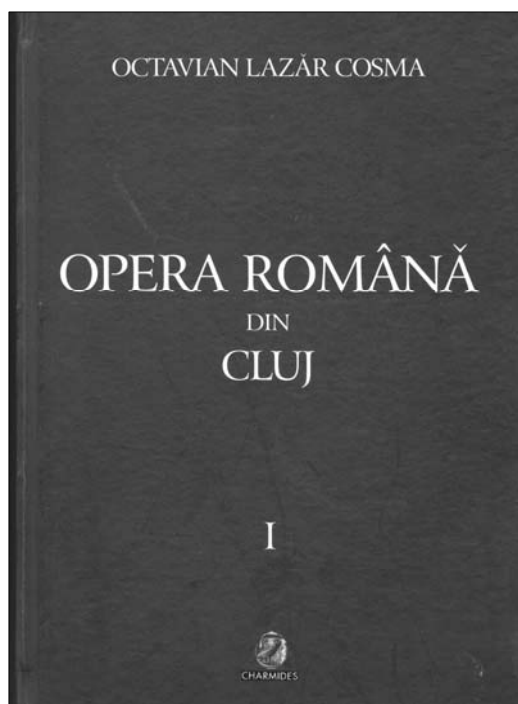
Referirile noastre anterioare, la acest subiect, au fost publicate în ziarul Răsunetul și suplimentul lunar Gazeta de Bârgău, în revista Mișcarea literară, Anul IV, nr.1-2 (13-14), 2005, Bistrița, pag.156-158, *Primăvara lui Tini Pavel* (în care se precizau cele 3 momente cruciale din viața artistului, petrecute în luna mai: nașterea, înființarea primei opere române din Cluj și trecerea sa la cele veșnice, dar se făcea și aprecierea că marele artist liric poate fi considerat cea de a treia mare personalitate a culturii românești, dată de județul Bistrița-Năsăud, alături de Coșbuc și Rebreanu).

În primele două numere ale Anuarului Bârgăuan au fost publicate grupaje de articole cuprinzând evocări și portrete de bârgăuani – Niculae Vrăsmaș, *Bârgăuanul Constantin Pavel – personalitate a muzicii de operă românești*, Anuarul Bârgăuan, Anul I, nr.1, Editura EIKON, Cluj-Napoca, 2011, pag. 169-171; Zilele Operei „Constantin Pavel” – Niculae Vrăsmaș, *Opera Românească și Bistrița Bârgăului* (Zilele Operei „Constantin Pavel” ediția I (19 – 21 mai 2010), p. 234, Zilele operei „Constantin Pavel” ediția a II-a (25 – 26 mai 2011), p. 237, Zilele Operei „Constantin Pavel” au ajuns la ediția a treia, p. 239, în Anuarul Bârgăuan, Anul II, nr.2, Editura EIKON, Cluj-Napoca, 2012, pag. 234 – 245.

Gazeta de Bârgău, Anul IX, Nr.99, mai 2013, la pagina literar artistică, cuprinde un grupaj de articole privind cărțile scrise, despre Constantin Pavel, pe care îl prezentăm în întregime, cu unele completări.

Niculae VRĂSMAȘ

Bârgăuanul Constantin Pavel în „Opera Română din Cluj”, de Octavian Lazăr Cosma

La începutul anului trecut a apărut, în editura bistrițeană „Charmides”, condusă de inimosul om de cultură Gavril Țărmure, primul și ulterior al doilea volum al monografiei „Opera Română din Cluj”, sub semnătura renumitului muzicolog Octavian Lazăr Cosma.

Cartea este realizată în condiții editoriale deosebite și cuprinde, în 889 de pagini cu numeroase fotografii artistice realizate în sepia, istoria primei opere românești din Cluj, începând de la înființarea ei în 1919 și până în 1959, urmând ca în cel de al doilea volum să fie prezentată următoarea etapă, până în 1999. Lucrarea se adaugă cununii de lauri a cărților de mare valoare, care ajung la lumină după îndelungate și intense eforturi, precum celor depuse de dr. Octavian Lazăr Cosma și de către cei care l-au ajutat.

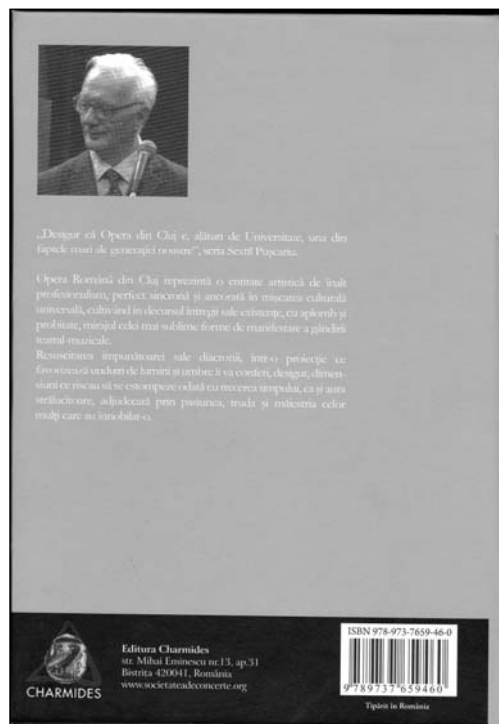
Meritul incontestabil al cărții constă în marea ei valoare documentară, rezultată din cercetarea minuțioasă a materialelor din arhive, a bibliografiei memorialistice și a articolelor din presă, aparținând unor autori marcanți și

unor mari personalități artistice, precum și a fasciculelor, netipărite, ale studiilor documentare despre Opera Română din Cluj, ale lui Caius Olariu, de la începuturi și până în 1958, bazate pe surse documentare utilizate, în 1939, într-o schiță monografică, cu caracter general, a lui Ioan Gherghel. Numeroase fotografii ale marilor interpreți, realizate artistic de autori necunoscuți, găsite după insistente căutări, precum și alte obiecte păstrate la urmașii acestora, cum sunt, de exemplu, cele din casa de la Bistrița Bârgăului a lui Constantin Pavel, sunt prezentate în valorosul tom întocmit de Octavian Lazăr Cosma. Fără această importantă lucrare, marele merit al primei opere românești, înființate la Cluj, ar fi rămas mult estompate, sau uitate.

„Desigur că Opera din Cluj e, alături de Universitate, una din faptele mari ale generației noastre”, după cum scria Sextil Pușcariu în „Memorii”. Ea este una dintre citadelele culturii românești din Transilvania, al cărui proiect a luat ființă în primăvara anului 1919, la idea compozitorului și culegătorului de folclor Tiberiu Brediceanu, important om politic al Partidului Național Țărănesc și un mare admirator al teatrului liric, pe care l-a urmărit, încă din anii 1911 – 1912, la New York și Londra.

Primul director al Operei Române din Cluj a fost tenorul Constantin Pavel, născut la 21 mai 1884 în Bistrița-Bârgăului, artist liric de talie europeană, cunoscut și apreciat la Troppau, Nurenberg, Mährisch Ostrau, Viena și Budapesta, solist și regizor notoriu al Teatrului Maghiar din Cluj, unde activa sub pseudonimul Papp Laszlo.

Talentatul artist a fost numit oficial, la 12 septembrie 1919, director al secției lirice fiind însărcinat cu organizarea operei și operetei, în timp ce Zaharia Bârsan

fusese numit directorul Teatrului de Stat din Cluj, iar Gheorghe Dima directorul Conservatorului din Cluj. Drumul greu al punerii pe roate a instituției lirice și calvarul lui Constantin Pavel abia începe. Se fac numeroase demersuri, călătorii la București, Budapesta și Viena, pentru dotarea și angajarea trupei artistice și organizarea stagiunii, acțiuni în care tânărul director este împiedicat de către Egisto Tango, instructorul orchestrei, cu care va intra în conflict și va demisiona, menținându-și postul de tenor și director de scenă. Tenacitatea lui Constantin Pavel a fost benefică pentru opera românească din Cluj, pentru care a fost principalul modelator, mai ales după expulzarea lui Egisto Tango, când s-a dedicat, cu trup și suflet instituției lirice românești, excelând ca un desăvârșit conducător și mare artist. La 27 noiembrie 1928 Constantin Pavel este numit Director General al Teatrului Național și al Operei Române din Cluj, situație pentru care renunță la funcția de regizor – director de scenă, deținută la București, întorcându-se la munca lui dragă din capitala Transilvaniei. Deviza lui a fost întotdeauna „...pace, cinste, muncă”.

După o îndelungată și rodnică activitate artistică, Consiliul de Miniștri anulează, lui Constantin Pavel, concesiunea Operei Române din Cluj, silindu-l să-și lichideze conturile și să predea, la 6 aprilie 1934, direcția instituției clujene lui Victor Papilian, publicist cu studii muzicale, care va păstra, neschimbat și în întregime, programul stabilit de fostul Director General, care nu s-a lăsat terfelit de oficiali, intentându-le un proces pentru rezilierea contractului valabil până în 1937. Ministerul încearcă o înțelegere cu artistul, care acceptă, în cele din urmă, un post însemnat, la Opera Română din capitală, ca director de scenă.

Cartea profesorului Octavian Lazăr Cosma este ingenios concepută și prezintă, exact ca într-un spectacol serial, stagiune de stagiune, cu repertoriul spectacolelor susținute de opera clujeană, începând de la inaugurarea instituției cu opera „Aida” și apoi „Traviata” (1919-1920), urmate în stagiunile următoare de: „Faust”, „Madame Butterfly”, „Luceafărul” și „Cavaleria Rusticana”, „Tannhauser” (1920-1921), „Samson și Dalila”, „Boema”, „Tosca”, „Paiațe”, „Vițelul de aur”- balet (1921-1922), „Carmen”, „Rigoletto”, „Lohengrin” (1922-1923), „Regina din Saba”, „Terra Baixa”, „Făt Frumos” (1923-1924), „Trubadurul”, „Seara Mare”, „Mărgăritarele lui Jephta” – balet, „Idiotul” și „Hoțul Floarei”- balet, „Walkyria” (1924-1925), „Jonglerul de la Notre-Dame”, „Zâna Păpușilor”- balet, „Ebreea” (1925-1926), „Vasul fantomă”, „Bal mascat”, „Lakme”, „Fidelio” (1926-1927), „Crai Nou”, „La Șezătoare”, „Evgheni Oneghin”, „Werther”, „Baletul Copelia”, „Bărbierul din Sevilla”, „O noapte în Granada” (1927-1928), „Orfeu și Euridice”, „Mireasa vândută”, „Manon”, „Răpirea din Serai”, „Regele Ysului”, „Năpasta” (1928-1929), „Boris Godunov”, „Gianni Schicchi” și „Nunta tragică”, „Mignon”, „Africana”, „Casa cu trei fete”, „Martha” (1929-1930), „Povestirile lui Hoffmann”, „Hansel și Gretel”, „Doralice”, „Nevestele vesele din Windsor”, „Alessandro Stradella”, „Ernani” (1930-1931), „Voievodul țiganilor”, „Lucia de Lamermoor”, „Nunta lui Figaro” (1931-1932), „Otello”, „Liliacul”, „Șeherezada” – balet, „Andrea Chenier”, „Vânzătorul de păsări”, „Fantoma albă”, „Zobail”, „Freischutz”, „Svanda cimpoierul” (1932-1933), „Flautul fermecat”, „Evangelimann”, „Frumoasa Elena”, „Romeo și Julieta”, „O noapte la Venetia” (1933-1934).

Am redat, până aici, repertoriul tuturor stagiunilor până la care Constantin Pavel s-a aflat la conducerea Operei Române din Cluj. În primul volum al cărții lui Octavian Lazăr Cosma sunt redată, în amănunt, repertoriile și interpreții tuturor stagiunilor, de la înființarea instituției lirice și până în 1959.

Monografia lui Octavian Lazăr Cosma este de mare importanță pentru istoria operei românești din Transilvania, fapt pentru care și Bistrița, prin „Charmides” și editorul Gavril Țărmure, își are meritul cuvenit în completarea celui mai înalt podium cuvenit cărților de mare valoare.

„Opera Română din Cluj” este o monografie monumentală apărută, în două volume, sub semnătura academicianului Octavian Lazăr Cosma, autor a mai multor alte importante studii despre istoria muzicală românească, rezultată în urma unor cercetări minuțioase și extinse pe o perioadă îndelungată de timp, asupra principalei instituții culturale din Ardeal, considerate de către Sextil Pușcariu a fi „alături de Universitate, una din faptele mari ale generației noastre”. Faptele mari nu se pot realiza fără oameni pe măsură și un prim merit în această direcție îl reprezintă, alături de cel al înfăptuitorilor instituțiilor naționale de cultură, însăși acțiunea investigării cu minuțiozitate și perseverență a istoriei acestor edificii, în cazul de față fiind vorba de o deosebită acribie în prezentarea atât generală cât și în mare detaliu, prin pătrunderea în epocă a autorului, un specialist dotat cu mult spirit critic și talent artistic, în cercetarea și redarea evenimentelor, din exterior sau din culisele întortocheate ale scenei.

Opera Română și Teatrul din Cluj au luat ființă odată cu efervescența evenimentelor culturale de după anul 1918, prin inițiativa lui Tiberiu Brediceanu, urmând ca primii directori ai acestor instituții să fie tenorul Constantin Pavel și Zaharia Bârsan.

În primul volum al monografiei Operei Române din Cluj au fost prezentate cronologic, cu ample detalii documentare, spectacolele fiecărei stagiuni, din perioada 1919-1959, lucrarea fiind realizată în colaborare cu UCIMR și apărută la Editura Charmides, Bistrița, 2010, având ca editor pe Gavril Țărmure, cartea fiind lansată la prima ediție Zilele Operei „Constantin Pavel”, în luna mai a aceluiași an, în comuna natală a marelui artist.

Deschiderea Operei Române din Cluj a avut loc în 25 mai 1920, cu spectacolul „Aida”, rolul principal fiind interpretat de soprana Elena Roman „cu acute perlate, forte metalic și piano dulce și ușor, care au contribuit la strălucirea serii”, Radames de tenorul Constantin Pavel, Regele Egiptului de Gheorghe Sterian Mandy, Amneris de Lya Pop, pentru prima dată pe o scenă de operă, după lungi

studii făcute la Paris, Ramfis de Rudolf Steiner, Marele Preot de Andrei Ștefănescu, iar Marea Preoteasă de Lelia Popovici”, după cum arată cronicarul ziarului „Patria”.

Volumul întâi cuprinde, în detaliu, spectacolele operei române clujene, începând cu „Aida” și „Traviata” (1919-1920, urmate de „Faust”, „Madame Butterfly”, „Luceafărul” și „Cavaleria Rusticana”, „Tannhauser” (1920-1921), „Samson și Dalila”, „Boema”, „Tosca”, „Paiate” și baletul „Vițelul de aur” (1921-1922), „Carmen”, „Rigoletto”, „Lohengrin” (1922-1923), continuând în același ritm până în timpul războiului, când opera din Cluj se refugiază la Timișoara, restaurându-se după aceea la Cluj, unde activitatea se reface în deosebi cu orchestra simfonică a operei, sub mantia Filarmonicii „Gheorghe Dima” (1944-1945), opera redeschizându-se cu „Aida” 1945-1946), urmând apoi mai mult opere românești, precum „Alexandru Lăpușneanu” (1946-1947), „Ana Lugojana” (1952-1953), „Povestea țapului” (1954-1955), „Pană Lesnea Ruslim” (1955-1956), „Lăsați-mă să cânt” (1957-1958) și „Capra cu trei iezi” (1958-1959).

Cel de al doilea volum al „Operei Române din Cluj” cuprinde repertoriile spectacolelor, susținute în stagiunile anilor 1959-1989, descrise cu lux de detalii cu privire la operele jucate, cu date despre interpreți, dirijori, conducători, susținători și cronici ale vremii, adunate cu migala unui profesionist incurabil și prezentate pe bază de abundente documente, bine reproduse și amplasate cu desăvârșire măiestrie artistică.

Capul de afiș al noilor stagii (1959-1989), cuprinse în al doilea volum, este „Neamul Șoimăreștilor”, prin care instituția clujeană, devenită, peste noapte, „Opera de Stat”, în septembrie 1947, va continua să promoveze piese românești, alături de capodoperele universale, precum: „Cei patru bătărași” (1959-1960), „Cenușăreasa”, „Pădurea vulturilor” (1960-1961), „Romeo și Julieta”, „Fântâna cu bucluc”, „Femeia îndărătnică” (1961-1962), „În calea trăsnetului” (1962-1963), „Logodnă la mănăstire”, „Elixirul dragostei” (1963-1964), „Samson și Dalila” (1964-1965), „Întoarcerea din adâncuri”, „Visul unei nopți de vară” (1965-1966), „De la Matei cetire”, „Giselle”, „Gioconda” (1966-1967), „Manon Lescaut”, „Țara surâsului” (1967-1968), „Gondolierii”, „După amiaza unui faun...” (1968-1969), „Michelangelo”, „Căsătoria secretă”, „Don Carlos” (1969-1970), „Romulus” (1970-1971), „O noapte furtunoasă”, „Stejarul din Borzești”, „Trypticul Mantaua – Sora Angelica – Gianni Schicchi” (1971-1972), „Domnișoara Nastasia și Mandarinul miraculos”, „Ulysse și Zamolxe” (1972-1973), „Bolero, Strigățul și Carmen”, „Secretul lui Don Giovanni”, „Fata din Far West” (1973-1974), „Amicul Fritz”, „Cartea cu Apolodor” (1974-1975), „Model mioritic și Trepte ale istoriei”, „Anotimpurile” (1975-1976), „Omăgiu lui Brâncuși”, „Geniu pustiu”, „Eroica 77” (1976-1977), „Minkus-Prokofiev”, „Don Quijote” (1977-1978), „Luceafărul de ziua” (1978-1979), „Mam-zelle Nitouche” (1980-1981), „Oxygen”, „Enesciana” (1981-1982), „Spărgătorul de nuci”, „Falstaff” (1982-1983), „Bastien și Bastienne”, „Cosi van tutte”, „Amorul doctor”, „Dreptul la viață” (1983-1984), „Motanul încălțat” (1984-1985), „Nabucco”, „Noaptea nopților fără iubire” (1985-1986), „Povestea micului Pan”, „Măștile”, „Ciuleandra” (1986-1987), „My Fair Lady”, „Înger și Demon” (1988-1989), „Interferențe coregrafice” (1989-1990), „Bestiar caragialesc” (1990-1991), „Carmina Burana” (1991-1992), „Pinii din Roma”, „Lorelei” (1992-1993), „Requiem” (1993-1994), „Capriciile Terpsichorei”, „Septentrion”, „Oedip” (1994-1995), „Fedora” (1995-1996), „Meșterul Manole” (1997-1998), „Cei șapte corbi” (1998-1999).

Primul volum al monografiei cuprinde aproape 900 pagini, iar cel de al doilea se apropie de 800, ambele apărute, în excepționale condiții grafice, la Editura „Charmides”, Bistrița, condusă de dr. Gavril Țărmure, cu sprijinul AFCN.

„Opera Română din Cluj” de Octavian Lazăr Cosma, a fost prezentată și la Târgul de carte „Gaudeamus” de la București, la ediția din mai 2012, de Editura „Charmides”, condusă de dr. Gavril Țărmure, alături de alte cărți ale editurii, unele premiate de URSS.

Lansarea celui de al doilea volum a avut loc la Cluj-Napoca, în seara zilei de 20 mai 2012, în pauza spectacolului cu opera „Aida” de Verdi, ca uvertură literară a unui „Marș triumfal”, semnată de Acad. Octavian Lazăr Cosma prin monumentala sa carte, despre care au vorbit: regizorul Rareș Trifan, Director general al Operei clujene, Prof.univ.dr. Adrian Pop, Prof.univ.dr. Doina Modola, dr. Gavril Țărmure, directorul editurii bistrițene „Charmides”, iar în încheiere autorul.

Lansare volumului II, a avut loc și la Sinagoga din Bistrița, a Centrului Multicultural, duminică 4 octombrie 2012, de la ora 16.00, unde dr. Gavril Țărmure a vorbit, în fața unui public numeros, alcătuit în mare parte din tineri, despre realizarea proiectului editorial de publicare iar criticul literar George Țăra a prezentat cartea muzicologului Octavian Lazar Cosma, drept un „opus magnum”, o piesă rară despre o istorie scrisă a unei instituții de cultură de profil.

În 21 mai 2013, la cea de a IV-a ediție a Zilelor Operei „Constantin Pavel”, ambele volume ale prețioasei monografii au fost din nou prezentate, de astă dată la Bistrița Bârgăului, în satul natal al marelui artist.

Niculae VRĂSMAȘ

Bârgăul lui Tini Pavel

Scriitorul Mircea Gelu Buta, preocupat de readucerea în atenția generațiilor actuale a valorilor neamului, prezintă, la Editura Eikon, monografia „Bârgăul lui Tini Pavel.” Cartea este un omagiu adus marelui tenor Constantin Pavel, născut la Bistrița Bârgăului, cel care pus piatra de temelie la Opera Română din Cluj-Napoca. În această carte, apărută sub egida Centrului Județean pentru Cultură, ne întâlnim, pentru început, cu poveștile bătrânilor, doctorul Buta oglindind chipul bunicii lui, cea care la vârsta de 17 ani era adusă de unchiul ei, Constantin Pavel, la Viena. Așa ne întâlnim, prin intermediul amintirilor de la bunica, cu atmosfera austriacă de la început de secol XX, când Constantin Pavel era în mare vogă. Prin strădania directorului Spitalului Județean, Mircea Gelu Buta, la Bistrița Bârgăului, pe casa lui Constantin Pavel, s-a amplasat o placă comemorativă cu următorul înscris: „Constantin Pavel – 21 mai 1884 – 9 mai 1945, ctitorul Operei Naționale Române din Cluj.

Mircea Gelu Buta s-a ocupat ca din acest an, în județul nostru, să răsunе muzica cultă prin intermediul Zilelor Operei Române Constantin Pavel. Cartea descrie Bârgăul lui Tini Pavel, cu panorama superbă văzută de pe muntele Heniu sau Bistriceiorul, cu dragostea oamenilor pentru pământ, cu școala în care a învățat și Constantin Pavel, avându-i ca învățători pe Iacob Huanea, Eliseu Dan, Ilorion Bozga, Pavel Beșa. Apoi, popasul plin de noblețe a poetului George Coșbuc împreună cu soția și băiatul pe Valea Bârgăului, întâmpinat cu mare drag de familia părintelui Zagrai. Poate una dintre cele mai importante părți ale cărții este dialogul dintre Mircea Gelu Buta și profesorul Andrei Neuc, octogenar, descendent și moștenitor al artistului, care rememorează clipele petrecute în calitate de elev la București, unde a avut grijă de el maestrul Pavel.

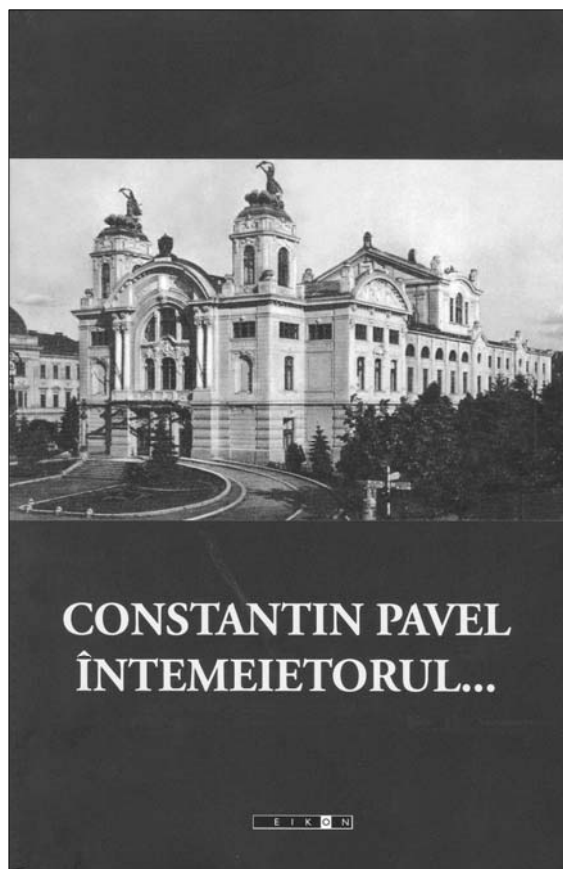
Cartea inserează și o serie de gânduri despre marele artist al românilor semnate de jurnalistul Niculae Vrăsmaș, secretarul de stat Vasile Timiș, prof. univ. dr. Adriana Bera, prorectorul Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj, Florin Vasile Șomlea – consilier județean, arhid. Ioan Vrăsmaș, Vasile Bar –

președinte Rotary Club, Constanța Neuc – director Liceul „Radu Petrescu” din Prundu Bârgăului, Gavril Țărmure – manager Societatea de Concerte.

O carte scrisă cu sufletul, în care îl regăsim pe maestrul Constantin Pavel, cel care și-a regăsit liniștea începând de anul trecut în cimitirul din Bistrița Bârgăului, acasă, alături de părinți. Pe copertă tronează o pictură semnată de tenor, acesta având valențe și în arta plastică. O lucrare spre bucuria generațiilor următoare.

Menuț MAXIMINIAN,
Răsunetul, joi, 06/10/2010-15:05)

Constantin Pavel – întemeietorul...

Sub acest titlu este o carte apărută sub egida Primăriei comunei Bistrița Bârgăului și a Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud, la editura clujeană EIKON, în anul 2011, având coordonator pe Mircea Gelu Buta și următorii autori: Octavian Lazar Cosma, Tatiana Oltean, Bujor Dânsorean, Florin-Vasile Șomlea, Dorel Cosma, Andra-Maria Armean, Cornel Sigmirean, Vasile Timiș, Nicolae Vrăsmaș.

Despre această carte, prof. dr. Mircea Gelu Buta, coordonatorul volumului, scrie următoarele:

Timpul nu pleacă niciodată fără bagaje mari. Tărăște după el nume și fapte care cândva erau mituri. După ani sau zeci de ani de tăcere, te întrebi unde au dispărut atâția oameni care promiteau sau chiar au devenit monștri sacri... Oare ce s-a întâmplat cu toți acești patrioți și genii ale neamului? De ce nu-i mai caută nimeni? De ce nu-și mai amintește nimeni de ei? Unde s-au dus, unde-au apus anii de sus ai gloriei lor?

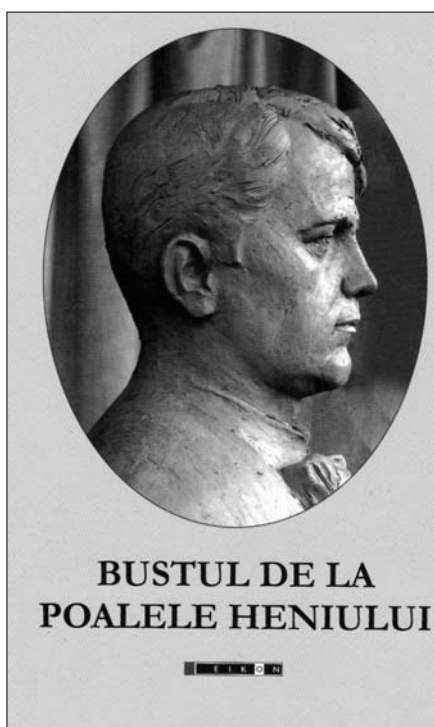
Volumul „Constantin Pavel, Întemeietorul”, a fost prezentat la cea de a doua ediție Zilele Operei „Constantin Pavel”, de către Florin Vasile Șomlea, directorul Centrului Județean pentru Cultură

Bistrița-Năsăud, Elena M. Cîmpan, președinta Societății Scriitorilor Bistrițeni „Conexiuni” și Vasile G. Dâncu, directorul Editurii Eikon, Cluj-Napoca și reprezintă o nouă cărămidă adăugată în zidul imaginii, tot mai viu conturate și cunoscute, a marelui artist Constantin Pavel.

Nicolae VRĂȘMAȘ

Bustul de la poalele Heniului

În seria cărților dedicate ilustrului înaintaș al bârgăuanilor, tenorul Constantin Pavel, Editura Eikon propune volumul „Bustul de la poalele Heniului”, coordonat de Mircea Gelu Buta, Florin Vasile Șomlea și Dorel Cosma. Cartea are în prim plan evenimentul prin care memoria maestrului Constantin Pavel, distinsa figură artistică a Ardealului, după cum îi spuneau specialiștii, întemeietorul Operei Naționale Române din Cluj, este păstrată în conștiința colectivității prin nemurirea într-un bust din bronz, așezat în centrul comunei Bistrița Bârgăului. Astfel, cel care a revărsat atâta cinste asupra Văii Bârgăului redevine, prin mâna sculptorului Maxim Dumitraș, parte a comunității. Volumul conține date despre Zilele Operei Constantin Pavel, consemnările reporterilor fiind însoțite de ilustrații grăitoare în acest sens.

Născut la 21 mai 1884, la Bistrița Bârgăului, fiu al dr. Ștefan Vasile Pavel, notar comunal, Constantin Pavel urmează liceul la Cluj și mai apoi Facultatea de Drept. Se stabilește ca stagiar la Bistrița, însă profesiunea aleasă de părinți – avocatura – nu convenea viitorului cântăreț care încă din adolescență manifestase sensibilitate pentru muzică. Arta, de altfel, îi era foarte apropiată sufletului, cânta la pian, cu vocea, dar și picta în ulei ori acuarelă, avea o mare dexteritate în a coase și broda cu fir de mătase și mărgele. Astfel, îl regăsim în cadrul societății Reuniunea Română de Muzică și Cântări a orașului Bistrița. Nu renunță la visul de a cânta, revenind la Cluj, unde învață canto cu profesorul Farkas Odon, frecventează spectacolele de operă, iar mai apoi viața îl duce spre Viena, unde-și continuă studiile de canto cu profesorul Robinson, în numai doi ani având un repertoriu de 12 roluri de prim tenor. Între anii 1914-1916, este tenor al Operei Regale, cântând pe scena lirică a Budapestei. După izbucnirea Primului Război Mondial se transferă la Opera Maghiară din Cluj, unde timp de trei ani a cântat în peste 100 de spectacole. Numele lui este strâns legat de înființarea Operei Române din Cluj, la 13 iulie 1919, înaintând lui Tiberiu Brediceanu planul de înființare. Director de instituție ani buni,

reușește să facă din Opera Română Cluj un nume internațional. Se stinge din viață în anul 1945, la București, unde era director de scenă la Opera Română.

Personalitatea marcantă a lui Constantin Pavel este oglindită și în textele prezente în volum „Un corifeu al artei lirice românești”, prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma; „Creația românească în preocupările lui Constantin Pavel în perioada 1919-1926” – conf. univ. dr. Elena Chircev; „Constantin Pavel și strategia repertorială a Operei Naționale Române din Cluj, în perioada 1919-1926” – asist. Univ. dr. Tatiana Oltean; Reprezențații muzicale în spațiul transilvănean al secolului al XIX-lea reflectate în Gazeta Transilvaniei” – Andra Maria Armean. Volumul este, cu siguranță, un mod fericit de a cinsti un înaintaș – Constantin Pavel.

Meniu MAXIMINIAN,
Răsunetul, joi, 06/28/2012-13:03

Din intimitatea unei arhive – Constantin Pavel

O nouă carte despre Constantin Pavel a apărut recent, la Editura Charmides, Bistrița, 2013, intitulată „Din intimitatea unei arhive – Constantin Pavel”, sub semnăturile lui Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu, volumul fiind lansat la Bistrița Bârgăului, în cadrul celei de a IV-a ediție Zilele Operei „Constantin Pavel”.

Cartea cuprinde date despre atelierul de creație al artistului de la Bistrița Bârgăului și corespondența lui Constantin Pavel, volumul are 82 de pagini, realizate în excelențe condiții grafice, conținând numeroase ilustrații și un text bine documentat, dar și plasat spre limita dintre realitate și ficțiune.

Niculae VRĂȘMAȘ

Din corespondența lui Constantin Pavel

Editura „Charmides” din Bistrița a publicat, recent, volumul „Din intimitatea unei arhive. Constantin Pavel”, sub semnăturile lui Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu, lansat la sărbătoarea anuală „Zilele Operei”.

Așa cum cunoaște publicul larg după campania de câțiva ani de aducere în contemporaneitate, Constantin Pavel a fost un tenor de calibru european, apoi întemeietorul, alături de Tiberiu Brediceanu, a Operei Române din Cluj, director al Operei din București, un om dăruit teatrului liric românesc cu cele mai alese calități pe care le-a întrunit cel plecat de la Bistrița Bârgăului, intrat în anonimat și legendă după trecerea la cele veșnice în 1945 și așezat pentru odihna veșnică în Cimitirul Bellu.

Materialul cărții cuprinde o serie de scrisori aflate în păstrarea familiei Andrei Neuc, care a avut amabilitatea să fie de acord cu publicarea lor, și astfel o parte a sufletului marelui artist să se arate publicului cititor.

Autorii cărții, prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta și dr. Adrian Onofreiu, sunt doi dintre cei mai atenți cercetători ai vieții artistului, ai faptelor de istorie a zonei, și cu nedezmăniată aplicație profesională așază în fruntea volumului textul „Atelierul creației de la Bârgău”, în care este recreată, descrisă, atmosfera de primă jumătate a secolului al XX-lea, în care Constantin Pavel era mai mult prezent la casa unde se retrăgea pentru repaos după stagiunile în străinătate. Cartea conține reproduceri ale unor fotografii ale artistului, dar și ale altora din diverse spectacole, având astfel și un caracter documentar.

Întâia scrisoare este datată 14 septembrie 1915, iar lui Constantin Pavel (Papp Laszlo – numele i-a fost schimbat de administrația maghiară) i se adresa directorul Operei din Budapesta, informându-l despre contractul cu instituția muzicală la care urma să înceapă munca. Alte scrisori: de la baritonul Jean Athanasiu, Gh. Folescu, criticul Scarlat Cocorescu sau adresate de Pavel, lui Constantin Tănase, unor personalități importante în epocă, dar mai puțin cunoscute, unele, publicului de azi.

Publicarea corespondenței marelui artist face parte din efortul recuperator al personalității excepționale a lui Constantin Pavel, iar celor doi autori li s-a răsplătit osteneala cu o carte frumoasă, editată de Centrul Județean pentru Cultură.

Victor ȘTIR, Mesagerul,
Luni, 03/06/2013 – 09:57

Literatură bârgăuană

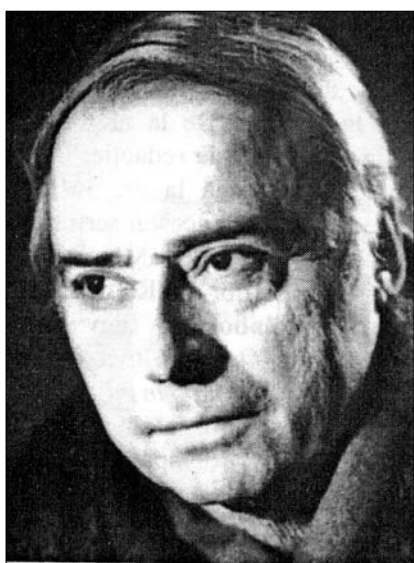
Aurel RĂU, *Valea Străjii*

„- Țsta e drumul!

- De unde știi? am întrebat-o.

- Bineînțeles că știu, a răspuns și, după o pauză, a adăugat:
N-a călătorit Jonathan pe drumul ăsta și n-a descris el călătoria asta?”

Jurnalul Minei Harker (romanul Drakula)

Pentru idee trebuia să te felițiți, a unei evadări în singurătatea munților, în silvestru pur. Nu mai știi cui i s-a datorat, putea fi a oricăruia dintre ei. De vârste apropiate, veniți pe jos din colțuri diferite ale așezării, erau acum urcați în căruță voioși, toți cinci, și hăturile țăranului îmboldiră singure printr-o smucire caii roibi care o luară din loc parcă nu mai puțin bucuroși de un duh de cetini, din față. Pentru că abia dacă s-au învârtit roțile de vreo sută de ori, după îmbarcarea de dinaintea unei case din preajma primăriei, și o primă denivelare îți și spunea că urcai. La alte înțelesuri, poate; la alte cote sufletești oricum. Sau că ieșeau din statismul unei vacanțe școlare, e drept spre sfârșit, cum vremurile care-și mai aminteau de urgiile războiului nu îngăduiau nici să visezi la o refacere altfel a forțelor, în vreo stațiune balneară, după un an de coate tocite pe caiete și cărți, decât prin tândălit între răcoarea unei calde zgomotoase la o joampă sub cortul unei răchiți, și datul unei

mâini de ajutor, pe câmp, un ceas-două, într-o fânață, la un greblat liric. Iar fugile, spre cer, de păduri, în poziție de atac, din stânga, să crezi că de unde se terminau casele, pe primul ivit, dintre munți: Tomnaticul, prelungirea unei Coaste, din dreapta, sub mai mulți pruni – spre unde iarna te lăsa în jos pe săniuțe, și prin dosul căreia murmura un pârau, Valea Ruștii, ori luceau vreo două fântâni cu apă sărată, într-un loc zis „la slatină”, acoperite, zidite și cu roți dințate și lanțuri lungi, împletite mărunț – se și asociau la instituirea/instaurarea unei senzații de călătorie care trebuia să-și definească natura, speța, în absența unei motivări economice precise, cum ar fi mersul la tăiat ori cărat bușteni în vreun șlag, scos dintr-o carieră comunală piatră, cu târnăcopul, dus de vânzare cireșe și vișine, în coșuri de nuiiele, la Vatra Dornei, sau alte fructe de prin grădini. Trebuia cel puțin să fie simulat un motiv, fie și numai pentru cărauș, un blajin și un mucalit, parcă anume ales ca la un hălăduit cu o „coce” prin sărbători, pentru a cărui osteneală se cotizase egal și s-a plătit anticipat atât dusul cât și întorsul, și poate că un motiv chiar era, legat de faptul că școlile în orașe diferite, la care urmau să se reîntoarcă peste vreo două săptămâni, fiecare dinte asociați, îi vor despărți, pe unii de alții, definitiv, cum și de locuri, din care unele porțiuni de străbătut pot constitui o noutate, încât să se potrivească și vorba, de care tocmai se face haz, cu luarea unei pietricele în gură.

Punctul terminus îl constituia un loc din munții încă ardelenesți, Dornișoara, odinioară un viu cuib uman, sau un renume, situat pe o „cumpăna apelor”, format dintr-o singură stradă și din trotuare înguste prin fața a două șiruri de case cochete la care duceau garduri scunde de traforaj printre grădinițe cu flori, și copii perciunați, de evrei, unde ca să ajungi trebuia să pui piciorul, întâi, în Piatra Fântânele, apoi, lăsând în stânga zarea Șarului Dornei – o țintă acesta din urmă

pentru un Calistrat Hogaș al excursiilor, care, parcă din nostalgia de locuri de baștină a unui Ion Creangă, se avântase spre Ardeal dinspre Munții Neamțului – să apuci pe un drumeag printre jnepeni, al lupilor, dacă ar fi să te gândești la destinația de taină a unui personaj axial, Jonathan Harker, din romanul „Dracula”, despre care încă n-ai auzit, și care după ce a lăsat în urmă orașul Bistrița are același traseu, în deplasarea până la un castel de lângă o prăpastie, desigur imaginar, de singurătăți. Iar durata rămânerii acolo era estimată la două zile și două nopți. Și s-ar chema că locul fusese ales numai cum ai da cu banul, ca un pretext, dar și fiindcă se putea conta pe o găzduire la o Brigadă silvică, se vorbise în acest sens cu un inginer, șef de Ocol, mai descuiat, și șef și unuia dintre ei, în practica pe care acesta trebuia s-o efectueze, peste vară, ca student la un institut timișorean de Conducători silvici, sau doar ca o bază pentru misterioase raiduri de geologi pe cont propriu, pețitori de fete ale pădurii, virtuali vânători de fluturi. Încât tot așa de bine puteai să spui că ținta era chiar drumul spre ea, țărânului i se atrăsese de altfel atenția, de către cel care l-a angajat, cam în acest sens, când i-a spus că va avea de cărat numai marfă omenească, nu niște poveri, ca „de pe țară”, sau de la „târguri”; doar guri puse pe vorovit, ochi puși pe înghițit pietre kilometrice, case, câte un cuib de barză, în slăvi, rămas gol de curând, și arbori, mulți arbori; aceasta neînsemnând că lui i s-ar știrbi ceva din autoritatea asupra traseului și orarului. Abateri pentru vreun alt scop, în vreo localitate învecinată, la vreun cunoscut, sau opriri după placul vreunuia, nu vor fi.

După boccele cu de-ale gurii, pâine, caș, slană, cepe, și un rucsac, în care era ascuns un pistol cu gloanțe adevărate, un aparat de fotografiat, un cuțit cu mâner din corn de căprior, dar și romanul englezesc amintit, tradus, vreo două culegeri de poezii în Biblioteca Pentru Toți – puteau fi supra-evaluați, luați nu doar ceea ce erau, tinerețe explozivă și temperată de atâtea îngrădiri din geografic și social-istoric, în nici un fel de griji sau răspunderi familiale, care schimba acum vitejiri episodice la vreun bal, întâmplătoare plimbări prin aceleași seri, cu plusări despre ultime cărți citite și vreo aventură cu vreo țărăncuță, pe un statut de echipă.

Nu stai să faci deîndată alte „prezentări”, figurile protagoniștilor se vor developa singure, în ritmul hurducăturilor, rafurilor, în funcție de felul de a-și asuma un rol sau altul într-o piesă de teatru axată numai pe dialog, cu toate trei unitățile: de acțiune, de loc și de timp, cum o discuție ca de cenaclu a și început, urmărită nu prea cu gravitate de către toți, pe seama decorului prin care se lunecă, din primul dintre satele de străbătut, restrâns deocamdată la o singură linie dreaptă, cu case de-o parte și de alta, dacă ignori un intrând în grosul lui, ce se destramă într-o rețea de ulicioare cu case acoperite cu draniți până sub o Valea Muntelui, câteva dealuri dublând un efectiv de suflete, oameni harnici, pe care cei din satul din care s-a pornit îi poreclesc, dintr-o invidie, „șcârlari”. Dătătorul de „intrări” e cel mai cărturărit din șiregla căptușită cu fân, poate și mai vârstnic, la diferență de câțiva ani, un reflexiv, dar leat cu încă unul, și reușind, cu o adâncire a capului între umeri și o sclipire în niște ochi verzi, laserieni, să se facă de regulă ascultat. Iar un prim element de dezbatere, sau ferment, putând adăuga acum o altă explicație unei rivalități între comunități într-o competiție, din veacuri, e chiar numele acestui sat „apartținător”: Mijloceni. Ionel, așa îl răsfață celălalt de vârsta lui, un rotofei cu o frunte boltită, care-i stă dinainte, a și scos la vedere cartea cu pricina, în care autorul irlandez din veacul nouăsprezece își mută pe stele o bună parte din împletitura epică în Ardeal, iar din această distanță s-a limitat, pentru o vatră, la Valea Bârgăului, cu o miză, pentru un cititor apusean-european, și pe exotism. Respectiv a deschis-o, la primele pagini, atât pentru o comparație, la fața locului, pe viu, a descripțiilor din pagini cu peisajul pe care acestea pretind să-l redea, și pe care personajul principal, un descoperitor, se hazardează să-l străbată cu o diligență, între mai mulți voiajori, cât și pentru a-și verifica el, a dezvolta, o părere, să gândești că o proprie descoperire, de virtual critic literar obsedat de amănunt. Și anume, că la baza scrierii capitolului cu un prim segment de drum care e acum și al lor, n-ar fi stat doar o documentare din cronici medievale, care să pară o reflectare mijlocită, ca la un Jules Verne acasă oriunde pe mapamond, ci și o drumeție documentară la propriu, a unui reporter în carne și oase.

Iar pentru unul din argumente, în sprijin, se înscrie un detaliu dintr-un fragment de frază pe care-l are subliniat, și unde se spune că, iată, începi să urci ori să ocolești „coline verzi, pe care

ei (localnicii, n. n.) le numesc «Mittel Land»,. De să te întrebi, într-o doară, de ce să-i spui – căci pe „Mittel” îl traduci cu „de mijloc” – „țară” („land”), doar unui mic sat.

Și în aceste prime dedări la ghicit e invocat un alt element, dintr-un pasaj imediat anterior din carte, în care ai putea recunoaște o caracteristică pe care o pun în evidență două segmente numite *între-hotare*, dintr-un sens opus al drumului, situate între primele două sate foste săsești din apropierea orașului și între cel de al doilea dintre acestea și primul din satele românești, cum vii spre munți, și unde marginile sunt ornate și azi cu pomi fructiferi, plantați gospodărește la distanțe egale – pasaj sunând astfel: „pretutindeni o uluitoare jerbă de pomi înfloriți, cireși, meri, peri, pruni”. Figură de stil, ce nu poate viza restul așezărilor, din amonte, unde pomii sunt doar prin grădini, și care așezări, cu o excepție, se țin de mână, fără postăți de câmp între ele, într-un trinom: Mijlocenii Bârgăului, la mijloc; dar, mai în jos de el, Joseni, centru de comună, cu un alt sat încorporat ei, în spre sași, Rus; iar mai în sus, Suseni – ca numai niște adăusături ale celei dintâi.

Încât escapada, din capul locului, să amenințe să-și primească o investitură de evoluții totodată prin prezent și trecut, dar și viitor, și în felul acesta o sustragere din real, din care o lumină de învățătură să treacă, la intervale, de pe o frunte pe alta, ca-ntr-un cerc de conjurați, ce să le sporească o importanță ori să-i abstractizeze, iar digresiunile de acest gen să-și aroge un drept suveran, ori de câte ori situațiile o vor cere. Ocazii mai multe, după ce se va trece de o altă localitate mai răsărită, menționată expres în textul din care parcă locurile ar citi, o dozare de rele presimțiri: „vizitiul ținea să ajungem la Prundul Bârgăului, fără să pierdem o clipă”.

În satul mare, mic târg, Prund, cu pretură, oficiu poștal, cinematograf, ocol silvic, vreo trei fabrici, prăvălii mai mult pe dreapta, la parterul unor clădiri cu etaj, de stradă principală, prin care mereu urci, caii sunt opriți brusc, se face un mic popas, pentru câteva cumpărături. Ții minte o baterie lată, pătrată, de umplut cu ea o lanternă. Dar și pentru o marcă parcă a unei a doua asemănări dintre locul văzut și cel descris, într-o potrivire și de ore ale zilei, care de asemenea coincid. Deoarece, în continuarea citatului de mai sus, parcă s-ar face o referire, de îndată ce treci peste un fir de apă Secu, într-o despărțire de „colinele înverzite ale Mittel-Landului”, care primește, iată, o accepție mai largă, de zonă deluroasă, putând include, deținătoare și a vreo trei cătune, la toate așezările de până aici, ceea ce tocmai se petrece acum: o întâlnire cu „înșiși Carpații abrupti”. „Se înălțau trufași la dreapta și la stânga noastră, strălumiți de soarele de după amiază, în tonuri splendide de azur și purpură pe crestele de verde și brun”.

Se admite astfel repede că numele de „țară” va fi putut viza toate așezările care prin începutul secolului optsprezece vor fi format, începând de la Joseni până după Prund, cel puțin cinci, Bârgăul de Sus (conform cu un document de cândva), cum ai spune: țara dintre Bistrița și munți, o unitate putând include și accepția de spațiu dintre un oraș de frontieră și frontiera propriu-zisă. Unei asemenea interpretări neopunându-i-se nici două atestări din secolul XIII și XVI despre doar două localități formând o regiune Bârgău: de Jos și de Sus.

Dar, consumat acest fast de aplecări peste-o lupă, satele care vor urma, pe unde caii prind puțin curaj și se aștern pe alocuri la un muzical trap, căci „drumul va deveni mai lin” nu numai în carte, nu se bucură, în textul luat ca un ghid, de un chip. Afară de cazul că ele trebuiesc deduse din substitutul lor uman, câteva etnografice referiri, argumente însă toate teoriei care s-a emis și câștigă teren, în continuare. Ca de exemplu, în atari flori pe un gherghef, din carte: „vedeai, firește în căruțe țărani întorcându-se acasă”, „căruța țărănească lungă, cu oiște”, nu „osie” – cum greșit se va traduce, într-o ediție, dacă „dublă, cioplită”. Ca și în alte prilejuri de întrebări, cum ar fi mențiunea: „țărani și țărânci îngenuncheați în fața vreunui altar”, fiindcă „pe marginea drumului erau multe troițe”. Troițe, pe care, pentru a le întâlni și azi, ar trebui să te abați prin satele din Făgăraș. Dar și mai greu de luat în răspăr e acest element de decor pe care ți-l amintești și de prin primi ani de acasă, respectiv din satele mai din vale, cu mai multe „clăi de fân în arbori”, din genul cărora tocmai numeri în stânga vreo trei, prin zgârcite poieni: clasicele, obișnuitele *înșirături*, destinate cu precădere, sau exclusiv, uscării și păstrării până în iarnă a recoltei de trifoi ori lucernă. Și va mai fi ceva, la nu mare distanță, când se va ieși dintre „stejari, fagi” și „mesteceni plângători” – un fenomen optic pe care nu-l vei uita, îl vei reține, ca întâlnit

întâia dată în viață aici, într-un relief de stânci, numai că după căderea nopții, sub foc de lună. În această decupare: „Din loc în loc, spărturi adânci în munte, în care văzusem, pe când soarele scăpăta, licărul alb al unei căderi de apă”. Doar că scânteierile vor fi mai multe, în trepte de mici torente căzând direct în ritmul potcoavelor, și li se vor impune desigur tuturor privirilor, pentru nota de romantic, de suprareal, pe care o va prefira astrul nopții care sărută stâncile din stânga, după ce – de pe dansul culmilor negre de verzi, ce din când în când se ascund, dacă le contempli și azi, sau din veșnicie, „sub mari pale de ceață” – în prealabil plonjează în cristalele râului, din dreapta, și parcă de acolo ar proveni, ar reurca, transfigurat, prin refracție.

Sunt aceste *corespondențe*, nu dintre sunete și parfumuri, culori, ci dintr-un altceva; a căror autoritate nu poate să nu se impună, cu un fior. De pildă și o survenire a unei expresii, dintr-un alchimism într-o efervescență, pe care ai auzit-o și în alt context, cu alt conținut, sub un cer greu de stele ca un pom frunzos, de august, când la o întoarcere acasă din țărini o mamă grijulie, arătând cu o mână spre o constelație din centrul bolții cerești, smerit, spusese cândva: „acela-i Scaunul lui Dumnezeu!”. Sintagmă devenind, prin ce uneltiri de forțe ascunse, care râd? un bun pământesc, în această construcție: „Unul din tovarășii mei de drum” (ai călătorului spre o altfel de pierzanie, fictiv) „mă luă de braț, pe când tocmai ocoleam o măgură și dădeam ochii cu un pisc înalt acoperit de zăpadă, ce părea, pe când apucam pe drumul său șerpuit, a ne sta drept în față: – Privește! *Isten szek* – Tronul lui Dumnezeu, și se închină cu pioșenie”. Evident, expresia printre localnici este la ea acasă și în această accepție, pe seama unei forme din relieful muntelui Heniu, un singuratic trufaș.

Și încă o pată de culoare, nu ultima, în parte ținând de chimie, cu o explicație în apa potabilă deficitară în materie de iod, de pe aici. Afirmatia că mulți dintre trecătorii venind din sens contrar – îmbrăcați „în straie pitorești”, ori „în cojoace albe de oaie”, ori „în mundire colorate”, numiți „cehi” și „slovaci”, aceștia din urmă, probabil lucrători în parchete, „purtându-și topoarele lungi ca niște lănci” – „erau gușați”. O afirmație, care poate fi numai o preluare din vreo broșură de epocă, nici vorbă, sau totuși – va fi părerea aceluiași coleg de disciplină universitară, numai că de la o universitate din alt oraș, și cândva coleg și de clase liceale, amintit, un meșter în calambur, al posesorului și mănuiitorului cărții. El pândeste de mai de mult timp, de fapt, prilejul unei discrete răzvrățiri, care acum s-a ivit, și, când noutatea e această altă marcă de etapă: „treceam prin Pasul Bârgăului”, are de grijă să ascundă obiectul crimei, în grosime de vreo trei sute de pagini, sub scândura pe care sta cărașul, într-un vălătuc gros de fân.

Evenimentul e într-un punct unde drumul cunoaște o înclinație mai abruptă, sugrumat „din ambele părți” de „munți amenințători”, parcă anume ivită pentru o ieșire dintr-o robie, de sub niște pisălogi de piuă, cum le venea să spună și la două firi mai puțin complicate, mai mult fii ai vieții, care se cam foiau de o vreme. Și care înclinație putea veni și ea într-un fel de ajutor, ca dintr-o dorință care nu-i poate fi satisfăcută celului rătăcit la daci, din această însemnare, în continuarea altora, de jurnal de bord, de mai sus: „pantele deveneau atât de abrupte, încât, cu toată graba vizitiului nostru, caii erau siliți să meargă la pas. Aș fi vrut să mă dau jos și să merg pe alături de ei, cum se obișnuiește la noi în asemenea împrejurări, însă vizitiul nici nu voia să audă”. Căci toată suflarea din căruță, într-un impuls unanim, tocmai decide, consimte, să coboare, cu excepția omului cu biciul, și să se meargă aici pe jos, pe alături de cai. Se înaintează înșirat, puțin mai în spate, cu câteva imitări de cântec de cuc, fericite că reluate de ecou.

Va fi o dezmoșnire nu numai a oaselor, în mersul acesta la pas, sănătos, pe partea dinspre râu a șoselei, pe o distanță de vreun kilometru, doi; ci și a minții. O înviorare, în toate sensurile. De care să profiți o clipă și să pui în ordine numele celor trei sate care s-au făcut nevăzute, de după Prund, nu știi cu câți locuitori: Tiha, Tureac și Mureșeni. Fiecare, cu biserici, acareturi, vreo uliță-două nordice, de regulă pe câte-o vale mai mică, „a Tureacului”, „Lăzăroaia”, din lungul cărora tulpinile, coroanele, coboară până sub streășinile caselor, sau, prin începutul verii, culegătorii, colectorii de smeură, în detașamente organizate, cu cofe pline. Dar să-ți mai amintești și de unde vezi, la câte un *cârjoi*, în orizont mai deschis, „vârfurile”, din vorbele tuturor localnicilor. Oala, mai la mijloc ori mutându-se când pe dreapta când pe stânga, într-un zig-zag, când nu cu muchiile modelate; Căsariul, învecinându-se cu Heniul care-i mai înalt, și pornind

de-a dreptul dintre case; și Miroslava, care-și trimite un izvor printr-o țevă de fier până, prin zidul unei ogrăzi, în drum, la care se vine cu damigene să-i fie cărat în case darul de sănătate proaspătă, bună, stâmpărătoare, apă rece, *plată*. Trei de toate, și despre care, cu un alt prilej, vei afla că sunt doar denumiri diferite ale unui aceluiași masiv.

Și va fi o îmbăiere bună în ozon înmiresmat, după cum și în regăsiri de sine, cu opriri de câte o clipă pentru ascuțirea auzului, ca să pătrunzi până dincolo de hotarele ei tăcerea, pe care o simți cu plămâni; episod bine-venit, o continuare a căruia, când vei fi din nou în căruță, de unde se va mai coborî de mai multe ori, va deveni și faptul că poți vedea – sau vede ea pe cine trece, ca o făptură dintr-odată, o putere nevăzută – pe o tablă indicatoare, în stânga drumului, scris: «Valea Străjii». Dacă locul nu-și dezvăluie cumva o răzvrătire și-a lui față de făcătura care-i cartea străină, cu grozăviile-i de care încă nici n-a venit vorba. Un însoțitor diligent încă. Și un pericol. pe care cine pronunțase cuvântul „broșură” și moșmondise ceva, acum când vreo trei desculți stăteau cu picioarele atârinate, legănate în afară, în undele de răcoare prin care seara înainta, la desaga căruțașului, de unde răzbătea, protectiv, pe lângă unul de slană, și un miros de căței de usturoi, din folclorul cu Cel-Viclean, îl va slăbi, printr-o tentativă întrunind adeziuni.

Lucrurile aveau să se înnoade de la o aducere ca din întâmplare, de către el, în discuție, a numelui preotului din unul din satele abia lăsate în urmă, care l-a chemat într-o zi să-i dăruiască un frumos *cindeu cu păsări*, de pe un perete din tinda bisericii, pe care i-l lăudase mai demult ca un etnograf, cu o râvnă de colecționar nu destul disimulată: Coșbuc. Un preot de vază și ingeniozități, încă în viață și în funcție, nu singurul dintre strănepoții prelați ai marelui hordouan călător în 1909 și 1910 și pe Bârgaie, la urmași din tulpina familiei lui rămuroasă, resfîrată nu doar pe cealaltă vale, vecină, a Someșului, să-i fie naș unui alt strănepot de soră. E destul amnarul unei referiri la o afirmație flatantă a poetului țărănimii, ocazionată de una din primirile sărbătorești pe care intelectuali inimoși, dascăli, medici, popi, i le-au făcut cândva, sub habsburgi, la o Casina Română: „Pe voi vă avantajează și drumul împărătesc, prin el sunteți mereu în legătură cu lumea”; și la o alta, despre flăcări care erau de față, în poziție de drepti, îmbrăcați în sumane negre, la sosire, și l-au întâmpinat cu un strigăt de „Vivat!”, repetat, nu mai puțin măgulitoare: „Ce copii voioși și sănătoși aveți!”; dar și la însuflețirea, evlavia, entuziasmul manifestate cu acel prilej, de o întreagă comunitate care se regăsea, cu viața ei sănătoasă și adevărată, în poeziile lui, ca în *La oglindă*, text pe care, în programul artistic special, o fată i l-ar fi cântat, în respectiva seară. Ca stratagema să reușească din plin.

Deci o întoarcere, apreciată, și spre oameni ai scrisului români, după care să poată accede la un loc în față și alte nume, dacă drumul are nevoie și de alte oglinzi! Pentru o întărire, este din nou dat ca avocatul avocatului englez să se grăbească să-l coboare dintr-o legendă pe un alt poet, nu de pe buzele oricui, pe care îl vor fi purtat și interese practice pe aici, prin ani apropiați, când pentru o casă în coproprietate, cumpărată la Vatra-Dornei, care să producă bani din chirii, cum aceștia nu prea vin din scris, deplasările, din Ardeal, din Cluj, puteau fi făcute nu doar cu trenul. Lucian Blaga, poetul dar și filosoful, care are cumpărată o casă de vacanță și lângă Bistrița, practic pe-același traseu.

Leon, reluându-și strategia începută, acesta îi e numele celui alt candidat la o carieră didactică, cu studii la facultatea de Filosofie, în urma unei episodice colaborări cu un trimis de o Universitate într-o cercetare folclorică și lingvistică în teren, de un Institut, știuse însă că umblă deodată spre cel puțin două coarde care de-abia așteaptă să fie puse într-o vibrație. Căci edificat atât asupra unor înflăcăări de patriot, în câte-o ocazie, a viitorului vistier de fonduri forestiere, pentru miturile românești pozitive, și el un Ion, nume nedezmierdat, între ai săi, prin diminutivări, dar și pentru faptele de arme din străbuni, așa cum le-a aflat din cărți, aghesmuț și cu niște idei dinspre cartea *Căpitanul* primită de la cineva de pe Bega, cu împrumut, peste vară, să o citească (i s-a spus: „atent”) și s-o dea și altora (bătuse un asemenea vânt, cu o primejdie, pe acolo, se vede treaba, dinspre Legionari, din fericire numai accidental), cât și asupra unei alte posibile asocieri la o manevră de învăluire, a unui al treilea procopsit cu numele înainte-mergătorului din Scripturi – pentru toți care-l știau, numai „Ionică”. Un simpatic și cordial, acesta, implicat mai recent, să spui, direct, în istorie imediată. Student și el, numai în primul an, la un Institut de Mine, nepot de

preot, dintr-o familie cu intelectuali străiniți, dar cu tatăl un fierar mai cu pretenții, rămas la o viață practică, e înscris, cumva și dintr-un teribilism, de vreun an, cu alți doi foști colegi ai săi de liceu, de clasă, din sate vecine, în Uniunea Tineretului Progresist, la comuniști, fapt care i-a făcut celebri în avântări, deplasări în mașini descoperite și într-un nor de praf pe la niște mitinguri cu lozinci, prin 1946, din care cele mai puțin angajante, mai pasabile, li se păreau cele antifasciste, antinaziste, dintr-un repertoriu destul de variat. Ceea ce poate presupune și o reticență față de un fond de fabulos cu punct de pornire într-o reflectare tendențioasă în mental istoric săsesc a unui capitol de frământată istorie românească, legat de familiile domnitoare, din cel de al cincisprezecelea european veac.

Chiar, de ce, spre a-ncrucișa un strigoi c-un vampir, într-o lucrare de ficțiune, să trebuiască să fie diformat un personaj cu identitate precisă, din istoria unei țări, și care e și întruparea unui ideal? Una din prime, mai pe față, cârtiri. E drept, o clipă, cum se știe, autorul occidental, care nu înțelege să părăsească în ruptul capului scena, fiindcă e reluată întâmplător o explicație despre fondul de superstiții în care tema strigoilor poate fi o mină de neprețuit, încearcă în conturarea personajului său demonic, în care scop și-a însușit câte ceva din realitățile istorice transilvane, până la pedanterie, o ezitare: când îl face pe vampirul ascuns sub manierele unui conte să spună că s-ar trage și din secui („Ce demon sau ce vrăjitoare a fost atât de mare ca Attila, al cărui sânge curge în venele mele?”, „Noi, secuii, avem dreptul de a fi mândri...”). Unde încape o astfel de replică: mai bine li-l lăsa lor! Dar dacă tot i-a cășunat să-și dureze și el un castel în Carpați, atunci de ce nu s-a mulțumit numai cu vreun „boyar” sărit de pe fix, ori vâtaf cuman, caz în care nu s-ar mai fi recurs la diformarea unor fapte de istorie, care își au adevărurile lor, diferite? Sau, mai corect ar fi fost să-și fi ales, ca prototip, mai curând un nepot de văr al unui fiu al lui Vlad Dracul, moldovean, care de asemenea i-a ncolțit pe sași, punându-i să plătească bir nu odată, și care își va fi putut perinda umbra pe aici, ori grijile, în spre-o cetate Ciceu – mai are loc o mișcare de păpușar, sau e făcut un nou pas. Numai că un ctitor bun, de sfinte lăcașuri, mai puțin putea fi schimonosit, pe când cel cu țepile, de care au avut parte și negustori din Brașov ori Sibiu, cam certați cu taxele vamale în Țara Românească, răspundea de minune, cu vina și de sprijinitor prea cu zel al comerțului țării, prin vestea despre execuțiile-i sadice, unei atât de particulare încondeieri.

Și la o pace se cade tot prin reîntrarea în rolul său a vorbitorului de la început, făcută până una alta dispărută. Fiindu-i de ajuns, cum ar fi pregătit el această schimbare de macaz, o singură replică. Despre cum plămuierea horror, cu toate fantasmelor ei, i-a adus zonei o faimă înfinit mai mare decât vreo bătălie precisă, ca o asediere a Brașovului în 1527, ori, unei vieți de excepție, o moarte într-o comună dunăreană Daia. Faimă ce mereu va crește. La o scară pe care încă nu i-o cunoaștem destul. Cu o premiză în înseși ițele primului capitol, în rudimente ca „atunci când (...) lombarzii, avarii, bulgarii sau turcii și-au revărsat valurile la hotarele noastre”, sau „atunci când Arpad cu legiunile sale se îndrepta către câmpiile Ungariei, ne-a găsit aici”. Prin însăși istoria românilor, nici mai mult nici mai puțin!

Altfel spus, este din nou câștigătorul el, ca fost, timp de nu an, și bibliotecar la o Facultate de Drept, când o desfătare îi fusese până la o uitare de sine și *Istoria* lui C. Giurescu în 5 volume, stipendiat cu o cazare la un cămin studentesc și mese de prânz la o cantină pentru profesori – cel mai acasă, nu numai în lecturile literare ci și, cu o memorie de elefant, în știința unor Tit Liviu și Herodot.

Cu sașii care s-au întins, cei colonizați de regii Ungariei în Ardeal, unii valoni, alții flamanzi, bavarezi, luxemburghezi, din partea cea mai nord-estică, până spre aici, cu proprietățile, în special păduri, din care mai lasă câte ceva și locuitorilor mai vechi, legați de coarnele plugului și de spuza focurilor din stâni, și care păduri învăluie, foșnesc, ești nu în veacul șaisprezece, ci prin 1200, binișor înainte de năvălirea mongolilor, „tătarii”, despre care să crezi că se vor fi putut revărsa pe toate văile, înainte de-a pustii opidul Rodnei („hic fuerunt tartari”), deci și pe aceasta. Urgie cu reversul ei, sau o dată de reper – 1247 – în limita căreia istoricii sunt toți de acord să situeze încheierea unui proces de pritociri de câteva sute de ani, constând din „asimilarea slavilor”, un război și mai mare, în care ai drept aliat natura înseși, cu avuția ei, nu numai râurile,

ramurile. Purtat cu un fost cuceritor câtuși de puțin milos, prin sfârșit de veac VI, și cu care, spre un veac IX, te poți regăsi tot mai mult într-o cauză comună, de apărare împotriva altor și altor amenințări, sau în alianțe și încuscriri – să filosofezi și să patetizezi. Un proces din care iese biruitor numai un popor de consoane și vocale; printr-un miracol, stratul etnic băștinaș, subordonat, daco-roman, celtic, tracic, indoeuropean.

Dar, slavii, cu care trebuie să te aperi și de fulger împreună, căzuți de pe lacurile Mazure și dinspre Baltica, niște „blonzi-roșietici” după Procopius, cum sunt azi unii din bărbații de pe aici, ca ten, după o cronică armenească din secolul VII, formați din „douăzeci și cinci de neamuri”, în Dacia, sau după alta, împreună cu avarii, cu care împart uneori puterea, spunând, conform unui cronicar sirian, învinșilor, „semănați și secerăți; noi o să vă luăm numai o parte din produse”, și odată botezați, via Metodiu și Chiril, prin secolul unsprezece se aștern pe botezat, cu atâta succes, la rândul lor, tot ce pot, ei: munți și arbori, dar și dealuri și alte forme de relief, ape și pești din ape, culturi, unelte și ocupații, însușiri sufletești și părți ale trupului și casei, plante comestibile și de leac, arme, păsări, dobitoace și îndeletniciri, ranguri și rânduieli, raporturi cu iadul și cerul – parcă mai mult ca în alte părți! Punând într-o cumpănă fondul majoritar de cuvinte latin, sau ce va fi fost acesta, și rămânând, în spațiul limbii românești întregi, supraviețuitoare, după împletiri, altoiri și pritociri, la doar „două cincimi din vocabular”.

Slavii, de realitatea cărora să te lași copleșit din nou, cum ți i-ai aminti. O sută, două, trei sute de ani. Sau cum i-ai revedea, reînviați. În acest sens să te poți gândi și la formula aleasă de romancierul din Apusul european, de a-i invoca, la un mod simbolic, numindu-i, ca foarte specifici pentru zonă, „cehi și slovaci”. Această intrare sub forța unei vrăji, în legătură cu care să se poată conchide, la o diată nu numai între lingviști, când se scriu manualele de istorie în statul național românesc întregit: „suntem un popor romanic de coloratură slavă”, cum „francezii și spaniolii, italienii sunt romanici de coloratură germană”. Și care vâl al unei Circe să fie tăiat, concomitent cu o altă primejdie, un elan și un program de extinderi militare ale statului regal unguresc la est și nord de Carpați, cu satârul lui Ginghis-han!

Dacă nu ești ademenit, prins și de un vânt peceneg, respectiv nu-ți întorci ochii înapoi numai cu un veac-două, pe la 1100, nu mai târziu – sau, în spațiu, numai cu vreo câțiva kilometri mai la vest de un fost castru roman, de lângă cetatea Bistriței, la început un punct urban mai mic Nosa, unde prin niște obiecte de ceramică vor da certe semne de viață, la niște săpături, și dacii – spre un sat cu numele „Beșineu” (Beseneu), nume care va fi schimbat, după cel de al doilea război mondial, dintr-o pudoare, în „Vișoara”. Pecenegii, turcici, despre care să nu spui că vin cu mâna goală: „au mulți cai și multe vite”, „multe vase de aur și de argint”, după ce îi vor împinge mai întâi pe unguri, din Bugeac, spre apus, și vor lupta cu ei din nou, apărând părți de Ardeal, pe timpul regelui Ștefan cel Sfânt. Vor împărți cu băștinașii deasemeni unele și altele, cum într-un act privilegiat se vorbește de o „pădurea Românilor și Pecenegilor”, și sunt recognoscibili, ca un stol întreg de păsări după un singur cip, datorită aceluiași nume, pe o întreagă hartă dacică, în județe diferite, Tulcea, Făgăraș, Brăila, Caraș, Sibiu, Timiș, dat altor sate, sau dealuri, râuri, ca „Peceneaga”, „Beșinav”, „Beșinău”, „Pișineaga”. Numai că acesta se încarcă de un merit în plus, pentru alte relaționări în lucrările istoricilor, venind de la denumirea pe care i-o dau sașii, de „Heidendorf”, care se traduce prin „satul păgânilor”, o dovadă că nu erau creștinați. Despre ei depunând mărturie și un „Vârful Beșineului”, aflat foarte prin aproape, în hotarul comunei Leșu, de sub pădurile de pe partea stângă, poate prin dreptul tău, la acest ceas.

Dar de prin norul lor turcic se revine repede, îi abandonezi pe grăbiții care și-au ales un mesager în călărețul înfățișat ținând de păr un rob, și având legat de șa un craniu, de pe un vas din tezaurul de la Sân-Nicolaul Mare în Banat, și au transmis și alte comori, cum ar fi cuvântul „buzdugan” – și anume: în cronica Annei Comnena „Sfârșitul Pecenegilor”; pentru un tropot uitat, mai întins, care, după ce va fi învăluit iar cuprinsurile, se va fi potolit pentru ca vreun *voinic* (*voina*, război) aplecat pe coama unui cal, să asculte, cu mâna dusă căuc la urechi, undeva pe-aproape, poate în preajma ruinelor unui turn roman, azi cu desăvârșire mistuit de vânt, un murmur de apă pe cutia de rezonanță a pădurii, și să-i dea liniștii numele: „tihan!”; pe care murmurul de apă să și-l însușească la răndu-i, diminutiv: „tihuța”; ca să i-l petreacă, apoi, și

defileului. Căci și „Pasul Tihuța”. Și se revine nu pentru orbecări prin anii împăratului Iustinian, la puțin timp după un alt nor stins și el în neființă, gepid, de prin secolul V, sau și alte rătăcirii, anterioare, de secol IV, sub goți care îngroapă niște vase de lut într-un sat Ocnița. Cât numai pentru o înminunare pentru atâtea atestările, într-un complot, într-o năpustire, că s-a trecut pe sub aceste stânci de pe care cade apă, prin vreo șapte veacuri de *care pe care*, mai apăsător decât în aval, la distanțe milimetrice, acum toate numai o poezie, după ce o primejdie de moarte, care în Moesii a învins, în Valea de aici a cedat.

Și fiindcă vorbești de o emoție, o regăsești chiar în lucruri, *în lucru*, fie încremenită într-un punct de tensiune maximă, fie într-un joc de echilibrări, ca în unul din toponimele asediind concentric, coral: al muntelui, podișului, când în stânga când în dreapta, Zâmbroaia. Într-un mod ingenios, el, gândești că într-o ezitare etimologică, între un nume din botanică, „pinus cembra”, o specie de prin vecinătatea lacului Lala, și un altul din faună, *zimbru*, din slavonul „zonbru”, și din legendă. Întrepătrunderea aceasta, ca și în cazul celui alt martor de vremi lăsat în urmă, muntele coborând până la doi pași, Miroslava, amintit, care poate fi provenit nu mai puțin dintr-o exclamație despre pace, dar și de un triumf, din bivalența aparținând formei de relief, în același timp de *deal* și *munte*, pe care o păstorește – două nume comune, unul slav și unul latin. Dar cel mai mult un statut aparte rămânând să-și adjudece porțiunea de drum de aici, pentru un nou popas obligatoriu, într-un punct de mai mare lărgime, zis „la Regele Brazilor”, după un arbore ocrotit, piramidal, din mai multe tulpini ca brațe, deasupra unui prăvăliș – *vinovată* de toate aceste divagații, imixtiuni, evadări, cu forjarea-i de emblemă și simbioză, prin însăși componentele de „Valea” și „străjii”, de sub a cărei mantă încă nu s-a ieșit. În montura lui, cu toate indiciile unei datări, la un ceas când numitul mai înainte proces osmotic, etnic, de sub vremi, nu e încheiat, și conducătorii de înjghebări statale, pentru cronicarul anonim al unui rege Bela „ducii”, de strajă la felurite porți, cată să fie și dintr-o parte și din alta: și din *salvini*, și din *vlahi*; deopotrivă, pe același picior de... grai. Acum părțile din binom trăind și apărându-se împreună, prima (*valens*), cu atuurile, cotiturile, suflările, adâncimile ei, iar a doua (*стража, стражник*) ducând cu gândul la un oștean sau un grup de oșteni, în gură cu parola „stai!”, la orice ivire a cuiva intempestiv, din rusecul *cmamь*.

Sau ea, emoția, le dă acestui șir lung de dispăruți, cum dispărute le sunt și figurile, fantomatici apărători a ceva de peste rânduiele de obște și de viețuire, un chip din doar porecle și nume, lexic, ființări în cer sau de la fața gliei. Struniorul, care *înstrună*, prin *slavă*, o arie cu mici *ostroave* de *zăpadă*, de *omăt*; mai multe *măguri*, una *Mare*, una *Neagră*; un *vârf* Buba; „*Poenile Blajii*”; Colibița însăși; în pregătiri de o revanșă, mai în jos, deci mai repezită, dinspre răsărit, în schimb de demnități cu un prelungit Bistriciorul, Bistrița râul, dar și cu satul Bistricioara și Bistrița orașul; undeva o *zăpodie*. Iar mai prin cer, cu tiara lor de cremeni, cu *iezerile* lor, vetrele și *izvoarele* lor de ploii, îndepărtând/apropiind – Munții Rodnei. Cărora le țin un hang, din zbor, vreun *stârc* ori o *ieruncă* ori *vrăbii*; de prin răstoci, *zlăvoci*, *mrene*, *cleni*, *păstrăvi*; de prin scorburi, vreun *dihor* și de sub vreun răzor *cârțița*, din lungul unor tulpini *veverița*, într-o veghe sau într-o veselie. Ca „pe-aceleași vremuri” să te găsești...

Raportul relativ egal de forțe, sau dovezi dintr-un moment de răscruce, când talgerele unui cântar par să nu tragă în jos mai mult, nici dintr-o parte nici în alta, înaintea biruinței etnogeneze mari din tot nordul Dunării. Biruință vorbind în felul ei și ea, dacă mai încapă o privire în urmă, despre faptul că la retragerea faimoasă din 271, a lui Aurelian, bejenii locali în dreapta fluviului, unde năvălitorii slavi în imperiul bizantin vor desnaționaliza ferm, și încă de două ori, sunt mai puțini decât cei rămași la vetrele lor, după cum cei care au devenit „stăpânii” în stânga fluviului, și au adus cu ei și substantivele „cușmă” și „opincă”, vor trebui să fi fost, nu cum li se va fi părut celor pentru moment învinși, mai puțini. O nuanță într-o cauză dintr-o instanță, pentru care unul din grupul de porniți la drum, care mai curând doar a ascultat, toate, de la plecare, așezat pe scândura din spatele căruței, de unde putea sări jos mai des, sprijinindu-se cu un picior pe capătul *inimii*, s-ar putea aștepta la mai mult decât o gratulare cu o palmă lată pe umăr, din partea „silvicultorului”, care, ca un mai apropiat al său, are exclamația: „Te-ai trezit și tu!”

Acela, după ce un timp a fluierat distrat, de unul singur, instalat lângă căruțaș, profită de o întrebare despre un drumeag ce o ia spre stânga, răspunde repede că locului îi spune „la Surupătură”, și aproape că-i reușește o ieșire în față cu câteva explicații pe care le-a promis când venise vorba că fagii și stejarii au început a fi tot mai rari, și când a fost exprimată o îndoială în legătură cu referirea, în roman, cam prea din belșug, la prezența în zona de „etaj subalpin” a pinului. Respectiv să avanseze câteva noțiuni despre lariță sau zadă, înaltă de 40 și 50 de metri, cu frunze „aciculare”, singurul conifer de la noi cu frunze căzătoare, apoi să deplângă arborele trebuind ocrotit, tisa, pentru că din cauza unui alcaloid otrăvitor al cetinii care provoacă moartea oilor ea a fost aproape eliminată, silită să-și găsească un refugiu numai în Munții Rodnei, la înălțimi unde n-o ajungi. Însă e scos tot acum din rol de către chiar vecinul lui tăcut de scândură sau capră, țăranul care știe de la un pădurar devotat că tot de aici, prin stânga văii, pornește un alt capăt al „Drumului Romanilor”, pe care îl întâlnești și la Piatra Fântânele.

Nu-i clar pentru toată lumea dacă numele de origine a fost doar atribuit, deductiv, retro, în funcție de caracteristici din toate provinciile fostului imperiu care, unde cucerea, și construia; sau a fost transmis din generație în generație, timp de aproape două mii de ani, de urmași care parcă s-ar revendica de la el. E suficientă însă și numai existența lui, cu probabilitatea cât de mică a veracității celei de doua ipoteze, ca izbiturile de pumni în scuturi, ale legionarilor cu platoșe și săbii scurte, care n-au devenit încă veterani ce se însoară cu femeile locului și nu se mai întorc prin provinciile de unde au fost aduși, să acopere orice alt sunet, după o curbă în pantă mai lungă unde pădurea face un pas înapoi, brusc, nu numai pentru un alt rând de piscuri albastre pe cer, ci și pentru o coborâre și mai jos în timp, într-un ceas în care abia s-au scris Evangheliile; și în lumină să stea din nou numai electrul care a atârnat mai greu într-o confruntare, inclusiv dintr-un nume, o vreme desemnând doar o condiție de dezmoșteniți: *rumâni*, oameni fără pământ, cum în vederile Școlii Ardelene, pentru care nu mai există legendă mai frumoasă decât cea cu un Romulus și un Remus copii hrăniți de lupoaică.

Și n-ai coborât, ci ai urcat până la împăratul Traian, cu *limes*-urile, valurile lui de pământ sau, *troienele*, care s-ar fi restrâns, pentru Dacia, la bornele propuse de Ptolemeu: Tisa, Dunăre, Prut (sau Siret), Carpații nordici. Până în care a împins atâtea artere pietonale de piatră, după geniul ginteii, cunoscut. Între ele și una mai largă, pietruită, care e atestată de urme de castre, sau de așezări civile, poate și în sate, din aval, ca Sărețel și Livezile, cum vii dinspre Dej și Cluj. Și altele mai înguste, de margine, străjuindu-se singure, cu temelii uneori săpate în stâncă, în lungul albiilor de râuri, sau presărate prin ponoare, comportând și bifurcații strategice mai ferite, pe care să poți cădea la nevoie și mai ușor în spatele unor amenințări, ori doar împinse mai spre miază-noapte și răsărit, în chiar lizierele unor nedomoliți Goți și Sarmati, Roxolani și Vandali, Carpi și Sciți, de secol III, numai un mister, unde oameni de pământ, cunoscători, urmași, *bărbați* și *femei*, te pot pune pe-o urmă, într-un județ fără nici un oraș în antichitate, conform cu datele de până acum. Iată îți pot indica aceste urme ale unei lumi, săgeți la geți, sub tuneluri de crengi care cel mult conduc spre întâlniri cu alt drum, mai tânăr, pe un „Păraul Poștei”, scoțând spre un pâlci izolat de case, Ciosa.

Un cătun sau un sat, cu case doar țăărănești, spre care nu se va întâmpla nici în viitor să apuci vreodată. Poate și fiindcă satul centru de comună din care aventura de azi s-a pornit prin mijlocul zilei își are repartițiile, în ce privește „sortile”, loturile de folosință forestieră, cu păduri de molid, de unde sanceauă descind cu corni în abatoarele fabricilor de cherestea, prin alte părți. Sau locurile de pășunat pentru oi, drepturi comunale, poate mai vechi, din imemorial. O situație ce nu se potrivește pentru gospodari cu casele pe sub cetini, care dețin aici suprafețe apreciable, pe care le lucrează cu familiile, și unde cresc vite cornute mari, pe care le mână să le vândă în târgurile de sâmbăta sau de marțea, dar și în altele, de toamnă, anuale; sau fac fânul, scot la „la păscut”, vara, albinele; sunt, la urs, ca acasă.

Va fi părăsită direcția Vatra Dornei tot acum, ca să se apuce spre un alt munte, mai mult de iarbă, care n-a fost pomenit mai înainte, Delbidan – și nu într-o caleașcă condusă de un vizitiu cu „patru cai negri”, „cu barbă lungă castanie și cu o pălărie mare”, din cartea care a făcut din nou ochi de sub vâlătucul de fân, nimerit, cât s-a stat la un scurt popas pentru prins puțină putere.

Munte pe care îl vei vedea urcând drept în față, și el, din niște covățiri, și va înrobi nu mai puțin, un timp. Cum un zeu al cuvintelor ar mai flutura o zare. Cineva i-a pronunțat sihăstriei de pășuni înalte numele, iar un altul și-a amintit de un altfel de nume asemănător, dintr-o variantă a *Mioriței*, o soră a ei, să crezi că mai veche, răspândită prin împrejurimi, pe care un unchi al lui cu harul cântecului i-o cânta, când acesta îl vizita într-un sat vecin: Deliman.

Încât un gust pentru străvechimi să amenințe și mai desfătat. Unde, ca o marcă a unui mers prin necunoscut, spre a nu să nu te rătăci, cu o dâră de tărâțe împrumutate de la vreo Sfântă Vineri, semnalizează, deslușitor, vreun aromă localism. De să trebuiască să fie schimbat însăși punctul de destinație, aflat doar la vreo zece kilometri, ca prea apropiat. Sau ca dintr-odată să se înstăpânească, pe sub niște stele multe și mari, prin raze de lună care nu se transformă în iele sau „ursitori”, numai un peisaj din Irozi sau din Plugușor sau din toate *Poesii (le) populare ale românilor*.

„Bine, s-o cânti, dacă ai *cules-o* așa, tu!”, convin cei doi colegi de iure, reconciliați, adresându-i-se celui mai tânăr dintre ei, care prinsese acest curaj. „Da, ia s-auzim!”, întărește și candidatul la un rang de preot în subtărâmurii al unui zeu Vulcan, și care știe mai mult decât toți despre cărbuni, aur, oglinzi de sare, bucuroși să-l smulgă astfel dintr-un sforăit ușor, întrerupt la răstimpuri și reluat, cu un egoism, pe vecinului său de scândură, cu pălăria-i verde lăsată spre frunte. Și vor fi întoarse pe toate fețele atât elementele de consonanță cu cele din varianta completă, principală, sacrosantă, a *morții-nuntă*, cât și deosebiri față de modelul „moldovean”, ca de pildă faptul că „Ciobănași is numa doi”, nu trei, în acțiunea acestei, iată, variante, să-i spui „ardelenești”, care e reluată de vreo trei ori, pe mai multe voci, cu versul prim (și titlul): „Pe cel deal și codru verde”. În varianta aceasta, care se va afla și publicată în colecția unui folclorist de marcă, într-o formă mai structurată, dintr-un punct de vedere al narației, epicului, și mai dezvoltată, mai puțin eliptică, dar nu mai frumoasă, „ciobănașii” sunt un „Deliman” și o „sora sa”, care-și văd de rosturile lor, de trăitori din păstorit, forma de relief în care sunt plasați fiind parcă ruptă din decorul acum străbătut, iar elementul intrigii îl dă apariția la zări, pe neașteptate, într-un mediu familiar care poate fi și al unei etnii, unor pețitori nedoriți. Reprezentați stihinic, văzuți întâi ca niște „nori de ploaie”, și apoi în adevărata lor natură, de făpturi supranaturale negative: „un smeu și o smeoale” (dar și „un leu și o leoaie”). Care sub termeni de curtoazie, sau din ritualuri de nuntă, ascund un verdict când spun, adresându-i-se fratelui fetei, ca unei căpetenii: „N-am venit să hodinim, / Ci-am venit ca să pețim”, // „S-o pețim pe sora ta”, poruncitor: „Doară ni-i putea-o da!”. Întreaga economie de elemente, transpunând în simbolică parcă un sens din faptele de istorie evocate mai sus, alegorizând o năvălire și un rapt, ca fapt de destin, față de care, cel puțin în versiunea publicată, viază, explicit, nu resemnarea, cum s-a spus, față de amenințarea ivită, ci o ripostă. Întâi o încercare de negociere, printr-o ofertă de a plăti un tribut: „Voi da banii cu miera / Talerii – cu videra”, dar „Pe sora mea n-o voi da”. Iar, ca refuz în absolut, în ambele versiuni, modul de a reacționa a personajului feminin: alegerea renunțării la propria viață. În versiunea publicată, exprimat fără echivoc, prin motivul narativ, al înecării într-o fântână; și în versiunea care tocmai e depănată, sub stele și raze de lună care nu se transformă în duhuri rele, prin adresarea, de rugă și testament, de către eroină, numai fratelui: „Ia tu forfecuțele / Și taie-mi coșile. / Și din părul meu cel creț / Să-ți faci ață la găleți”, nu de oriunde. Rugă continuată cu aceste valori lirice, de pendulare, din *de peste munți* și din *de după munți*, în motivele, două, ultime, ale micii bijuterii mari: „Și te suie-ntr-un buhaș / Și îți fă un fluieraș. / Când îi prinde a doini, / Pe mine m-or prohodii. / Când îi prinde a cânta, / Pe mine m-or îngropa. / Iar oița mea cea albă / M-a cânta mândru prin iarbă”.

Dar din atâta susur în fără-borne, și citit în fără-scriere, încrustări numai pe un răboj, cată să te smulgi când nu te-aștepți, la o intervenție în forță a cui e cel mai puțin decât toți al, cum ar glosa un poet, „vremurilor toate”, sau e cel mai mult în vârtejurile „vremurilor noi”, pentru o întoarcere abruptă în istorie imediată, la ivirea, într-o serpentină de umbre negre și albe, pe un râț larg deschis, înclinat, a unor întărituri construite în anii războiului de către nemți, fără vreun avantaj final, un parapet până într-un adânc de prăpastie, din mari, legate într-un șirag, forme

triumfătoare de beton, ca să oprească străpungerea frontului în progresări în spre Ardeal, rusesc, în toamna lui '44.

Ionică știa amănunte direct de la un fârtat al lui de organizație de tineret „progresist”, cu care participase la o sărbătorire a zilei de 9 mai, prin mai multe sate, cu o urcare și la o răstignire, până la un loc unde ar fi fost împușcați mai mulți soldați români, parcă nu civili, în sângeroasele evenimente, și care prieten îndeplinise o misiune de călăuză, pe lângă soldații ruși. Aceștia fuseseră dirijați dinspre un sat bucovinean Cândreni, prin tot felul de staniști și pe sub râpe, ca să ocolească trecătoarea, capcana propriu-zisă, și infiltrându-se în toiul nopții prin păduri și deschizându-și vaduri cu bătaii mai lungi, nici n-au mai fost nevoiți să-și piardă vremea cu obstacolele pe care trupele germane și ungurești prevăzute să opună rezistență în această zonă de Carpați le-au putut folosi pentru o doar mai ușoară retragere, fără pierderi aici de vieți omenești. Așa că urmăritorii în uniforme kaki și cu stea pe șapcă vor fi parcurs și ei, dar în sens invers, distanța azi străbătută, până la o ivire ca eliberatori. Spuneau „voenîi”, „slăva”, „davai!”, „băbușca”, „nicevò”, pe sub arcuri de crengi, cuvinte în care puteai vedea ca în apă când înoți cu ochii deschiși, dar apoi „vòda”, „hlèba”, „harașò”, „zvezdà”, „samaliòt”, „vnimània!”, pe care paltinii, fagii și larița nu le înțelegeau.

Ar fi putut fi ademenitoare câteva escaladări prompte, pentru măsurat înălțimea piramidelor sumbre de beton armat, câteva hăulituri din poziție de stâlpnici, pe vreo patru voci, de o altfel de biruință, ca-ntr-un schimb, parodic, de focuri, și apoi slobozit pe turul nădragilor în iarba-nrouată, dar acul unui ceas de mână arăta miezul nopții, iar o suflare de aer mai rece, de văzduh lainic, prefirată de peste creste, făcea ca gândurile toate să fie numai sau tot mai mult la despărțirea apropiată de drumul de până aici, care nu se mai dă dispărut. Ceea ce însemna și apropierea de fosta *graniță*, care nu anula subiectul discuției survenit, al războiului din urmă. Ci îl prelungea, îl completa, după cum îl și limita, micșora.

Luat dintr-o aceeași izvorniță, slavonismul și-a văzut șansa unei cariere aparte și după anii 1700, când un imperiu cu hotarele până sub Alpii italieni și dincolo de Galiția, cel austriac, trebuind să recurgă pentru întărirea potențialului său militar și la supuși care timp de vreo 500 de ani fuseseră considerați fără identitate, fără un loc la o masă, din Ardeal – faimoasele, viitoare, „regimente de graniță”. Pentru ca mai târziu, când, să se bată iar și iar pentru drepturi, foștii nevăzuți să se poată bate cu pumnii în piept spunându-și toți „grăniceri”.

Cu rezonanța-i în auz, asociindu-ți în minte un ortac al său de desinență: „stanița”, de pe când va fi înlocuit un termen similar, germanic, rămas de la primii goți sau de la taifali, a prins rădăcini întinse nu numai în locuri de șes, ca lângă un oraș, presupus de la Traian, Turnu, situat undeva pe malul stâng al Istrului, făcut danie de către bizantini ca un fel de piatră de hotar, sub Iustinian, ci și – trebuie să nu uiți – la nici iată cinci kilometri, sau zece, atâta amar de veacuri, încât să nu poată să nu-și fixeze un tain și acum.

Situație în care un principiu de vase comunicante, sub alte porunci, n-a putut fi nici el în suferință nicidecum. Cum, într-un joc de transfocări, fie și numai aceste două exemple, ca mai din aproape, sau mai „recente”. Un fapt, că nu în puține biserici, de regulă ortodoxe, de „dincoace”, a putut fi atestată prezența câte unui exemplar, e drept, mai și ros de cari, din Cazania lui Varlaam, un semn că la slujbe din „dumeneci” de „preste an”, și la „praznicele împărătești”, popii, diecii, se-mpărțășeau din slovele și înfloriturile ei. După cum împreună cu ele, vor fi drumărit și icoane în culori și stilizări calde bucovinești, câteva într-o vreme cu un popas în chiar un schit vecin, cu un singur călugăr. Și un alt fapt, că pentru „moldovenismele” lui Ion Creangă – nu știi dacă alegi bine câteva: *colb*, *hrincă*, *leoarbă*, *ogrinji*, *chișcă*, *stroh*, *ticăit*, *vârșă*, *lodbă*, *zălud* – opincari din prime clase școlare, de pe vreo trei văi cel puțin, n-au nevoie de niciun Glosar, din cele cu care edițiile se-nsoțesc; le-ar putea trece, într-un extemporal, cel mult la localisme. La ele acasă pe ambele Bistrițe. „Cu ale lor le sunt amestecate cuvintele”.

Granița, astfel, parcă în nepăsare de orice schimbări. După ce țara a fost reîntregită, o clipă, în veșnicie, de numai douăzeci de ani – dintre localnici nu trecea oricine „Măgura” mai departe de Mestecăniș și Iacobeni, până cam pe-acolo funcționau unele cooperări mai îndătinat, relații și de afaceri între familii, ca și între primării sau societăți, o „Regna”, „comisii” economice.

O legitate, poate dintr-un amonte al ceasului când ghearele, roțile, elicele, scânteile ramurilor de apă repezi au decis ca înfruntări între roci sedimentare lente și vijelioase vulcanice să aibă parte și de vreun defileu.

Cu o forță a lui, trecută și în vocale, cuvântul acesta slav care despărțea peste conjuncturi – ceva el mereu desparte, nu numai una într-o logică a versanților – dezlegase toate limbile. Întâmplător nimeni n-a văzut-o, dintre civili, tăind în două chiar drumul, eventual cu o barieră, cu vameși și soldați, când în urma *cedării* din '40, despărțirii arbitrare cunoscute, își reluate, ca prin amestecul fantasmagoric de spații, al lui Stoker, gen: „Aici, în vâltoarea raselor Europei, tribul Ugric a adus din Islanda spiritul războinic pe care li-l inspiraseră Thor și Wodin”, brutal. În schimb, unul din ei a întâlnit-o unde acum e să se meargă, trasată cum a fost, prin pădure, și prin islazuri, șlaguri, ca prin imemorial, șerpuiind printre borte și baligi, steregoaie și bărzăuni. Cu fâșia ei scrisă cu plugul sau nu, marcată doar de câte o pată de vopsea ori o creștătură, însângărată de rășină, aplicate pe tulpini vii, și peste care pândeai să treci, dacă vroiai să te refugiezi, situație în care se putea și să fii luat în cătare de un grănicer care se întorcea, schimba direcția de mers, în patrulare; și să fii ucis. Acesta fusese luat acolo, țânc de școală primară, cu părinții, la stâna strămutată pentru pășunatul de vară, de când lumea, la munte, după „brânză”, partea de caș, urdă și jintuit, zăr, stabilită în funcție de cantitatea de lapte a oilor fiecăruia dintre asociați, calculată în „țenti”, într-o bărdacă burtoasă, un eveniment de primăvară, din hotarul satelor, iar la întoarcere, la reîntâlnirea cu drumul mare, trebuia doar să facă la stânga, să coboare spre de unde au venit, odată ce au arătat din nou actele la control, o hârtie cu ștampilă de la primărie, unui pichet de jandarmi, sub niște găi mari care vesteau ploaia. Ori, până la locul de unde se vedea, îl vezi larg, în cer, Ineul, spre Maramureș, iar în spre răsărit se lăsau într-un hău șerpuirile Dornei cu plutele până-n romanul Baltagul, ar fi trebuit să mai bați vreo doi-trei kilometri de legănări și înfiorări.

Și poate numai în vreun coborâș, care ar urma după ce ai fi trecut și de însemnele și armele ei, eventual într-o mașină diplomatică a unei Comisii internaționale cu gazetari, veniți – un singur caz în patru ani – cu aprobare pentru o investigare negociată, grăbită, a felului cum sunt respectate drepturi conform cu norme de Cruce Roșie sau din providențial, sub regim de ocupație, la întoarcerea dintr-o astfel de acțiune, ar fi de identificat și locul unde în romanul cu supraréal, devenit pernă, fiindcă acum îi e rândul celui care nu mai face obstrucții, lunecat între timp în restul de fân din căruță, să se lase, cu dovleacul lui mare, în brațele lui Morfeu, pe desagi, e situată despărțirea, de-a binelea, de calea până aici străbătută, din următorul pasaj:

„Vizitiul sări din nou pe capră, înșfăcă hăturile și porni în goană. De data aceasta, ajunși în partea cealaltă a trecătorii, schimbă numaidecât direcția și luă un drum strâmt ce se înfunda în dreapta”.

Pasaj redând momentul când Jonathan Harker, e abia preluat din diligența de Vatra Dornei, într-o caleașcă trasă de patru cai, de către un vizitiu de politeți și de gheață.

Și o ia și căruța țărănească simplă, bravă, cu excursioniști, în fine, spre dreapta. Dinspre niște case de margine, răzlețite, vreo două cu etaj și balcoane, gen vilă, anunțând stilul satelor care duc la minunile de culori și Ierusalim ceresc Sucevița, Moldovița și Voroneț, mai răzbate un lătrat de câini, dintr-odată prelungit, la lună, cu modulații tainice, ca de urlat de sălbăticiuni. Un moment nou, când lumea toată stă de strajă. Și când impresia e că nu se va asculta niciodată cântec mai „cătinel”, sau „sloimnit” de roți cu spițe de lemn și rafuri de fier, și mai îndelung, cu toată viața în față, de orașe și țări și înmormântări de iluzii, și cu nunți. Și speranța, că locul de destinație, cu niște case ca de oraș, dispărute, cochete, Dornișoara, prin care trecea cândva și un mic tren benzino-electric, nu va fi o deziluzie.

* * *

Dimpotrivă, va fi o fascinație, două zile și două nopți, din care desprinderea va fi anevoioasă, prelungită până târziu după amiaza, când oile stânilor sunt mânate din pășuni în spre staule, în zvon de tălângi, precedată și de o dezbatere cu puneri la vot în jurul unei amânări a plecării, cu încă o noapte în nici o spaimă. Căci, odată ocupată mansarda casei unde se vor aciui,

cum s-a stabilit, pe-un răzor mai săltat, dinaintea unui lac, înfășurată în raze de creste și fugitivi nori născociți de vânt, a Brigăzii Silvice, din balconul căreia poți să reciti sub lună poezia „Peste vârfuri”, înfiorat, sau să anunți exaltat răsăritul soarelui, ca un muezin, nimic nu va egala un sentiment de libertate în absolut, cu o pierdere a noțiunii de timp, deschisă oricăror posibilități sau decizii luate ad-hoc.

O astfel de decizie – îndată după un mic dejun agrementat cu câte un pahar de afinată, băutura făcută nu din alcool ci din țuică și din boabele negre ale verii și locului, pe care le culegi dintre merișoare și fragi, parcă un prim obiectiv – urmând să fie lansarea într-o partidă de alpinism pe o văiuță cu ferigă, în direcție sud, și cu neîntâlniți râși și cucoși de munte, prin spânz, la un braconaj constând numai din mai multe luări la țintă a câte unui copac uscat, nu prea nimerit, prin tot câte trei focuri de pistol și tot cam pe-atâtea iscălituri de cuțit, în coajă de brad, și de unde te întorci ca și când ai fi descoperit ceea ce încă nimănui nu i-a fost dat: pe o buză de crevasă „curtea unui castel vast și căzut în ruină”, cu „ferestre înalte și negre” și „crenele sparte”. Lansare, aventură, numai cu doi actanți.

Dar despre o fascinație este destinat să vorbească prin viitor și un fascicol îngust, cu o imagine care e absorbită și ea repede ca de un sorb din amintire, și anume o călărire pe câte un buștean lung, peste hăul lichid, în licăriri, al lacului rezultat ingenios din zăgăzuirea mai multor pâraie pentru prosperitatea unui rezervor de energii primare, numit „hait”, nu știi dacă în relație și cu un râul Haiti, de pe care să-și ia avânt, când stăvilarele sunt ridicate, mai multe plute, corni legați în față, împlețiți, ca dintr-o legendă. Buștean pe post de barcă îngustă, acționat cu tălpile picioarelor, cum de ghiarele ei o rață, și cu palmele în afundări de o parte și de alta, pe post de vâsle. În postura aceasta de călăreți improvizați și tritoni pădureți putându-se afla alți doi din viteji, nu prea acasă în ale înotului, virtuali sinucigași, beți de miresme de mentă și poate de „liliac transilvan”, și cu ochii prin oglinzi – care vor ieși, din fericire, din aventură, cu bine. Ba vor avea totodată și șansa să asiste trufași, entuziaști, la pur și simplu destrămarea iluziei de mare interioară, dintre păduri: extincția strânsurii de cristale, golirea cazanului considerat ca ajuns la plinul său, în perspectiva unei alte umpleri/completări după un număr de zile, căci supus unei periodicități; ori pornirea la vale a unui nou prinos de esențe lemnoase, în același timp mijloc de transport și marfă, unui hirsut zeu Mercur; dacă nu doar primul pas al râului Dorna în lume.

Pentru că, îndată după prânzul matinal, cel de al cincilea din formație, cu pălărioara-i verde pe vârful capului, va prefera întâi o raită pentru un cules de ciuperci, bureți albi, ca apoi să se re-dedice acțiunii lui lucrative, de „practică” studențească în perioada de vacanță, constând din „ridicări în plan”, un sistem de măsurători, doar întreruptă de câteva zile, în care e ajutat de un flăcăiandru, angajat sezonier, purtând pe umeri un aparat cu trepied, teodolit, pe care acesta i-l proțăpește din când în când dinainte, și prin luneta căruia el privește cu un singur ochi, pe al doilea închizându-l, la o stadiu ca un ski în poziție verticală, ținută de celălalt, gradată, de pe un pripor, ori plai, pe altul.

* * *

Dar se vor pune mai mult în pagină, în jurul unui foc de vreascuri și de butuci, care-i va reuni pe toți seara la o cină cu câțiva pești fripți, în compania și a inginerului gazdă întors de la rezolvarea unui litigiu cu tăietori de lemne din parchete, surprinși fără acte, detașându-se net, cei care se aventuraseră ca niște năluci, câțiva kilometri buni, singuri, prin păduri, și care își chiar puseseră în cap să identifice un decor în care să poți crede că ar fi putut sta monumentul arhitectonic romantic „descriș de Jonathan Harker în jurnalul său”. Aproape se rătăciseră, după ce luaseră această decizie, pe cărări alese la întâmplare și prin lăstăriș, ținând mereu direcția est-miază-zi, cu multe aburcări ca pe casă, un traseu la noroc, pe care își propuseseră să le compare cu descrierea porțiunii de drum „puțin folosit” și de timp dintre momentul trecerii musafirului, trimis în afaceri imobiliare, din poștalion în caleașca trasă de patru cai, pentru a fi condus la ciudatul castel, de către un vizitiu cu mâinile energice și reci. Pe unde, la o comparație între prezent și trecut, nimic nu se potrivea. Ici-colo, când un plai devenea mai lin, se opreau și

citeau un pasaj-două, întâi din prima parte, în care musafirul captiv, instalat într-o odaie zăvorâtă, la care e condus pe o scară în spirală, prin luna mai, în primejdie de moarte, studiază, îngrozit, cu planul unei evadări, zidurile scorojite și părcanele ferestrelor pe care amfizionul strigoi într-o noapte coboară în mâini, de la un etaj la altul, cu poalele mantiei răsfrânte în jos, aducând cu un mare liliac, fără nici o frică de hăul de dedesubt, cu „degetele de la mâini și de la picioare apucând colțurile pietrelor” și folosind „fiecare protuberanță și neregularitate a zidului, cu mare iuțeală, așa cum șerpuiește o șopârlă pe zid”. În special când trebuiau să ia în piept un nou tronson de versant pieziș, cu ochii spre capătul lui, de unde nu vedeai ce urmează, o speranță zvâcnea, pâlăia din vecinătatea a două întorsături de fraze, care ofereau în felul lor un ghidaj, doar din har literar, căci contrazicându-se de la un punct: „Castelul e chiar pe muchia unei prăpăstii fără fund, o piatră aruncată ar cădea o mie de picioare fără să atingă nimic în calea ei. Cât vezi cu ochii, un ocean de vârfuri de brazi întretăiat ici-colo de (...) câte un fir de argintiu, râurile care clocoteau prin păduri”; și: „Castelul fusese zidit pe vârful unui munte, astfel încât să fie inexpugnabil din trei părți”, iar „dinspre apus se vedea o vale adâncă, și de acolo, întinzându-se până departe, lanțurile de munți semeți”. Doar că acolo, în capătul răzimat pe cer, aștepta mereu un alt peisaj relativ blajin, cu denivelări fără prea mult spectaculos, un islaz sau o strânsură de bolovani enormi, sfârșind într-o altă furtună, în urcuș, de jneapăn, de înfruntat și ea, de să nu mai înțelegi dacă indiciile n-ar fi pentru altfel de direcții de luat, nord sau sud: dinspre un râu Neagra Șarului, care se varsă în Bistrița dincolo de Vatra Dornei, de unde o privire ageră ar fi să caute în depărtări faimoasele „turnuri gotice” ale Pietrelor Doamnei, din masivul Rarău; sau dimpotrivă, spre niște pereți și ei abrupti, dar nu înalți, neconcludenți, brodând albia Bistriței ardelenesti, din hotarul unor sate ca Bistricioara și Colibița, apropiate, unde într-o hălăduire în spre vârful Pietrosul din Călimani să poți să dai de alte monumente ale naturii, mari sculpturi în piatră, lucrate de vulcani și de nori și de vânt, cu faimă, ca, în locul „la doisprezece apostoli”. Un perimetru destul de vast, care ar cere o săptămână bună de drum cu pasul, dar și în vreo căruță, ca, în acțiunea romanului debordând de fantastic, spre sfârșit, personajul, bun mediu pentru hipnotism, Mina Harker, aflată încă în stăpânirea forței vampirice, și profesorul olandez Van Helsing, creierul întregii strategii pentru anihilarea și distrugerea „monstrului” în propria-i rețuță, amestecând de minune real și imaginar – și care sunt principalii răspunzători de această aproximare a unui spațiu, când vorbesc de o „bucă” pe care ar face-o Bistrița moldovenească, în curgerea ei „în jurul Pasului Bârgău”, definită drept „punctul cel mai apropiat de Castelul Dracula”. Cuvinte de cod, căci rostite ulterior momentului sosirii în Ardeal din Bucovina, cu precizarea „și am pornit-o pe drumul nostru, ajungând în scurt timp la trecătoare”. Ca să ajungă aici, au trebuit desigur să lase mult în urmă un cot mare pe care râul îl face pe hartă în jurul unui al treilea pisc Pietrosu, de pe Bistrița aurie, referirea putând viza la propriu numai afluentul Dorna, care în spre punctul de vărsare, mai depărat, își desenează clar, prin Pas, cu prisosință, această formă de arc.

O înflăcărare frumoasă, care-l amuză prin geografia originală pe inginerul cunoscător al locurilor, încât acesta să pună la bătaie, din mers, o carafă de vin, de îndoit cu „borcut”, și să-l încurajeze, pe cel ce relatează, aproape convins și el, să nu lase deoparte nici un amănunt din ceea ce-a mai urmat, prin lungimea zilei. De fapt numai două episoade, care-l au erou pe deținătorul pistolului, ce-și asumase și rolul de principal investigator. Hazardat singur pe un colnic, de unde o cotitură care umplea orizontul îngăduia o privire în vreo trei zări, peste văi, intrase primul în posesia unei informații, dând nas în nas, într-o strungă de stânci, cu un paznic silvic răspunzând de vânat, conform căreia în drum de o zi conformația terenului nu poate surprinde prin nimic diferit de ceea ce a putut încânta privirea până aici, iar ca urme de vreo zidire veche, altceva n-ar putea surveni, în afară de câteva porțiuni dintr-un drum de piatră construit de austrieci prin secolul XVIII – stricate, doar ruini de ruini. Motiv ca lângă un izvor să se ia decizia de a se face stânga-mprejur, nu înaintea unei ospătări frugale din ce s-a adus, niște chiftele reci și puțin cârnaț de mistreț, o ceapă-două, după care el se lasă răpit dulce de un furișat somn, lângă un tufan. Din care se smulge nu după mult timp cu un răcnet, ca mușcat de un șarpe, situație în care s-ar mai fi aflat de câteva ori, e drept, noaptea, își va aduce aminte. Acum, datorat unui vis, un coșmar. Îngrijorat, s-a văzut în una din odăile din castel și din ceață, prin lumina lunii, unde se închegau

din neant aievea cele „trei femei tinere, din lumea mare, după ținută și veșminte”, din carte, două brune, cu nas acvilin, și o blondă „cu părul de aur” – și, după ce se repede, dintr-un salt, până la căruță, de unde se întoarce cu biblia „britanică” sub braț, găsește un alt chip de a reda, acum el, scena, alegând aceste fragmente: „Nemișcat le priveam printre gene, pradă unui sentiment de deliciu agonizant. Tânăra blondă se aplecă peste mine, de-i simțeam respirația”; „Își arcui gâtul, lingându-se de fapt pe buze ca un animal”; „Atunci se opri și am putut auzi cum îi plescăie limba între dinți și între buze și i-am simțit respirația fierbinte pe gât”; „Pielea gâtului îmi tremura (...). Am simțit înfiorându-se de atingerea moale a buzelor locul prea simțitor de sub ureche și mușcătura fierbinte a doi dinți”. Și, ca o încoronare, a cocteilului de citate, sau pentru mai multă voie bună, îi ia din mâini tomul și reia fostul lui ortac, cu o altă intonare, această spicuire, de grație: „Simțeam o perversă și arzătoare dorință de a fi sărutat de acele buze roșii”; „sufletul meu din adâncuri și simțurile pe jumătate stârnite luptau să răspundă chemării”. Dar, ca hazul să fie și mai în floare, e ales încă un fragment, a cărui sâmbure epic probabil declanșase în vis clipa de tensiune maximă precedând răcnetul ce fusese repetat de păduri: „Cea bălaie își clătină cu cochetărie capul, pe când celelalte două o îmboldeau: – Du-te tu. Ești prima, iar noi te vom urma; e dreptul tău să începi”.

Amândoi vor trebui să regrete că n-au avut parte și ei de evenimentul unic al lansării plutelor, în legătură cu care cel mai avansat cu lecturile dintre ceilalți doi, care și-au petrecut prima zi de aici pe lac, ține să-și regăsească un statut excelând prin a dezvolta un amănunt dintr-o mărturie de epocă, a cuiva, înfățișându-l pe autorul *Hanului Ancuței* călător pe o plută, cu mai mulți mânăuitori de condei ieșeni, pe *la toance*, jucând, imperturbabil, pur și simplu șah, ca să fie întors totul în miraj literar românesc. Un exemplu despre cum, în concepția și practica marelui moldovean, un scriitor „se documentează” în orice împrejurare, în vederea unor scrieri noi, sau permanent, fără a o afișa. Parcă abia ieșit din lucrul, de numai două săptămâni, la minunea care va fi acțiunea polițistă pe valea Tarcăului a Vitoriei Lipan, „meșterul cu fruntea aburită” s-ar fi aflat cu acel prilej, doar urmărind, concentrat, mișcarea figurilor de pe tabla cu pătrate, în legănări, și aruncând rar câte o privire spre un pâlă de arini, ori o casă văruiată albastru, de pe vreun deal; pentru ca, după un timp, când toți cei din respectiva excursie vor prezenta redacției unei reviste câte o însemnare despre traseu, lucru solicitat anterior, relatarea lui scrisă să fie cea mai exactă, mai bună, mai plină de inedit.

Și vor răzbate, dematerializat, și alte irizări, dintre care o a doua cină, ca de bun-rămas, mai curând ojină, îndată după o ploaie zdravănă, care a impus o împărtășire frugală drept sub acoperiș, în podul cabanei – deoarece în odăile se jos, inclusiv în mansardă, trebuia să fie găzduiți mai mulți funcționari silvici veniți intempestiv, sub rucsace, murați bine – numai cu niște caș și urdă procurate în acea zi, proaspătură. Reușiseră după o noapte cu o altfel de ploaie, de stee, ca niște focuri de artificii răsturnate, și o dimineață de aruncări cu pietre lătăușe în ce a mai rămas din hait, niște ochiuri de apă, să întâlnească nu una ci trei turme de oi, și să-i surprindă în zdroaba ori lentoarea lor pe bacia din două stâni, printre putini ori lângă o căldare unde laptele era pus la fiert, pentru jintuit, dintre care unul îi cunoștea, astfel ca subiectul unic al runde când discuțiile trebuiau să exceleze din nou printr-o notă de reflexiv, cum inginerul, un curios din fire, cu morbul cititului, ținuse să-i onoreze iar cu prezența, să fie inevitabil și despre „Viața păstorească în poezia populară”. Și se trăsese și o spaimă la jocul fulgerelor, fiindcă cerul se umpluse de atari trasoare de foc, în timpul cărora li s-a spus că o vâlvătaie căzuse pe un „botei” de „sterpe și pe un băietan ce le mână spre un pârâu, amănunt de natură de a aduce sub un reflector, în mod inevitabil, motivul capodoperei poeziei populare, în mod inevitabil pe cel al „înlocuirii elementelor ceremoniilor funerare țărănești cu elemente sau obiecte cosmice”, după un etnograf ca Brăiloiu, în care moartea („mioritică”) nu e rezultatul unei pismui ori unui conflict de transumanță. Procedea de înlocuire care-i pus cel mai bine în evidență de varianta culeasă și analizată de Ovid Densușianu, *Ciobănașul*, în cartea amintită, cu tâlcurile toate, trimițând la un strat mai vechi – conform unui elev al acestuia, „anterior adaptării sufletului daco-roman la valorile creștine”. În locul motivului celor trei păstori, aici versul formular „Foaie verde de trei flori”, și tot în partea de început, în versul doi, întrebarea „- Un-ți-a fost moartea să mori?”,

urmată de versurile: „- Sus în vârful muntelui, / În bătaia vântului”; atâtea, de ursită, semnalizări. Ca la a treia întrebare: „- Și de ce moarte...?”, răspunsul, „- De trăznet când a trăznit”, să fie și-n legătură cu ideea de destin, desigur.

Căruța va fi gata de plecare, adusă mai în jos de hait, cu țăranul potrivind scândurile ca lavițe, când principalul vorbitor din nou, cel care va deveni peste câțiva ani, de nevoie, un lector la o catedră de Marxism, blazat, încă nu va fi epuizat pe fundalul munților trecerea în revistă a tuturor glasurilor dintr-un altfel de ritual sau dintr-o altfel de nuntă – ale plânsului universal după păstorul mort: păsările ciripind, ca bocitoare; ploile, ca răspunzătoare cu scăldatul trupului părăsit de suflet; luna care răsare, cu „împânzitul”; soarele, cu pusul în mână a lumânării; trei brazi, care se vor răsturna deasupra, cu îngroparea; și, cu plurisemia lui, fluierul. Un fluier, care se chiar auzea.

De aceea, înainte de a urca în trăsură, volubili, ei vor mai întârzia o clipă în cadru, ca pentru o fotografie de grup, cumva îngândurați, apoi cel cu aparatul de fotografiat, cu care se luaseră câteva imagini și mai înainte și din care nu se va ști dacă se va alege ceva, i-l va chiar pune în mâini omului cu biciul, învățându-l în prealabil cum să apese pe un arc. Vor întârzia sub un zbor de găi mari, peste cruci de brazi verzi, pentru a se face nevăzuți din cercul depresiei de aici, definitiv. Cum, interesant, definitiv, schimbări din economic, din tehnic, vor decide și ieșirea din uz a plutăritului în vecinătate de izvoare, după nu mult timp, dispariția și a haitului, lacului, din fostul mic punct citadin montan. Ceea ce se va mai putea ști va fi că ei vor coborî numai în număr de patru, căci viitorul absolvent al Institutului timișorean, care va trebui să-și continue măsurătorile poetice, practica de încă vreo două săptămâni, doar îi va conduce pe fâșia de drum forestier, urmând să se întoarcă înainte de căderea serii, la bază, singur, pe jos, fără nici un gând.

Se îndârjesc să se salveze toate aceste elemente ale unei secvențe ca de o comuniune de taină, ori își cer o reconstituire cât va putea fi ea fidelă după un car de ani, cu atât mai mult cu cât, în privința altora, într-o memorie care le-a păstrat, fără ca nimic să le clatine ori estompeze, factori inexplicabili vor face să se producă în memorie un soi de avarie, cum un film s-ar fi rupt instantaneu. Respectiv, să nu se mai aleagă nimic din cum și-au omorât vremea la întoarcere exploratorii ori analiștii literari de ocazie, câți au mai rămas, așezați față către față, doi câte doi, pe câte o scândură, ca inși ce au a-și vorbi nu mai puțin decât la dus, episod la fel, pe jumătate, consumându-se noaptea, odată ce caii au simțit apropierea de drumul principal și au pornit, chiar dacă terenul urca puțin, prin stânga micii mănăstiri din Fântânele, la trap. Unul din componenții grupului mai restrâns, căruia i se vor întâmpla acestea, va face descoperirea în cauză, oarecare, după vreo trei decenii, când va fi solicitat de o revistă de turism să scrie ceva despre o călătorie în munți, și el se va întreba dacă se va fi făcut un popas, și la întoarcere, la Regele Brazilor, pentru a fi admirat copacul monument al naturii, după obicei, în momentul când acesta s-ar fi aflat în stânga lor, sau dacă o imagine pe care o deține, de sfeșnic cu brațele poleite de aurul lunii, provine, e o achiziție, de mai înainte, sau de mai târziu.

Nu-și va aminti nici cum s-au despărțit la sosire, care trebui să fi produs tot în fața primăriei, în zori, fiindcă de aici trăsura avea să o ia pe strada ei cu despletiri în vreo trei ulicioare, spre o margine unde țăranul și cel care-l angajase își aveau casele în două grădini învecinate. Dar un lucru era clar: că toți au ajuns cu bine pe la casele părințești. Va urma apoi și reînceperea anului de învățământ, când viețile fiecăror, despărțiți prin vreo cinci ani, ca vârste, aveau s-o ia spre alte despărțiri, felurite ca și orașele școlilor lor începuturi toate de drum. Și întâmplarea va face ca în componența din durată în care au fost în aceeași lucrare, în periplul care i-a interferat cu peripețiile unui avocat venind din Londra pentru niște tranzacții imobiliare, căruia la plecarea spre munți, din orașul unde a dormit peste noapte, i se dăruiește o cruciuliță să-l protejeze de duhuri rele, după ce e întrebat: „Știi unde te duci?”, într-o aceeași unitate de loc și timp, să nu se mai regăsească niciodată.

Întâi și întâi, pentru că, pe doi dintre ei, cel cu varianta locală a *Mioriței* nu se va nimeri să-i întâlnească și-n vacanțele de acasă, dacă altundeva se vor mai fi ntâlnit. De aceea, mai estompați. Fiindcă se vor stinge și unul și altul, din viață, printr-o vrăjmășie a sorții, tineri, fără familii, în nici zece ani. Această tristețe. Primul, Leon, cu studiile făcute în București, și un

farmec înăscut al spiritului camaraderesc, dăruit cu sarcasm și umor, ușor histrionic, și un răzbătător, ivit printre ai săi doar de vreo două ori în perioadă de concedii, dar și victimă a unei boli ereditare, care îi va afecta sistemul ganglionar, neiertătoare în epocă. Iar al doilea, după acte de bravadă, într-un elan juvenil, la Uniunea Tineretului Progresist, cu studiile într-un oraș industrial, poate neduse la capăt, ingineresci, și o altă decizie luată temerar, dar pe baza unui plan de acțiune greșit calculat, într-un contratimp al relațiilor dintre comuniștii români și cei ai lui Tito, de a trece Dunărea, cu alți câțiva studenți, în Iugoslavia, clandestin, de fapt înot, sub risc de moarte de glonț, terminată cu capturarea de către grănicerii sârbi, extrădarea și condamnarea, în țară, la închisoare, urmată și de o grațiere parcă, pentru bună purtare, sau tinerețe, se va alege repede cu o boală și el, consecință a detenției, și același final.

Nu se va putea ajuta, chiar și numai pentru a-și satisface o curiozitate, ca să revii la firul poveștii, nici cu cel de al treilea ins din tetradă, care își va face din citit chiar un mod de a fi, prin a aduce eventual vorba despre „cartea-ghid”, din memorie, în ordinea evocării și altor lecturi din ani de după război, ori de formare, cum, prin drumul ales în viață, ei doi se vor întâlni, în diverse împrejurări. Totuși gândul de a recupera ceva, fie și de amorul artei, din *veriga lipsă*, îl va urmări, la întoarceri nu numai în trecut. Și când într-o zi de după vreo patruzeci de ani un prieten străin, francez, critic și istoric de artă venit într-un „schimb cultural”, îi va propune să i se asocieze într-o călătorie, cu mașina, la mănăstirile cu pictură exterioară Voroneț, Sucevița și Humor, pentru a da împreună curs unui proiect mai vechi, i se va alătura cu un entuziasm și din aceeași nădejde, de virtual recuperator al unui miraj.

Compania va fi agreabilă, oaspetele e la drum cu soția, muzeografă, contaminată puțin și de jurnalism, originară din Alsacia, și cum sunt inevitabile raportările la același roman, un best-seller pentru atâtea generații în lume, care le este și lor cunoscut, cu începutul și sfârșitul plasate în Carpați, nu va fi greu ca în discuțiile diverse, pentru tot tacâmul unei călătorii inclusiv de agrement, să fie reeditată o asociere la drum și a fostului critic de teatru irlandez care în tinerețe studiasse matematica, descendent din romantici, interesat de macabru și în alte scrieri, mai ales nuvele, mort în 1912. Discuții toate, care, dacă le-ai rezuma, ar sta sub un singur semn, foarte drag oaspetelui, ca o cheie nu doar pentru chestiuni de literatură: din expresia *trouver un truc*, o vorbă a lui, repetată în tot felul de situații – putând oferi un răspuns fără probleme și unor întrebări sau controverse mai vechi, despre care i se va relata. Bunăoară în chestiunea unor potriviri, similitudini, dintre peisajul (de) străbătut, care solicită, în legătură cu care sunt exclamații, și cel doar descris. Sau a faptului de a se fi recurs, în plăsmuirea unui personaj de ficțiune, la un personaj istoric, luat ca pretext sau plecându-se de la o singură trăsătură de caracter – a cruzimii. A găsi o stratagemă, un truc, cuvânt, în franceză, provenind din provençală, care la rându-i îl ia din latina populară, *trudicare*, cu sensul de *a împinge*, dacă nu din primele zile ale lui Adam pe pământ, și în engleză dă cuvântul *tryck*, însemnând și *căruță*.

Dintr-un lanț de posibilități, este ales, astfel, un delatiu legat de folosirea excesiv, în carte, acum într-o altă traducere, pentru un plus de enigmatic, a cuvântului *slovaci*, uneori pentru colorarea unui tip de lucrători cu țapina, în munți, alteori a unor chiar coborători din Boemia, neguțători pe Dunăre, când nu doar țigani, sătrari, din francezul *bohémiens*, trăind la marginea legii, buni de folosit și în afacerile tulburi ale personajului satanic principal, odată aproape confundați, voit, cu o lume pașnică, întâlnită prin gări, în care să-i recunoști parțial pe sași. Căci, cu aceste caracteristici: „Unii semănau întocmai cu țăranii de la noi, sau cu aceia pe care i-am văzut în Franța și Germania, cu scurteici, pălării rotunde și pantaloni făcuți în casă”; „Femeile erau frumoșele, când nu le priveai mai din aproape, dar le dezavantaja talia (...). Aveau mari mâneci albe, de toate felurile, și mai toate purtau cingători late, cu bete, care fluturau ca veșmintele balerinelor, însă, desigur, cu fuste dedesubt”. În acest ultim citat, descrierea întorcând un surâs și migranților de la Ind; dar și mai decis în altul, aproape o paradă de etnografic, privind numai regnul bărbătesc: „Slovacii erau cei mai ciudați dintre toți și mai sălbatici, cu pălăriile lor mari de cow-boy, cu pantalonii bufanți, de un alb murdar, cu cămășile de în alb și cu cingătorile enorme și grele de piele, late de o palmă și ținută cu alamă. Purtau cizme înalte, cu pantalonii

băgați în ele, aveau plete negre și mustăți groase; „Sînt totuși, după câte mi s-a spus, neprimejdioși și mai degrabă sfioși”.

Și va mai fi ceva, demn de pus în pagină, de salvat, inclusiv cu o stimă pentru un merit care irlandezului i s-a reproșat, mai ales în ani de ateism mult, când fondul de superstiții din credințele populare era una din rușinile „trecutului blestemat”. Prietenul de pe Sena e un om mic de stat, înălțimea capului întrecând cu puțin înălțimea volanului mașinii, și nu va observa la timp, în asfaltul de dată relativ recentă, lucrat la normă, o spărtură, să-i spui, dacică, aducând cu o umbră pusă de un copac. Și în consecință va lovi brutal, sonor, cu dedesubtul bolidului său Citroen, dotat cu praguri foarte joase, pentru viteză și așternere cât mai silențioasă la drum, de-a dreptul cu baia de ulei, vitejescul prag, sau cu vreun alt organ vital, dintr-un aliaj care nu suferă cârpeli ori suduri. Un ghinion, căruia pentru început i se putea veni de hac prin înlocuirea cailor-putere occidentali, pentru tractarea, târârea marelui rănit de metal până la o pensiune din preajmă, unde se va putea rămâne peste noapte. Pentru ca a doua zi, după găsirea unei odăi de dormit peste noapte la un merciolog din Cooperația de consum, cu un balcon dând spre munți de jur-împrejur, când vreo doi șoferi ingenioși vor confecționa chinuit un dispozitiv din sârme și lemn, care să asigure o șofare prudentă, blândă, până la un prim atelier auto, de pe celălalt versant al munților, să se poată constata că locul în care s-a produs accidentul a putut fi chiar locul („Ești grăbit astă seară prietene!”) unde personajul din roman părăsește diligența pentru un drum în necunoscut și al groazei.

Surpriză, pe care autorul încă de pe acum al unei cărți despre sculptori români, Brâncuși în principal – pe care o redactează direct, secvență de secvență, din mers, ca un jurnal de bord, după un program stabilit, ingenios, un alt al său „truc”, vorbind și de niște „motive gravate”, seme cu zecile, de breaslă, „care împodobesc casele tradiționale” (fațadele) în spre Câmpulungul Moldovenesc, și unele amintesc, „prin simetria pronunțată a geometriei lor”, de „formele” lucrate de autorul Păsărilor măiestre, „mai cu seamă în socluri” – o va confirma și acolo. Și anume, într-un capitol datat „Bistrița, 28 VII 1994”. Cu acest adagiu: „Poate că de data asta ar fi mai bine să nu mai facem glume pe socoteala contelui”.

Cu defecțiunea reparată, pur și simplu prin înlocuirea piesei cu o alta nouă, după demersuri și trambalări, vor fi dejucate orice alte posibile grozăvii, ca printr-un recurs magic la o bucată de anafură pentru ținut la respect strigoi. Și fiind lăsate pe rând, în urmă, o frumoasă urzeală de serpentine urcând spre Mestecăniș, o biserică din Iacobenii ca un chivot de icoane, zveltă și muzicală, cocoșele, două, impunătoare, în dreapta, pe cer, de cămilă mergând în sens contrar, ale Pojorâtei, obiectivul va fi atins, al adăstării în liturghia albastră de la toate mănăstirile minuni amintite. Respectiv, a Judecății de apoi, cu Hristos pe tron, unde toate registrele „sunt dominate de o mișcare de jos în sus”, și Arborelui lui Enisei, unde filosofii, poeții, istoricii, matematicienii și dramaturgii antici geți spun împreună cu sfinți subțiri, stâlpii creștinătății, „Cu adevărat unul Dumnezeu ne-a făcut pe noi”; a Scării virtuților după Ioan Scărarul, cu falfăirea ei de aripi îngerești, nu numai căderi de draci, și a tronului Sfintei Marii, Bucuria întregii lumi. Ca apoi oaspeții să-și continue singuri drumul – pentru o îndreptare nu pe apă, ca un străbun al unui ostatic francez la englezi Ronsard, spre soare apune, ci, pentru încă vreo lună de „Est”, cu o nouă abatere, prin orizont slav, spre Chiev, unde au de văzut alte ilustrări de „Bizanț după Bizanț” – spre București. Cu alte cuvinte – proiectul fiind atins, și despărțirea de vorbitorii în limba Pleiadei producându-se în Suceava – întoarcerii acasă revenindu-i un alt traseu, iluminat nu mai puțin, cu trenul, pe sub muntele Oușorul și prin mai multe Ilve, în lungul Someșului, un timp, fără nici o peripecie cu inexplicabil ori irațional.

* * *

Va fi complimentară însă și o altfel de traversare prin „pas”, cu bătaie mai lungă, de astă dată într-o într-un grup numai național, format din vreo zece scriitori locali, dar și din bibliotecari, cu un microbuz urmat de încă o mașină, mică, alcătuind o caravană transportând, inter-cooperare între instituții de profil, și gest confratern, o donație de cărți către Basarabia, în principal „clasici

români”, din care va face parte și el. Călătorie, cu un rost de câte un scurt popas la Mănăstirea Neamțului și în Iași, relaxant, căci vreo doi-trei, înarmați și cu niscaiva sticloante umplute cu țuică, din care una destupată, ce-i va transforma în niște stegari din *Nunta Zamfirii*, vor cânta și o vor petrece din mână în mână, spre mai și gustat! – unul din cântece suferind doar schimbarea unui nume de provincie cu altul, chiar exprimându-i, prin versurile: „Basarabie frumoasă / pregătește-te mireasă, / Că-ți aducem pețitori / Steagul nostru...!”: „Transilvanie”, cu „Basarabie”. Și când porțiunea de drum cu atâtea ispitiri, din șes până la munți, familiară, din primele ore, cum și cu varietatea de alte tehnici pentru omorât, într-un elan specific, timpul, ca ascultarea, de pe un CD, a unei liturghii compuse de un mediatizat călugăr mistic rus, într-un ritm lent, ca un fum de tămâie, nu se va bucura de vreo surpriză neplăcută, încât să încapă vreo glumă despre vreun obligatoriu, scadent tribut de plătit. Se va sustrage dintr-un somn numai cuvântul „graniță”, rostit alb, pentru o fugire a privirilor pe cadranul ceasului de mână, apoi accentuându-și o demnitate în legătură cu întrebări despre momentul când se va ajunge la Prut, unde la vamă ar putea apărea probleme cu însăși conținutul pachetelor umplând intervalele dintre scaune, până-n plafon, poate o confruntare cu o nevoie de noi aprobări, după niște zvonuri, dată fiind și orientarea rusofilă a guvernanților etapei, de după desprinderea din fosta Uniune cu seceră și ciocan.

Ca la calea întoarsă, să se mai spere în vreun noroc mnemotehnic, sau artificiu, care s-ar putea dovedi lucrativ. Dintr-o nostalgie sau în vederea acestui experiment, să-i sui spui ludic, fostul asociat în prima excursie de grup, din munți, își va alege din vreme un loc la geam în partea stângă, dinspre mijlocul drumului, ca după lăsarea, pe mâna dreaptă, în urmă, a unei văi ducând spre comuna Cărlibaba, de pe Bistrița Aurie, când încă mai urci, și după căderea serii, râul în prefirări de pe sub vârful Măgurița, al Tihuții, să scapere cumva și-ntr-o altfel de noapte, de sub aluviuni de aluviuni. În interiorul microbuzului, unde lumina de neon va fi redusă la minim, ca unii să poată și dormi, condițiile nu vor fi totuși din cele mai prielnice unei concentrări maxime, pentru o valorificare atentă, ori observare, a oricăror cotituri de drum sau poieni; scăldări ale razelor lunii în aceleași unde, sparte de pietre, repezi; iviri ca din neant, a unor case de lemn, cu un mic balcon, ale unor pădurari, de închiriat peste vară, cu ceva cunoscut. Între altele, și conversația câtorva care nu se vor lăsa învinși de monotonia drumului, cu elemente și de anecdotic, despre un Colocviu, alt obiectiv al deplasării din care se vine, consacrat unui centenar „Liviu Rebreanu”, combinând comunicări scrise datorate atât unor „moldoveni” cât și unor „ardeleni”. Cineva, despre geneza *Pădurii spânzuraților*, altcineva despre cum fostul președinte al Societății Scriitorilor Români dormea diminețile și scria noaptea, o paralelă între sărbătorit și C. Stere. Comunicări, dintre care una i-a aparținut.

Divagații ce-i vor răpi, la intervale, atenția prin referirile și la o altă temă care a captivat, și anume dintr-un vis de tinerețe al „părintelui romanului românesc”, când acesta își propusese să cuprindă, într-o formulă de frescă în mai multe volume, mișcările de emancipare socială și națională, țărănești, din toate provinciile, dintre care nu erau excluși nici cei de peste Prut. Vis, într-o întâlnire cumva și cu epopeea nescrisă a transhumanței, unde să vezi și lansările spre Galați și Nistru, cu turmele, inclusiv din perimetrul rodnean, după cum și să nu tacă, iar, din nou, gura oiței bârsane.

De aceea, reușita, câtă va fi, va fi numai cu o coborâre, prin gânduri, cu vreo cincisprezece ani în urmă, la o călătorie anterioară, cât pe ce să fie uitată, situabilă nu mult după căderea Zidului Berlinului, în orașul unde fusese proclamată prima dintre Unirile din 1918, când trecerea prin vama Albița avea să fie echivalată, pe bune, cu o trecere peste un *pod de flori*, expresia care se încetățenise, din zori de ieșire dintr-o altfel de amnezie. Atunci traseul, la dus, fusese pe la Lacul Roșu și Piatra Neamț, dar întoarcerea tot pe aici, e drept nu mai puțin abstractă. Desigur, într-o asociere cu alți entuziaști, o adevărată oaste, vreo treizeci de suflete, de fapt deputăție, într-un autobuz, mulți dintre componenți, de vârste mai mari, în principal literați, unii suficient afirmați la nivel național, cu cărți și titluri, sau redactori de reviste și edituri, dar și alte figuri cunoscute, dintr-un oraș universitar, mai mare. Astfel vreo trei pictori, tot pe atâția muzicieni, un director de filarmonică, doi istorici, dintre care unul programat cu o conferință la o adunare publică într-o piață, și un mănunchi de actori și actrițe, în gând cu un act din *Apus de soare*, care era prevăzut

pentru îndată după dezvelirea, pe o „aleea scriitorilor”, a vreo două busturi de mari condeieri români, ca parte a unui spectacol în aer liber.

Manifestările, la care se mersese și se participase, vrându-se cu semnificații multiple, onorând de minune, în climatul politic internațional dat, o inițiativă a unor conștiințe înfiorate, despre care se spusese lucruri ca dintr-un izvor ce decisese cândva substanța poeziei rugă a lui Al. Mateevici, în revista chișineveană, de gând curat, „Literatura și Arta”: instituirea, în țara abia ieșită din marele stat opresiv artificial sovietic, a unei *zile*, pentru toate inimile și profesiile, a *limbii române*. Cadru de importante sublinieri și gesturi, parcă prefațări ale unor evenimente de vreo răscruce, în care se află printre invitați și figuri mai răsărite bucureștene, unii demnitari, alții academicieni, dar strălucesc de o bucurie și poeți cu profetic, dăruți, băștinași, ca un Grigore Vieru sau o poetă cu un glas de tribună, cordiali, primitori și în casele lor dar și aplaudați în săli, cum și un prestigiu filologic în Universități din Apus, originar din spre Hotin, venit într-o vizită, din Exil, ce vor fi ca-ntr-un ceas și al propriilor împliniri.

Dar dintre numiții cândva „ingineri ai sufletului omenesc”, gazde sau „pețitori”, trecând într-un prim-plan al momentului auroral, schimbând ștafete de cuvinte la vreo întâlnire cu elevi și profesori, în vreun liceu, sau la recepții unde-i prezent și mai-marele „țării” surori, putând fi avuți dinainte mult mai mulți. Ca în deplasările în teritoriu, ori din versul lui Alexandru Pușkin: „Prin Basarabia colindă...”, la o mănăstire cât un sat, alta decât Căpriană, cu icoane pe lemn vechi și mari, rarități, ori la o casă de creație în jurul căreia se dezvoltase, după modelul unui Perdelkino de lângă Moscova, cu partea ei de romantism nu numai de colectivism, o adevărată mică vraiste de căsuțe proprietate personală, ale unor prozatori, epigramiști, traducători, autori de cărți pentru copii, dar și artiști diverși, una un atelier de măști, a unui taciturn tandru și reflexiv, ca o expoziție, în lut, de caricaturi, mai curând tandreți. Sau dintr-o primă luare de contact cu palatul fermecat de sub mări, care sunt pivnițele și cramele, adevăratul oraș subteran, ca pentru apărări antiaeriene, de la Cricova, prin care te deplasezi cu autocarul pe străzi cu nume de soiuri de vinuri, unde înaintea unui popas pentru cântăriri de arome îți sunt arătate nu numai halele largi cu sticle de șampanie, fostele „soietskoie șampanskoie”, puse la maturatie, ci și un separeu în care sunt păstrate capturile de război ale Armatei roșii, de la sfârșitul celui de al doilea război mondial, din „colecția Göring”; și un altul unde, în prezența lui Hrușciiov, astronautul Gagarin ar fi fost sărbătorit la întoarcerea glorioasă din primul zbor „cosmic” în jurul pământului.

Popasul pentru estimări de arome și soiuri, din această greu de repetat aventură, cu schimbări de cărți de vizită, nu doar volume cu dedicații scrise printre mari butoaie, recomandându-se mai mult decât unei simple menționări. Petrecut într-o încăpere nu largă, în care se stă pe niște trepte ca de miniatural amfiteatru, umăr lângă umăr, și cântând, jovial, cântecul cu versul „Steagul nostru trei culori”. Ritual cu paharele conținând, umplute pe jumătate și pe sfert, o tămâioasă aleasă, și versurile cântecului repetate, pe mai multe rânduri, în credința jucăușă că astfel e răsplătit zelul unei femei tinere cu ten măsliniu și ochi albaștri, care toarnă dintr-un furtun, iar și iar, până când unul dintre însoțitori, amuzat, îi șoptește altuia, de lângă el, mai puțin cântăreț, să le transmită coriștilor, de la ureche la ureche, discret, că virtuala hangiță-crâșmăriță care le împarte și surâsuri, e ucraineană.

Și o proliferare de imagini și umbre, în noapte, pe un ecran al minții, dar și pe fundalul peisajului fugind în urmă, de-a lungul drumului, dincolo de geamuri, de fizionomii, dintre care multe, trebuie să realizezi cu o tristețe, în viață nu mai sânt. Prin vreun deceniu doar, să crezi că un tur de forță al unei mitraliere. Cu din toate profesiile amintite, și condeieri, cum și slujitori ai Taliei, dintre care unul îl imitase, în interpretare, pe un inimitabil Calboreanu, cu tirada din finalul actului trei al piesei lui Delavrancea, cu înșiruirea de nume, o poezie singure: „bătrânul Manuil și Goian, și Știbor, și Cânde, și Dobrul, și Iuga, și Gangur, și Gotcă”; „Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur”.

Își va aminti în acest context și de ceilalți doi parteneri din prima călătorie într-o echipă, rămași în viață, cu care se vedea din când în când, căci locuind în același oraș, și care din păcate de asemenea îngroșau acum un cortegiu de umbre. Atât primul dintre Ioni, care susținuse, la urcare, ideea că autorul lui *Dracula* nu s-ar fi condus în descrierea locului acțiunii după exemplul

autorului *Castelului din Carpați* numai pe bază de lecturi din biblioteci și muzee; cât și cel care rămăsese, la întoarcere, să-și încheie stagiul de student în practică, îndrăgostit de păduri, un inginer nu peste mulți ani promovat în demnități silvice de conducere, răspunzător într-un timp cu probleme de vânatoare dintr-un grup de județe, de aceea înmormântat, plâns de ai săi, într-un cimitir subt ploaie, cu pălăriuța de teren specifică, pe cap, verde, parcă strângându-i puțin fruntea, și care în tot timpul serviciului religios de prohod îi va sta înclinată spre ochii închiși.

Și se va mai îmbia o posibilă accepție, ademenind, întorcând iar la cartea cu cariera ei fabuloasă, după care s-au făcut mai multe filme, pentru feluriți moraliști un scandal, privind credințele în spirite de răposați, în strigoi. În legătură cu care un temerar să poată dizerta, fără complexe, despre recursul sinistru la hrănirea cu sânge tânăr, a personajului cu o viață de vreo cinci veacuri, și a sinistrelor lui asociate, în trama cărții, femei frumoase, dormind în sicrie, ziua, moarte, și noaptea zburând, cu cântări viclene ca de zâne întrupate din stropi de ceață și raze de lună, într-un loc numite ursitori, ca despre o simplă metaforă, în ultimă instanță o replică la teorii despre transmutări în alte existențe, iluzii de un alt avatar.

Dar ieșirile în munți, din josul văii, vor fi nenumărate, frecvente, prin verile cu vacanțe în locurile familiare, familiale; ținând de firesc. De altfel, rezezirile, mai nou, „la verde”, „la brad”, în de-acum așezată, rodată eră de poluări, când aproape nu va fi casă de surtucărime care să nu aibă o mașină proprie, vor ajunge aproape o modă. Dacă nu până la un punct de referință „hanul din Fântânele”, atunci numai ceva mai jos de Tihuța, pentru înșirări, în duminici, grupuri-grupuri, pe „procuțuri”, pe iarbă, prin fumăraie și cu beri, la un grătar, de prin toate satele. Spectacol din duminici; și ca orice modă, cu șansele lui de perimări. Chiar cu semne care vor putea fi descifrate în interesul tot mai mare, prin ani mai recent, pentru făcut nunțile nu acasă ci la pensiuni și restaurante, sau pentru sărbătorit, la intrarea lor în pensie, cadre didactice, mese festive cu prilejul împlinirii unei vârste. Proveniri toate, oricât de prozaice, din conformația reliefului, mutată, să și bravezi, în sfere rarefiate, prin cărturari. În vorbiri de „un sentiment al spațiului”, un „plan ondulat infinit” și un „destin care-și are sușul și coborâșul”, în „ritm repetat”, căruia o civilizație patriarhală doar i se conformează. Sau, dintr-un alt plan, cu retragerile spre înălțimi, de prin lunci de unde vin succesiv amenințări din partea unor alte înjghebări sociale, alogene, sub blestemul captat de latini în dictonul „homo homini lupus”; și re-coborârile, cu vetrele, treptat, spre văile cândva grabnic părăsite, sau numai abia ieșite de sub unde sarmatice – conformări, și ele, unui „stilistic” tipar.

Și va mai fi și acest șiretlic, ca un epilog, doar al ambianței; pe care parcă l-ar fi pus la cale ea. O posibilitate ivită, implicându-l pe cel care-și amintește, de a se mai da „o fugă până sus”, poate și pentru reîmprospătat câteva noțiuni, denumiri, căutată, de inventar comun, din topografic, din faună, floră, doar cuprinse de-un somn. De astă dată, chiar cu un interes. Prilejul se ivește după o participare la o sărbătorire anuală în centrul de județ, la care se venise răspunzându-se unei invitații oficiale, așa cum se venea și din străinătăți, în principal mai mulți sași din Germania, în frunte cu câte un președinte al unei organizații a celor care sunt originari de aici, foarte activă. Și când un nepot, fiu de frate, și el posesor de un autoturism, cu o profesie care presupune o mai bună cunoaștere și a muntelui, de medic veterinar participant la acțiuni de recensământ în domeniu, e bucuros să poată fi de-ajutor și prin luarea unei aluri de expert ori sociograf, diligent. Nu mai trebuie să intre în joc – dincolo de plăcerea unei intercomunicări ca-ntre rude, cu amintiri, chestionări, anecdote, despre părinți și copii și urmași, puneri la curent binevenite – decât o artă a simulării unei posturi gazetărești-reportericești, găsită verosimilă, însoțită de opriri, și de reporniri în viteza-ntăia, și cu notat câte ceva într-un carnețel. Un experiment.

Deci notările scurte, țărui de care să te prinzi îndată după întoarcerile în fața unui calculator, de acasă, cu chef de scris. Telegrafice, de genul: „acum după cazarmile făcute de unguri începe Tiha”, „În față, din sat, vezi Oala”, „E lăsată în urmă antena de televiziune de pe Heniu”, „Apare dâmbul «la Roșu», din care se intră în Tureac”, „Aici pădurile coboară în sat pe ambele părți”, „Va urma după o serpentină drumul mai vechi, de căruțe, altul, spre Colibița”. Și

„Vine «la regele brazilor!»”. Un loc, un perimetru pentru care o fâșie din drum se desprinde și face o buclă la dreapta, pe unde e de semnalizat și de oprit puțin, vezi-bine, prin mijloc de zi însorită, largă, cum ai pune un pas în întuneric, ori s-ar insinua un arc peste timp, chiar anulează ceva din prezent, și numără altfel viteză și pietre kilometrice. Ca teren, neschimbat. „Pe una din pietre vezi cifra 104”.

Evident, călătoria aceasta nouă, de alt mod de ridicări în plan, și de plăcere, nu va trebui considerată ca fiind și ultima, așa cum urcarea spre Dornișoara, în formație de cinci, de sub un moloz de timp, fusese precedată de cel puțin altele două, de prin copilărie, numai bucăți de viață, pentru că un proces de integrări și desprinderi, transfer, intercomunicări, nu-i nicicând încheiat. Dar ea se vroia sub o răspundere aparte – a vedea totul cu ochi măriți, și în acest punct! Bunăoară, de lărgime care își amintește, și unde molidul monument al naturii doborât de un trăsnet, cum s-a tot vorbit, și el a stat. Căzuse întâi în drum, sau fusese tras aici, ca apoi să fie dat la o parte și lăsat multă vreme să-l spele ploile, ceva mai jos sub șosea, pe iarba coborând până-n râu. De unde se salvează, în loc de o mică lumânare aprinsă în gând, doar acest decupaj, dintr-un perete de pădure de dincolo de albie: „drept în față, sunt conifere jos și deasupra, iar între ele, orizontal, e crescut un stufăriș de foioase; foarte verzi frunzele”. Și unde, pentru o completare, răsucindu-te în spre nord, observi deasupra poienii un mic pisc împădurit complet, dar îți întorci privirile iar în sud, urmărind mersul unui mare blând câine alb, care s-a ivit din senin și a trecut și el drumul, fără vreo sinchisire, ca apoi să-și întindă gâtul și să trimită peste apă și peste măguri un urllet ca de lup, prelungit, unduit, interogativ, reluat de mai multe ori.

Dacă ivirea acestui câine de pripas e explicabilă, pentru că prin apropiere sunt răsărite vreo trei case, una ca o vilă, mai puțin îți poți explica acest mod parcă de se relua un dialog, într-o relație cu ceva din mai departe, doar lui cunoscut, amintind un frumos poem al unui poet peruan, *Moartea bătrânului copac*, despre niște elefanți, între munți uriași, închinând un imn fetișist unei sălcii căzute. Cu versul: „Ei urlă la salcia moartă”. Un eveniment, pus la cale, să te gândești, tot acum, de către chiar autorul romanului în atâtea situații invocat, care în pregătirea spectacolului, întâi auditiv, al întâlnirii eroului său, îndată după sosirea în munți, cu lupii, are nevoie de aceste cuvinte: „Un câine începu să urle undeva departe”. Un urllet numai un preludiu, căci în scenariul cunoscut alte urllete vor urma, concentric. De fapt, acestea, un *leit-motiv*, în întregul cărții, distribuit în mai multe părți ale derulării faptelor. O a doua, fiind aceea când contele strigoi, la rugămintea oaspetelui care-și vede viața amenințată, de a i se permite, după încheierea misiunii de afaceri, pentru care a fost trimis, să plece singur în plină noapte spre și pe drumul pe care a venit, reacționează astfel:

„Haidem! luă lampa și mă conduse ceremonios pe scări, către ușa de la intrare. Deodată se opri:

- Ascultă!

Urlletul lupilor se ridica pe aproape. Ai fi zis că larma creștea când ridica el mâna, întocmai cum pare a fâșni muzica unei mari orchestre, de sub bagheta dirijorului”.

Și metoda va fi reluată, în mersul spre culme, a notărilor scurte, aruncate în grabă, în dezordine, în bloc-notes, printre schimbări de cuvinte inclusiv cu un pădurean din vecinătatea unei cabane, sau dintr-o răscruce. Ele vor servi, la o răsfoire din urmă, ca posibile rudimente, pentru un narativ în din pline anticipări. Cum drumul, printr-un șir de segmentări diferite, multiplicări, etapizări, parcă s-ar vrea lungit, ca din nopțile Șahrezadei: „Valea Străjii e de 6 kilometri”, „urmează pasul Tihuța”, și „ne apropiem de pasul Bârgău”. Pentru ca distanța să fie în cele din urmă străbătută, până „pe Măgură”, evident cu alte scurte opriri. Ca una pentru o întrebare dacă se mai vorbește prin preajmă de vreun pin, adresată, în temeiul relatării din carte: „drumul șerpuiește pierzându-se prin verdețată, sau se ferecă între șirurile de pini (...) ici și colo, ca niște limbi de flăcări”, unui paznic la niște vaci. Iar alta pentru privit, în fine din aproape, ce a mai rămas din fortificațiile ridicate de nemți, anti-tanc, atunci când deznodământul războiului de-al doilea încă nu putea fi-ntrevăzut. S-a încercat cu ani în urmă o detonare, izbutită doar parțial – masa aceea uriașă, compactă, de beton, neputând fi dislocată fără o investiție de o altă anvergură, pentru care n-au mai fost bani, stane resfirate prin iarbă, sub o aceeași serpentină.

După care, Dacia Logan va și trage la dreapta, pe un covor de ciment în fața hotelului punct terminus, o construcție ca o cetate, ce la inaugurare, sub comunism, a trebuit să se mulțumească numai cu numele de „Hotelul Tihuța”. S-a găsit un loc între alte mașini, și, înainte de a urca treptele la restaurantul de la etaj, din care vezi, spre Dălbidan, o instalație de telescaun până la o pârtie de ski, dar – pe un alt geam – și drumul secundar spre Dornișoara, care întâi coboară și apoi urcă înghițit de niște brădet, îl ai în față, nici mai mult nici mai puțin decât pe însuși Bram Stoker în persoană, aieva! Să vezi și să nu crezi. Sub formă de statuie, pe un soclu, bust din bronz, alungit, ca și ovalul feței, în luciri de aur în care încă lumina modelează.

Cu sistemele lui de exorcizări și partide de hipnotism, romancierul ingenios a găsit și aici o ieșire din *de-ne-ieșit*, să-ți amintești un vers dintr-un poem al unui alt sud-american, la adresa unui poet spaniol îndrăgostit de munți: „într-o zi se duse la imposibil” – respectiv a găsit inima și evlavia unui devot care-i și el o poveste și care după ce a fost inspiratorul investiției de turism cu acest hram a putut fi prezent în ani mai târzii și la inaugurarea sculpturii, se va relata. De isprava cu artă plastică, întâmplător autorul povestirii încă numai în fază de proiect n-a aflat nimic până acum, dar momentul instalării pe soclu și dezvelirii poate n-ar trebui situat mai înainte de vreo cinci ani, cum la o altă trecere pe aici, drumeție, dinspre Vatra Dornei, când el se întorcea de la o înmormântare a unui prieten sătmărean ce fusese doborât de un infarct, și când în incinta din fața complexului, unde mașinile ziariștilor care-l invitaseră să se întoarcă pe aici împreună cu ei au parcat, pentru o redresare ori un schimb de impresii despre drum, nimic n-o vestea. Cu sculptura, oricum, despre care nu știi nici dacă i se datorează unui atelier local sau unei legănări pe vreo navă, ori între aripi de avion, ca o copie, din vreun ostrov sub cețuri, imaginația într-o fervoare, a celuilalt, a triumfat încă o dată, ca-n îmbinarea, înnodarea într-un vârf de con a tuturor firelor acțiunii cât un continent, din finalul cărții pe care o ține sub braț, ca dintr-o cuprindere panoramică, din satelit, o invenție la care în vremea lui n-a putut apela, cu tot zelul pentru din cele mai noi aplicări în viață ale izbânzilor științei.

Un triumf, căzut ca din cer, sau pe care o filmare de sus l-ar putea vizualiza prin vreo patru linii de convergență unind tuspătru punctele cardinale. Unele direcționate, spre *aici*, dinspre München, Viena, Budapesta, Cluj, dar virtual și dinspre vreo Bratislava cu comerț pe Dunăre, „pe fluviu”, până în portul cu numele amintindu-i pe celți: în Galați. Și venind și dinspre răsărit, dinspre Turcia și Sulina, pe-o aceeași orizontală; altele, din apele Mediteranei, prin Dardanele și Bosfor până la Varna, și de acolo prin Marea Neagră, spre nord – pentru ca aventura să fie continuată, din lat în mai îngust, pe Prut, care „este mai ușor navigabil”, și pe Siret, de unde să cotească din nord spre sud, dacă privești harta. Și unde face ochi și o altă localitate, în atâta minuție, Verești, situată nu departe de Ipotești („Avem tot felul de hărți și de instrumente”), care, unui distrat, cu noțiuni geografice sumare, îi poate asocia în minte și poezia *Făt frumos din tei*, de Mihai Eminescu – un contemporan, dacă ai în vedere două date de naștere: 1847, a prozatorului străin și 1850, a poetului nepereche. Iar distanțele sunt străbătute cu tren, cu vapor, cu corăbii, cu trăsurile, cu vedete, cu bărci „deplasate probabil fie cu vâsle, fie cu prăjini”, chiar călare pe cal, pentru o bătălie finală supremă care trebuie înțeleasă ca numai între două principii. Între bine și rău.

Bătălia cu spectrele iadului fusese dată, cum e știut, într-o precipitare, prin iarnă, de către corpul expediționar venit de peste Canalul Mânecii, sub ninsori și sub teamă de apusul soarelui. Nu numai prin gest bărbătesc, decis, cu un pumnal „Kukri” și unul „de vânătoare”, și focuri de armă, ci și cu mijloace pentru ținut la distanță duhuri – când nu bucata de anafură, un crucifix împins înainte. Totuși un comerț care s-a pripășit pe muchia de din josul colinei, mai multe gherete, căsuțe din lețuri și plastic, improvizate, o invocă, o celebrează cu un ochi parcă numai de partea facțiunii învinse, nimicite fără drept de apel. Într-un du-te vino, perechi de mai bătrâni, pâlcuri de mai tineri, părinți cu copii, care – după ce au stat lângă niște frigărui și o bere, un suc sau o cola – cumpără, într-o hărnicie, ba un batic, ba o mască, ba o mică statueta din lut ars, toate cu același *luk* fioros, al vampirului. Literatura, învingând viața.

Dar ca o noutate, sau un motiv de a crede că, de la ultima amintire despre drumețiri prin defileu, o alta și mai recentă, uitată, despre vreo avântare „până în vârf”, n-ar mai fi de presupus

să existe, de prin ani și mai apropiați, este și evenimentul crucii aeriene mari implantate imediat deasupra mănăstirii, care e remarcată de asemenea azi prima dată, pentru care s-ar fi plătit 250.000 de euro, într-o stâncă naturală, de andezit. Inițiatorul, și susținătorul cauzei, un înalt ierarh la apogeul carierei, nonagenar, în ultimii ani de viață, care își petrece unele răgazuri și aici, printre rugi de maici tinere, plecat și el la cele veșnice de puțin timp, sub o aură, va fi avut poate și conștiința că, într-un plan secund, din simbolic, prin mutarea sfântului semn, din împreunarea degetelor când te închini, pe cer, ca în viziunea împăratului Constantin, unde-l vezi, realizarea în sfârșit a grandiosului monument din schelet metalic ajurat cu becuri, de jur împrejur, aprinzându-se în fiecare seară și amintind și taina Înălțării, mai lung de cât crucea de pe Caraiman – poate semnifica și un act de curățire a locului, ca din actul sfeștaniei, în etern.

Reîntropatul, înțărutul irlandez, astfel într-o răscruce, la atât de mică distanță de mănăstirea ortodoxă, parc-ar trăi și el o tresărire. Lăsând impresia dintr-odată că își ține mai strâns cartea, din partea dreaptă a pieptului. Sau eroul lui principal, de acasă, londonez, răzbunat pentru toate vicisitudinile, ar repeta, numai pentru sine: „În vara acestui an am avut o călătorie în Transilvania”. Și un al doilea personaj important, soția lui, trezită dintr-o hipnoză, ar spune: „Întunerici și vârtejuri de apă”.

La masa pentru care s-a optat, în centrul sălii mai retrase din restaurant, de la etaj, un separeu, încoronarea unei reușite până aici în toate, sub atât de bune auspicii, cu alegerea unui meniu cu păstrăv, în iluzia că peștele n-ar proveni dintr-o crescătorie, și cu un vin alb spumant, să-i spui „de Mediaș”, nu e umbrită de nici un inconvenient. Amabilități schimbate într-un climat primitiv, în fața a trei platouri de mărimea lunii pline, căci conducătorul de până aici al mașinii îndeplinește acum oficiile de gazdă exclusivă, în aceasta intrând și asumarea plății consumației, o îndârjire în care acesta e într-un gând cu mai tânăra-i soție, originară și ea de pe firul Văii, tocmai ieșită dintr-o tăcere, cum schimbul de cuvinte nu mai are nimic lucrativ. Va decurge totul ca la carte, în beneficiul bunei dispoziții comune intrând și un mod mai distrat al oaspetelui lor, uneori lăsând loc, brusc, în conversație, unor spații de tăcere, cu priviri aruncate spre un geam sau altul, odată sub zumzetul unui avion de pe foarte sus, când va aduce vorba, aparent fără vreo legătură cu subiectul, despre importanța forței portante.

Iar la desprinderea din nou de lângă ceilalți, după revenirea pe treptele de beton, în aerul pur de afară, pentru o învârtire din nou în jurul statuii, o decizie a fost luată, într-un registru de cățărări și căderi: dacă proza la primele-i semne, povestirea, va putea fi pornită, ceea ce s-ar putea întâmpla înainte de încheierea anotimpului cu prea strânse alternări de senin și ploi, din Medard, încă-n derulări, respectiv va putea să prindă corp chiar fără suportul unei intrigi, doar preluând ce îi iese în cale, de pe o zi pe alta, sau conform mărturisirii „născocesc în ritmul pașilor” – ea își va avea, și ea, vârful de con, încheierea propriu-zisă, numai aici, în munți. Oricât, după legi din natură, sau din social, știi că urci ca să și cobori.

Dar asta nu presupunea scăparea de orice alte griji, privind construcția de ansamblu, cu o miză, de ordin formal, nu de subestimat, o romanță pentru mai târziu, în absența și a celui mai mic licăr dinspre ce ar trebui să fie și finalul întregului text, pe o tehnică din însăilări, numai mănunchiuri de fraze, într-un ritm; ca o croșetare.

Va mai observa, pe când ceilalți se interesează de prețul unei vase de sticlă cu chipul de astă dată al domnitorului din veacul XV, ne-șarjat, preluat după portretul tipărit la Bamberg în 1491, că beneficiarul replicii la adresa unei cruzimi, inventatorul straniului personaj, artisticește cel mai împlinit, având în spate pădurile unde și-a adus pionii ficțiunii, pilonii de sprijin toți („prezenți: profesorul Van Helsing, lordul Godalming, doctorul Stevard, domnul Quincey Morris, Jonathan Harker, Mina Harker”), pentru o confruntare finală cu imprevizibilul lor adversar, pe care parcă, după un stat la sfat cu „râurile, ramurile” locului, sub un regret, ar vrea să-l spele, într-o clipă și într-un pasaj („în viață ar fi fost un om deosebit. Soldat, om de stat și alchimist”, „o mare inteligență, o cultură fără egal și un suflet care nu cunoștea nici frica, nici remușcarea”), de toate păcatele – e poziționat cu fața, cu ochii, direct spre drum.

Și care drum poate povesti și de-o istorie mai „recentă”, din aceste părți. Când, în urma unei a doua vizite făcute de împăratul Iosif al II-lea, prin 1783, în Ardeal, cu opriri și în localități

ca Bistrița, Năsăud, Ilva Mică și Rodna, într-un ordin aulic se cerea „să se lucreze mai cu zor și la deschiderea șoselei” trebuind „să lege Ardealul cu Bucovina pe Valea Bârgăului”. Totodată fiind numiți „comisari” pentru „organizare” și „supraveghere”, în temeiul unui adevărat „plan de construcție”, și al unui „deviz”. Cuvântul *deschidere* presupune nu doar reveniri asupra unor consecințe ca dintr-o scrisoare a principelui Gabriel Báthori către bistrițeni, cărora prin 1610 li se poruncea: „unde ar fi drumuri și poteci spre Polonia și Moldova, îndată (...) să le închideți”. După cum va avea loc și o a treia vizită împărătească, din 1786, făcută pe un traseu Reghin – Bucovina, în care „ilustrul” din Viena „s-a putut convinge personal de mersul lucrărilor”, încât, pentru „interesul constant” arătat, cum și „ca o expresie a atitudinii de măgulire”, opera mileniilor să ajungă să poarte, pe drept, un timp, și numele de „Calea Iosefiană”.

Aceasta, între alte încărcături cu timp, de alte atu-uri. E suficient, însă, că nu mai e un răgaz pentru o răsucire în călcâie spre aflat, de la vreun salariat la curent cu lucrurile, cel puțin anul inaugurării monumentului, sau ca unei marșări la propunerea de a se mai face vreo două-trei sute de metri până la o mică platformă din vecinătatea mării cruci, de deasupra mănăstirii, de unde poți dispune de o cuprindere panoramică a întregului peisaj, într-un cerc „sfânt” mai mare, acum „scris” de munții principali, să-i urmeze întâlnirea cu un loc viran ce te poate conduce la cel de al doilea dintre segmentele de *drum al romanilor* – pentru ca și alte două călătorii care răsar dintr-o ceață, bine ascunse, să-și dorească să scape de un „somn de vampir”, cum timpul nu s-ar grăbi.

Cumva într-o stânjenire printre plimbăreții diferiți, localnici, unii din familii de îmbogățiți prin învârteli istețe în afaceri cu păduri, din vârtejul de jur-împrejur, pe un obsedat frumos de șansele unui turism pe picior mare, în zonă, în condițiile unei politici externe, „socialiste”, de „deschideri”, la adăpostul unei conjuncturi internaționale favorabile, spre Occident – pe care se întâmplase nu numai să-l încurajeze, când acela progresa în clocirea unui proiect „draculean”, cu folosirea și a unui farmec personal, în câștigarea de adepți printre demnitari veniți la vânătoare și la câte-un chef, de unde nu lipseau și vreo voce-două de cântărețe promovate în festivaluri de muzică populară, dar și să-l ajute, prin vreo metaforă, în prezența vreunei minți culturale mai mobilate, ori printr-o informație în plus, pentru completarea unui dosar ce devenise tot mai voluminos – nu-l putea întâlni, din întâmplare, să afle astfel totul direct de la sursă. Se apropiaseră sufletește când încă nu ajunsese director județean, și când, numai un nelipsit de la orice fapt artistic al locurilor, cuceritor și printr-un talent de umorist, multiform, nu se debarasase deplin de plusări în afectarea unei dezinvolturi fără stânjeniri, explicabile la un „adoptat”, ca poate un doar „întors” după veacuri de înstrăinări, de prin Bucovina, cu destinul ei cunoscut, și la care se gândea și sub vraja unui cântec vesel-trist pe care-l știa și nu se lăsa rugat de două ori să-l cânte cu vreun prilej bahic, benign: „Câte mândre-am avut eu...”. Așa că trebuie ca terminarea, lansarea la apă a complexului turistic, cu actualul hram și nume, să se fi întâmplat nu mult după 1980, o accesare din urmă pe *web* va lămuri lucrurile: „hotelul” a fost construit în 1983, și unei invitații de a-l vizita împreună, odată lucrările terminate, i s-a putut răspunde prin 1984, deci după vreun an, când va fi avut loc și figura cu săritul drept în picioare, dintr-o ladă ca un sicriu, de la subsol, al unui ospătar instruit în acest scop, foarte mândru de curajul său și de cei doi lungi canini din obrăzar, ascuțiți, pont practicat și azi. Doar un alt moment festiv, deci, încheiat probabil cu același cântec în care nimeni nu-l întrecea, *Câte mândre-am avut eu...* – în urma celui de al doilea vers, „...După toate-mi pare rău”, cu distihul „Dar mai tare după una, / Lumineze-i calea luna”, o euforie, într-un cochet salonaș cu toate însemnele heraldice de rigoare.

Iar pentru ceea ce mai nou face parte din reclamele comerciale ale complexului, un punct în programele turistice constând dintr-o ieșire în grup, cu ghid, la vechiul drum venind din latini, pomenit, unul din fragmentele lui, nu apuci la stânga, de undeva de deasupra mănăstirii, ci doar ții drept înainte, o mișcare echivalând o lunecare în timp cu vreo zece ani în urmă, pentru o situare între cele două călătorii în republica Moldova, nu mai încoace de 2005. Sau pentru o reprezentare cât de cât mai concretă a ceea ce meșteri bravi, aduși din lumea întreagă în teritorii cucerite sau de cucerit, unii poate din nordul Italiei unde sunt frecvente numele de *Borgo*, pentru unele localități, să construiască pe urma sau înaintea soldaților, *glorioși* ca din comediile lui Plaut, nu doar poduri.

Se procedase atunci, la o încercare – printr-o sustragere, de vreun ceas bun, o luare de o pauză, împreună cu încă un amator de scufundări în timp, un poet care își pregătea un volum de versuri pentru tipar, de la o masă campestră copioasă, pe iarbă, între niște brăduleți – a, cum s-ar spune, mării, cu degetul. Doar o scurtă sustragere, după ce se ajunsese aici cu o mașină încăpătoare, de teren, într-o componență familială mai bogată, și în tonice exultări, cu gesturi gimnastice largi.

Cum nu s-a notat nimic după coborâre, despre ce și cât s-a investigat cu acel prilej, un rol nu mic îi poate reveni, pentru o reconstituire, unei irosiri de sine în versuri, pe care cel cu inspirația s-a întâmplat s-o includă în respectivul volum, compusă din două momente sau tablouri, un document util și în privința datării. Căci dacă s-ar lăsa la o parte unele efuziuni cu tâlcul lor, sau un exces de sacerdotal, gen „Cu palme de orb citeam / mesajul civil alpin”, sau chiar și atari adaosuri despre un context, gen „Și-am lăsat să aștepte mult lâng-un jar o ceată / voioasă, pe-un plai”, posibilitatea datării e sporită și prin acest element care de asemeni nu trebuie subestimat, de *kigo* din codul formei poetice japoneze haiku: „s-a-ntâmpnat spre târziul verii, când vindeau smeuri / copii de țigani la preț / și cucul retras din văi își sistase salvele”. Cu ajutorul și al unor asemenea detalii, la o frunzărire, aburul de un drum antic – întâi intuit, incert, ezitant – începe să prindă, în amintire, un contur: întreruperi ici-colo, mai mult pământ bătătorit și câte-o jumătate de lespede, ba și lespezi întregi; pentru ca printre tulpini la distanțe mereu aceleași să dai și de câte un metru-doi de fundație compactă. În acest punct, din nou preluând ștafeta notațiile din versurile „M-au răpit niște urme de roți / un jgheab de gresii și colb, dispersate cioburi / de lespezi și muchii drepte, / de unghiuri”. Care de-a dreptul impun.

O explorare de arheolog pe cont propriu, în felul ei, care te face să te crezi prin preajma unei dăruiri mai mari colective, în slujba unei cauze, care l-ar avea într-o lucrare de pionierat, ca predecesor, pe un fost „primul primar român al Bistriței” între 1934 și 1937. Un investigator mult mai exact, ca un cartograf, pe care-l găsești reluat de câteva publicații din ani mai apropiați. De unde să poți cita: „Terasamentul este ușor bombat pentru a înlesni scurgerea apelor, iar acolo unde panta a fost mai înclinată sunt înfipte din loc în loc pietre, servind de opritoare pentru care și căruțe”.

Evident, în jurul focului, pe parcursul ospătăriei, se și trâncănise, pe seama autenticității pietrelor sustrase, culese, cum cineva – unii spun: un invidios, căci originar de pe-o altă vale – le-ar fi catalogat ca doar rămășițe din drumul făcut de Maria Tereza, despre care a mai venit vorba. După cum n-a fost ocolită și o altă teorie, de asemenea cu adepți printre mai-patrioți locali, nu cu privire la vechime, ci la cine va fi dat această formulare numelui, de „*al*” *romanilor*, în forma de genitiv putând intra și accepția de „al celorlalți”, în dosul căreia să se afle, bunăoară, dacii liberi, despre care nu este dubiu că nu erau prin preajmă niște străini.

Dar plimbarea, de vreo două trei-sute de metri, pe jos, de la han la mănăstire, nu va mai avea loc. Va fi ținută în schimb linia drumului principal, și nu numai până la Cruce, care face toți banii noaptea, când sunt aprinse toate becurile, ci până „dincolo de Măgură”, chiar pe *cumpănă* – unde să te întrebi, la o privire de jur-împrejur, dacă nu te afli în însăși punctul în care a fost granița după „cedare”. Aici nu e de căutat „un drum strâmt ce se înfunda la dreapta”, pe care ți l-ai putea imagina prin preajmă, căci s-a spus: „în partea cealaltă a trecătorii”. Și nici de întâlnit o căruță țărănească cu șase suflete, în sloamă de roți și osii, prin noapte, la care parcă și caii au ațipit. Atât, numai cât să fii în largime desgrăniată, o clipă, care în nord, spre a se mărgini cu Maramureșul unui voivod Dragoș, are Ineu; spre sud piscurile mai joase din Călimani; iar în răsărit, șerpuirile Dornei râul, până-n *Baltagul*.

Și „călătorului îi stă bine cu drumul”, sunt cuvintele celui de la volan, care și-a pus centura și a schimbat direcția de mers, pentru coborâre, adresate jumătății lui, care acum îi stă în dreapta, la propunerea invitatului lor, care nu mai umblă la un carnet mic cu însemnări, cum un întreg s-ar fi definit deplin. Și care preferă banca din spate, unde te poți muta de la un geam la altul, ca acționat de-un resort; sau cum un dialog generalizat, la din ultimi pași, nu s-ar da bătut.

Începe și o fărâma de timp pentru a putea fi observat într-o adâncitură vastă, pe o lucire de apă, în dreapta, fostul cătun Ciosa, să-ți amintești un vers dintr-o traducere din Baudelaire: „ca un sătuc sihastru la poala unui munte”, un șirag de case, printre fâșii de griuri, ascunse repede de

niște clăbuci, ațe, caiere, pufuri de o pâclă albă, alungită, și apoi țuguilul ca un coif mongol al vârfului Zimbroaia, mai avantajat din acest unghi, înainte de apariția în stânga, iar, a „hotelului”, să-i spui pe nume, în locul castelului, „Dracula”. Are loc un scurt, ultim, convenit, dialog din priviri, când scriitorul străin, aclimatizat, exclusiv, din bronz, simte și el o rază din soarele aproape scăpătat, pe obraz. Pentru ca îndată ce o serpentină îl face nevăzut, să i se substituie, cum în basmul Babei Dochii luna Martie i-ar cere împrumut trei zile lui Făurar, o altă ademenire: insinuarea în minte brusc a unui frumos poem în proză, o traducere după o versiune germană, din folclorul central-african: „Povestea drumului”. Ca drumeții să fie, iar, mai mulți.

În text vorbindu-se despre un băiat și tatăl său, care se duc în pădure, „să pună curse”, iar băiatul, împotriva părerii tatălui, alege „un drum foarte umblat de oameni”. Fiindcă fiul n-a ținut seama de sfatul dat, de a nu pune acolo cursa, în ea vor cădea în prima zi „fratele mamei sale”, în a doua „tatăl tatălui său”, în a treia zi „mamă-sa”, ca în a cincea zi să fie prins „însuși drumul”. La care, cel mare îi va spune celui mic: „Lasă-l să fugă. Dacă nu-l lași să fugă, nu ne mai știm întoarce”. Vor urma discuții, fiul, care va rezista luându-și captura și strângând-o și vârand-o în sac, va dezlega în cele din urmă sacul purtat pe umeri, moment după care drumul va sări și va fugi în sat. Numai că acolo băiatul îl va prinde din nou, spunând: „Drumul acesta este al meu”. Iar finalul va fi: „și drumul deveni foarte trist și muri în cele din urmă”.

Nici nu se va ști când se va trece de Valea Străjii.

Nu de la „via-viae”, „weg”, „puti”, „út”, ci de la grecescul „drómos”, și din sanscrită – cuvântul drum și drumul cuvânt.

21 mai-21 august 2011

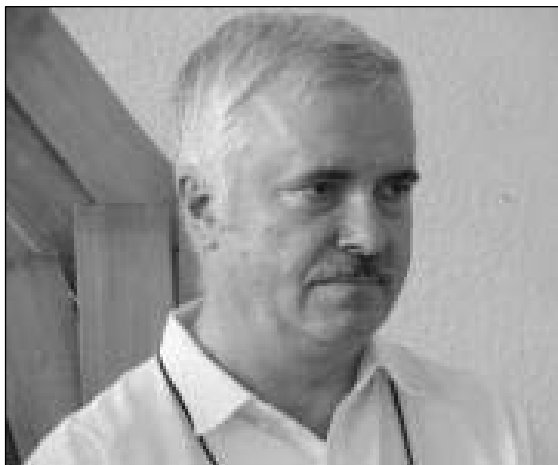

Valea Străjii astăzi

Arte plastice

Niculae VRĂSMAȘ, *Un artist plastic consacrat: Ionel Tănase*

Gazeta de Bârgău,
Răsunetul, Marți, 08/28/2012 – 14:14
Răsunetul, Sâmb.-Dum., 15-16 iunie 2013

Artistul plastic Ionel Tănase s-a născut la 2 aprilie 1959 în Șieu și este căsătorit cu doctoarea Otilia, născută Andron, după mamă originară din Prundu Bârgăului, din familia Vrăsmaș, având împreună doi copii, Teodora, studentă la Cluj și Ionel, elev la Bistrița.

Încă din copilărie, prin tatăl său, un bun meseriaș cu ucenicie la sași, Ionel a învățat să facă lucruri deosebite, din piatră, lemn sau metal, ajungând să fie în scurt timp un adevărat artist.

După terminarea Liceului de Arte Plastice Cluj-Napoca (1974–1978), a urmat Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu”, Cluj-Napoca, secția

Sculptură (1979–1983) obținând titlul de doctor în arte vizuale în 2007, la Universitatea de Artă și Design, Cluj-Napoca, unde este în prezent lector universitar la Catedra de Sculptură.

A efectuat stagii de studii la Paris, Franța – Centrul Cultural „Georges Pompidou”, expoziția retrospectivă Constantin Brâncuși (1995), Veneția, Italia – Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică (1998), Veneția, Italia – Bineala Internațională de Artă (2005), Veneția, Italia – Bineala Internațională de Artă (2007), Liege, Belgia – Ecole Supérieure des Arts Saint-Luc, Bursă individuală de mobilitate din programul ERASMUS (2009), Roma și Macerata, Italia, Bursă individuală de mobilitate din programul ERASMUS (2011).

Activitatea sa artistică devenită tot mai intensă, cuprinde mai multe expoziții personale, deschise la Bistrița (1997, 2000, 2001, 2012), Cluj-Napoca (1998, 2002, 2007) și București (2003) precum și expoziții de grup în numeroase localități din țară, precum și în străinătate, participând la manifestări internaționale și la taberele de sculptură, de la Bucșani, Târgoviște – jud. Dâmbovița, sculptură în piatră, amplasată în parcul central din Târgoviște și la tabere din Bistrița și Piatra-Fântânele – jud. Bistrița-Năsăud.

Ionel Tănase a mai executat lucrări cu caracter monumental, precum: bust în ghips, „Liviu Rebreanu”, Liceul Liviu Rebreanu Bistrița, bust în ghips, „Ioan Buteanu”, Liceul nr. 1, Carei, jud. Satu-Mare, mozaic decorativ alegoric, Căminul Cultural Bălan, jud. Sălaj, mozaic monumental, Teatrul de vară din Moldova-Nouă, jud. Caraș-Severin, bust în bronz, „Nicolae Titulescu”, Școala Generală Nicolae Titulescu, Cluj-Napoca

Sculptorul Ionel Tănase are și lucrări expuse în Muzeul Județean Bistrița-Năsăud. 1. sculptură în lemn Tors. 2. Înmușurire din ciclul Forma numărului de aur. 3. Clepsidra regală, sculptură în lemn din tabăra de la Piatra-Fântânele din anul 2000, în Muzeul Național de Artă Cluj-Napoca. 1. Tors, sculptură în lemn. 2. Jumătatea mea, din ciclul Ihtiopoeme, precum și lucrări în spații publice: Târgoviște, jud. Dâmbovița, Carei, jud. Satu-Mare, Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud, Moldova-Nouă, jud. Caraș-Severin, Bălan jud. Sălaj, Cluj-Napoca, jud. Cluj, dar și lucrări în colecții particulare: Paris, Nud, plastică mică din lemn, Regensburg, Tors, plastică mică din lemn, Cluj-Napoca, Christ, sculptură în lemn, Bistrița, 1. Cuib, sculptură în lemn. 2.

Tirbușon. 3. Pește liră, 4. Pește oglindă, Târgoviște, Bust de copil, sculptură în piatră, București, 1. Instrument. 2. Ihtiomasca. 3. Peștele toacă și multe altele.

Ionel Tănase a publicat „Sculptură românească în lemn, raporturi între tehnică și expresivitate”, Editura Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca 2009, „Vârsta de bronz”, text în revista Mișcarea Literară, Anul XI, nr. 1 (41), 2012, Bistrița, pag. 134, „Povestea nașterii unei statui”, text în catalogul dedicat dezvelirii bustului N. Titulescu la Școala „Nicolae Titulescu” din Cluj-Napoca, iar Mișcarea Literară, Anul X, nr. 3 (39), 2011 Bistrița este ilustrată cu lucrări ale sale.

Ionel Tănase apare în numeroase publicații, precum: Lexiconul artiștilor români contemporani UAP din România, filiala Cluj, Editura Genesis-Tipo, Cluj-Napoca, 1998, MOISE, Dorel, Noțiuni anatomice în anatomia artistică, Editura Polian, Cluj-Napoca, 2001, Muzeul Național de Artă Cluj. Sculptura românească în lemn în secolul XX – Colecții Clujene. Autori: dr. Alexandra RUS – studiu și catalog, Istvan FELEKI – fotografii, design&print POSTER 1998, Muzeul de Artă Cluj-Napoca, Pictura și Sculptura, donații între anii 1996 – 2005; coordonator proiect: Dr. Livia DRĂGOI, cercetător științific principal I; autor catalog: Velica BOARI, muzeograf I; tipar Vitto Grup, Cluj-Napoca. 2005, The School of Cluj Artists – Professors of the University of Art and Design, catalog; tipar: IDEA design & print, Cluj-Napoca, 2006.

Este menționat în unele cataloage, precum: Vârsta de bronz, Expoziția bienală de sculptură mică, Muzeul de Artă, Cluj-Napoca, 2009, Catalogul Salonul Anual de Artă 2011-2012, U.A.P. Cluj-Napoca, Editura Accent, 2011, Cluj-Napoca, Catalogul bienal de arte contemporane: Arad 2007, edit. Ioan Matiuț, – Arad, Mirador, 2008.

O expoziție nouă de sculptură, la care Ionel Tănase a muncit mai mult de cinci ani, a fost deschisă la 24 august 2012, în Sala Bradea a Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud, sub genericul „Volume în sertarele memoriei”, o expoziție de excepție, având curator pe istoricul de artă Vasile Duda, care a fost deschisă publicului până la 7 septembrie fiind un adevărat regal pentru iubitorii de artă.

În primăvara anului 2013, artistul Ionel Tănase, a deschis o altă expoziție, intitulată „Amintiri inocente”, care a avut loc în perioada 6 februarie – 3 martie 2013, la Muzeul de Artă Cluj-Napoca. Recent, la Bistrița, în 13 iunie 2013, ora 19:00, a avut loc vernisajul expoziției de sculptura/desen „Locul Nostalgiei”, expoziția fiind găzduită de Galeria Arcade 24 Bistrița și prezentată de criticul de artă Oliv Mircea.

Noua expoziție de sculptură/desen, a artistului Ionel Tănase, intitulată „Locul Nostalgiei”, a avut vernisajul Joi 13 iunie 2013, ora 19, 00, la Galeria Arcade 24 Bistrița, în prezența unui public numeros și avizat. Expoziția a fost deschisă de artistul plastic Marcel Lupșe, susținută solid, explicată și comentată, pe viu, de criticul de artă Mircea Oliv și de către artistul Radu Morar, prorectorul Universității de Artă și Design Cluj – Napoca. Precizări și date suplimentare despre opera sa, a adus în final creatorul expoziției, Ionel Tănase, a cărui nostalgie a fost adânc receptată de public, căruia artistul i-a adus mulțumiri.

„Nostalgia” artistului clujean, de origine bistrițeană, începe încă din străvechea așezare Șieu, din Piemontul Călimanilor, locul său de naștere, unde mediul înconjurător, deosebit și încântător, tradițiile și obiceiurile păstrate de familie, l-au îndemnat să meștească primele piese artistice, având o mare sensibilitate și putere de pătrundere în lumea înconjurătoare, transformând cele mai banale obiecte în piese artistice și dându-le viață, spre încântare, până la extaz.

Exponatele lui Ionel Tănase sunt obiecte obișnuite, dar și cu iz arhaic, realizate de cele mai multe ori supradimensional, dar și cu detalii care măresc valoarea, cum de exemplu sunt pensulele, ochelarii, un ceas, pipa, fiecare din ele scoțând la iveală trăsături care definesc nu doar cotidianul, suprasolicitat, ci chiar personalitatea autorului.

Ionel Tănase s-a născut în 2 aprilie 1959 la Șieu și a absolvit Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu”, secția sculptură. Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România – Filiala Cluj și conferențiar universitar la Universitatea de Artă și Design Cluj, Departamentul Sculptură, restaurare – conservare, unde activează din anul 1992.

Activitatea artistică a lui Ionel Tănase este foarte bogată, cuprinzând mai multe expoziții personale, deschise la Bistrița (1997, 2000, 2001, 2012), Cluj-Napoca (1998, 2002, 2007, 2013) și București (2003) precum și expoziții de grup în numeroase localități din țară, precum și din străinătate, artistul participând la numeroase manifestări internaționale și la taberele de sculptură, de la Bucșani, Târgoviște – jud. Dâmbovița, sculptură în piatră, amplasată în parcul central din Târgoviște și la tabere din Bistrița și Piatra-Fântânele – jud. Bistrița-Năsăud.

La sfârșit de august, în anul trecut, Ionel Tănase a expus, din nou la Bistrița, în cadrul generos al Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud, „o colecție de obiecte supradimensionate, scoase din sertarele memoriei și încărcate de emoțiile unei vârste magice”, după cum menționa autorul.

Cea mai recentă expoziție, conținând 40 de sculpturi, a fost vernisată în 6 februarie 2013, la Muzeul de Artă din Cluj-Napoca, sub atrăgătorul titlu „Amintiri inocente”, în prezența a peste o sută de persoane și a fost vizitată până în 3 martie.

Expoziția de la Bistrița cuprinde sculpturi inspirate din obiecte pe care uneori le considerăm neimportante, dar care, prin aranjamentul lor artistic, relevă adevărate nostalgii, trezind în ochii fiecăruia, prin contemplarea exponatelor, inocente amintiri.

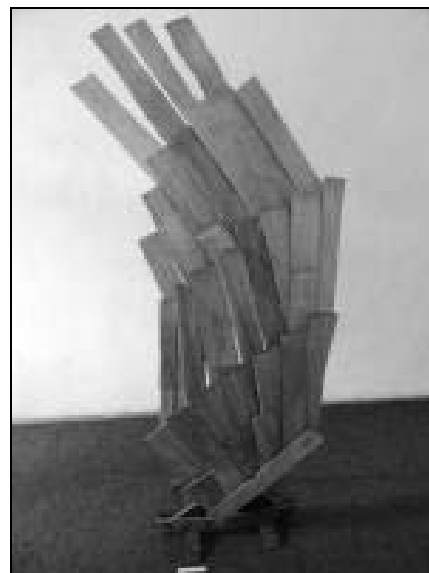
Vă recomand să verificați cele afirmate, vizionând această expoziție.

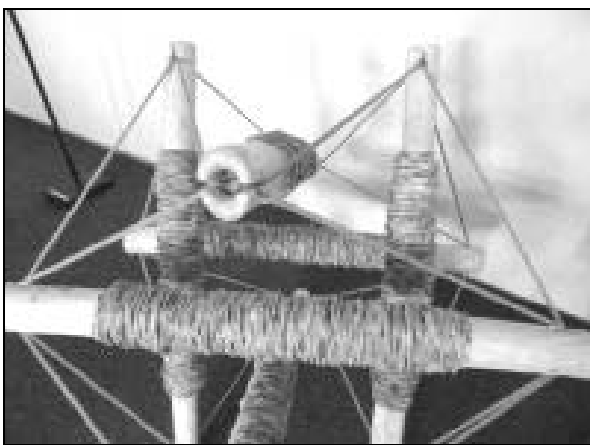
Recenta expoziție de la Bistrița a cuprins o selecție de sculpturi inspirate din obiecte pe care uneori le considerăm neimportante, dar care, prin aranjamentul lor artistic, creează adevărate revelații inducând inevitabile nostalgii, trezind în ochii fiecăruia, prin contemplarea exponatelor, inocente amintiri.

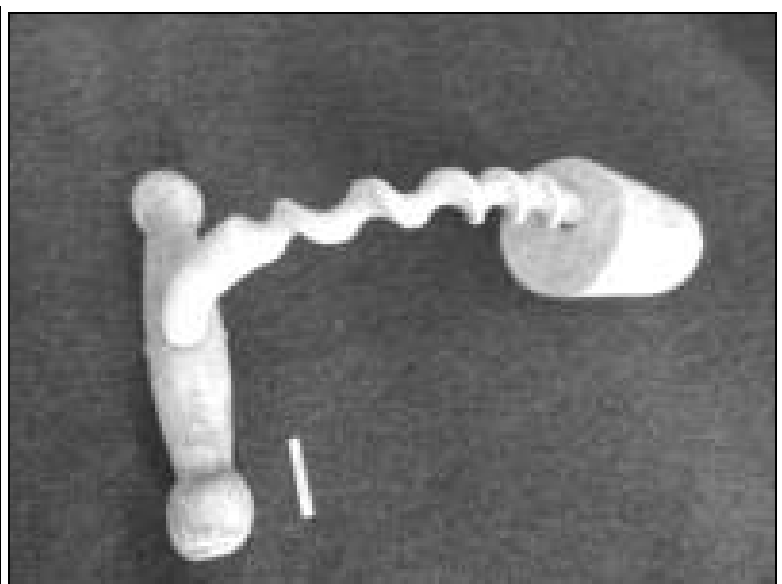
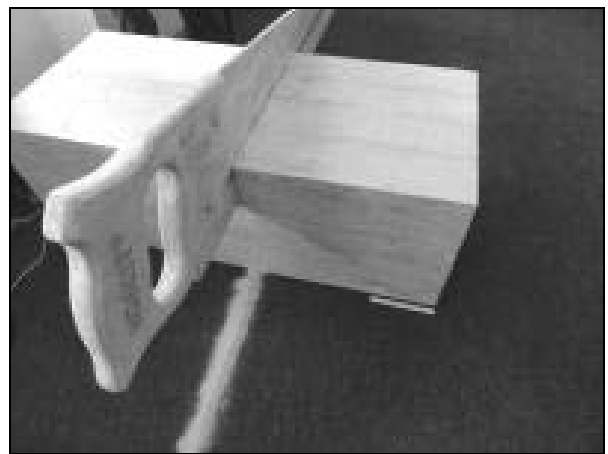
Cei care au vizitat expoziția de sub arcadele de la Bistrița au pătruns într-un real loc al nostalgiei și au fost plăcut și adânc impresionați.

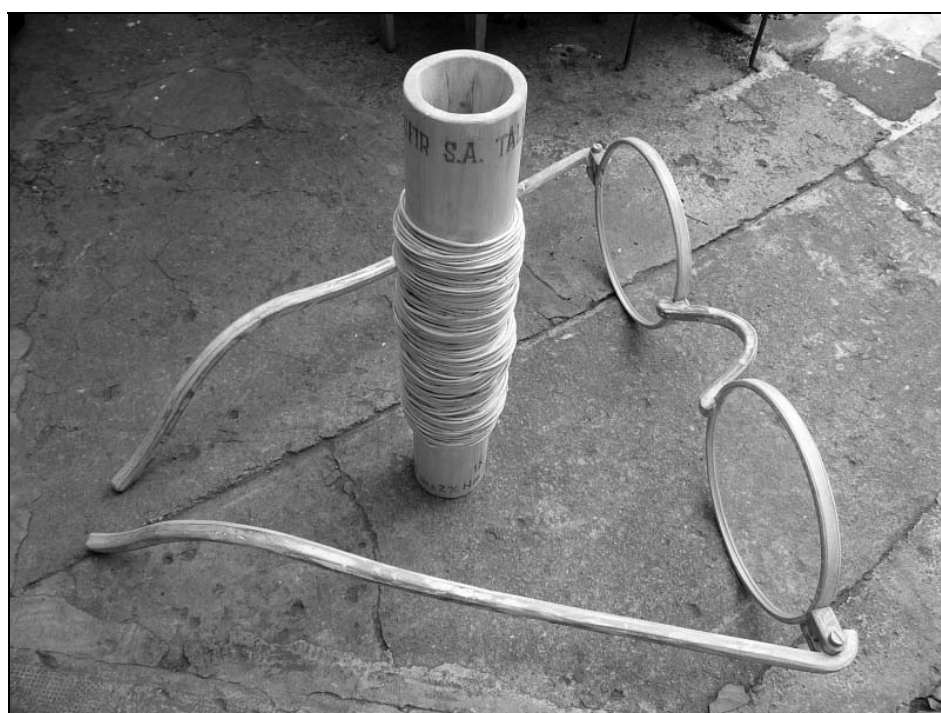
Imagini de la vernisajul expoziției de la Bistrița, august 2012.

(Foto. Marius Chiuzan)

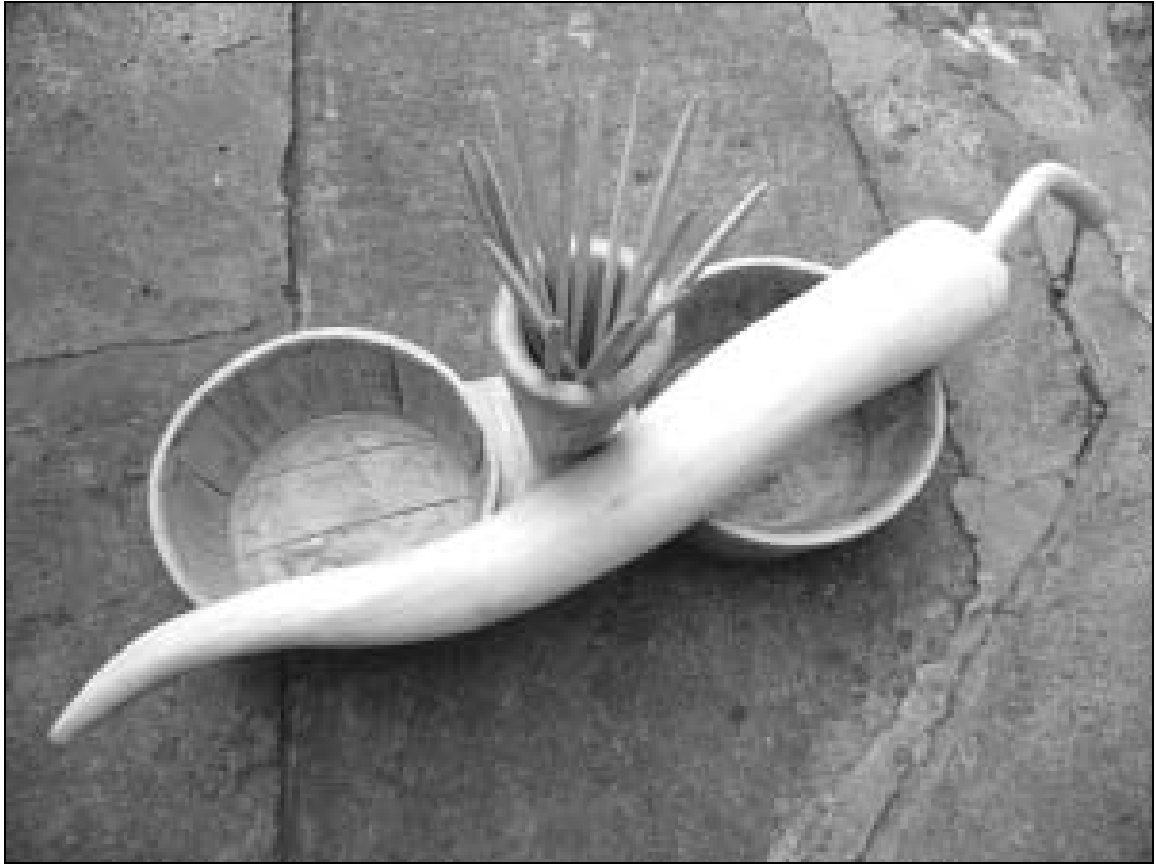

VIII. INTERVIURI

Niculae Vrăsmaș: *Sper ca lucrurile începute de mine să dăinuie peste timp*

Niculae Vrăsmaș s-a născut în 3 noiembrie 1939 la Prundu Bârgăului. A absolvit Universitatea din București, Facultatea de Geologie – Geografie, și a lucrat ca geolog în mai multe unități de profil, îndeplinind mai multe funcții de conducere și cercetând aproape întreg teritoriul țării. Retras din capitală, în anul 2000, în străvechea „capitală” a Bârgăului natal, continuă să lucreze în domeniul resurselor minerale și mediului, fiind o perioadă și consilier local ales, dar principala sa activitate a devenit publicistica. Colaborează la „Răsunetul” Bistrița, fiind redactorul șef al suplimentului „Gazeta de Bârgău”. A publicat, până în prezent, următoarele volume: Regele brazilor și folclorul, Prundu Bârgăului, o vatră străveche, și Jurnale paralele – Radu Petrescu văzut de un elev al său. A inițiat și îngrijit primul număr al publicației „Anuarul Bârgăuan”. Titlu de Cetățean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului.

Rep.: – Niculae Vrăsmaș, un geolog cunoscut la nivel național, aplecat însă și spre recuperarea valorilor culturale a Văii Bârgăului. De unde dorința aceasta de a readuce în actualitate spiritul de pe aceste plaiuri ale județului Bistrița-Năsăud?

Niculae Vrăsmaș: – Se spune că locul nașterii te atrage ca un magnet. Ulița copilăriei mele este la Prundu Bârgăului și se numește Ulița Secului, poate și pentru că pe aici curge un pârâu cu apă limpede izvorât de la baza piramidei vulcanice numită Muntele Heniu. Prima atestare a comunei a fost Prundu Sec datorită teraselor suprapuse, unde era satul vechi. În timpul graniței, casele au fost coborâte pe terasamentul actual, vechea vatră numindu-se acum Pustă. Pe ulița satului mi se spunea Niculița lui Nicolae lu’ Vrăsmaș. Tata avea tot numele Nicolae și era un om deosebit, dacă trăia ar avea peste 100 ani.

Rep.: – Pe Valea Bârgăului sunt foarte mulți oameni care au trecut de centenar. Care credeți că este secretul?

N.V.: – Așa este. Este de ajuns să amintesc pe profesorul Albu Matei sau pe col. Popandron Simion. Cred că unul dintre secretele longevității este aerul curat de munte, grija omului față de glie și contopirea cu natura. Azi sunt lucruri care ar mai putea fi îmbunătățite, liniștea poate nu este ca în trecut, pe valea noastră trecând un drum european. Avem însă locuri mirifice, cum este Ciosa, Piatra Fântânele sau Tihuța. Oamenii sunt extraordinari reușind să dea frumuseți acestor locuri.

Rep.: – Ce ne spuneți despre familia dumneavoastră, despre începuturile acestei vieți?

N.V.: – Eram patru copii, din păcate fratele mai mare, Teo Vrăsmaș, profesor și poet, a plecat mult prea repede spre veșnicie. Mă mândresc cu el. A fost un om valoros, un animator cultural al Văii Bârgăului. În anii '50 a făcut un spectacol într-o șură din Tureac, care a fost premiat și reluat mai apoi pe scenele bistrițene. Cu acest spectacol a primit drept premiu un patefon, util în acea vreme activității culturale.

Rep.: – Poate că ar trebui făcut un colț Teo Vrăsmaș într-una dintre instituțiile pe care le-a condus.

N.V.: – A fost director de cămin cultural și de școală la Tiha Bârgăului, un animator cultural deosebit pe Valea Someșului, la Sângeorz-Băi, însă toate aceste lucruri se uită dacă nu există cineva care să-ți păstreze memoria vie. Mai am doi frați, unul contabil la Primăria Prundu Bârgăului și un frate profesor universitar doctor la București.

Rep.: – Cum era copilăria de altădată?

N.V.: – Am fost un copil neastâmpărat, saream peste garduri, făceam puști din lemn, ne jucam de-a armata. La un moment dat, văzând mere într-un geam, un coleg a spart sticla. Am fost chemat eu a doua zi la școală, însă până la urmă s-a descoperit că nu sunt eu vinovatul.

Rep.: – Să înțeleg că erați un fel de Nică care fura mere în loc de cireșe?

N.V.: – Și cu cireșele am aventuri, noi aveam un cireș în Hat, adică într-un loc mai sus de casă. Lelea Mădălină stătea în Cerdac și striga arătând cu bastonul spre noi să nu mai mergem la cireș pentru a nu ne lovi. Însă noi nu o ascultam, adunam cireșe și îi aduceam și ei. Lelea Mădălina ne spunea tot felul de povești.

Rep.: – Păcat că nu aveai atunci un reportofon...

N.V.: – Într-adevăr, nu era tehnica de acum, dar memoria copiilor e mult mai valoroasă, sunt mai înțelepți ca oamenii mari. În școala de la Prund am fost chemat de mai multe ori deoarece citeam literatură interzisă, amintind aici doar pe Jules Verne. Colegii mă spuneau întotdeauna profesorilor: „Niculiță Vrăsmaș citește cărți și ne dă și nouă”. Despre această întâmplare a scris și Radu Petrescu în jurnalul său, spunând că nici nu era cazul ca profesorii să se lege de cărți.

Rep.: – Până la povestea cu Radu Petrescu vreau să vorbim câteva cuvinte despre mama.

N.V.: – A fost pentru mine îngerul păzitor. Nu mi-am dat seama să o respect mai mult, să am mai multă grijă de ea. Tata era un om care tăcea, dar când se enerva nu era loc de târguială. Nu m-a lovit niciodată, eram tare la fugă, iar mama mă apăra mereu. La 12 ani am fugit la București, sfătuit de profesori. Atunci când plecam de acasă tata îmi dădea o sumă de bani, iar mama, grijulie cum era, mai scotea de sub pernă o sumă fără să știe tata. Au avut o viață grea, au muncit mult pământul, însă au fost niște oameni de la care am avut ce învăța. Din păcate un ghinion s-a abătut peste familie și în '92 a fost un incendiu, de la un scurt circuit, și casa părintească s-a făcut scrum. Nu vă spun ce tragedie a fost pentru părinții mei ca la 83 de ani să-ți vezi munca de o viață arzând. Norocul cu fratele Teo, care i-a dus la el. Am încercat să refacem casa dar nu am mai putut, am făcut o căsuță pe ulița Căminului Cultural, care vreau să devină un muzeu al cărții.

Rep.: – Credeți că va fi vizitat acest muzeu? Mai interesează pe cineva cartea?

N.V.: – Tocmai aceasta este problema, deși totul se poate găsi pe internet, la fel de ușor poate dispărea într-o secundă. Cartea este un lucru sfânt, fiecare pagină vorbind de la sine. Apoi, este și mai sănătos cititul pe print, putând face acest lucru cu plăcere, atât pe munte, cât și în grădina casei.

Rep.: – Mișcarea Literară a avut un colocviu pe această temă – „Cartea electronică / Cartea scrisă”.

N.V.: – Îmi amintesc acea întâlnire, aveam în fața mea un tablou, o grădină de flori care nu se mai termina. Comparam acea grădină cu cărțile. Ce s-ar întâmpla dacă am vedea lucrările

pictorilor doar pe internet, dacă nu le-am simți prezența, dacă nu le-am vedea vopseaua? Cartea este un obiect de artă, iar literatura trebuie să fie păstrată așa cum merită.

Rep.: – Câteva cuvinte despre școală...

N.V.: – Am început la Prundu, pe acea vreme se făceau șapte clase. Tata dorea să rămân apoi acasă, să duc mai departe gospodăria, însă mama zicea să fac o silvică la Năsăud pentru că este de viitor. Îmi petreceam vacanțele de vară la Tășuleasa, unde părinții mei aveau o gospodărie. Acolo, mă obseda drumul de țară care trecea pe Dealul Tihuței, unde urca autobuzul Bistrița – Vatra Dornei de două ori pe zi. Era un spectacol care-ți anunța ziua, în zori, iar mai apoi după-masa. Întotdeauna trecea aproximativ la aceeași oră. Aici am întâlnit, în stația de autobuz, unde duceam lapte, niște oameni de la București care făceau măsurători topografice și care m-au întrebat dacă nu vreau să fac parte din echipa lor de peste vară. A fost primul contact cu topografia. Așa am ajuns la Școala Medie de Topologie, care era de patru ani, însă când eu eram în anul II s-a desființat. Am ales să merg mai departe la un șantier din Munții Țibleșului „lângă Dej”, cum credeam eu, însă Groșii Țibleșului s-au dovedit a fi mult ai departe, peste deal de Agrieșul nostru. Aici am întâlnit pentru prima dată un geolog adevărat, Gheorghe Boțoman, un sibian extraordinar, care a ajuns profesor universitar la Johayo. Puteam să rămân acolo când un vagonet a trecut peste mine, am avut însă viață. Am început să continui liceul la Târgu Lăpuș, însă coordonatorul echipei m-a transferat la Comănești, la sonde. Nici nu aveam 14 ani și în mod normal nu aveam dreptul să intru în mină, la sonde era altă poveste. Acolo am făcut liceul la seral, după care m-am dus la București.

Rep.: – Ce impact a avut asupra personalității dumneavoastră cel mai mare oraș al țării?

N.V.: – Întâlnirea cu Bucureștiul a fost un miracol. Era în '53 și atunci se derula Festivalul Mondial al Tineretului. Când am ajuns era sărbătoare peste tot, Gara de Nord avea fântâni arteziene multicolore, Herăstrăul era într-o lumină aparte. Am văzut primii negri din viața mea și am vrut să pun mâna pe ei să văd dacă sunt reali. Noi am cedat internatul delegațiilor străine și am dormit în corturi, într-un campus, lângă Casa Scânteii. Aveam rolul de a primi și însoți delegațiile la evenimente. Îmi aduc aminte de un grup de finlandezi, pe care i-am învățat să danseze Perinița.

Rep.: – Tot din București venea la Bârgău profesorul Radu Petrescu, cel care va fi pentru dumneavoastră un model.

N.V.: – În jurnalul său, „Oceanul întors”, Radu Petrescu scrie despre Nicolae Vrăsmaș, elevul din clasa a VII-a. Era ceva atipic pentru Valea Bârgăului ca un bucureștean, însoțit de soția sa, Adela, să poposească aici. Pentru o perioadă el a lucrat în Pietriș și soția la Dipșa, însă după aceea am avut norocul să-l avem dascăl în școala din Prundu Bârgăului, care astăzi îi poartă numele. Ne îndemna să citim, să scriem, să pictăm, ne aducea cărți cu Homer și Dante, ne-a arătat manuscrise de ale lui Călinescu, astfel încât o bună perioadă eu am crezut că, de fapt, el este George Călinescu. Mi-am dat seama când am citit Istoria literaturii române că nu erau născuți în aceeași perioadă. A stat doi ani la Prund, suficient însă pentru a rămâne în memoria noastră și a ne nemuri în opera lui. Apoi s-a lăsat de învățământ devenind unul dintre cei mai mari scriitori ai perioadei postbelice și unul dintre cei mai apreciați scriitori de jurnale. Volumul meu „Jurnale paralele” s-a născut abia atunci când am aflat, după ani de zile, că Radu Petrescu este un reputat scriitor și am citit primele lui cărți. Eu m-am despărțit de literatură și am slujit patria pe tărâmul geologiei, însă jurnalul pe care îl țin din anul 53 până astăzi se datorează lui Radu Petrescu.

Rep.: – Când vom vedea întregul dumneavoastră jurnal publicat?

N.V.: – Mă rog la Dumnezeu să fiu sănătos și să selectez lucrurile care merită a vedea lumina tiparului. Din punct de vedere geologic nu mai pot face mare lucru, picioarele nu mă mai ascultă ca altădată.

Rep.: – Însă ochii formați nu vă trădează. Am fost de curând la Maieru, la aniversarea profesorului Sever Ursa, și ne-ați descris din microbuz drumul romanilor din zona Năsăudului.

N.V.: – Pe latura geologică am făcut un proiect în anii 83 vizând galeria care trece din Aurari, de la Colibița, la Domnișoara, la pâraul Tihu, care străbate 6, 2 km muntele. Valea Someșului are o perspectivă interesantă, în zona Dealul Cucului, unde am găsit urme de piatră ca și cum ar fi zidită, un drum antic, probabil cea mai veche piață pavată din lume, din perioada neogenului. Sunt locuri extraordinare care ar trebui puse în evidență.

Rep.: – Câteva cuvinte despre cărțile dumneavoastră, despre modul în care ați reușit să promovați valorile culturale ale Văii Bârgăului.

N.V.: – A apărut o monografie despre Prundu Bârgăului, volumul I. Nu fac altceva decât a continua demersul fratelui meu, Teo Vrăsmaș, care avea în proiect o monografie în trei volume despre Țara Bârgăului. Am reușit să găsim, cu ajutorul cercetătorului Ioan Chintăuan un cuprins al monografiei care urma să apară. Din păcate, o parte dintre materiale au dispărut în timp. Îmi pare rău că nu am avut timp atunci când m-a rugat fratele meu să finalizăm acest proiect. Este important să rămână orice urmă scrisă, după cum spunea și Nestor Șimon. Apoi, volumul „Regele brazilor – un brad intrat în legendă” vorbește despre acest simbol unicat. Dacă noi nu avem un luptător care a rămas în istorie, avem acest rege care ne-a unit într-o tradiție.

Rep.: – Știu că aveți în pregătire și un volum dedicat altei manifestări unice – „Alaiul nunților de pe Valea Bârgăului”...

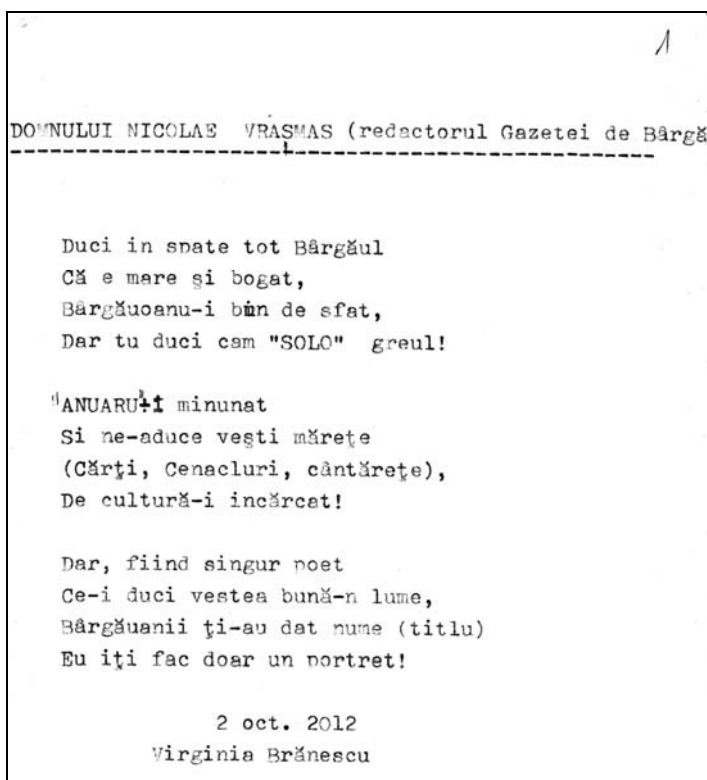
N.V.: – Așa este. Este important să recuperăm istoria acestor manifestări unice la nivel național. Lor li se adaugă „Anuarul Bârgăuan”, un volum anual dedicat vieții spirituale și culturale a acestor meleaguri.

Rep.: – Pentru că a fost un interviu în care am dorit să vă descoperim, în primul rând ca om, vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte și despre soția dumneavoastră.

N.V.: – Soția mea, Sultana, a lucrat tot în domeniul geologiei și ne-am întâlnit, pentru prima dată la 10 ani de la absolvirea facultății. Apoi, am lucrat în aceeași echipă în Carpații Orientali și am rămas împreună pe viață. Am renunțat cu timpul la centrul Bucureștiului pentru că credem că vârsta a treia este una a întoarcerii la matcă. Eu știu exact locul unde m-am născut. Există o lespede și acum acolo. Nu știu de unde vine numele de Vrăsmaș, unul dintre cele mai vechi de pe Bârgău, fie au fost cuceritori, fie nu s-au lăsat asupriți, însă știu că luptăm pentru identitatea noastră națională. Sper ca lucrurile începute de mine să dăinuie peste timp.

Rep.: – Vă mulțumim pentru timpul acordat și vă dorim multă sănătate pentru a putea duce mai departe proiectele care au în vizor frumusețile Văii Bârgăului.

Menuț Maximilian

Ioan Lazăr: *Folclorul nu se fabrică, e sfânt, cules de la rădăcină*

S-a născut la data de 15 iulie 1944, în comuna Josenii Bârgăului, comună în care a absolvit cursurile Școlii Elementare, după care a urmat cursurile Liceului de Muzică din Cluj-Napoca, secția clarinet, promoția 1963. În anul 1971 a absolvit Conservatorul de Muzică „Gh. Dima” din Cluj-Napoca, obținând licența în „Dirijat-compoziție”. De la mama sa neîntrecută pe Valea Bârgăului, a moștenit talentul cântatului, apoi în Liceul din Cluj a cântat în taraful școlii, descoperind noi taine ale cântatului de la profesorul său. Paul Stoica, încă din timpul liceului, apoi al studenției, atras de muzica și folclorul românesc, a făcut parte din Ansamblul studentesc „Mărțișorul”, condus de marele taragotist Dumitru Fărcaș.

După terminarea facultății a lucrat în mai multe instituții de cultură din județ: *metodist* cu probleme de muzică în cadrul Centrului Creației Populare; *metodist-instructor* și *director* la Casa

Municipală de Cultură; din anul 1991 a fost numit *inspector* la Inspectoratul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud, ulterior *consilier* în cadrul aceleiași instituții devenită Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național; concomitent a fost *dirijor, solist vocal și instrumentist* în Ansamblurile folclorice „Cununa de pe Someș”, „Balada”, „Nunta Zamfirei”, colaborând eficient cu ansambluri din județ: „Baltagul” din Monor, „Păunită” din Sângeorz-Băi, „Someșana” din Năsăud. A participat la numeroase spectacole și turnee întreprinse de aceste valoroase **ansambluri**, atât prin bogăția repertoriului cât și prin calitatea interpretativă, bucurându-se de scenele din Europa, Asia și Africa. În anul 1992 a înființat ansamblul „Dorulețul” al Palatului Copiilor Bistrița, devenit printre cele mai bune din țară. Ca o recunoaștere a profesionalismului său, profesorul Ioan Lazăr a fost ales încă din anul 1985, ca membru permanent al Juriului Festivalului-concurs de folclor „Fetes de la Vigne” din Dijon, Franța. S-a implicat cu solicitudine în filmul „Nunta la români”, jucând rolul mirelui în 12 episoade realizate de Televiziunea Română în anul 1971 transmis în serial pe TVR 1. Mireasa era tână frumoasă Sabina Dan din Susenii Bârgăului. Turnarea filmului a fost un bun prilej de a se valorifica în județul nostru patrimonial folcloric de pe Văile Bârgăului, Șieului și Budacului, concretizat vocali, formații de obiceiuri populare, formații și dansuri populare, instrumentiști, artiști celebri precum Maria Butaciu și Simion Pop de la Ansamblul „Ciocârlia” București.

O activitate prodigioasă a avut în Ansamblul folcloric „Cununa de pe Someș”, primul ansamblu înființat în județ, unde s-a afirmat ca solist vocal, solist instrumentist și dirijor timp de 18 ani. Coregrafia o semna bunul său prieten Corneliu Botoș. Valoarea, talentul, aptitudinile și calitățile sale l-au recomandat pentru colaborări cu cele mai renumite ansambluri din țară – „Plaiurile Oltului” – Slatina, „Baladele Deltei” Tulcea, „Timișul” din Timișoara ș.a., ansambluri cu care a văzut cele mai minunate locuri din lume, fiind aplaudați la scenă deschisă și apreciați pentru costumele populare românești, pentru dansurile populare românești, unice în lume prin dinamismul, măreția și măiestria cu care sunt interpretate. Atât înainte, cât și după revoluție a fost onorat cu *Medalia „Meritul Cultural Clasa a III-a”*.

Rep.: – Om al muzicii, cunoscut de toți conjuțenii, ai promovă, timp de o viață, folclorul adevărat. De unde această dragoste pentru tradițiile noastre?

Ioan Lazăr: – De acasă, din Josenii Bârgăului, comuna extraordinară de pe Valea Bârgăului, acolo unde într-o zi de vară, la ora 12.00, când tunurile războiului încă pușcau, eram în pivnița casei tresărind pentru prima dată în această viață, într-o covată.

Rep.: – Să înțeleg să ați venit pe lume într-o perioadă tulbure...

I.L.: – Așa este, sunt al doilea copil, am o soră mai mare cu 10 ani, însă mama și-a dorit un băiat și Dumnezeu a ascultat-o, fiind cea mai mare credincioasă pe care am cunoscut-o. În timpul războiului din '44, zona noastră era călcată de trupele invadatoare. Am trăit acel an cu laptele unei capre care era în gospodăria noastră. Tatăl meu era muncitor, nu eram săraci, însă fiind vremuri tulburi laptele de capră nu se găsea la orice casă. În schimb, acest lapte era foarte sănătos și, probabil a contribuit la glasul meu, și vreau să vă spun că vocea mă ascultă și acum.

Rep.: – În ultimul timp apăreți tot mai puțin. De ce refuzați anumite evenimente?

I.L.: – Situația este mult mai complexă, folclorul este ceva sfânt, este un dar scump al poporului român. Acum, când există interpreți ca ciupercile, când în spectacole peste 50% sunt nonvalori care fac deservicii folclorului parcă nu mă trage inima să apar și eu pe scenă știind că 40 de ani am muncit cu sârg, cu dragoste pentru că am ieșit la pensie de la Direcția pentru Cultură. Colaborez, în momentul de față, ca dirijor la orchestra ansamblului „Cununa de pe Someș” unde mă simt în elementul meu. De-a lungul timpului am lucrat la trei instituții: Casa Municipală de Cultură, Casa Creației și Direcția pentru Cultură. Toată viața mea am trăit în mijlocul oamenilor, am cunoscut bune și rele alături de bistrițeni. Este prea multă poluare, prea mult non-gust, prea multe manele ne invadează și noi ar trebui să luăm poziție. Aud despre interpreți că se ceartă de la anumite piese, a cui este linia melodică sau textul. Folclorul nu se fabrică, e sfânt, cules de la rădăcină. Sigur, făcăturile sunt, dar aici nu mai putem vorbi de folclor. Apoi, un artist care are o capacitate de exprimare mare își poate permite să modifice linia melodică sau să umble la text, dar a spune că a făcut el toată piesa este un nonsens.

Rep.: – Mai au tinerii de unde să culeagă folclor?

I.L.: – Sigur că da, nu este epuizată zestrea noastră. Când eram student la Academia de Muzică stăteam și două săptămâni pe teren și ascultam înțelepții satului cum ne spun snoave, povestiri și cântece. Să stai, să ai răbdare, să știi cum să alegi este cheia succesului. În județul nostru avem zone mirifice și cântece variate, de la bocet la cântece de nuntă. Poate că Valea Bârgăului suferă un pic datorită interferenței cu Moldova însă mă bucur că și aici avem oameni și ansambluri care slujesc folclorul. Oricât ar încerca unii așa-ziși specialiști să împartă în alt mod județul sunt șapte zone clare stabilite de mult timp. Apoi, trebuie să spunem că orașul Bistrița realizează cu cinste evenimente de promovare a folclorului prin ansamblurile reprezentative Cununa de pe Someș, Balada, Codrișorul și, mai nou, Doinița, dar și prin instituțiile de cultură, amintind aici Centrul Cultural Municipal și Centrul Județean pentru Cultură, unde specialiști adevărați slujesc cu sfințenie pe altarul culturii naționale. Am colaborat cu mai toți artiștii din județul nostru, dar și cu cei din țară. Dacă ar fi să spun doar un nume l-aș aminti pe prietenul meu drag Dumitru Fărcaș cu care am fost coleg prin anii '70 la ansamblul Mărțișorul din Cluj.

Rep.: – Să ne întoarcem acasă. Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre copilăria dumneavoastră.

I.L.: – Am avut o copilărie fericită, deși au fost în vremuri tulburi. Modernizarea a schimbat copilăria, inclusiv acasă la mine, pe Valea Bârgăului, însă sunt convins că și acum copiii petrec clipe frumoase în lumea satului. Îi văd împreună cu părinții cum îmbracă costumul popular la biserică și mă bucur foarte mult. Nu am stat foarte mult la Joseni, decât primele șapte clase. A venit de la Cluj o comisie pe teren și am participat la o selecție, alături de foarte mulți copii, la Prund. Eu cântam la fluier și o moșteneam și pe mama care avea o voce extraordinară. Am fost peste 30 copii, dintre care am fost selectați trei. Astfel, împreună cu Vasile Gabor din Suseni și Saveschi Simion din Joseni, am intrat la Liceul de Muzică.

Rep.: – Cum a fost despărțirea de casă?

I.L.: – Vă spuneam că mama a fost o credincioasă desăvârșită și ținea neapărat să mă duc la Școala de preoți. Am fost influențat de unchiul meu din Prund, inginer silvic, care a ținut neapărat să-mi urmez talentul muzical. Și după ce am reușit, o perioadă, mama credea că sunt la seminarul teologic, cum i se spunea atunci, Școala de Cântăreți Bisericești. Am fost repartizat la Fagot. În prima vacanță am venit acasă studiind în grădină, sub prun, iar tata auzind că sună gros m-a rugat să le spun dascălilor să mă repartizeze la alt instrument, deoarece nici găinile nu mănâncă când mă

aud. La întoarcerea la școală i-am spus dirigintelui și astfel am fost trecut la clarinet. Repartiția la instrumente se făcea foarte riguros și nu puteai să treci în timpul semestrului de la unu la altul. Îmi amintesc că am fost primul copil care a cântat muzică populară la fagot, însă, deși, a început să îmi placă l-am ascultat pe tata. Condiția de a trece la clarinet a fost ca la sfârșitul trimestrului să cânt concertul pentru clarinet și orchestră în La major de Mozart. Era destul de greu, însă am reușit să fac acest lucru și am impresionat pe profesori. Cu glasul am ajuns pe scenă din întâmplare. Eram în anul II în tabără, la Izvorul Mureșului, cu ansamblul studentesc, urmând să reprezentăm România la un festival în Germania. Să pleci în străinătate pe acele vremuri nu era lucru ușor, am făcut o lună de cantonament pentru pregătire. Solistul Gheorghe Turda n-a mai putut cânta, bând apă rece și atunci, Fărcaș mi-a spus „Ioane, tu intri în fața comisiei de vizionare”. Am cântat și de atunci, la invitația colegilor și spectatorilor, am revenit de multe ori cu vocea pe scenă. Când te vezi pe scenă și atâtea suflete te ascultă și te admiră nu poți decât să te bucuri. După terminarea Liceului de Muzică, fiind prima promoție cu 12 clase, nu putem să nu continuăm în același registru. Cariera prinsese contur, astfel încât am dat admitere la Academia de Muzică „Gheorghe Dima”, fiind șapte candidați pe două locuri. Dumnezeu mi-a dat o șansă și am urmat această școală. În anul 1969, la Bistrița, a luat ființă Orchestra Profesionistă. Oameni deosebiți precum Alexandru Misiuga au luptat pentru folclorul nostru. Merită să amintim aici și pe Nicolae Nistor, marele folclorist care întotdeauna a avut cuvinte de laudă pentru Bistrița. Așa se face că am participat, în Franța la un festival de folclor, împreună cu ansamblul Cununa de pe Someș, copil fiind încă. Am fost alături de Titus Beșa din Mureșeni Bârgăului și Simionca Virgil din Șieu Măgheruș – violoniști, apoi solista Mariana Buruiiană din Bistrița Bârgăului. Spectacolul de la Nisa a fost deosebit, iar la întoarcere am fost primiți cu fanfara. Astăzi nu se dă mare lucru pe folclor, deși o să ajungem să regretăm că încet ne pierdem identitatea. Acum nu mai contează valoarea și repetițiile ci banii. Ce să mai spunem că așteptai ani în șir pentru a imprima la București, când acum avem trei studiouri de înregistrare doar în Bistrița.

Rep.: – La Palatul Copiilor ați reușit să-i apropiați pe tineri de folclor.

I.L.: – Mă bucur că copii talentați vin spre noi. La Palat sunt condiții totale pentru a merge pe drumul muzicii de bună calitate. Întotdeauna, chiar dacă au venit și copii mai puțin talentați, selecția s-a făcut astfel încât în ansamblu au rămas doar cei care merită. Sunt, la ansamblul Dorulețul chiar de la înființare, din anul '92 și mă bucur că am reușit, împreună cu acești copii, să facem lucruri minunate.

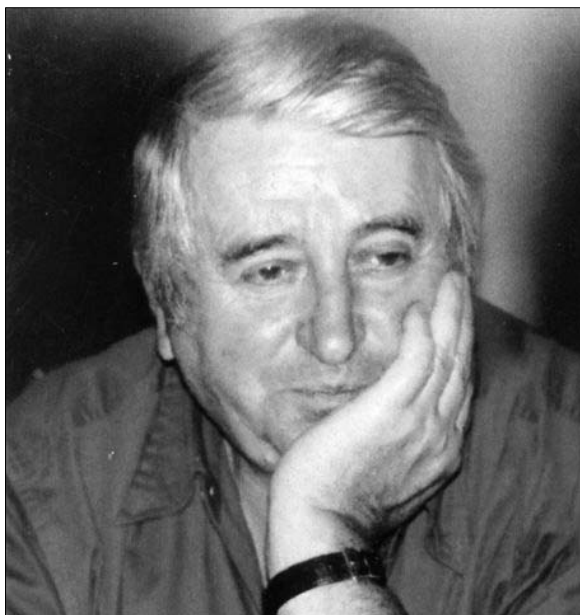
Rep.: – Fiind plecat de-a lungul timpului foarte mult de acasă, în turnee, cum v-a înțeles familia?

I.L.: – Am o soție minunată, pe care am cunoscut-o prin intermediul folclorului, în anul 1971, când la Bistrița s-a turnat filmul „Nunta la români” de către studiourile Sahia. Filmul difuzat de Televiziunea Națională a făcut mare senzație în acele vremuri. Am fost ales dintr-o mulțime de tineri talentați să fiu mirele acelei nunți. Aveam filmări la Buduș, mirele era de pe Valea Șieului, iar mireasa de pe Valea Bârgăului. Îmi aduc aminte cum, călare pe cal, printr-o pădure, am căzut și mi-am pierdut clopul. Soția mea era în trupa de dansuri de la Monor. Era un vânt aspru pe Dealul Budacului, am văzut o fată frumoasă căreia i era frig și am oferit cojocelul meu. A fost primul gest spre o dragoste care durează de ani buni. Ea a făcut facultatea la Iași, devenind economistă și lucrând în administrație, la Prefectură. Dumnezeu ne-a bucurat cu un băiat care a terminat Chimia alimentară și trăiește la Cluj, unde lucrează la o societate româno-germană. S-a apropiat și el de artă, având ca hobby fotografia, fiind prezent în anuarul fotografiilor profesioniști din România. Puteam să-l oblig să facă muzică, însă consider că fiecare copil trebuie lăsat, în viață, pe drumul pe care se pricepe cel mai bine.

Rep.: – Vă mulțumim pentru aceste gânduri și vă dorim mulți ani în continuare cu sănătate și bucurii.

Menuț Maximilian

Titus Wachsmann Hogiu: *Mă consider un bârgăuan autentic*

Multă lume îl cunoaște pe Titus Wachsmann – Hogiu, din Bârgău, Bistrița, Cluj, Germania, California, prin bogata lui activitate, ca profesor la Liceul „Radu Petrescu” și director la Căminul Cultural din Prundu Bârgăului, inspector școlar, director al Casei Corpului Didactic – Bistrița, sau ca principal militant cultural, fondator și președinte al Fundației Culturale „Valea Bârgăului”. Născut la 6 noiembrie 1943 în comuna Bistrița Bârgăului Titus Wachsmann-Hogiu, a studiat la Școala Pedagogică de Învățători din Cluj, după care a urmat cursurile Facultăților de Filosofie și Filologie (română – germană) la Universitatea „Babeș – Bolyai” din Cluj. A publicat numeroase articole didactice, dar și cărți: Ghid prin Țara Bârgăului, Prorocul Găbriș din Bârgău, Morala rușinii – dezbateri etice pe înțelesul tuturor, Nodul din gât, roman autobiografic, Câteva

înțelesuri și interpretări ale omului și sensului vieții, Jurnalul di pe front al lui Leon Tănase, Bârgăuani de top, Cartea cu poze a neamului meu, Între atunci și acum – Confesiunile unui trecător prin politica locală, Sabia lui Johann W., și volumul de poezie Încercări literare timpurii – și câteva mai târzii. Cetățean de Onoare al comunei Prundu Bârgăului.

Rep.: – Profesorul Titus Wachsmann Hogiu a fost și este un model pentru generații întregi. Director de școli, de instituții culturale, iar mai apoi la Casa Corpului Didactic. Până aici însă povestea noastră are un început. Unde a fost acesta?

T.W.H.: – Pentru mine e destul de greu să spun unde este acasă. Transilvania e acasă, Valea Bârgăului e acasă, Bistrița e acasă. M-am născut în Bistrița Bârgăului și mă consider un bârgăuan autentic. Primele patru clase le-am făcut în Rusu Bârgăului, satul natal al mamei mele, iar clasele V-VIII la Joseni, apoi, după studenție am revenit ca profesor în Joseni, apoi în Mureșeni și Prund, așa că toate localitățile îmi sunt dragi. Nu pot să nu vorbesc și de Bistrița unde sunt stabilit de șase ani.

Rep.: – Un bârgăuan de top, ca să parafrăzăm cartea dumneavoastră. Vrem însă să ne spuneti unde ați petrecut primii ani din viață și cum au fost aceștia?

T.W.H.: – Primii șapte ani, care se spune că sunt definitorii pentru personalitate, au fost la Bistrița Bârgăului. Apoi, mama mea, care era vânzătoare în Rusu Bârgăului, a venit cu două cărți – Abecedarul și Aritmetica – și m-a întrebat dacă rămân acolo la școală sau merg cu ea. Văzând cărțile, m-am minunat și am zis că de acolo de unde vin e o lume minunată și vreau să merg acolo. De aceea, în următorii patru ani, pentru ciclul primar, am mers la Rusu Bârgăului, unde am avut un învățător extraordinar, pe Ioan Vultur. Copilăria a fost extraordinară, mult mai frumoasă față de cea de acum. Iubeam natura, eram mai sănătoși, vara mergeam la apă și iarna la săniuș. Astăzi, copiii preferă să stea în casă, în fața calculatorului, exagerând uneori cu acest lucru. Cred că în orice trebuie păstrat un echilibru, ce e prea mult nu e sănătos. Pe vremea copilăriei mele, împreună cu profesorul Parasca, medic în Rusu Bârgăului, am mers la bibliotecă și am furat cărți. Ne doream să le citim și să le avem acasă. Când am fost la Cluj eram un client fidel al anticariatului, unde găseam cărți importante. Mereu am simțit nevoia de a avea cărțile esențiale ale literaturii în raftul bibliotecii de acasă. Am citit și multă literatură rusă în acea perioadă, uneori lectura fiind impusă, alteori din plăcere.

Rep.: – Important este să luăm de la fiecare popor lucrurile frumoase.

T.W.H.: – Nu cred că există popor care trebuie disprețuit. În fața mea nu există o anumită etnie pe care să nu o respect. Am avut și în școală și în armată prieteni țigani cu care m-am înțeles extraordinar. Cred că singura metodă de a face saltul de la natură la umanitate este cultura.

Rep.: – Trăim într-o lume în care, încet-încet, dispare rușinea.

T.W.H.: – Povestea cu rușinea n-am ezitat s-o spun de câte ori am avut ocazia. Am scris-o și în trei cărți. Pe când eram copil, prin anii 50, bunicul meu, care a făcut două războaie la zi, îmi spunea că trăim într-o lumea rea, care înjură, care nu se mai respectă: „Uite, pe câmp este o floare albă, înaltă de 50-60 cm, cu rozeta albă. În mijlocul acesteia este un punct roșu, la unele mai mare, la altele mai mic. Asta e floarea rușinii. Când eram eu copil această pată roșie era mai mare, era rușinea, însemnând că oamenii aveau rușine”. Am uitat povestea, iar după ani, observând mai atent floarea, am văzut că pata roșie începe să dispară. Este de fapt morcovul de câmp, care prin modificări, în timp, și-a pierdut această culoare. Interesant este însă modul în care un țăran a știut să vorbească despre rușine. Nu spun că toți oamenii nu au rușine în momentul de față sunt foarte mulți tineri care nu mai au respect față de oameni și de bunurile ce îi înconjoară. Din păcate astăzi educația nu reușește să imprime așa cum ar trebui aceste lucruri civice.

Rep.: – Avea țăranul o filozofie de viață extraordinară. Ce ați învățat de la bunicul?

T.W.H.: – Era un om înțelept. Fiecare vacanță de vară o petreceam la el. De la el am învățat să deosebesc ciupercile bune de cele otrăvitoare, să respect lumea, să am echilibru în toate. Poate, într-un fel, am ajuns să fac filozofia și datorită lui, pentru că mereu îmi spunea că adresez întrebări filozofice. Am învățat că dacă există multă suferință există și echilibru pe de altă parte.

Rep.: – Dar de la mama, care este ca o oglindă a vieții, ce ați învățat?

T.W.H.: – Mama era funcționar într-un magazin și prima ei grijă era ca nu cumva să deprind obiceiul de a lua din Cooperativă lucruri fără să spun. Într-o zi m-am dus la tejghea și am luat o mână de radiere ca să dau și prietenilor mei care nu aveau bani. L-am ascuns, mama m-a văzut și m-a întrebat unde sunt însă m-am fâstâcit și nu i-am spus. M-a luat de mână și m-a dus la tăietorul de lemne unde a luat securea și s-a făcut că dă cu ea ca să-mi taie mâna. Mi-a spus că dacă se mai întâmplă îmi taie degetele. A fost o lecție extraordinară. Nu aş pune nici acum mâna pe ceva ce nu e al meu fără să cer voie.

Rep.: – Ați venit la întâlnire cu 15 minute mai devreme și ați spus că așa sunt sașii. Ce ați moștenit de la tatăl dumneavoastră?

T.W.H.: – Educația o am atât de la bunic, dar și de la tata, deși cu el m-am întâlnit destul de târziu. Cred că în formula de educație contează și ereditatea și mediul. Bunicul îmi spunea: „Mă copile, să fii un om cumsecade, deoarece te tragi dintr-o pănură bună”. Familia dinspre tată a fost una care a avut contribuții esențiale pe Valea Bârgăului, străbunicul și bunicul fiind farmaciști la Prundu Bârgăului. Tata a fost în Germania de Est. Pentru început a fost mobilizat în război în Franța, rănit, apoi dislocat lângă Drezda. A vrut să revină în țară, însă auzind că sașii sunt expulzați a rămas acolo. A revenit prin anii 70 cu invitație. Ne-am cunoscut mai mult din scrisori. La un moment dat mi-a spus că nu mai poate veni în țară deoarece i s-a interzis pentru că a vrut să se aboneze la o revistă de sport din RFG. Atunci, văzând că nu se poate abona, le-a spus autorităților că nu mai merge la vot. Și a primit interdicție de a părăsi țara. A revenit prin anii 80, am fost și eu cu soția la el și mi-a cunoscut copiii.

Rep.: – În cartea „Sabia lui Johann W” vorbiți despre familia dumneavoastră păstrând firul întâmplării unei săbii ca o emblemă pentru generații întregi?

T.W.H.: – Primul emigrant după războiul de șapte ani dintre Austria și Prusia a venit la Reps (Rupea) ca maestru croitor. Apoi, s-a căsătorit, s-a mutat la Sighișoara și de aici în Bistrița. Unul dintre fii era notar, iar nepotul din partea acestuia este Albert, cel care a făcut studii la Viena, iar mai apoi, în 1874, și-a deschis farmacia la îngerul păzitor din Prundu Bârgăului. Cartea am numit-o așa pentru că Johann a venit cu o sabie ca un semn peste generații. Din păcate, sabia aflată în farmacie a dispărut o dată cu naționalizarea clădirii. El ar fi lăsat un testament în care spunea ca urmașii să aibă grijă de această sabie și să fie mândri de înaintașii lor.

Rep.: – Cum este corect să spunem – Valea Bârgăului sau Valea Bârgaielor – pentru că mereu a existat o dispută între specialiști.

T.W.H.: – Dacă sunt două Ilve se spune Valea Ilvelor. Bârgaiele nu este o pronunție corectă pentru că sunt toate satele ale Bârgăului. Dacă Vasile și Ion sunt al lui Ionescu nu spunem că sunt ai Ioneștilor. Slavonul Bârgău, care înseamnă ascunzătoare sau germanul Bergen – care înseamnă munte, ar fi cuvintele care stau la baza denumirii, probabil era un loc în care să te poți ascunde de anumiți vizitatori nedorți.

Rep.: – Să punctăm, în câteva cuvinte, și cariera dumneavoastră.

T.W.H.: – După terminarea școlii pedagogice s-a primit un ordin de la minister să nu se permită accesul absolvenților la facultate deoarece era criză de învățători. Am fost șef de promoție, cu media 10 și am primit repartitia cea mai apropiată de casă, în Dumbrava, comuna Livezile, aici am fost și dascăl și director la patru clase simultane. Aveam 20 de ani, fiind prima serie care a făcut șase ani de pedagogic. A fost extraordinar pentru că am putut să merg la teatru, la operă, am făcut metodică așa cum trebuie. Primul salariu a fost de 720 lei, ca să faceți o comparație, un costum era atunci 80 lei. M-am dus apoi în armată la zi și după aceea am făcut facultatea. Apoi am lucrat alături de foștii mei dascăli, adevărate modele pentru noi, la școala din Joseni, apoi educator la Casa de Copii din Prund, la Mureșenii Bârgăului. Conducerea din acea vreme m-a desemnat să fiu director de Cămin Cultural la Prund. Am acceptat acest lucru cu rugămintea de a păstra câteva ore la școală, deoarece nu am dorit niciodată să mă despart de sistemul de învățământ. Aici am făcut cor pe patru voci, brigadă artistică, teatru – în care am jucat și eu. Am înființat ansamblul „Plaiurile Bârgăului”, fiind trecut prin Școala Pedagogică, știam să cânt și la vioară și la acordeon, astfel încât am avut un mic taraf care s-a dezvoltat pe parcurs. După 89 am fost inspector școlar, apoi director la Casa Corpului Didactic, unde m-am simțit foarte bine și colaboratorii spun că s-au făcut lucruri extraordinare în acea perioadă.

Rep.: – Câteva cuvinte despre familia dumneavoastră.

T.W.H.: – Pe doamna am cunoscut-o în vacanțele noastre. Ea era din Suseni. Se organizau „jururi”, adică întâlniri cu tineri, la care ascultam muzică la patefon. Așa ne-am cunoscut și nu ne-am mai despărțit. Nunta a avut loc acasă la soție, la Suseni, în acea perioadă fiind un ordin să nu se mai facă nunți la Căminul Cultural deoarece acolo era pus tabloul cu tovarășul Ceaușescu. Am doi feciori, cel mai mare inginer la APIA, are doi copii, un băiat și o fetiță. Celălalt fecior este mai departe de casă. Am găsit în articolele în limba germană un material despre Felix W. care a fost doctor în fizică, în Germania, membru al mai multor academii, preocupat de fizica nucleară. Băiatul meu este doctor în fizică atomică, cu doctorat în Berlin și lucrează în Sacramento, Capitala Californiei, unde este profesor universitar doctor și cercetător științific. A susținut conferințe în Germania, China, Brazilia. În România, din păcate, nu este răsplătit pentru cercetare, așa că ne-am împăcat cu gândul că face lucruri extraordinare acolo. Are și el doi băieți, au fost și acasă, vorbesc româna. Nora e tot româncă, de pe Valea Bârgăului, tatăl ei fiind preot la Cluj.

Rep.: – Care sunt preocupările dumneavoastră în momentul de față?

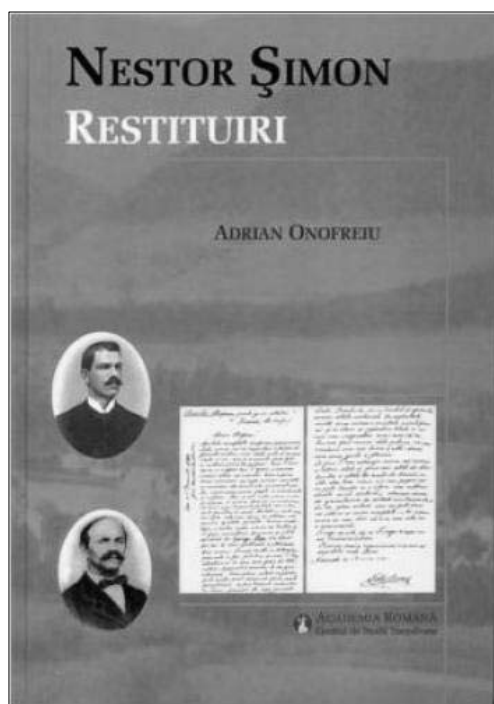
T.W.H.: – Străbunicul meu Albert, farmacistul, era și un pomolog de renume european, studiind sute de soiuri de mere. Numele său apare și în pomologia românească, contribuind în același timp și la pomologia maghiară. Îmi plac și mie plantele, florile, dar și legumele pe care le cultiv în grădina de la Bistrița. Vara, așadar, este dedicată muncii câmpului, iar iarna scrisului. Nu știu câți cititori voi avea, important este să las urmă scrisă și să citească cărțile mele copiii și nepoții.

Rep.: – Cu siguranță v-ați construit un nume în județul nostru. Vă mulțumesc pentru confesiune, vă urez sănătate și împlinirea tuturor proiectelor.

Menuț Maximilian

IX. CERCETĂTORI DE ELITĂ

Nestor Șimon, readus în actualitate¹

Doctorul Adrian Onofreiu, de la Arhivele Naționale, Filiala Bistrița-Năsăud, repune în actualitate viața și opera ilustrului înaintaș Nestor Șimon, în volumul „Restituiri”, apărut la Academia Română, Centrul de Studii Transilvane. Prin redarea posterității a unor articole apărute în presa de acum mai bine de 100 de ani, greu accesibile cititorilor de azi, precum și prin strădania de a introduce în circuitul științific o interesantă corespondență ieșită la lumină în ultimii ani, Adrian Onofreiu face ca aria formativă a spațiului cultural transilvănean din a doua jumătate a secolului XIX să fie repusă în lumină, Nestor Șimon, prin realizările sale, oglindind condiția intelectualului român transilvan. Produs tipic al zonei militarizate de la Năsăud, născut în Ragla, la 6 ianuarie 1862, Nestor Șimon urmează cursurile gimnaziului din Năsăud, o contribuția importantă la formarea sa intelectuală având-o societatea de lectură a elevilor Virtus Romana Rediviva. În același timp este și în colectivul de redactare al publicației „Muza someșană”. Ajuns student la Cluj, la Universitatea „Francisc Josef”, a beneficiat de susținerea materială a Fondurilor Grănicerești

năsăudene, fiind activ în cadrul Societății Studențești „Petru Maior”. Nestor Șimon va abandona însă perspectiva unei cariere juridice de succes la Cluj, întorcându-se acasă, la Năsăud, unde ocupă funcția de secretar la instituția care gestiona patrimoniul material, educațional și cultural rămas din perioada existenței confiniului militar. Se apleacă spre cercetarea documentelor care, în timp, devine o a doua natură a existenței sale, fiind cel care va avea grijă, cum nu se poate mai bine, de fondurile grănicerești. Ajungând la apogeul formării sale profesionale și intelectuale nu se poate bucura de aceasta, destinul nemilos marcându-i viața, fără a realiza ceea ce și-a propus în domeniul cercetărilor. Moare de bună, prematur, la 19 ianuarie 1915, la doar 53 ani.

Preocupările pentru trecutul zonei unde-și desfășura activitatea au rămas, însă, prin publicarea unor părți din cercetările sale, Adrian Onofreiu reușind să adune rodul muncii sale pentru prima dată într-o carte bazată pe documente inedite. Merită să amintim doar manuscrisul lui Francisc Mihăilaș despre revoluția de la 1848-49.

Remarcăm cele cinci manuscrise inedite care se referă la considerații privind istoria patriei, motivația scrierii istoriei, introspecțiunea în trecutul zonei fostului regiment de graniță Năsăud, începând din antichitate, Evul mediu, etapele formării regimentului de graniță, desființarea acestuia, considerații referitoare la înființarea Gimnaziului năsăudean și o scurtă schiță biografică a unui ofițer de graniță – Vasile Popițan. Trebuie remarcate, în acest context, paginile care arată motivele militarizării, etapele acestui proces, implicarea Curții de la Viena, acțiunile constante de structurare a proiectului din partea populației săsești din ținutul Bistriței, dar și revolta fâțișă de pe Platoul Mocirla de la Salva.

Structurate cronologic, scrisorile expediate de Nestor Șimon, prezente în acest volum, ne oferă imaginea preocupărilor sale, începând cu cele din perioada formării intelectuale, când a

¹ Articolul a fost publicat în cotidianul „Răsunetul”, Luni, 07/02/2012 – 11:52

solicitat ajutorul material al fondurilor grănicerești, atitudinea de revoltă față de cei care beneficiau de acest ajutor utilizându-l în alte scopuri, dialogul cu Ioan Pop Reteganul și proiectul comun de a realiza monografiile parohiilor.

Manuscrisele prezente în volum definesc probleme abordate de cărturar, fie secvențial, pe anumite intervale de timp, fie tematic, pe direcții bine definite din reconstituire a trecutului. Pentru prima dată este publicată și schița portretului unei personalități din trecutul graniței. Ea sugerează amploarea proiectatului realizat de autor și risipit, de urmași, fie prin asumare în nume propriu, fie prin detașare din întreg.

Partea a doua cuprinde șapte capitole publicate în presa din epocă, reeditarea lor fiind motivată atât de valoarea acestora, cât și de greutatea identificării lor, amintind aici publicarea în presa locală.

În partea a treia sunt redate un număr de 24 scrisori trimise de Nestor Șimon unor persoane sau instituții. Cartea se încheie cu o listă bibliografică care cuprinde 237 titluri, articole sau lucrări studiate de Nestor Șimon și un număr de 33 titluri de publicații periodice, unde se găsesc articolele utilizate de acesta. Prin acest volum, cititorii au acces la o informație detaliată asupra unui cărturar năsăudean care a slujit cu credință patria: Nestor Șimon

Menuț MAXIMINIAN,
„Răsunetul”, Luni, 07/02/2012 – 11:52

Cercet. Șt. I Dr. Ioan Chintăuan la 70 de ani

S-a născut la 22 iulie 1941 la Bobâlna (jud. Cluj), pentru a urma apoi la Gherla școala elementară și liceul. În anul 1964 a absolvit Facultatea de Biologie-Geografie, Secția de Geologie, a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Repartizat ca geolog debutant la Comitetul Geologic, Întreprinderea de Stat pentru Explorări Miniere (I.S.E.M), Serviciul Hidrocarburi, București, a activat pentru doi ani ca geolog la sonde de explorări pentru gaz metan din Transilvania, contribuind așadar prin munca sa, la cunoașterea unor structuri gazifere din Bazinul Transilvaniei, implicit a biostratigrafiei depozitelor neogene din bazin.

În anul 1966 s-a transferat la Stațiunea de cercetări Arcalia a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, unde a început a se iniția în studiul ostracodelor fosile, în paralel cu cercetarea geologică regională sistematică a nord-estului Transilvaniei, acordând o atenție specială formațiunilor neogene care apar la contactul dintre bazin și eruptivul Călimanilor.

Până în anul 1976, Ioan Chintăuan a coordonat activitatea stațiunii, care consta în cercetare, practica studenților, manifestări științifice etc. Necesitățile specifice ale practicii de specialitate a studenților biologi, geografi și geologi la Stațiunea de cercetări Arcalia, necesitau o cunoaștere geologică detaliată a zonei, motiv pentru care tânărul pe atunci cercetător a investigat formațiunile sedimentare (badeniene, sarmațiene, pannoniene, cuaternare), acordând atenție aflorimentelor bogat fosilifere, tufurilor vulcanice, masivelor de sare etc. Cercetările au fost extinse gradual spre zona montană Călimani (eruptiv), Bârgău (sedimentar și eruptiv) și Rodnei (metamorfic). Din formațiunile cercetate a colectat eșantioane care au constituit nucleul Colecției geologice a stațiunii.

Din anul 1976 se transferă la Muzeul Județean Bistrița, unde continuă activitatea de cercetare începută la Arcalia, adăugându-i specificul muzeologic-muzeografic. În primele studii la muzeu a abordat cercetarea ostracodelor neogene din Transilvania de nord-est (Budac), apoi bazinele Borod și Șimleu. Treptat, pe măsura acumulării de noi date, a trecut la studiul aprofundat al ostracodelor badeniene. De asemenea, a studiat ostracodele neogene din sudul Bazinului Șimleu și în mod deosebit acelea din Platforma Moldovenească și Dobrogea de Sud. La studiul ostracodelor miocene s-a adăugat cercetarea formelor mai vechi (Paleogenul din aria de sedimentare Metaliferi: Bărbant-Șard) sau mai recente (Cuaternarul de la Hoghiz). Cercetările întreprinse au contribuit la determinarea de noi specii și asociații de ostracode pentru paleofauna României, îmbogățind inventarul ostracofaunistic național cu sute de specii și conturarea de asociații caracteristice anumitor intervale stratigrafice.

Rezultatele cercetărilor efectuate în domeniul ostracodelor fosile au fost utilizate de cercetători și cadre didactice de la universitățile din Cluj, Iași, București, datele fiind utilizate la elaborarea unor cursuri universitare (Bica Ionesi – „Curs de Micropaleontologie”, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, 1982) și monografii (Theodor Neagu – „Micropaleontologie. Metazoare”, Ed. Tehnică, București, 1989 etc.).

În paralel cu studiul ostracodelor, I. Chintăuan a abordat o serie de alte subiecte geologice și paleontologice precum: mamifere din Cuaternarul Transilvaniei de nord-est; tufurile vulcanice din nord-estul Transilvaniei; apele minerale din Transilvania de nord-est (ape cloro-sodice, sulfuroase, carbogazoase); fenomene vulcanocarstice din eruptivul Călimanilor de nord-vest.

Preocupările sale s-au îndreptat apoi spre probleme de muzeologie-muzeografie și ocrotirea naturii, materializate prin câteva studii privitoare la: roci de mare valoare estetică din colecțiile și expozițiile de științele naturii; rarități mineralogice în colecțiile muzeelor și liceelor din județul Bistrița-Năsăud; valorificarea colecțiilor geologice prin expoziții muzeale; cercetarea istorică în domeniul științelor naturii (cu studii privind istoricul cunoașterii și utilizării sării, apelor sărate, apelor carbogazoase, metalelor, mineralelor și rocilor de pe teritoriul județului). Cercetările în domeniul ocrotirii naturii s-au fructificat prin elaborarea documentațiilor științifice necesare declarării ca rezervații geologice și/sau paleontologice a șase arii de pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud, valorificate științific prin publicarea volumelor: „Comori ale naturii din județul Bistrița-Năsăud” „, Bistrița-Năsăud. Natura și monumentele sale” „, Bistrița-Năsăud. Ape minerale și stațiuni”.

În urma cercetărilor realizate pe teren și în laborator I. Chintăuan a alcătuit și inventariat colecții de mineralogie (eșantioane colectate din exploatările miniere de la Rodna, Valea Blaznei, Valea Vinului, Cobășel, respectiv bazinul minier Baia-Mare), micropaleontologie (floră și faună miocenă și cuaternară din nord-estul Transilvaniei), petrologie (eșantioane din Bazinul Transilvaniei, din munții Bârgău, Călimani, Țibleș, Rodnei), numărul pieselor din colecții depășind 10.000 eșantioane. A acordat o atenție cu totul specială concrețiunilor grezoase, publicând mai multe lucrări, dintre care amintim „Acele pietre stranie” (în colaborare cu Vlad Codrea), 2000, Edit. Supergraph Cluj-Napoca. A alcătuit prima și cea mai bogată colecție specifică de concrețiuni grezoase din Europa (1013 concrețiuni, la care se adaugă nuclee de concreționare și concrețiuni juvenile). A fost primul care a semnalat în România concrețiuni grezoase fosilifere.

Cercetătorul Ioan Chintăuan a introdus în știință o nouă disciplină: „Etnopetrografia”, iar volumul cu acest titlu a apărut în anul 2005 la Ed. Supergraph din Cluj-Napoca. În anul 2005 a descoperit, în zona saliferă Figa (în proximitatea Becleanului) „troaca de la Figa”, cea mai veche și mai importantă instalație din lemn din Europa, folosită în urmă cu cca. 3000 de ani (datare cu C14 în laboratorul de la Gröningen – Olanda) la obținerea sării procesate (pastă pentru bricheta) din apă sărată. Tot el a descoperit pentru prima dată menhiri în România.

De-a lungul carierei sale, I. Chintăuan a activat ca membru al Societății Geologice a României, Societății Paleontologilor din România, în Consiliul Științific al Parcului Național Munții Rodnei și președinte fondator al ANCSM (Asociația Cercetătorilor Științifici din Muzeu). A participat cu lucrări la numeroase simpozioane și sesiuni de comunicări științifice și la rândul său a organizat astfel de manifestări științifice, între care primul simpozion național de protecția mediului înconjurător. A mai organizat numeroase expoziții temporare „, Salonul internațional de vară, de minerale, fosile și geme” și a contribuit la amenajarea expoziției de bază a Secției de științele naturii din cadrul Muzeului Județean Bistrița, a laboratoarelor și depozitelor de specialitate, a parcului muzeului.

În anul 1995 a redactat anuarul Secției de Științele Naturii „STUDII ȘI CERCETĂRI”, care reunește lucrări de geologie, geografie, botanică, zoologie, protecția mediului, devenit în anul următor „STUDII ȘI CERCETĂRI. ȘTIINȚELE NATURII”, iar din anul 2000 apare în două volume „STUDII ȘI CERCETĂRI. GEOLOGIE-GEOGRAFIE” și „STUDII ȘI CERCETĂRI. BIOLOGIE”.

La data de 29 iunie 1994, Ioan Chintăuan și-a susținut public teza de doctorat cu titlul „Stratigrafia și paleontologia Neogenului din regiunea Bistrița-Budac (Transilvania de nord-est)” la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, iar în februarie 1995 i s-a acordat titlul științific de doctor în geologie. În anul 2004 i se conferă „Meritul cultural”, pentru cercetare științifică. În anul 1995 Dr. Ioan Chintăuan devine Cercetător Științific Principal I, iar între anii 1996 și 2005 a ocupat funcția de director științific al Muzeului Județean Bistrița-Năsăud.

Ajuns acum la vârsta de 70 de ani, Ioan Chintăuan poate privi cu satisfacție la ce a clădit spiritual și faptic la muzeul bistrițean, dar și pe tărâmul creșterii științifice a geologiei. Îi urăm viață frumoasă și îndelungată!

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE

- Maxim, Al., I., Chintăuan, I., 1969, Ostracode din Ponțianul Văii Budacului (Bistrița-Năsăud), Studia Univ. „Babeș Bolyai”, Geol. -Geogr., f2. Cluj.
- Chintăuan, I., 1971, Forme noi de ostracode pentru Ponțianul inferior din regiunea Văii Budacului (Bistrița-Năsăud), Studia Univ. „Babeș-Bolyai”, Geol.-Miner., f.1. Cluj.
- Chintăuan, I., Sângeorzan, O., 1971, Despre prezența unor resturi de mamifere fosile în cuaternarul din nord – estul Transilvaniei, File de istorie, I, Muz. Bistrița-Năsăud, Bistrița.
- Chintăuan, I., 1971, Fenomene carstice în eruptivul munților Călimani de nord vest, File de istorie, I, Muz. Bistrița-Năsăud, Bistrița.
- Chintăuan, I., Tövissi, I., 1972, Date biostratigrafice asupra sedimentului subbazaltic de la Hoghiz (Perșanii centrali – vestici), Stud. tehn. ec., Ser.H, nr.4, Inst. Geol., București.
- Chintăuan, I., 1973, Enigme de piatră, România pitorească, 12, nr.84, București.
- Chintăuan, I., Tövissi, I., 1973, Asupra ostracodelor din Cuaternarul de la Hoghiz (Perșanii centrali – vestici), Studia Univ. „Babeș-Bolyai”, Geol.-Miner, f.2. Cluj.
- Ionesi, B., Chintăuan, I., 1974, Studiul ostracodelor din depozitele bugloviene de pe Platforma Moldovenească (regiunea dintre valea Siretului și valea Sucevei), D.S. Inst. Geol., LX / 4, 1972 – 1973, București.
- Chintăuan, I., Rusu, I., Sângeorzan O., 1974, Comori ale naturii din județul Bistrița-Năsăud, Edit. C.C.E. Bistrița.
- Ionesi, B., Chintăuan, I., 1975, Studiul ostracodelor din depozitele volhinien de pe Platforma Moldovenească (Sectorul dintre Valea Siretului și Valea Moldovei), D. S. LXI, 1973 – 1974, București.
- Chintăuan, I., Băluță, C., 1975, Studiul ostracodelor din depozitele priabonien de la Bărbant – Sard, Studia Univ. „Babeș – Bolyai”, Geol. Miner., f. 1. Cluj.
- Mârza, I., Chintăuan, I., 1975, Cercetări petrografice asupra tufului de Dej în regiunea Bistrița- Bârgău (Jud. Bistrița-Năsăud), Stud. cerc. geol. geofiz. geogr., Ser. Geologie, t. XX, nr. 1., Acad. R.S.România, București.
- Chintăuan, I., Rusu, I., 1975, Vulcanii noroioși de la Monor, Arhiva Someșană, vol. III, Muzeul Năsăudean, Năsăud.
- Chintăuan, I., Nicorici, E., 1976, Ostracodele miocene din sudul Bazinului Șimleu, D.S. LXII, 1974 – 1975, Inst. Geol., București.
- Chintăuan, I., Isă, Gh., Mészáros, I., 1976, Răspândirea mamutului (*Elephas primigenius* Blum.) în Cuaternarul din nord-estul Transilvaniei, File de istorie, vol. IV, Muz. Bistrița-Năsăud, Bistrița.
- Chintăuan, I., Nicorici, E., 1977, Ostracodele panoniene din sudul Bazinului Șimleu, Studia Univ. „Babeș-Bolyai”, Geol.- Geogr., f.1, Cluj-Napoca.
- Ionesi, B., Chintăuan, I., 1977, Contribuții la studiul faunei badeniene de la Seimenii Mari (Dobrogea de sud), Stud. cerc. biol., Ser. Zoologie., t. XXII, nr. 1, Edit. Acad. R.S.România, București.
- Buta, I., Chintăuan, I., Langa D., Gălan P., 1977, Contribuții la studiul apelor minerale de pe cuprinsul județului Bistrița-Năsăud, Stud. cerc. geol. geofiz. geogr., Ser. Geografie, XXIV, 1, Acad. R.S. România, București.
- Chintăuan, I., 1978, Studiul ostracodelor din sedimentul neogen de la Delureni (Bazinul Borod), Nymphaea, V, Muz. țării Crișurilor, Oradea.
- Ionesi, B., Chintăuan, I., 1978, Studiul ostracodelor din Volhinianul Platformei Moldovenești (Regiunea dintre valea Sucevei și valea Moldovei), An. Muz. St. nat. Piatra Neamț, Ser. Geol. – Geogr., Vol. IV, Piatra Neamț.
- Ionesi, B., Chintăuan, I., 1980, Contribuții la cunoașterea faunei de ostracode din Basarabianul Platformei Moldovenești (Regiunea dintre Siret și Moldova), Anal. Univ. „A 1. I.Cuza”, Iași.

- Chintăuan, I., 1984, Roci de mare valoare estetică în colecțiile de științe naturale, Rev. Muzeelor, nr. 9, București.
- Chintăuan, I., 1984, Natura și arta sa, Rev. Muzeelor, 10, București.
- Ionesi, B., Chintăuan, I., 1985, Ostracofauna des dépôts Basarabiens de la region Văleni (Dobrogea du Sud), Anal. St. Univ. „Al. Cuza” Iași, Tom. XXXI, (sect. II, b), Geol.-Geogr., Iași
- Ionesi, B., Chintăuan, I., 1986, Contributions à la connaissance d'Ostracofaune du Volhynien de Dobrogea du Sud, An. Muz. St. nat. Piatra Neamț, Ser. Geol.-Geogr., Vol. V, Piatra Neamț.
- Chintăuan, I., 1986, Valori mineralogice în colecțiile Liceului „George Coșbuc” din Năsăud, Rev. Muzeelor, nr.7, București.
- Chintăuan, I., 1987, Rarități mineralogice în colecțiile muzeului din Bistrița, Rev. Muzeelor și Monumentelor, Muzee, nr.3, București.
- Chintăuan, I., 1987, Minerale – pietre prețioase și semiprețioase din grupa oxizilor de siliciu, în colecția muzeului din Bistrița, Rev. Muzeelor și Monumentelor, Muzee, nr.8, București.
- Chintăuan, I., 1988, Necesitatea valorificării colecțiilor geologice prin expoziții muzeale, Rev. Muzeelor și Monumentelor, Muzee, nr.4, București.
- Chintăuan, I., Rusu, I., 1988, Considerații cu privire la cunoașterea și utilizarea sării și a apelor sărate din Transilvania de nord – est (județul Bistrița-Năsăud), File de istorie, vol. V, Muz. Bistrița-Năsăud, Bistrița.
- Chintăuan, I., 1989, Includerea în expozițiile permanente ale muzeelor și colecțiilor de Științele naturii a activității științifice a marilor naturaliști autohtoni, o necesitate?, Rev. Muzeelor și Monumentelor, Muzee, nr.8, București.
- Chintăuan, I., 1989, Conexiuni interdisciplinare și posibila obligativitate a cercetării istorice în domeniile neistorice, în muzee, Rev. Muzeelor și Monumentelor, Muzee, nr.9, București.
- Chintăuan, I., 1989, Considerații cu privire la istoricul cunoașterii și utilizării apelor carbogazoase din Transilvania de nord – est (județul Bistrița-Năsăud), File de istorie, VI, Muzeul Bistrița-Năsăud.
- Ionesi B., Chintăuan, I., 1989, Contributions à l'étude des Ostracodes du basarabien de la Dobrogea du Sud, Anal. șt.ale Univ. „Al.I.Cuza” Iași, Tom. XXXV, s. 2. b, Geologie-Geografie, Iași.
- Ionesi B., Chintăuan, I., 1990, Contributions à l'étude de l'ostracofaune chersonienne de la Dobrogea du Sud, An. șt. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, Tom. XXXVI, Geologie, Iași.
- Ionesi B., Chintăuan I., Băcăuanu V., 1991, Contributions à l'étude du Chersonien de la Plate – forme Moldave, Anal. șt. Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, Tom. XXXVII, s.2 – b, Geologie, Iași.
- Mârza, I., Chintăuan, I., Ianoliu, S., Filipescu, G., 1991, Asupra prezenței unui nivel de tuf postbadenian la Viișoara (Bistrița-Năsăud), The volcanic tuffs from the Transylvanian Basin, România, Edit. Carpatica, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 1993, Contribuții la istoricul cunoașterii, exploatării și utilizării rocilor în Transilvania de nord – est, Revista Bistriței, VII, Bistrița.
- Ionesi B., Chintăuan, I., 1994, Ostracofauna du Sarmatien de la Plateforme Moldave, The Miocene from the Transylvanian Basin – România, Edit. Carpatica, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 1994, Considerații cu privire la formarea concrețiunilor grezoase, Rev. Bistrița, VIII, Bistrița.
- Chintăuan, I., 1994, Stratigrafia și paleontologia Neogenului din regiunea Bistrița – Budac, Teză de doctorat, Universitatea „Babeș – Bolyai”, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 1995, Date biostratigrafice privind tuful vulcanic de la Ghinda (Transilvania de nord-est), Stud. și cercet., nr.1, Muz. jud. Bistrița-Năsăud, Bistrița, p. 135-145.
- Mészáros, N., Chintăuan, I., 1996, Date noi privind Sarmatianul de la Viișoara (Transilvania de nord – est), Stud. cercet. Șt. nat., nr.2. Muz. jud. Bistrița-Năsăud, Bistrița, p. 31-35.

- Mészáros, N., Chintăuan, I., 1996, Asupra prezenței Ottnangianului superior în regiunea Bistrița – Bârgăului (Transilvania de nord-est), Stud. cercet. Șt. nat., Muz. jud. Bistrița-Năsăud, Bistrița, p. 36-45.
- Chintăuan, I., 1997, Bistrița-Năsăud – Natura și monumentele sale, Edit. Carpatica, Cluj – Napoca.
- Chintăuan, I., 1998, Bistrița-Năsăud – Ape minerale și stațiuni, Ed. Supergraph Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., Prahase, M., 1998, Bistrița-Năsăud. Mediul și tradiția, Edit. Aletheia, Bistrița.
- Chintăuan, I., 1998, Considerații privind protecția aflorimentelor de nisipuri cu concrețiuni grezoase, Stud. cercet. Șt. Nat., nr.4, Muz. Bistrița-Năsăud, Bistrița, p. 43-53.
- Chintăuan, I., Gaiu, C., 1998, Bistrița-Năsăud. Muzeu, Edit. Aristocrat, Bistrița.
- Chintăuan, I., 1999, Apele din Bistrița-Năsăud, Edit. Crysopea, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 1999, Geologie von Tschippendorf (Cepari), în: Spuren et Bilder aus Chepan, Heimatbuch der Gemeinde Tschippendorf (Cepari, Csépan) în Nordsiebenbürgen, Rohr – Wien, p. 28-31.
- Chintăuan, I., 2000, Ostracode din Volhynianul de la Livezile (Bistrița-Năsăud), Stud. cerc., Ser. Geol. – Geogr., 5, Ed. Muz. Bistrița-Năsăud, Bistrița.
- Chintăuan, I., Bîca, I., 2000, Zonarea turistică a județului Bistrița-Năsăud, Stud. cerc., Ser. Geol.-Geogr., 5, Muz. Bistrița-Năsăud, Bistrița.
- Chintăuan, I., Codrea V., 2000, Aceste pietre străni, Edit. Supergraph, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 2000: Bistrița-Năsăud. Natura și monumentele sale, ed. a II-a, Edit. Supergraph, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., Prahase, M., 2001, Bistrița-Năsăud. Mediul și Tradiția, ed. a II-a, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 2001, „Geologia Țării Bistriței” – caietul manuscris al geologului Heinrich Wachner (1877-1960), o restituire științifică, Studii și cercetări, Geologie – Geografie., 6, Complexul muzeal Bistrița-Năsăud, p.39-56.
- Chintăuan, I., Bîca, I., 2001, Turismul în zona periurbană Bistrița, Studii și cercetări, Geologie-Geografie, 6, Complexul muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița, p.111-116.
- Chintăuan, I., 2001, Zur Geologie der Germar Kung, în: Passbusch in Nordsiebenburgen, von Dr. Jost Linkner, Wien.
- Chintăuan, I., 2002, Pietre înălțate, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., Bolog M., Pop F., 2002, Biserici de lemn din Bistrița-Năsăud, ghid, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca
- Chintăuan, I., 2002, Apele minerale din județul Bistrița-Năsăud, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 2002, Valoarea culturală a concrețiunilor grezoase și necesitatea protejării unor aflorimente din România, Studii și cercetări, seria Geologie-Geografie, 6, Complexul muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița.
- Chintăuan, I., 2002, „Pietre înălțate” în Transilvania de nord-est. Impact și semnificații, studii și cercet., Ser. Geologie-Geografie, 7, Complexul muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița, p.83-94.
- Chintăuan, I., Bîca, I., 2002, Factori terapeutici naturali în județul Bistrița-Năsăud, Stud. și cercet., Ser. Geologie-Geografie, 7, Complexul muzeal Bistrița-Năsăud, p.121-124.
- Chintăuan, I., Bîca, I., 2003, Tipuri și forme de turism în cadrul județului Bistrița-Năsăud, Stud. și cercet., Ser. Geologie-Geografie, 8, Complexul muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița, p.123-128.
- Chintăuan I., 2003, Pietre risipite, Edit. Supergraph, Cluj-Napoca.
- Chintăuan I., Ștefan V., Marquier I., Coldea Gh., 2004, Arii protejate din Bistrița-Năsăud, Edit. Supergraph, Cluj-Napoca.
- Chintăuan I., Prahase M., 2004, Bistrița-Năsăud. Locuri și oameni, Edit. Supergraph, Cluj-Napoca.

- Chintăuan I., Les concrétions gresseuses fossilifères en Sarmatien de Izvoarele (Dobrogea de Sud-Quest), Stud. cercet., Ser. Geol.- Geogr., 9, p. 47-60, Complexul muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița.
- Chintăuan I., 2004, Das Rodenauer Bergbaugesamt – Zur Geographie und Geologie, în: Silber und Salz in Siebenbürgen, Bd. 7: Rodenau's Silber – Bistritz' Glanz, Zur Gesch.u.Entu.eines Bergorts in den Karpaten, Bochum, p.17-28.
- Chintăuan I., 2004, Valoarea culturală a concrețiunilor grezoase și necesitatea protejării unor aflorimente din România, Environment and Progress, 2, Univ. „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, p.71-76.
- Chintăuan I., 2004, Concrețiunile grezoase – roci ornamentale, piese de colecție, „Cristal”, nr.2, iunie, Complexul muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița, p.33-36.
- Chintăuan I., 2005, Concrețiuni cineritice – un nou tip de concrețiuni, Stud și Cercet. Ser.Geologie-Geografie, nr.10, Muzeul județean Bistrița-Năsăud.
- Chintăuan I., 2005, „Troaca” de lemn folosită pentru obținerea sării din apa sărată (slatina, murătoare), descoperită la Figa (BN), Stud. și Cercet., Ser. Geologie-Geografie, nr.10, Muzeul județean Bistrița-Năsăud.
- Chintăuan I., 2005, „Etnopetrografia. Cultură populară și religie în piatră”, Edit. Supergraph, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 2006, Menhirs en Roumanie, Studii și cercetări, Seria Geologie – Geografie, nr.11, Complexul muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița, p.65-70.
- Chintăuan, I., 2006, Sarea și manifestările saline din zona Carpaților Răsăriteni, în: SAREA, TIMPUL ȘI OMUL, Ed. Angustia, Muzeul Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, p.17-21.
- Chintăuan, I., 2007, L'altération des roches éruptives au contact d'eaux salées, Stud. și cercet., Geol.-Geogr., 12, Bistrița, p.59-61.
- Chintăuan, I., Bâca, I., 2007, Le potentiel touristique des zones salifères de Roumanie et leur utilisation, Stud. și cercet., Geol.-Geogr., 12, Bistrița, p.169-172.
- Chintăuan, I., 2007, Menhiri în România, Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 2008, Patrimoniul natural al județului Bistrița-Năsăud, Ecoterra, nr.18, p.16-17, Fac. de Știința Mediului, Univ. „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 2008, Menhiri creștinați din România, Ecoterra, nr.16, p.16, Fac. de Știința Mediului, Univ. „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 2008, The fossiliferous gritty sandy concretions in Cicău (Alba), Stud. cercet., Geology-Geography, 13, Edit. Supergraph, Cluj-Napoca, p.23-30.
- Chintăuan, I., 2008, Heinrich Wachner – Geologia Țării Bistriței, o restituire științifică, Țara Bârsei, nr.7, p.33-36.
- Chintăuan, I., 2008, Statuile-menhir din România și încadrarea lor în tipologia europeană, Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca.
- Chintăuan, I., 2012, Valoarea decorativă a concrețiunilor grezoase de la Rusu Bârgăului, Anuarul Bârgăuan, Anul II, nr.2, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012.
- Chintăuan, I., 2012, Cruci de piatră din „Țara Bârgăielor”, Anuarul Bârgăuan, Anul II, nr.2, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012.

Niculae VRĂSMAȘ

*Mircea Prahase, un cercetător de elită*¹

Mircea Prahase poate fi considerat drept un cercetător de elită și un adevărat model, ideal, de intelectual năsăudean. Lingvist și filolog de certă valoare, el face parte din generația, așa spune clasică, a cercetătorilor devotați și pasionați, care încă mai cercetează, cu o neobosită energie depusă timp de peste 40 de ani, în scopul conservării culturii tradiționale a județului Bistrița-Năsăud, laborioasa lui activitate concentrându-se în numeroase studii și cărți de specialitate publicate, cuprinzând date inedite privitoare la vechile tradiții, datini, obiceiuri, graiuri regionale și monografii.

Născut în 24 martie 1947 la Enciu, pitorescul sat al comunei Matei, dinspre marginea câmpiei bistrițene, Mircea Prahase este descendent al unei familii de dascăli și preoți, venind pe lume ca fiu al preotului paroh Vasile și al învățătoarei Silvia.

Satul său natal îi va pune o primă și definitivă pecete pe suflet care va ieși la iveală, după mai multe decenii, odată cu rândurile semănate în volumul „Enciu – file risipite dintr-o monografie”, Editura Napoca Star, 2011, a 12-a carte a sa. Locul său natal a fost rădăcina spirituală a vieții, udată de izvorul tradiției și culturii, care l-au determinat să iasă în lume, dotat și cu talent de poet, după cum o spun și versurile sale: „Și de mă-ntorc acum la timpul care curge/ E c-am lăsat atunci o lacrimă de sânge/ Când am plecat cu dimineața în desagă/ Să-mi caut pâinea și norocu-n lumea largă”.

Urmează primele clase la școala din comuna Zagra, locul de care este puternic atras sufletește și căruia îi va închina, mai târziu, excepționale pagini de monografie. Este unul dintre fericiții elevi care beneficiază apoi de una dintre cele mai bune școli din Ardeal, actualul Colegiu Național „George Coșbuc” din Năsăud, pe care o absolvă odată cu împlinirea centenarului înființării instituției, ca Gimnaziu Grăniceresc.

În prima sâmbătă a lunii septembrie, 2012, a avut loc întâlnirea absolvenților școlilor năsăudene, promoția anului 1964, unde, printre cei de la liceul „George Coșbuc”, Colegiul Național de astăzi, urmaș al Gimnaziului Grăniceresc năsăudean care va împlini 150 de ani de la înființare, a participat și Mircea Prahase, alături de colegii săi, deveniți oameni importanți în viața Năsăudului și a țării, dintre care amintim aici doar câțiva: pr. Dumitru Tomi, Vasile Cleja, Iacob Naroș, Petru Nemeș, Ironim Marțian, Leon Măti, Lucian Bichigean, și Ioan Seni, fiind onorați de foști profesori, precum familia Ștefan, Otilia Tatay și respectatul profesor Irimia Burcezan, dirigintele lor. A fost o întâlnire, deosebită, a unei generații de elită a vechii și valoroasei școli năsăudene.

Absolvind Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Mircea Prahase ocupă oficial, în anul 1970, postul de asistent universitar la Institutul de Învățământ Superior din Suceava, unde activează până în 1973, când devine inspector la Comitetului pentru Cultură Suceava. Se căsătorește cu profesoara Cireșica Terezia Micu din Bistrița, având împreună pe fiul Călin, care a urmat ulterior Facultatea de Științe Juridice.

Dorul și mai ales atracția spre comorile culturale ale locurilor natale îl aduc la Casa Corpului Didactic Bistrița, unde câștigă prin concurs, în anul 1976, postul de documentarist, după care obține funcția de director al Centrului Județean al Creației Populare Bistrița-Năsăud, post pe care îl ocupă în perioada 1979-1986. Având o mare pasiune spre cercetare, Mircea Prahase pătrunde mai adânc în cercetarea de teren, îndeplinind funcția de inspector, în aceeași instituție, până la evenimentele din

¹ Articolul a fost publicat în „Convergențe etnoculturale – In honorrem Mircea Prahase”, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2012

1989, după care este numit director al Bibliotecii Județene, până în 1992, apoi muzeograf la Muzeul Județean Bistrița-Năsăud, până în 1994, când devine, pentru o scurtă perioadă, consilier șef adjunct la Inspectoratul Județean pentru Cultură.

Din noiembrie 1994 și până la alegerile din vara anului 2008, Mircea Prahase este director al Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud, apoi director adjunct și cercetător științific principal, până la pensionare. În perioada directoratului său, Muzeul județean Bistrița-Năsăud a primit, în 2003, „Diploma de merit” a Ministerului Culturii și Cultelor pentru contribuții deosebite la protejarea și valorificarea patrimoniului muzeal.

Mircea Prahase a fost implicat și în politica postdecembristă, ca membru al CPUN Bistrița-Năsăud (1990-1992), membru fondator al PD și vicepreședinte al Biroului Permanent Județean (1992-2004), consilier județean și apoi senator (1998-2000).

Cercetătorul Mircea Prahase a desfășurat o intensă și bogată activitate culturală, pentru care a fost distins cu numeroase medalii, diplome, premii și titluri, dintre care amintim: Medalia „Evidențiat în activitatea culturală” (1985); Medalia „Meritul Cultural” pentru cercetare științifică (2004); Medalia jubiliară a Senatului României (2004); mai multe „Diplome de Excelență” (inclusiv din partea Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului); Premiul municipiului Bistrița pentru activitatea științifică (2005), precum și titlul de „Cetățean de Onoare” al comunei Zagra (2005) și al orașului Năsăud (2006).

Activitatea cea mai importantă a lui Ioan Mircea Prahase constă, în principal, în opera scrisă, în deosebi cea cu obiect de cercetare, care cuprinde peste 50 de articole, eseuri, studii și comunicări, publicate în reviste de specialitate sau susținute la diferite simpozioane și sesiuni științifice din județ sau din afara lui, precum și consilierea unor filme de televiziune pe teme etnografice și de cercetare etnofolclorică, prin colaborare cu specialiști români de marcă din București și Cluj. Mircea Prahase a participat cu o deosebit de interesantă lucrare de specialitate, intitulată „Tradiție și continuitate în portul bărgăonesc”, la ediția din 5 iulie 1987 a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului.

Mircea Prahase este coautor al mai multor cărți, dintre care amintim: „Județul Bistrița-Năsăud” (colectiv), Editura Sport-Turism, București, 1980; „Zagra-o monografie posibilă” (în colab. cu Gavril Rus), Editura „Carpatica”, Cluj-Napoca, 1997; „Bistrița-Năsăud – Mediul și tradiția” (în colab. cu Ioan Chintăuan), „Supergraph”, Cluj-Napoca, 2001; „Bistrița-Năsăud. Locuri și oameni” (în colab. cu Ioan Chintăuan), „Supergraph”, Cluj-Napoca, 2004, și al unor cărți de autor, apărute la editura clujeană „Supergraph”, precum: „Fragmentarium”, 2002; „Periplu istorico-toponimic: Valea Zăgrii”, 2004; „Porecle și supranume din bazinul superior al Someșului Mare”, 2005, „Glosar Regional (județul Bistrița-Năsăud)”, 2008; „Enciu – file risipite dintr-o monografie”, 2011.

A mai scris numeroase recenzii și prefete la diferite volume, colective sau de autor, între care la „Dicționarul italian-român și român-italian”, Editura „Aii”, București 2000 și a colaborat, ca filolog, la redactarea volumelor 19-23 ale ediției „Rebreanu, Opere complete”, sub coordonarea lui Nicolae Gheran,

Una dintre contribuțiile sale substanțiale, la dezvoltarea culturală a județului și a întregii țări, este coordonarea editării volumelor Anuarului Muzeului Județean „Studii și cercetări etnoculturale”, revistă ajunsă la nr. 17, în anul 2012, la toate fiind și autor.

Cercetătorul științific principal, Mircea Prahase, este astăzi un tânăr și vânos pensionar care își continuă, liber, activitatea sa de o viață, afirmând că „Pensia este un lucru firesc pe care-l primesc în viața mea fără emoții”. Cu toate acestea, în ochii cercetătorului se poate ghici o adâncă emoție, a unei nemulțumiri profunde sau poate a regretului că multe din obiectivele sale, proiectate, nu vor mai fi sprijinite.

Nicolae VRĂSMAȘ

*Adrian Onofreiu – un arhivist pasionat de istorie*¹

„Să se păstreze cu pietate, să se claseze cu siguranță și să se adăpostească în palate piesele de pergament sau hârtie, pe care mâna strămoșilor a înscris istoria timpurilor dispărute”.

Nicolae Iorga

Plecat cu mulți ani în urmă de la catedră pentru a se împlini profesional în domeniul arhivisticii, Adrian Onofreiu a devenit un pasionat cercetător al istoriei. Dispunând de o aleasă instruire și o inegalabilă putere de analiză a documentelor, acest „harnic și meticulos scormonitor al adevărului istoric” este un ocrotitor al Arhivelor Naționale din județul nostru, dovedind pricepere și înțelepciune pentru păstrarea și valorificarea aceluia „bob de aur” incontestabil al veridicității scrisului istoriografic.

Viața lui Adrian Onofreiu se contopește cu existența instituției. El descoperă și valorifică cu cea mai mare atenție, filă de filă, întocmește colecții importante de documente pe diverse domenii de activitate, clasifică și ordonează informațiile care pot fi utile oricărei cercetări științifice. Este un arhivist căruia îi place documentul, îl păstrează cu sfințenie și se bucură atunci când acesta este valorificat în diverse lucrări. Detestă ideea de „copy – paste” în cercetare. Îndrumă și dă relații cu o deosebită plăcere tuturor celor care trec pragul instituției. O face cu tact și multă răbdare, asemeni omului care a trecut printr-o experiență caracteristică.

Atras de istoria Năsăudului, ca una dintre zonele cu „reverberații extrem de adânci în trecutul românilor din Transilvania”, Adrian Onofreiu pune la suflet orice informație legată de acest Ținut și scoate la lumină importante lucrări de-o certă valoare științifică. Atenția istoricului și cercetătorului bistrițean se îndreaptă asupra unei perioade deosebit de bogate în documente și anume, aceea a Regimentului II de graniță năsăudean, perioadă pentru care, șterge colbul vremii și își aduce o contribuție de seamă prin mărturii scrise de-o valoare incontestabilă.

A publicat, împreună cu alți cercetători și istorici, lucrări de-o utilitate remarcabilă prin valoarea lor documentară. În anul 2001, alături de Ioan Sigmirean elaborează studiul „Istoria județului Bistrița-Năsăud în documente și texte”, în 2006, colaborează cu Simion Lupșan, semnând

¹ Mircea Daroși, „Răsunetul”, Mie, 06/20/2012 – 10:46

studiul introductiv și transcrierea textelor din „Poruncile Primăriei Năsăud din anii 1863-1867”, în 2006 este prezent cu „Personalități din granița năsăudeană” împreună cu Viorel Rus.

Profesorul Adrian Onofreiu și Ioan Bolovan sunt autorii lucrărilor „Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean” și „Revoluția de la 1848 în zona regimentului grăniceresc năsăudean. Contribuții istorice și demografice”. Tot în colaborare cu cercetătorii Ioan Bolovan și Viorel Rus, realizează studiul „Familiiile din Năsăud în anul 1869”.

Adrian Onofreiu este un autor cunoscut în literatura istoriografică de specialitate Cartea „Districtul Năsăud (1861-1876)” scoate la iveală date importante referitoare la această perioadă. Lucrarea care îi va aduce o deplină satisfacție sufletească este „Nestor Șimon”- primul istoriograf al „graniței militare” năsăudene, despre care autorul vorbește cu deosebită însuflețire ori de câte ori are prilejul.

Cercetând manuscrisele lui Nestor Șimon, el constată că acestea au fost însușite și publicate în nume propriu de redactorii periodicului „Arhiva Someșană” în perioada 1924-1940. Autorul face un act de dreptate, readucând în actualitate personalitatea celui care a fost un intelectual model, un cercetător de valoare al trecutului Țării Năsăudului.

Cartea cuprinde trei capitole de mare întindere. În prima parte este evocată personalitatea lui Nestor Șimon, cu etapele formării sale intelectuale, trăsăturile atitudinale, realizările practice, condiționări și atitudini istoriografice. Următoarele capitole cuprind manuscrisele, articolele publicate în presa vremii și corespondența. Prefața este semnată de prof. univ. dr. Ioan Bolovan, iar postfața de către Mircea Gelu Buta, oameni de seamă ai vieții noastre culturale.

Adrian Onofreiu este omul care, de peste 20 de ani „vorbește cu documentele vechi” și este arhivistul care le dă sens și valoare pentru a fi puse în tiparele cotidiene. O face chiar el, prin opera sa științifică atât de bogată în care pune multă pasiune și dăruire.

Articolul a fost publicat în cotidianul „Răsunetul”, Mie, 06/20/2012 – 10:46

Mircea DAROȘI²

² Mircea Daroși este profesor originar din comuna Nepos, autor al mai multor monografii.

X. RETROSPECTIVĂ CULTURALĂ BÂRGĂUANĂ

Jurnal cultural 2012 – 2013

Ioana SUCIU, *Agenda culturală din cursul anului 2012 – Cămin Cultural Prundu-Bârgăului*

Activitatea culturală în decursul anului 2012 a fost una bogată și diversificată ca și în anii precedenți. Redăm în continuare agenda manifestărilor desfășurate.

26 februarie – s-a desfășurat Festivalul concurs” Zestrea Satului” pe Valea Bârgăului, acompaniamentul muzical fiind asigurat de orchestra Plaiurile Bârgăului. La acest concurs au participat soliști vocali și instrumentiști dintre care a fost promovată solista Axenia Rânziș care a obținut premiul II la faza județeană.

8 martie – spectacol de Ziua femeii „Ghiociei pentru mama”, organizat cu sprijinul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud.

25 martie – spectacol organizat cu ocazia sărbătoririi cuplurilor de căsătoriți (50 ani de căsătorie).

16 aprilie – spectacol organizat cu ocazia sărbătorilor Pascale „Fain îi jocul pe Bârgău”, prezentat de orchestra „Plaiurile Bârgăului”, soliștii vocali și dansatorii juniori.

21 aprilie – în sala Căminului Cultural a avut loc spectacolul intitulat „Bârgăuanii cântă folk”.

22 aprilie – ansamblul „Plaiurile Bârgăului” a susținut un spectacol alături de alte formații în comuna Livezile, la invitația primarului.

23 aprilie – în sala Căminului Cultural a avut loc un concert de muzică indiană.

25 aprilie – concert de muzică simfonică.

17-21 mai – ansamblul folcloric „Plaiurile Bârgăului” a participat la Festivalul Internațional de Folclor de la Șarighiolul de Deal din Județul Tulcea, unde prestația bârgăuanilor a avut aprecieri deosebite, din partea conducerii Centrului Județean pentru Cultură a județului Tulcea.

24 mai – a fost prezentat un moment artistic, cu grupul vocal – instrumental, la monumentul eroilor din localitate, alături de elevii liceului „Radu Petrescu” și militarii din garnizoana Prundu Bârgăului.

03 iunie – a avut loc cea de a VII-a ediție a sărbătorii „De Rusalii pe Bârgău”, la care au participat următoarele formații artistice: „Plaiurile Pojoritei” – Pojorita, județul Suceava, „Baltagul”- comuna Monor și „Plaiurile Bârgăului”, având cu toții o evoluție scenică de excepție.

20 iunie – instrumentiștii și patru perechi de dansatori, împreună cu solistele Andreea și Maria Pavelean, au prezentat un moment folcloric în sala de festivități de la Liceul „Radu Petrescu” din localitate, în cadrul proiectului „Comenius”, în parteneriat cu elevi și profesori bulgari.

24 iunie – instrumentistul Pavel Monda a participat la festivalul rapsozilor populari „La poale de Țibleş” de la Târlișua, obținând premiul special al juriului.

30 iunie – a avut loc în sala Căminului Cultural „Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului”, ediția a 41-a.

01 iulie – juniorii și seniorii ansamblului „Plaiurile Bârgăului” au fost invitați în comuna Șarul Dornei, jud. Suceava, la sărbătoarea „Bujorul de munte”, alături de alte formații artistice și nume sonore ale muzicii populare românești.

06-07 iulie – o delegație de francezi din Montmorillon ne-au vizitat comuna, fiindu-le prezentate tradițiile și frumusețile locurilor noastre.

19 iulie – în sala Căminului Cultural a avut loc un concert de muzică religioasă.

15 august – cu ocazia sărbătorii Sf. Maria, pe terasa Căminului Cultural a avut loc un spectacol susținut de soliștii ansamblului „Plaiurile Bârgăului” și o parte din soliștii de la ansamblul profesionist „Dor românesc”, având invitați de onoare pe Veta Biriș, precum și renumita formație „Talisman”.

19 august – instrumentistul Grigore Borgovan a participat la festivalul „Ion Sabadâș” din Telciu, obținând premiul II. În aceeași zi a avut loc și sărbătoarea „Zilele Telciului”, unde juniorii și seniorii ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, alături de alte formații artistice au prezentat un spectacol remarcându-se prin autenticitatea portului și a jocului de pe Valea Bârgăului.

26 august – la invitația primarului Traian Simionca, din comuna Livezile, ansamblul „Plaiurile Bârgăului” a participat la sărbătoarea comunei.

02 septembrie – ansamblul „Plaiurile Bârgăului” a participat la sărbătoarea comunei Monor.

05-06 septembrie – un grup de 45 francezi din cadrul asociației AMEISA, cărora și noi, bârgăuanii, le-am fost oaspeți în anul 2011, pe lângă obiectivele vizitate cu acest grup, atât în comuna Livezile și Prundu Bârgăului, le-a mai fost prezentat un itinerar folcloric de către instrumentiștii ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, întreținuți cu puritatea și acuratețea vocii solistei Maria Pavelean.

20-21 septembrie instrumentiștii: Dumitru Ciupa, Pavel Monda și Grigore Borgovan au participat la Festivalul Concurs al Cântecului Păstoresc „Miorița”, din Municipiul Toplița, alături de alți 35 de concurenți din întreaga țară, în urma căruia Dumitru Ciupa a obținut premiul I și Pavel Monda premiul III.

04-05 octombrie – au participat la Festivalul Național de Interpretare al Cântecului Popular „Lăutarul” din Drăgășani, jud. Vâlcea, solista Maria Pavelean, care a obținut premiul I, Pavel Monda premiul I la instrumentiști, iar Dumitru Ciupa a susținut un recital în gala festivalului, fiind foarte apreciat, pentru autenticitatea repertoriului, de către prof. Elena Stoica, director al Centrului Județean pentru Cultură a județului Vâlcea, obținând premiul special al juriului.

28 octombrie – a avut loc, în sala Căminului Cultural, cea de a IV-a ediție a festivalului „Toamna Bârgăuană”, unde au participat formații artistice din comuna Livezile, ansamblul „Nunta Zamferei”, „Păunița”, din Sângeorz Băi, „Flori Bârgăuane”, din Josenii Bârgăului, muzică ușoară cu elevi ai liceului de muzică „Tudor Jarda”, din Bistrița, alături de care s-au alăturat distinși soliști de la Ansamblul Profesionist „Dor Romanesc”, Domnica Dologa, Ioachim Spân și Mihai Spân, care au avut o prezentare de excepție în acest spectacol.

11 noiembrie – a avut loc, în sala Căminului Cultural din Susenii Bârgăului, cea de a X-a ediție „Lăsatul Secului”, la care au participat formații artistice din Susenii Bârgăului, Bistrița Bârgăului, Leșu și ansamblul „Balada” din Bistrița.

28 noiembrie – Ansamblul „Plaiurile Bârgăului” s-a deplasat în orașul Suceava, la spectacolul intitulat: „Pe-al nostru steag e scris unire”, unde au mai participat formații din Bucovina, Basarabia și Ardeal.

01 decembrie – membrii ansamblului au participat la spectacolul dedicat Marii Uniri de la 1918, susținut în fața monumentului eroilor din localitate.

16 decembrie – Grupul de colindători a participat la Concertul de colinde, susținut la bisericile din Bistrița.

21 decembrie – Grupul de colindători a fost invitat la SC. RAAL. SA, Prundu Bârgăului și la UAMS Susenii Bârgăului.

23 decembrie – ansamblul a participat la Concertul de colinde, organizat în parcul cu castani, din fața Căminului Cultural, dedicat sărbătorilor de iarnă.

27 decembrie – orchestra și dansatorii ansamblului „Plaiurile Bârgăului” au participat, la invitația primarului din comuna Șintereag și a Centrului Județean pentru Cultură, alături de Grupul de datini și obiceiuri de iarnă, la un spectacol artistic, alături de formația gazdă „Flori de mălin”.

27 decembrie – a avut loc un spectacol de muzica folk intitulat „Fulg de nea”

28 decembrie – a avut loc, în sala Căminului Cultural, un concert de colinde.

29 decembrie – a avut loc spectacolul intitulat „Folk de nea” prezentat de asociația Aripă Folktime.

Încheierea anului 2012, după cum a-ți observat, s-a încheiat cu brio datorită muncii depuse de cei care iubesc cu adevărat cultura populară și sunt membrii activi ai ansamblului „Plaiurile Bârgăului”, cărora le mulțumesc din suflet pentru aceste frumoase și bogate realizări. De asemenea mulțumesc, în mod deosebit, Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud, pentru sprijinul și implicarea la unele acțiuni, Consiliului Local și Primăriei, din Prundu Bârgăului, fără de sprijinul cărora orchestra și dansatorii ansamblului „Plaiurile Bârgăului” nu ar fi putut realiza aceste acțiuni culturale.

Sperăm la o bună colaborare și în anul 2013.

Ansamblul prundean

Artiști și spectatori

Cea mai tânără solistă, Florina Bălan

Dansatorii bârgăuani

De Rusalii la Prund

Franța, 2011

Franța, 2011

La umbra castanilor

Orchestra Plaiurile Bârgăului

Parcul cu castani

Solistele

Ioana Suci

Niculae VRĂSMAȘ, *Nuntă de aur la Prundu Bârgăului*

În cea de a treia zi de paște, scena din fața „Pavilionului cultural” din Parcul cu castani, a fost locul de desfășurare a unui spectacol muzical susținut de artiștii Ansamblului folcloric „Plaiurile Bârgăului”, prezentat de Ioana Suci, directoarea Căminului Cultural din Prundu Bârgăului, sub conducerea muzicală a maestrului Dumitru Ciupa și coregrafia lui Valentin Ciurea și Florin Flămând, în care au evoluat tineri și tinere din întreaga Vale a Bârgăului, precum: Anuța Sălăgean, Florina Bălan, Andreea Burlui, Cristina Bugnar, Andreea și Maria Pavelean, după care a urmat melodii de muzică ușoară și folk, susținute de Izabela Miron și Andrada Băieșiu, de la Liceul de muzică „Tudor Jarda”, din Bistrița, conduși de profesoara Cristina Bălan, spectacolul încheindu-se cu recitalul grupului Ionică.

O frumoasă surpriză a spectacolului a constat într-un emoționant moment aniversar în care au fost premiați și felicitați, de către primarul comunei Prundu Bârgăului, Doru Toader Crișan, unsprezece perechi de locuitori ai comunei, care au împlinit 50 de ani de căsnicie, serbând „Nunta de aur” în felicitările numeroșilor consăteni și consilieri locali, participanți la acest eveniment.

Au fost felicitate și premiate următoarele perechi: Beșa Vasile și Ioana, 50 ani în octombrie 2012, Bruj Vasile și Măriuca, 50 ani în octombrie 2012, Bruj Petru și Tonica, 50 ani în octombrie 2012, Ruscău Vasile și Ioana, 50 de ani la 05.01. 2013, Tanca Gheorghe și Ioana, 53 de ani, Bălan Dumitru și Eugenia, 50 de ani în 2012, Tăloi Toader și Ioana, 50 de ani în februarie 2013, Polac Ioan și Terezia, 50 de ani în decembrie 2012, Vrăsmaș Leon și Palagia, 53 de ani, Moişan Niculae și Eugenia, 53 de ani, Moldovan Maftai și Floarea, 50 de ani în februarie 2012.

Sărbătoriții au primit fiecare câte o „Diplomă aniversară”, cu mențiunea: „Se acordă familiei cu ocazia aniversării a 50 de ani de căsnicie, aducând totodată felicitări pentru felul cum a-ți reușit să fiți, un exemplu pentru comunitatea noastră.”, însoțită de un plic având suma de 500 lei, care au fost înmânate, alături de felicitările de rigoare, rostite de către primarul Doru Toader Crișan și viceprimarul Ioan Cioncan.

Dintre cei aniversați a mulțumit Ioana Beșa, vestit rapsod al Văii Bârgăului, neîntrecuta „socăciță” mereu prezentă la festivalurile „Alaiul Nunților de pe Bârgău”, care s-a exprimat în versuri adresate primarului și viceprimarului comunei.

Cu adâncă emoție, Lenuța Tăloi a citit poezia Cine are părinți, a lui Adrian Păunescu și versuri proprii închinat părinților săi, Ioana și Toader Tăloi, premiați pentru aniversarea a 50 de ani de căsnicie, împliniți în februarie 2013.

A fost împărțite, chiar de către primarul Dorel Crișan și viceprimarul Ioan Cioncan, ouă roșii tuturor celor prezenți și a fost acordată o masă pentru cei aniversați, familiile și prietenii prezenți la această emoționantă întâlnire culturală ținută la finalul sărbătorilor pascale.

Menționăm că organizarea acestei manifestări a fost inițiată de primarul Doru Crișan, viceprimarul Ioan Cioncan, ajutați de următorii sponsori: S.C. VRÂNCEANA – Rareș Vrâncean, NON STOP – Flaviu Popandron, TRANS BITUM – Adi Floruț, HIDROSFER, ÎNDEMÎNAREA și Duțu Trișcă.

Nunta de aur, 2013

Premierea cuplurilor

Cuplurile premiate în 2013

Ziua Eroilor la Prundu Bârgăului

Zilele operei „Constantin Pavel”, ediția a IV-a, 2013

Carmen BULZ,
Din intimitatea unor întâlniri, întoarceri acasă

Răsunetul,
Miercuri, 05/22/2013 – 16:55

Marti, 21 mai, am participat și eu pentru întâia oară la Zilele Operei „Constantin Pavel”. Deschiderea manifestărilor a avut loc în comuna Bistrița Bârgăului, locul de naștere al tenorului Constantin Pavel. Numele lui este strâns legat de înființarea Operei Române din Cluj.

Drumul până aici, întoarcerea acasă a artistului, demersul doctorului Mircea Gelu Buta, toate acestea sunt ingredientele unei povești care nu a fost lipsită de intrigă, momente culminante, așa cum e orice poveste cu suflet. Începutul poveștii îi aparține directorului Spitalului Județean, doctorul Mircea Gelu Buta, descendent al familiei tenorului Constantin Pavel. Ca în orice demers care scoate societatea din zona de confort, nu au lipsit controversile...ce rol au spectacolele de operă la sat, pentru țărani? Unde sunt tradiționale serbări câmpenești, zilele comunei? Unde sunt micii și berea? etc...

Răspunsurile au venit tot de la doctorul Mircea Gelu Buta. Într-un interviu acordat lui Olimpiu Nușfelean, acesta spunea, că prin aducerea unor artiști profesioniști de operă în comuna Bistrița Bârgăului „*se realizează o comuniune extraordinară între oameni și pentru oameni. Și atunci cel care critică e un păcătos, chiar dacă are dreptate. Căci ceea ce constituie păcatul nu este conținutul intrinsec al judecății lui, ci faptul că, profesându-l, el rupe comunitatea de iubire*”.

Cât despre tradiționale serbări câmpenești, doctorul Mircea Gelu Buta spune că sunt „*niște serbări impersonale, nimic personalizat, care se termină cu mici și bere. Zilele Operei Constantin Pavel în comuna Bistrița Bârgăului reprezintă o mănășă pe care am aruncat-o în urmă cu mulți ani și care dă roade. Dovadă este această carte excepțională (n.r. – „Din intimitatea unei arhive”, autori: Mircea Gelu Buta și Adrian Onofrei, volum lansat la Zilele Operei „Constantin Pavel”, Bistrița Bârgăului, ediția 21 mai 2013)*”.

Anii au trecut și Zilele Operei Constantin Pavel au devenit parte din comunitate. S-au scris cărți, s-a ridicat un bust din bronz și poate cel mai important, artistul Constantin Pavel a fost adus acasă...din cimitirul Bellu în curtea bisericii din comuna Bistrița Bârgăului.

21 mai 2013. Zilele Operei Constantin Pavel. Comuna Bistrița Bârgăului. Răspund invitației lansate de doctorul Mircea Gelu Buta. Trăim în vremea comunicării, a întâlnirilor, cum spunea Octavian Hoandă. Mă întâlnesc din ce în ce mai des cu scrierile lui Octavian Hoandă. Întâlnirea, spunea Octavian Hoandă „*e, cumva intrarea în viața altuia. Asta este cel mai impresionant. Teoriile, ideile, fie ele și mari, nu se compară cu norocul de a ți fi dat, în viața ta, să poți întâlni, în sensul cel mai frumos și profund, viața altcuiva. Căci în aceasta situație încerci, nu să concluzionezi, cum se spune, gândind despre gândirea celui alt, ci încerci să înțelegi un anume sentiment care ți este dat fără să-l ceri, pregnant și incredibil; să înțelegi acel ceva asupra căruia se întâmplă să se aplice aceasta gândire. Încerci, chiar dacă uneori nu ai la îndemână decât o fotografie sau o amintire, să explici acele lucruri inefabile, cum ar fi candoarea, emoția, siguranța în mijlocul unui imprevizibil dat apriori... Întâlnirea e acel moment în care nu ai idei și dacă ești suficient de inteligent, nici nu le formulezi, pentru că riscul ca aceste idei să devină biete clișee e imens. Și atunci, faci ce îți trece prin cap*”.

Marti a fost ziua întâlnirilor despre care vorbea Octavian Hoandă. Prima întâlnire cu doctorii Mircea Gelu Buta și Florin Neagoș. Străbatem împreună drumul până în comuna Bistrița

Bârgăului. O întâlnire esențială... Există oameni pe care îi purtăm în noi, fără să știm, fără să conștientizăm că sunt undeva, acolo, așteptând să ne întâlnească...I-am întâlnit pe fiecare în momente esențiale. A fost un drum presărat cu povești despre boală, diagnostice, ultimele consultații, o lume în care am încercat și eu la un moment dat să intru...printre, se strecoară muzici de radio, un U2, lecții de istorie...și câmpuri cu maci. Ajungem și în Bistrița Bârgăului. Cobor din mașină cu tot soiul de diagnostice pe care le-am auzit în poveștile celor doi doctori. Aerul curat mă readuce cu picioarele pe pământ. Ne îndreptăm spre primăria comunei. La intrare, copii cu flori, o forfotă continuă așa cum se întâmplă de obicei la sate când vin musafiri de la oraș. Ne întâmpină asistenta de la cabinetul medical din comună. O doamnă cochetă, o prezență agreabilă. Mai apoi vine și medicul de familie. Autorități locale, invitați... Poze, bucuria revederii, schimburi de gesturi, emoții.

Și mai apoi, se dă startul manifestărilor. Oficiile de gazdă le face primarul comunei Bistrița Bârgăului, Vasile Laba. Un primar firesc și asumat și scriu acest lucru fără a avea nicio obligație față de domnul primar. Spre deosebire de alți colegi, primarul Vasile Laba a știut să își gestioneze relațiile cu politicienii, cu jurnaliștii, cu oamenii de cultură, fără patimă, și de aceea rezistă acolo unde e. A vorbit scurt și discret, lăsând mai apoi moderatorii să coordoneze „întâmplarea”.

Evenimentul a debutat cu lansarea volumelor „Bistrița Bârgăului – Repere Monografice”; „Opera Română din Cluj”, volumul II și volumul „Din intimitatea unei arhive”. La volumul monografic despre comuna Bistrița Bârgăului au muncit opt oameni. Ascultându-le discursurile, am mers pe intuiția sentimentelor.

E adevărat, unii au vorbit poate prea mult, dar acest lucru îl sesizez și la vorbitorii cu experiență. În timp ce îi ascultam, îi priveam, mă gândeam la cele spuse de Alexandru Uiuiu în romanul „Țara ascunsă”.

Alexandru spune că *„avem de înțeles cel puțin două imagini despre omul satului românesc de azi: una împietrită undeva pe la începutul secolului XX în chipul bunicilor și străbunicilor, îmbrăcați în haine albe de în și cânepă, mustind de cântece și basme, generoși în vorbă bună și așezată, trăind într-un rest de rai, în înțelegere cu pământul și cu animalele. O a doua imagine este oarecum mișcată: țăranul și-a trimis copii la oraș sau în străinătate, de unde aceștia s-au întors cu daruri care i-au schimbat curtea și interiorul casei, multora și viața, pentru că ei au o apetență specială și pentru progres și vreau să fie în rând cu lumea de aici și aiurea”*. Câtă dreptate avea...

Cert e că oamenii din comuna Bistrița Bârgăului aveau nevoie de o monografie ca să își cunoască simbolurile, să știe care le-au fost, le sunt reperele... Autorii monografiei sunt: prof. Leon Hogiu, prof. Simona Simionca, prof. Călin Musteață, ing. Dan Țacăl, prof. dr. Ioan Bîca, ing. Constantin Toma, prof. Titus Wachsmann Hogiu și prof. dr. Adrian Onofreiu. Trei dintre invitați au devenit și cetățeni de onoare ai comunei Bistrița Bârgăului: profesorul Leon Hogiu, doctorul Mircea Gelu Buta și inginerul Constantin Toma. Iar mai apoi ne-am întors la artistul Constantin Pavel...au vorbit despre activitatea artistică a lui Constantin Pavel, Gavril Țărmure și George Țăra. Volumele „Din intimitatea unei arhive” și „Opera Română din Cluj” au fost scoase la Editura Charmides.

În prezentările făcute de domnul Țărmure m-am reîntâlnit cu povestea vieții lui Constantin Pavel. Constantin Pavel s-a născut la 21 mai 1884, la Bistrița Bârgăului. A urmat liceul la Cluj și mai apoi Facultatea de Drept. Arta îi era foarte apropiată sufletului. Cânta la pian, cu vocea, dar și picta. S-a stabilit ca stagiar la Bistrița, dar nu renunță la visul de a cânta. Ia lecții de canto la Cluj și Viena. A fost tenor al Operei Regale, cântând pe scena lirică a Budapestei, mai apoi s-a transferat la Opera Maghiară din Cluj, unde a cântat în peste 100 de spectacole. Numele lui este legat de înființarea Operei Române din Cluj.

Merg pe intuiția sentimentelor și răsfoiesc cartea „Din intimitatea unei arhive”, un volum de epistole primite sau trimise de artistul Constantin Pavel, un volum coordonat de Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu.

Mă opresc asupra următoarelor cuvinte, argumente ale autorilor: „Urmele scrise din trecut prind viață și povestesc...”

După mai bine de două ore, se coboară în holul primăriei pentru un recital de operă oferit de Grupul „Pro Opera”- Centrul Județean pentru Cultură. Îi privesc pe cei de ai casei și mă refer aici la gazde...sentimente, intuiții, vise cu Tudor Jarda, Verdi și Bizet.

Ne apropiem de final. Ne îndreptăm spre biserica din comună pentru o slujbă de pomenire la mormântul artistului Constantin Pavel. O altă întâlnire. O întâlnire cu propriul suflet, o întoarcere în tine și multe amintiri: o ploaie scurtă, o umbrelă împărțită cu cineva de-a locului, și imaginea unei bătrâne rugându-se. Un anume gen de melancolie. Privesc chipul bătrânei, după ce scapă de blitzuri. Stă demn. E de acolo...stă demn în fața pomenirii celor morți. Nu a ascultat ea operă, nu a auzit ea de activitatea tenorului Constantin Pavel, dar e unul de al lor... care s-a întors acasă.

Agapa frățască a pus punct întâlnirii din comuna Bistrița Bârgăului. O întâlnire de câteva ore, dar ore de viață adevărată.

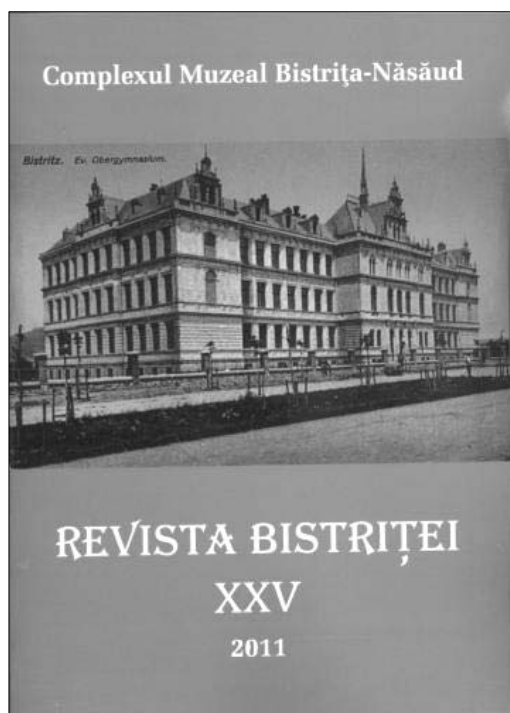

Imagini de la Zilele Operei „Constantin Pavel”, 2013

Ziare și reviste

Niculae VRĂSMAȘ, *„Revista Bistriței” a împlinit un sfert de secol*

Gazeta de Bârgău, Răsunetul,
Marți, 03/27/2012 – 13:30

A fost lansată „Revista Bistriței” cu nr. XXV, un volum deosebit, reprezentativ pentru un sfert de secol de cercetare istorică la Bistrița. Având o excelentă prezentare grafică, cu un cuprins bogat și variat, revista cuprinde lucrări științifice de certă valoare, semnate de cercetători cunoscuți, vechi și consecvenți colaboratori ai publicației bistrițene, între care menționăm pe următorii: acad. Dumitru Protase, prof. univ. Nicolae Gudea, dr. Carol Kacso, prof. univ. Valentin Vasiliev, arh. Ștefan Popescu-Dolj, dr. Corneliu Gaiu, sau tineri cercetători precum Cristian Găzdac, Paul Pupeză, Radu Zagreanu, Claudia Sabău, George Marinescu. De remarcat contribuțiile dr. Mihai Rotea, Vasile Mărculeț, Gunter Klein, Adrian Onofreiu, Iosif Uilăcan, Marius Horga și Lucreția Ghergari.

Lucrările publicate au ca tematică epoca bronzului în Transilvania, a bronzului târziu de la Ilișua, Sondaj de salvare arheologică la Apahida, ceramica de la Suciul de Sus, cronologia așezării de la Teleac, antichități de tip

scitic la Năsal, fortificații dacice la Sarmisegetuza, stampile ale Legiunii Gemina la Porolissum, vestigii ale metalurgiei bronzului în castrul roman de la Ilișua, monumente funerare la Șieu – Odorhei, monede de argint contrafăcute în castrul auxiliar Arcodabara, de la Ilișua, cimitir de incinerare slav de la Soporul de Câmpie, politica pontică a Despotatului Dobrogean, informații despre Țările Române a călătorilor străini, cazurile de avort din Districtul Năsăudului, presa săsească bistrițeană, directorii Gimnaziului Evanghelic din Bistrița, încercări monografice despre Bistrița după 1918, județana Năsăud în primul an al revoluției socialiste, reforma și românii în istoriografia maghiară interbelică, arheologie montană la Baia Mare, biserica Evanghelică din Teaca și studii mineralogice – petrografice asupra ceramicii Hallstadt de la Stupini.

„Revista Bistriței” este un anuar de prestigiu prin care se face cunoscută istoria urbei bistrițene, a Transilvaniei și chiar din exteriorul acestora.

Cu ocazia lansării numărului XXV al anuarului bistrițean, despre care au vorbit dr. Corneliu Gaiu, redactorul responsabil al revistei, Teodor Mihalca directorul în funcție al Complexului Muzeal Județean și Alexandru Gavrilaș, director la Colegiul de Arte „Corneliu Baba”, care va fi instalat, ca director al muzeului, urmare a recente câștigări a concursului, au fost prezentate două numere din Colecția „Bistrița-Năsăud. Monumente de arhitectură”, înființată în 2005, despre care a vorbit Vasile Duda.

Lansarea de la Complexului Muzeal Județean Bistrița-Năsăud demonstrează efortul cercetătorilor pe tărâmul științei, necesar pentru cunoașterea istoriei.

Niculae VRĂSMAȘ, „Glasul pământului” Timișoara Glasul pământului, între Bistrița și Timișoara

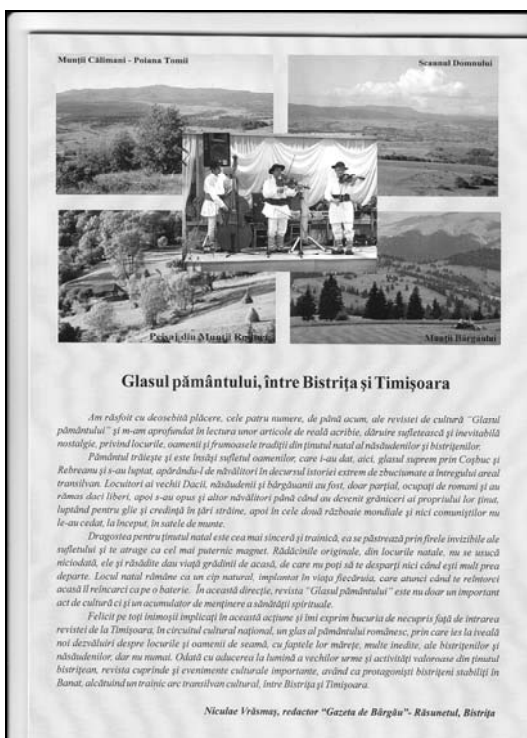
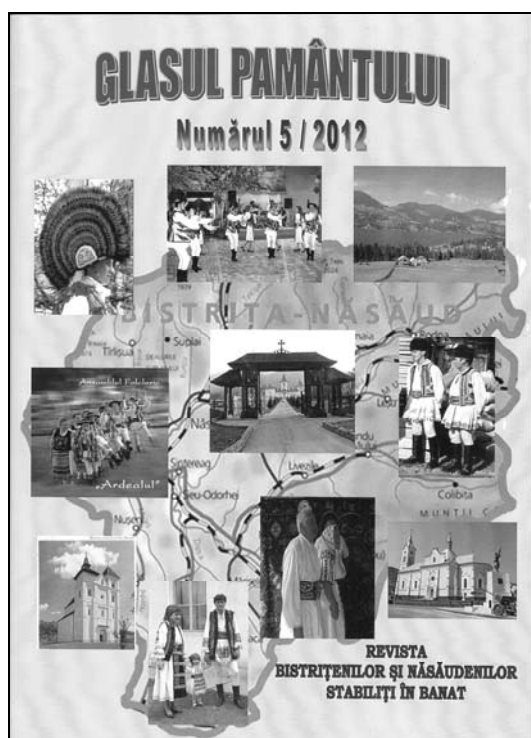
„Gazeta de Bârgău” – Răsunetul, Bistrița

Am răsfoit cu deosebită plăcere, cele patru numere, de până acum, ale revistei de cultură „Glasul pământului” și m-am aprofundat în lectura unor articole de reală acribie, dăruire sufletească și inevitabilă nostalgie, privind locurile, oamenii și frumoasele tradiții din ținutul natal al nășăudenilor și bistrițenilor.

Pământul trăiește și este însăși sufletul oamenilor, care i-au dat, aici, glasul suprem prin Coșbuc și Rebreanu și s-au luptat, apărându-l de năvălitori în decursul istoriei extrem de zbuciumate a întregului areal transilvan. Locuitori ai vechii Dacii, nășăudenii și bârgăuanii au fost, doar parțial, ocupați de romani și au rămas daci liberi, apoi s-au opus și altor năvălitori până când au devenit grăniceri ai propriului lor ținut, luptând pentru glie și credință în țări străine, apoi în cele două războaie mondiale și nici comuniștilor nu le-au cedat, la început, în satele de munte.

Dragostea pentru ținutul natal este cea mai sinceră și trăinică, ea se păstrează prin firele invizibile ale sufletului și te atrage ca cel mai puternic magnet. Rădăcinile originale, din locurile natale, nu se usucă niciodată, ele și răsădite dau viață grădinii de acasă, de care nu poți să te desparți nici când ești mult prea departe. Locul natal rămâne ca un cip natural, implantat în viața fiecăruia, care atunci când te reîntorci acasă îl reîncarci ca pe o baterie. În această direcție, revista „Glasul pământului” este nu doar un important act de cultură ci și un acumulator de menținere a sănătății spirituale.

Felicit pe toți inimoșii implicați în această acțiune și îmi exprim bucuria de necuprins față de intrarea revistei de la Timișoara, în circuitul cultural național, un glas al pământului românesc, prin care ies la iveală noi dezvăluiri despre locurile și oamenii de seamă, cu faptele lor mărețe, multe inedite, ale bistrițenilor și nășăudenilor, dar nu numai. Odată cu aducerea la lumină a vechilor urme și activități valoroase din ținutul bistrițean, revista cuprinde și evenimente culturale importante, având ca protagoniști bistrițeni stabiliți în Banat, alcătuind un trainic arc transilvan cultural, între Bistrița și Timișoara.

Niculae VRĂSMAȘ, „Gazeta de Bârgău” se apropie de nr.100

Gazeta de Bârgău,
Răsunetul, Marți, 05/28/2013 – 12:02

„Gazeta de Bârgău” – serie nouă – supliment cultural găzduit în ultima zi de miercuri, din fiecare lună, în cotidianul „Răsunetul”, a intrat în anul al IX-lea, ajungând la nr.99 și îndreptându-se către un număr rotund de apariții, cel de al 100-lea, în iunie 2013.

Mulțumim pe această cale Casei de Presă „Răsunetul” Bistrița, precum și Consiliilor Locale și Primăriilor comunelor: Tiha Bârgăului – primar VASILE DOLOGA, Bistrița Bârgăului – primar VASILE LABA, Prundu Bârgăului – primar DORU CRIȘAN, Josenii Bârgăului – primar TUDOREL CIOTMONDA și Livezile – primar TRAIAN SIMIONCA, pentru ajutorul dat apariției gazetei bârgăuanilor.

Începuturile presei scrise din Țara Bârgăului au avut loc acum 77 de ani, în 1936, odată cu apariția unui ziar prundean, intitulat „Valea Bârgăului – ziar numai pentru noi”, având ca redactor șef pe Victor Varna, notarul comunei Prundu Bârgăului. Deși publicația a avut o viață scurtă, cu o apariție de numai 8 numere, conținutul acesteia a fost extrem de bogat, ziarul fiind citit și apreciat în întreg județul Bistrița-Năsăud.

După mai bine de o jumătate de secol, în 10 aprilie 1992, apare un nou ziar bârgăuan, intitulat „Gazeta de Bârgău” (seria veche), la inițiativa unui grup de intelectuali, având următorul colectiv redacțional: Titus Wachsmann-Hogiu, Mircea Platon, Simion Bota, Ioan Bălan și Ionaș Dan. Ziarul, în format A4, la început, apoi A3, cu 4 pagini și un tiraj de 200 exemplare, s-a tipărit la Cluj, prin efortul ing. Alin Bălan, patronul firmei „Paper Dragon” din Susenii Bârgăului. Datorită dificultăților de tipărire și difuzare, ziarul și-a întrerupt activitatea, după numai 11 numere.

Nu putem trece cu vederea, nici revista simbolic intitulată „Oceanul întors”, o altă frumoasă tentativă, cu nuanță literară, croită în vechea cetate bârgăuană a culturii, devenită Grupul Școlar „Radu Petrescu”, din Prundu Bârgăului. Coordonată de prof. Mircea Platon, această

singulară apariție, în format A4, cu 24 de pagini, cuprinsă în nr.1, Septembrie – Decembrie 1995, a avut colaboratori pe următorii: Ioana Hangan, Ana Maria Ușeri, Emilia Tanca, Cristina Cobuț, Liliana Halăs, Iuliana Vlad, Marilena Sărățean, Crișan Petrică, Andrei Bălan, Constantin Burisuc, Chiru Marian, Hângănuț Ioniță, Andi Găvan, Hotea Liliana, Constantina Raveca Buleu, Parasca Florin, cu matematicianul Nelu Bălan pentru tehnoredactare computerizată.

Despre această publicație, care deși a apărut o singură dată, a rămas ca o stea strălucitoare a liceului prundean, despre care s-au spus cuvinte frumoase, atât de către prof. Leon Hogiu, directorul de atunci al liceului, prof. Mircea Platon, prof. univ. dr. Ion Vlad, de la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, poetul de origine bârgăuană, Aurel Rău și dr. Iorgu Petrescu, cercetător științific la Muzeul Grigore Antipa din București, fiul scriitorului Radu Petrescu și al profesoarei Adela Petrescu, foști dascăli la Prund.

În cadrul Grupului Școlar „Radu Petrescu”, din Prundu Bârgăului, au mai apărut și alte reviste, precum „Liceenii de la Prund”, coordonată de prof. Titus Wachsmann-Hogiu, între 2000-2003, „Ani de liceu”, începând din 23 decembrie 2005, coordonată de prof. Constanța Neuc, Cornelia Pugna, Elena Tiotiu, Liviu Rebrean și realizată, în principal, de către elevi, o adevărată oglindă a vieții școlare din capitala Țării Bârgaielor, precum și „Rogvaiv”, îndrumată de prof. Marin Marinciuc.

Începând din luna martie 2005 a apărut o serie nouă cu numele „Gazeta de Bârgău”, sub forma unui supliment de patru pagini, găzduit de cotidianul bistrițean „Răsunsetul”, cu sprijinul redactorului șef de atunci, Adrian L. Mănarcă, la inițiativa unor oameni de cultură bârgăuani, precum Titus Wachsmann – Hogiu, Mircea Platon, Remus Deac și Niculae Vrăsmaș, cu susținerea financiară a primăriilor din Valea Bârgăului.

În speranța că bârgăuanii mai găsesc și astăzi timp, după aproape un deceniu de apariție a foi noastre, pentru lectură și informație, dar poate și pentru viitoare colaborări, susțineri, sugestii sau critici, redacția „Gazetei de Bârgău” este mereu la îndemână.

În luna iunie 2013, când publicația noastră va ajunge la nr. 100, vom prezenta o scurtă analiză retrospectivă, sintetică, referitoare la principalele teme ale comunelor bârgăuane, abordate până în prezent în paginile noastre, la care cititorii pot contribui cu eventuale materiale, păreri, sugestii, propuneri sau critici, care pot fi trimise pe adresa redacției „Răsunsetul”, pentru suplimentul lunar „Gazeta de Bârgău”.

Titus WACHSMANN-HOGIU,
Gazeta de Bîrgău - o istorie de 100 de numere+8+11

Gazeta de Bîrgău

"De aici, din Valea Bîrgăului de lângă pădurile în care un om singur asculta pulsația cerului întunecat, aproape de capatul nordic al pământului nostru, ai putea zări toată țara, Porțile de fier, Putna, lungă paranteză deschisă a farmului mării"

Radu Petrescu

Anul I - Nr.1

Vineri, 10 aprilie 1992

4 pagini - 10 lei

† Învațători, gânduri și povățuiri creștine

Considerăm ca "Gazeta de Bîrgău" apare ca o necesitate de exprimare a multor gânduri și idei legate de viața materială și spirituală a oamenilor de pe aceste meleaguri și urăm inițiatorilor acestei acțiuni să se bucure de colaborarea multor minuri și condeului și cititori nenumarați. Odată lucrul început să facem o stîntă Cruce la început de drum și să zicem din toată inima creștinescul "Doamne ajută".

preot Dumitru Pugna

Gânduri la început de drum

Exista o bucurie și o emoție inegalabile, atunci cînd se naște primul copil în viața unei familii. Continuitatea este asigurată. O stare similară ne cuprinde la apariția intriului nămar al unei publicații ce intră în lume astăzi din sufletul nostru, din Susenii Bîrgăului, localitate mică, dar cu ambiții înaltătoare.

Valea Bîrgăului are o istorie, are tradiții și mai presus de orice, are oameni deosebiți. De aici s-au ridicat personalități devenite cunoscute în țară și peste hotare. Glasurile și faptele lor au învrednicit satele noastre din cele mai vechi timpuri, fără întrerupere, poate chiar cu vocație.

În anul 1936, la Prundu Bîrgăului, au apărut cîteva numere dintr-un ziar numit "Valea Bîrgăului". În decursul vremii s-au desfasurat activitatea diferite cercuri și societăți culturale a caror efort a avut un rol benefic pentru vițierea și apropierea vieții în acest colț mînat de țară. Recent a luat ființă "Fundatia Culturala Valea Bîrgăului", dornica sa fie demna pastratoare și continuare a acestor tradiții.

Inițiativa, curajul și eforturile unui întreprinzător particular, în persoana d-lui ing. Alin Balan, patronul firmei "Paper Dragon" din Susenii Bîrgăului, a făcut posibilă realizarea tehnica a unei publicații, care să se adreseze în primul rînd bîrgăuanilor. Să mai luăm în calcul și dorința veche, de multi-multi ani a cîtorva intelectuali care se simt placut îndatorati pentru un astfel de demers cultural util și modern. Notăm ca în țările dezvoltate spre care ne sta privirea îndreptată, ziare și reviste sînt editate în localități mici sau în cele mai multe scoli.

Iată numai cîteva motive ce ne îndreptătesc să ne încercăm puterile pe acest tărîm al ziaristicii, nutrirînd o mare speranță în reușita și un profund respect față de viitorii noștri cititori.

A sorie să a edita un ziar constituie un act social și de cultură de mare însemnătate, dar și de mare curaj, presupunînd satisfacție și totodată un risc cuasipermanent. Ne asumăm conștient acest risc, cu hotărîrea de a-l transforma într-un succes permanent.

Titus Hogiu

(continuare în pag. a 3-a)

Nevoia de informație

Gîndul de a scoate o foaie a Văii Bîrgăului ne-a bîntuit pe una din noi de multă vreme. Nu dintr-o desartă nevoie de afirmare personală, ci din credința sinceră ca locuitorii Văii Bîrgăului merita acest lucru. La filistrita anar uran 6 publicații (unele s-au oam rarit sau au disparut), la Nasaul apare, destul de rar, "Piauri nasaudene", la Becelean, "Floare de colț". Aceasta înseamnă ca în aproape toate centrele urbane ale județului, care polarizează anumite zone sau văi, apar publicații ... de tot felul, mai mult sau mai puțin independente, mai mult sau mai puțin crite, ca de altfel, în toată țara. Din decembrie 1989 încoco se poate vorbi, deci, de o adevărată explozie publicistică, ce denota multe lucruri, în primul rînd, nevoia acută de informație.

În mod firesc, ne-am pus și noi întrebarea : de ce locuitorii Văii Bîrgăului să nu beneficieze de un asemenea mijloc de informare în masă, mai ales ca aici exista toate condițiile necesare : un potențial social-economic ridicat, o viață spirituală bogată și diversă, un climat intelectual propice unor asemenea acțiuni, chiar o anume tradiție publicistică ...

Propunîndu-mi să arat de ce merita nci bîrgăuanii, așa ceva (doamne ferește, asta nu înseamnă nicidecum izolarea într-un patriotism local prost înțeles, noi fiind din tot sufletul pentru integrarea firească și totală, nu numai în spațiul geografic și spiritual al Țării, ci și în cel al Europei), gîndurile mele devin de fapt un

cuvînt de laudă

adresat Bîrgăului și bîrgăuanilor

Printre bîrgăuani circula o vorba : dacă un străin bea apa de pe Bîrgău, nu mai plăoa de aici. De ce ? Pentru ca *Bîrgăul e o lume fascinantă, un univers natural și uman cu particularități inconfundabile*, ce-l fac sa poata fi numit Țara ... Țara a Bîrgăului, așa cum exista o Țara a Oasului, a Birsei etc.

Mircea Platon

(continuare în pag. a 3-a)

Un sat bîrgăuan și oamenii lui

Prin ziarul care apare astăzi, "Gazeta de Bîrgău" și pe care ni-l dorim de atîta vreme ne aflăm față în față și în mijlocul satului Susenii Bîrgăului, a oamenilor lui ... Cîndva, cu secole în urmă, ne spun documentele, pe Valea Bîrgăului exista o singură așezare, banuim cu case rasfrate, și din care s-au desprins mai apoi doua localități : Bîrgăul de Sus (Susenii Bîrgăului de azi) și Bîrgăul de Jos (Josezii Bîrgăului).

Traian Balan

(continuare în pag. a 2-a)

Pe oameni îi pasionează, de obicei, numerele, sumele rotunde, indiferent cît de puțin sau de mult cuprind în ani sau în bani. Sau în numere de premii, exemplare etc.

Bîrgăul se poate mândri că gazeta lor a ajuns, acum în iunie 2013, la nr. 100.

Bîrgăuanii, unii dintre ei, și-au dorit mereu să aibă o publicație proprie. Începuturile publicistice se regăsesc în anul 1936 cînd la Prundu B. au apărut cîteva numere dintr-un ziar numit „Valea Bîrgăului”, care din cauza dificultăților nu a avut decît 8 apariții. Publicația a apărut sub conducerea unui comitet de redacție avîndu-l ca redactor-șef pe Victor Barna.

Ziarul apărea în format de 28/44 pe 4 pagini și era tipărit la „I. Goldstein” Dej. Direcția și idealurile ziarului erau foarte mari, așa cum reiese din articole.

– „...Este strădania unui grup de tineri –feciori ai „acestei Văi-mânați de gândul bun și chibzuit, de
a pune la îndemâna sătenilor o publicație, unde vom găsi sfaturi și îndemnuri în legătură cu viața lor de toate zilele...”

– „...E o datorie a noastră de a nu mai lăsa să se aștearnă praful uitării peste mărețele personalități cari sau ridicat din sânul graniței și cari prin eroismul și cultura lor au devenit nemuritori”.

După 56 de ani, la **19 aprilie 1992**, un grup de intelectuali de la Susenii Bârgăului a hotărât înființarea unei alte foi, ce se voia continuarea celei din 1936, foaie pe care fondatorii (Titus Wachsmann-Hogiu, Mircea Platon, Simion Bota, Ioan Bălan, Ionaș Dan care au format primul Comitet de redacție) au numit-o „**Gazeta de Bârgău**”. De tipărire se ocupa ing. Alin Bălan prin firma sa „Paper Dragon”, execuția realizându-se la Cluj. Foaia avea 4 pagini și cuprindea diverse rubrici adresate tuturor segmentelor de populație și tuturor preocupărilor, în apariții săptămânale, având un tiraj de 200 exemplare. În articolul inaugural „Gânduri la început de drum” (cel ce se vede în imaginea de mai sus), subsemnatul (în calitate de fondator și redactor șef) scriam:

„Există o bucurie și o emoție inegalabile atunci când se naște primul copil în viața unei familii. O stare similară ne cuprinde la apariția întâiului număr al unei publicații ce intră astăzi în lume din sufletul nostru, din Susenii B....

„Gazeta de Bârgău se vrea – și va fi – un ziar de informare și cultură, excluzând orice partizanat politic, provocări, dispute, polemici jignitoare, acționând numai pentru și în numele adevărului, dreptății, mai binelui, înțelegerii și respectării demnității umane...”

Alături, pe prima pagină, preotul Dumitru Pugna aduce binecuvântarea de „Doamne ajută!”, iar Mircea Platon adresează un *Cuvânt de laudă*, în care scrie: „...Propunându-mi să arăt de ce merităm noi bârgăuanii un ziar, gândurile mele devin de fapt un **cuvânt de laudă** adresat Bârgăului și bârgăuanilor...să ducem mai departe mesajul de propășire a acestor meleaguri, prin muncă, iubire de oameni, cultură și prin cultivarea celor mai înalte virtuți morale. Acest țel măreț ne propunem să-l slujim, cu pasiune și devotament...”

Din nefericire, din cauza dificultăților de tipărire și de distribuire, gazeta a apărut doar **11 numere**, până în iulie 1972. În prima serie au colaborat cu articole numeroși intelectuali de pe Valea Bârgăului, dar și elevi. Ideea unei gazete bârgăuane nu a fost niciodată abandonată, iar atunci când a fost posibil s-a reluat cu același entuziasm. Astfel, după 13 ani, în **martie 2005**, apare o serie nouă a Gazetei de Bârgău, am profitat de bunăvoința și interesul bârgăuanului Adrian Mănarcă, pe atunci redactor șef al cotidianului bistrițean „Răsunetul” de a ne găzdui cu 4 pagini în acest ziar, cu apariție în ultima zi de miercuri a fiecărei luni. Am scăpat astfel de tipărire și difuzare, în sarcina Comitetului de redacție rămânând doar realizarea conținutului.

Menționez că pentru acoperirea cheltuielilor Primăriile comunale de pe valea Bârgăului contribuie prin rotație și ritmic, depunând anumite sume în contul ziarului „Răsunetul”, motiv pentru care avem cuvinte de laudă, apreciere și mulțumire.

Comitetul de redacție, scris în caseta tehnică era: Titus Wachsmann-Hogiu (redactor responsabil și tehnoredactare computerizată), Mircea Platon ca redactor și câțiva colaboratori proveniți din satele bârgăuane (Niculae Vrăsmaș, Ioan Fontu, Remus Deac, Dorina Suci, Ioan Vlad). Pentru a asigura conținutul diversificat al fiecărui număr, scriam mereu: „*Așteptăm colaborări și colaboratori din orice domeniu, care să nu depășească 200 cuvinte. Materialele pot fi predate personal realizatorilor și colaboratorilor, până cel târziu la data de 10 a fiecărei luni. Sediul provizoriu al redacției: Susenii B. nr. 12 (adică la domiciliul redactorului responsabil).*”

În primul număr al seriei noi scriam: „...După cum precizăm pe manșeta de început, materialele pe care le vom publica vor fi nu doar cronologie, ci tot dată un bun prilej de educație civică, socială, culturală a locuitorilor Văii Bârgăului, și nu în ultimul rând un mod de a ne face cunoscuți...în lume...”

Tot atunci, Adrian Mănarcă scria articolul cu titlul „Un vis cât o certitudine” în care sublinia: „...Țara Bârgăului nu este o figură de stil, ci este cu adevărat o realitate...Poate și de aceea din Țara Bârgăului au plecat în lumea largă oameni împliniți, oameni cu care bârgăuanii se

mândresc, nu numai ei ci și Țara cea mare...Noi, Răsunsetul, poate și pentru că unii dintre noi suntem bârgăuani sau îi simpatizăm pe oamenii acelor locuri, găzduim cu drag Gazeta de Bârgău” și îi urăm mii de numere de apariție.

După aproximativ 2 ani, adică începând din anul **2006**, din motive personale, subsemnatul fondator al ziarului (TWH) a lăsat conducerea lui Niculae Vrăsmaș, un bârgăuan activ, interesat și competent pentru această lucrare.

În **aprilie 2009**, când a fost anul V al seriei noi, la **Nr. 50**, noul redactor responsabil, Niculae Vrăsmaș, i-a dat o notă festivă.

Acum, în **iunie 2013**, Gazeta de Bârgău, a ajuns la **Nr. 100**. Merită laude, felicitări și mulțumiri colaboratorilor ziarului „Răsunsetul” și primăriilor de pe Valea Bârgăului, care au făcut posibil acest succes.

„La mulți ani” draga noastră publicație.

Răsunsetul Nr. 5087- 29 aprilie 2009

GAZETA DE BÂRGĂU
NR. 50
Serie NOUĂ ANUL V
Aprilie 2009

Supliment -periodic realizat de Fundația Culturală „Valea Bârgăului” – pentru cronologie, educație civică, socială și culturală
Găzduit de cotidianul „Răsunsetul” - Bistrița în ultima miercuri a fiecărei luni

Redactori fondatori: Titus Wachsmann-Hogiu, Mircea Platon, Remus Deac, Niculae Vrăsmaș
Sediul: Prundu Bârgăului 584, Tel. 0745.533.801 e-mail: vrasmas@bistrita.astral.ro
Redactor responsabil: Niculae Vrăsmaș

INCĂ O ANIVERSARE

Oamenilor le place să aniverseze. Prilej de a rememora faptele bune făcute în trecut și de a sărbători. Așa că găsim ocazii în numeroase situații de viață, mai ales când ceva se numără în rotunjimi: cincinale, decenii, secole...număr de ediții, de reluări...cantități măsurabile în diferite moduri etc.

Tot așa acum când „Gazeta de Bârgău” are un număr rotund de apariții. Dacă operăm în timp constatăm începuturile publicisticii din Țara Bârgăului ca fiind acum 73 de ani, cu acel ziar prundean cu o apariție de numai 8 numere (numesc „Valea Bârgăului-ziar numai pentru noi” care avea ca redactor șef pe Victor Varna). Apoi, după 56 de ani, la 10 aprilie 1992 apariția primei serii a ceea ce numim „Gazeta de Bârgău” cu o viață de 11 numere. Iar începând

7

Editată de Consiliile Locale
ale comunelor:

Prundu Bârgăului
(primar Ilie Avram)

Josenii Bârgăului
(primar Tudorel Ciotmonda)

Tiha Bârgăului
(primar Vasile Dologa)

Bistrița Bârgăului
(primar Vasile Laba)

Livezile
(primar Olimpiu Neamt)

**“GAZETA DE BÂRGĂU”, SERIA NOUĂ,
A AJUNS LA Nr.50**

«GAZETA DE BÂRGĂU» - seria nouă - a reinodată, în martie 2005, firul întrerupt al seriei vechi din 1992, ajungând astăzi în al patrulea an de apariție. Ziarul Țării Bârgăielor, apare în continuare în ultima miercuri a fiecărei luni, cu excepția lunii decembrie, când apare mai devreme.

La începutul acestui nou drum gazetăresc, în numele Răsunsetului care ne găzduiește, directorul Adrian Măncă spunea: «Noi, Răsunsetul, poate și pentru că unii dintre noi suntem bârgăuani sau îi simpatizăm pe oamenii acelor locuri găzduim cu drag «GAZETA DE BÂRGĂU» și-i urăm mii de numere de apariție.» Să sperăm că această prezicere se va împlini, dar nu înainte de a mulțumi, pentru susținere,

Interferențe culturale

Ioan SENI, *ASTRA și actualitatea românească*

În urmă cu 150 de ani, când s-a creat ASTRA, în anul 1861, obiectivele românilor erau clare iar interesul național bine definit. Românii își doreau cu ardoare să se unească într-un stat național unitar, să li se respecte și lor independența și suveranitatea națională, să li se asigure libertatea de acțiune în emanciparea lor economică și culturală, să fie în rând cu națiunile Europei sau ale lumii. Pentru acestea s-au jertfit pe front, au răbdat cu stoicism stângăciile regimurilor politice prin care au trecut de-atunci și până în zilele noastre, și au învins: România a devenit stat național unitar, egal în drepturi cu statele lumii; România și-a valorificat resursele naturale și inteligența proprie servind interesul național; și-a apărat granițele în fața oricărui agresor folosind cu inteligență alianțele potrivite la momentul potrivit; s-a emancipat economic și cultural prin forțe proprii, și toate acestea s-au împlinit prin acea combustie internă sufletească promovată cu multă înțelepciune de Asoc. Astra.

Rămân de referință mijloacele și strategiile prin care a acționat Astra în acele vremuri, astfel ca idealurile ei, puse în slujba interesului național, să ajungă până în ultimul cătun al comunităților românești. Despărțămintele Astrei reușeau fapte modeste dar mărețe care în final au avut efectul așteptat – solidaritatea națională românească, în ciuda a tot ceea ce sufereau românii atunci în Transilvania, Basarabia, Bucovina sau Dobrogea... Marea Unire din anul 1918 încununa eforturile Astrei și ale adevăraților patrioți români; aceeași așteptare o aveau românii și când își doreau să scape de șicanele comuniste, prin evenimentele din anul 1989; ASTRA și-a reluat activitatea și de 22 de ani trăiește o nouă experiență, într-o lume sufocantă și plină de paradoxuri, în care nu mai știm care este interesul național, ce șanse sau viitor mai are tânăra generație, ce soartă va avea vârsta a treia, ce să înțelegem din *programul* celor care ne conduc (oare aceștia au un program?) și toate aceste amărăciuni, pentru cei 80-90% din populația țării, care ne simțim în fiecare zi periclitată existența...

Altădată ne știam interesul național și obiectivele ce trebuiau atinse de națiunea română, pentru că acestea erau promovate cu responsabilitate de elita politică a țării, de conducerea statului: Parlament, Guvern, Monarhie sau Președinție, Justiție, Biserică, Armată; Astăzi este incredibil ceea ce vedem, cu ce se ocupă parlamentarii, guvernării, președintele, justițiarii... Nici nu știi ce să mai crezi, dar un lucru sigur se întâmplă: politicienii români se îmbogățesc

într-un mandat sau două, cât într-o viață sau chiar două vieți, marile familii de capitaliști europeni sau mondiali...

Altădată aștrii ajungeau în orice cătun și făceau educație patriotică, având încredere în preot și dascăl, astăzi acolo ajung undele radio, posturile tv. care fac educația pe care o vedem cu toții, înafara acestora se mai extinde probabil prozelitismul religios de diferite nuanțe.;

Altădată preoții și dascălii realizau opera vieții lor de apostolat, atât la sate cât și la orașe; astăzi câți preoți sau dascăli au o astfel de operă? Sporadic, poate se mai întâlnesc astfel de cazuri, dar numai acolo unde oameni ca cei din Astra, cu membrii ei solidari își mai asumă vreo anume responsabilitate; De ce această stare de spirit? Simplu, nu există motivație la volumul de muncă sau de efort ce trebuie depus. Astăzi este evoluat cel care face bani, afaceri, profit, și nu cei care-și irosesc energia ca voluntari, pentru scopuri ori idealuri naționale, realitate în care semnele de recunoștință sunt tot mai absente iar sfidarea grotescă a liderilor îmbogățiți te întâmpină la tot pasul;

De ce oare astăzi din *Criteriile de evaluare ale Ministerului Învățământului* lipsesc tocmai acelea care pot oferi dascălilor un punctaj corespunzător, în calitatea lor de membri ai Astei, implicați în acțiuni educative deosebit de importante – concursuri, festivaluri, găzduirea Taberei „Acasă la noi” etc.?

Octavian Paler se mira de paradoxurile în care trăiesc românii ultimilor peste 20 de ani: case mari, dar familii mici; autostrăzi largi, dar minți înguste; mai mulți experți, dar mai multe probleme; mai multă medicină și mai puțină sănătate; vorbim prea mult, iubim prea rar și urâm prea des; am făcut lucruri mari, dar nu neapărat și bune; plănuim mai multe și realizăm mai puține; căutăm oameni mari și găsim caractere meschine; invidiem și ne mirăm de relațiile superficiale și profiturile rapide; România de astăzi este singurul mediu ostil patrioților săi..!

Pe fondul multelor deziluzii și dezamăgiri: distrugerea economică a țării, dispariția locurilor de muncă, agresivitatea șomajului, pierderea resurselor naționale, hemoragia forței de muncă și a inteligenței românești peste hotare, mai ales a specialiștilor – și multe altele s-au făcut sub ochii aleșilor noștri sau chiar cu complicitatea lor uneori, în cârdășie cu șacalii sau asasinii economici externi, iar pentru jaful și răul pe care l-au provocat țării, nu plătește nimeni sau prea puțini dintre cei vinovați.. Pe acest fond au loc acumulări de traume la peste 80-90% dintre conaționalii noștri... iar cei 10-15% de „băieți deștepți” acumulează cu nepăsare, averi pe care nu le pot justifica..

Ce se-ntâmplă însă cu pământul apărat de străbunii noștri altădată iar acum a ajuns o batjocură? Ce șanse mai au astăzi românii dacă cei buni pleacă pentru că România nu are de unde-i plăti!? De la cine așteptăm salvarea? „Școala românească scoate tâmpiți”! Cine-s dascălii sau universitarii care scot astăzi tâmpiți? Am ajuns simple instrumente de vot..., cărora li se spune că la capătul sărăciei este viața..; Cine ar trebui să aibă astăzi grave remușcări de conștiință pentru situația în care am ajuns? Poate ne vom salva prin valorile noastre statornice: credința, bunul simț, cultura, valorile moștenite de la înaintași, tradițiile și obiceiurile românești, iubirea de țară și neam... Poate ne vom defini, în fine și interesul național pentru aceste timpuri.; Poate o nouă igienizare ecologică în morală, începând de la nivelul de la care „se împute peștele” va fi și șansa noastră; Poate solidaritatea celor cinstiți și refuzul de a se mai lăsa mințiți ne va aduce un nou viitor...

În această societate românească contemporană, ASTRA noastră rediviva, unită în jurul câtorva intelectuali vrednici – conducerea centrală, conducerile de despărțăminte – a reușit acțiuni de admirat și mă refer la: adunările anuale organizate la nivel central sau la nivel de despărțământ – adevărate congrese culturale; adunările jubiliare „Astra 150”, prin care erau omagiați întâii aștrii și faptele lor, adevărați patrioți ai neamului românesc; sesiunile de comunicări sau simpozioanele organizate pe plan local sau central, lansările de carte, schimburile de experiență, expozițiile tematice, diferitele concursuri sau festivaluri, revistele sau volumele cu specific aștrist editate, dezvelirile de plăci, busturi sau monumente, parteneriatele cu alte ONG-uri, cu autoritățile locale, județene sau naționale prin care s-a demonstrat că avem sau putem avea și în viitor, aleși responsabili pentru prezentul și viitorul

țării ș.m.a, toate aceste acțiuni și încă multe altele au avut darul să ne unească și să ne îmbărbăteze sufletește, să ne facă responsabili de misiunea noastră în noile condiții impuse de exigențele Uniunii Europene.; Astra rămâne și trebuie să rămână alături de patrioții țării, de cei care-i vor binele, de cei care-i vor hotărî un nou viitor...

Pentru aceasta însă, se impune revigorarea Astrei ca societate culturală de utilitate publică; Trebuie revăzută legislația actuală care ne oferă șansa de a ne manifesta liber în interesul comunităților locale (Legea 145/2012); Trebuie învățată metodologia de atragere de fonduri locale, naționale sau europene, pentru organizarea acțiunilor educative, iar cei implicați în acest sens – autorii și realizatorii de proiect – să fie plătiți sau retribuiți corespunzător, proporțional cu fondurile atrase; Trebuie revăzut Statutul și Regulamentul de funcționare al Astrei, în vederea creșterii motivației de a acționa prin Astra în folosul interesului național; Trebuie promovată o nouă relație cu oficialitățile locale, județene și naționale, astfel ca acestea să vadă în Astra oportunitatea de a investi în educație; oportunitatea de a proteja și valorifica patrimoniul nostru de valori naționale; oportunitatea de solidarizare a românilor de pretutindeni.; Trebuie văzut cui adresăm ofertele noastre (care este grupul țintă)... Și toate acestea se impune a fi evaluate în favoarea celor ce se implică și au rezultate evidente pe plan cultural-spiritual, benefic comunităților în care trăiesc și muncesc.

Membrii Astrei, cei rămași sau care vor veni în Astra – nu trebuie să existăm doar de formă, ci trebuie să existăm pentru ca să atragem mereu atenția asupra derapajelor ce se petrec în societatea românească de astăzi, trebuie să avem zâmbetul pe buze, pentru că dorim să ne facem utili țării și comunităților în care trăim, pentru că trebuie să promovăm optimismul, sinceritatea și responsabilitatea ca reușite ale Astrei, reușite de ieri și de astăzi, reușite obținute cu flacăra cinstei de care dispun aștristii, totdeauna oportuni și utili în promovarea binelui... „Căci prin această lume să trecem ne e scris/ Ca visul unei umbre sau ca umbra unui vis” (Eminescu).

„Să nu ne mai facem inimă rea și spaimă gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele. Nu, neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă, nu e până-acum dospit cumsecade” (I.L.Caragiale)

Prof. Ioan Seni, președinte al Desp. Astra Năsăud

(Expunere susținută la Adunarea pe țară a Astrei,
Sângeorzul de Pădure, 26-28 oct. 2012)

Niculae VRĂSMAȘ, *Someșeni despre Valea Bârgaielor*

Dintre cercetătorii originari din Valea Someșului Mare, care au participat cu lucrări la Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului amintim pe următorii: Ion Bureacă, *Fenomenul bejeniei în părțile Bistriței și Năsăudului* (1972), *Obștea țărănească pe Valea Bârgăului* (1983), Octavian Costinașiu, *Variante ale bocetului pe Valea Bârgăului* (1972), *Obiceiul „Cununii” la bârgăuani* (1973), *Preocupări pentru culegerea, valorificarea și publicarea folclorului muzical de pe Valea Bârgăului* (1979), *Argumente privind refrenul „Lerui, Ler” în colindul laic* (1984), Pompiliu Boca, *Conscripția Bârgăului din anul 1783* (1972), *Populația Văii Bârgăului în conscripții și recensăminte de-a lungul veacurilor* (1975), *Statistica numărului locuitorilor Văii Bârgăului, care știu citi și scrie* (1979), *Societatea culturală din Prundu Bârgăului înființată în 1885* (7 iunie 1981), *Valea Bârgăului în epoca străveche și veche* (1982), *Date pentru o monografie a Școlii din Prundu Bârgăului* (1986), George Gavriluțiu, *Toponimie Bârgăuănească* (1973), *Un scriitor englez la Prundu Bârgăului*, Ch. Boner (1975), *Legende și basme din Valea Bârgăului în literatura magheară din secolul al XIX-lea* (1983), *Din creația și activitatea sculptorului Borgo-Prund (Arnold Csenkinski)* (1984), *File din istoria școlii de pe Valea Bârgăului* (1990), *Valea Bârgăului și mirajul celor scrise* (1998), *Valea Bârgăului prezentată în literatură și documente de istorie* (2001), Sever Ursa, *Vasile Fabian Bob, profil literar* (1974), Ion Lăpușneanu, *Anul revoluționar 1848 și Valea Bârgăului* (1975), Mircea Prahase, *Tradiție și continuitate în portul bârgăonesc* (5 iulie 1987), Elisabeta Pompei Boca, *Viața culturală pe Valea Bârgăului reflectată în publicațiile „Familia”, Oradea și „Tribuna”, Sibiu, între anii 1885-1910* (1982), Cornel Cotuțiu, *De dragoste* (1990), *„Opinii despre starea post-decembristă a literaturii române”* (1993), Liviu Petrina *Aspecte ale culturii japoneze* (1992), Ioan Ilieș, *„Posteritatea lui Radu Petrescu”* (1993), Lazăr Ureche, *Bursierii fondurilor grănicerești la studii superioare, de pe Valea Bârgăului* (2002), Adrian Onofreiu, *Documente despre Bârgău în Arhivele din Bistrița* (2002), *Nevoia de istorie* (2004), *Contribuții documentare privind situația economică a localităților de pe Valea Bârgăului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (2007), *Date statistice privind situația economică a localităților din Valea Bârgăului, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (2008), *Din „Panteonul” grăniceresc Vasile Buzdug* (2010), *Din „Panteonul grăniceresc”, Iacob Rânziș* (2012), Mircea Cupșa Kiseleff, *Democrația valorică participativă* (2005), Simion Lupșan, *Istoricul pădurilor din Bistrița-Năsăud* (2006), Daniel Gavriluțiu, *Curs intensiv de limba franceză prin metoda cadranelor – Manual bilingv, O clipă de mărturisire* (2006), Liviu Păiuș, *Țara Bârgaielor în opera lui Florian Porcius* (2007), *Țara Bârgaielor în „Plaiuri năsăudene”* (2008), *Dascăli bârgăuani la școala din Rodna* (2010), *Florian Porcius, luptător pentru drepturile grănicerești* (2012), Viorel Rus, *Bârgăuanii în tabelele statistice ale Vicarului Grigore Moisil, din anul 1863* (2009), *O propunere de genealogie tabelară, analitică și sintetică* (2012), Menuț Maximilian, *Interpreți de folclor din Valea Bârgăului* (2010), *Bârgaiele în mas media* (2012), Ioan Seni, *Ideile Mitropolitului Andrei Șaguna pe plaiuri năsăudene, bistrițene și bârgăuane* (2011), Dana Maria Rus, *Rolul zestreii în opțiunile matrimoniale ale populației de pe Valea Bârgăului, în perioada regimentului de graniță* (2012), dar și alții, ale căror titluri de comunicări nu au fost menționate în programele simpozionului sau au fost trimise direct la redacție, pentru numărul viitor al anuarului.

Menuț MAXIMINIAN, ***Simpozionul Cultural al Văii Bârgăului,*** ***manifestare de înaltă ținută***

Răsunetul, Duminică, 07/01/2012 – 12:52

Ediția 41 a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului a adus în sala Căminului Cultural Prundu Bârgăului (director Ioana Suciu) discuții constructive între intelectualii locului, dar și invitați din afară, grupate sub genericul: „Bârgaiele în spațiu și timp”.

Manifestarea coordonată de scriitorul Nicolae Vrăsmaș a fost deschisă prin cuvântul directorului centrului Județean pentru Cultură, Florin Vasile Șomlea, care a apreciat faptul că întâlnirea de înalt nivel are continuitate, asigurându-i pe cei prezenți de sprijinul instituției județene pentru actele culturale de calitate.

Într-o ambianță de sărbătoare au susținut comunicări Ioan Bâca, Călin Mustață – Studiu geomorfo-hidrometric al râului Bistrița Ardeleană pe segmentul Centrala Electrică de la Bistrița Bârgăului – Valea Ciorii de la Prundu Bârgăului în vederea practicării turismului sportiv nautic, Adrian Onofreiu – Din „Panteonul grăniceresc” Iacob Rânziș, Liviu Păiuș – Florian Porcius, luptător pentru drepturile grănicerești, Iosif Uilăcan – Listele electorale din Bistrița Bârgăului, din anul 1946, Viorel Rus – O propunere de genealogie tabelară, analitică și sintetică, Simion Cristea – Părintele Nicolae Cristea de la Susenii Bârgăului, Adrian Mănarcă – Istoricul presei din Țara Bârgaielor, Olimpiu Nușfelean – Radu Petrescu – despărțirea de lume, Menuț Maximinian – Bârgaiele în mass media, Titus Wachsmann – Hogiu – Centenar Teodor Ghițan, Nicolae Vrăsmaș – Prundul lui Radu Petrescu, Constantin Andrițoiu – 85 de ani de la trecerea în eternitate a lui Ioan Dologa, Călin Musteață – Crâmpoie de istorie. Membri ai familiei Monda din Bistrița Bârgăului, Dana Maria Rus – Rolul zestreii în opțiunile matrimoniale ale populației de pe Valea Bârgăului, în perioada regimentului de graniță. Comunicări interesante, care au stârnit interes și care vor fi integrate într-un viitor număr al Anuarului bârgăuan.

Organizat de Consiliul Județean prin Centrul Județean pentru Cultură, Primăria, Consiliul Local și Căminul Cultural Prundu Bârgăului, Grupul Școlar „Radu Petrescu”, Fundația Culturală „Valea Bârgăului” și „Gazeta de Bârgău” (supliment al cotidianului „Răsunetul”) simpozionul a cuprins și lansări de carte, amintind aici „Antologia prozei scurte transilvane”- coordonator Ovidiu Pecican, „Cuvântul în timp”- coordonator Ștefan Doru Dăncuș, „Stop reportofon”- Menuț Maximinian, „Mărturii despre cândva”- Titus Wachsmann – Hogiu, „Petiții din granița transilvană în a doua jumătate a sec XIX”, „Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean” și „Nestor Șimon – Restituiri” – dr. Adrian Onofreiu, „Mișcarea literară” – Olimpiu Nușfelean.

Un punct aparte l-a constituit lansarea numărului 2 al publicației „Anuarul Bârgăuan” (redactor fondator și coordonator Nicolae Vrăsmaș), apărut în bune condiții la Editura Eikon. „Anuarul Bârgăuan” este o publicație culturală de științe, arte și literatură, cu privire la ținutul bârgăuan, dar nu numai, fiind un reper în acest domeniu.

Sub genericul „Bârgaiele în spațiu și timp” ne întâlnim cu studii interesante grupate în 10 capitole. Cadrul natural al Țării Bârgaielor este prima temă în care semnează Nicolae Vrăsmaș – Geologia, ca spațiu și timp de formare a „Țării Bârgaielor”, Ioan Chintăuan – Valoarea decorativă a concrețiunilor grezoase de la Rusu Bârgăului, Teo Vrăsmaș – Relieful Țării Bârgăului.

Din seria Istorie amintim Nicolae Vrăsmaș – Drumurile vechi din nord – estul transilvan, Ioan Chintăuan – Cruci de piatră din „Țara Bârgaielor”, Mihai Georgiță – Considerații cu privire la trecutul Văii Rodnei și Bârgăului (până în secolul al XIV-lea), Andreea Salvan – Zestrea bisericească a parohiilor bârgăuane în secolul al XVIII-lea, Adrian Onofreiu – Contribuții referitoare la consemnarea proprietății localităților bârgăuane în secolele XVIII-XIX, Liviu Păiuș –

Someșeni în vâltoarea revoluției de la 1848-1849, Viorel Rus-Bistrița Bârgăului, Mureșenii și Tiha în tabelele statistice ale vicarului Grigore Moisil din anul 1863.

Dintre reperele bârgăuane amintim: Dumitru Bodea – Istoria parohiei Prundu Bârgăului, Ioan Lazăr – La cumpăna dintre Ardeal și Bucovina, Mănăstirea „Piatra Fântânelor” – o „oază” de rugăciune, liniște și unitate ortodoxă, Titus Wachsmann – Hogiu – Proaspăt doctor în teologie: Preot Dan Eliodor. Moldovan, Viorel Nemeș – Aspecte ale situației învățământului din Țara Bârgăului, Constantin Andrițoiu – 225 de ani de școală la Prundu Bârgăului.

La Etnografie și folclor amintim Octavian Costinașiu – Repertoriul nunții pe Bârgău, Ioan Cernucan – Casa cu cindeauăle. Nu lipsesc Portretele de bârgăuani: Simion Cristea – Profesorul Alexandru Husar (1920-2009), un prieten al Bârgăului, Menuț Maximinian – Titus Wachsmann Hogiu și Nicolae Vrăsmaș, cetățeni de onoare ai Bârgăului, pe același registru înscriindu-se și Nestor Șimon – 150 ani de la naștere, centenar Vasile Netea, centenar Teodor Ghițan, centenar Sabin Pop, 175 de ani de la nașterea preotului Teodor Vrăsmașiu etc.

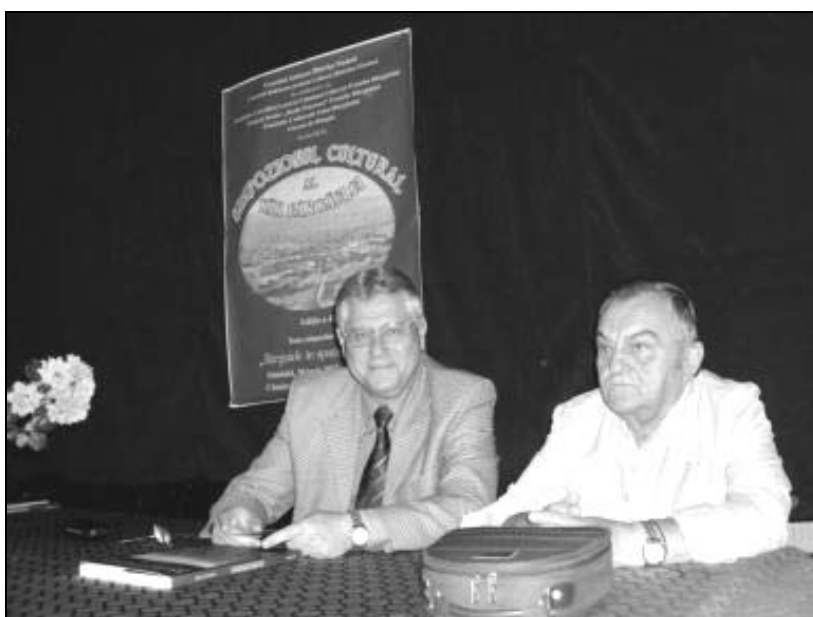
La capitolul Bârgăul literar și artistic se evidențiază textele semnate de Mircea Platon – Primele texte scrise în limba slavonă și în limba română pe Valea Bârgăului, Nicolae Vrăsmaș – Primul poet de origine bârgăuană, Vasile Reu (Rău) – Bob – Fabian, Diana Todoran, Mircea Platon, Scriitorul bârgăuan Ion Th. Ilea, întemeietor al reportajului literar românesc, Nicolae Vrăsmaș – Zilele Operei „Constantin Pavel”.

Nu lipsesc interviurile cu Nicolae Vrăsmaș, Ana Oltean, Ioan Chintăuan.

Un tom care va trezi, cu siguranță, interesul, fiind un exemplu pentru toate comunitățile din județ și nu numai. Nicolae Vrăsmaș merită pentru munca sa toate felicitările și recunoașterea noastră. O nouă filă se înscrie în istoria bârgăuană... O istorie a sufletului românesc.

Imagini de la Simpozionul Cultural al
„Văii Bârgăului”, ediția a 41-a, 2011

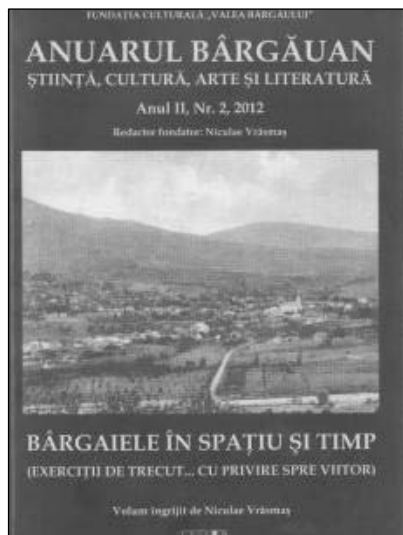

Simpozion 2008

Menuț MAXIMINIAN, *Despre „ANUARUL BÂRGĂUAN”, Anul II, nr. 2, 2012*

Răsunetul, Mar, 07/24/2012 – 13:42

„Anuarul Bârgăuan” este o publicație culturală de științe, arte și literatură, cu privire la ținutul bârgăuan, dar nu numai, fiind un reper în acest domeniu. Revista anuală a fost fondată și îngrijită de Nicolae Vrăsmaș, în 2011, cu ocazia celei de a 40-a ediții a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului, sub genericul „Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei” și a apărut la editura clujeană Eikon.

Cel de al doilea volum, „Anuarul Bârgăuan” a apărut în acest an, la aceeași valoroasă editură clujeană „Eikon”, fiind intitulat „Bârgaiile în spațiu și timp – Exerciții de trecut... cu privire spre viitor”, sub aceeași coordonare, lansat la ediția a 41-a, din iunie 2012, a Simpozionului Cultural al Văii Bârgăului.

Deschizând anuarul 2012, ne întâlnim cu articole și studii interesante, aparținând unui număr de 40 de autori, grupate în 10 capitole.

Cadrul natural al Țării Bârgaielor este prima temă în care semnează Nicolae Vrăsmaș – Geologia, ca spațiu și timp de formare a „Țării Bârgaielor”, Ioan Chintăuan – Valoarea decorativă a concrețiunilor grezoase de la Rusu Bârgăului, Teo Vrăsmaș (restituiți) – Relieful Țării Bârgăului.

Din seria Istorie amintim: Ioan Chintăuan – Cruci de piatră din „Țara Bârgaielor”, Mihai Georgiță – Considerații cu privire la trecutul Văii Rodnei și Bârgăului (până în secolul al XIV-lea), Andreea Salvan – Zestrea bisericească a parohiilor bârgăuane în secolul al XVIII-lea, Adrian Onofreiu – Contribuții referitoare la consemnarea proprietății localităților bârgăuane în secolele XVIII-XIX, Liviu Păiuș – Someșeni în vârtoarea revoluției de la 1848-1849, Viorel Rus – Bistrița Bârgăului, Mureșenii și Tiha în tabelele statistice ale vicarului Grigore Moisiu din anul 1863.

Dintre reperele bârgăuane amintim: Dumitru Bodea – Istoria parohiei Prundu Bârgăului, Ioan Lazăr – La cumpăna dintre Ardeal și Bucovina, Mănăstirea „Piatra Fântânelor” – o „oază” de rugăciune, liniște și unitate ortodoxă, Titus Wachsmann – Hogiu – Proaspăt doctor în teologie: Preot Dan Eliodor Moldovan, Viorel Nemeș (restituiți) – Aspecte ale situației învățământului din Țara Bârgăului, Constantin Andrițoiu – 225 de ani de școală la Prundu Bârgăului.

La Etnografie și folclor amintim Octavian Costinașiu (restituiți) – Repertoriul nunții pe Bârgău, Ioan Cernucan (restituiți) – Casa cu cindeauăle. Nu lipsesc Portretele de bârgăuani și afini ai acestora: Simion Cristea – Profesorul Alexandru Husar (1920-2009), un prieten al Bârgăului, Menuț Maximinian – Titus Wachsmann Hogiu și Nicolae Vrăsmaș, cetățeni de onoare ai Bârgăului, pe același registru înscriindu-se și Nestor Șimon – 150 ani de la naștere, centenar Vasile Netea, centenar Teodor Ghițan, centenar Sabin Pop, 175 de ani de la nașterea preotului Teodor Vrăsmașiu etc.

La capitolul Bârgăul literar și artistic se evidențiază textele semnate de Mircea Platon – Primele texte scrise în limba slavonă și în limba română pe Valea Bârgăului, Nicolae Vrăsmaș – Primul poet de origine bârgăuană, Vasile Reu (Rău) – Bob – Fabian, Diana Todoran, Mircea Platon – Scriitorul bârgăuan Ion Th. Ilea, întemeietor al reportajului literar românesc, Nicolae Vrăsmaș – Zilele Operei „Constantin Pavel”. Nu lipsesc interviurile cu Nicolae Vrăsmaș, Ana Oltean, Ioan Chintăuan.

„Anuarul Bârgăuan” nr.2 este un tom care va trezi, cu siguranță, interesul, fiind un exemplu pentru toate comunitățile din județ și nu numai. Nicolae Vrăsmaș merită pentru munca sa toate felicitările și recunoașterea noastră. O nouă filă se înscrie în istoria bârgăuană... O istorie a sufletului românesc.

Victor ȘTIR, „Anuarul Bârgăuan” – diversitate tematică

Fundația Culturală „Valea Bârgăului” a tipărit și lansat recent, la Simpozionul „Văii Bârgăului” derulat la Prund, „Anuarul Bârgăuan” (știință, cultură, arte și literatură), nr. 2. Publicația fondată de Niculae Vrăsmaș este subintitulată „Bârgaiele în spațiu și timp. Exerciții de trecut... cu privire spre viitor” și a apărut la Editura „Eikon” din Cluj-Napoca.

Materialul tipărit pe aproape trei sute de pagini se referă numai la Țara Bârgaielor și este structurat în zece părți: cadrul natural, istorie (etnoprografe și istoria în documente), repere bârgăuane (biserici, mănăstiri, fundații și societăți bârgăuane), etnografie și folclor, evocări și portrete de bârgăuani, centenare, aniversări, comemorări 2012, Bârgăul literar și artistic (istorie literară, despre cărți și scriitori bârgăuani), interviuri, Bârgaiele în spațiu și timp, și ultima secțiune, Retrospectivă culturală bârgăuană.

Conținutul publicației este bogat și cuprinzător pe întreaga plajă tematică de interes, fiind, neîndoiește, un document al efervescenței culturale de pe Valea Bârgăului, vădind un nedeșmințit profesionalism al autorilor care semnează.

„Anuarul” acoperă ceea ce numim istorie locală, fie că ne referim la cercetările trecutului, fie la prezentul care etalează o activitate culturală pe măsura posibilităților oferite de vremea noastră și „interpretate” de un grup de intelectuali inimoși.

Mesagerul, Cultură, Mie, 04/07/2012

Ștefan BORBÉLY, *Et in Arcadia ego*

Într-un mod îndeajuns de surprinzător pentru economia întregii mele existențe de până acum, Prundu Bârgăului reprezintă în mine indiciul cel mai tulburător că viața dispune de mecanisme inefabile prin intermediul cărora anumite evenimente și experiențe se repetă în viața unui om, sugerându-i acestuia că au avut, chiar de la prima lor manifestare, semnificații de permanență și de continuitate. Zâmbeam tandru la un moment dat, în biroul meu din incinta Facultății de Litere din Cluj, pe marginea „pan-bistrițenismului” calitativ al multor promoții care mi-au trecut prin mână. Înțelegeam prin această formulă – pentru a cărei nereușită îmi cer anticipat iertare... – ceea ce succesiunea studenților de la catedră îmi impunea statistic: și anume, că cei mai buni erau aproape „legic” de prin părțile Bistriței, aducând cu ei, dincolo de prestigiul incontestabil al unor școli și licee excelente în care se pregătiseră, și orgoliul de a aparține unor

„vetre de spiritualitate” în care cultul cărții și cultul elitelor intelectuale s-au îngemănat firesc, continuând la fel de sincer și de intens și în zilele noastre.

Prin urmare, n-am fost decât parțial surprins atunci când cea mai bună absolventă din ultimii cincisprezece ani ai Departamentului nostru de Literatură Universală și Comparată, Constantina Raveca Buleu mi-a spus că e de origine din Prundu Bârgăului. Am avut și privilegiul de a lucra direct cu ea, la disertația de licență dedicată reprezentărilor culturale și literare ale Greciei, devenită ulterior carte, și-n cele din urmă ocazional la celelalte proiecte, până la strălucita susținere a unui doctorat în două volume în 2008, dedicat *Paradigmei puterii în secolul al XIX-lea* (apărut sub formă de carte în 2011). De la doctoratul lui Nicolae Balotă despre literatura absurdului nu se mai văzuse la Litere un doctorat care să nu încapă între copertile unui singur volum! Constantina are vocația exhaustivității, chiar dacă pentru asta trebuie să meargă la bibliotecile universitare din Bologna sau, ulterior, la Paris, Granada sau Roma, unde a avut de cercetat recent un proiect post-doctoral dedicat sistematizării ezoterismului românesc interbelic. Lucrează amplu, avizat, științific. Durabil: ceea ce e chiar mai important decât restul.

Mai e ceva „nefiresc” la ea, atipic pentru era foiletonistică și dispersiv-ludică în care trăim. Spre deosebire de „jucăușii” ei colegi de generație, ea finalizează memorabil tot ce începe, tot ce lucrează. A scris licența despre Grecia și a finalizat-o cu o carte, la o vârstă la care alții își caută încă identitatea. A continuat cu un program masteral – despre relația dintre Dostoievski și Nietzsche -, pe care l-a finalizat tot cu o carte. Doctoratul, distins cu *Summa cum laude* (distingție care se acordă foarte rar), a venit în această serie aproape firesc, fiind finalizat și el cu un superb volum de 642 de pagini, pe care – detaliu necunoscut, extrem de rar ca atitudine umană, de altfel – autoarea a avut puterea și răbdarea să îl aștepte. Manuscrisul fiind impresionant, i s-au propus în prealabil soluții de fragmentare și de editare parțială, care ar fi mers mai repede, dar ar fi prejudiciat monumentalitatea opțiunii de ansamblu. Constantina a vrut cartea integral, ca sinteză, și a avut, în cele din urmă, dreptate, apariția ei fiind răsplătită cu un premiu clujean și cu o prestigioasă nominalizare pe „lista scurtă” a premianților potențiali ai Uniunii Scriitorilor.

Să revenim, acum, și la motivul pentru care Prundu Bârgăului reprezintă, pentru mine, un prilej de tulburătoare coincidențe și reveniri. Literat în pregătire fiind încă de pe băncile liceului, aveam, desigur, informații livrești despre zonă, știam de Vasile Fabian Bob, de Aurel Rău sau de faptul că Radu Petrescu a profesat, pentru câțiva ani, la școala din Prundu Bârgăului, tot așa cum știam, pasionat de geografie fiind (și de extensiile istorice ale acesteia), de legendarul Ținut Grăniceresc din care și Bârgaiele făcuseră parte. Context în care viața mi-a oferit o surpriză. Jucam,

competițional, volei în anii liceului, echipa noastră făcând parte dintr-un sistem foarte bine întreținut de campionate naționale anuale, ceea ce m-a adus nu o dată – cel mai adesea ca victimă... – în fața unor jucători de mare calibru, cooptați prin diferite loturi ale României. Din când în când, se organizau cantonamente pentru reîmprospătarea acestor loturi, unul dintre ele aducându-mă direct la... Prundu Bârgăului. Am locuit, timp de trei săptămâni, în internatul liceului, am vizitat diferite orașe pentru meciuri de antrenament și le-am lăsat celor din Prund, în semn de mulțumire, un teren de volei nou-nouț, pe care l-am construit cu mâinile noastre (plus ceva escavatoare de prin zonă...) în conformitate cu – ni s-a spus ritos atunci – standardele internaționale din domeniu. „Standard” însemna – îmi amintesc foarte bine – drenajul impecabil al terenului. Am săpat, altfel spus, cam un metru în adâncime, am umplut gaura cu pietrele locului și am pus finisajul, inclusiv zgura, deasupra. Întrebând-o pe Constantina dacă acest teren mai există sau nu, n-a reușit să-mi spună; se transformase, pe parcurs, într-unul de handbal pare-se, pentru a i se pierde, într-un final, urma.

Așadar, ceva „profund” tot am lăsat la Prundu Bârgăului, fiindcă jur cu mâna pe inimă că măcar zece dintre pietroaiile acelea imense de drenaj au fost fixate de mine. Însă, așa cum erau pe atunci timpurile – și nu mai sunt azi decât accidental, din nefericire –, îmi amintesc că partea sportivă s-a întregit cu o jumătate culturală și educativă. Am vizitat fabrica de hârtie, am urcat pe Heniu și la Tihuța, ni s-a arătat Drumul Romanilor din stânga șoselei ce continua înspre Vatra Dornei, ni s-au ținut prelegeri despre etnografia, folclorul și literatura locului și am fost duși, cu o solemnitate greu de uitat, la „Regele brazilor”, pentru a sta, măcar câteva clipe, în umbra cetinei sale odihnitoare. Ulterior, cu prilejul unor călătorii pe care le făceam înspre Bucovina, am revăzut sistematic toate aceste locuri, oprindu-mă chiar și la liceul despre care începusem să am doar amintiri estompate. N-am mai găsit bradul; aflu acum, din *Anuarul bârgăuan* redactat de către dl. Vrăsmaș, că a fost doborât de o furtună cu puțin înainte de teribilul cutremur din martie 1977.

Am citit ambele numere ale *Anuarului*, apărute până acum la Editura Eikon, cu un interes care depășea simpla curiozitate intelectuală pentru o regiune care-mi rămăsese în suflet, devenind experiență existențială. Nu știusem, atunci când căram bolovanii pentru teren, o mulțime de lucruri; de pildă, că unul dintre primele *Tetraevangheliare slavo-române*, cel din 1511, fusese întocmit la Rusu-Bârgăului; că prima școală „trivială” din Prund s-a înființat în 1786, iar liceul în 1961; că decretul de înnobilare a unui român bârgăuan, din 1682, a fost redactat în Cetatea Făgărașului, orașul meu natal; că *Dominius Borgo* a fost cumpărat de către stat ca ținut grăniceresc în 1783, dezvoltarea regiunii datorând mult celor trei vizite întreprinse de către Împăratul Iosif al II-lea, ultima fiind în 1786. Nu știusem mai nimic despre „căruțele de foc” despre care scrie Simion Lupșan în nr. 1, sau despre trenul benzino-electric din zona montană a Bârgaielor și despre călătoriile de tranzit înspre „scaldele murale de la Sângeorz”. E chiar interesantă informația că recensământul maghiar din 1941 nu consemnează, oficial, nici un evreu în zonă: să fie adevărat, sau e vorba doar de o foarte justificată prudență autodeclarativă, în contextul unor furibunde legi antisemite? Și nu știam – dar pe acest aspect ar trebui insistat până în pânzele albe! – de insurecția armată antisovietică pe care locotenentul Teodor Mărgineanu o declanșează la Unitatea Militară din Prundu Bârgăului, în decembrie 1956, în siajul revoluției de la Budapesta și al vântului de libertate pe care îl promova, cu destule reverberații și în Transilvania. Analiza obiectivă a anului 1956 n-a fost făcută, la noi, decât fragmentar, ultima oară în memoriile lui Ion Ianoși; e obligatoriu ca sinteza să conțină și episodul de la Prund, cu toate documentele care duc, în cele din urmă, la executarea eroului.

Dincolo de aceste surprize documentare, vin întrebările. Mă întreb, de pildă, în calitate de fost colaborator la elaborarea câtorva documente lexicografice de referință – inclusiv *Dicționarul literaturii române*, tutelat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu –, câți dintre istoricii noștri literari știu detaliile pe care *Anuarul* le dezvăluie în legătură cu Ioan Th. Ilea sau Vasile Fabian Bob, ca să nu mai vorbim de paginile esențiale pe care dl. Niculae Vrăsmaș le publică referitoare la Radu Petrescu și la soția acestuia, Adela (inclusiv sub forma unui interviu), în prelungirea *Jurnalelor sale paralele* din 2008, pe care cei interesați de „fenomenul Școlii de la Târgoviște” au avut timp să le asimileze. Ca să nu mai vorbim de profuzia de informații istorice,

etnografice, folclorice și sociologice pe care o găsim în primul număr al *Anuarului (Despre Țara Bârgaielor și oamenii ei, 2011)*, preambul excelent redactat al unui număr secund, apărut în 2012, dedicat *Științei, culturii, artei și literaturii*.

Îmi plac cărțile bine făcute, din care ai ce învăța. Am stat mai multe zile cu creionul în mână, notându-mi informații din *Anuare*. Știam de Oarcăsu, de Rău sau de Flămând, tot așa cum avusesem privilegiul de a-i întâlni pe câțiva dintre marii oameni de litere din Țara Bârgaielor, pentru care patriotismul local nu e numai subiect de orgoliu, ci și unul de smerenie participativă, altruistă. Fiindcă – așa cum sugerează unul dintre autorii pe care i-am citit aici –, esențial nu e să-ți iubești ținutul din care provii, ci să faci ceva pentru el ca semn al acestei iubiri. Îl respect pe dl. Vrăsmaș pentru altruismul de a lucra mai mult pentru ceilalți, decât pentru el însuși. Totodată, îi admir pe constructori. Pe constructorii pozitivi, din orice domeniu ar fi ei; adică pe acei oameni care nu se lamentează că în jur e dispersie, că rugină moravurilor distruge orice bun-simț sau inițiativă, sau că timpurile nu sunt prielnice pentru ceea ce este durabil, ci se pun *să facă*. Să ridice edificiul, în ciuda corului de cântători care chibitează negativist pe margine și așteaptă ca zidul să se surpe. În ultimă instanță timpurile se vor schimba, corupția și gregarizarea vor trece, și-n momentul respectiv nu rugină ne va interesa privind în urmă, ci opera la care a lucrat o – să dăm un caz la întâmplare – Constantina Raveca Buleu.

Bârgaiele sunt un caz de construcție colectivă, comunitară; recunoștință infinită oamenilor care știu să exprime această stare de spirit și s-o transforme în intensitate morală!